బ్రహ్మసూత్రభాష్యము

అవధూత దత్తపీఠ ఆస్థాన విద్వాంసులు,
ఇండియా కల్చరల్ సెంటర్ & టెంపుల్ ఆస్థాన విద్వాంసులు
చతుర్వేదభాష్యకారుడు
డా॥ క్రోవి పార్థసారథి

మణిద్వీప మహాసంస్థానము
పెనుశిలకోన, పొట్టిశ్రీరాములు జిల్లా.

బ్రహ్మసూత్రభాష్యము

డా॥ క్రోవి పార్థసారథి

ప్రథమ ముద్రణ : డిసెంబర్ 2015

ప్రతులు : 1000

వెల : రూ. 150-00

ప్రతులకు :

డా॥ క్రోవి పార్థసారథి
23-11/1-10/2, ఓగిరాలవీధి,
సత్యనారాయణపురం, విజయవాడ-11.
ఫోన్ : 0866-2530672, 9866820574

ముద్రణ :
నిర్మలా ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్,
గాంధీనగర్, విజయవాడ-3.

అంకితం



సాక్షాత్తు సరస్వతీ స్వరూపిణి
మాతా కరుణామయికి

గ్రంథకర్త
క్రోవి పార్థసారథి

GENIUS BOOK OF RECORDS

INTERNATIONAL GENIUS BOOK OF RECORDS

GBR

Certificate

COMMENT WRITTEN ON FOUR VEDAS AFTER 634 YEARS IN INDIA AND FIRST TIME IN TELUGU

Dr. Krovi Partha Sarathi S/o Krishnamurthy (born on 13th Dec,1949) a retired Reader in Commerce, Vijayawada, Krishna District, Andhra Pradesh, India has written a comment on Four Vedas (Chaturveda Bhashyam) by name 'Partha Saratheeyam'. This Comment is written after 634 years in India and First time in Telugu Language. This achievement is entered in International Genius Book Of Record.

Verification Code..
GBR/MAY/189/2015

APPROVED GBR INTERNATIONAL

Dr.mike
Dr.Mike
President Genius Book of Records

Genius Book Of Records
www.geniusbookofrecords.com



జననం
25.10.1952

శ్రీమతి క్రోవి రమాదేవి గారు

మరణం
12.01.2014

WONDER BOOK OF RECORDS INTERNATIONAL

Certificate

COMMENT WRITTEN ON FOUR VEDAS AFTER 634 YEARS IN INDIA AND FIRST TIME IN TELUGU LANGUAGE

Dr. Krovi Partha Sarathi S/o Krishnamurthy (born on 13th Dec, 1949) a retired reader in Commerce, Vijayawada, Krishna District, Andhra Pradesh, India has written a comment on Four Vedas (Chaturveda Bhashyam) by name 'Partha Saratheeyam'. This Comment is written after 634 years in India and First time in Telugu Language. This achievement is entered in International Wonder Book Of Record.

APPROVED WBR INTERNATIONAL ACHIEVEMENTS

Verification Code:
WBR/MAY/383/2015

Neelam
PRESIDENT
WONDER BOOK OF RECORDS

WONDER BOOK OF RECORDS
www.wonderbookofrecords.com



Sri Mouna Swamy





Sri Siddheswarananda

SRI SIDDHESWARI PEETAM

Mounaswamy Mutt, Courtallam (T.N.) - 627802

Peetadhipati : ***Paramahamsa Parivrajakacharya, Jagadugur,***

SRI SIDDHESWARANANDA BHARATI SWAMY

ఆశీర్వాద శ్రీముఖము

డాక్టర్ క్రోవి పార్థసారథి గారు సుప్రసిద్ధులు. ఆధ్యాత్మిక రంగంలో అపారమైన కృషి చేసి ఎన్నో గ్రంథాలు రచించిన వారు. ఇప్పుడు రచించిన యీ గ్రంథము సామాన్యమైనది కాదు. బ్రహ్మసూత్రములు అర్థం చేసుకోవటం సులభం కాదు. గురుముఖమున అధ్యయనం చేస్తే తప్ప తెలియని విద్యను సరళ సుబోధక భాష్యం రచించటం ద్వారా రచయిత అందరికీ అందుబాటులోకి తీసుకువచ్చారు. ఎంతో ప్రతిభా పాండిత్యములుంటే తప్ప ఇది సాధ్యమయ్యే విషయం కాదు. వ్యాఖ్యాల్యిన వైఖరీ నైపుణ్య విభాసితులైన పార్థసారథి గారు ఇందులో విజయం సాధించారు. వారి లేఖిని నుండి ఇటువంటి ప్రామాణికములైన గ్రంథాలు మరిన్ని రావాలని భావిస్తూ దేవతలు, జగద్గురువులు వారికి శక్తి సంపదలను ప్రసాదించాలని ఆశీర్వదిస్తున్నాను.

నారాయణ స్మరణతో

సిద్ధేశ్వరానంద భారతీ స్వామి

अवधूत दत्त पीठम्

Avadhoota Datta Peetham

श्री गणपति सच्चिदानन्द आश्रम

Sri Ganapathy Sachchidananda Ashrama

అవధూత దత్తపీఠాధిపతి

జగద్గురు పరమపూజ్య

శ్రీశ్రీశ్రీ గణపతి సచ్చిదానంద స్వామీజీవారి

ఆశీస్సందేశము

శ్రీ క్రోవి పార్థసారథిగారు చిరకాలం నుండి దత్తపీఠానికి ఆత్మీయ పండితులు. ఆధ్యాత్మిక గ్రంథరచనలో వారు అందె వేసిన చేయి. బహుగ్రంథకర్తగ లబ్ధప్రతిష్ఠులు. జగమెరిగిన పండితులు. మాకు అత్యంత సన్నిహితులు.

వృత్తిపరంగ కామర్స్‌లో నిష్ణాతులు. రీడరుగ అనేకమంది విద్యార్థులను తయారు చేసిన ఉపాధ్యాయుడు. ప్రవృత్తిపరంగ శ్రీవిద్యాసంప్రదాయములను, వాటిలోని రహస్యాలను గ్రహించి లలితా సహస్రనామాది గ్రంథాలను వ్రాసిన మేధావి. ప్రస్తుతం నివృత్తిమార్గంలో బ్రహ్మసూత్ర భాష్యాదులను ఆస్వాదించిన శాంకరాద్వైతానుయాయి.

వీరు సుమారు 2002 సంవత్సర ప్రాంతంలో బ్రహ్మసూత్రాలను ఆంధ్రీకరించారు. కాని అందులోని భాష, విషయము, సామాన్యులకు కూడ అందుబాటులోనికి తేవాలి! అనే ఉద్దేశ్యంతో తిరిగి వీరే బ్రహ్మసూత్రాలకు వ్యాఖ్యానం చేయడం మాకు చాల సంతోషాన్ని కలిగించింది.

వీరియొక్క వ్యాఖ్యానాన్ని ఆమూలాగ్రం స్థాలీపులాక న్యాయంగ మేము పరిశీలించుట జరిగింది. వీరి రచనావిధానం మాకు చాల ఆనందాన్ని కలిగించింది. సామాన్యులకు కూడ బ్రహ్మసూత్రాలలోని వేదాన్తరహస్యాలను అర్థమయ్యే విధంగ వీరి యొక్క రచన సాగింది.

ఇదేవిధంగ వీరి కలంనుండి ఎన్నో ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు రావలసిన అవసరం ఎంతో ఉంది. ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను అందుబాటులోనికి తీసికొని వచ్చుట అనే మహత్తర యజ్ఞానికి మీరు నాంది పలికారు. అగ్నిహోత్రాన్ని ఆరనీయకండి! ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు అనే సమిధలను నిరంతరం తయారు చేస్తూనే ఉండండి! ఇటువంటి రచనలను మీరు ఇంకా వ్రాయాలని, దానికి కావలిసిన ఆరోగ్యం, బుద్ధిబలం ఆ దత్తాత్రేయుడు మీకు ప్రసాదించాలని ఆశీర్వదిస్తూ....

జయగురుదత్త

మైసూరు

20 అక్టోబరు 2015

మీ

స్వామీజీ

Datta Nagar, Mysore, India-570 025. Tel : (0821) 2486 486 Fax : (0821) 2487 487
e-mail : mail@dattapeetham.com www.dattapeetham.com

ప్రణతులు

వ్యాసభగవానుడు వేదవిభజన చేసిన తరువాత అష్టాదశ పురాణాలు వ్రాశాడు. ఆ తరువాత బదరికావనానికి వెళ్ళి, పన్నెండు సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి, పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొంది పరబ్రహ్మను ప్రతిపాదిస్తూ 'బ్రహ్మసూత్రాలు' వ్రాశాడు. ఇవి మొత్తం నాలుగు అధ్యాయాలుగా, ఒక్కొక్క అధ్యాయము నాలుగు పాదాలుగా, ఒక్కొక్క పాదము కొన్ని అధికరణలుగా ఉంటాయి. ప్రతి అధికరణలోను కొన్ని సూత్రాలు ఉంటాయి. ఈ రకంగా బ్రహ్మసూత్రాలు నాలుగు అధ్యాయాలుగా, పదహారు పాదాలుగా, నూట తొంభై ఒక్క అధికరణలుగా, ఐదువందల యాభై ఐదు సూత్రాలుగా ఉంటాయి. ఇందులో అన్ని మతాలను ఖండించి పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని ప్రతిపాదించాడు వ్యాసభగవానుడు. బ్రహ్మని గురించి ఆలోచన ఎందుకు చెయ్యాలి? అనే సూత్రంతో ప్రారంభమై, బ్రహ్మలోకానికి చేరిన వారికి పునరావృత్తి (మరుజన్మ) లేదు అంటూ పూర్తవుతుంది ఈ గ్రంథం.

ఈ గ్రంథానికి త్రిమతాచార్యులు వారి భావాలకు అనుగుణంగా భాష్యం వ్రాశారు. తెలుగులో కూడా ఇంతవరకు తొమ్మిది మంది బ్రహ్మసూత్ర భాష్యం వ్రాశారు. అవన్నీ పండితులకే అర్ధమవుతాయి. నేను కూడా 2002 సంవత్సరంలో 'బ్రహ్మసూత్రమంజరి' అనే పేరుతో బ్రహ్మసూత్రాలకు వివరణ వ్రాశాను.

అయితే ఇప్పుడు ఈ పుస్తకాన్ని సామాన్య మానవుడి చేతుల్లోకి తీసుకువెళ్లాలి అనిపించింది. అందుకే అతిసులభశైలిలో, అతిసామాన్యుడికి అర్థం అయ్యేలాగా వ్రాయటానికి ప్రయత్నించాను. ఈ ప్రయత్నంలో నేను విజయం సాధించానని చెప్పవచ్చు.

ఈ పుస్తకాన్ని తమ ఆశ్రమం తరుఫున ముద్రింపచేసిన మాతా కరుణామయికి శతసహస్ర వందనాలర్పిస్తూ, ఈ గ్రంథాన్ని మాతాకరుణామయికే అంకితం చేస్తున్నాను.

గతంలో వ్రాసిన పుస్తకాల లాగానే దీన్ని కూడా ఆదరిస్తారని భావిస్తూ, సవిమర్శలను ఆహ్వానిస్తూ, నా భార్య రమాదేవిని స్మరిస్తూ, పెద్దలందరికీ శిరసు వంచి నమస్కరిస్తూ

మన్మథ నామ సంవత్సర
మార్గశిర బహుళ విదియ
ఆదివారం 27-12-2015

భవదీయుడు
క్రోవి పార్థసారథి

విషయసూచిక

మొదటి అధ్యాయం - నాల్గవపాదం

రెండవ అధ్యాయము-మొదటిపాదం

రెండవ అధ్యాయం – రెండవ పాదం

రెండవ అధ్యాయం – మూడవపాదం

మూడవ అధ్యాయం - రెండవపాదం

మూడవ అధ్యాయం - మూడవపాదం

మూడవ అధ్యాయం - నాల్గవ పాదం

ప్రణతులు

వ్యాసభగవానుడు వేదవిభజన చేసిన తరువాత అష్టాదశ పురాణాలు వ్రాశాడు. ఆ తరువాత బదరికావనానికి వెళ్ళి, పన్నెండు సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి, పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొంది పరబ్రహ్మను ప్రతిపాదిస్తూ 'బ్రహ్మసూత్రాలు' వ్రాశాడు. ఇవి మొత్తం నాలుగు అధ్యాయాలుగా, ఒక్కొక్క అధ్యాయము నాలుగు పాదాలుగా, ఒక్కొక్క పాదము కొన్ని అధికరణలుగా ఉంటాయి. ప్రతి అధికరణలోను కొన్ని సూత్రాలు ఉంటాయి. ఈ రకంగా బ్రహ్మసూత్రాలు నాలుగు అధ్యాయాలుగా, పదహారు పాదాలుగా, నూట తొంభై ఒక్క అధికరణలుగా, ఐదువందల యాభై ఐదు సూత్రాలుగా ఉంటాయి. ఇందులో అన్ని మతాలను ఖండించి పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని ప్రతిపాదించాడు వ్యాసభగవానుడు. బ్రహ్మని గురించి ఆలోచన ఎందుకు చెయ్యాలి? అనే సూత్రంతో ప్రారంభమై, బ్రహ్మలోకానికి చేరిన వారికి పునరావృత్తి (మరుజన్మ) లేదు అంటూ పూర్తవుతుంది ఈ గ్రంథం.

ఈ గ్రంథానికి త్రిమతాచార్యులు వారి భావాలకు అనుగుణంగా భాష్యం వ్రాశారు. తెలుగులో కూడా ఇంతవరకు తొమ్మిది మంది బ్రహ్మసూత్ర భాష్యం వ్రాశారు. అవన్నీ పండితులకే అర్థమవుతాయి. నేను కూడా 2002 సంవత్సరంలో 'బ్రహ్మసూత్రమంజరి' అనే పేరుతో బ్రహ్మసూత్రాలకు వివరణ వ్రాశాను.

అయితే ఇప్పుడు ఈ పుస్తకాన్ని సామాన్య మానవుడి చేతుల్లోకి తీసుకువెళ్లాలి అనిపించింది. అందుకే అతిసులభశైలిలో, అతిసామాన్యుడికి అర్థం అయ్యేలాగా వ్రాయటానికి ప్రయత్నించాను. ఈ ప్రయత్నంలో నేను విజయం సాధించానని చెప్పవచ్చు.

ఈ పుస్తకాన్ని తమ ఆశ్రమం తరుఫున ముద్రింపచేసిన మాతా కరుణామయికి శతసహస్ర వందనాలర్పిస్తూ, ఈ గ్రంథాన్ని మాతాకరుణామయికే అంకితం చేస్తున్నాను.

గతంలో వ్రాసిన పుస్తకాల లాగానే దీన్ని కూడా ఆదరిస్తారని భావిస్తూ, సవిమర్శలను ఆహ్వానిస్తూ, నా భార్య రమాదేవిని స్మరిస్తూ, పెద్దలందరికీ శిరసు వంచి నమస్కరిస్తూ

మన్మథ నామ సంవత్సర
మార్గశిర బహుళ విదియ
ఆదివారం 27-12-2015

భవదీయుడు
క్రోవి పార్థసారథి

బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము

1. అజ్ఞానం

మానవుడు అనాదిగా అజ్ఞానం అనే అంధకారంలో పడి దిక్కుతోచక, దారి తెలియక, ఏ విధంగా అజ్ఞానాన్ని వదిలించుకోవాలో తెలియక, అందులోనే పడికొట్టుమిట్టాడుతున్నాడు. ఈ అజ్ఞానంవల్లనే సంసారమనే సాగరంలో పడి మునుగుతూ, తేలుతూ, కుడితితొట్టిలో పడ్డ ఎలుకలాగా, శ్లేష్మంలో పడ్డ ఈగలాగా అందులోంచి బయటకు రాలేక శతమతమవుతున్నాడు. ఈ విషయం గురించి మనం పెద్దగా చెప్పనవసరం లేదు. ఇది అందరికీ తెలిసిందే. మానవుడు అజ్ఞానాన్ని వదిలించుకుని జ్ఞానమార్గంవైపు వెళ్ళాలి. అసలు అజ్ఞానం అంటే ఏమిటి? తెలివి లేకపోవటము, బుద్ధి లేకపోవటం, ఎరుక లేకపోవటం, అవిద్య, మాయ, జ్ఞానం లేకపోవటం దీన్నే అజ్ఞానము అంటారు. తన చుట్టూ ఉన్న విషయాల్లో వస్తువుల్లో ఏది సత్యమైనది? ఏది అసత్యమైనది? ఏది శాశ్వతమైనది? అనే విషయాలు తెలుసుకోలేకపోవటం. దృశ్యమానమైన జగత్తులో కంటికి కనిపించేదంతా శాశ్వతం కాదు. కంటికి కనిపించేదంతా నశించేదే. పుట్టటము, పెరగటము, వృద్ధిచెందటము. క్షీణించటము, నశించటము అనేవి జగత్తులోని వస్తువుల, జీవుల లక్షణాలు. నామరూపాలు కలిగినవన్నీ నశిస్తాయి. ఈ విషయం తెలుసుకోలేక మానవుడు ఈ జగత్తంతా శాశ్వతము అనుకుంటాడు. తన ముత్తాతలు, తాతలు, తండ్రులు అందరూ మరణించారు. రేపోమాపో తాను కూడా మరణిస్తాడు. అయినప్పటికి అది నిజమని నమ్మడు. ఇప్పటివరకు ఈ ధరామండలాన్ని అనేకమంది చక్రవర్తులు, రాజులు, మహారాజులు (బలిచక్రవర్తి, శిబిచక్రవర్తి లాంటివారు అనేకమంది) పాలించారు.

వారంతా కాలగర్భంలో కలిసిపోయారు. వారిలో ఏ ఒక్కరూ లేరు. కొంతమంది మహానుభావుల పేర్లు మాత్రం గుర్తున్నాయి. కాని మిగిలిన వారికి అది కూడా లేదు. మానవుడికి ఈ విషయాలన్నీ తెలుసు. రేపోమాపో తాను కూడా మరణిస్తాననే మాటకూడా తెలుసు. అయినప్పటికీ జీవితం మీద అత్యంతమైన ప్రేమ. సిరిసంపదల మీద ఆశ, లోకంలో ఉన్నదంతా తనకే కావాలి; తనకే చెందాలి అనే కోరిక. ఈ దేహం పాంచభౌతికమైంది. మహా అయితే వంద సంవత్సరాలు ఉంటుంది. తరువాత మట్టిలో కలిసిపోతుంది. మానవుడికి ఈ విషయం కూడా తెలుసు. అయినా దేహం మీద విపరీతమైన మమకారం. నేను అంటే దేహమే అనే భ్రాంతి. ఇదే అజ్ఞానము, మాయ, అవిద్య అంటూ రకరకాల పేర్లతో పిలువబడుతోంది. దీనికి కారణం మానవుడు తనను తాను తెలుసుకోకపోవటం.

గాలి బుడగ జీవితం. ఇది క్షణభంగురం. ఇక యవ్వనం అందామా? దాన్ని గురించి చెప్పనవసరం లేదు. చూడటానికి చాలా అందంగా కనిపిస్తుంది ఈ దేహం. కాని మలమూత్రాలు, రక్తమాంసాలు, ఎముకలు, నరాలు వీటన్నింటితో కూడినది, పంచభూతాలతో ఆవరించబడినది ఈ దేహము. ఇందులోంచి ఏ పదార్థం బయటకు వచ్చినా సహించలేము. అసహ్యకరంగా ఉంటుంది. ఇటువంటి శరీరాన్ని అందమైనదిగా భావన చేస్తాడు చాలా జాగ్రత్తగా పోషిస్తాడు. అశాశ్వతమైన దాన్ని శాశ్వతము అనుకుని దానిమీద అత్యంతమైన శ్రద్ధ తీసుకుంటాడు. అజ్ఞానం ఎందుకు వస్తుంది? దీనికి రెండు కారణాలు 1. అగ్రాహ్యము 2. అన్యధాగ్రాహ్యము. ఏదైనా ఒక వస్తువును చూసినప్పుడు దాని అసలు స్వరూపాన్ని గ్రహించలేకపోవటాన్నే అగ్రాహ్యము అంటారు. ఉదాహరణకు మసకచీకట్లో చూసిన త్రాడును, త్రాడు అని గుర్తించలేకపోవటం. ఆ వస్తువును ఇంకొకటిగా భావించటాన్నే అన్యధా గ్రాహ్యము అంటారు. ఇందాక మసక చీకట్లో త్రాడును చూశాడు దాన్ని త్రాడు అనుకోలేదు. దీనివల్ల ఇబ్బంది లేదు. త్రాడును చూసి పాము అనుకున్నాడు. భయంతో కేకలు వేశాడు. ఇక్కడ చూడండి త్రాడను చూసి అది త్రాడు అని గ్రహించకపోవటం అగ్రాహ్యం. అది పాము అనుకోవటం అన్యధా గ్రాహ్యము. ఇలా భావన చేస్తాడు. అందుకే భయపడి కేకలు వేశాడు. త్రాడును చూసి పాము అనుకున్నాడు అంతేకాని

ఎప్పుడూ పామును చూసి ఇది త్రాడు అనుకోడు. అలాగే సముద్రంలో తేలుతున్న ముత్యపు చిప్పను చూసి వెండిపాత్ర అనుకుంటాడు. స్థాణువును చూసి దొంగవాడనుకుంటాడు.

ఇక్కడ జరిగిందేమంటే ఒక వస్తువు లక్షణాలు ఇంకొక దానిలో ఆరోపించటం. దీన్నే వేదాంత పరిభాషలో **'అధ్యాసము'** అంటారు. ఒక చోట చూసిన దాన్ని ఇంకో చోట స్మరించటం. ఒక దాని లక్షణాలు, ధర్మాలు వేరొక దానిమీద ఆరోపించటం, వస్తువుల మధ్య తేడా గమనించకపోవటం. ఈ అధ్యాసనే పండితులు అవిద్య, అజ్ఞానము అంటున్నారు. ఈ అజ్ఞానం కారణంగానే మానవుడు నేను అంటే దేహము, దేహమే ఆత్మ అనుకుంటున్నాడు. దేహం నశిస్తుంది. ఆత్మకు నాశనం లేదు. దేహానికి కాళ్ళు, చేతులవంటి వివిధ అవయవాలున్నాయి. కాని ఆత్మకు ఆకారం లేదు. అది నిరాకారము. దేహం అశాశ్వతము. ఆత్మ శాశ్వతమైనది. నాశనము లేనిది.

మనం చెప్పే ప్రమాణాలు కాని, శాస్త్రాలు గాని, సూత్రాలు గాని ఇవన్నీ అవిద్యతో కూడిన దేహానికే. అవిద్య లేనివాడికి, జ్ఞానికి వీటితో పనిలేదు. అజ్ఞానంతో కూడిన మానవుడికీ, పశువుకీ తేడా లేదు. ఏదైనా పెడతాము (ఇస్తాము) అంటే దగ్గర కొస్తారు. కొడతాం అంటే పారిపోతారు. వేదాలలోను, శాస్త్రాలలోను చెప్పిన కర్మలు, యజ్ఞయాగాది క్రతువులు ఇవన్నీ అజ్ఞానులే చేస్తారు. జ్ఞానులకు వీటితో పనిలేదు. ఆత్మకు కులమతాలు, పాపపుణ్యాలు, కష్టసుఖాలు, ఏవీ ఉండవు. మానవుడు తానుచేసే పనులన్నింటికీ తానే కర్తని, ఫలభోక్తని అనుకుంటున్నాడు. ఇది అధ్యాస. దీన్ని పోగొట్టి జగత్తులో ఉన్నది ఆత్మ ఒక్కటే. అదే సత్యము, నిత్యము, శాశ్వతము అని చాటి చెబుతున్నాయి వేదాంత గ్రంథాలు. ఈ వరుసలో ముందు చెప్పబడేవే బ్రహ్మసూత్రాలు. ఇతర మతాల, వాదనలు ఖండిస్తూ పరబ్రహ్మతత్త్వాన్ని ప్రతిపాదించటానికి వ్యాసమహర్షి చేసిన ప్రయత్నమిది.

బ్రహ్మసూత్రాలు మొత్తం నాలుగు అధ్యాయాలుగా ఉంటుంది. ప్రతి అధ్యాయం లోను నాలుగు పాదాలు, ప్రతిపాదంలోను కొన్ని అధికరణలు. ప్రతి అధికరణలోను కొన్ని సూత్రాలు ఉంటాయి.

అధ్యాయము	పాదము	అధికరణలు	సూత్రాలు
1	1	11	31
	2	7	32
	3	13	43
	4	8	28
		39	134
2	1	13	37
	2	8	45
	3	17	53
	4	9	22
		47	157
3	1	6	27
	2	8	41
	3	36	66
	4	17	52
		67	186
4	1	14	19
	2	11	21
	3	6	16
	4	7	22
		38	78
	మొత్తం	191	555

ఈ రకంగా బ్రహ్మసూత్రాలు నాలుగు అధ్యాయాలుగా, పదహారు పాదాలుగా, నూట తొంభై ఒక్క అధికరణలుగా ఐదు వందల యాభై ఐదు సూత్రాలుగా ఉన్నాయి. ముందుగా బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాసిన వ్యాసమహర్షికి నమస్కరించి, వాటికి భాష్యం వ్రాసిన ఆదిశంకరులకు ప్రణమిల్లి, నా గురుదేవులైన విరజానందనాథ, సదానందనాథ, సుకానందనాథులకు, సాష్టాంగదండ ప్రణామాలాచరించి, ధర్మ సంస్థాపన కోసం ఏర్పాటయిన శృంగేరీ, బదరీ, పూరి, ద్వారక పీఠాధిపతులకు నమస్కరించి, అవధూత దత్తపీఠాధిపతులు గణపతి సచ్చిదానందస్వామి వారికి, పెంచలకోన మణిద్వీప మహాసంస్థానాధిపతి మాతా విజయేశ్వరీ దేవికి, దేశంలోని ఇతర పీఠాధిపతులకు, మతాధిపతులకు, ఆధ్యాత్మికవేత్తలకు వందనాలర్పించి బ్రహ్మసూత్రాలు సామాన్యుడికి చేరువ కావాలనే ఉద్దేశ్యంతో **'బ్రహ్మసూత్రభాష్యం'** మళ్ళీ వ్రాస్తున్నాను. గతంలో 2002 సంవత్సరంలో నేను 'బ్రహ్మసూత్రాలు' అనే పేరుతో భాష్యం వ్రాశాను. అప్పుడు 555 సూత్రాలకు వివరణ వ్రాశాను. కాని ఇప్పుడు వీటిని సామాన్యుడికి అర్థమయ్యే రీతిలో వ్రాయటానికి ఉపక్రమిస్తున్నాను. నా యీ ప్రయత్నాన్ని మన్నించి నన్ను ఆశీర్వదిస్తారని ఆకాంక్షిస్తూ గ్రంథాన్ని ప్రారంభిస్తున్నాను. బ్రహ్మసూత్రాలు నాలుగు అధ్యాయాలుగా, ఒక్కొక్క అధ్యాయము నాలుగు పాదాలు (భాగాలు)గా ఉంటుంది. అంత వరకు తెలుస్తోంది. ప్రతిపాదంలోను కొన్ని అధికరణలు ఉంటాయి. అసలు అధికరణ అంటే ఏమిటి?

అధికరణ అంటే గ్రంథభాగము. అయితే కేవలము గ్రంథంలోని ఒక భాగాన్ని అధికరణ అనటానికి వీలులేదు. దానికి కొన్ని లక్షణాలున్నాయి.

విషయో విశయశ్చైవ పూర్వపక్షస్తథోత్తరమ్ ।
ప్రయోజనం సంగతిశ్చ ప్రాంచోధికరణం విదుః ॥

విషయము, విశయము, పూర్వపక్షము, ప్రయోజనము, సంగతి వీటినే అధికరణ పంచకము అంటారు.

విషయము	–	విచారణ చేయదగినది
విశయము	–	దానిలో కలిగే సంశయము
పూర్వపక్షము	–	కాదని ఖండించుట
ప్రయోజనము	–	అవునని నిర్ధారణ చేయుట
సంగతి	–	పరస్పరానుకూల్యము చూచుట

ఈ లక్షణాలుంటేనే అది **'అధికరణ'** అనబడుతుంది.

విషయః సందేహః సంగతిః పూర్వపక్షః సిద్ధాన్త ।
ఇత్యేకైక మధికరణం పంచావయవం జ్ఞేయం ॥

విషయము, సందేహము (సంశయము), సంగతి, పూర్వపక్షము, సిద్ధాంతము అనేవి అధికరణకు ఐదు అవయవముల వంటివి.

ఏదైనా ఒక విషయాన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు ఇతర గ్రంథాలలో దాన్ని గురించి ఏం చెప్పారు? దానిమీద మనకున్న సందేహాలు ఏవి? వాటికి సమాధానాలు ఏవి? దానిమీద వాద ప్రతివాదనలు; విషయాన్ని అవును అని నిర్ధారణ చెయ్యటము. అలా తీర్మానించటానికి సిద్ధాంతము. ఈ విషయాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని చేసే గ్రంథభాగమే అధికరణము.

మరి **'సూత్రము'** అంటే

అల్పాక్షరమసందిగ్ధం సారవద్విశ్వతో ముఖం ।
అస్తోభమనవద్యంచ సూత్రం సూత్రవిదో విదుః ॥

కొద్ది అక్షరాలు మాత్రమే కలిగి ఉండి, అనుమానానికి తావు లేకుండా అర్థాన్ని వివరిస్తూ, ఆకారంలో చిన్నదై ఏవిధమైన దోషము లేని వాక్యాన్ని సూత్రము అంటారు. సూత్రము అంటే దారము అనికూడా అర్థం. పూలన్నీ కలిపి మాలగా గ్రుచ్చటానికి ఉపయోగపడేది. దండ గ్రుచ్చిన తరువాత దానికి ఉపయోగించిన దారం కనిపించదు. కేవలము పూలు మాత్రమే కనిపిస్తాయి. అలాగే సృష్టిలో మనకు కనిపించే 84 లక్షల జీవరాసి, పర్వతాలు, లోయలు, ఎడారులు, చెట్లుచేమలు, నదీనదాలు, అడవులు, కొండలు ప్రాణమున్నవి, ప్రాణంలేనివి అన్నీ ఒకే సూత్రంతో బంధించబడి ఉన్నాయి. ఇలా జగత్తునంతటినీ ఒకే సూత్రంతో కలిపి ఉంచగలిగినది 'ఆత్మ' అనే సూత్రం ఒక్కటే. ఈ విషయం వివరించటానికే బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశాడు వ్యాసమహర్షి. బ్రహ్మసూత్రాలు పండితులకే కాదు. సామాన్యుడికి కూడా అర్థం కావాలనే దృష్టితోనే, అతితేలిక అయిన భాషలో **బ్రహ్మసూత్ర భాష్యం** వ్రాస్తున్నాను.

౨. వ్యాసమహర్షి

వ్యాసంవసిష్టనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం
పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం ।
వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః ॥

వేదాలు అపౌరుషేయాలు. అవి ఎవరిచేత వ్రాయబడలేదు. ప్రత్యక్షంగా బ్రహ్మముఖం నుండే వచ్చినాయి. ఇక్కడ బ్రహ్మ అంటే పరమేశ్వరుడు. సృష్టి, స్థితి లయ కారకుడు. ఆది మధ్యాంతరహితుడు. పరమేశ్వరుడు ఈ వేదాలను సృష్టికారకుడైన ప్రజాపతికి ఇచ్చాడు. కాలక్రమేణా ఈ వేదాలు గురుపరంపరగా భూలోకంలో వ్యాప్తి చెందాయి.

త్రేతాయుగం వరకు ఈ వేదం అంతా ఒకటిగానే ఉండేది. ఆ తరువాత కాలంలో అంటే ద్వాపరయుగంలో కలగాపులగంగా ఉన్న ఈ వేదాన్ని అర్థం చేసుకోవటం కష్టమైంది. అందుచేత ప్రజాపతి, అపాంతరతముడు అనే మానసపుత్రుణ్ణి సృష్టించి, వేదాన్ని భూలోకంలో బాగా ప్రచారం చేసి రమ్మన్నాడు. అపాంతరతముడు ఋగ్, యజు, స్సామ, అధర్వణములు అని వేదాన్ని నాలుగు భాగాలుగా చేసి బహుళ ప్రచారంలోకి తెచ్చి, తన తండ్రియైన బ్రహ్మదగ్గరకు వెళ్ళి ఈ విషయం చెప్పాడు. దానికి బ్రహ్మ చాలా సంతోషించి ప్రతి మహాయుగంలోని ద్వాపరయుగంలోనూ వేదాలను ఈ రకంగానే విభజన చేసి ప్రచారం చెయ్యవలసినదిగా అపాంతరతముణ్ణి ఆదేశించాడు.

నాలుగు యుగాలు కలిస్తే ఒక మహాయుగం. అందులోని ద్వాపరయుగంలో ఈ వేదాలు బ్రహ్మయొక్క ఆదేశానుసారము విభజన చేయబడుతుంటాయి.

ఇది ఇరవై ఎనిమిదవ మహాయుగము. అంటే ఇప్పటికి ఇరవై ఎనిమిది సార్లు వేదాలను విభజించటం జరిగింది. వేదాలను విభజించినటువంటి వాడు వేదవ్యాసుడు అనబడతాడు. ఈ మహాయుగంలో వేదాలను విభజించినవాడు కృష్ణద్వైపాయనుడు అతడే మనకు తెలిసిన వేదవ్యాసుడు.

పరాశరమహర్షి తీర్థయాత్రలు చేస్తూ కాళిందీ నదీతీరాన్ని చేరి, ఆ నదిని దాటించమని దాశరాజును అడిగాడు. ఆ సమయంలో దాశరాజు భోజనం

చేస్తున్నాడు. అందుచేత, తన ప్రక్కనే ఉన్న తన కుమార్తెను ఆ పని చెయ్యమన్నాడు. దాశరాజు కుమార్తె మత్స్యగంధి పడవలో మహర్షిని ఎక్కించుకుని బయలుదేరింది. పడవ నది మధ్యకి చేరింది. దైవికంగా మహర్షి మనస్సు మత్స్యగంధి మీదకు పోయింది. ఆపుకోలేని తమకంతో మహర్షి ఆమె చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. అప్పుడు మత్స్యగంధి "స్వామీ! నేను దుర్వాసన వేస్తున్నాను కదా. మీకు అసహ్యాం కలగటం లేదా?" అన్నది. ఆ మాట విన్న వెంటనే మహర్షి, ఆమె ఉన్న చోటునుంచి యోజనదూరం కస్తూరి వాసనలు వెదజల్లేటట్లుగా వరమిచ్చాడు. అప్పటినుంచే మత్స్యగంధి కాస్తా 'యోజనగంధి' అయింది. అప్పుడు ఆమె "స్వామీ ! ఇది పగలు. లోకమంతా చూస్తుంది. అదీగాక, దివాసంగమం నిషిద్ధం కదా?" అన్నది. మహర్షి తన తపశ్శక్తితో ఆ ప్రాంతమంతా చిమ్మచీకట్లు ఆవరింపచేశాడు. అప్పుడు ఆమె "నేను కన్యను. నీ పని నువు చేసుకుపోతావు. మరి నా సంగతి ఏమిటి?" అంది. ఆమె కన్యాత్వము చెడకుండా వరమిచ్చాడు మహర్షి. ఈ రకంగా తన కన్యాత్వము చెడకుండ, తండ్రికి తెలియకుండ, తనకు నిత్యయవ్వనము, నిత్యసుగంధము ఉండేటట్లు, పరాశరునితోపాటు సమానమైన కుమారుడు కలిగేటట్లు వరాలు పుచ్చుకుని మహర్షి కోర్కె తీర్చింది. మహర్షి సంతుష్టిచెంది "నీకు విష్ణ్వాంశ సంభూతుడు, ముల్లోకాలలోను ఖ్యాతిని ఆర్జించేవాడు, వేదవిభజన చేసేవాడు, పురాణకర్త అయిన కుమారుడు పుడతాడు" అని ఆమెను దీవించి తనదారిన తాను వెళ్ళిపోయాడు.

యోజనగంధి సద్యోగర్భాన ఒక కుమారుణ్ణి కన్నది. అతడు పుడుతూనే మునివేషంలో దండకమండలాలు ధరించి ఉన్నాడు. పుట్టిన వెంటనే తల్లికి నమస్కరించి, అవసరమైనప్పుడు స్మరణమాత్రం చేతనే ప్రత్యక్షమవుతాను అని తల్లికి మాట ఇచ్చి, తపస్సు చేసుకోవటానికి వెళ్ళిపోయాడు. ఈ విధంగా కృష్ణద్వీపమున (చీకటిగా ఉన్న ద్వీపమునందు) జన్మించినవాడు కావటంచేత ఆ బాలకుడు కృష్ణద్వైపాయనుడైనాడు. వేదవిభజన చేసి వేదవ్యాసుడు అయినాడు. ఈయనే వ్యాసమహర్షి. ఋషులలో అనేక భేదాలున్నాయి. 1. మహర్షులు – వ్యాసుడు మొ॥వారు 2. పరమఋషులు – ఖేలాదులు. 3. దేవర్షులు – నారదుడు, కణ్వుడు మొ॥వారు 4. బ్రహ్మర్షులు–వసిష్టాదులు 5. శ్రుతర్షులు – శుశ్రుతాదులు 6.రాజర్షులు – విశ్వామిత్రాదులు 7. కాండర్షులు – జైమిన్యాదులు. ఈ ఋషులందరిలోను వ్యాసుడు ప్రముఖుడు.

ఈ రకంగా వ్యాసుడు వేదాలను విభజించిన తరువాత బ్రహ్మవిద్యపై దృష్టి సారించాడు. అంటే తనను గురించి తాను తెలుసుకోవాలి అనుకున్నాడు. దాన్ని గురించి తీవ్రంగా ఆలోచన చేశాడు. అదే తపస్సు. అప్పుడు **"బ్రహ్మసత్యం - జగన్మిథ్య"** అనే విషయం ఆయనకు తట్టింది. ఈ రకంగా పరమేశ్వరుణ్ణి గురించి తీవ్రంగా ఆలోచించి, తాను దర్శించిన పరమార్థాన్ని చిన్నచిన్న సూత్రాలుగా క్రమబద్ధీకరించాడు. అవే "బ్రహ్మసూత్రాలు".

పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని నిరూపించటమే ఈ సూత్రాల ప్రధాన ధ్యేయం. చరాచర జగత్తు అంతా బ్రహ్మపదార్థంతోనే సృష్టించబడింది. జగత్తంతా పరమేశ్వరమయమే. మానవుడు ఎక్కడ నుంచి వచ్చాడు? మరణానంతరము మళ్ళీ ఎక్కడికి పోతాడు? పునర్జన్మ ఎందుకు ఎత్తాలి? మోక్షం అంటే ఏమిటి? ఇత్యాది ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పగలిగింది ఒక్క బ్రహ్మవిద్య మాత్రమే. 'బృంహణం' అంటే అంతటా నిండి ఉండటము అని అర్థం. బృంహణశక్తి గలది బ్రహ్మము. ఇది విశాల విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉన్నది. జీవాత్మ, పరమాత్మ వేరు కాదు. రెండూ ఒక్కటే.

వ్యాసుడు బ్రహ్మపదార్థాన్ని తరచి చూసి, దాన్ని సూత్రబద్ధం చేశాడు. అవే బ్రహ్మసూత్రాలు. బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాయటానికి ముందు వ్యాసుడు చార్వాక, నాస్తిక, లోకాయుత, నిరీశ్వరవాదాలన్నీ పూర్తిగా అధ్యయనం చేశాడు. ఆ తరువాత తార్కికబుద్ధితో బాగా ఆలోచించి జగత్తులో కనిపించేది, కనిపించనిది అంతా బ్రహ్మపదార్థమే. అని తేల్చాడు.

సర్వవేదాంత తాత్పర్య నిర్ణయాయ మహామునిః
చకార బ్రహ్మసూత్రాణి భగవాన్ బాదరాయణః
చత్వారస్త్రత్రచాధ్యాయాః ప్రత్యేకం తే చతుష్పదాః
సూత్రాణాం పంచ పంచాశ దుత్తరం శత పంచకం
వేదాంతస్థాధికరణం ద్వినవత్యుత్తరం శతం
ఏతచ్ఛారీరకం శాస్త్రం కృష్ణద్వైపాయనో గురుః
పుత్రమధ్యాపయామాస శిష్యంచ శుక మాదరాత్

వ్యాసమహర్షి ఉపనిషత్సారము అంతా బ్రహ్మసూత్రాలలో నింపాడు. ఇది మొత్తం నాలుగు అధ్యాయాలు. ప్రతి అధ్యాయానికి నాలుగు పాదాలుంటాయి. ప్రతిపాదంలోనూ కొన్ని అధికరణలు ఉంటాయి. మొత్తంమీద ఈ గ్రంథంలో 555 సూత్రాలు, 191 అధికరణలు ఉంటాయి. ఈ బ్రహ్మసూత్రాలను వ్యాసుడు అతి ఆదరముతో తన కుమారుడు, శిష్యుడు కూడా అయిన శుకమహర్షికి ఉపదేశించాడు.

వ్యాసుడు బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశాడు. ఎలా వ్రాశాడు? వేదవిభజన చేసిన తరువాత బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాయాలి అనుకున్నాడు. దానికి ముందుగా పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం కావాలి. అందుకే బదరికావనానికి వెళ్ళి పన్నెండు సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి పరబ్రహ్మను సాక్షాత్కరింప చేసుకుని, ఆ తరువాత బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశాడు. వీటిని ప్రారంభించే ముందు మన దేశంలో ఉన్న వివిధ మతాలు, వాటి యొక్క తత్త్వము, అని ఏం చెబుతున్నాయి? ఇత్యాది విషయాలు క్షుణ్ణంగా పరిశీలించాడు. ఆ తరువాత బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశాడు. బ్రహ్మసూత్రాల సారం ఏమిటంటే – **చరాచర జగత్తంతా పరమేశ్వర స్వరూపమే. అదే ఆత్మ. ఈ జగత్తులో దృశ్యమానమైనదంతా నశించిపోయేదే. సత్యము, నిత్యము, శాశ్వతము అయినది పరబ్రహ్మ ఒక్కటే.**

బ్రహ్మసత్యం - జగన్మిధ్య.

3. శంకర భగవత్పాదులు

శ్రుతిస్మృతి పురాణానామాలయం కరుణాలయం ।
నమామిభగవత్పాదం శంకరం లోకశంకరం ॥

శంకరం శంకరాచార్యం కేశవం బాదరాయణం ।
సూత్రభాష్యకృతౌ వందే భగవన్తం పునః పునః ॥

కేరళ దేశంలో పూర్ణానదీ తీరంలో **'కాలడి'** అనే గ్రామం ఉంది. ఆ గ్రామంలో ఆర్యాంబ, శివగురువు అనే నంబూద్రిబ్రాహ్మణదంపతులుండేవారు. వారికి చాలా రోజులదాకా సంతానం కలగలేదు. అప్పుడు వారు **'త్రిచూరు'**లోని వృషాచలేశ్వరుణ్ణి ఆరాధించగా ఆ స్వామిదయ వల్ల వారికి ఒక కుమారుడు కలిగాడు. ఆ పిల్లవాడికి 'శంకరుడు' అని నామకరణం చేసి అల్లారుముద్దుగా పెంచసాగారు. శంకరుడికి మూడుసం॥లు వయసు వచ్చేసరికి అతని తండ్రి శివగురువు పరమపదించాడు.

అప్పటి నుంచి అతని తల్లి 'ఆర్యాంబ'యే కుమారుణ్ణి పెంచి ఐదవ ఏట ఉపనయనం చేసింది. ఆర్యాంబ తన ఇంటివద్ద ఉన్న ఆలయంలో నిత్యం కాత్యాయనీ దేవిని అర్చిస్తూఉండేది. ఒకరోజు తనకు ఆలయానికి వెళ్ళటానికి వీలుపడక బాలశంకరుణ్ణి పంపింది. ఆ బాలుడు దేవినైవేద్యానికి పాలు తీసుకువెళ్ళాడు. ఆలయంలో దేవిని అర్చించి, శంకరుడు దేవికి నైవేద్యంగా పాలు సమర్పించాడు. ఎంతకీ దేవి పాలుత్రాగలేదు. అది చూసి శంకరుడు గుక్కపెట్టి ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు. శంకరుడి అవస్థ చూసి ఆ దేవి గిన్నెలోని పాలను త్రాగి వెళ్ళింది. కళ్ళు తెరిచి చూశాడు శంకరుడు. గిన్నె ఖాళీగా కనపడింది. శంకరుడు మళ్ళీ ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు. బాలుడు ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడో దేవికి అర్థం కాలేదు. అప్పుడు దేవి ప్రత్యక్షమై అతని ఏడుపుకు కారణం అడిగింది. 'నీకు నైవేద్యం పెట్టిన తరువాత మా అమ్మ గిన్నెలో పాలను నాకు ఇచ్చేది. ఇప్పుడు పాలన్నీ నువ్వే తాగేశావు. నాకు ఆకలివేస్తోంది. నేనేం త్రాగాలి ?' అన్నాడు శంకరుడు. దానికి ఆ దేవి చలించి శంకరుడికి స్తన్యం ఇచ్చింది. ఆ విధంగా దేవిస్తన్యం గ్రోలినందువల్లనే శంకరుడు అంత గొప్పవాడయినాడు అని ప్రతీతి.

శంకరుడు జన్మించటానికి ముందు భారతదేశంలో వేదవిరుద్ధమైన మతాలు బాగా వ్యాప్తిలో ఉన్నాయి. శైవ, వైష్ణవమతాలు చెలరేగి ప్రజలను అశాంతిపాలు చేస్తున్నాయి. వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ తారుమారయింది. బౌద్ధ, జైనమతాలు అహింసను మాత్రం ప్రచారం చేస్తున్నాయి. యజ్ఞయాగాదులను నిరసిస్తున్నాయి. కాపాలికులు భైరవోపాసకులై నరబలులు ఇస్తున్నారు. నాస్తికులు దేవుడులేడు, వేదము ప్రమాణము కాదు అన్నవాదనను లేవదీశారు. శివుడు గొప్పవాడని కొందరు, విష్ణువు గొప్పవాడని కొందరు యుద్ధాలు చేస్తున్నారు. ప్రజలు నిత్యం భయభ్రాంతులై బతుకును ఈడుస్తున్నారు.

అటువంటి సమయంలో కుమారస్వామి ఈ లోకంలో 'కుమారిలభట్టు' అనే పేరుతో అవతరించి అవైదికచర్యలను ఖండిస్తున్నాడు. ఇటువంటి సమయంలో శంకరుడు ఉద్భవించాడు. తల్లి విద్యాభ్యాసం కోసం శంకరుణ్ణి గురుకులంలో చేర్పించింది. మధుకర వృత్తి చేస్తూ శంకరుడు విద్యాభ్యాసం సాగిస్తున్నాడు. 'మధుకరము' అంటే తుమ్మెద అని అర్థం. తుమ్మెద పూవులన్నింటి మీద వాలి, వాటిలోని మధువును త్రాగుతుంటుంది. అలాగే విద్యార్థియైన బ్రహ్మచారి తనకు కావలసిన ఆహారాన్ని పదిళ్ళల్లో భిక్షగా తెచ్చుకోవటం ఆ రోజుల్లో సంప్రదాయం. ఆ సంప్రదాయం ప్రకారమే శంకరుడు కూడా మధుకర వృత్తిచేస్తూ విద్యాభ్యాసం చేయసాగాడు. ఒకరోజున ఒక ఇంటికి వెళ్ళి 'భవతి ! భిక్షాందేహి' అన్నాడు. ఆ ఇంటి ఇల్లాలు తాము కడుపేదవారమని, తన భర్తకూడా బిక్షాటనకే వెళ్ళాడని చెప్పింది. అప్పుడు శంకరుడు 'ఇంట్లో ఏది ఉంటే అది వెయ్యమని' అడిగాడు. ఆ ఇల్లాలు ఇల్లంతా వెతకగా ఒక పండిపోయిన ఉసిరికాయ కనిపించింది. దాన్నే ఆమె శంకరుడికి భిక్షగా వేసింది. అది చూసి చలించిన బాలశంకరుడు.

వందే వందారు మందార మింది రానందకందలమ్

అమందానంద సందోహబంధురం సింధురాననమ్ ॥

అంగంహరేపులకభూషణ మాశ్రయంతీ

భృంగాంగనేవ ముకుళాభరణం తమాలం ॥

అంగీకృతాఖిల విభూతిరపాంగలీలా

మాంగల్యదాऽస్తు తమ మమంగళ దేవతాయాః ॥

శ్రుత్యై నమోస్తు శుభకర్మ ఫలప్రశూత్యై
రత్యై నమోస్తు రమణీయ గుణార్ణవాయై
శక్త్యై నమోస్తు శతపత్రనికేతనాయై
పుష్ట్యై నమోస్తు పురుషోత్తమ వల్లభాయై ॥

నమోస్తు నాళీక నిభాననాయై
నమోస్తు దుగ్ధోదధి జన్మ భూమ్యై
నమోస్తు సోమామృత సోదరాయై
నమోస్తు నారాయణ వల్లభాయై ॥

అంటూ 21 శ్లోకాలతో లక్ష్మీదేవిని ప్రార్థన చేస్తే వారి ఇంటి ముంగిట బంగారు ఉసిరికాయల వర్షం కురిసింది. అప్పుడు శంకరుడు లక్ష్మీదేవిని చేసిన స్తోత్రమే **'కనకధారాస్తవము'**గా ప్రఖ్యాతి చెందింది.

ఏకసంధాగ్రాహి అయిన శంకరుడు కేవలం రెండుసంవత్సరాలలోనే విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేశాడు. శంకరుడి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు దశదిశలా వ్యాపించసాగాయి. కేరళరాజ్యాధిపతి శంకరుడికి సాష్టాంగ ప్రణామాలాచరించి కానుకలందించగా శంకరుడు వాటిని పేదలకు పంచి, రాజును ఆశీర్వదించాడు. క్రాంగనూరులో ఉన్న ఆలయంలో దేవి ఉగ్రమూర్తిగా ఉన్నది అని విని, తన తపశ్శక్తితో ఆమెను ప్రసన్నమూర్తిగా మార్చాడు.

ఒకనాడు గౌతముడు మొదలైన మహర్షులు శంకరుని ఆశ్రమానికి వచ్చి, అతని ఆతిథ్యం అందుకుని, అతను చేయవలసిన మహత్కార్యం గురించి గుర్తు చేశారు. అప్పుడు శంకరుడు తాను నిర్వహించవలసిన మహత్కార్యానికి ముందు గృహత్యాగంచేసి సన్యాసంస్వీకరించాలి అని సంకల్పించాడు.

ఒకరోజున శంకరుడు తల్లితో కలిసి నదీ స్నానానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒక మొసలి అతని కాలుపట్టుకుంది. అప్పుడు శంకరుడు తాను ఇంక బ్రతకననీ, సన్యసించటానికి అనుజ్ఞ ఇమ్మనీ వేడుకోగా, తల్లి దుఃఖిస్తూనే సరేనంది. శంకరుడు ఆతురసన్యాసం స్వీకరించాడు. శంకరుడు సన్యసించటానికి తల్లిఒప్పుకోగానే

విచిత్రంగా ఆ మొసలి శంకరుడికాలు వదలిపెట్టి వెళ్ళిపోయింది. శంకరుడు నర్మదానదీతీరానికి వెళ్ళి, అక్కడ గోవిందపాదాచార్యులవారి దగ్గర సంప్రదాయ బద్ధంగా సన్యాసం స్వీకరించాడు.

ఒకరోజు నర్మదానదికి వరదవచ్చి ఊరును ముంచేస్తోంది. ప్రజలు భయాందోళనలతో ఉన్నారు. అప్పుడు శంకరుడు నర్మదానదీప్రవాహాన్ని తన కమండలంలోకి ఆవాహనచేసి ప్రజలను రక్షించాడు. అది చూసిన గోవింద భగవత్పాదులవారు అమితానందం పొందారు. గతంలో ఒకసారి వ్యాసమహర్షి గోవిందపాదాచార్యుల వారి ఆశ్రమానికి వచ్చి "నర్మదానదిని కమండలంలో బంధించగల శిష్యుడు నీకు లభిస్తాడు. అతడే బ్రహ్మసూత్రాలకు భాష్యం వ్రాస్తాడు." అని చెప్పాడు. ఆ మాటలు ఇప్పుడు గుర్తుకు వచ్చి శంకరుణ్ణి కాశీనగరానికి వెళ్ళి, విశ్వేశ్వరుని దర్శించి, బ్రహ్మసూత్రాలకు భాష్యం వ్రాయమని ఆశీర్వదించి పంపాడు గోవిందపాదుడు.

గురువుగారి అనుజ్ఞమీద కాశీనగరం బయలుదేరాడు శంకరుడు. మార్గమధ్యంలో ఒక అడవిగుండా వెడుతున్నాడు. చీకటిపడింది. ఒక మర్రిచెట్టు క్రింద విశ్రాంతి తీసుకున్నాడు. ఒకరాత్రివేళ చెట్టుమీద ఉన్న బ్రహ్మరాక్షసుడు శంకరుణ్ణి పట్టి పీడించసాగాడు. అప్పుడు శంకరుడు అతని ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చెప్పగా, సంతసించి వ్యాసమహర్షిని దర్శించే ఉపాయంచెప్పి, శాపవిమోచనంపొంది అంతర్ధానమై పోయాడు.

కాశీనగరంలో శంకరుడు కొంతమంది శిష్యులను ఏర్పరచుకొని, బదరికా వనానికి వెళ్ళి, మందాకినీ నదీతీరాన నివసిస్తూ, ప్రస్థానత్రయము అని చెప్పబడే ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత, బ్రహ్మసూత్రాలతో పాటుగా 18 భాష్యాలు, 40 ప్రకరణ గ్రంథాలు, 74 చిన్న గ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఆ సమయంలో వ్యాసమహర్షి వృద్ధ బ్రాహ్మణరూపంలో వచ్చి, బ్రహ్మసూత్రాలకు శంకరుడు వ్రాసిన భాష్యంవిని, ఆనందించి, అద్వైతమతస్థాపన చెయ్యమని ఆశీర్వదించి అంతర్ధానమైనాడు.

తరువాత కాలంలో పండితులందరినీ తనవాదనతో ఓడిస్తూ, అద్వైతమత స్థాపన చేస్తూ, ప్రయాగలో కర్మసిద్ధాంతవాది అయిన కుమారిలభట్టును వాదనకు

పిలువగా, ఆయన శంకరుడు సాక్షాత్తూ ఆదిశంకరుడని గ్రహించి, ఓటమి నంగీకరించి, తన శిష్యుడైన మండనమిశ్రుని గెలవమన్నాడు. ఇక్కడ మండనమిశ్రుని గురించి మనం కొంత తెలుసుకోవాలి.

మహిష్మతీ నగరంలో ఉండేవాడు మండనమిశ్రుడు. ఇతడు మహాపండితుడు, సాక్షాత్తు బ్రహ్మదేవుడే మండనమిశ్రుడిగా జన్మించాడు. చదువులతల్లి సరస్వతీదేవియే ఉభయభారతి అనే పేరుతో మండనమిశ్రునికి భార్య అయింది. మహిష్మతీనగరం చేరాడు శంకరుడు తన శిష్య గణంతో. త్రోవలో కనిపించిన వారిని అడిగాడు 'మండనమిశ్రుని ఇల్లు ఎక్కడ?' అని. దానికి వారిచ్చిన సమాధానం చూడండి. ఏ ఇంటిద్వారం దగ్గర చిలుకలు 1) వేదాలు స్వతఃప్రమాణాలా ? 2) సుఖదుఃఖాల ఫలితాన్ని పరమాత్మ ఇస్తాడా ? లేక కర్మ ఇస్తుందా ? 3. ఈ జగత్తు నిత్యమా ? కాదా అనే ప్రశ్నలు వాదిస్తూ ఉంటాయో అదే మండనమిశ్రుని ఇల్లు అన్నారు. అతని ఇంట్లో ఉన్న పండితులే కాదు చిలుకలు కూడా శాస్త్రచర్చ చేస్తాయి. అంటే ఆ మహానుభావుడు మండనమిశ్రుడు ఎంతటి పండితుడో ఆలోచించండి.

మండనమిశ్రుని ఇల్లు చేరాడు శంకరుడు ఆ సమయంలో తండ్రి శ్రాద్ధకర్మ చేస్తున్నాడు మండనమిశ్రుడు. వచ్చిన శంకరుణ్ణి సాక్షాత్తు విష్ణు స్వరూపంగా భావించి గౌరవించాడు. శంకరుడు తాను వచ్చిన పని చెబుతూ, పండితోత్తమా ! నీతో వాదానికి వచ్చాను అన్నాడు. ఆనందంగా అంగీకరించాడు మండనమిశ్రుడు. మధ్యవర్తిగా మండనమిశ్రుని భార్య ఉభయభారతీదేవిని ఉంచటానికి ఒప్పందం కుదిరింది.

ఈ వాదనలో ఓడినవాడు గెలిచినవారికి శిష్యుడు కావాలి. మండనమిశ్రుడు గనక ఓడిపోతే అతడు సన్యసించి శంకరుడికి శిష్యుడై అద్వైతసిద్ధాంతాన్ని ప్రచారం చేస్తాడు. శంకరుడు గనక ఓడిపోతే సన్యాసం వదలి, వివాహం చేసుకుని కర్మ సిద్ధాంతాన్ని ప్రచారం చేస్తాడు. అదీ పందెం. భారతీదేవి రెండు పూలదండలు తెప్పించి వారి మెడలో వేసి 'వాదనలో ఓడిపోయిన వారి మెడలోని మాల వాడిపోతుంది' అని చెప్పింది.

వాదన ప్రారంభమైంది. అనేక విషయాలమీద వాదన జరిగింది. ఆ శాస్త్రచర్చ వినటానికి దూరప్రాంతాల నుండి పండితులు వచ్చారు. అలా కొన్ని రోజులపాటు

చర్చ జరిగింది. చివరకు మండనమిశ్రుని మెడలోని మాల వాడిపోయింది. "మీరు ఉభయులూ భిక్షకు లేవండి" అన్నది భారతీదేవి. అంటే మండనమిశ్రుడు ఓడిపోయాడు. అతడు సన్యాసం స్వీకరించాలి అని చెప్పిందన్న మాట. సన్యాసులు స్వీకరించేది భిక్ష. మండనమిశ్రుడు ఓడిపోయాడు. అప్పుడు భారతీదేవి శంకరునితో 'ఓ ఆచార్యా ! మండనమిశ్రుని మీరు పూర్తిగా గెలవలేదు. ఎందుకంటే ఆయనలో సగభాగం నేను. కాబట్టి నన్ను కూడా గెలవాలి అన్నది. వీరిద్దరి మధ్య 17 రోజులు రాత్రింబవళ్ళు చర్చజరిగింది. శంకరుడు జంకటం లేదు. ఇక లాభం లేదు. శంకరుడు చిన్ననాడే సన్యాసం స్వీకరించాడు. విషయవాసనలు లేనివాడు కాబట్టి కామకళని గురించి ప్రస్తావిస్తే బాగుంటుంది అని తలచి కామశాస్త్రం మీద ప్రశ్నలు వేసింది భారతీదేవి. శంకరుడు నెలరోజులు విరామమడిగాడు ఆమె సరేనన్నది.

ఆ సమయంలో అమరుకమహారాజు హఠాత్తుగా మరణించాడు. అతని శరీరంలోకి ప్రవేశించాడు శంకరుడు. కామశాస్త్రరహస్యాలన్నీ తెలుసుకుని తిరిగి వచ్చి, భారతీదేవి అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పి ఆమెను కూడా ఓడించాడు. తరువాత మండనమిశ్రునికి సంప్రదాయబద్ధంగా సన్యాసదీక్ష ఇచ్చి **'సురేశ్వరాచార్యులు'** అని నామకరణం చేసి తన శిష్యునిగా చేసుకున్నాడు.

మూకాంబాక్షేత్రంలో పుట్టినదగ్గరనుంచీ జడుడుగాఉన్న 'ప్రభాకరుడు' అనే బాలుని అనుగ్రహించి అతడికి సన్యాసమిచ్చి **'హస్తామలకుడు'** అని పేరు పెట్టాడు. శంకరుడు శృంగేరి చేరి, ఒక మఠాన్ని స్థాపించి దానికి సురేశ్వరాచార్యుని అధిపతిగా చేశాడు. అక్కడ మందబుద్ధి అయిన ఒక బాలుని కేవలం సంకల్పమాత్రం చేతనే పండితుడుగా చేసి, సన్యాసమిచ్చి **'తోటకాచార్యుడు'** అని నామకరణం చేశాడు.

ఎంతకాలమైనా శంకరుడికి దేవితత్త్వం గురించి పూర్తిగా తెలియలేదు. అందుచేత తన గురువుగారైన గోవిందపాదాచార్యుని దగ్గరకు పోయి దేవీతత్త్వాన్ని వివరించమని అడిగాడు. దానికి గోవిందపాదుడు తనగురువైన గౌడపాదుల దగ్గరకు వెళ్ళమన్నాడు. ఈ రకంగా శంకరాచార్యుడు తన పరమగురువైన గౌడపాదాచార్యుల వారి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. గౌడపాదుడు అఖండ ప్రజ్ఞాశాలి. మాండూక్యోపనిషత్తుకు కారికలను వ్రాసిన మహానుభావుడు. గౌడపాదుడు శంకరుని కోరిక విని, తాను

వ్రాసిన 'సుభగోదయస్తుతి' అనే 52 శ్లోకాలు గల గ్రంథాన్ని శంకరుడి చేతికిచ్చాడు. ఆ గ్రంథం చదివిన తరువాత శంకరుడు శ్రీశైలానికి వచ్చి **'సౌందర్యలహరి'** అనే గ్రంథం వ్రాశాడని ప్రతీతి.

శంకరుడు జైత్రయాత్ర చేస్తూ ద్వైతులను, శాక్తేయులను, లక్ష్మీఉపాసకులను, వీరశైవులను, వీరవైష్ణవులను, పాంచరాత్రులను, సూర్య, అగ్ని, గణపతి ఉపాసకులను అందరినీ ఓడించి అద్వైతమతాన్ని పునఃప్రతిష్ఠ చేశాడు.

తన జైత్రయాత్రలో భాగంగా 'మగధ' చేరాడు శంకరుడు. అక్కడి ప్రజలు శంకరుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "అన్నీ తెలిసిన మీబోటివారికి నిర్గుణోపాసన సరిపోతుంది. కాని మావంటివారి సంగతి ఏమిటి?" అని అడిగారు. శంకరుడు వారి కోరిక మన్నించి సగుణోపాసనకు అనువుగా షణ్మతస్థాపన చేసి, ఉపాసనాపద్ధతులు, బహుదేవతాస్తుతులు వ్రాశాడు. అర్చనలో అందరూ విధిగా అర్చించాలి అని పంచాయతనాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. పంచాయతనం అంటే ఆదిత్యుడు, అంబిక, గణపతి, విష్ణువు, శివుడు. ఈ ఐదుగురు దేవతలను ప్రతివారు అర్చించాలి. అని నియమం. ఈ పంచాయతనము పంచభూతాలకు ప్రతీక. ఇందులో

ఆకాశతత్త్వము	–	శివుడు
వాయుతత్త్వము	–	సూర్యుడు
అగ్నితత్త్వము	–	అంబిక
జలతత్త్వము	–	నారాయణుడు (విష్ణువు)
పృథివీతత్త్వము	–	గణపతి

ఈ ఐదుగాక షణ్ముఖుడికి (సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుడికి) కూడా ప్రత్యేకమైన అర్చన చెప్పాడు.

ఆ రోజుల్లో కాశ్మీరదేశంలో సర్వజ్ఞశారదాపీఠం ఉండేది. దానికి ఎనిమిది దిక్కులయందు ఉద్దండులైన పండితులుంటారు. ఆ పండితులను ఓడించి, ఆ పీఠాన్ని అధిష్ఠించినవాడే జగద్గురువు. శంకరుడు వారందరినీ ఓడించి, ఆ పీఠాన్ని అధిష్ఠించబోతుండగా, సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై "నీకు స్త్రీసంగమదోషమున్నది. కాబట్టి

నువ్వు ఈపీఠంఎక్కటానికి అర్హుడవు కావు." అన్నది. దానికి, శంకరుడు వేరొక శరీరంతో చేసిన పాపం ఈ శరీరానికి అంటదు అని సమాధానం చెప్పాడు. ఆ మాటలువిన్నసరస్వతీదేవి నివ్వెరబోయింది. శంకరాచార్యుడు సర్వజ్ఞశారదాపీఠాన్ని అధిష్టించి జగద్గురువైనాడు.

అద్వైతమతప్రచారం కోసం శంకరుడు భారతదేశంనలుమూలలా నాలుగు పీఠాలు నెలకొల్పాడు. అవి

దక్షిణాన	–	శృంగేరి (కర్ణాటక)
పడమర	–	ద్వారక (గుజరాత్)
ఉత్తరాన	–	బదరి (ఉత్తరాంచల్)
తూర్పున	–	పూరి (ఒరిస్సా)

ఈ పీఠాలకు వరుసగా సురేశ్వరాచార్యుడు, హస్తామలకుడు, తోటకాచార్యుడు, పద్మపాదులను పీఠాధిపతులుగా నియమించి, కేదారము చేరి, శిష్యులను ఆశీర్వదించి, దత్తాత్రేయుని గుహలోకి వెళ్ళి అదృశ్యమై పోయాడు.

శంకర భగవత్పాదుల వారు బ్రహ్మసూత్రాలకు భాష్యం వ్రాశారు. శంకరుడు వ్రాసిన భాష్యాన్ని గంగానదీ తీరంలో తన శిష్యులకు బోధిస్తుండగా విని, స్వయంగా శంకరుణ్ణి ప్రశ్నించి, తగిన సమాధానాలు తెలుసుకుని సంతోషించాడు వ్యాసుడు.

శంకర భగవత్పాదులవారు దేశం మొత్తం అనేకసార్లు తిరిగి అన్ని మతాలను ఖండించి అద్వైతాన్ని పునః ప్రతిష్ట చేశాడు.

బ్రహ్మసూత్రాలు

మొదటి అధ్యాయం

మొదటి పాదం

4. బ్రహ్మజిజ్ఞాస

బ్రహ్మసూత్రాలు మొత్తం 191 అధికరణలుగా ఉన్నాయి. మొదటి పాదంలో పదకొండు అధికరణలు ముప్ఫై ఒక్క సూత్రాలు ఉన్నాయి. అందులో మొదటి అధికరణను ప్రారంభం చేస్తున్నాము. ఇది **జిజ్ఞాసాధికరణము.** ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

***సూత్రం - 1* "అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాస".**

అథ – పిమ్మట, అతః – కాబట్టి, బ్రహ్మజిజ్ఞాసా – బ్రహ్మమును తెలుసుకోవాలనే కోరిక. వివేకాది సాధన సంపత్తి సిద్ధించిన తరువాత కర్మఫలం అనిత్యము, అశాశ్వతము, మోక్షము నిత్యము, పరబ్రహ్మయే సత్యము అని తెలిసింది కాబట్టి ముముక్షువు బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నించాలి.

సాధకుడు వేదవేదాంగాలు చదివాడు. బ్రహ్మచర్యం పూర్తయింది. గృహస్తు అయినాడు. శాస్త్రోక్తంగా యజ్ఞయాగాలు నిర్వహించాడు.

బ్రహ్మచర్యం : పూర్తిగా విద్యాభ్యాసానికి ఉపయోగించేది బ్రహ్మచర్యం. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు మూడు వర్ణాల వారు కూడా తమ పిల్లలకి ఉపనయనం చేసి విద్యాభ్యాసం కోసం గురువుగారి దగ్గరకి పంపుతారు. ఉపనయనము అనేది రెండవ జన్మ. అలా ఉపనయనం చేయబడ్డ వాళ్ళు ద్విజులు అనబడతారు. విద్యార్థులు గురుకులంలో చేరి విద్యాభ్యాసం చేస్తారు. విద్యాభ్యాసం చెయ్యటానికి మూడు పద్ధతులున్నాయి. 1. గురువు గారికి సేవలు చేసి విద్య నేర్చుకోవటము. 2. గురువు గారికి పుష్కలంగా ధనమిచ్చి విద్య నేర్చుకోవటము. 3. తనకు వచ్చిన విద్యను గురువు గారికి చెప్పి ఆయన దగ్గర తనకు కావలసింది నేర్చుకోవటము. ఇంక నాలుగవ పద్ధతి అనేది లేదు. అయితే ఎక్కువమంది గురువుకు

సేవలుచేసి విద్యనేర్చుకునేవారు. విద్యార్థిదశను దీర్ఘసత్రంగా చెబుతోంది శతపథ బ్రాహ్మణం. గురువుగారికి సేవలు చెయ్యటం అంటే ఆశ్రమంలో జరిగే నిత్యాగ్ని హోత్రానికి, హోమాలకు కావలసిన సమిధలు తేవటం, పశువులను మేపటం వంటివి. ఐతరేయ, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణాలలో నాభానేధిష్ఠుడు, భరద్వాజుడు వీరి కథలు గురుకులంలో విద్యాభ్యాసం ఎలా జరిగేదో వివరిస్తాయి. భాగవతంలో కృష్ణుడు సుదాముడు గురుకులంలో ఎలా గడిపారో వివరించటం జరిగింది.

బ్రహ్మచారి అవలంబించవలసిన పద్ధతులు, ఆచారాలు, నిష్ఠలు కొన్నిఉన్నాయి. ముందుగా అతడు నిద్రను త్యజించాలి. కృష్ణాజనాన్ని మాత్రమే ధరించాలి. నేలమీదనే పడుకోవాలి. కీర్తిప్రతిష్టల కోసం ఎదురు చూడరాదు. కోపము అనేది అసలు ఉండరాదు. ఇతరులను ఎప్పుడూ బాధించరాదు. మాటలతో కూడా. సౌందర్యపోషణ పనికిరాదు. సుగంధ ద్రవ్యాలు వాడరాదు. తాంబూలం వేసుకోరారు. స్త్రీని నగ్నంగా ఉన్నప్పుడు చూడరాదు. నేలమీద దిగువస్థానంలో మాత్రమే కూచోవాలి. మంచం మీద పడుకోరాదు. జీవహింస చెయ్యరాదు. నడిచేప్పుడు కూడా అతినెమ్మదిగా నడవాలి. సంగీతం వినరాదు. నృత్యం చూడరాదు. నేలమీద ఇష్టం వచ్చినట్లు ఉమ్మివేయరాదు అని గోపథబ్రాహ్మణం చెబుతోంది. వీరికి వేదవేదంగాలు చెప్పబడేవి. సంహిత, బ్రాహ్మణము, అరణ్యకము ఉపనిషత్తు శాస్త్రాలు అన్నీ చెప్పేవారు. ఇవి కాక న్యాయం తర్కం, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు, జ్యోతిష్యం, సర్పవిద్య, సాముద్రికం మొదలైన అన్నివిద్యలు నేర్పబడేవి. అని శతపథ బ్రాహ్మణం చెబుతోంది. విద్యవిషయంలోను, యజ్ఞయాగాది కర్మల విషయంలోను చర్చలు జరుగుతుంటాయి. శతపథబ్రాహ్మణంలో ఇలాంటి వాదనలు, చర్చలు అనేకం వివరించబడ్డాయి. యాజ్ఞవల్క్యుడు శాకల్యుడు, ఉద్దాలకుడు ప్రాచీనశీలుడు ఇలా వీరి మధ్య జరిగిన వాదనలు వివరించింది శతపథ బ్రాహ్మణం. బ్రహ్మచారులు రెండు రకాలుగా ఉంటారు అని శతవథ బ్రాహ్మణం చెబుతోంది.

1. నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులు 2. ఉపకుర్వాణ బ్రహ్మచారులు

1. నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులు : విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేసి, సమావర్తనము, స్నాతక వ్రతము చేసి ఇంటికి పోకుండా, జిజ్ఞాసువై గురువుగారి దగ్గరే ఉంటూ నియమ నిష్ఠలతో బ్రహ్మచర్యం పాటిస్తూ, నిరంతరము సత్యాన్వేషణలో కాలం గడిపేవాడు.

వీరు వివాహం చేసుకోరు. కాబట్టి మిగిలిన ఆశ్రమాలు గృహస్తాశ్రమము, వానప్రస్తము ఉండవు. ఇలాటి బ్రహ్మచారులను శతపథబ్రాహ్మణం **'వర్చస్వంతులు'** అంటోంది.

2. ఉపకుర్వాణ బ్రహ్మచారులు : గురువుగారి దగ్గర విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేసి, సమావర్తనమాచరించి ఇంటికి పోయి స్నాతకవ్రతం చేసి తగిన పిల్లను చూసి వివాహం చేసుకుని, గృహస్థాశ్రమంలో అడుగు పెడతారు. గురువుగారి దగ్గర నుండి వచ్చేటప్పుడు గురుదక్షిణ చెల్లించి రావాలి. సామాన్యంగా తనకు ఏం కావాలో గురువే చెప్పాలి. గురుదక్షిణ చెల్లించిన తరువాత మాత్రమే గురుకులం నుంచి బయటపడతారు. ఇక్కడ ఇంకొక ముఖ్యమైన విషయం. గురువుగారి దగ్గర ఆయన యజ్ఞశాల నుంచి గార్హపత్యాగ్నిని తెచ్చుకుని తన గృహంలో అగ్నిహోత్రాన్ని ప్రతిష్టించాలి. ఇక జీవితాంతం ఈ అగ్ని అతని ఇంట్లో ప్రజ్వరిల్లుతూనే ఉండాలి. పూర్వకాలంలో అగ్ని ఎక్కడ పడితే అక్కడ, ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు దొరికేది కాదు. అందుకే అగ్నిని ఇంట్లో ఉంచుకునేవారు. ఇవాల్టిరోజున ఆ అవసరం లేదు అంటారు ఆధునికులు.

ఇక గురువులు కూడా రెండు రకాలుగా ఉన్నారు.

1. స్థిరగురువులు : ఒకే ప్రాంతంలో ఆశ్రమాన్ని నిర్మించుకుని, తన వద్దకు వచ్చే వారికి విద్యాబోధన చేసేవాడు.

2. సంచార గురువు : వీరు దేశాటనం చేస్తుంటారు. ఇలాటి గురువులను (చరకులు) అంటారు. అంటోంది శతపథ బ్రాహ్మణం. ఏ రకమైన ఫలితము ఆశించకుండా ఆవిద్యాభ్యాసం పూర్తి చేసేవారు. విద్యని వీరిని కూడా శతపథ బ్రాహ్మణంలో చెప్పటం జరిగింది.

ఎన్ని శాస్త్రాలు చదివినా, యజ్ఞయాగాలు చేసినా, దేవతలను అర్చించినా, జీవాత్మ పరమాత్మల ఏకత్వం గురించి తెలియకపోతే ఉపయోగం లేదు. అటువంటి వాడికి ఎన్ని కల్పాలు గడచినా మోక్షం రాదు. ధనంవల్ల మోక్షం లభించదు. కర్మలవల్ల మోక్షం రాదు. కర్మాచరణ వల్ల ఉత్తమలోకాలు మాత్రమే ప్రాప్తిస్తాయి. కేవలము జ్ఞానమే మోక్షానికి మార్గము.

అందుచేత విద్వాంసుడు ఐహిక భోగాలను వదలిపెట్టి, మంచి గురువును శరణుజొచ్చి, ఆయన ఉపదేశాలు శ్రద్ధగా వింటూ, బ్రహ్మచర్య దీక్ష పాటిస్తూ,

మోక్షమార్గం కోసం ప్రయత్నించాలి. సద్వస్తువైన ఆత్మను దర్శించటంలో నిమగ్నుడై, యోగియై సంసార సాగరంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్న తన ఆత్మను ఉద్ధరించుకోవాలి.

ఈ విధంగా ఎల్లప్పుడూ ఆత్మదర్శనాభ్యాస తత్పరుడైన విద్వాంసుడు సమస్త కర్మలను వదిలి, ప్రాపంచిక బంధనాల నుండి విముక్తి పొందటానికి ప్రయత్నించాలి. కర్మలు బంధహేతువులు. కాబట్టి కర్మపరిత్యాగం చెయ్యాలి. కర్మలవల్ల చిత్తశుద్ధి జరుగుతుంది. అంతేకాని జ్ఞానం మాత్రం రాదు. గురువు చేసిన బోధలు వినటం వల్ల, వాటిని గురించి ఆలోచించటం వల్ల ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది. అంతేకాని ఎన్ని తీర్థాలు సేవించినా, దానధర్మాలు చేసినా, సత్రాలు కట్టించినా, కర్మలు చేసినా జ్ఞానం మాత్రం రాదు.

ఆ ఆత్మనిష్ఠ కలగాలంటే విద్వాంసుడికి నాలుగు లక్షణాలుండాలి. వాటినే సాధన చతుష్టయము, సాధన సంపత్తి అంటారు. ఇవే మోక్షసాధనాలు. సాధన చతుష్టయము అంటే –

1. నిత్యానిత్యవివేకము : ఏది సత్యము? ఏది అసత్యము? ఏది నిత్యము? ఏది అనిత్యము? అనే విషయ పరిజ్ఞానం. **బ్రహ్మ సత్యం. జగన్ మిథ్య,** కనిపించే జగత్తంతా అనిత్యమైనది. బ్రహ్మ ఒక్కటే శాశ్వతమైనది.

2. <u>వైరాగ్యము</u> : ఇహలోక సుఖాలపట్ల విముఖత, శరీరం మొదలు బ్రహ్మలోకం వరకు ఉండే భోగ్య పదార్థాలన్నింటిమీద అసహ్య భావన కలగటం.

3. <u>షట్సంపత్తి</u> : ఇవి మొత్తం 6.

1. శమము – అంతరింద్రియ నిగ్రహము
2. దమము – బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము. ఇంద్రియాలను వాటివాటి విషయాల నుండి మళ్ళించి, వాటి స్థానాలలో వాటిని నిలిపి వేయటం.
3. ఉపరతి – కర్మపరిత్యాగం. బాహ్యవిషయాలను చిత్తవృత్తులతో ఆశ్రయించకుండా ఉండటము.
4. తితిక్ష – శీతోష్ణ సుఖదుఃఖాలను సహించే శక్తి. చింత, బాధ మొదలయినవి లేకుండా, సమస్త సుఖ దుఃఖాలు కష్టాలు సహించటం. ఎదుర్కో గలిగిన సామర్థ్యం ఉండికూడా అపకారికి ఉపకారం చెయ్యటం.
5. శ్రద్ధ – గురువు నందు, ఆయన చెప్పే విషయాల యందు విశ్వాసము.
6. సమాధి – బుద్ధిని ఎప్పుడూ బ్రహ్మమునందే నిలిపి ఉంచటం.

4. ముముక్షత్వము : మోక్షం పొందాలనే కోరిక. అహంకారం దగ్గర నుండి బ్రహ్మ వరకు శరీరానికి అంతా అజ్ఞానంతో కల్పించబడిన బంధానాలే. ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ద్వారా ఈ బంధనాలను త్రెంచుకోవచ్చు.

బ్రహ్మసూత్రాలు అనబడే ఈ గ్రంథం 'వేదాంత మీమాంశ' ఉత్తర మీమాంశ అని కూడా చెప్పబడుతుంది. వేదాంతము. అంటే వేదములలో చివరి భాగము ఉపనిషత్తులు. మీమాంశ అంటే పరిశీలన. ఈ గ్రంథాన్ని 'ఉత్తరమీమాంశ' అన్నారు కదా ! మరి 'పూర్వ మీమాంశ' అనే గ్రంథం ఏదైనా ఉన్నదా? అంటే జైమిని మహర్షి వ్రాసిన **పూర్వప్రజ్ఞాదర్శనమే** 'పూర్వమీమాంశ' అంటారు. ఇది 12 అధ్యాయాలు గల న్యాయశాస్త్రము. దీనినే జైమిని న్యాయసూత్రాలు అని కూడా అంటారు.

క్రీస్తుపూర్వము 4వ శతాబ్దంలో కృష్ణద్వైపాయనుడి శిష్యుడైన జైమిని ఈ గ్రంథం వ్రాశాడు. దీనికి శబరస్వామి భాష్యం వ్రాశాడు. క్రీస్తుశకము 7వ శతాబ్దంలో కుమారిలభట్టు శబర భాష్యానికి వాఖ్య వ్రాయగా క్రీ॥శ॥ 650కి చెందిన ప్రభాకర మిశ్రుడు కూడా 'బృహతి' అనే వ్యాఖ్య వ్రాశాడు.

వీరి సిద్ధాంతము ప్రకారము వేదాలు నిత్యములు, అపౌరుషేయాలు. ఇందులో అనుమానం లేదు. సర్వజ్ఞుడైన పురుషుడు ఎవరైనా వాటిని చెప్పి ఉండవచ్చు అనే వైశేషికులవాదనను కూడా వీళ్ళు అంగీకరించరు. మీమాంసకుల ప్రకారము సర్వజ్ఞుడైన పురుషుడు ఈ కాలంలో గాని, పూర్వకాలంలో గాని ఎవ్వరూ లేరు. ఏ మానవుడు సర్వజ్ఞుడు కాలేడు. వేదాలు ఈశ్వర నిర్మితాలు కావు. అసలు ఈశ్వరుడున్నాడని వీరు ఒప్పుకోరు. ఈశ్వరుడు లేకుండా ఈ ప్రపంచం ఎలా ఆవిర్భవించింది? అంటే ఈ ప్రపంచం ఎవరిచేతా సృష్టించబడింది కాదు. ఇది శాశ్వతంగా ఇలాగే ఉంటుంది. ఈశ్వరుడున్నాడనటానికి ప్రమాణం ఏమీ లేదు. ఒకవేళ ఈశ్వరుడున్నా అతడు సర్వజ్ఞుడు కాడు. ఆయనకు నోరు లేదు. కాబట్టి మాట్లాడలేడు. మరి నోరు లేనివాడు వేదాలనెలా చెబుతాడు? వేదాలలో కొన్ని విశేషమైన అర్థాలున్నాయి. అవి స్వతస్సిద్ధాలు. అవి ఎవరితోనూ చెప్పబడినవి కావు. అందుకే అవి పరమ ప్రమాణాలు. వేదాలు ఈశ్వరుని నుంచి వచ్చినాయి. అంతేకాని ఈశ్వరుడు రచించినవి కాదు. మనదేశంలో అన్నింటికీ ప్రమాణం వేదం. మరి ఆ వేదానికి ప్రమాణం ఏముంటుంది? అందుకే **వేదాలు స్వతఃప్రమాణాలు**. ఈ వేదాలను

సరిగా అర్థం చేసుకోటానికే షట్శాస్త్రాలు చెప్పబడ్డాయి. ఇవి ఆరు శాస్త్రాలు. 1.శిక్ష 2. వ్యాకరణము 3. జ్యోతిషము 4. అలంకారము 5. ఛందస్సు 6.తర్కము అని కొందరు చెబుతారు. 1. శిక్ష 2. వ్యాకరణము 3. జ్యోతిషము 4. నిరుక్తము 5. అలంకారము 6 ఛందస్సు అని కొందరు చెబుతారు. సాయణాచార్యుడు పూర్వమీమాంసని ఆధారంగా తీసుకుని వేదానికి భాష్యం చెప్పాడు. పూర్వమీమాంస గనక తెలియకపోతే వేదవాక్య నిర్ణయం చెయ్యటం సాధ్యం కాదు. వేదవాక్య నిర్ణయానికి కావలసిన మర్యాదలు, సంప్రదాయాలను మీమాంసశాస్త్రం చెప్పింది. వేదవిద్య గ్రంథస్తం కాదు. అది కంఠస్తము. ఇది గురుశిష్య సంప్రదాయంగానే వచ్చింది. అందుకే ఇది 'శ్రూయమానము' అంటారు. గురుముఖతః అధ్యయనం చేస్తేనే అపూర్వత కలుగుతుంది. విధులు మూడు రకాలు 1. విధి 2. నియమవిధి 3. పరిసంఖ్యావిధి అని వేదవాక్యాలను మూడు రకాలుగా మీమాంసకులు నిర్ణయించారు. కొన్ని వేదవాక్యాలు ఆయా కర్మలను విధిస్తాయి అంటే నియమాలను విధిస్తాయి. వడ్లనుంచి బియ్యం తియ్యాలి అన్నప్పుడు ఎన్నో రకాలుగా బియ్యం తియ్యచ్చు. వడ్లు దంచి, చేత్తోవలచి, కాళ్ళతో తొక్కి బియ్యం తియ్యవచ్చు కాని వడ్లు దంచి మాత్రమే బియ్యం తియ్యాలని చెబుతోంది వేదం. అలాగే వేదార్థం తెలుసుకుని, మీమాంస చెయ్యాలి.

వేదాన్ని ఎలా అధ్యయనం చెయ్యాలి? గ్రంథాలు చూసి చదువుకోవచ్చు అని కొంతమంది భావిస్తుంటారు. వేదంలో అనుదాత్తము, ఉదాత్తము, స్వరితము, దీర్ఘస్వరితము, ప్లుతము అని ఐదురకాలు ఉన్నాయి. వీటిని బాగా తెలుసుకుని వేదం గురుముఖతః నేర్చుకోవాలి. సృష్టి ప్రారంభం నుంచి గురుశిష్య పరంపరగా వస్తోంది వేదాధ్యయనం. వేదాలలో చెప్పబడిన ధర్మానికే **'త్రయీధర్మము'** అని పేరు. యజ్ఞయాగాది క్రతువులు ఎప్పుడు చెయ్యాలి? ఎలా చెయ్యాలి? అనే విధానం అంతా బ్రాహ్మణములలో చెప్పబడింది.

ఈ మతంలో ఈశ్వరుడితో సంబంధము లేదు. యజ్ఞఫలం రావాలంటే పరమేశ్వరుడితో సంబంధం లేదు. కర్మే ఫలితాన్నిస్తుంది.

ద్రవ్యములు : ఈ మతంలో కుమారిలభట్టు, ప్రభాకరమిశ్రుడు ఇద్దరూకూడా ప్రసిద్ధి చెందినవారే. అయితే వీళ్ళిద్దరి మధ్యా అనేక విషయాలలో భేదమున్నది. కుమారిలభట్టు ప్రకారము పదార్థాలు రెండు రకాలు 1. భావములు 2. అభావములు. ఇందులో భావపదార్థాలు ఆరు అవి.

1. ద్రవ్యము 2. గుణము 3. కర్మ 4. సామాన్యము 5. శక్తి 6. అభావము

అభావములు నాలుగు విధాలు

1. పూర్వము 2. పరము 3. పూర్ణములు 4. అన్యోన్య సంబంధములు.

వీటిలో ద్రవ్యము మళ్ళీ పదకొండు రకాలుగా ఉంటుంది. అవి 1.పృథివి 2.జలము 3. తేజస్సు 4. వాయువు 5. ఆకాశము 6. ఆత్మ 7. మనస్సు 8. దేశము 9. కాలము 10. తమస్సు 11. శబ్దము వీటిలో కొన్నింటిని ప్రభాకరమిశ్రుడు అంగీకరించలేదు.

ఈ రకంగా వ్యాసుని శిష్యుడైన జైమిని పూర్వమీమాంశలో ధర్మసూత్రాలు వ్రాయగా, సర్వజ్ఞుడైన వ్యాసుడు **బ్రహ్మదర్శనం కోసం ఉత్తర మీమాంశ** వ్రాశాడు. వేదానికి అర్థం కేవలము కర్మలు కాదు. జీవబ్రహ్మైక్యం గురించి వేదంలో చెప్పబడలేదు కాని వేదాలకు అంతమందున్న ఉపనిషత్తులలో ఉంది. వేదము యొక్క ప్రమాణము వేదాల చివరన ఉన్న ఉపనిషత్తులకు కూడా ఉన్నది. అందుచేతనే వేదాంతంకూడా వేదమే. కాబట్టి వేదప్రమాణం గల **ఉపనిషత్తులసారాన్ని బ్రహ్మసూత్రాలుగా వ్రాశాడు వ్యాసమహర్షి.**

'జిజ్ఞాస' అంటే కోరిక. బ్రహ్మ జిజ్ఞాస అంటే బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవాలనే కోరిక. ఇది ఎందుకు? తాపత్రయ నివృత్తికోసం. తాపత్రయాలు అంటే మూడు రకాలయిన తాపములు. అవి 1. ఆది భౌతిక 2. ఆది దైవిక 3. ఆధ్యాత్మికములు.

1. ఆదిభౌతికము : తనకన్న ఇతరులైన వారి వలన వచ్చిన బాధల వల్ల పరితపించుట. భార్యాపుత్రులు, సర్ప వృశ్చికాదులు, అగ్ని, వరద, భూకంపాలవంటివి.

2. ఆదిదైవికము : దైవముచే కలుగచేయబడేవి

3. ఆధ్యాత్మికము : దేహేంద్రియాలకు గలిగిన అధివ్యాధులచే అనగా అలసత్వము, కపటము, అవిశ్వాసము, అశ్రద్ధ మొ॥వాటితో దుఃఖించుట.

ఈ మూడు రకాలయిన దుఃఖాలు శాశ్వతంగా పోవాలంటే జన్మరాహిత్యం తప్ప ఇంకొక మార్గం ఏదీలేదు. వేదాంతశాస్త్రం చెప్పేది జన్మరాహిత్యం. అదే మోక్షం. ఆ మోక్షం పొందటానికే ఈ బ్రహ్మజిజ్ఞాస. బ్రహ్మజిజ్ఞాసకు ఫలితం బ్రహ్మప్రాప్తి. అంటే మోక్షం. **"బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మైవభవతి"** బ్రహ్మ నెరిగినవాడు కూడా బ్రహ్మమే అవుతాడు.

మనం తెలుసుకోవలసినది బ్రహ్మము గురించి. బ్రహ్మము గురించి తెలుసుకున్న వాడు కూడా బ్రహ్మమే. కాబట్టి తెలుసుకోవలసినది, తెలుసుకున్నవాడు ఈ రెండూ పరబ్రహ్మ స్వరూపమే. అందుచేతనే **"అయమాత్మా బ్రహ్మ" "అహం బ్రహ్మాస్మి"** అనే మహావాక్యాలు జీవాత్మా పరమాత్మా రెండూ ఒక్కటే అని చాటి చెబుతున్నాయి. కాబట్టి జీవునికన్న తెలుసుకోవలసిన పదార్ధము ఇంకొకటి లేదు. అదే పరబ్రహ్మ స్వరూపము, ఆత్మస్వరూపము.

కర్మల ద్వారా అంటే యజ్ఞయాగాదులవ్ల గాని, ఇష్టాపూర్త కర్మలద్వారా గాని పుణ్యలోకాలు వస్తాయి. సాధకుడు స్వర్గసుఖాలు అనుభవించిన తరువాత కర్మఫలాన్ని అనుభవించటానికి ఉత్తర జన్మలు ఎత్తుతాడు. మళ్ళీ కర్మలు చేస్తాడు. స్వర్గసుఖాలు అనుభవించి మళ్ళీ జన్మిస్తాడు. ఈ రకంగా గానుగకు కట్టిన ఎద్దులాగా సంసారమనే బండిచక్రంలో పడి గిరగిర తిరుగుతూ ఉంటాడు. అయితే ఈ సుఖాలు అన్నీ క్షణికమైనవి. శాశ్వతమైన సుఖము ఆనందము. బ్రహ్మానందము ఒక్కటే. అది మోక్షం ద్వారానే కలుగుతుంది. అందుకే బ్రహ్మజిజ్ఞాస చేయాలి అంటే బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవాలి.

వేదాధ్యయనం చెయ్యటం వల్ల గాని, కర్మలు చెయ్యటంవల్ల గాని, తర్కమువల్ల గాని, శాస్త్రపాండిత్యము వల్లగాని బ్రహ్మమును గురించి తెలుసుకోలేము. **కేవలము జ్ఞానము వల్ల మాత్రమే బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవటము జరుగుతుంది.** అందుచేతనే సాధన చతుష్టయము పొందిన తరువాతనే బ్రహ్మజిజ్ఞాస కావాలి.

బ్రహ్మమనేది జ్ఞానప్రమాణాలవల్ల మాత్రమే తెలుసుకోదగ్గది. అంటే వేదాంతము అనగా ఉపనిషత్తుల విచారణద్వారా మాత్రమే బ్రహ్మము తెలుస్తుంది. చతుర్విధ పురుషార్థాలలో నాల్గవదైన మోక్షము బ్రహ్మసాక్షాత్కారమువల్లనే జరుగుతుంది. అందుకనే బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నించాలి. అంటే బ్రహ్మజిజ్ఞాస కావాలి.

ఇక్కడ ఒక చిన్న అనుమానం వస్తుంది. బ్రహ్మము మనకు తెలిసినదా? తెలియనిదా? ఒకవేళ తెలిసినదే అయితే దాన్నిగురించి మళ్ళీ విచారణ చెయ్యవలసిన అవసరం లేదు. ఒకవేళ తెలియనిది అయితే దాన్ని విచారించి ప్రయోజనం లేదు. కాబట్టి బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఉపయోగం లేనిదిగా కనిపిస్తుంది?" అయితే

“బ్రహ్మము ప్రసిద్ధమే. అది నిత్య, శుద్ధ, బుద్ధ, ముక్త స్వభావం కలది. సర్వశక్తి సంపన్నమైనది. పైగా అది అందరికీ ఆత్మ. అందుచేత అందరికీ తెలిసినదే. ఆత్మ ఉన్నదని అందరూ నమ్ముతారు కదా! కాబట్టి ఆత్మయొక్క అస్తిత్వము ప్రసిద్ధమే. అదే బ్రహ్మము” అన్నాడు వ్యాసుడు.

ఇప్పుడు మళ్ళీ ఇంకో ప్రశ్న. ఆత్మ అనేదే బ్రహ్మము అన్నారు. దీన్ని గురించి అందరికీ తెలుసును అన్నారు. మరి అందరికీ తెలిసినదాన్ని గురించి మళ్ళీ విచారించాల్సిన అవసరం ఏమిటి?”

దీనికి సమాధానం చూడండి. బ్రహ్మము ప్రసిద్ధమైనదే అంటే అందరూ ఎరిగినదే. బ్రహ్మాన్ని గురించిన సామాన్యజ్ఞానము అందరికీ ఉన్నది. కాని దాని విశేషజ్ఞానం మీద అనేక వాదోపవాదాలున్నాయి. అందుచేతనే బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకునే ప్రయత్నం చెయ్యాలి. దేహమే ఆత్మ అని నాస్తికులు, చార్వాకులు అంటారు. కాదు చేతనంగా కనుపించే ఇంద్రియాలే ఆత్మ అని కొందరంటారు. ఇంద్రియాలను ప్రేరేపించే మనస్సే ఆత్మ అని, కాదు విజ్ఞానము (బుద్ధి) ఆత్మ అని, కాదు దేహము, ఇంద్రియాలకన్న వేరైన వాడొకడున్నాడు. అతడే ఆత్మ అని, ఆత్మ అనేది కేవలము భోక్తయే తప్ప కర్తకాదు అని, ఈ రకంగా అనేకమంది ఆత్మనుగురించి అనేక విధాలుగా చెబుతుంటారు. ఇవన్నీ నిజంకాదు. వీరి వాదనలన్నీ సత్యంగానే ఉన్నట్టు అనిపిస్తాయి. కాని ప్రమాణాలు కావు.

ఈ స్థితిలో సామాన్య మానవులు ఎవరికి తోచిన విధంగా వారు ఆత్మను ప్రతిపాదించుకుంటారు.

మనకు వేదశాస్త్రాలే ప్రమాణం. ఈ జగత్తు అంతా మిథ్య. అంటే ఇవాళ్ళ ఉండేది రేపు ఉండనిది. పుట్టిన ప్రతిమనిషి గిట్టక మానడు. జీవితం దుఃఖ భూయిష్టం. సంసారిక దుఃఖాల నుండి నివృత్తి కావాలి. ఇది అందరూ కోరేదే. అంటే మరణము ఉండకూడదు. జననం లేకపోతే మరణం ఉండదు. అందుకే జన్మరాహిత్యం కావాలి. ఇదే మోక్షం. మోక్షము ఒక్కటే ఈ దుఃఖాల నుంచి రక్షించి మానవుడికి శాశ్వత ఆనందాన్ని ఇస్తుంది.

పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారమే మోక్షము. ఇది జ్ఞానంవల్లనే వస్తుంది. **‘జ్ఞానాదేవతు కైవల్యం’** కాబట్టి మోక్షసాధనమైన బ్రహ్మాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలి. అందుకే ఈ బ్రహ్మజిజ్ఞాస.

5. పరబ్రహ్మ లక్షణాలు

సూత్రం - 2 "జన్మాద్యస్య యతః"

మొదటి సూత్రంలో బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఎందుకో చెప్పారు. ఇప్పుడు రెండవ అధికరణలో పరబ్రహ్మ లక్షణాలు చెబుతున్నారు దీన్నే **'జన్మాద్యధికరణము'** అంటారు. ఇందులో కూడా ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

చరాచర జగత్తు అంతా ఎవనివల్ల నడపబడుతుందో, ఎవనివల్ల సృష్టిస్థితి లయాలు జరుగుతున్నాయో అతడే బ్రహ్మ. అంటే పరబ్రహ్మ యొక్క లక్షణాలు ఏవి? అనే విషయం వివరిస్తున్నాడు వ్యాసుడు ఈ సూత్రంలో

పరబ్రహ్మ లక్షణాలు ఏవి? అనేది అనేకసార్లు ఉపనిషత్తులలోను, పురాణాలలోను కూడా వివరించబడింది. ఎవ్వనిచే జనించు జగము, ఎవ్వని లోపల నుండు లీనమై. ఆ పరమేశ్వరుడే ఈ జగత్తుకు సృష్టికర్త. సృష్టికి ముందు ఈ జగత్తంతా ఆ పరమేశ్వరునిలోనే లీనమై ఉన్నది. తనలో అంతర్గతంగా ఉన్న సృష్టిని బహిర్గతం చేశాడు. అందుకే ఒకపరి జగముల వెలినిడి, ఒకపరి లోపలికి గొనుచు తనలో దాగి ఉన్నటువంటి లోకాలన్నింటిని బయటకు పంపుతున్నాడు. అంటే సృష్టి చేస్తున్నాడు అలాగే ఈ లోకాలను తనలోపలికి తీసుకుంటున్నాడు. అనగా జగత్తును లయం చేస్తున్నాడు. ఈ రకంగా సృష్టి, లయము రెండూ చేస్తూ జగములు ప్రవర్తిల్ల చేస్తున్నాడు. అనగా స్థితికార్యం కూడా చేస్తున్నాడు ఇదే విషయాన్ని **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో చెప్పటం జరిగింది.

యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే ।

యేన జాతాని జీవంతి, యత్ప్రయత్యభిసంవిశంతి ॥

తద్విజిజ్ఞాసస్వ తద్బ్రహ్మేతి

జీవులు దేని నుంచి పుడుతున్నాయో, దేనివల్ల జీవిస్తున్నాయో, చివరకు దేనియందు లీనమవుతున్నాయో, అదే బ్రహ్మము అని తెలుసుకో.

భృగుర్వై వారుణిః । వరుణం పితర ముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి। తస్మా ఏతత్ ప్రోవాచ । అన్నం ప్రాణం చక్షుః శ్రోత్రం మనో వాచమితి తగ్ం హోవాచ । యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే । యేన జాతాని

జీవన్తి। యత్ ప్రయన్త్యభిసం విశన్తి। త ద్విజిజ్ఞాసస్వ। తద్బ్ర హ్మేతి। స తపోతప్యత। సతప స్తప్త్వా॥ 1

వరుణ మహర్షి కుమారుడు భృగుమహర్షి. విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేసి తండ్రి దగ్గరకు వచ్చి బ్రహ్మవిద్యను చెప్పమని అడిగాడు. ఆ మాటలు విన్న వరుణమహర్షి 'నాయనా ! జీవులన్నీ దేని నుంచి పుట్టి, దేనివల్ల జీవించి, దేనియందు లయం చెందుతున్నాయో అదే పరబ్రహ్మ. ఇది ఒకరు చెబితే తెలిసేది కాదు. వెళ్ళి తపస్సు చెయ్యి' అన్నాడు. తండ్రి మాటల ననుసరించి కొంత కాలం తపస్సు చేశాడు భృగువు. ఇప్పుడు

అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। అన్నాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే। అన్నేన జాతాని జీవన్తి। అన్నం ప్రయన్త్యభిసంవిశంతీతి। తద్విజ్ఞాయ పునరేవ వరుణం పితరముపససార। అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి। తగ్ంహోవాచ। తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ॥ తపో బ్రహ్మేతి। స తపోఽ తప్యత। స తప స్తప్త్వా॥ 2

అన్నమే పరబ్రహ్మ స్వరూపము అని తెలిసింది. అదే మాట తండ్రికి చెప్పాడు. 'అన్నం కూడా పరబ్రహ్మ స్వరూపమే. కాని అన్నమే పరబ్రహ్మ కాదు. మళ్ళీ వెళ్ళి తపస్సు చెయ్యి' అన్నాడు తండ్రి.

ప్రాణో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। ప్రాణాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే। ప్రాణేన జాతాని జీవన్తి। ప్రాణం ప్రయన్త్యభిసంవిశ న్తీతి। తద్విజ్ఞాయ। పునరేవ వరుణం పితరముపససార। అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి తగ్ం హోవాచ। తపసా బ్రహ్మవిజిజ్ఞా సస్వ। తపో బ్రహ్మేతి। స తపోఽ తప్యత। స తప స్తప్త్వా॥ 3

కొంత కాలం తపస్సు చేశాడు భృగువు. ప్రాణము పరబ్రహ్మ అని తెలిసింది. అదే మాట తండ్రికి చెప్పాడు. 'ప్రాణం కూడా పరబ్రహ్మమే. కాని ప్రాణమే పరబ్రహ్మ కాదు. మళ్ళీ వెళ్ళి తపస్సు చెయ్యి.' అన్నాడు తండ్రి.

మనో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। మనసో హ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే। మనసా జాతాని జీవన్తి। మనః ప్రయన్త్యభిసంవిశ న్తీతి। తద్విజ్ఞాయ

పునరేవ వరుణం పితర ముపససార అధీషి భగవో బ్రహ్మేతి ।
తగ్ంహోవాచ తపసా బ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపో౽
తప్యత । స తప స్తప్త్వా ॥ 4

మళ్ళీ కొంత కాలం తపస్సు చేశాడు భృగువు. ఇప్పుడు మనస్సే పరబ్రహ్మ అని తెలిసింది. అదే మాట చెప్పాడు తండ్రికి. 'మనసుకూడా పరబ్రహ్మమే. కాని మనసే పరబ్రహ్మ కాదు. మళ్ళీ వెళ్ళి తపస్సు చెయ్యి' అన్నాడు తండ్రి.

విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। విజ్ఞానాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే।
విజ్ఞానేన జాతాని జీవన్తి। విజ్ఞానం ప్రయన్త్యభిసంవిశ న్తీతి । తద్విజ్ఞాయ।
పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి ।
తగ్ంహోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ తపో బ్రహ్మేతి । స తపో౽
తప్యత । స తప స్తప్త్వా ॥ 5

ఇంకా కొంతకాలం తపస్సు చేశాడు భృగువు. ఇప్పుడు విజ్ఞానమే బ్రహ్మ అని తెలిసింది. అదే మాట చెప్పాడు తండ్రికి. 'విజ్ఞానం కూడా పరబ్రహ్మమే. కాని విజ్ఞానమే పరబ్రహ్మ కాదు. మళ్ళీ వెళ్ళి తపస్సు చెయ్యి' అన్నాడు.

ఆనందో బ్రహ్మేన విజానాతు
ఆనందాద్ధ్యేన ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే
ఆనందేనజాతాని జీవంతి
ఆనందం ప్రయన్త్యభిసంవిశంతీతి

ఆనందం నుంచే జీవులన్నీ పుడుతున్నాయి. ఆనందంతోనే బ్రతుకుతున్నాయి. చివరకు ఆనందంలోనే లీనమవుతున్నాయి. కాబట్టి ఆనందమే పరబ్రహ్మ. ఆ మాట వినగానే సంతోషించాడు తండ్రి. కుమారుడికి బ్రహ్మోపదేశం చేశాడు. సమస్త భూతాలు, సమస్త ప్రాణులు ఎవరివలన పుట్టి ఎవరివలన జీవించి, ఎవరియందు లయం అవుతాయో అతడే బ్రహ్మ అన్నాడు. ఆ పరబ్రహ్మ ఆది మధ్యాంత రహితుడు, జన్మమృత్యుజరాదులు లేనివాడు. **సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ.** అతడు సత్యస్వరూపుడు. జ్ఞానరూపుడు. అనంతుడు. దేశకాల వస్తుకృతమైన మార్పులు లేనివాడు. జగత్తుకు ఆధారమైనవాడు.

పరమాత్మ నిరాకారుడు, నిర్గుణ స్వరూపుడు. అనగా దేనియందు ఆసక్తి లేనివాడు కదా ! మరి అలాంటప్పుడు సృష్టిస్థితిలయాలు ఎందుకు చేస్తున్నాడు? వీటితో అతడికి సంబంధం ఏమిటి? అసలు సృష్టి చెయ్యటమనేది అతని లక్షణమా? లేక తన వినోదం కోసం చేస్తున్నాడా? ఇది అనుమానం. దీనికి సమాధానం చూడండి.

భగవంతుడు ఆకారం లేనివాడు. ఇచ్ఛారహితుడు. గుణరహితుడు అనేది నిజమే. అయితే ఈ సృష్టి ఎందుకు చేస్తున్నాడు అన్నదే ప్రశ్న. నిరాకారుడు, నిర్గుణ స్వరూపుడు అయిన పరబ్రహ్మ ఈ సృష్టి చెయ్యాలి అనుకున్నటువంటి వాడై తనలోని కొంతశక్తిని బయటకు పంపాడు. అయితే అసలు సృష్టి చెయ్యాలని ఎందుకు అనుకున్నాడు? గతంలో ప్రళయం సంభవించినప్పుడు కర్మ పరిపక్వం కాకుండా తనలో లీనమై పోయిన జీవరాశుల యొక్క కర్మను క్షయం చేసి, వాటికి మోక్షం కలిగించాలనే ఆలోచనతో సృష్టి చెయ్యాలని సంకల్పించాడు" అయితే కర్మపరిపక్వం కాని జీవరాశులు పరబ్రహ్మలో ఏ విధంగా లీనమైనాయి?

జగత్తంతా లయం అయిపోగానే జీవరాశి అంతా నశించిపోయింది. వస్తుజాలము రూపుమాసిపోయింది. ఈ పరిస్థితిలో కర్మక్షయం చెందిన జీవరాశులు పరమాత్మలో లీనమయిపోయినాయి. అంటే సాయుజ్యం పొందినాయి. మరి కర్మక్షయం కాని జీవుల సంగతి ఏమిటి? కర్మఫలాన్ని అనుభవించటానికి మళ్ళీ జన్మ ఎత్తాలి కదా ! మరి అవి ఏ విధంగా పరబ్రహ్మలో లీనమైపోతాయి? అన్నదే ప్రశ్న. ప్రళయ కాలంలో కర్మక్షయం అయిన జీవరాసితో పాటు కర్మక్షయం చెందని జీవులు తమయొక్క కర్మను తమతోపాటుగా మూటకట్టుకుని పరమేశ్వరునిలో లీనమవుతాయి. ఈ రకంగా కర్మక్షయం కాకుండా తనలో ఉన్న జీవరాశులు కర్మలను క్షయం చేసి వాటికికూడా మోక్షం ప్రసాదించాలనే కోరికతో సృష్టి కార్యక్రమము చేస్తున్నాడు పరబ్రహ్మ. కాబట్టి చరాచర జగత్తును సృష్టించటము అనేది జీవులకు మోక్షము ప్రసాదించటానికే కాని తన లీలా వినోదం కోసం మాత్రం కాదు. అసలు పరమేశ్వరుడికి లీలావినోదం అనేది ఉండదు. ఈ రకంగా సృష్టిస్థితిలయాలు చెయ్యటం పరమేశ్వరుని యొక్క లక్షణమే కాని వేరు కాదు.

సృష్టి చెయ్యటము పరమేశ్వరుని లక్షణమే. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో ఈ విషయం పూర్తిగా వివరించబడింది. "ఆత్మయే ఆలోచనా పూర్వకంగా ఈ లోకాలను

సృష్టించింది. సృష్టి జరగటానికి ముందు జగత్తు అంతా బ్రహ్మమయంగానే ఉండేది. దానికి భిన్నమైన పదార్థం ఏదీ లేదు. దానినే 'ఆత్మ' అంటారు. ఆ ఆత్మయే లోకాలను సృష్టించాలి అనుకున్నది. కొంతకాలానికి అంభస్సు, మరీచి, ఆపః, మర అనే పేర్లు గల లోకాలను సృష్టించింది.

ద్యులోకానికి ఆవల ఉన్నది అంభస్సు. దానికి ఆశ్రయము సువర్లోకము. అదే స్వర్గము. దానిక్రింద భువర్లోకమున్నది. దాని క్రింద భూలోకమున్నది. ఇది మరము. అనగా మరణము గుణముగా గలది. ఇక్కడ పుట్టిన ప్రతిప్రాణీ మరణిస్తుంది. భూలోకానికి క్రిందగా జలలోకమున్నది. అది క్రిందనున్న లోకాలచే పొంద బడుతున్నది. కాబట్టి అపోలోకమనబడుతుంది. ఈ లోకాలన్నీ పంచభూతాలచే నిర్మించబడ్డాయి. ఈ రకంగా లోకాలను సృష్టించిన తరువాత విరాట్ స్వరూపాన్ని, ఇంద్రియాలను, ఇంద్రియాలకు అధిష్టాన దేవతలను సృష్టించింది. ఆ తరువాత అన్నాన్ని సృష్టించింది. ఇప్పుడు ప్రాణికోటిని సృష్టించింది. ఈ మానవుల శరీరంలో నేను లేకపోతే ఎలాగ? అని ఆలోచించి బ్రహ్మరంధ్రం గుండా మానవశరీరంలో ప్రవేశించింది. ఈ రకంగా ఆత్మ లోకాలను, ప్రాణికోటిని సృష్టించి మానవులందరి లోనూ కూడా తాను ప్రవేశించింది. పరబ్రహ్మయే ఈ లోకాలను సృష్టించింది. ఈ రకంగా సృష్టి చెయ్యటము అనేది బ్రహ్మయొక్క లక్షణము"

సృష్టిలో మనకు కనుపించే ప్రతివస్తువూ పరిమితమైనది. నాశనమయ్యేది. అశాశ్వతమైనది. బ్రహ్మము దీనికి వ్యతిరేక లక్షణాలుగల శుద్ధ, బుద్ధ ముక్తస్వభావం గలది. ఇట్టి బ్రహ్మస్వరూపం ఎవరికీ అంత తేలికగా తెలిసేది కాదు గదా? ఇలా అంటే బ్రహ్మమనేది అప్రసిద్ధమైనది. ప్రసిద్ధమైన దానికే లక్షణాలుంటాయి. మరిబ్రహ్మ అప్రసిద్ధమైనది కదా? దానికి లక్షణము ఉండదు కదా?" ఇది అనుమానం. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా నామరూపాత్మకమైన జగత్తు అంతా కూడా పరబ్రహ్మ వల్లనే జరుగుతున్నది. ఈ రకంగా సృష్టించబడిన జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము, నిమిత్త కారణము రెండూ కూడా బ్రహ్మమే.

ఉపాదాన కారణము అనగా – ప్రధాన కారణము

నిమిత్త కారణము అనగా – ఉపకారణము

చిత్రకారుడు ముందుగా చిత్రాన్ని మనసులో ఊహించుకుని, తరువాత చిత్రాన్ని గీసినట్లే, పరబ్రహ్మ కూడా నామరూపాత్మకమైన జగత్తును ముందుగానే ఊహించి తరువాతనే సృష్టిస్తున్నాడు. పరబ్రహ్మ సర్వశక్తి సంపన్నుడు. అందుచేతనే అనేక పేర్లు, రూపాలు, కర్తలు, భోక్తలు, క్రియాఫలాలు గల ఈ జగత్తును సృష్టిస్తున్నాడు. కాబట్టి ఈ సృష్టికి కారణము బ్రహ్మ. సృష్టి అనేది అత్‌నిలక్షణం.

"జాయతే అస్తి పరిణమతే వర్ధతే క్షీయతే వినశ్యతి"

అని సృష్టి పరిణామము ఆరు విధాలుగా 'నిరుక్తం'లో చెప్పబడింది. నిరుక్తము అంటే వేదానికి నిఘంటువు. అందులో

జాయతే	–	పుడుతున్నది
అస్థి	–	అస్థిత్వము పొందుతున్నది
పరిణమితే	–	పరిణామాన్ని పొందుతున్నది
వర్ధతే	–	వర్ధిల్లుచున్నది. పెరుగుచున్నది
క్షీయతే	–	క్షీణిస్తున్నది
నశ్యతి	–	నశించుచున్నది

అయితే ఈ ఆరు దశలు ఒకదానితో ఒకటి కలిసి మొత్తం మూడే అవుతాయి.

పుట్టుక, అస్థిత్వము	–	సృష్టి
పరిణామము పొందటము		
వర్ధిల్లటము	–	స్థితి
క్షీణించటము, నశించటము	–	లయము

ఈ రకంగా ఈ ఆరు దశలూ, రెండు రెండు దశలు కలిసిపోయి మొత్తం మూడు దశలు అవుతున్నాయి. అవే సృష్టి, స్థితి లయాలు. వీటన్నింటికీ కారణం పరబ్రహ్మ."

సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణం బ్రహ్మ అంటున్నారు. మరి ఇతర మతస్తులు అంటే సాంఖ్యులు, శూన్యవాదులు మొ॥ వారు ఒప్పుకుంటారా?" అనేది అనుమానం.

"**సాంఖ్య మతం**లో సృష్టికి కారణం 'ప్రకృతి'. అయితే ప్రకృతి జడము. కాబట్టి జడంవల్ల ఈ సృష్టి జరగదు. **శూన్యవాదులు** సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణం 'శూన్యం'

అంటారు. కాని శూన్యమనేది అభావరూపం. జగత్తు భావరూపం. ఇసుక నుండి నూనెరానట్లే అభావంనుంచి భావం ఉత్పత్తి కాదు.

అణువాదులు ఈ జగత్తంతా అణువులచేత నిర్మించబడినది అంటారు. అణువులు జడములు. కాబట్టి జడములైన అణువులు తమంత తాము సృష్టి చెయ్యలేవు. **నైయాయికులు** అంటే న్యాయశాస్త్రం తెలిసినవారు సృష్టి స్థితి లయాలకు కారకుడుగా ఈశ్వరుణ్ణి అనుమాన ప్రమాణంతో నిరూపిస్తారు.

ఎవరు ఏం చెప్పినప్పటికీ సృష్టి స్థితి లయాలకు పరమేశ్వరుడే కారణము. సాలెపురుగు తన నోటిలో నుండి వచ్చిన దారంతో గూడు అల్లి మళ్ళీ దాన్ని తన నోటిలోకి తీసుకున్నట్లు గానే పరమేశ్వరుడు ఈ జగత్తును సృష్టించి మళ్ళీ తనలో లీనం చేసుకుంటాడు. అక్షర స్వరూపుడైన పరబ్రహ్మనుంచే ఈ జగత్తు సృష్టించబడి మళ్ళీ అతనిలో లీనమై పోతున్నది.

అవిద్య ఆవరించటం వల్ల మానవుడు ఈ విషయం తెలుసుకోలేకపోతున్నాడు. అటువంటి అజ్ఞానికి గనక ఎవరైనా ఒక గురువు జ్ఞానోదయం చేసినట్లైతే అతడు ఆత్మస్వరూపాన్ని పొంది దుఃఖము నుంచి విముక్తుడౌతాడు. మరి ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ఎలా? ఈ విషయం **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో వివరించబడింది.

ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానం పొందే మార్గం వివరిస్తున్నాడు.

"నాయనా ఒక మనిషిని కళ్ళకు గంతలు కట్టి, చేతులు కదలకుండా కట్టేసి దట్టమైన అరణ్యంలో త్రోవ తెలియని చోట వదిలేశామనుకో, అప్పుడు అతడు ఏం చేస్తాడు? పెద్దగా అరుస్తాడు. త్రోవ కనపడదు. భయపడతాడు. ఏడుస్తాడు. ఇప్పుడు ఎవరైనా వచ్చి కళ్ళగంతలు విప్పేశారనుకో. అప్పుడు అతడు దోవ వెతుక్కుంటూ కనిపించిన వారిని తన ఇంటికి దోవ అడుగుతూ చివరకు ఇల్లు చేరగలుగుతాడు. అదే విధంగా అజ్ఞానంతో కొట్టుమిట్టాడుతున్న మానవుడు తన లక్ష్యమైన ఆధ్యాత్మిక సాధన కోసమే ప్రయత్నించాలి. మనం వేసే ప్రతి అడుగుకూ గమ్యం ఆత్మే కావాలి. అప్పుడు అతడికి ఆత్మసాక్షాత్కారం జరిగి అతడే పరబ్రహ్మ అవుతాడు."

ఈ రకంగా సృష్టి స్థితి లయాలకు ఉపాదాన, నిమిత్త కారణము పరబ్రహ్మే. అనే విషయం ఈ సూత్రం-2 లో వివరించబడింది"

6. సర్వజ్ఞుడు

ఇంతవరకు సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణం బ్రహ్మ అని చెప్పుకున్నాం. అయితే ఇప్పుడు ఆ బ్రహ్మ 'సర్వజ్ఞుడు' అని చెప్పి దానికి శాస్త్ర ప్రమాణం చూపుతున్నారు మూడవ అధికరణలో దీన్ని **'శాస్త్రయోనిత్వాధికరణము'** అంటారు. ఈ అధికరణలో కూడా ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 3 "శాస్త్రయోనిత్వాత్"

పరబ్రహ్మ సర్వజ్ఞుడు. సర్వశాస్త్రములకు కారణమైనవాడు. వేదాలు అపౌరుషేయాలు. సాక్షాత్తూ బ్రహ్మముఖం నుండే వచ్చినాయి. ఈ రకంగా వేదాలకు కారణమైనవాడు బ్రహ్మ. అందుకే అతడు సర్వజ్ఞుడు. అంతేకాదు బ్రహ్మము అనేది శాస్త్రప్రమాణం గలది. అంటే బ్రహ్మయొక్క యధార్థ స్వరూపానికి, యదార్ధ జ్ఞానానికి వేదాలే ప్రమాణము. అందుచేతనే బ్రహ్మకు శాస్త్రప్రమాణమున్నది.

'అసలు శాస్త్రము అంటే ఏమిటి?' "శాసించేదే శాస్త్రము. ఈ రకంగా చెయ్యాలి. ఈ రకంగా చెయ్యకూడదు అని నిర్దేశించేదే శాస్త్రము. అదే వేదము. వేదాలు మహత్తరమైన విషయాలను బోధిస్తాయి. అటువంటి వేదాలకు కారణమైనవాడు బ్రహ్మ. కాబట్టి బ్రహ్మసర్వజ్ఞుడు. అన్ని విషయాలను గురించి వివరించటమనేది ఒక్కపరమేశ్వరుడికి తప్ప సామాన్యుడివల్ల కాదు. అందుచేతనే బ్రహ్మ సర్వజ్ఞుడు.

శాస్త్రాలు రెండు రకాలు 1. పౌరుషేయాలు 2. అపౌరుషేయాలు

1. పౌరుషేయాలు పురుషునిచేత చెప్పబడ్డాయి. అవి పది.

1. పురాణాలు	6. కల్పము
2. న్యాయశాస్త్రము	7. వ్యాకరణము
3. మీమాంస	8. నిరుక్తము
4. శిక్ష	9. ఛందస్సు
5. ధర్మశాస్త్రము	10. జ్యోతిషం

1. పురాణాలు : 1. సర్గ 2. ప్రతిసర్గ 3. వంశము 4. మన్వంతరము 5. వంశ చరిత్రము అనబడే ఐదు లక్షణాలు ఉన్న దాన్ని పురాణము అంటారు. వేదాలలో

సంక్షిప్తంగా చెప్పిన సృష్టి మొదలైన వర్ణనలను వివరిస్తూ, వేదార్థాన్ని పూర్తిగా వివరిస్తాయి. పురాణాలు 18. వీటన్నింటినీ వ్యాసుడే వ్రాశాడు. ఉపపురాణాలు 18 వీటిని వ్యాసుడి శిష్యులు వ్రాశారు.

2. న్యాయశాస్త్రము : ప్రమాణము, ప్రమేయము మొదలైన విషయ పరిజ్ఞానాన్ని వివరించేదే న్యాయశాస్త్రము.

3. మీమాంస : వేదాలు స్వతఃప్రమాణాలు. అయినప్పటికీ వాటి అర్థంలో ఎప్పుడైనా అనుమానం వచ్చినట్లైతే, ఆ విషయాన్ని విశదీకరించటానికి ఉపయోగించేది మీమాంస.

4. శిక్ష : వేదాలు చదివేటప్పుడు

1. వర్ణము
2. స్వరము
3. మాత్ర
4. బలము
5. సామము
6. సంతానము

అనే విషయాలను జాగ్రత్తగా గమనించి చదవాలి. లేకపోతే వాటి అర్థం మారిపోతుంది.

1. వర్ణము : అ నుంచి క్ష వరకు ఉండే అక్షరాలను వర్ణాలు అంటారు. వీటిని చక్కగా ఉచ్చరించాలి.

2. స్వరము : వేదానికి ఐదు స్వరాలుంటాయి.

1. అనుదాత్తము – క్రింది నొక్కి పలకటము
2. ఉదాత్తము – సమానస్థాయిలో పలకటము
3. స్వరితము – పై స్థాయిలో పలికేది
4. దీర్ఘస్వరితము – పై స్థాయిలో దీర్ఘంగా పలికేది
5. ప్లుతము – అక్షరాన్ని క్రిందికీ, పైకి, క్రిందికీ పలికేది

వీటిని గురుముఖతః మాత్రమే నేర్చుకోవాలి.

3. మాత్ర : మాత్ర అంటే 256 లవములు.

తామర పువ్వుల రేకులను కట్టగా చేసి సూదితో గ్రుచ్చినట్లైతే, ఒక్కొక్క దళానికీ గ్రుచ్చుడబడటానికి ఎంతకాలము పడుతుందో దానికి లవము అని పేరు. ఇంతకన్న తక్కువ మానము కాలానికి చెప్పలేదు.

హ్రస్వాక్షరముల (అచ్చుల) ఉచ్చారణా కాలము – ఒక మాత్ర

దీర్ఘాక్షరముల ఉచ్చారణ కాలము – రెండు మాత్రలు

హల్లుల ఉచ్చారణ కాలము – అర్ధమాత్ర

4. బలము : ఆయా అక్షరాలను ఉచ్చరించేటప్పుడు చేయవలసిన ప్రయత్నము. దీనినే ఊతము అంటారు.

5. సామము : సమానత్వము. మరీ వేగము, మరీ నెమ్మది కాకుండా ఉచ్చరించటము.

6. సంతానము : సంహిత అర్ధాన్ని అనుసరించి కలిపి చదవటము.

5. ధర్మశాస్త్రము : వేదాలలో చెప్పబడిన ధర్మాలను వివరించేది.

6. కల్పము : వైదిక విధులు నిర్ణయించే పద్ధతుల వివరణ.

7. వ్యాకరణము : పద విభజన, సంధి, సమాస పరిచ్ఛేదము. వేదార్ధ నిర్ణయానికి ఇది ఉపకరిస్తుంది.

8. నిరుక్తము : వేదాలలోని పదాలకు అర్ధాలుచెప్పే నిఘంటువు.

9. ఛందస్సు : పద్యాలు, శ్లోకాలు వ్రాయటానికి ఉపయోగించే తీరు. వేదాలలో గాయత్రి, జగతీ, అనుష్టుప్ మొదలైన ఛందస్సులున్నాయి.

10. జ్యోతిషము : రాబోయే కాలం యొక్క ఫలితాలు, తెలియచేస్తూ వైదిక కర్మలకు కాలనిర్ణయం చేస్తుంది.

2. అపౌరుషేయాలు : పురుషుని చేత చెప్పబడనివి. బ్రహ్మముఖం నుండి వచ్చినవి. వేదాలు. ఇవి నాలుగు

1. ఋగ్వేదము 2. యజుర్వేదము 3. సామవేదము 4. అధర్వణవేదము

ఋగ్వేదానికి – 21 శాఖలు

కృష్ణయజుర్వేదానికి – 94 శాఖలు

శుక్ల యజుర్వేదానికి – 15 శాఖలు

సామవేదానికి – 1000 శాఖలు

అధర్వణ వేదానికి – 50 శాఖలు

ఇప్పుడు వీటిలో చాలా వరకు కనిపించటం లేదు.

మొత్తం శాఖలు 1180 వేదాల మీద వివరణ కోసం **చతుర్వేద భాష్యం** చూడండి.

ఈ రకంగా మొత్తం శాస్త్రాలు 14. వీటన్నింటికీ కారకుడు పరమేశ్వరుడు. అందుచేతనే అతడు సర్వజ్ఞుడు.

ఈ విధంగా పురాణాలు, మీమాంస మొదలైన వాటివల్ల వేదాలలో చెప్పబడిన అర్థం తెలుస్తోంది. వేదార్థం తెలియనివాడు, వేదంలో చెప్పబడ్డ మహత్తర విషయాలను తెలుసుకోలేడు. వేదాలు స్వతఃప్రమాణాలు, సూర్యుడు ప్రకాశించటానికి ఇంకొకరి సాయము అవసరం లేదు. అలాగే వేదాలు సర్వార్థాలను ప్రకాశింపచేస్తున్నాయి. అందుకనే అవి పరమేశ్వరునితో సమానమైనాయి.

సర్వార్థాలను ప్రకాశింపచేస్తున్న వేదాలు బ్రహ్మముఖం నుండి వచ్చాయి. ఆ వేదాలకు కారణం బ్రహ్మ. కాబట్టే బ్రహ్మ సర్వజ్ఞుడు అంటూ బ్రహ్మ యొక్క సర్వజ్ఞత్వాన్ని ఈ అధికరణలో వివరించారు.

7. వేదాంతవాక్యాల సమన్వయం

"బ్రహ్మకు శాస్త్రప్రమాణకత్వం ఉన్నది. వేదము అనేది క్రియార్థకం. అంటే క్రియలను (కర్మకాండను) వివరిస్తుంది. ఇంకా వివరంగా చెప్పాలంటే విధి, నిషేధము, అర్థవాదము, మంత్రాలతో కూడిన సమస్తవేదము కూడా యజ్ఞయాగాది కర్మలను గురించి చెబుతోంది. ఇందుకు భిన్నమైనటువంటి **సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ, తత్వమసి** లాంటి వేదాంతపరమైన ఉపనిషద్వాక్యాలేవీ క్రియాపరాలు కాదు. కాబట్టి అవి నిష్ప్రయోజనమైనవి. ఈ స్థితిలో మీరు చెప్పే బ్రహ్మము శాస్త్రప్రామాణికము ఎలా అవుతుంది? వేదాంత వాక్యాలలో దేవతను, కర్తను, సాధనను గురించి చెప్పబడింది. అంటే ఉదా॥ 'తత్త్వమసి' ఇక్కడ తత్ అంటే దేవత, త్వం అంటే కర్మచేసే మానవుడు. ఈ విధంగా ఈ రెండు పదాలు దేవతను, కర్తను సూచిస్తున్నాయి. కొన్ని వాక్యాలు ఫలితాన్ని, సాధనను సూచిస్తున్నాయి. కాబట్టి వేదాంతవాక్యాలు కర్మాంగాలు అవుతున్నాయి. అందుచేత బ్రహ్మకు శాస్త్రప్రామాణకత్వం కుదరదు కదా?" ఇది అనుమానం. దీనికి సమాధానంగానే నాల్గవ అధికరణను చెబుతున్నారు. అందులో ఒక్క సూత్రమే ఉంది. ఇది **'సమన్వయాధికరణము'. సూత్రం-4**

సూత్రం - 04 "తత్తు సమన్వయాత్"

శాస్త్రప్రామాణకత్వము సమన్వయమువల్ల మాత్రమే తెలుసుకోవలసినది. సమన్వయం అంటే వేదాంతవాక్యాలకు పరస్పర విరోధం లేకుండా ఏకాభిప్రాయం సాధించటం. వేదాంత వాక్యాలు అన్నీ ఒకచోట లేవు. అవి విడివిడిగా అనేక ప్రకరణలలో ఉన్నాయి. కాబట్టి అవి కర్తృ ప్రతిపాదికములు అంటే కర్తను గురించి చెప్పేవి కాదు. కేవలము బ్రహ్మను గురించి చెప్పేవే. అన్ని వేదాంత వాక్యాలూ ఒకే అర్థంతో బ్రహ్మకు సంబంధించిన జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తాయి. కాబట్టి మహావాక్యాలు కర్మాంగాలు కాదు. వాటి ముఖ్యోద్దేశ్యము బ్రహ్మమే.

సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ

అనే వాక్యంలో సత్యము, జ్ఞానము, అనంతము అనే పదాలు బ్రహ్మనుగూర్చి చెప్పినవే. అంతేకాకుండా ఉపక్రమ, ఉపసంహారాది షడ్విధలింగాలను దృష్టిలో ఉంచుకుని చూసినా మహావాక్యాల అర్థం బ్రహ్మమే. **షడ్విధ లింగాలు** అంటే ఏదైనా ఒక విషయం యొక్క తాత్పర్యాన్ని నిర్ణయించే సాధనాలు. ఇవి ఆరు.

1. ఉపక్రమము – ప్రారంభము
   ఉపసంహారము – సమాప్తి
2. అభ్యాసము – మళ్ళీ మళ్ళీ చెప్పటం
3. అపూర్వత – లోగడ చెప్పినది కాకుండా క్రొత్త విషయం చెప్పటము
4. ఫలము – ప్రయోజనము
5. అర్ధవాదము – అర్థాన్ని విచారించటము
6. ఉపపత్తి – యుక్తి

వీటి ఆధారంగా చూసినట్లైతే మహావాక్యాలకర్థం పరబ్రహ్మ. ప్రతిచోట ఉపనిషత్ ప్రారంభంలోనూ అంతంలోనూ కూడా పరబ్రహ్మను గురించే చెప్పబడింది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్ధాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ “నాయనా ! ఆత్మ అంటే ఎక్కడో లేదు. నీలోనే ఉన్నది. నీ తత్త్వమే ఆత్మ.

ఉద్దాలకఅరుణి మహర్షి కుమారుడు శ్వేతకేతువు. కుమారుడికి పన్నెండు సంవత్సరాలు నిండగానే తండ్రి అతణ్ణి పిలిచి “నాయనా శ్వేతకేతూ! గురుకుల

ఆశ్రమానికి వెళ్ళి బ్రహ్మచర్య దీక్షతో అక్కడ నివసించు. మన వంశంలో పుట్టిన వారెవరూ బ్రహ్మజ్ఞానం లేనివారు కాదు. కాబట్టి నువుకూడా వెళ్ళి విద్యావంతుడవుకా" అన్నాడు.

తండ్రి మాటమీద పన్నెండు సంవత్సరాలపాటు గురుకులంలో ఉండి వేదాధ్యయనం చేసి, వేదానికి అర్థం తెలుసుకున్నాడు. అయితే సర్వంతనకే తెలుసుననే అహంకారంతో, గర్వంతో, దర్పంతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు. ఈ విధంగా దుడుకు స్వభావంతో వచ్చిన కుమారుని అవివేకాన్ని, ఆత్మవంచనను, గుర్తించినవాడై ఉద్దాలకుడు "నాయనా శ్వేతకేతూ! శ్రవణ గోచరం కాని తత్త్వం ఇంద్రియ గోచరమయ్యే విధానము గురించి మీ గురువుగారిని ఎప్పుడైనా అడిగానా?" అన్నాడు.

"ఏమిటా విషయం?" అన్నాడు శ్వేతకేతు. "నాయనా! మట్టిని గురించి తెలిస్తే మట్టితో చేసే వివిధ రకాల వస్తువులకు పేర్లలో తేడా ఉన్నా వాటిని గురించి తెలుస్తుంది. బంగారం గురించి క్షుణ్ణంగా తెలిస్తే దానితో తయారుచేసిన నగలకు ఏ పేరుపెట్టినా వాటిలో ఉన్నది బంగారమే అని తెలుస్తుంది.

అలాగే ఏ విషయం తెలుసుకున్నందువల్ల అన్ని విషయాలు మనకు బోధ పడతాయో దానిని గురించి తెలుసుకోవాలి. ప్రతి విషయంలోనూ అంతర్గతంగా ఉండే తత్త్వం ఏదో తెలుసుకున్నావనుకో అప్పుడు మిగిలినదంతా పదాలగారడీ అని తెలుస్తుంది" అన్నాడు ఉద్దాలకుడు. దానికి శ్వేతకేతువు "నాన్నగారూ! మీరు చెప్పిన విషయాలు మా గురువర్యులకు తెలియదనుకుంటాను. ఒకవేళ వారికి తెలిస్తే తప్పకుండా నాకు చెప్పేవారే. కాబట్టి పరమోత్కృష్టమైన ఆ విద్యను మీరే నాకు బోధించి నన్ను కృతార్థుణ్ణి చెయ్యండి" అన్నాడు.

"సరే! నీకా తత్త్వాన్ని చెబుతాను. వినవలసినది" అంటూ ప్రారంభించాడు ఉద్దాలకుడు.

"శ్వేతకేతూ! సృష్టికి పూర్వం ఈ ప్రపంచం నామరూపాలతో కూడిలేదు. అప్పుడు కేవలం అద్వితీయమైన 'సత్తు' మాత్రమే ఉండేది. నామరూపాలు, పదార్థాలు ఏవీలేవు. సత్తు అంటే–ఉనికి, సత్యం అని అర్థం. అసత్తు అంటే లేనిది, అసత్యం అని అర్థం. అన్నింటికన్నా పూర్వమమైనది, రెండుకానిది, మొదటగా ఉన్నది ఏకైకమై పరబ్రహ్మ.

ఆ తత్వం అనేకం కావాలనుకుంది. రకరకాల రూపాలతో వస్తువులుగా, జీవులుగా రూపుదాల్చింది. ద్రవ, ఘన, వాయు పదార్థాలుగా మార్పుచెంది అనేక రూపాలతో సృష్టి ఆకారం పొందింది. ఈ రకంగా మొదటగా ఉన్న పరబ్రహ్మాలో నుంచే ఇవన్నీ వచ్చినాయి.

స్థావర జంగమాత్మకమైన జీవులన్నీ పుట్టుకరీత్యా అనేక విధాలుగా ఉన్నాయి.

1. అండజములు – గ్రుడ్డు నుండి పుట్టేవి (పక్షులు, పాములు)
2. జారజాలు – స్త్రీ జనానంగము నుంచి పుట్టేవి (మనుష్యులు, పశువులు)
3. ఉద్భిజములు – విత్తనాల వల్ల భూమి నుంచి పుట్టేవి. (చెట్లు, చేమలు)
4. స్వేదజములు – చెమట వల్ల పుట్టేవి
5. ఊష్మజాలు – వెచ్చదనం వల్ల పుట్టేవి. (క్రిమికీటకాలు)

జీవరాశులను చెప్పేటప్పుడు పై మూడు రకాలు మాత్రమే చెప్పాలి. అవే ముఖ్యమైనవి.

తాను అనేకం కావాలనుకున్న 'సత్తు' ముందుగా అగ్నిని సృష్టించింది. అగ్ని నుండి జలము, జలము నుండి భూమి ఉద్భవించాయి. వీటివల్లనే అన్నం పుట్టింది. అప్పుడు సత్తు అగ్ని జలము అన్నములలో ప్రవేశించాలనుకుంది అంటే ఈ మూడింటిలోనూ వ్యక్తమయి అనేక రూపాలు పొందింది అన్నాడు.

ఆ మాటలు విన్న శ్వేతకేతు "నాన్నగారూ! మీరు చెప్పిన విషయం చాలా బాగుంది. కాని చిన్న అనుమానం. నిద్రపోతున్నప్పుడు మనిషి ఎక్కడికి పోతాడు?" అన్నాడు.

"నాయనా ! నిద్ర పోతున్నప్పుడు మనిషి తాత్కాలికంగా ఆత్మతో తాదాత్మ్యం చెందుతాడు. తేనెటీగలు తోటంతా తిరిగి మకరందాన్ని స్వీకరించి తేనెగా తయారు చేస్తాయి. ఈ తేనె ఆ పువ్వుల నుండి స్వీకరించినదే. కాని ఏ చుక్క ఏ పూవు నుండి తీసిందో మాత్రం చెప్పలేము. అలాగే జీవరాశులు విడివిడిగా ఉన్నప్పటికీ ఆత్మలోనే లీనమై ఉంటాయి. అది నిద్రాసమయం లేదా మరణం ఏదైనా కావచ్చు. గాఢనిద్రలో గతం తెలియదు. వర్తమానం అసలే తెలియదు. అంతా అజ్ఞానం. అందువల్ల యధార్థమనేది తెలియదు. యధార్థాన్ని గుర్తించటం కష్టం.

మానవుడు నిద్రించేటప్పుడు ఆత్మలో తాత్కాలికంగా లీనమౌతాడు. మరణ కాలంలో వాక్కు మనస్సులో లీనమవుతుంది. మనస్సు ప్రాణంలో లీనమవుతుంది. ప్రాణం తేజస్సులో కలిసిపోతుంది. చివరకు అది పరమశక్తిలో కలిసిపోతుంది. ఆశక్తి అతిసూక్ష్మమైనది. కాని విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉంది. అదే సత్యం. అదే నిత్యం. అదే ఆత్మ. అదే నీవు 'తత్త్వమసి'.

జీవి అనేది ఏ రూపంలో ఉన్నప్పటికీ అంటే పులి, సింహము, మనిషి, ఏదైనా కాని అనంత చైతన్యసముద్రంలో కలిసిపోయిన తరువాత తనరూపాన్ని పోగొట్టు కుంటుంది. జీవులు వాటిరూపాలు, నామాలు పోగొట్టుకుంటాయి. అవి అన్నీ ఏ తత్త్వంలో కలసిపోతాయో అదే బ్రహ్మ. అది అద్వితీయమైనది. సూక్ష్మమైనది. సర్వవ్యాపకమైనది. అదే నీవు. శ్వేతకేతూ! అదే నీవు.

నదులు తూర్పు నుంచి పడమరకు ప్రవహించినా, పడమర నుంచి తూర్పుకు ప్రవహించినా అన్నీ సముద్రంలోనే కలుస్తాయి. నీరు ఒక సముద్రంలోంచి ఇంకో సముద్రంలోకి చేరుతుంది. సూర్యరశ్మికి నీరు ఆవిరి అయి మేఘంగా మారుతుంది. ఆ మేఘాలు వర్షించి జలాన్నిస్తాయి. ఆ జలం కొండలమీద నుంచి ప్రవహించి నదుల్లో కలుస్తుంది. ఆ నదులన్నీ చాలాదూరం ప్రవహించి సముద్రాల్లో కలుస్తాయి. సముద్రంలో కలిసే వరకూ గంగ, గోదావరి, కృష్ణ అని రకరకాల పేర్లతో ఆ నదులను పిలుస్తారు. కాని అవి సముద్రంలో కలిసిన తరువాత ఏ నీరు ఏ నదిదో తెలియదు కదా! అలాగే విడివిడిగా రకరకాలుగా ఉండే ఈ జీవరాశులు పరబ్రహ్మలో కలిసిపోయినప్పుడు వాటిని విడదీయటం కష్టం. జీవాత్మలన్నీ పరమాత్మలోని భాగాలే.

"నాయనా శ్వేతకేతూ ఒక మర్రి పండును తీసుకునిరా"" అన్నాడు ఉద్దాలకుడు.

మర్రిపండు తెచ్చాడు శ్వేతకేతూ.

"దాన్ని పగులకొట్టు" అన్నాడు తండ్రి

పగులకొట్టాడు కుమారుడు.

"అక్కడ ఏం కనిపిస్తోంది?" అడిగాడు తండ్రి.

"చిన్న చిన్న గింజలు కనిపిస్తున్నాయి"

"ఒక గింజను తీసుకుని పగులకొట్టు"

గింజను పగులకొట్టాడు శ్వేతకేతు.

‘ఏముందక్కడ?’ ప్రశ్నించాడు ఉద్దాలకుడు.

“ఏమీ కనిపించటం లేదు” అన్నాడు శ్వేతకేతు.

ఇంత పెద్ద మర్రిచెట్టు శూన్యంలో నుండిరాదు కదా. ఆ గింజలో ఏమి లేదని చెప్పావు. కాని అందులో ఇంతపెద్ద మ్రాను, కొమ్మలు, రెమ్మలతో ఉన్న ఈ చెట్టుకు కారణమైన, నీకు కనిపించని జీవమున్నదన్నమాట. అదే విధంగా బయటకు కనిపించకుండా సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా ఉన్న ఆత్మ సర్వత్రా వ్యాపించి ఉంది. అన్నింటికీ ఆధారమైనది ఉండికూడా మనకంటికి కనిపించదు. నీకు ఒక్క విషయం చెబుతా విను. “కాస్త ఉప్పు తీసుకొని దాన్ని నీళ్ళలో కలుపు, రేపు ఉదయం మళ్ళీ రా అన్నాడు ఉద్దాలకుడు. తండ్రి ఆజ్ఞప్రకారం నీళ్ళలో ఉప్పు కలిపాడు శ్వేతకేతు. అది పూర్తిగా కలిసిపోయింది. మర్నాడు ఉద్దాలకుడు అన్నాడు.

“శ్వేతకేతూ! నిన్న నీళ్ళలో కలిపిన ఉప్పును తీసుకునిరా!” ఆ ఉప్పు నీళ్ళలో బాగా కలిసిపోయింది. అందుచేత విడదీయటానికి వీలులేదు. అదే మాట చెప్పాడు శ్వేతకేతు.

“అయితే సరే. ఆ నీళ్ళను ఒకసారి రుచిచూడు” అన్నాడు ఉద్దాలకుడు.

“తండ్రీ! ఆ నీళ్ళు చాలా ఉప్పగా ఉన్నాయి.” అన్నాడు శ్వేతకేతువు.

“కుమారా! ఇది విను. ఉప్పునీళ్ళలో కలిసిపోయినట్లు ఆత్మ అన్ని వస్తువులలోనూ కలిసిపోయి ఉంటుంది. ఆ ఆత్మయే నీవు.”

ఆత్మని గురించి తండ్రి చెప్పిన మాటలు పూర్తిగా అర్థం చేసుకున్నవాడై కుమారుడు తండ్రిని అడుగుతున్నాడు. “తండ్రీ! ఆత్మానుభవంపొందే మార్గం నాకు వివరించండి” మీరు చెప్పే విషయాలు వినటానికి తేలికగానే ఉన్నాయి. కాని అర్థం చేసుకోవటం, అనుభవంలోని తేవటం మాత్రం చాలా కష్టం. దీని అనుభవం పొందటం ఎలా?” అని అడిగాడు శ్వేతకేతువు.

“శ్వేతకేతూ! ఆత్మజ్ఞానం పొందటం ఎలాగో చెబుతాను విను. ఒక మనిషి కళ్ళకు గంతలు, చేతులుకట్టి గుర్తు తెలియని అరణ్యం మధ్యలో అతన్ని వదలి వేశామనుకో. అప్పుడతడేం చేస్తాడు. అతడికి దారి తెలియదు. దిక్కు తెలియదు. తననెవరో బంధించారు. కళ్ళు కనిపించటం లేదు. ఆ గంతలు విప్పుకోటానికి చేతులు లేవు. అవికూడా కట్టేశారు. ఇప్పుడు అతడు భయపడతాడు. దారి తెన్నూ

లేకుండా తిరుగుతాడు. రక్షించండి అని అరుస్తాడు. భయంతో ఏడుస్తాడు. అప్పుడు ఎవరో వచ్చి కట్లు ఊడదీస్తారు. అతడికి కళ్ళు కనిపిస్తాయి. త్రోవ తెలుస్తుంది. కనిపించిన వాళ్ళందరినీ తనింటికి దారి అడుగుతూ, వెతుక్కుంటూ ఇల్లు చేరతాడు. అదే విధంగా అజ్ఞానంతో కొట్టుమిట్టాడుతున్న మానవుడు తన లక్ష్యమైన ఆధ్యాత్మిక సౌధం కోసం ప్రయత్నించి చేరుకోవాలి. జిజ్ఞాసతో మనం వేసే ప్రతి అడుగుకూ గమ్యం ఆత్మయే. ఆ ఆత్మయే నీవు. శ్వేతకేతూ నీవే ఆత్మ. 'తత్త్వమసి'

ఆత్మ అంటే ఎంతో దూరంలో అందని ఆకాశంలో లేదు. అది నీలోనే ఉంది. నీ తత్త్వమే ఆత్మతత్త్వం. నిన్ను నీవు తెలుసుకోవటమే ఆత్మజ్ఞానం". అంటూ ఉద్దాలకుడు ఆత్మజ్ఞానాన్ని తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు వివరించాడు అది అపూర్వత.

"బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మైవ భవతి" అనే వాక్యంవల్ల బ్రహ్మను తెలుసుకొన్నవాడు కూడా బ్రహ్మమే అని చెప్పబడింది ఇది ఫలము.

ఎవడైతే బ్రహ్మలో నానాత్వాన్ని చూస్తాడో, అంటే బ్రహ్మ ఒకరు కాదు అనేకులున్నారు అని అనుకుంటాడో అతడు గానుగకు కట్టిన ఎద్దులాగా సంసారమనే బండి చక్రంలో పడి తిరుగుతుంటాడు. అని **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. ఇది అర్థవాదము.

కుమ్మరివాడు మట్టితో అనేక రకాల పాత్రలు తయారుచేస్తాడు. వాటి రూపాలు వేరైనా, ఉపయోగాలు వేరైనా వాటిని తయారుచేసేందుకు ఉపయోగించిన మట్టి ఒక్కటే" ఈ విషయం ఉపనిషత్తులో ప్రతిపాదించబడింది. ఇది ఉపపత్తి.

ఈ విధంగా బ్రహ్మము అనేది శాస్త్రప్రామాణికము అని సిద్ధాంతీకరించ బడుతోంది.

వేదము కర్మను గురించి, బ్రహ్మను గురించి కూడా ప్రతిపాదిస్తోంది. ఇందులో కర్మను గురించి చెప్పే ప్రకరణలు వేరు. బ్రహ్మను గురించి చెప్పే ప్రకరణలు వేరు. వేదాంతం యొక్క ఉద్దేశ్యము బ్రహ్మమే, అంటూ నాల్గవ అధికరణలో బ్రహ్మను తెలుసుకోవటం ఎలాగో వివరించారు.

8. జగత్కారణం చేతనమా? అచేతనమా?

బ్రహ్మసూత్రాలలోని మొదటి అధ్యాయంలోని మొదటి పాదంలో ఐదవ అధికరణ **'ఈక్షత్వధికరణము'** ఇందులో మొత్తం ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 5 "ఈక్షతేర్నాశబ్దాత్"

6 "గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్"

7 "తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్"

8 "హేయాత్వావచనాచ్చ"

9 "స్వాప్యయాత్"

10 "గతిసామాన్యాత్"

11 "శ్రుతత్వాచ్చ"

వీటిలో జగత్కారణము చేతనమా, జడమా అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు. ఈక్షతి అంటే చూడం లేదా సంకల్పించటమని అర్థం.

ఈ జగత్తుకు కారణము చేతనమా? అచేతనమా? ఎందుకంటే **సాంఖ్యుల వాదన ప్రకారము** "బ్రహ్మనిర్గుణుడు. వికారాలు లేనివాడు. మరి అటువంటి బ్రహ్మలో వికారము అంటే మార్పు ఎలా కలుగుతుంది? మట్టిలో మార్పు కలగటం వల్ల కుండ తయారవుతుంది. మట్టి జడము. అలాగే జడమైన ప్రకృతిలో మార్పు కలగటం చేత సృష్టి జరగాలి. కాబట్టి ఈ జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము చేతనమైన బ్రహ్మ కాదు. జడమైన ప్రకృతి. ఆత్మకు ప్రకృతితో సంబంధం ఏర్పడితేనే సంసార సంబంధం కలుగుతుంది. ఈ అవివేక జన్యమైన సంసారం, జ్ఞానంవల్ల అంతరిస్తుంది." అదే విధంగా **వైశేషికులు** "ఈ జగత్తుకు ఈశ్వరుడు నిమిత్త కారణము అని, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమి ఉపాదాన కారణము" అంటారు.

బౌద్ధులు "జగత్తుకు ఉపాదాన కారణం శూన్యము. ఏ వస్తువైనా సరే శూన్యంలో నుంచి పుట్టి చివరకు శూన్యంలోనే లీనమవుతుంది" అంటారు.

తార్కికులు "గొప్ప వస్తువులన్నీ చాలా తక్కువ వాటితోనే తయారవుతున్నాయి. చిన్నచిన్న దారపు పోగులతోనే పట్టువస్త్రం తయారవుతుంది. అలాగే పరమాణువుల

వల్లనే జగత్తు సృష్టించబడుతోంది. అంతేకాని చేతనుడైన బ్రహ్మవల్ల మాత్రం కాదు." అంటున్నారు. కాబట్టి ఈ జగత్తుకు కారణము చేతనమా? అచేతనమా? అనే అనుమానం వస్తుంది.

ఈ ప్రశ్నలన్నింటికీ సమాధానంగా వ్యాసభగవానుడు ఐదవ సూత్రాన్ని చెబుతున్నాడు.

సాంఖ్యులు చెప్పేటటువంటి జడమైన ప్రకృతి 'ఈక్షణము' అనే పనికి కర్తగా చెప్పటానికి వీలు లేదు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకఅరుణి తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ 'ఈ జగత్తంతా సృష్టికి పూర్వం నామరూపాలతో కూడి లేదు. అద్వితీయంగా ఉండేది. కేవలం సత్తు మాత్రమే ఉండేది. ఆ రకంగా ఉన్న పరబ్రహ్మ తాను అనేకం కావాలి అని ఆలోచించింది. అనేక లోకాలను సృష్టించి అనేక రూపాలు పొందాలి అనుకొన్నది" అని చెప్పాడు.

ఐతరేయోపనిషత్తులో 'జీవాత్మ పరమాత్మా రెండూ ఒక్కటే. మరణానంతరము జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమై పోతుంది. ఆత్మయే ఆలోచనా పూర్వకంగా ఈ లోకాలను సృష్టించింది. సృష్టి జరగటానికి ముందు జగత్తు అంతా బ్రహ్మమయంగానే ఉండేది. దానికి భిన్నమైన పదార్థం ఏమీ లేదు. దాన్నే ఆత్మ అంటారు. ఆ ఆత్మయే ఈ లోకాలను సృష్టించింది.

అదే విధంగా **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లోని 1వ ప్రశ్నలో ప్రజాపతి సృష్టి చెయ్యాలనే కోరిక గలవాడై రయి, ప్రాణము అనే జంటను సృష్టించాడు. అని మూడవ ప్రశ్నలో ఆత్మనుంచే ప్రాణం పుట్టింది. శరీరాన్ని ఆశ్రయించి నీడ ఉన్నట్లుగా, ఆత్మపైన ప్రాణము విస్తరించి ఉన్నది. నీడకు స్వతంత్రమైన అస్థిత్వం లేనట్లే, ప్రాణానికి కూడా స్వతంత్రమైన అస్థిత్వం లేదు." అని చెప్పబడింది.

ముండకోపనిషత్తులో అంగిరసుడు తన శిష్యుడైన శౌనకునికి బ్రహ్మతత్త్వాన్ని వివరిస్తూ "ప్రజ్వరిల్లిన అగ్నినుండి అదే విధమైన ఆకారము, గుణము గల వేలకొలది నిప్పురవ్వలు బయటకు వచ్చినట్లే, పరబ్రహ్మ నుండి అనేకమైన శరీరాలు, రూపాలు వెలువడి, మళ్ళీ అందులోనే లీనమై పోతున్నాయి. పరబ్రహ్మ స్వయంప్రకాశము గలవాడు. నిరాకారుడు. బాహ్యాభ్యంతరాల్లో ఉండేవాడు. పుట్టుక, ప్రాణము, మనస్సు

లేనివాడు. పరిశుద్ధుడు, మాయకు అతీతుడు. అతని నుండే ప్రాణము, మనస్సు, సమస్త ఇంద్రియాలు, పంచభూతాలు పుడుతున్నాయి" అంటాడు.

వీటన్నింటిలోనూ 'ఈక్షణ' అనే దానికి కర్త ఆత్మ అనే చెప్పారు. అంతేకాని ప్రకృతి కాదు. కాబట్టి చేతనధర్మం గల బ్రహ్మమే ఈ జగత్తుకు కారణము.

ఇందాక చెప్పిన 'ఈక్షితి' (చూపు) అనే శబ్దము గౌణము అంటే ప్రధానం కాదు అని, ప్రాముఖ్యత లేనిది అని చెప్పటానికి వీలులేదు. ఎందుకని? అంటే ఇక్కడ ఆత్మ అంటున్నారు. ఆత్మ అనేది ఈ జగత్తుకు కారణము.

ఐతరేయోపనిషత్తులోని ప్రథమాధ్యాయంలో సృష్టి ఏ రకంగా జరిగిందో వివరించబడింది. ఆత్మయే ఆలోచనా పూర్వకంగా ఈ లోకాలను సృష్టించింది. లోకపాలకులను, విరాట్స్వరూపాన్ని, ఇంద్రియాలను, ఇంద్రియాధిదేవతలను, ఇంద్రియాల కోసం అన్నము సృష్టించింది. ఇప్పుడు పరమేశ్వరుడు, ఇంద్రియాలతో కూడిన మానవ శరీరంలో ప్రవేశించాలి అనుకున్నాడు. శిరస్సునందలి బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా మానవ శరీరంలోకి ప్రవేశించాడు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు తనకుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ "మొదటగా ఉన్నది ఏకైక పరబ్రహ్మ. అది అనేకం కావాలనుకుంది. రకరకాల రూపాలతో వస్తువులుగా, జీవులుగా రూపుదాల్చింది. ద్రవ, ఘన, వాయు పదార్థాలుగా మార్పు చెంది అనేక రూపాలతో సృష్టి ఆకారం పొందింది. ఈ రకంగా పరబ్రహ్మలో నుంచే ఇవన్నీ వచ్చినాయి.

తాను అనేకం కావాలనుకున్నప్పుడు సత్తు మొదటగా అగ్నిని సృష్టించింది. అగ్ని నుండి జలము, జలము నుండి భూమి ఏర్పడ్డాయి. అప్పుడు సత్తు, అగ్ని, జలము, అన్నములలో ప్రవేశించాలి అనుకుంది. అంతే ప్రవేశించి వ్యక్తమైన రూపాలు పొందింది."

జీవుడు ఈ శరీరానికి చేతనుడైన యజమాని. బ్రహ్మానికి జీవుడు స్వరూపం. ఉద్ధాలకుడు చెబుతున్నాడు "మానవుడు నిదురించేటప్పుడు తాత్కాలికంగా ఆత్మలో లీనమవుతాడు. మరణకాలంలో వాక్కు మనసులో లీనమవుతుంది. మనసు ప్రాణంలో లీనమవుతుంది. ప్రాణం తేజస్సులో కలిసిపోతుంది. చివరకు అది పరమశక్తిలో కలిసిపోతుంది. ఆ శక్తి చాలా సూక్ష్మమైనది. కాని విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉన్నది. అదే సత్యము. అదే నిత్యము అదే ఆత్మ. అదే నీవు. శ్వేతకేతూ ఆ ఆత్మే నీవు."

ఈ రకంగా నువ్వే ఆత్మ అని ఉపదేశం చెయ్యబడ్డది. అంటే ఆత్మ, జీవుడు ఒక్కటే అని చెప్పబడ్డది. అయితే రాజుగారు తనకు అన్నివిధాలా సహాయకారి అయిన మంత్రిని చూపించి 'ఇతడే నా ఆత్మ' అంటాడు. అందుచేత ఆత్మ అన్నంతమాత్రం చేత ఈక్షితి వ్యవహారం గౌణం కాదనటానికి వీలు లేదు కదా" అని అనుమానం వస్తుంది.

ఈ సందేహం నివృత్తి చెయ్యటానికి తరువాత సూత్రం చెబుతున్నారు.

ఆత్మనిష్టుడైన వాడికి మాత్రమే అనగా చేతనుడైన పురుషుడికి మాత్రమే మోక్షోపదేశం చెయ్యటంవల్ల, అచేతనమైన ప్రధానాన్ని (ప్రకృతిని) ఆత్మశబ్దంతో చెప్పటానికి వీలు లేదు. శరీరము జడము అది ఆత్మకాదు.

ప్రకృతి ఆత్మకాదు. అది జడపదార్థం. ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ "ఓ శ్వేతకేతూ ! నీవే ఆత్మ" ఆత్మయే నీవు. అని ఉపదేశించాడు. అంతా విన్న శ్వేతకేతువు అడుగుతున్నాడు "తండ్రీ! ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందే ఉపాయమేదో శెలవివ్వండి" అని. అప్పుడు ఉద్దాలకుడు చెబుతున్నాడు. "శ్వేతకేతూ! ఒక మనిషి చేతులు కట్టివేసి, కళ్ళకు గంతలు కట్టి భయంకరమైన అరణ్యంలో వదలివేశామనుకో. అప్పుడు అతడికి తాను ఎక్కడున్నాడో తెలియదు. దారితెన్నూ కనిపించదు. అసలు అది పగలో రాత్రో కూడా తెలియదు. ఆ స్థితిలో పిచ్చివాడిలాగా తిరుగుతాడు. గొంతెత్తి అరుస్తాడు. ఏడుస్తాడు. ఆ సమయంలో ఎవరైనా వచ్చి కళ్ళగంతలు విప్పేశారనుకో అప్పుడు అతడికి త్రోవ కనిపిస్తుంది. కనిపించిన బాట వెంట వెడతాడు. త్రోవలో ఎదురైన వాళ్ళను తన ఊరికి దారెటో అడిగి తెలుసుకుంటాడు. అటువంటి ఆత్మనిష్టగలవాడికి శరీరపాతం అంటే ఈ శరీరాన్ని వదలటమే ఆలస్యం. మోక్షం సిద్ధిస్తుంది. అతడు బ్రహ్మ అవుతాడు" అన్నాడు.

ఇక్కడ 'శ్వేతకేతూ నీవే ఆత్మ' అంటే శ్వేతకేతువు శరీరం ఆత్మ కాదు. అతనిలో ఉండే జీవాత్మయే పరమాత్మ. ఆ రెండూ ఒక్కటే అని అర్థం. **ముండకోపనిషత్తు**లో పరమాత్మను గురించి వివరిస్తూ ఒకే పేరు, రూపము గల రెండు పక్షులు ఒక చెట్టుమీద కూర్చుని ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి జీవాత్మ. తన కర్మవల్ల వచ్చిన ఫలితాలను అనుభవిస్తోంది. రెండవది పరమాత్మ. కర్మఫలం ఏదీ లేకుండా చూస్తూ కూచుంది. శరీరమే ఆ వృక్షం. ఆ పక్షులే క్షేత్రజ్ఞ పరమాత్మలు వారిద్దరూ వేరుకాదు.

పరబ్రహ్మ దివ్యుడు, అచింత్యుడు, సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనవాడు, అజ్ఞానులకు దూరంగానూ, జ్ఞానులకు దగ్గరగానూ ఉంటాడు. అతడికి రూపం లేదు. కంటికి కనిపించడు.

ఆత్మ అనేది సూక్ష్మరూపంలో మనలోనే ఉంది ఆత్మసాక్షాత్కారానికి చిత్తశుద్ధి అవసరం. శుద్ధమైన అంతఃకరణ గల జ్ఞాని కోరుకున్నవి పొందగలుగుతాడు. అతడికి పునర్జన్మ ఉండదు. అతడే సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ అతడు సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ అంటే ఎవరు బ్రహ్మ? సాధకుడి శరీరమా? కాదే. ఆ శరీరం ఇక్కడే మట్టైపోతుంది. మరి బ్రహ్మ ఎవరు? జీవాత్మ పరమాత్మ రెండూ ఒక్కటే అంటే జడమైన సాధకుని శరీరం బ్రహ్మకాదు. చేతనమైన అతని ఆత్మయే బ్రహ్మము.

ఒకవేళ ఇలా కాకుండా జడమైన ప్రకృతి, లేక సాధకుడి శరీరమే ఆత్మ అనుకుంటే **అంధవృషభ న్యాయం**లా ఉంటుంది. పూర్వకాలంలో ఒక గ్రుడ్డివాడు తన బంధువుల ఇంటికి వెళ్ళటానికి బయలుదేరాడు. దారిలో పెద్ద అడవిగుండా పోవాలి. ఆ అడవిలో త్రోవ తెలియక పెద్దరాయి తగిలి క్రింద పడిపోయాడు గ్రుడ్డివాడు. అటుగా పోతున్న ఒక తుంటరి గ్రుడ్డివాడిని అడిగి విషయం తెలుసుకుని దూరంగా గడ్డిమేస్తున్న ఒక పొగరుబోతు ఆబోతును తోలుకువచ్చి, దానితోకను అతని చేతిలో ఉంచి, ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ దీన్ని వదలకు. ఇది నిన్ను మీ బంధువుల ఇంటికి తీసుకుపోతుంది అన్నాడు. ఆ మాట నిజమే అని నమ్మాడు గ్రుడ్డివాడు. ఆబోతు తోకను గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. తోకను గట్టిగా పట్టుకోగానే ఆబోతు బెదిరి పరుగెత్తటం మొదలుపెట్టింది. గ్రుడ్డివాడుకూడా దాని వెనకే పరుగు మొదలుపెట్టాడు. ఆబోతు రాళ్ళు, గోతులు, ముళ్ళు అనే తేడా లేకుండా పరుగెత్తింది. దాంతో గ్రుడ్డివాడు అలసిపోయి, ఒళ్ళంతా దెబ్బలు తగిలి, కదలలేని స్థితిలో క్రింద పడిపోయి ప్రాణాపాయం తెచ్చుకున్నాడు. ఈ శరీరమే ఆత్మ అనుకున్న వారి గతి కూడా అంతే. కాబట్టి జడమైన సాధకుని శరీరం ఆత్మకాదు. అతనిలో ఉన్న జీవాత్మయే పరబ్రహ్మ. ప్రజాపతి చేసిన ఉపదేశాన్ని తప్పుగా అర్థం చేసుకుని, రాక్షసులు ఈ శరీరమే ఆత్మ అనుకుని భ్రష్టులయ్యారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో పూర్వకాలంలో ప్రజాపతి ఇంద్రుడికి ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరించాడు.

పూర్వకాలంలో ఒకసారి ప్రజాపతి ఆత్మతత్త్వాన్ని గురించి ఒక ప్రకటన చేశాడు.

"ఆత్మకు పాపం అంటదు. ముసలితనం రాదు. మృత్యువు దాన్ని కబళించదు. శోకం తాకదు. దానికి ఆకలి దప్పికలు లేవు. మానవుడు సత్యకాముడు, సత్య సంకల్పుడు అయి ఆత్మజిజ్ఞాసను అలవరచుకోవాలి. ఆత్మకోసం అన్వేషించినవాడు, ఆత్మను అనుభవించినవాడు ఆత్మస్వరూపాన్ని పొందుతాడు. పూర్ణస్థితి అతనికి వస్తుందన్నమాట."

దేవతలు, రాక్షసులుకూడా ఆ మాటలు విన్నారు. "ఆత్మను గురించి మనంకూడా అన్వేషిద్దాం. ఆత్మవల్ల అన్ని కోరికలు తీరతాయని బ్రహ్మ చెప్పాడు కదా!" అని వారు భావించారు.

దేవతలరాజు ఇంద్రుడు, రాక్షసుల రాజు విరోచనుడు ఇద్దరూ ఆత్మజ్ఞానం సంపాదిద్దామని చేతితో దర్భలు పట్టుకుని బ్రహ్మవద్దకు వెళ్ళారు. వీరిద్దరినీ ముప్పైరెండు సంవత్సరాలు, బ్రహ్మచర్యదీక్ష వహించమని చెప్పాడు బ్రహ్మ. దీక్ష పూర్తి చేశారిద్దరూ.

"వత్సలారా ! మీరు నాకోసం దేనికి వచ్చారు?" అన్నాడు బ్రహ్మ.

"భగవాన్ ! ఆత్మ తత్త్వాన్ని గురించి మీరు చెప్పిన విషయాలు విన్నాం. ఆత్మను గురించి ప్రత్యక్షంగా తమ నోటిమీదుగా వినాలని వచ్చాం" అన్నారు. ఇంద్ర విరోచనులు.

"మనుష్యుల కనుపాపలలో మెదలుతూ కనుపించే పురుషుడే ఆత్మ. ఆత్మ అభయం. అమృతమయం. అదే బ్రహ్మం" అన్నాడు బ్రహ్మ.

అదివిన్నవారు "భగవాన్ ! నీటిలో కనుపించే ప్రతిబింబం, అద్దంలో కనిపించే ప్రతిబింబం. ఈ రెంటిలో ఏది ఆత్మరూపం?" అని అడిగారు.

"నేను మొదటగా కళ్ళలో మెరిసే ఏపురుషుని వర్ణన చేశానో వీటన్నింటిలోనూ ప్రతిఫలించేది ఆ పురుషుడే. ఒకసారి నీళ్ళలోను, అద్దంలోను మీ రూపాలు చూసుకుని మీ అనుభవాలు నాకు చెప్పండి" అన్నాడు బ్రహ్మ. ఇంద్ర విరోచను లిద్దరూ అలాగే చేసి ప్రజాపతి దగ్గరకు వెళ్ళారు. ప్రజాపతి వీరిని చూసి "మీరు ఏం చూశారు." అన్నాడు.

"నఖశిఖ పర్యంతము కేశపాశాలతో మా శరీరాల ప్రతిరూపమే మాకు నీళ్ళలోనూ, అద్దంలోనూ కూడా కనిపించింది" అన్నారు వారు.

"నాయనలారా ! శరీరాలు శుభ్రపరచుకుని, మంచి వస్త్రాలు ఆభరణాలు ధరించి నీటిలో మీ ముఖాన్ని చూసుకోండి. తరువాత ఏం చేశారో నాకు చెప్పండి" అన్నాడు బ్రహ్మ 'అలాగే' అని చెప్పి ఇద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. మరునాడు తిరిగి వచ్చి "స్వామీ ! ఈ చక్కని వస్త్రాలతో ఆభరణాలతో అలంకరించిన మా శరీరాలే నీటిలో కనిపించాయి" అన్నారు.

"అభయమూ, అమృతమయమూ అయిన ఆత్మ అదే. అదే బ్రహ్మము" అన్నాడు ప్రజాపతి

అదివిన్న ఇంద్ర విరోచనులు ఆత్మను గురించి తమకు అంతా తెలిసిందనుకుని తిరిగి వెళ్ళిపోయారు. అలా వెళ్ళిపోతున్నవారిని చూసి" అసలు ఆత్మజ్ఞానం లభించకుండానే వారు తెలిసింది అనుకుని వెళ్ళిపోతున్నారు. వారు దేవతలైనా, రాక్షసులైనా **శరీరాన్నే ఆత్మ అని భావించటం పతన హేతువు"** అనుకున్నాడు బ్రహ్మ.

విరోచనుడు ఆత్మని గురించిన ఈ సిద్ధాంతంతోనే తృప్తి చెంది, రాక్షస జాతి కంతటికీ ఈ సిద్ధాంతాన్నే బోధించాడు. అసలైన పరమసత్యం తనకు లభించిందని తృప్తి చెందాడు. దేహమే ఆత్మ అని ప్రచారం చేశాడు.

'నిరాకరింపబడినది' అనే మాట చెప్పకపోవటంవల్ల ప్రధానం సచ్ఛబ్ద వాచ్యంకాదు. (ప్రకృతి ఆత్మ కాదు)

ప్రకృతి అనేది అనాత్మ. జడము ఒకవేళ ఇది సచ్ఛబ్ద వాచ్యం గనక అయి ఉంటే, తేలికగా అర్దం కావటం కోసం స్థూల అరుంధతీ న్యాయంగా **'తత్త్వమసి'** అని చెప్పినప్పటికీ, ఆ తరువాత యధార్థమైన దానిని గ్రహించేటట్లు చెయ్యటంకోసం ముందు చెప్పిన దాన్ని నిరాకరించాలి. అలా చెయ్యలేదు కాబట్టి జడమైన ప్రకృతి సచ్ఛబ్దవాచ్యం కాదు. అని వాదన.

'స్థూల అరుంధతీన్యాయం'

అరుంధతి వసిష్ఠ మహర్షి భార్య. మహాపతివ్రత. నిత్య సౌభాగ్యవతి. వసిష్ఠుడు సప్తర్షులలో ఒకడు. నక్షత్రమండలంలో ఉత్తరదిక్కున ఉంటారు సప్తర్షులు. సప్తర్షి మండలం పైనే ధృవమండలం ఉన్నది.

సప్తర్షి మండలంలో క్రింది వరుసలో ఉన్న మూడు నక్షత్రాలలో మధ్యన ఉండేది వసిష్ఠ నక్షత్రం. వసిష్ఠ నక్షత్రానికి దిగువగా, అతిసమీపంలో ఉండే అతిచిన్న నక్షత్రమే అరుంధతి. చాలా జాగ్రత్తగా చూస్తేగాని కనిపించదు. స్థూల అరుంధతీ న్యాయం అంటే – చాలా చిన్నదైన అరుంధతి నక్షత్రాన్ని చూడటానికి దానికి దగ్గరలో ఉన్న పెద్ద నక్షత్రం అయిన వసిష్ఠ నక్షత్రాన్ని ముందు ఆనవాలుగా చూపిస్తారు. తరువాత అది కాదని దాని ప్రక్కన ఉన్న చిన్న నక్షత్రం చూపుతారు. అలాగే ఏదైనా ఒక సూక్ష్మమైన విషయాన్ని తెలియచేసేటప్పుడు, అది సులభంగా అర్థం గావటానికి, ఇంకొక స్థూలవిషయాన్ని ముందుగా చెప్పి, ఆ తరువాత అది కాదు అని అసలు విషయాన్ని చెప్పటం. ఫలానా సందులో మూడు అంతస్థుల మేడ ప్రక్కన ఉన్న ఇల్లు. ఇక్కడ కావలసింది మేడ కాదు ప్రక్క ఇల్లు.

అయితే ఇక్కడ శ్వేతకేతువుకు 'తత్త్వమసి' నువ్వే ఆత్మ అని చెప్పారు. కాని దాన్ని తరువాత నిరాకరించలేదు. అందుచేత చైతన్యమైనదే ఆత్మ. అంతేకాని జడము ఆత్మకాదు.

సుషుప్తి కాలంలో జీవులు స్వరూపంలో లయం చెందుతున్నాయి. కాబట్టి సచ్ఛబ్దవాచ్యం చేతనమైన బ్రహ్మేకాని జడమైన ప్రకృతి కాదు.

నిద్రపోతున్న మానవుడు ఎక్కడికి పోతాడు? అని అడిగిన శ్వేతకేతువుకు తండ్రియైన ఉద్దాలకుడు చెబుతున్నాడు. "నాయనా! నిద్ర పోతున్నప్పుడు మనిషి తాత్కాలికంగా ఆత్మతో తాదాత్మ్యం చెందుతాడు. తేనెటీగలు తోటంతా తిరిగి మకరందాన్ని స్వీకరించి తేనెగా తయారుచేస్తాయి. ఆ తేనె ఆ పూవుల నుంచి స్వీకరించినదే. కాని ఏ చుక్క ఏ పూవు నుంచి తీసిందో చెప్పలేము. అలాగే జీవరాసులు విడివిడిగా ఉన్నప్పటికీ ఆత్మలోనే లీనమై ఉంటాయి. అది నిద్రాసమయం, లేదా మరణ సమయం ఏదైనా కావచ్చు. గాఢనిద్రలో గతం తెలియదు.

మానవుడు నిద్రించేటప్పుడు ఆత్మలో తాత్కాలికంగా లీనమవుతాడు. ఆ ఆత్మయే నీవు"

కుమారా ! మానవుడు గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు అతడు సుషుప్తిలో ఉన్నాడంటారు. ఆ సమయంలో జీవుడు పరమసత్తను పొందుతాడు. అంటే తన నిజస్వరూపాన్ని పొందుతాడు. ఆ స్థితిలో ఆత్మను స్వపితి అంటారు. సుషుప్త్యావస్థలో

మనస్సు ఇంద్రియాలు పని చెయ్యటం మానివేస్తాయి. అప్పుడు మిగిలేది ఆత్మ మాత్రమే.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో బాలాకికి కాశీరాజు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తాడు. అందులో "జీవి నిద్రిస్తుండగా ఇంద్రియాల యొక్క విషయాలన్నీ, అంటే వాక్కు మొదలైన ప్రాణాల విజ్ఞానాన్ని పూర్తిగా గ్రహించి హృదయాకాశంలో నిద్రిస్తున్నాడు.

ఈ రకంగా సుషుప్తిలో ఇంద్రియాలన్నీ ఆత్మలో లయం చెందుతాయని చెప్పబడింది. కాబట్టి చైతన్యమైన ఆత్మయే సచ్ఛబ్దవాచ్యము. అంతేకాని జడమైన ప్రకృతి కాదు.

వేదాంతములన్నీ చేతనమైన బ్రహ్మయే జగత్కారణము అని చెబుతున్నాయి. కాబట్టి జగత్కారణం ప్రకృతి కాదు. బ్రహ్మమే.

ఉపనిషత్తులలో ఒకసారి జగత్తుకు కారణము బ్రహ్మ అని, ఇంకోసారి కాదు అని చెప్పలేదు. ప్రతిచోట ఉపనిషత్తులు ఈ జగత్తుకు కారణము 'బ్రహ్మమే' అని చెప్పాయి. **ముండకోపనిషత్తు**లో శౌనకుడికి అంగీరసుడు ఈ విషయాన్ని చెబుతూ, "ప్రజ్వరిల్లిన అగ్ని నుండి అదే విధమైన ఆకారము, గుణము గల వేలకొలది నిప్పురవ్వలు వెలువడినట్లే పరబ్రహ్మ నుండి అనేకమైన జీవరాసులు ఉద్భవించి, మళ్ళీ అందులోనే లీనమవుతున్నాయి."

సాలెపురుగు ఏ సహాయం లేకుండానే తన శరీరం నుంచి దారాలను తయారు చేసి వాటిని మళ్ళీ తానే మ్రింగేస్తుంటుంది. భూమి నుండి ఓషధులు పుడుతున్నట్లుగా, మానవ శరీరం మీద రోమాలు పుడుతున్నట్లుగా, అక్షర పరబ్రహ్మ నుంచి ఈ జగత్తు పుడుతున్నది అన్నారు. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో "సృష్టికి మూలము ఆత్మ. దానినుంచే ఆకాశం పుట్టింది. పంచభూతాలు పుట్టినాయి. పంచభూతాలవల్లనే శరీరం ఉద్భవించింది" అని చెప్పబడింది.

ఈ రకంగా ప్రతి ఉపనిషత్తు కూడా ఈ జగత్తుకు కారణము బ్రహ్మమే అని చెబుతున్నాయి.

సర్వజ్ఞుడైన పరబ్రహ్మమే ఈ జగత్తుకు కారణము అని ఉపనిషత్తులు ఘోషిస్తున్నాయి కాబట్టి ఈ జగత్తుకు కారణము చేతనమైన బ్రహ్మమే కాని, అచేతనమైన, జడమైన ప్రకృతి కాదు. అంటూ ఐదవ అధికరణము పూర్తి చేశారు.

9. బ్రహ్మము ఆనందమయము

ఈశ్వరుడు ఒక్కడే. అయినప్పటికీ సాకారుడు, నిరాకారుడు అని రెండుగా చెప్పబడుతున్నాడు. నామరూపాలున్న వాడు, ఆకారంలో మార్పు చెందేవాడు, ఉపాధి అంటే శరీరము గలవాడు ఉపాస్యుడు. ఉపాసన చేయబడతాడు. జపాలు, పూజలు, అర్చనలు అభిషేకాలు అతనికే జరుగుతాయి. నామరూప వికారాలు లేనివాడు నిరాకారుడు జ్ఞేయుడు తెలుసుకోదగినవాడు అనబడతాడు. ఈ ఇద్దరిలో ఎవరు బ్రహ్మ అనే అనుమానం వస్తుంది. ఇక్కడ మనం గుర్తించవలసిన విషయం ఏమంటే **'వీరిద్దరిలో ఎవరివల్లైతే నీకు ఆనందం కలుగుతుందో అతడే బ్రహ్మ.** ఈ విషయాన్ని ఆరవ అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దీనిపేరు **'ఆనందమయాధికరణము'** ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 12 "ఆనన్దమయోఽభ్యాసాత్"

13 "వికారశబ్దాన్నేతి చెన్న ప్రాచుర్యాత్"

14 "తద్ధేతువ్యపదేశాచ్చ"

15 "మాన్త్రవర్ణికమేవ చ గీయతే"

16 "నేతరోఽనుపపత్తేః"

17 "భేదవ్యపదేశాచ్చ"

18 "కామాచ్చ నానుమానాపేక్షా"

19 "అస్మిన్నస్య చ తద్యోగం శాస్తి"

ఆనందమయుడు అనే శబ్దాన్ని పరబ్రహ్మను సూచించటానికే ఉపనిషత్తులలో పదేపదే వాడారు. అందుచేత ఆనందమయుడంటే పరమాత్మ అంతేకాని జీవికాదు.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో అన్నమయ, ప్రాణము, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశాలు దాటిన తరువాత ఆనందమయ కోశమున్నది. అదే పరమాత్మ స్థానము. చరాచర జగత్తంతా బ్రహ్మమయమే. సృష్టికి పూర్వం అంతా శూన్యంగానే ఉండేది. ఆ శూన్యంలో పరబ్రహ్మ ఒక్కడే ఉండేవాడు. అతడే నామరూపాత్మకమైన జగత్తును సృష్టించాడు. అతడే ఆనందమయుడైన బ్రహ్మ.

బ్రహ్మను తెలుసుకున్నవాడు మోక్షానికి అర్హుడు. అంటే తానే పరబ్రహ్మ అవుతాడు. దహరాకాశంలో ఉన్న పరబ్రహ్మని తెలుసుకున్న వాడికి జ్ఞానము, ఇష్టకామ్యార్థ సిద్ధి కలుగుతుంది. సాయుజ్యం లభిస్తుంది.

ఆనందమయుడు బ్రహ్మ. అంటే ఆనందాన్ని కలుగజేసేవాడు బ్రహ్మ. ఆనందము అంటే క్షణికమా? శాశ్వతమా?

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా

కోరికలను అనుభవించటం వల్ల పొందే ఆనందం క్షణికానందం. అనుభవించ గానే ఈ ఆనందము తరిగిపోతుంది. రెండవది శాశ్వతమైన ఆనందం. అదే బ్రహ్మానందం. ఈ లోకంలోని సంపదఅంతా యువకుడు, సదాచార సంపన్నుడు, వేదాధ్యాయి, శరీరబలము గలవాడు అనుభవించటానికే ఉన్నది. ఇటువంటి వ్యక్తి అనుభవించే ఆనందాన్ని మానుషానందము అంటారు.

మానుషానందానికి నూరు రెట్లు	– మనుష్యగంధర్వానందం
మనుష్య గంధర్వానందానికి నూరురెట్లు	– దేవగంధర్వానందం
దేవగంధర్వానందానికి నూరురెట్లు	– చిరలోక పితరానందం
చిరలోకపితరానందానికి నూరురెట్లు	– అజానజదేవానందం
అజానజదేవానందానికి నూరురెట్లు	– కర్మదేవానందం
కర్మదేవానందానికి నూరురెట్లు	– దేవానందం
దేవానందానికి నూరురెట్లు	– ఇంద్రానందం
ఇంద్రుని ఆనందానికి నూరురెట్లు	– బృహస్పతి పొందే ఆనందం
బృహస్పతి ఆనందానికి నూరురెట్లు	– ప్రజాపతి ఆనందం
ప్రజాపతి ఆనందానికి నూరురెట్లు	– బ్రహ్మానందం

బ్రహ్మానందము అనేది ఐదు రకాల ఆనందాల కలయిక. అవి 1. జ్ఞానానందము 2. విషయానందము 3. ఆత్మానందము 4. అద్వైతానందము 5. యోగానందము.

ఇతడే ఆనందస్వరూపుడైన పరబ్రహ్మ.

ఆనందమయుడైన బ్రహ్మ పంచకోశముల లోపల ఉన్నాడు. అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశముల మధ్య ఆనందమయ కోశమున్నది. అందులో ఉండే ఆనందమయ పురుషుడికి–

ప్రియము (తనవారిని చూచినప్పుడు కలిగే సంతోషము) – శిరస్సు

మోదము (కోరుకున్నది లభించినప్పుడు కలిగే సంతోషము) – దక్షిణ పక్షము

ప్రమోదము (మోదము ఎక్కువైనపుడు కలిగేది) – ఉత్తర పక్షము

ఆనందము (అన్నింటినీ మించినది) – ఆత్మ

అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ చివరలో చెప్పిన ఆనందాన్ని మించినది లేదు. అదే పరమాత్మ. ఈ ఆనందాన్ని కోరికలు లేనివాడు కూడా పొందుతాడు.

బ్రహ్మ విషయంలో 'ఆనందమయుడు' అనే శబ్దం వాడకూడదు. బ్రహ్మ ఆనందము అనే వికారం కలవాడు అని చెబుతున్నారు కాబట్టి ఆనందమయుడు బ్రహ్మకాదు అని కొందరంటారు. కాని అది సరికాదు. ఎందుకంటే మానుషానందం నుంచి వరుసగా బ్రహ్మానందం వరకు చెప్పారు. అంతేకాని ఆనందము అనేది బ్రహ్మకు వికారం కాదు. బ్రహ్మనిర్వికల్పుడు.

అటువంటి ఆనందానికి హేతువు బ్రహ్మ. కాబట్టి ఆనందమయుడంటే పరమాత్మయే కాని వేరు కాదు.

మంత్రాల్లో చెప్పబడినట్టి బ్రహ్మమే బ్రాహ్మణంలో గానం చేయబడుతున్నది.

సత్యము జ్ఞానము అనంతము అయినది బ్రహ్మ. ఆకాశాది పంచభూతాలను ఆ బ్రహ్మమే సృష్టించింది. తరువాత ఆ భూతాలలో ప్రవేశించి బుద్ధిరూపమైన గుహలోనే పరబ్రహ్మ ఉన్నది. వారుణివిద్యలో వరుణమహర్షి కుమారుడు భృగుమహర్షి విద్యాభ్యాసం పూర్తిచేసి బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యమని తండ్రిని అడుగుతాడు. బ్రహ్మవిద్య ఉపదేశిస్తే తెలిసేది కాదు. తపస్సు చేసి తెలుసుకోవాలన్నాడు తండ్రి. అలా తపస్సు చేసిన భృగువుకు వరుసగా అన్నము, ప్రాణము, మనస్సు, విజ్ఞానము చివరకు ఆనందమే బ్రహ్మము అని తెలిసింది. కాబట్టి ఆనందమయుడు పరమాత్మే.

ఆనందమయుడు అనే శబ్దానికి అర్థం పరబ్రహ్మకన్న ఇతరులు ఎవరూ లేరు. సృష్టి ప్రారంభానికి ముందు పరమాత్మ సృష్టి చెయ్యాలని కోరుకున్నాడు. ఈ రకంగా

'కోరటం' అనే ధర్మము జీవుడికి వర్తించదు. అది బ్రహ్మకే వర్తిస్తుంది. ఆ బ్రహ్మయే ఆనందమయుడు.

జీవాత్మకు పరమాత్మకు భేదం చెప్పటంవల్ల కూడా జీవుడు ఆనందమయుడు కాడు అని తెలుస్తోంది. వాస్తవంగా చూస్తే జీవాత్మ పరమాత్మలకు భేదం లేదు. కాని యధార్ధం తెలియక, అజ్ఞానంతో ఈ రెండింటి మధ్యనా తేడా ఉందని అనుకుంటారు. ఈ విషయమే **ముండకోపనిషత్తు**లో వివరించటం జరిగింది. ఒకే చెట్టుమీద రెండు పక్షులు కూచుని ఉన్నాయి. వాటిలో ఒకటి కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తోంది. రెండవది చూస్తూ కూచుంది. ఇవే జీవాత్మ, పరమాత్మలు. ఆ రెండూ ఒక్కటే. అజ్ఞానంవల్ల రెండింటికీ తేడా ఉన్నది అనుకుంటున్నారు.

పరమేశ్వరుడు లోకాలను, ప్రాణులను సృష్టించిన తరువాత బ్రహ్మరంధ్రంగుండా ప్రాణులలో ప్రవేశించి నవరంధ్రాలతో కూడిన ఈ పట్టణంలో ఉంటూ ఇంద్రియాలతో అన్ని సుఖాలూ అనుభవిస్తూ బయటకుపోయే మార్గం తెలియక పంజరంలో బంధించబడిన పక్షిలాగా కొట్టుమిట్టాడుతున్నాడు. అతడు శరీరంలో ఉన్నంతవరకు ఈ శరీరానికి ఉన్న బంధనాలన్నీ తనవే అనుకుంటాడు. ఇతడే జీవాత్మ. జీవాత్మ గనక వచ్చిన త్రోవనే అంటే బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారానే బయటకు వెళ్ళగలిగినట్లైతే అది పరమాత్మలో లీనమవుతుంది. అంతవరకు అజ్ఞానంతో తాను, పరబ్రహ్మ వేరువేరని తలుస్తుంది. అంతేగాని నిజానికి ఆ రెండూ ఒక్కటే.

'సోఽ కామయత' అంటూ సాంఖ్యులు కోరికను చెప్పినందువల్ల అనుమాన ప్రమాణంతో సాధించిన జడమైన ప్రకృతి ఆనందమయము కాదు.

అజ్ఞాని అయిన వాడికి జ్ఞానసముపార్జన జరిగిన తరువాత, అతని ఆత్మ పరమాత్మలో లీనమై పోతుంది. పరమాత్మ యందు తాదాత్మ్యం గలవాడికి సంసార బంధనాలుండవు. ద్వైదీభావము ఉన్నవాడికి సంసార భయం ఉంటుంది.

సంసార బంధనాలలో చిక్కుకుని, దుఃఖసాగరంలో మునిగిపోయినవాడు, అజ్ఞానం తొలగిపోగానే సంసారబంధనాలు త్రెంచుకుని ఆనందమయుడైన పరమాత్మలో లీనమైపోతాడు.

ఈ రకంగా ఆనందమయుడు చైతన్యమైన బ్రహ్మయేకాని, జడమైన ప్రకృతికాదు.

10. ఆదిత్యుని యందున్న పురుషుడు జీవుడు కాదు

ఆదిత్యునిలో ఉన్న పురుషుడు పరమాత్మ కాదు. ఆదిత్యుడి కన్న భిన్నమైన వాడు పరమాత్మ. ఈ విషయాన్ని ఏడవదైన **'అంతరధికరణ'**లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 20 "అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్"

21 "భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః"

ఆదిత్యమండలంలోని పురుషుడు, అక్షిలోని పురుషుడు, సంసారియైనట్టి అతిశయమును పొందినట్టి జీవుడు కాడు. అతడు పరమేశ్వరుడే. పరమాత్మ పాపరహితుడు. ఈ ధర్మము అక్షియందున్న పురుషుడికి కూడా చెప్పబడింది కాబట్టి అతడు కూడా పరమాత్మయే అతడే ఋక్కు, అతడే యజస్సు, అతడే సామము. అతడే బ్రహ్మ.

పరమాత్మకు శబ్దస్పర్శ రూపాదులు లేవు. అతడు అవ్యయుడు. **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో సనత్కుమారుడు నారదుడికి బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ "ఆత్మ సర్వవ్యాపకమైనది. ఊర్ధ్వలోకాలలో, అధోలోకాలలో కూడా అది వ్యాపించి ఉంది. అని చెప్పాడు.

సూర్యుడు వేరు, పరమాత్మ వేరు, పరమాత్మ సూర్యునిలోనే ఉన్నాడు. కాని అతడు సూర్యుడు కాదు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా సూర్యుడు అన్ని భూతాలకూ మధువు అన్ని భూతాలు ఆదిత్యునికి మధువులాంటివి. ఆదిత్యునిలో ఉన్న ప్రకాశవంతమైన పురుషుడే శరీరంలోని కనులలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు. వీరిద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ.

పరమాత్మ ఆదిత్యలోకంలో ఉంటాడు. ఆదిత్యలోకం అతన్నెరగదు. ఆదిత్య లోకమే అతని శరీరం. ఆదిత్య లోకంలో ఉంటూ ఆదిత్యలోకాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామియైన ఆత్మ.

కాబట్టి ఆదిత్యున్నికన్న భిన్నమైనవాడు ఆ పరమాత్మ.

11. ఆకాశము బ్రహ్మ

ఆకాశం అంటే భూతాకాశం కాదు. పరమాత్మ. ఈ విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు ఎనిమిదవదైన **'ఆకాశాధికరణ'**లో ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది. సూత్రం 22.

ఆకాశం అంటే ఏది? భూతాకాశమా? లేకపోతే పరమాత్మయా?" ఇది పెద్ద అనుమానం.

ఆకాశము నుండి వాయువు, వాయువు నుండి అగ్ని, అగ్ని నుండి జలము, జలము నుండి భూమి ఉద్భవించాయని సృష్టిక్రమంలో చెప్పబడింది. ఇక్కడ ఆకాశము అంటే భూతాకాశమే. కాని సమస్త భూతాలు ఆకాశం నుండే పుడుతున్నాయి. అని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. సమస్త భూతాలు ఆకాశం నుంచే పుట్టి అందులోనే లయమవుతున్నాయి. అంటే ఆకాశము అన్నప్పుడు అది భూతాకాశం కాదు. పరబ్రహ్మయే అని గుర్తించాలి. ఈ విషయాన్నే ***సూత్రం-22 "అకాశస్తల్లిఙ్గాత్" లో*** చెబుతున్నారు.

ఆకాశము అనే శబ్దం పరమాత్మ శూచకము.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో 'ఉద్గీథాన్ని' గురించి వివరిస్తున్నారు.

శలావతుని కుమారుడు శిలకుడు, చికితాయనుని కుమారుడు దాల్భ్యుడు, జీవలుని కుమారుడు ప్రవాహణుడు. ఈ ముగ్గురు మిత్రులు ఉద్గీథ విజ్ఞానంలో మంచి నేర్పరులు. ఒకరోజు వారు ఉద్గీథ మీద వాదోపవాదాలు సాగిద్దామనుకున్నారు. అప్పుడు ప్రవాహణుడు మిగిలిన ఇద్దరితోనూ "మీరు బ్రాహ్మణులు, పూజనీయులు. అందుచేత మీరిద్దరు చర్చించండి. నేను వింటాను" అన్నాడు. చర్చ ప్రారంభమైంది. ముందుగా శిలకుడు ప్రశ్న వేస్తున్నాడు.

"ఉద్గీథ రూపంలో ఉండే సామానికి ఆశ్రయం ఏది?

'స్వరమే సామానికి ఆశ్రయం'

'స్వరానికి ఆధారం ఏది?'

'స్వరానికి ప్రాణమే ఆధారం' (ప్రాణంవల్లనే స్వరం పుడుతోంది)

'ప్రాణానికి ఆధారం ఏది?'

'అన్నం'

'అన్నానికి ఆధారం ఏది?'

'జలం'

'జలానికి ఆధారం ఏది?'

'ఆ లోకం (స్వర్గం) ఎందుకంటే అక్కడ నుంచే వర్షం కురుస్తుంది.'

'ఆ లోకానికి ఆధారం ఏది?'

దానికి దాల్భ్యుడు "మనం స్వర్గాన్ని మించి మాట్లాడరాదు. సామమే స్వర్గమని స్తుతించబడింది కదా! మనం సామాన్ని గురించే చర్చిద్దాము అని అనుకున్నాము." అన్నాడు. అప్పుడు శిలకుడు 'నువ్వు చెప్పినట్లుగా సామం అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది. సామానికి ఆధారం లేదు. అటువంటప్పుడు సామానికి ఆధారమున్నదని ఎవరైనా అంటే, వాడి తల తెగిపడుతుంది' అన్నాడు. ఇప్పుడు దాల్భ్యుడు అగుతున్నాడు.

"ఆ లోకానికి (స్వర్గలోకానికి) ఆధారం ఏమిటి?"

"ఈ లోకం. ఇక్కడ చేసే యజ్ఞయాగాది కర్మలద్వారానే స్వర్గలోకం పోషింపబడుతున్నది.

"మరి ఈ లోకానికి ఆధారమేది?"

"సమస్త ప్రాణులు ఈ లోకానికి ఆధారం. ప్రత్యక్షంగా కనిపించే ఈ లోకాన్ని సామం అతిక్రమించకూడదు. సామాన్ని ఈ లోకంలోనే చక్కగా ప్రతిష్టిస్తున్నాము" అన్నాడు దాల్భ్యుడు. ఇప్పుడు శిలకుడు అడుగుతున్నాడు.

"ఈ లోకానికి ఆశ్రయం ఏది?"

ప్రవాహణుడు సమాధానం చెబుతున్నాడు.

"స్వరాభిన్నమైన ఆకాశమే ఈ లోకానికి ఆశ్రయం. ఆకాశం అంతటా ఆవరించి ఉంది అంటే పరబ్రహ్మ అని గుర్తించాలి. సమస్త లోకాలు, జీవకోటి అంతాకూడా ఆకాశరూపమైన పరబ్రహ్మనుండే ఉద్భవించి, అందులోనే లీనమవుతున్నాయి. కాబట్టి ఈ లోకానికి ఆకాశమే ఆధారం అటువంటి ఈ ఉద్గీథమే – ఆకాశమే అన్నింటిలోకి శ్రేష్ఠమైనది. కాబట్టి ఉద్గీథాన్ని అనంతమైనదిగా, పరమాత్మ స్వరూపంగా భావించి ఉపాసించేవాడు బ్రహ్మాకాశపర్యంతము ఉన్న లోకాలన్నింటిని జయిస్తాడు.

వాయువు మొదలైన భూతాలన్నీ ఆకాశం నుంచే పుడుతున్నాయి. అంతమాత్రం చేత ఆకాశమంటే భూతాకాశం కాదు. అది పరమాత్మ. కాబట్టి 'ఆకాశం' అనగానే భూతాకాశం అని స్ఫురించినా, దాని అర్థం మాత్రం పరమాత్మయే.

12. ప్రాణముబ్రహ్మ

ప్రాణమే బ్రహ్మ అనే విషయాన్ని తొమ్మిదవ అధికరణ అయిన **'ప్రాణాధి కరణము'** లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంటుంది.

సూత్రం-23 "అత ఏవ ప్రాణః"

ప్రాణము అంటే పరమాత్మయా? లేక ప్రాణ, అపానాదులలోని ఒకటా?"

ఈ అనుమానం తీర్చటానికే వ్యాసభగవానుడు ఈ అధికరణాన్ని చెబుతున్నాడు.

ప్రాణమనేది పరబ్రహ్మ స్వరూపమే.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉషస్తి చాక్రాయణుడు యాగం చేస్తున్న ఋత్విక్కులను పిలిచి చెబుతాడు. మీరు చేసే కార్యకలాపాలకు అధిష్ఠానదైవం ప్రాణం. అన్ని జీవరాశులు ప్రాణంలో ప్రవేశిస్తాయి. ప్రాణంతోనే జీవిస్తాయి" ఇక్కడ ప్రాణము అంటే పరబ్రహ్మ.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో అరుణుని కుమారుడైన ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు సుషుప్తిని గురించి వివరించాడు.

కుమారా! మానవుడు గాడనిద్రలో ఉన్నప్పుడు అతడు 'సుషుప్తి'లో ఉన్నాడంటారు. ఆ సమయంలో జీవుడు పరమసత్తను పొందుతాడు. అంటే తన నిజస్వరూనాన్ని పొందుతాడు. తన ఆత్మను తాను పొందుతాడు. కాబట్టి అతన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు అతడు నిద్రిస్తున్నాడంటారు.

అద్దంలో చూసినప్పుడు మన రూపం ప్రతిబింబిస్తుంది. కాని అద్దం తియ్యగానే అది మాయమై పోతుంది. మన నిజరూపం మాత్రమే మిగులుతుంది. అదే విధంగా సుషుప్త్యావస్తలో మనస్సు, ఇంద్రియాలు పనిచేయటం మానేస్తాయి. అప్పుడు మిగిలేది ఆత్మ మాత్రమే. ఆ ఆత్మ నిజరూపంలో మిగులుతుంది. ప్రతిబింబం లాంటి జీవభావం పోయి మిగిలేది ఆత్మభావం ఒక్కటే. ఆ స్థితిలో ఆత్మను "స్వపితి" అంటారు. తన ఆత్మ తనలోనే ఉన్నాడని, అతడు నిద్రిస్తున్నాడని అంటారు. ఇంద్రియాలన్నీ అలసట చెంది ఒక్కొక్కటే మనస్సులో లీనమై పోతాయి. మనస్సు ప్రాణంలో లీనమై పోతుంది.

అంటే సుషుప్త్యావస్థలో ఒక్క ప్రాణం మాత్రమే మేల్కొని ఉంటుంది. ఆ ప్రాణమే ఇంద్రియాల యొక్క, మనస్సు యొక్క అలసటను తీరుస్తుంది.

ఒక పక్షిని తెచ్చి త్రాడుతో బంధించారనుకో. అది అవకాశమున్నంతవరకూ అన్ని దిక్కులలోనూ పరుగెత్తి ఎక్కడా విశ్రాంతి దొరకక, తనను కట్టివేసిన చోటికే వస్తుంది. అలాగే ఈ మనసుకూడా దిక్కుల చివరవరకూ పోయి ఎక్కడా విశ్రాంతి స్థానం దొరకక చివరకు ప్రాణరూపంలో మనకు వశమయ్యే ఆ పరదేవతనే ఆశ్రయిస్తుంది. దీనికి కారణము ప్రాణమనే బంధనం చేత ఈ మనస్సు బంధించబడి ఉండటమే. మనస్సుకు బంధన స్థానమైన ప్రాణమే పరదేవత. మనస్సే జీవాత్మ. అని చెప్పాడు.

ఇక్కడ ప్రాణం అంటే ప్రాణాపానాదులలోని ప్రాణమే అని ముందు అనిపించినా, ఇంద్రియాలు, మనస్సు అన్నీ ప్రాణంలో లీనమవుతాయి అని చెప్పటంవల్ల ప్రాణం అంటే పరమాత్మే కాని వేరుకాదు.

ఇక్కడ ప్రాణము అంటే ముఖ్యప్రాణము. ఏ ప్రాణము లేకపోతే శరీరం అచేతనమై పోతుందో ఆ ప్రాణము. అదే బ్రహ్మము. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో ఒకసారి శరీరంలోని ఇంద్రియాలన్నీ నేను గొప్ప అంటే నేను గొప్ప అని పోట్లాడుకుని చివరకు బ్రహ్మదేవుడి దగ్గరకు వెడతాయి. అప్పుడు బ్రహ్మ మీలో ఒక్కొక్కరు శరీరాన్ని ఒక సంవత్సరంపాటు విడిచి వెళ్ళండి. మీలో ఎవరు లేకపోతే శరీరం అచేతనమై పోతుందో వారే గొప్ప అని చెప్పాడు. బ్రహ్మదేవుని మాట ప్రకారం ఒక్కొక్క ఇంద్రియమే శరీరాన్ని విడిచి బయటకు వెళ్ళినాయి. శరీరం మాత్రం అచేతనం కాలా. ఆఖరుగా ప్రాణం వంతు వచ్చింది. ప్రాణం బయటకు పోవటానికి సిద్ధమైంది. ఆ స్థితిలో శరీరంలోని అవయవాలన్నీ పని చెయ్యటం మానేశాయి శరీరం అచేతన మవుతోంది. ఈ విషయం గ్రహించి మిగిలిన ఇంద్రియాలన్నీ 'ఓ ప్రాణమా! మా అందరిలోకి నువ్వే గొప్పదానివి అని ఒప్పుకుంటున్నాము' అన్నాయి.

కాబట్టి ఏ ప్రాణం లేకపోతే శరీరం అచేతనమవుతుందో అదే ముఖ్య ప్రాణము. ప్రాణదేవత. ఆ ప్రాణమే బ్రహ్మ.

13. జ్యోతిబ్రహ్మ

పదవ అధికరణము **'జ్యోతిశ్చాధికరణము'** ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి. ఇందులో జ్యోతియే పరబ్రహ్మ అని నిరూపిస్తున్నారు. జ్యోతి అంటే పంచభూతాలలో ఉండే అగ్నికాదు.

సూత్రం - *24* "జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్"

***25* "ఛన్దోభిధానాన్నేతి చేన్న తథా చేతోర్పణనిగదాత్తథాహి దర్శనమ్"**

***26* "భూతాదిపాదవ్యపదేశోపపత్తేశ్చైనమ్"**

***27* "ఉపదేశభేదాన్నేతిచేన్నోభయస్మిన్నప్య విరోధాత్"**

ఇక్కడ జ్యోతికి చరణములు అంటే పాదములు చెప్పటంవల్ల, జ్యోతి అంటే పంచభూతాలలోని అగ్నికాదు. సాక్షాత్తు పరమాత్మయే.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో గాయత్రి అనబడే బ్రహ్మ యొక్క 'మహిమ గొప్పది. ఒకసారి దేవతలంతా గాయత్రి, త్రిష్టప్, జగతి ఛందస్సులను సోమాన్ని తీసుకురమ్మని పంపారు. వీటిలో త్రిష్టప్, జగతి ఛందస్సులు సోమాన్ని చేరలేక తిరిగి వచ్చేశాయి. అంతేకాకుండా వస్తూ త్రోవలో అలసట కారనంగా తమలోని కొన్ని అక్షరాలను వదలి వేశాయి. గాయత్రి మాత్రం సోమం దగ్గరకు వెళ్ళి, దాన్ని రక్షించే వారందర్నీ ఓడించి సోమాన్ని తెచ్చి దేవతలకిచ్చింది. తిరిగి వచ్చేటప్పుడు త్రోవలో జగతి ఛందస్సు వదలిన ఒక అక్షరాన్ని, త్రిష్టప్ ఛందస్సు వదలిన మూడు అక్షరాలను కూడా తనతో కలుపుకుని వచ్చింది. ఆ కారణంగా గాయత్రి అన్నింటికి మించినది అయింది. పైగా ప్రాతః, మధ్యాహ్న, సాయంకాలాలు మూడింటిలోనూ వ్యాప్తమై ఉన్నది. బ్రాహ్మణునికి అత్యంతావశ్యకమవటంతో దాని గౌరవం ఇనుమడించింది. అందుచేతనే గాయత్రిని ఉపేక్షించినవాడు దేన్ని పొందలేడు.

గాయత్రీ ఛందస్సులో 24 అక్షరాలు ఒక్కొక్క పాదానికి ఆరు చొప్పున, నాలుగు పాదాలుగా ఉన్నాయి. ఇతర ఛందస్సులలో ఇంకా ఎక్కువ అక్షరాలుంటాయి. కాని వాటన్నింటిలోకి గాయత్రియే శ్రేష్ఠమైనది. స్థావర జంగమాత్మకమైన ప్రాణిసమూహ మంతా గాయత్రియే. వాక్కే గాయత్రి, సమస్త ప్రాణులూ గాయత్రి, వాగ్రూపమైన గాయత్రి అందరీ పేర్లనూ ఉచ్చరిస్తోంది కాబట్టి గాయత్రి అందరి పేర్లలోనూ ఉన్నది.

ఈ రకంగా ప్రాణిజాతమంతా గాయత్రీ స్వరూపమే. గాయత్రి అనే శబ్దానికి ప్రాణులను గురించి పాడుతున్నది. ప్రాణులను రక్షిస్తున్నది అని అర్థం. ఈ లక్షణాలు గల గాయత్రి ఈ పృధ్వి తప్ప వేరుకాదు. చరాచరాలన్నీ భూమిలోనే ఉన్నాయి. అందుచే చరాచర జగత్తునంతటినీ గానం చేస్తూ – పాడుతూ, త్రాణం చేస్తూ కాపాడుతూ ఉండే గాయత్రియే ఈ భూమి. పృధ్వి రూపమైన గాయత్రి, శరీరంలో ఉండే పంచభూతాలు, ఇంద్రియాలు, అన్నీ ఒకటే. **పురుషుని** శరీర రూపమైన గాయత్రియే పురుషుని హృదయ కమలంలో ఉండే పురుషుడు. ఇద్దరూ ఒక్కటే. అంటే ఆ పురుషునిలోనే, గాయత్రిలోనే ప్రాణాలు ప్రతిష్ఠితమై ఉన్నాయి.

ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మయొక్క విభూతే. శుద్ధబ్రహ్మ కార్యబ్రహ్మకన్న గొప్పది. పాంచభౌతికమైన జగత్తంతా శుద్ధబ్రహ్మయొక్క ఒక పాదమే. మిగిలిన మూడు పాదాలు ఆ పరబ్రహ్మలోనే ఉన్నాయి. గాయత్రి ద్వారా ప్రతిపాదించబడిన మూడు పాదములు గల అమృత స్వరూపమైన బ్రహ్మము ఇదే.

గాయత్రీ మంత్రము ఛందస్సును చెబుతోంది కాబట్టి అది బ్రహ్మ కాదు. అని వాదము. అయితే శ్రుతులలో గాయత్రీ ఛందస్సుద్వారా, గాయత్రి యందు ఉన్న బ్రహ్మమందు చిత్తాన్ని ఏకాగ్రం చెయ్యాలి అని చెబుతున్నారు. కాబట్టి బ్రహ్మమే నాలుగు పాదములు గలది అని అర్థం.

"అయితే గాయత్రి నాలుగు పాదాలు గలది. అని చెప్పారు కాని అది బ్రహ్మ అని చెప్పలేదు. అని కొంతమంది అంటారు. కదా?"

గాయత్రి ఛందస్సు ద్వారా గాయత్రిలో ఉన్న బ్రహ్మయందు మనసు నిలిపి, అదే సర్వమూ అని ఉపాసించిన వారికి, ఈ సమస్తమూ గాయత్రే. అంతేకాని అది అక్షరముల కూర్పు కాదు.

పృథివి మొదలైన భూతాలు గాయత్రి పాదాలుగా చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి గాయత్రి అంటే బ్రహ్మమే. ఒకవేళ గాయత్రి గనక బ్రహ్మ కాకపోతే పృథివి మొదలైన భూతాలు దీనికి పాదాలుగా ఉండవు.

ఉపదేశ వాక్యాలు వేరుగా ఉండటం వల్ల వాక్యంలో చెప్పిన వస్తువు భిన్నం కాదు. గాయత్రి మంత్రాన్ని ఎన్ని రకాలుగా ఉపదేశించినా, అందులో చెప్పబడ్డ బ్రహ్మ ఒక్కటే. అంటూ ఈ అధికరణంలో బ్రహ్మ జ్యోతిస్వరూపుడు అని, జ్యోతి అంటే అగ్ని కాదు బ్రహ్మమే అని వివరించారు.

14. వాయువు బ్రహ్మ

ప్రాణమే బ్రహ్మ అని చెప్పినప్పుడు ఈ ప్రాణము ప్రాణ అపాన వ్యానాదులలోది కాదు అని గతంలో చెప్పుకున్నాం. మళ్ళీ చిన్న అనుమానం ఏమంటే ఈ ప్రాణము వాయురూపమైనదా? కాదు. ఇది ముఖ్యప్రాణము. అన్నింటినీ నియంత్రించేది. ఏ ప్రాణం లేకపోతే శరీరం అచేతనమవుతుందో అది. ఈ విషయాన్నే పదకొండవదయిన **'ప్రతర్దనాధికరము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 28 "ప్రాణస్తథానుగమాత్"

29 "న వక్తురాత్మోపదేశాదితి చేద ధ్యాత్మసంబన్ధభూమా హ్యస్మిన్"

30 "శాస్త్రదృష్ట్యా తూపదేశో వామదేవవత్"

31 "జీవముఖ్య ప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేన్నోపాసాత్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహ తద్యోగాత్"

పూర్వకాలంలో కాశీనగరాన్ని దివోదాసు అనే రాజు పరిపాలిస్తున్నాడు. అతడు చాలా పండితుడు, విద్వాంసుడు, పరాక్రమశాలి, ధర్మపరాయణుడు. అతని పాలనలో ప్రజలంతా సుఖశాంతులతో హాయిగా ఉన్నారు. దివోదాసు కుమారుడు 'ప్రతర్దనుడు' తండ్రికి తగిన తనయుడు.

ఒకసారి దేవదానవులకు భీకరమైన పోరు జరుగుతున్నది. దానవుల ధాటికి తట్టుకోలేక దేవతలు వెనుకంజ వెయ్యవలసి వచ్చింది. ఆ సమయంలో ఇంద్రుడికి గుర్తు వచ్చాడు దివోదాసు. వెంటనే దేవతలకు సహాయం రావలసిందిగా కబురు పంపాడు. విషయం తెలుసుకున్న దివోదాసు తనకుమారుడైన ప్రతర్దనుణ్ణి దేవతలకు సాయంగా పంపాడు. ఆ యుద్ధంలో చివరకు దేవతలే విజయం సాధించారు. విజయోత్సవ వేడుకలు నిర్వహించటానికి సభ ఏర్పాటు చేసి, దానికి ప్రతర్దనుణ్ణి కూడా ఆహ్వానించాడు ఇంద్రుడు. ఆ సభలో ప్రతర్దనుడి శౌర్యపరాక్రమాలను ప్రశంసించి "రాజా! దేవతలకు చాలా సహాయం చేసి విజయానికి కారకుడవైనావు. కాబట్టి నీకు ఏ వరం కావాలో కోరుకో" అన్నాడు ఇంద్రుడు. దానికి "నేను మానవుడను. కాబట్టి నాకు హితమైనది, పరమ పురుషార్థమైనది ఏదో దాన్ని ప్రసాదించవలసినది" అన్నాడు రాకుమారుడు.

బ్రహ్మజ్ఞానం తప్ప మానవులకు హితమైనది ఏదీ లేదు. పురుషార్థాలలో కూడా నాల్గవది, ముఖ్యమైనది మోక్షము. పరమాత్మను గురించి తెలుసుకున్న పురుషుడు

జనన మరణాల నుండి విముక్తుడౌతాడు. మోక్షం పొందాలంటే బ్రహ్మజ్ఞానం తప్ప వేరే సాధనము లేదు. పరబ్రహ్మకు సంబంధించిన జ్ఞానం కలిగినంతనే మానవుడి కర్మక్షయం అయిపోతుంది. కర్మక్షయం కావటమే పరమపురుషార్థం.

ఆ మాటలు విన్న ఇంద్రుడు "నేను ప్రాణాన్ని, ప్రజ్ఞాత్మను. అటువంటి నన్ను ఆయువుగాను, అమృతత్త్వంగాను తలచి ఉపాసన చెయ్యి" అంటాడు.

అంటే ఇక్కడ ప్రాణమే పరబ్రహ్మ అని చెప్పాడు ఇంద్రుడు. ఈ విషయం **కౌశీతకీ ఉపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది.

ఇక్కడ ఇంద్రుడు తనను గురించి చెప్పాడు. "నేనే ప్రాణాన్ని, ప్రజ్ఞాత్మను" అన్నాడు. ఇంద్రుడు దేవత. కాబట్టి ఇది దేవాత్మను గురించి చెప్పినది అని భావించరాదు. ఇది పూర్తిగా బ్రహ్మపరము.

"మరి అలా అయితే నేనే బ్రహ్మని" అని ఇంద్రుడు చెప్పాడు కదా! ఇంద్రుడు బ్రహ్మకాదు కదా! మరి తన ఆత్మను గురించి ఎందుకు చెప్పాడు? ఇది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం.

శ్రీకృష్ణుడు గీతలో అర్జునుడికి బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ "అర్జునా! చంపేది నేనే. చచ్చేదీ నేనే. సృష్టి స్థితి లయ కారకుడను నేనే" అంటాడు. అలాగే ఇంద్రుడు కూడా నేనే బ్రహ్మను అని చెప్పాడు. అంతేగాని వేరు కాదు. అందుచేత ప్రాణశబ్దం పరబ్రహ్మ అవుతుంది.

బ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొందినవాడు కూడా సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ స్వరూపమే అవుతాడు.

అలాగే ఇంద్రుడు కూడా బ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొందాడు కాబట్టే అతడు కూడా పరబ్రహ్మ స్వరూపమే.

కేనోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా "దేవదానవ సంగ్రామం జరిగింది. అందులో దేవతలు విజయం సాధించారు. విజయోత్సాహం జరుపుకుంటున్నారు. ఈ విజయం తమ శక్తిసామర్థ్యాలవల్లనే లభించింది అని విర్రవీగి పోతున్నారు. ఆ స్థితిలో దేవతలను చూశాడు పరబ్రహ్మ. వీరి గర్వం అణచాలి అనుకున్నాడు. ఒక పెద్ద భూతంగా వారి ముందు ప్రత్యక్షం అయ్యాడు.

ఆ భయంకరమైన భూతాన్ని చూసి భయపడ్డారు దేవతలు. అది ఏమిటో కనుక్కురమ్మని అగ్నిని కోరారు. అతనిచేత కాలేదు. దాన్ని తెలుసుకుందామని వాయువు వెళ్ళాడు. అతనికి కూడా చేతకాలేదు. చివరకు ఇంద్రుడు వెళ్ళాడు. అప్పుడు ఆ భూతం అదృశ్యమై పోయింది. దాని స్థానంలో ఉమాదేవి ప్రత్యక్షమైంది. ఆమెను అడిగాడు ఇంద్రుడు ఆ తత్త్వం ఏమిటి? అని

ఇప్పటిదాకా మీ ఎదురుగా ఉన్న ఆ "భయంకరమైన ఆ తత్త్వమే (భూతమే) పరబ్రహ్మ" అని ఉమాదేవి చెప్పింది. ఈ రకంగా పరబ్రహ్మను గురించి తెలుసుకున్నవాడు, దేవతలలో మొదటివాడైన ఇంద్రుడు. కాబట్టి ఇంద్రుడు కూడా పరబ్రహ్మమే అవుతాడు. అంచేత 'నేనే ప్రాణాన్ని' అని చెప్పాడు ఇంద్రుడు.

పూర్వకాలంలో వామదేవుడు అనే ఋషికూడా పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొంది, తానే సర్వస్వము అని తెలుసుకున్నాడు. కాబట్టి ఇంద్రుడు తానే పరబ్రహ్మ స్వరూపము అని చెప్పటంలో తప్పులేదు.

జీవియొక్క ముఖ్యప్రాణం పరబ్రహ్మమే. ఆత్మనుండి ప్రాణం పుడుతోంది. శరీరాన్ని ఆశ్రయించి నీడ ఉన్నట్లుగా ఆత్మపైన ప్రాణము వ్యాపించి ఉన్నది. నీడకు స్వతంత్రమైన అస్థిత్వం లేనట్లే ప్రాణానికి కూడా స్వతంత్రమైన అస్థిత్వం లేదు. మనస్సులో పుట్టిన సంకల్ప వికల్పాలవల్లనే ఇది శరీరంలోకి వస్తుంది. అని **కేనోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది.

కాబట్టి ప్రాణము పరబ్రహ్మ నుంచి పుడుతోంది. ఆ పరబ్రహ్మను ఆశ్రయించి ఉన్న ప్రాణము కూడా పరబ్రహ్మ స్వరూపమే. ఈ ప్రాణమే ప్రజ్ఞాత్మ. ఆనందము, అమృతమయము.

ప్రాణికోటిలో ఏ జీవికూడా ప్రాణంతోనే జీవించదు. అపానంతో అంతకన్నా జీవించదు. ఈ రెండింటికన్న అతీతమైన దానివల్ల, ఈ రెండింటికీ ఆశ్రితమైన దానివల్ల జీవిస్తున్నది. అదే బ్రహ్మ. కాబట్టి ఓ బ్రహ్మజిజ్ఞాసులారా! ప్రాణమే బ్రహ్మ" అని వివరించారు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలో మొదటి అధ్యాయంలోని
మొదటి పాదం పూర్తయింది.

మొదటి అధ్యాయం

రెండవ పాదం

రెండవ పాదంలో ఏడు అధికరణలు, ముప్పైరెండు సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఇందులో ఉపాస్య బ్రహ్మను వివరిస్తున్నారు.

కంటికి కనుపించే చరాచర జగత్తంతా పరబ్రహ్మ స్వరూపమే. జీవకోటి, వస్తు సముదాయము అంతా కూడా ఆ పరబ్రహ్మ నుంచే పుట్టి, మళ్ళీ అందులోనే లయమవుతున్నది. పురుషుడు క్రతుమయుడు. అంటే నిశ్చయజ్ఞానం కలిగినటువంటి వాడు. మానవుడు ఏ విధమైన సంకల్పాలు కలిగి ఉంటాడో, చనిపోయిన తరువాత కూడా ఆ ఫలితాన్నే పొందుతాడు. ఏ భావాలు స్మరిస్తూ మానవుడు మరణ కాలంలో శరీరం విడిచి పెడతాడో, ఆయా భావాలకు తగిన ఫలితాన్నే పొందుతాడు అని అర్థం. దీనికి భాగవతంలో చెప్పిన జడభరతుని యొక్క వృత్తాంతమే ఉదాహరణ.

పూర్వకాలంలో 'అజనాభము' అనే దేశాన్ని ఋషభుడు అనే రాజు పరిపాలిస్తున్నాడు. అతని భార్య జయంతి వీరికి తొమ్మిది మంది కుమారులు. వారిలో పెద్దవాడు భరతుడు ఇతడు వేదవేదాంగ విదుడు. పరాక్రమశాలి. ధర్మపరుడు.

తండ్రి తరువాత భరతుడే రాజయ్యాడు. ఇతని భార్య 'పంచజనని' ఇతడు చాలా సంవత్సరాలు ప్రజారంజకంగా రాజ్యపాలన చేసి, తరువాత రాజ్యాన్ని కుమారుల కప్పగించి, వానప్రస్థానికి వెళ్ళాడు. నదీ తీరంలో కుటీరం నిర్మించుకుని నివసిస్తున్నాడు. ఇతని తల అంతా జడలు కట్టిపోయింది. కాబట్టి ఇతణ్ణి 'జడభరతుడు' అనే వారు.

ఒకరోజున జడభరతుడు నదిలో స్నానం చేస్తుండగా, ఒక గర్భిణి అయిన లేడి నదీ తీరానికి వచ్చింది. ఆ సమయంలో ఆకాశం మేఘావృతమైన ఉంది ఉన్నట్టుండి పెద్ద ఉరుము ఉరిమింది. దానికి ఆ లేడి భయపడి బిడ్డను ప్రసవించి మరణించింది.

తల్లి లేని లేడిపిల్లను తెచ్చి పెంచసాగాడు జడభరతుడు. దానికి తల్లి లేదు కాబట్టి, దానిమీద అమితమైన ప్రేమ పెంచుకున్నాడు. దైనందిన కార్యక్రమాలు కూడా వదలి, ఎప్పుడూ దాన్ని గురించే ఆలోచిస్తుండేవాడు. చివరకు మరణకాలంలో

కూడా ఆ లేడిపిల్లను గురించి ఆలోచిస్తూనే ప్రాణాలు వదిలాడు. ఆ ఫలితంగానే మరుజన్మలో అతను లేడి అయి పుట్టాడు. కాబట్టి మానవుడు ఏ విషయాలు స్మరిస్తూ ప్రాణాలు వదలుతాడో ఆ విషయం పొందుతాడు. అందుకే నేను బ్రహ్మాన్ని పొందుతాను అని నిశ్చయించుకుని, బ్రహ్మగురించే ఆలోచించాలి అయితే "శరీరానికి, ఇంద్రియాలకు అధిపతి జీవాత్మ. జీవాత్మకు మనస్సు, ఇంద్రియాలు మొదలైన వాటితో సంబంధం ఉంది. పరమాత్మ ప్రాణరహితుడు. శరీరము లేనివాడు. ఇటువంటప్పుడు మనోమయుడు, ప్రాణము, శరీరము గలవాడు అని చెప్పబడ్డ జీవాత్మ ఉపాస్యుడు ఏ విధంగా అవుతాడు?" అనేది అనుమానం.

ఛాందోగ్యంలోని సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ. తజ్జలానితిశాన్త ఉపాసీత అనే వాక్యం బ్రహ్మోపాసన విధిని గురించి చెప్పటం లేదు. శమాన్ని గురించి చెబుతున్నది. అంటే శాంతుడవై, పైన చెప్పిన గుణాలు గల బ్రహ్మను ఉపాసించు. శాంతము అంటే రాగద్వేషాలు లేకుండా అని. ఈ వాక్యంలో బ్రహ్మోపాసన ప్రధానం కాదు. ఇక్కడ ఉపాసించవలసినది జీవాత్మనే. ఈ విషయానికి సమాధానంగానే తరువాతి సూత్రాన్ని చెబుతున్నారు.

15. మనోమయపురుషుడు బ్రహ్మమే

ఈ విషయాన్ని మొదటి అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దాని పేరు **'సర్వత్ర ప్రసిద్ధ్యధికరణము'** ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి.

32 "సర్వత్ర ప్రసిద్ధోపదేశాత్"

33 "వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ"

34 "అనుపపత్తేస్తు న శారీరః"

35 "కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్చ"

36 "శబ్దవిశేషాత్"

37 "స్మృతేశ్చ"

38 "అర్భకౌకస్త్వాత్తద్వ్యపదేశాచ్చ నేతి చేన్న నిచాయ్యత్వాదేవం వ్యోమవచ్చ"

39 "సంభోగప్రాప్తిరితి చేన్న వైశేష్యాత్"

వేదాంత వాక్యాలన్నిటిలోనూ ఈ జగత్తుకు కారణము బ్రహ్మ అని చెప్పటంవల్ల ఇక్కడ ఉపాస్యము పరమాత్మయే అవుతున్నది.

'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మమయమే అని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. అతడు అంటే బ్రహ్మ మనోమయాది ధర్మాలు గలవాడుగా చెప్పటం వలన మూలవస్తువును విడిచిపెట్టటం అనేది ఉండదు. ఇతర వస్తువులను గూర్చి చెప్పటం కూడా ఉండదు. ఈ రెండింటిలోను ఏది చేసినా, అంటే, మూలవస్తువును వదిలిపెట్టినా, ఇతర వస్తువులను గురించి చెప్పినా అది దోషము అవుతుంది. కాని ఇక్కడ అలా జరగలేదు. ఇక్కడ ఉపాసించదగినవాడు, ఉపాసించబడే వాడు కూడా బ్రహ్మమే. కేవలము ఉపాసన కోసమే అతనికి మనోమయాది ధర్మాలు చెప్పబడ్డాయి.

ఉపాసన కోసము చెప్పబడినటువంటి సత్యసంకల్పము, బహురూపత్వము అనే గుణాలు బ్రహ్మకు అన్వయిస్తాయి కాబట్టి మనోమయుడు పరమాత్మయే తప్ప జీవుడు కాదు.

'వివక్ష' అంటే చెప్పదలచుకున్నట్టి మాట. ఏదైనా ఒక విషయాన్ని గురించి చెప్పదలిస్తే ఆ విషయం వివక్షితం అవుతుంది. వేదాలు అపౌరుషేయాలు కాబట్టి వాటిని చెప్పాలి అనుకున్నవారు ఎవరూ లేరు. వేదాల యొక్క తాత్పర్యం దీనిలో ఉన్నదా? లేదా? అనే విషయం ఆలోచించి, ఆ తాత్పర్యం ఉన్న దానినే గ్రహించాలి. ఈ విధంగా గనక చూసినట్లైతే ఉపాసనకు కావలసిన గుణాలన్నీ పరబ్రహ్మలో ఉన్నాయి.

సృష్టి స్థితి సంహారాల్లో అతడు శక్తిసంపన్నుడు. కాబట్టి సత్యకాముడు, సత్యసంకల్పుడు అవుతాడు. ఆత్మ పాపరహితము. ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపి. భూమికన్న పెద్దది. సమస్త కర్మలు తానే అయినది. మనోమయము, ప్రాణమయము. ఇవి జీవలక్షణాలు కాదు. ఇవి కేవలము పరబ్రహ్మయొక్క లక్షణాలు మాత్రమే.

ఉపాసన కోసం చెప్పబడ్డ ఈ గుణాలు జీవునికి ఉండవు. అందుచేతనే జీవుడు ఉపాస్యుడు కాదు.

జీవుడు భోగానికి అవసరమైన ఈ శరీరంలోనే ఉన్నాడు కాని పరమేశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి భూమ్యాకాశాలకన్న పెద్దవాడు. అంతటా వ్యాపించి ఉన్నవాడు. నిత్యుడు అందుకనే పరబ్రహ్మయే ఉపాస్యుడు.

సాధకుడు ఈ శరీరం నుండి విముక్తి పొందిన తరువాత, ఆ పరమాత్మను పొందుతాడు. ఇక్కడ పొందేవాడు సాధకుడు. పొందబడేది బ్రహ్మ. అందుచేత ఉపాస్యుడు జీవుడు కాదు. బ్రహ్మమే.

పొందేవాడు, పొందబడేది అంటే కర్త, కర్మ రెండూ ఒకటి కాదు. జీవాత్మ పరమాత్మను చేరుతుంది. అందుచేత ఉపాస్యుడు బ్రహ్మ.

శబ్దము అంటే ఇక్కడ విభక్తి భేదంవల్ల కూడా బ్రహ్మయే ఉపాస్యుడు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో శాండిల్యుడు అనే మహర్షి తన శిష్యులకు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ "ఆత్మ అనేది సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనది. అలాగే మహత్తరమైనది. హృదయ పద్మంలో గల ఆత్మ వరిగింజ కన్న, బార్లీగింజ కన్న ఆవగింజకన్న కూడా చాలా సూక్ష్మమైనది. అలాగే ఈ ఆత్మ భూమికన్న, స్వర్గలోకం కన్న, సమస్త లోకాలకన్న కూడా పెద్దది" అని చెబుతాడు **శతపథ బ్రాహ్మణం**లో "ధాన్యపు గింజకాని, యవగింజకాని, చామగింజ కాని, ఏ విధంగా తోక ఉంటుందో, అలాగే హిరణ్మయుడైన పురుషుడు అంతరాత్మలో ఉన్నాడు" కాబట్టి హిరణ్మయ పురుషుడు, ఆత్మకన్న వేరైనవాడు. ఇక్కడ హిరణ్మయపురుషుడు అంటే పరమాత్మ. ఆత్మ అంటే జీవుడు.

స్మృతులలో కూడా జీవుడికి, బ్రహ్మకి భేదం చూపబడింది. కాబట్టి ఉపాస్యుడు బ్రహ్మమే.

పరమేశ్వరుడు అన్ని జీవులయందు అంతర్యామిగా ఉండి, వారివారి కర్మల ననుసరించి, వారికి పునర్జన్మ కలిగిస్తూ ఉంటాడు. అయితే

ఇక్కడేమో, జీవాత్మ పరమాత్మ వేరు అంటున్నారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుడికి మైత్రేయి, కాత్యాయని అని ఇద్దరు భార్యలు. కాత్యాయని సామాన్య గృహిణి. కాగా మైత్రేయి ఆధ్యాత్మిక చర్చలలో పాల్గొనేది. ఒకరోజు యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భార్యలతో "నేను సంసారాన్ని వదిలిపెట్టి సన్యాసాశ్రమం స్వీకరించాలనుకుంటున్నాను. అందుచేత నా ఆస్తిని మీ ఇద్దరికీ సమానంగా పంచి ఇచ్చేస్తాను" అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్న మైత్రేయి "స్వామీ ! ప్రపంచంలో ఉన్న ధనధన్యాలన్నీ నా ముందు కుప్పగా పోసినా నాకు ఆనందం లభించదు. అమరత్వం సిద్ధించదు. తమరు ఇస్తాననే సిరిసంపదలు అన్నీ అశాశ్వతాలు. వీటివల్ల జీవితంలో కొంతవరకు సుఖం అనుభవించవచ్చు. కాని అవేవీ శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని

ఇవ్వలేవు. మోక్షాన్ని ప్రసాదించలేని ఈ ధనధాన్యాల వల్ల నాకేమిటి ప్రయోజనం? కాబట్టి మోక్షకారకమైన బ్రహ్మవిద్యను నాకు ఉపదేశించండి" అన్నది. ఆ మాటలకు ఆనందభరితుడైన యాజ్ఞవల్క్యుడు మైత్రేయికి బ్రహ్మోపదేశం చేశాడు. ఆ విషయాన్ని ఇప్పుడు మనం చూద్దాం.

"మైత్రేయీ ! ఆత్మప్రయోజనం కోసమే ఒకరికొకరు ప్రియులౌతారు. భార్యభర్తను ప్రేమిస్తోంది అంటే ఈ ప్రేమ భర్తకోసం కాదు. కేవలం భార్య ప్రయోజనం కోసమే. అలాగే భర్తకూడా తన ప్రయోజనం కోసమే భార్యను ప్రేమిస్తాడు. తల్లితండ్రులు పుత్రులను తమ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నారు. అంతేకాని పుత్రుల ప్రయోజనం కోసం కాదు. అదే విధంగా ధనాన్ని మన ప్రయోజనం అంటే ఆత్మ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నాము. ఈ విధంగా లోకాలను, క్షత్రియులను, పంచభూతాలను ఒకటేమిటి? లోకం దేన్నయినాసరే ఆత్మ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నాము. కాబట్టి ఈ ఆత్మ ఒక్కటే దర్శనీయమైనది, తెలుసుకోతగినది. ముందుగా దీన్ని గురించి గురువు ద్వారా వినాలి. శాస్త్రాలు చదవాలి. ఇతరులతో తర్కించాలి. ఆత్మతత్త్వాన్ని గూర్చి దర్శనం, శ్రవణం, మననం, విజ్ఞానం ద్వారా అన్నీ తెలుస్తాయి. రజ్జుసర్పభ్రాంతి కలిగినప్పుడు, అది కేవలం త్రాడు అని తెలిస్తే అది సర్పమనే భ్రాంతి తొలగిపోతుంది. విజ్ఞానం కలగగానే ఆత్మస్వరూపం గోచరిస్తుంది.

బ్రాహ్మణజాతిని ఎవరైనా ఆత్మకన్న భిన్నమైనదిగా భావిస్తే వాళ్ళను ఆజాతి నిర్లక్ష్యం చేసి దూరంగా త్రోసివేస్తుంది. పురుషార్థాల నుండి భ్రష్టుల్ని చేస్తుంది. అదే విధంగా క్షత్రియజాతిని ఎవరైనా ఆత్మకన్న భిన్నమైనదిగా భావిస్తే వాళ్ళని ఆ జాతి త్రోసివేస్తుంది. దేవతలను ఆత్మకన్న భిన్నంగా భావించిన వారిని దేవతలు తృణీకరిస్తారు. ఈ విధంగా బ్రాహ్మణజాతి, క్షత్రియజాతి, లోకాలు, దేవతలు, పంచభూతాలు ఒకటేమిటి? కంటికి కనుపించే ప్రతిదీ ఆత్మస్వరూపమే. ఆత్మకన్న భిన్నమైనది ఏదీలేదు. అన్నీ ఆత్మనుండే పుడుతూ, ఆత్మలోనే లీనం అవుతున్నాయి.

ఏది లేకుండా ఒక వస్తువును మనం గ్రహించలేమో, అది దానియొక్క తత్త్వము, ధర్మము అవుతుంది. ఒక నగారాను కర్రతో కొట్టినప్పుడు దానినుంచి వచ్చే స్వరాలు దాని యొక్క సామాన్య స్వరానికి భిన్నంకావు. ఎన్నిరకాల శబ్దాలు వచ్చినా అవి సామాన్య స్వరంతో కలిసిపోతాయి. వాటికి ప్రత్యేకమైన అస్థిత్వం ఉండదు. ముందుగా

సామాన్య స్వరం గ్రహిస్తే తరువాత విశేష శబ్దం పట్టుబడుతుంది. అలాగే ముందు చిదాత్మను గ్రహిస్తే, తరువాత దానిలోని కల్పితమైన నామరూపాత్మకమైన జగత్తు పట్టుబడుతుంది. కన్ను ముందుగా వెలుగును గ్రహించిన తరువాతనే నీలము, ఎరుపు, నలుపు రంగులను చూడగలము. అదే విధంగా చిదాత్మను దర్శించిన తరువాతనే నామరూపాత్మకమైన జగత్తును చూడగలము.

శంఖాన్ని ఊదినప్పుడు వెలువడే ప్రత్యేకమైన శబ్దాలను గ్రహించగలిగితే దాని నుండి వెలువడిన శబ్దాలు వాటంతటవే పట్టుబడతాయి. కాబట్టి ముందు సామాన్య శబ్దం పట్టుపడాలి. అగ్నినుంచి వచ్చే రవ్వలు అగ్ని కన్న వేరైనవి కావు. అలాగే వేదాలు, పురాణాలు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రాలు, కళలు, సూత్రాలు ఇవన్నీ పరమాత్మ యొక్క స్వరూపాలు. ప్రయత్నం లేకుండానే ఇవన్నీ విజ్ఞానఘనుడైన పరమాత్మ నుంచి ఉత్పన్నమౌనాయి. రవ్వలు, జ్వాలలు రావటానికి ముందు అంతా అగ్నిమయమే. అలాగే నామరూపాత్మక స్థితికి ముందు జగత్తంతా ప్రజ్ఞానఘనుని స్వరూపమే.

అన్ని నదులకు గమ్యస్థానం సముద్రమే. సముద్రంలో చేరగానే నదులు తమ అస్థిత్వాన్ని కోల్పోతాయి. అలాగే

అన్ని రకాల స్పర్శలకు గమ్యస్థానం	– చర్మము
అన్ని రకాల వాసనలకు ప్రళయస్థానం	– నాసిక
అన్ని రుచులకు ప్రళయ స్థానం	– నాలుక
అన్ని శబ్దాలకు ప్రళయ స్థానం	– చెవులు
అన్ని ఆలోచనలకు ప్రళయ స్థానం	– మనస్సు
అన్ని విద్యలకు ప్రళయ స్థానం	– హృదయం
అన్ని కర్మలకు ప్రళయ స్థానం	– చేతులు
అన్ని సుఖాలకు ప్రళయ స్థానం	– జననేంద్రియము
అన్ని నడకలకు గమ్యస్థానం	– కాళ్ళు
అన్ని విషయాలకు గమ్యస్థానం	– ఇంద్రియాలు.

ఈ రకంగా కార్యాలన్నీ కారణాలలో కలిసిపోయి ఇవన్నీ ప్రజ్ఞాన ఘనుడిలో చేరిపోతాయి.

నీళ్ళలో ఉప్పు వేస్తే అది కరుగుతుంది. అంటే ఆ ఉప్పు నీరంతా వ్యాపించి ఉంటుంది. అదే విధంగా అద్భుతమైన శక్తి గల పరమాత్మ అనంతుడు, అవ్యయుడు, విజ్ఞానఘనుడు. అతడు దేహాది ఉపాధులతోబాటుగా కలిసిపోయి, అవి నాశనమయి నప్పుడు తాను కూడా నాశనమయినట్లు కనిపిస్తాడు. దేహంనుండి విడివడిన తరువాత విశేష సంజ్ఞలు ఏమీ ఉండవు.

లోకంలో ఉన్నదంతా ఆత్మే. ఈ ఆత్మ అందరిలోనూ సమానంగా ఉన్నది. ఆత్మనుండే అన్నీ పుట్టినాయి. మళ్ళీ అందులోనే లీనమవుతాయి. అందుచేతనే ఆత్మను గురించి తెలుసుకుంటే మిగిలిన విషయాలన్నీ తెలిసినట్లే" అన్నాడు. అలాగే భగవానుడు కూడా గీతలో "అర్జునా క్షేత్రములందు (శరీరములందు) క్షేత్రజ్ఞుడను నేనే" అంటాడు.

ఈ విషయాలు చూస్తే, జీవాత్మ, పరమాత్మ. రెండూ ఒక్కటే అని తెలుస్తుంది. మరి మీరేమో జీవుడికి, బ్రహ్మకి భేదం ఉంది అంటున్నారు కదా?" అని అనుమానం వస్తుంది.

దీనికి సమాధానం. ఆకాశమనేది ఒక్కటే అదే మహదాకాశం. కాని గదిలోని ఆకాశం, కుండలోని ఆకాశం, కమండలంలోని ఆకాశం అని వేరువేరుగా కనిపిస్తుంది. అలాగే పరమాత్మకూడ ఒక్కడే అయినప్పటికీ, దేహము, బుద్ధి, ఇంద్రియాల సంబంధం వల్ల జీవుడు అని పిలువబడుతున్నాడు. ఈ భేదంవల్లనే ఉపాసకుడు ఉపాస్యుడు అని భేదం కలుగుతుంది. కాని 'తత్త్వమసి' 'నువ్వే ఆత్మవు' అని తెలిసినప్పుడు ఈ భేదాలు ఉండవు.

ఆత్మహృదయ స్థానంలో అతిచిన్నదిగా ఉంటుంది. అదే మనం వెతకవలసినది. అందుకనే ఆత్మయే ఉపాస్య.

"మనోమయుడు, ప్రాణమయుడు శరీరంగలవాడు అయిన ఆత్మ నా హృదయంలో ఉన్నాడు. అని, అతడు ధాన్యపు గింజకన్న సూక్ష్మమైనవాడు అని అన్నారు. సర్వవ్యాపి అయిన పరమాత్మ, హృదయమనే చిన్నస్థానంలో ఉండటం కుదరదు కదా. కాబట్టి ఇక్కడ చెప్పింది జీవాత్మను గురించే అనవచ్చుకదా?"

మళ్ళీ అనుమానం. బుద్ధికి, విజ్ఞానానికి స్థానం హృదయం భగవంతుణ్ణి తెలుసుకోవటానికి తగినది ఆ హృదయమే. అందుకే పరమాత్మ హృదయంలో

ఉన్నాడని చెప్పారు. పరమాత్మ సర్వాంతర్యామి. అయినప్పటికీ ఉపాసన కోసం లింగం చూపించి 'ఇది శివుడు ఉపాసించు' అని ఎలా చెబుతారో, అలాగే ఇక్కడకూడా పరమాత్మ సూక్ష్మ రూపంతో హృదయమందున్నాడని చెప్పబడింది. అంతేకాదు పరమాత్మ హృదయంలో ఉన్నాడు. ప్రతి శరీరంలోను హృదయముంది. వీటన్నిటితోనూ సంబంధమున్నది. మరి వాటి గుణదోషాలు అతడికి అంటుతాయి కదా? అని కొందరంటారు. దానికి సమాధానంగానే తరువాత సూత్రం చెప్పబడుతోంది.

జీవుడికి, పరమాత్మకు ఉండే లక్షణాలు వేరు. అందుచేత పరమాత్మకు సుఖ దుఃఖాలు ఉండవు. అతడు భోగాలు అనుభవించడు.

జీవాత్మ వేరు పరమాత్మ వేరు. జీవి, కర్త, భోక్త కూడా. అతడికి సుఖము, దుఃఖము ఉంటాయి. **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఒకే పేరు, రూపము గల రెండు పక్షులు ప్రపంచమనే వృక్షాన్ని ఆశ్రయించి ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి జీవాత్మ. ఇది తన కర్మవల్ల వచ్చిన ఫలితాలను అనుభవిస్తోంది. రెండవది పరమాత్మ. కర్మఫలం ఏమీ లేకుండా చూస్తూ కూచుంది. రెండూ ఒకేచోట ఉన్నప్పటికీ జీవుడు మోహానికి వసుడై శోకాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. అజ్ఞానంవల్ల బాధలు పడుతున్నాడు.

కాని అతడే యోగీశ్వరులచే సేవించబడేవాడు అని తెలిసినప్పుడు, అంటే మోహము నశించినప్పుడు శోకం నుండి విముక్తుడౌతాడు. ఇతడికి ఎప్పుడైతే జ్ఞానం కలుగుతుందో, అప్పుడు భేదభావంపోయి అద్వైత భావం పొందుతాడు. సమస్త జీవుల యందు ఉంటూ భిన్నంగా కనిపించేదే పరమాత్మ. అతడు వేరు వేరు జీవుల్లో వేరువేరుగా కనిపిస్తాడు"

కాబట్టి 'మనోమయపురుషుడు బ్రహ్మమే"

16. జగద్రక్షకుడు పరమాత్మ

పరమేశ్వరుడికి బ్రహ్మ క్షత్రియులనే రెండు జాతులూ భక్షించటానికి తతగినవే. అని కఠోపనిషత్తులో చెప్పారు. అలాగే ఈశ్వరుడు ఏమీ తినకుండా చూస్తున్నాడని **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పారు. ఈ రెండు విరుద్ధ ప్రకటనలుగా కనిపిస్తాయి. వాటిని రెండవదైన **'అత్త్రదికరణ'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 40 "అత్తా చరాచరగ్రహణాత్"

41 "ప్రకరణాచ్చ"

స్థావర జంగమాత్మకమైన ఈ ప్రపంచాన్ని గ్రహించటం వలన భుజించేవాడు పరమాత్మయే.

ఈ లోకాలను భుజించే శక్తి ఆ పరమాత్మ ఒక్కడికే ఉన్నది. బ్రహ్మ క్షత్రియులు అంటే బ్రహ్మ క్షత్రియాదిగా గల మొత్తం మానవులు అని అర్థం. ఇక భుజించటము అంటే తనలోకి తీసుకోవటము. అంటే లయం చేసుకోవటము. ఒక్క మానవులను ఏమిటి? ఈ జగత్తునంతటినీ తనలో లయం చేసుకుంటాడు పరమాత్మ. అయితే ఈశ్వరుడు తినకుండానే చూస్తున్నాడు. అని చెప్పటంలో ఉద్దేశ్యం పరమాత్మకు కర్మఫలం లేదు. జీవుడు కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. పరమాత్మ ఆ ఫలితము లేక చూస్తూ కూచున్నాడు. అంతేకాని ఈ రెండూ విరుద్ధ ప్రకటనలు కావు.

కఠోపనిషత్తులో నచికేతుడు యముడి దగ్గరకు వెళ్ళి బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యమని అడుగుతున్నాడు. "ఓ యమధర్మరాజా! నువ్వు ధర్మాధర్మాలకు భిన్నంగ, కార్యకారణములకు అతీతముగ, భూతభవిష్యద్వర్త మానములకు అతీతంగా దేనిని చూస్తున్నావో దానిని గురించి నాకు వివరించవలసినది" ఆ మాటలు విన్న యమధర్మరాజు చెబుతున్నాడు. "సమస్త వేదాలు ఎవరిని ప్రశంస్తున్నాయో, సమస్త తపస్సులు దేనిని ప్రకటిస్తున్నాయో, దేనిని కోరి యోగిపుంగవులు నియమనిష్ఠలతో, బ్రహ్మచర్యంతో కాలం గడుపుతున్నారో, అటువంటి దాన్ని గూర్చి నీకు వివరిస్తాను. అదే **ఓం** కారము. ఈ అక్షరమే పరబ్రహ్మ.

"ఆర్యా ! దేవతలకు కూడా ఈ విషయం అర్థం కాకపోవచ్చు కాని దాన్ని వివరించి చెప్పగల సమర్థుడవు నీవే. అందుకని నాకు ఆ విషయం వివరించు" అన్నాడు. "నచికేతా! పుత్రులు, పౌత్రులు, ధనకనక వస్తు వాహనాలు ఏవైనా కోరుకో. సుఖజీవనం చెయ్యి. అంతే గాని ఈ విషయం మాత్రం వదిలెయ్యి" అన్నాడు యముడు. రాజా! ఈ భోగాలన్నీ నేడు ఉంటాయి. రేపు ఉండవు. ఇవి అనిత్యమైనవి. అశాశ్వతమైన భోగభాగ్యాలు నాకువద్దు ఇలాంటివి ఎన్ని ఉన్నా ఆత్మజ్ఞానానికి సాటియైనది ఏదీలేదు. అందుచేత నాకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని గురించి వివరించవలసింది"

అన్నాడు నచికేతుడు. నచికేతుని పట్టుదలకు సంతసించినవాడై యముడు అతనికి ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరించటం మొదలుపెట్టాడు.

"నచికేతా! శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు అని రెండు విషయాలను శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. ఇక్కడ శ్రేయస్సు అంటే విద్య. ప్రేయస్సు అంటే అవిద్య. పునరావృత్తి రహితమైన మోక్షమార్గమే శ్రేయస్సు. కాగా ఐహిక సుఖాలలో ఓలలాడించేది ప్రేయోమార్గము. మానవుడు ఈ రెంటిలో ఏదో ఒక మార్గాన్ని అనుసరించి తీరాలి. ఈ రెండు మార్గాలు కలిసి ఉన్నట్టుగానే కనిపిస్తాయి. విజ్ఞుడైనవాడు దీన్ని విభజించి శ్రేయోమార్గాన్నే ఎన్నుకుంటాడు. ఈ రెండూ విరుద్ధ స్వభావాలు గలవి. వీటిలో శ్రేయోమార్గము కాంతి కాగా ప్రేయస్సు చీకటి. అవిద్యలో మునిగినవాడు తనను తాను గొప్పపండితుడుగా భావించుకుంటాడు. ధనధాన్యాలు, భార్యాపుత్రులు ఇవే లోకమనుకుంటాడు. ఇలాంటివాడు జనన మరణాలతో బాధపడుతుంటాడు.

ఆత్మజ్ఞానం అనే పదం వినటానికి కూడా చాలామందికి అర్హత ఉండదు. అందుకే వాళ్ళు దాన్ని ఇష్టపడరు. కొందరికి విన్నా అది అర్థంకాదు. అసలు దీన్ని గురించి చెప్పే గురువు దొరకటం కూడా చాలా విశేషం. 'నేను బ్రహ్మని' అనే జ్ఞానం పొందిన గురువు ద్వారా ఈ విషయాన్ని తెలుసుకోవటం పూర్వజన్మ సుకృతం.

కర్మవల్ల లభించే ఫలితం అనిత్యము. దానివల్ల ఆ తత్త్వం లభించదు. కర్మలు అనిత్యం. ఆత్మ నిత్యం. ఈ విషయం తెలిసికూడా నేను అగ్నిచయనం చేశాను. దాని ఫలితంగా మృత్యుదేవతనయ్యాను. నచికేతా! మానవుడు ఆత్మను ఇంద్రియాల నుండి వేరు చేసి శాశ్వత ఆనందాన్నిచ్చే ఆత్మతత్త్వాన్ని పొందుతాడు. నీవు దానికి పూర్తిగా అర్హుడవు. ఆత్మనిత్యము, సత్యము సర్వవ్యాపకమైనది. భగవద్పాదుల వారు చెప్పినట్లుగా

యల్లాభాన్నపరోలాభో యత్సుఖాన్నపరం సుఖం ।
యద్ జ్ఞానాన్నపరం జ్ఞానం తద్ బ్రహ్మేత్యవధారయేత్ ॥

యదృష్ట్వాన్న పరం దృశ్యం యద్ భూత్వా న పునర్భవః ।
యద్జ్ఞాత్వాన్నపరం జ్ఞేయం తద్బ్రహ్మేత్యవదారయేత్ ॥

తిర్యగూర్ధ్వమధః పూర్ణం సచ్చిదానంద మద్వయమ్ ।
అనంతం నిత్యమేకం యత్ తద్ బ్రహ్మేత్యవధారయేత్ ॥

అతద్ వ్యావృతిరూపేణ వేదాన్తైర్లక్ష్యతే ద్వయమ్
అఖండానేక మేకం యత్ తద్ బ్రహ్మేత్యవదారయేత్ ॥

అనణ్వం అస్థూలం అహ్రస్వం అదీర్ఘం అజం అవ్యయమ్ ।
అరూపం అగుణ అవర్ణాఖ్యం తద్ బ్రహ్మేత్యవదారయేత్ ॥

యద్భాసాభాస్యతేర్కాదిః భాస్యైర్యత్తున భాస్యతే ।
యేన సర్వమిదం భాతి తద్ బ్రహ్మేత్యవదారయేత్ ॥

దేనిని పొందిన తరువాత ఇక పొందవలసినది ఉండదో, ఏ సుఖాన్ని మించిన సుఖం ఇంకొకటి లేదో, ఏ జ్ఞానాన్ని మించిన జ్ఞానం లేదో, దేన్ని చూసిన తరువాత ఇంక చూడవలసినది ఏదీ ఉండదో, దేనిని పొందిన తరువాత పునర్జన్మ ఉండదో, దేనిని తెలుసుకున్న తరువాత ఇంకా తెలుసుకోవలసినది ఉండదో, అదే బ్రహ్మము. పైన, క్రింద, ప్రక్కల అంతటా వ్యాపించినది సుఖస్వరూపము, అద్వితీయము, అనంతము అయినదే బ్రహ్మము. ఉపనిషత్తులలో మహావాక్యాల ద్వారా చెప్పబడ్డది, అద్వితీయము, అఖండానంద స్వరూపమైనదే బ్రహ్మము. అది స్థూలము కాదు సూక్ష్మము కాదు. పొడవు కాదు పొట్టి కాదు. జనన మరణాలు లేనిది, రూప, గుణ, వర్ణాదులు లేనిదే బ్రహ్మము. ఆ బ్రహ్మము యొక్క కాంతులవల్లనే సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రాలు, గ్రహాలు అన్నీ ప్రకాశిస్తున్నాయి.

అటువంటి ఆత్మను (బ్రహ్మమును) గుర్తించగలిగిన వాడికి దుఃఖం అనేది ఉండదు.

వేదాలు వల్లించటం వల్లగాని, శాస్త్రాలు చదవటం వల్ల గాని, ఉపదేశాలు పొందటం వల్ల గాని ఆత్మసాక్షాత్కారం లభించదు. అది ఆత్మవల్ల మాత్రమే లభ్యమవుతుంది."

కాబట్టి అన్నిటికి బ్రహ్మమే భోక్త. ఆత్మసాక్షాత్కారము కష్టసాధ్యము. జగద్రక్షకుడు పరమాత్మ తప్ప వేరొకరు కాదు.

17. హృదయగుహలోని ఇద్దరూ జీవాత్మ, పరమాత్మలు

హృదయ స్థానంలో ఇద్దరుంటారు. అయితే వారెవరు? బుద్ధి, జీవుడు నా లేకపోతే జీవాత్మ పరమాత్మనా? ఈ విషయం మూడవదైన **'గుహాప్రవిష్టాధికరణము'** లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 42 "గుహాం ప్రవిష్టావాత్మానౌ హి తద్దర్శనాత్"

43 "విశేషణాచ్చ"

హృదయమనే గుహలో ప్రవేశించి ఉన్నవారు జీవాత్మ, పరమాత్మలు.

ఈ ఇద్దరూ ఒకే రకంగా ఉంటారు. ఒకే స్వభావం కలవారై ఉంటారు. కర్మఫలాన్ని అనుభవించే వాడు జీవుడు. రెండోవాడు కర్మపలం లేనివాడు, పరమాత్మ. అంతేగాని అచేతనమైన బుద్ధికాదు. పరమాత్మకు కర్మఫలానుభవము, పుణ్యలోకప్రాప్తి అనేవి ఉండవు. అయితే ఆ లక్షణాలు హృదయంలో ఉన్న ఇద్దరికీ ఎందుకు చెప్పారు? అంటే – ఇది 'ఛత్రిన్యాయం' కొంతమంది గొడుగులతో పోతున్నారు. కొంతమంది గొడుగులు లేకుండా పోతున్నారు. అప్పుడు వారందరినీ కలిపి 'ఛత్రధారులు వెడుతున్నారు' అంటారు. ఇక్కడ గొడుగు లేనివారిని గురించి చెప్పవలసిన అవసరం లేదు. గొడుగు ఉన్న వానిని గురించి మాత్రమే చెప్పాలి అందుకని అలా చెబుతారు. అదే విధంగా ఇక్కడ కూడా ఒకరికి కర్మఫలం, భోగం ఉన్నాయి. రెండవ వాడికి అవి లేవు. అయినప్పటికీ, ఈ మాట ఇద్దరికీ సంబంధించే చెబుతారు.

పరమాత్మ హృదయమనే గుహలోనే ఉంటాడు. శరీరంలో పరబ్రహ్మ ఉండేచోట ఇద్దరున్నారు. వారిలో ఒకడు కర్మఫలం అనుభవించేవాడు. రెండవ వాడు సంసార బంధనాలు లేనివాడు. వీరిద్దరే వెలుగు, నీడ.

వీరిద్దరూ ఒకటే. భేదం లేదు. అజ్ఞానంలో ఉన్నప్పుడు జీవుడు. అజ్ఞానం వదిలిపోతే దేవుడు. ఆ జీవుడే పరమేశ్వరునిలో లీనమై పోతాడు.

శ్రుతులందలి విశేషణాల వల్ల కూడా వీరిద్దరూ జీవాత్మ, పరమాత్మ అని తెలుస్తోంది. **కఠోపనిషత్తులో**

ఈ శరీరం రథం వంటిది. కర్మఫలాన్ని అనుభవించే జీవాత్మ దాని యజమాని. బుద్ధే సారథి. మనస్సే కళ్ళెం. ఇంద్రియాలే గుర్రాలు. విషయమే మార్గం. కాబట్టి ఇంద్రియాలను నడిపే సారథి నేర్పరి కాకపోతే, గుర్రాలు అదుపులో ఉండవు.

అందుకనే

ఇంద్రియాలు	-	మనస్సు అధీనంలోనూ
మనస్సు	-	బుద్ధి అధీనంలోనూ
బుద్ధి	-	యజమాని అధీనంలోనూ ఉంటాయి.

విజ్ఞానహీనుడు మనసును అదుపులో ఉంచుకోలేడు. తాను చేరవలసిన గమ్యం చేరలేడు. మోక్షాన్ని పొందలేడు. వివేకవంతమైన బుద్ధిని కలిగినవాడు, మనస్సును అదుపులో ఉంచగలిగినవాడు, పరమపదాన్ని చేరతాడు.

ఇంద్రియాలకన్న	-	వాటి విషయాలు (లక్షణాలు) శ్రేష్ఠమైనవి
విషయాలకన్న	-	మనస్సు శ్రేష్ఠమైనది
మనస్సుకన్న	-	బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది
బుద్ధికన్న	-	మహత్తత్త్వం శ్రేష్ఠమైనది
మహతత్త్వముకన్న	-	అవ్యాకృత ప్రకృతి గొప్పది
ప్రకృతికన్న	-	సూక్ష్మరూపి అయిన పురుషుడు గొప్పవాడు

అంతకు మించినది ఇంకేమీలేదు. ఇదే పరాకాష్ఠ. అతణ్ణి చేరిన తరువాత తిరిగి రావటం లేదు.

ఆత్మ అనేది సూక్ష్మమైన బుద్ధిచేత మాత్రమే గ్రహించబడుతుంది. ఆత్మ సర్వవస్తుజాల మందూ ఉన్నది. కాని పైకి కనపడదు. సూక్ష్మబుద్ధి గలవారు మాత్రమే దాన్ని గుర్తించగలరు. వివేకవంతుడు

ఇంద్రియాలను	-	మనస్సులో లీనం చెయ్యాలి
మనస్సును	-	బుద్ధిలో లీనం చెయ్యాలి
బుద్ధిని	-	మహతత్త్వంలో లీనం చెయ్యాలి
మహతత్త్వాన్ని	-	ఆత్మలో లీనం చెయ్యాలి

శబ్దము, రూపము, రసము, వాసన, నాశనము లేనిది, నిత్యము, అనాది అయినది. ఆత్మ సర్వభూతసాక్షియైన మహత్తత్త్వము కన్న శ్రేష్ఠమైనది. నిశ్చలమైనది; ఆత్మతత్త్వాన్ని తెలుసుకున్నవాడు మృత్యువు వాతపడడు. అతడికి అమరత్త్వం సిద్ధిస్తుంది." అంటూ నచికేతునికి ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరించాడు యముడు.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా, ఒకే పేరు, ఒకే రూపము గల పక్షులు రెండు ప్రపంచమనే వృక్షాన్ని ఆశ్రయించి ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి జీవాత్మ. ఇది తన కర్మలవల్ల వచ్చిన ఫలితాలను అనుభవిస్తోంది. రెండవది పరమాత్మ. కర్మఫలం ఏమి లేకుండా చూస్తూ కూర్చుంది. శరీరమే ఆ వృక్షము ఆ పక్షులే క్షేత్రజ్ఞ పరమాత్మలు. వారిద్దరూ వేరుకాదు. ఈ రెండూ కలిసి ఒకే చోట ఉన్నప్పటికీ జీవుడు మోహానికి వసుడై శోకాన్ని అనుభవిస్తూ ఉంటాడు. అజ్ఞానం వల్ల అనేక బాధలు పడుతుంటాడు.

కాని అతడే యోగీశ్వరులచేత సేవించబడేవాడు అని తెలిసినప్పుడు అంటే మోహం నశించినప్పుడు శోకం నుండి విముక్తుడౌతాడు. ఈ జీవుడు ఎప్పుడైతే చైతన్య రూపుడు స్వయంప్రకాశి, జగన్నిర్మాత అయిన పరమాత్మను దర్శించ గలుగుతాడో అప్పుడు భేదభావాలు వీడి అద్వైతభావం పొందుతాడు.

సమస్త జీవులయందూ ఉంటూ భిన్నంగా కనిపించేదే పరమాత్మ. అతడు వేరు వేరు జీవుల్లో వేరువేరుగా కనిపిస్తాడు. ఈ విషయం తెలిసిన జ్ఞాని వాదాలకు, వాదనలకు పోడు ఎందుకంటే జగత్తులోని జీవులన్నీ పరమేశ్వర స్వరూపమే. కాబట్టి ఎవరితో వాదించినా తనతో తాను వాదించుకున్నట్లే, ఈ రకంగా ఆత్మలోనే క్రీడిస్తూ, ఆత్మలో సంతోషిస్తూ, ఆత్మలోనే రమిస్తూ ఉన్నవాడు బ్రహ్మజ్ఞానులలో శ్రేష్ఠుడు. అతడే సర్వోత్తముడు. అజ్ఞానపు ముడులు వీడి తానే పరమాత్మ అని తెలిసినపుడు, అంటే ఆత్మసాక్షాత్కారం జరిగినప్పుడు జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమై పోతుంది.

కాబట్టి హృదయమనే గుహలో ఉండే జీవాత్మే, పరమాత్మ.

18. అక్షియందలి పురుషుడు బ్రహ్మమే

ఈ విషయాన్ని నాల్గవ అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దీని పేరు **'అంతరాధి కరణము'**. ఇందులో ఐదు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 44 "అన్తర ఉపపత్తేః"

సూత్రం – 45 "స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ"

సూత్రం – 46 "సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవ చ"

సూత్రం – 47 "శ్రుతోపనిషత్కగత్యభిధానాచ్చ"

సూత్రం – 48 "అనవస్థితేరసంభవాచ్చ నేతరః"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉపకోశలుడు బ్రహ్మజ్ఞానం కోసం సత్యకామ జాబాలి దగ్గరకు వెళ్ళి శిష్యరికం చేస్తాడు. సత్యకాముడు ఎంత కాలానికి అతడికి బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యడు. చివరకు ఆశ్రమంలో ఉండే అగ్నులే ఉపకోశలుడికి బ్రహ్మోపదేశం చేస్తాయి. ఆ విషయం తెలుసుకున్న సత్యకాముడు బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని ఉపకోశలుడికి వివరిస్తూ, "కంటియందు కనిపించే పురుషుడు ఆత్మ. అతడు మరణము, భయము లేనివాడు. అతడే బ్రహ్మ" అని చెప్పాడు. మరికంటి యందున్న పురుషుడు జీవుడా? పరమాత్మా? అని సందేహం. ఈ సందేహం నివృత్తి చేస్తున్నారు.

కంటియందున్న పురుషుడు ఉపపత్తి (సంగతి) వలన పరమాత్మ అని అర్థం.

ఆత్మ అనే పదానికి అర్థం పరమాత్మ. అమృతత్వము, అభయత్వము అనేవి అతని గుణాలు. నేయిగాని, నీరుగాని పోసినప్పుడు అవి అంటకుండా పక్కలకు పోతాయి. అలాగే పరమాత్మకు పాపపుణ్యాలు అంటవు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో "ఆకాశంలో ఉండే సూర్యునిలో ఉండే తత్త్వము, చంద్రునిలో ఉండే తత్త్వము, భూమిమీద ఉండే అగ్నిలో ఉండే తత్త్వము అన్నీ ఒకటే. సూర్యుడు, చంద్రుడు మొదలైన రూపల్లో ఈ అక్షి పురుషుడే లోకాల్లో ప్రకాశిస్తున్నాడు. కాబట్టి అక్షి పురుషుడు పరమాత్మయే కాని వేరు కాదు.

పరమాత్మ నిరాకారుడే అయినప్పటికీ, ఉపాసన కోసము అతడికి నామరూపాలు చెప్పబడ్డాయి.

పూర్వకాలంలో విదేహ దేశాన్ని పాలిస్తున్నాడు జనక మహారాజు. ఆయన ఒకసారి గొప్పయాగం చేశాడు. మామూలుగా యజ్ఞయాగాదులలో భూరి దక్షిణ లివ్వటం పరిపాటి. ఆ యజ్ఞంలో ఒక భాగంగా ఆధ్యాత్మిక ప్రపంచంలో గొప్ప వాడెవరో తెలుసుకోవాలి అనుకున్నాడు జనకుడు. గోశాలలో ఉన్న బాగా బలిసిన ఒక వేయి గోవులకు ప్రతిదాని గిట్టలకూ, కొమ్ములకూ బంగారు తొడుగులు వేయించి పట్టువస్త్రాలు కప్పి సభలోని బ్రాహ్మణుల నుద్దేశించి "బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులారా! మీలో అందరికన్న గొప్ప బ్రహ్మవేత్త అయినవాడు ఈ గోవుల్ని తీసుకుపోవచ్చు" అన్నాడు.

ఆ పని చెయ్యటానికి అక్కడ ఉన్న వారెవరికీ ధైర్యం చాలలేదు. పరిస్థితి గమనించిన యాజ్ఞవల్క్యుడు తన శిష్యుణ్ణి పిలిచి 'ఈ గోసంపదను ఆశ్రమానికి తోలుకు పోవలసింది' అన్నాడు. ఈ మాట విన్న మిగిలిన పండితులంతా ఆశ్చర్య

పోయారు. కోపగించారు. యాజ్ఞవల్క్యుడు తమకన్న ఏ రకంగా గొప్పవాడు? ఏ రకంగా బ్రహ్మనిష్ఠుడు? అనుకుని ఆతని విజ్ఞానాన్ని పరీక్షించాలని తీర్మానించుకున్నారు. అక్కడ జరిగే యాగంలో హోత 'అశ్వలుడు' హోత అంటే యజ్ఞంలో ఋగ్వేద మంత్రాలు చదివి దేవతలను తృప్తిపరచేవాడు అందరికంటే ముందుగా యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి పరీక్షించటానికి ముందుకు వచ్చినవాడు అశ్వలుడు. మొదటగా అశ్వలుడు ప్రశ్నించాడు "యాజ్ఞవల్క్యా ! నువు గొప్ప బ్రహ్మవేత్తవన్న మాట. నిజమేనా?" కాదు. అని సమాధానం చెప్పాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. 'మరి ఈ గోవులను ఎందుకు తోలుకుపోతున్నావు?' అడిగాడు అశ్వలుడు.

"బ్రహ్మవేత్తలందరికీ నమస్కారం. నాకు ప్రస్తుతం గో సంపద కావాలి" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. అయితే నా ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పు.

"యాజ్ఞవల్క్యా! లోకంలో అన్నీ మృత్యుదేవతకు లోబడినవే కదా! మరి అమృత్యువు దేనికి లోబడి ఉంటుంది?"

"అగ్నికి, అగ్నియే హోత అనే పేరుతో పిలువబడే ఋత్విక్కు. అంటే వాక్కు ద్వారా మృత్యువును జయించవచ్చు. వాక్కే యజ్ఞంలో హోత. వాక్కుకు అధిదేవత అగ్ని. హోతను అగ్నిరూపంలో చూడటమే మృత్యువు నుండి ముక్తుడవటం. అగ్నియే ముక్తి. అజ్ఞాన పాశం నుండి విముక్తి పొందటం అతిముక్తి" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"చరాచర జగత్తంతా రాత్రింబవళ్ళచేత వ్యాప్తమై ఉన్నది. అన్నీ రాత్రింబవళ్ళకు లోబడే ఉన్నాయి. మరి ఏ సాధనం వల్ల యజమాని అహోరాత్రాల పట్టునుంచి తప్పించుకోగలుగుతాడు?" అడిగాడు అశ్వలుడు.

"అధ్వర్యుడనే ఋత్విక్కు ద్వారా ! అంటే నేత్రం ద్వారా లేదా సూర్యుని ద్వారా. దృష్టికి అధిదేవత సూర్యుడు. సూర్యుడే ముక్తి. అంటే అధ్వర్యుని ఆదిత్యరూపంలో ఉపాసిస్తే, ఆ రకంగా ఉపాసింపబడే అధ్వర్యుడే ముక్తి. అతడే అతిముక్తి" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"ఈ ప్రపంచమంతా చంద్రుని కృష్ణ, శుక్లపక్షాల వల్ల వ్యాప్తమై ఉన్నది కదా! యజమాని ఈ వ్యాప్తిని ఏ విధంగా దాటగలుగుతాడు?" అన్నాడు అశ్వలుడు.

ప్రాణంద్వారా ! అంటే వాయువు ద్వారా తరించగలుగుతాడు. వాయువే ఉద్గాత. యజ్ఞంలో సామవేదాన్ని పఠించేవాడు ఉద్గాత. కాబట్టి ప్రాణమే ముక్తి. అదే అతిముక్తి కూడా' అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

“ఆకాశం ఆధారం లేకుండా ఉంది గదా! మరి యజమాని ఏ ఆధారంతో స్వర్గానికి పోతాడు?” అని ప్రశ్నించాడు అశ్వలుడు.

“బ్రహ్మ అనే ఋత్విక్కు ద్వారా స్వర్గానికి పోతాడు. యాగపర్యవేక్షకుడే బ్రహ్మ. మనస్సు రూపంలో ఉండే చంద్రునిద్వారా స్వర్గానికి పోతాడు. మనస్సే యజ్ఞంలోని బ్రహ్మ. మనస్సు చంద్రుడు. కాబట్టి మనస్సే ముక్తి. అతిముక్తి కూడా” అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

“యజ్ఞంలో హోత తనవంతు ఎన్ని ఋక్కులు పఠిస్తాడు? అవి ఏవి?” ప్రశ్నించాడు అశ్వలుడు.

“మూడు ఋక్కులు. అవి 1) పురోనువాక్యాలు 2) యజ్యాలు 3) శస్యాలు

1. పురోమవాక్యాలు : యజ్ఞానికి ముందు ప్రవక్తమయ్యే ఋక్కులు.

2. యజ్యాలు : యాగ సమయంలో ప్రవక్తమయ్యే ఋక్కులు

3. శస్యాలు : దేవతలను ప్రశంసించటం కోసం స్తుతి రూపమైన ఋక్కులు” అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

“యజ్ఞంలో అధ్వర్యుడు. ఎన్ని విధాలయిన ఆహుతుల్ని హవనం చేస్తాడో వివరించవలసినది” అన్నాడు అశ్వలుడు.

“మూడు రకాల ఆహుతులు.

1) ప్రజ్వలిత ఆహుతులు : నేయి, సమిధలు ఆహుతులుగా ఇచ్చినప్పుడు, అవి బాగా ప్రజ్వలిస్తాయి. వాటివల్ల యజమాని దేవలోకం పొందుతాడు.

2) నాదమయి ఆహుతులు : నేయి, సమిధలు హోమం చేసినప్పుడు పెద్ద శబ్దాలు వస్తాయి. వీటివల్ల యజమాని పితృలోకం పొందుతాడు.

3) నిమ్నస్థానీయాహుతులు : పాలు, సోమరసం హోమం చేసినప్పుడు అగ్ని జ్వాలలు పృథివిలో లీనమవుతాయి. వీటివల్ల యజమాని మనుష్యలోకాన్ని జయిస్తాడు” అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

“బ్రహ్మ అనే ఋత్విక్కు దక్షిణ దిక్కున కూర్చుని ఎంతమంది దేవతల ద్వారా ఈ యాగాన్ని రక్షిస్తున్నాడు?” అడిగాడు అశ్వలుడు.

"ఒక దేవత ద్వారా"

"ఆ దేవత ఎవరు?"

"మనస్సే ఆ దేవత, మనస్సు అనంతమైనది. విశ్వేదేవతలు కూడా అనంతమైన వారు. కాబట్టి అనంతమైన విశ్వేదేవతల వలన రక్షిస్తున్నాడు. దీనివల్ల యజమాని అనంత లోకాలు జయిస్తాడు." అని సమాధానం చెప్పాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. అంతటితో తన పని అయిపోయిందన్నట్లుగా కూర్చుండిపోయాడు అశ్వలుడు.

ఇక జరాత్కరువు వంశానికి చెందినవాడు, ఋతభాగుని కుమారుడు అయిన 'ఆర్తభాగుడు' ప్రశ్నించటం ప్రారంభించాడు.

"యాజ్ఞవల్క్యా! గ్రహాలు ఎన్ని. అతిగ్రహాలు ఎన్ని" అడిగాడు ఆర్తభాగుడు.

"గ్రహము అంటే గ్రహించేది, ఇంద్రియము. విషయాలను గ్రహించేవి కాబట్టి గ్రహాలు. అతిగ్రహము అంటే గ్రహముకన్న పెద్దది; గొప్పది. కాబట్టి విషయాలే అతిగ్రహాలు.

1. ఘ్రాణము (ముక్కు) గ్రహము, వాసన గంధము అతిగ్రహము, గ్రహము అనేది అతిగ్రహము యొక్క అధీనంలో ఉంటుంది. వాసన అనేది అపానము అంటే లోపలికి పీల్చేగాలి. దాని ద్వారానే మనకు వాసన తెలుస్తోంది. అందుకనే ఘ్రాణము గ్రహము అపానము అతిగ్రహము. అదే విధంగా ...

2. వాగింద్రియము గ్రహము, నామము అతిగ్రహము

3. నాలుక గ్రహము, రుచి అతిగ్రహము.

4. కన్ను గ్రహము, రంగు, రూపము అతిగ్రహము.

5. చెవి గ్రహము, శబ్దము అతిగ్రహము

6. మనస్సు గ్రహము. కోరిక అతిగ్రహము

7. చేతులు గ్రహము, కర్మ అతిగ్రహము.

8. చర్మము గ్రహము, స్పర్శ అతిగ్రహము.

ఈ రకంగా గ్రహాలు ఎనిమిది, అతిగ్రహాలు ఎనిమిది." అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"కనిపించే జగత్తు అంతా మృత్యువుకు అన్నం కదా? మరి మృత్యువు ఏ దేవతలకు ఆహారమవుతుంది?" అని ప్రశ్నించాడు ఆర్తభాగుడు.

"అగ్నే మృత్యువు. అగ్ని రూపంలో ఉన్న మృత్యువు జలానికి అన్నమవుతోంది. అంటే జలము అగ్నిని ఆర్పివేస్తుంది." అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"యాజ్ఞవల్క్యా! మానవుడు చనిపోయినప్పుడు, బ్రహ్మవేత్త యొక్క ఇంద్రియాలు (ప్రాణాలు) అతనినుండి పైకి పోతాయా? పోవా?" అని అడిగాడు ఆర్తభాగుడు.

"అలా జరగదు. తత్త్వజ్ఞాని యొక్క ప్రాణాలు పరమాత్మలో లీనమవుతాయి. సామాన్య మానవుడిలాగానే బ్రహ్మవేత్త మరణిస్తాడు. కాని అతడికి పునర్జన్మ ఉండదు" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"పురుషుడు చనిపోయినపుడు అతణ్ణి వదలకుండా ఉండేది?" మళ్ళీ అడిగాడు ఆర్తభాగుడు.

"పేరు. అన్నీ లీనమైపోయినా, జాతి సంసర్గం కారణంగా నామంమాత్రం లీనం కాదు. నామమనేది నిత్యము, అనంతము. నామాన్ని ఆశ్రయించి ఉన్న విశ్వేదేవులు కూడా అనంతంగానే ఉన్నారు. వీరిని ఉపాసించిన వారు అనంత లోకాలు పొందుతారు" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు, చివరిసారిగా అడుగుతున్నాడు ఆర్తభాగుడు. "యాజ్ఞవల్క్యా ! మానవుడు చనిపోయిన తరువాత అతని యొక్క

వాక్కు	–	అగ్నిలో లీనమై పోతుంది
ప్రాణం	–	వాయువులో లీనమై పోతుంది
నేత్రాలు	–	ఆదిత్యునిలో లీనమై పోతాయి
శ్రోత్రాలు	–	దిక్కులయందు లీనమై పోతాయి
మనస్సు	–	చంద్రునిలో లీనమై పోతుంది
శరీరం	–	భూమిలో లీనమై పోతుంది
హృదయాకాశం	–	భూతాకాశంలో లీనమై పోతుంది
కేశాలు	–	వనస్పతులలో లీనమై పోతాయి
శుక్రశోణితాలు	–	జలంలో కలిసిపోతాయి కదా!

అటువంటి స్థితిలో పురుషుడు ఎక్కడ ఉంటాడు? అంటే ఇంద్రియాలన్నీ వాటి వాటి కారణాల్లో లీనమైపోగా మిగిలిన పురుషుడు ఏమౌతాడు? దేని ఆధారంగా అతడు మళ్ళీ శరీరం ధరిస్తాడు?"

"కర్మ, కర్మవల్ల మానవుడు పాపపుణ్యాలు పొందుతాడు. పుణ్యకర్మల వల్ల పుణ్యాత్ముడు, పాపకర్మల వలన పాపాత్ముడు అవుతాడు. ఆ కర్మ ఆధారంగానే వేరొక శరీరము. ఇంద్రియాలు ధరిస్తాడు. అంతేకాని కర్మవల్ల మోక్షం సిద్ధించదు" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు దీంతో 'ఇంక అడిగేది ఏమీ లేదు' అన్నాడు ఆర్తభాగుడు.

ఆ తరువాత లహ్యాని మనుమడైన 'భుజ్యుడు' ప్రశ్నించటం మొదలు పెట్టాడు.

"యాజ్ఞవల్క్యా! పరీక్షిత్ వంశజులు ఎక్కడున్నారు? అశ్వమేధం చేసినవారు ఎక్కడికి పోతారు." అడిగాడు భుజ్యుడు.

"సూర్యుని రథం ఒక రోజులో 32సార్లు తిరిగితే బ్రహ్మాండం విస్తీర్ణమవుతుంది. దీనికి రెట్టింపు భూమి ఉంది. భూమికి రెట్టింపు సముద్రం (జలం) ఉంది. ఈ లోకం 32 దేవ రథాహ్న్యాలు ఉన్నది. 'దేవరథాహ్న్యాము' అంటే సూర్యుని రథం యొక్క నడకను బట్టి కొలిస్తే ఒకరోజులో కొలిచే విస్తీర్ణము రథాహ్న్యాము.

లోకాలోక పర్వతం నుండి నాలుగువైపులా ఆవరించి, సముద్రంతో కూడి ఉన్న ఈ లోకము 32 దేవరథాహ్న్యాలు ఉన్నది. ప్రాణులు తమ కర్మ స్వరూపాన్ని అనుభవించేది విరాట్పురుషుని రూపంలో ఉండే ఈ లోకంలోనే. దీనిపైన ప్రాణులు లేని నిరాలోకమున్నది. ఆ లోకానికి నాలుగువైపులా, ఆ లోకానికి రెట్టింపు విస్తీర్ణం గల భూమి వ్యాపించి ఉంది. దీని చుట్టూ రెట్టింపు నీరున్నది. దీనినే పౌరాణికులు 'ఘనోద'మంటారు. ఇంకా చెప్పాలంటే బ్రహ్మాండం రెండు భాగాలుగా ఉంది. దిగువ ఉన్న సగం విరాట్స్వరూపం, దీన్నే ఈ లోకమంటారు. ఇక్కడ జీవులు తమ కర్మఫలము అనుభవిస్తాయి. ఈ లోకానికి పైన ఆ లోకమున్నది. ఇది కేవలం వర్షపు నీటితో తడిసి ఉంటుంది. ఇక్కడ ప్రాణులుండవు. ఇదే నిరాలోకం. (ఇది 'అంటార్కిటికా' కావచ్చును) ఈ రెండూ కలిస్తేనే బ్రహ్మాండము అవుతుంది.

ఈ రెండు భాగాల (లోకాల) మధ్యన అతిసన్ననైన రంధ్రమున్నది. పరమేశ్వరుడు పరీక్షిత్తులను వాయువుకు ఇవ్వగా, వాయువు వారిని తన స్వరూపంలో వాయుభూతంగా చేసి, ఆ రంధ్రం గుండా అశ్వమేధం చేసిన వారుండే చోటికి

పంపుతాడు. ఈ విధంగా ఉండే వాయువును ఉపాసించే వారికి ఇక జన్మ ఉండదు" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. దీంతో మౌనం వహించాడు భుజ్యుడు.

తరువాత చక్రుని కుమారుడైన 'ఉషస్తి' అనేవాడు "అందరిలోనూ అంతరాత్మగా ఉండే పరబ్రహ్మను గురించి వివరించు" అన్నాడు.

"శరీరంలో ఉన్న నీ ఆత్మయే సర్వాంతర్యామియైన బ్రహ్మ" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"సర్వాంతర్వర్తి ఎటువంటివాడు? శరీరంలో ఉన్న దేనిని సర్వాంతరాత్మ అంటున్నావు? పైనున్నది స్థూలదేహము. లోపలున్నది లింగశరీరము. నువ్వు దేనిని సర్వాంతర్యామి అంటున్నావు? వివరించు" అన్నాడు ఉషస్తి.

"నోటితోను, ముక్కుతోను ఊపిరి పీల్చే (ప్రాణక్రియ) విజ్ఞానమయుడైన ఆత్మయే సర్వాంతర్వర్తి. అపానక్రియ ఆచరించే వాడే సర్వాంతర్వర్తియైన ఆత్మ. వ్యానక్రియ ఆచరించటమంటే శరీరమంతా ప్రాణవాయువు నింపటం చేసేవాడే సర్వాంతర్వర్తి. ఉదానక్రియ అంటే గాలి బయటకు వదలి వెయ్యటం ఆచరించే ఆత్మే సర్వాంతర్వర్తి." అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"ఆర్యా! ప్రాణక్రియలాచరించేది ఆత్మ అంటున్నావు. అలా కాకుండా సర్వాంతరాత్మను స్పష్టంగా తెలియచెయ్యి" అన్నాడు ఉషస్తి.

"నీ ఆత్మయే సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మ" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

"ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పవలసినది" అని అడిగాడు ఉషస్తి.

"నీ దృష్టికి కూడా దృష్టి అయినవాడు అయిన ఆత్మను నీ కనులతో చూడలేవు. నీ శ్రోత్రానికి శ్రోత్రమయిన ఆత్మను నీ చెవులతో వినలేవు. మనస్సుకు సాక్షి అయిన వానిని గూర్చి ఆలోచించలేవు. బుద్ధికి వేత్త అయిన వానిని గూర్చి తెలుసుకోలేవు. అటువంటి నీ ఆత్మయే సర్వాంతర్వర్తి. అటువంటి ఆత్మ లేకపోతే నీ శరీరం నాశనమై పోతుంది" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు ! ఇది విన్న ఉషస్తి ఇక మాట్లాడలేదు.

కుషీతకుని కుమారుడు కహోలుడు లేచి "ఇంత వరకు వ్యష్టిగా ఆత్మను వివరించావు. ఇక సమిష్టిగా ఆత్మను వివరించు" అన్నాడు.

"ఆకలి, దప్పిక, సుఖము, దుఃఖము, మోహము, ముసలితనము, మరణము మొదలైన వాటికి అతీతమైనది ఆత్మ. ఈ ఆత్మను సాక్షాత్కరింపచేసుకోవాలంటే ఏషణ త్రయాన్ని వదలివెయ్యాలి. భిక్షాటన చేస్తూ బ్రహ్మచర్యం పాటించాలి. అందుచేత బ్రాహ్మణుడైన వాడు ఆత్మజ్ఞానాన్ని సంపాదించి, ఆ బలంతో స్థిరంగాను, దృఢంగాను ఉండటానికి యత్నించాలి. అజ్ఞానులది ఇంద్రియ బలం. జ్ఞానులది ఆత్మబలం. ఈ రకంగా పూర్తిజ్ఞానాన్ని పొందినవాడు బ్రాహ్మణత్వాన్ని పొంది కృతకృత్యుడౌతాడు. దీనికి భిన్నమైనది మాయ. ఆత్మ మాత్రమే నిత్యమైనది" అంటూ వివరించాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

అరుణుని కుమారుడైన ఉద్దాలకుడు ఈ విధంగా అన్నాడు.

"యాజ్ఞవల్క్యా ! నేను విద్యాభ్యాసం చేసే సమయంలో మద్రదేశంలో 'పంచతలుని' ఇంట్లో ఉండేవాడిని. అప్పుడు అతని భార్యను ఒక గంధర్వుడు ఆవహించి ఈ జన్మ. దీని తరువాత జన్మలు, బ్రహ్మ మొదలు స్తంబం పర్యంతము సమస్త భూతాలు ఏ సూత్రం ద్వారా గ్రుచ్చబడి ఉన్నాయో వాటన్నిటినీ వివరించాడు. ఆ సూత్రాత్మను నీ వెరుగుదువా! ఆ సూత్రాత్మను, సర్వాంతర్యామిని తెలియకుండానే గోసంపదలను తోలుకుపోతే, నీ తల తెగి కింద పడుతుంది" అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్న యాజ్ఞవల్క్యుడు "ఆ సూత్రాత్మ, సర్వాంతర్యామి గురించి నాకు తెలుసు" అని వాటిని వివరించటం ప్రారంభించాడు.

"ఈ విధంగా అన్నింటినీ బంధించిన సూత్రం వాయువు తప్ప ఇంకేమీ కాదు. దీని ద్వారానే ఈ లోకం, పరలోకం సమస్త భూతాలు గ్రుచ్చబడి ఉన్నాయి. వాయువు ఆకాశంలాగా సూక్ష్మత్మం కలిగి ఉంది. ఇదే పృథివ్యాధి భూతాలను ధరిస్తుంది. వాయువు నుంచే కర్మవాసనలతో కూడి 17 అవయవాలు కలిగిన లింగదేహం పుట్టింది. పంచభూతాలు 5, ఇంద్రియాలు 10, ప్రాణము, మనస్సు ఇవే ఆ అవయవాలు. సముద్రపు అలలలాగా ఉండే 49 మరుద్గణాలను కలిగి ఉన్నది. అటువంటి వాయువే వీటన్నింటికీ సూత్రం. మానవుడు చనిపోగానే అతని శరీరంలోని వాయువు పోతుంది. అందుచేతనే అవయవాలు శిథిలమై పోతాయి" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

“అయితే అంతర్యామిగా ఉండే నియామకుని గురించి చెప్పవలసినది” అన్నాడు ఉద్దాలకుడు.

“ఎవడు భూమిపైన, భూమిలోపల ఉంటాడో, తనలో ఉన్నప్పటికీ ఎవనిని భూమి ఎరుగదో, ఎవని శరీరమే భూమియో, లోపల ఉంటూనే ఎవడు భూమిని నియంత్రిస్తుంటాడో అతడే నీ ఆత్మ. నీ అంతర్యామి.

ప్రాణులు భూమిపైన ఉంటాయి. భూమిలో తాదాత్మ్యం చెందిన దేవతల లోపల ఉంటాయి. ప్రతి మానవుడి శరీరము భూమియే. అవయవాలు భూమియే. కాని తనలో ఉన్న వాడిని ఈ శరీరము, ఈ అవయవాలు ఎరుగవు. శరీరాన్ని, అవయవాలను నియంత్రించేది లోపల ఉన్న ఆత్మ.

నీటిలో నివసించేవాడు, నీటిలో ఉన్నప్పటికీ ఆ నీరు అతన్ని ఎరుగదు. ఆ నీరే అతని శరీరం. నీటిలో ఉంటూనే నీటిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి. అతడే ఆత్మ.

అగ్నిలో ఉంటాడు. అగ్ని అతన్నెరుగదు. కాని అగ్నే అతని శరీరం. అగ్నిలో ఉంటూ అగ్నిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే నీలో ఉన్న అంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

అంతరిక్షంలో ఉంటాడు. కాని అంతరిక్షం అతన్నెరుగదు. అతడి శరీరమే అంతరిక్షం. అంతరిక్షంలో ఉంటూ, అంతరిక్షాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే నీలో ఉన్న అంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

వాయువులో ఉంటాడు. వాయువే అతని శరీరం. కాని వాయువు అతన్నెరగదు. వాయువులో ఉంటూనే వాయువును నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి, అతడే ఆత్మ.

ద్యులోకంలో ఉంటాడు. అదే అతని శరీరం. ద్యులోకం అతన్నెరుగదు. అక్కడే ఉంటూ ద్యులోకాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

ఆదిత్యలోకంలో ఉంటాడు. ఆదిత్యలోకం అతన్నెరుగదు. ఆదిత్యలోకమే అతని శరీరం ఆదిత్య లోకంలో ఉంటూ, ఆదిత్యలోకాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి. ఆత్మ.

దిగంతరాళాల్లో ఉంటాడు. అయినా దిక్కులకు అతనెవరో తెలియదు. అక్కడ దిక్కులలో ఉంటూ దిక్కులను శాసిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

ఆదిత్యలోకంలో ఉంటాడు. ఆదిత్యలోకం అతన్నెరుగదు. ఆదిత్య లోకమే అతని శరీరం. ఆదిత్యలోకంలో ఉంటూ, ఆదిత్య లోకాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి. ఆత్మ.

దిగంతరాళాల్లో ఉంటాడు. అయినా దిక్కులకు అతనెవరో తెలియదు. అక్కడ ఉంటూ దిక్కులను శాసిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి. ఆత్మ.

చంద్రునిలోను, నక్షత్రాలలోనూ ఉంటాడు. కాని అవి అతన్నెరుగవు. అక్కడ ఉంటూనే వాటిని శాసిస్తాడు. అతడే నీ అంతర్యామి, ఆత్మ.

ఆకాశంలో ఉంటాడు. కాని ఆకాశం అతన్నెరుగదు. ఆకాశమే అతని శరీరం ఆకాశంలో ఉంటూ, ఆకాశాన్ని శాసిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి. అతడే నీ ఆత్మ.

అంధకారంలో ఉంటాడు. కాని అంధకారం అతణ్ణి ఎరుగదు. అంధకారమే అతని శరీరం. అంధకారంలో ఉంటూనే అంధకారాన్ని శాసిస్తాడు. అతడే నీ ఆత్మ.

తేజస్సులో ఉంటాడు. సమస్త భూతాల్లో ఉంటాడు. ఇంద్రియాల్లో ఉంటాడు. బుద్ధిలో ఉంటాడు. కాని ఇవేవీ అతన్ని ఎరగవు. వాటిలో ఉంటూ, వాటినే శాసిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి. అతడే నీ ఆత్మ.

అతడు కనుపించడు, కాని చూస్తాడు. వినిపించడు కాని వింటాడు. అతడు తెలియబడడు. అర్దం కాడు. కాని అతనికి అన్నీ తెలుసు. అతడే నీ ఆత్మ. అంతర్యామి శాశ్వతుడు. అతడు తప్ప అన్నీ నాశనమయి పోయేవే." అంటూ అంతర్యామిని వివరించాడు. ఈ మాటలు విన్న ఉద్దాలకుడు ఓటమిని అంగీకరించాడు.

కనులలో ఉంటాడు కాని కనులు అతన్నెరుగవు. కనులే అతని శరీరము. కనులలో ఉంటూ కనులను నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ. ఈ రకంగా పరమాత్మ సర్వాంతర్యామి అని చెబుతాడు. కాబట్టి కనులలో ఉండే పురుషుడే పరమాత్మ.

శ్రుతులలో పరమాత్మ సుఖవిశిష్టుడుగా చెప్పబడ్డాడు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో సత్యకామజాబాలి విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేసుకుని గృహస్తాశ్రమం స్వీకరించి గురుకులాన్ని స్థాపించాడు. అతడి దగ్గర ఉపకోశలుడు శిష్యరికం చేస్తున్నాడు. ఈ రకంగా పన్నెండు సంవత్సరాలు గడిచినాయి. దీక్షతో

గురువుగారికి సపర్యలు చేస్తున్నాడు. అయినా గురువు గారి కటాక్ష వీక్షణాలు అతడిమీద ప్రసరించలేదు. ఉపకోశలుడితో పాటు అనేకమంది శిష్యులు సత్యకాముడి దగ్గరకు వచ్చారు. వారి అర్హతలను బట్టి వారందరికీ ఉపదేశం చేసి పంపించేశాడు సత్యకాముడు. కాని ఉపకోశలుణ్ణి మాత్రం పట్టించుకోలేదు. అతడు ఆశ్రమం వదలి వెళ్ళటానికి గురువుగారి దగ్గర నుంచి అంగీకారం ఇంకారాలేదు. గురుపత్ని కూడా ఉపకోశలుణ్ణి కనికరించ మని గురువుగారిని వేడుకుంది. మౌనం వహించాడుకాని మాట్లాడలేదు గురువుగారు.

ఒకరోజు ఏదోపనిమీద గ్రామాంతరం వెడుతూ ఉపకోశలుణ్ణి పిలిచి ఆశ్రమ ప్రాంగణంలోని అగ్నులను జాగ్రత్తగా చూస్తుండమని చెప్పాడు. ఉపకోశలుడు విచారంలో మునిగిపోయాడు. ఆహార పానీయాలు కూడా విసర్జించాడు. చివరకు రోగగ్రస్తుడు కూడా అయినాడు. అది చూసి గురుపత్ని చాలా బాధపడింది. పుత్ర వాత్సల్యంతో ఆహారం తీసుకోమని బ్రతిమాలింది. దానికి ఉపకోశలుడు "తల్లీ! నా హృదయం ఇంకా పవిత్రం కాలేదు. అందుకే గురువుగారు నన్ను ఇంకా పరీక్షిస్తున్నారు. నా హృదయంలో ఇంకా అనేకమైన దుఃసంకల్పాలుండి ఉంటాయి. నేను అన్నం ముట్టను" అన్నాడు. అతని బాధకు ఆశ్రమంలోని అగ్నులు కూడా చలించిపోయాయి. ఆ తరువాత తమలో తాము "ఈ బ్రహ్మచారి అనేక సంవత్సరాలుగా దీక్ష నవలంభిస్తున్నాడు. తపస్సు ఆచరిస్తున్నాడు. మనలను ఆరాధిస్తున్నాడు. శాస్త్రోక్తంగా తృప్తి పరుస్తున్నాడు. గురువుగారు అతడికి ఉపదేశం చెయ్యటం లేదు. పదండి మనమే ఉపదేశం చేద్దాం" ఇలా అనుకుని ఉపకోశలుని దగ్గరకు బయలుదేరాయి. ఉపకోశలుడి ఒక సందేశమిచ్చాయి. "ఉపకోశలా! ప్రాణమే బ్రహ్మ. ఆకాశమే బ్రహ్మ. ఆనందమే బ్రహ్మ అది విన్న ఉపకోశలుడు "నాకు గతంలో ప్రాణము బ్రహ్మ అని తెలుసు కాని ఆనందము, ఆకాశము బ్రహ్మ మయమని తెలియదు" అన్నాడు. అప్పుడు అగ్నులు హృదయాకాశాన్ని గురించి వివరిస్తూ హృదయమందే బ్రహ్మతత్త్వముంటుంది. ఆనందం ఆ తత్త్వముయొక్క నిజస్వరూపము" అన్నాయి. అప్పుడు వాటిలో ఒక అగ్ని "భూమి సూర్యుడు, చంద్రుడు ఆ పరబ్రహ్మ యొక్క రూపాంతరాలే. సూర్యునిలో ఉన్న బ్రహ్మతత్త్వం, నాలో ఉన్న

బ్రహ్మతత్త్వం ఒక్కటే. తూర్పు, పడమర, ఉత్తర దక్షిణాలు, నక్షత్రాలు, నీరు, నింగిలలో ఉన్న తత్త్వము, నాలో ఉన్న తత్త్వము ఒక్కటే. ఆకాశంలోని మెరుపులో ఏ తత్త్వమైతే ఉన్నదో అదే నాలోనూ ఉన్నది. చరాచర జగత్తు అంతా వ్యాపించింది. ఆ తత్త్వమే బ్రహ్మతత్త్వము. ఈ తత్త్వాన్ని అర్థం చేసుకుని బాధలను దూరం చేసుకో" అన్నది. అంటే పరమాత్మ ప్రాణస్వరూపుడు, సుఖస్వరూపుడు, ఆకాశరూపుడు. కాబట్టి బ్రహ్మ నేత్రరూపుడా? కాదా? అనే ప్రశ్న కూడా అవసరం లేదు. అక్షియందున్న పురుషుడు పరమాత్మే. ఇతణ్ణి తెలుసుకున్నవాడికి పాపకర్మ ఉండదు.

శ్రుతులు, స్మృతులు, ఉపనిషద్రహశ్యాలు విన్నవారికి దేవయాన మార్గాన్ని చెప్పటంవల్ల, ఇతడు పరమాత్మ స్వరూపుడే అని తెలుస్తుంది.

ఉపాసకుడు బ్రహ్మచర్యము, తపస్సు మొదలైనవి ఆచరిస్తూ, నియమ నిష్ఠలతో సాధన చేసినట్లైతే అతను ఆత్మసాక్షాత్కారం పొందుతాడు. అటువంటివాడు ఉత్తరాయణ మార్గం ద్వారా ఆదిత్యలోకం చేరతాడు. అతడికి పునర్జన్మ ఉండదు. ఇదే విధంగా అర్చిరాది మార్గం గురించి భగవద్గీతలో కూడా చెప్పబడింది. కాబట్టి అక్షిపురుషుడు పరబ్రహ్మమే.

నిలకడ లేకపోవటం వల్ల, అమృతత్వము, అభయత్వము మొదలైన గుణాలు అసంభవమైనందున, అక్షిపురుషుడు జీవాత్మ, ఛాయాత్మ. ఇది ఎప్పుడూ నిలకడగా కంట్లో ఉండదు. ఎందుకంటే ఉపాసన చేసేటప్పుడు ఎదురుగా ఏ ఆకారాన్ని ఉంచుకోము. పోనీ జీవాత్మ అందామా అంటే అది ఒక్క కంటిలోనే ఉండదు. శరీరమంతా వ్యాపించి ఉంటుంది.

ఉపాసన కోసం పరమాత్మకు కన్ను స్థానంగా చెప్పారు. అంతేకాని జీవాత్మకు కాదు. పైగా అమృతత్వము, అభయత్వము ఇత్యాది గుణాలు జీవాత్మకు, ఛాయాత్మకు లేవు. ఒక్క పరమాత్మకే ఉంటాయి. దేవతలయొక్క అమరత్వం శాశ్వతం కాదు.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో "పరబ్రహ్మను గురించిన భయంతోనే గాలి వీస్తోంది. సూర్యుడు ఉదయిస్తున్నాడు. ఇంద్రాదిదేవతలు తమ విధులు సక్రమంగా నిర్వహిస్తున్నారు." అన్నారు. పరమాత్మ ఒక్కడే అమరుడు. అతడే అక్షిలోని పురుషుడు.

19. అధిదేవతల యందున్నవాడు పరమాత్మే

పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపి. అన్ని భూతాలలోను అంతర్యామిగా ఉన్నవాడే ఆత్మ. అయితే ఇక్కడ అంతర్యామిగా చెప్పబడ్డవాడు వాటికి అభిమాని అయిన దేవతా? లేక పరమేశ్వరుడా అనే విషయాన్ని ఐదవదైన **'అంతర్యామధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 49 "అన్తర్యామ్యధిదైవాదిషు తద్ధర్మవ్యపదేశాత్"

50 "న చ స్మార్తమతద్ధర్మాభిలాపాత్"

51 "శారీరశ్చోభయేపి హి భేదేనైనమధీయతే"

"పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపి. అన్ని భూతములయందు అంతర్యామిగా ఉన్నవాడే ఆత్మ అంటున్నారు కదా! ఇక్కడ అంతర్యామిగా చెప్పబడినవాడు వాటివాటికి అభిమాని అయిన దేవతా? లేక పరమేశ్వరుడా?" అనే విషయం వివరిస్తున్నారు.

అధిదైవము, అధియజ్ఞము మొదలైన వాటియందు అంతర్యామిగా చెప్పబడినవాడు, అన్ని భూతములయందు ఉన్నవాడు, అమృతత్త్వము మొదలైన ధర్మాలు గలవాడు ఆ పరమాత్మయే.

పరమేశ్వరుడు సమస్త భూతములందు అంతర్యామిగా ఉంటూ వాటిని నియంత్రిస్తున్నాడు. అందుకనే పరమేశ్వరుని యందు భయంవల్లనే గాలి సవ్యంగా వీస్తోంది. సూర్యుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. చంద్రుడు చల్లదనాన్నిస్తున్నాడు. ఆ పరమాత్మయే అన్నిటికన్న, అందరికన్న శక్తిమంతుడు. అందుచేతనే **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "పరమేశ్వరుడు అన్ని భూతములయందు ఉన్నాడు. ఆ భూతాలు అతన్నెరుగవు. ఆ భూతాలే అతని శరీరం. సర్వభూతాలలో ఉంటూ, వాటిని నియంత్రిస్తున్నాడు. అతడే అంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ" అని చెప్పబడింది.

అయితే పరమాత్మ నామరూపాలు లేనివాడు. అశరీరి. మరి శరీరంలేనివాడు ఇతరులను ఎలా నియమిస్తాడు? అని అనుమానం వస్తుంది. అతడు ఎవరిని, దేనిని నియమిస్తున్నాడో వారి వారి శరీరాలతో, ఇంద్రియాలతోనే వారిని నియమిస్తున్నాడు. వారి శరీరము ఇంద్రియాలతోనే తాను శరీరము ఇంద్రియాలు కలవాడు అవుతున్నాడు. అందుకనే అంతర్యామి అయినవాడు ఆత్మ.

అంతర్యామి పరబ్రహ్మ. అంతేకాని సాంఖ్యులు చెప్పే ప్రకృతి కాదు. అంతర్యామికి ఉన్న ధర్మాలు ప్రకృతికి వర్తించవు.

"అంతర్యామిగా ప్రకృతిని అంగీకరించకపోతే జీవిని అంగీకరించవచ్చును కదా" అనుమానం. ఈ అనుమానానికి సమాధానంగా తరువాత సూత్రం చెబుతున్నారు.

అంతర్యామి అంటే జీవికాదు. ఈ జీవి అంతర్యామి కన్న భిన్నమైన్నవాడు.

శరీరం గల జీవికి కొన్ని గుణాలుంటాయి. కంటి చూపు, నోటిమాట ఉంటాయి. కాని పృథివ్యాధుల్లో ఇమిడి ఉండదు. వాటిని నియమించే శక్తి జీవికి ఉండదు. అందుచేత అంతర్యామి అంటే పరమాత్మ. అతడు అన్ని భూతాలయందు ఉంటాడు. అందరు దేవతల యందు ఉంటాడు. అందరినీ నియమిస్తాడు. అతనివల్లనే ఈ జగత్తు అంతా సవ్యంగా నడుస్తోంది. ఈ రకంగా అధిదేవతాదులందున్న వాడు పరమాత్మయే కాని వేరు కాదు.

20. అదృశ్యాదిరూపము కలది బ్రహ్మము

పరబ్రహ్మ అక్షర స్వరూపుడు. కంటికి కనిపించడు. నాశనము లేనివాడు. నామరూపాలు, ఇంద్రియాలు లేనివాడు. సర్వవ్యాపి. సమస్తానికి కారణభూతుడు. ఇక్కడ చిన్న అనుమానం. ఈ లక్షణాలు గలది ప్రకృతా? జీవుడా? పరమాత్మా? ఈ విషయాలు ఆరవదైన **'అదృశ్యత్వాధికరణ'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 52 "అదృశ్యత్వాదిగుణకో ధర్మోక్తేః"

53 "విశేషణభేదవ్యపదేశాభ్యాం చ నేతరౌ"

54 "రూపోపన్యాసాచ్చ"

సర్వజ్ఞుడు, అన్ని ధర్మాలు, గుణాలు గలవాడు పరమాత్మే తప్ప వేరు కాదు.

సర్వజ్ఞత్వము, సర్వనేతృత్వము అనే ధర్మాలు జడమైన ప్రకృతివీ కాదు. శరీరం గల జీవుడివి అంతకన్నా కాదు. ఈ లక్షణాలన్నీ పరమేశ్వరుడివి. అతనివల్లనే ఈ సృష్టి జరుగుతున్నది.

విశేషణాలను, భేదాన్ని చెప్పటంవల్ల భూతాలను సృష్టించినవాడు పరమాత్మే కాని ఇంకొకరు కాదు.

పరమాత్మ అన్ని భూతాలను సృష్టించాడు. అతడు దివ్యుడు, మూర్తిరహితుడు, పూర్ణుడు, బాహ్యాంభ్యంతరాల్లో ఉండేవాడు, జన్మలేనివాడు, ప్రాణరహితుడు, మనసు లేనివాడు, పరిశుద్ధుడు, మాయకు అతీతుడు అతనినుండే ప్రాణము, పంచభూతాలు, మనస్సు, ఇంద్రియాలు పుడుతున్నాయి. అని **ముండకోపనిషత్తు** చెబుతోంది.

జీవుడికి నామరూపాలుంటాయి. కాబట్టి ఈ లక్షణాలు అతడికి వర్తించవు. భూతసృష్టికి కారణము ప్రకృతి కాదు. అక్షరము అంటే క్షరము కానిది. అవ్యాకృతము నామరూపాలతో వ్యక్తం కానిది. అదే పరమేశ్వరుడు.

రూపాన్ని చెప్పటంవల్ల భూతయోని అంటే పరమాత్మయే కాని వేరు కాదు.

ముండకోపనిషత్తులోశౌనకా ! ప్రజ్వరిల్లిన అగ్నినుండి అదే విధమైన ఆకారము, గుణము కల వేలకొలది నిప్పురవ్వలు వెలువడుతున్నట్లే, పరబ్రహ్మ నుండి అనేకమైన శరీరాలు, రూపాలు వెలువడి మళ్ళీ అందులోనే లీనమై పోతున్నాయి. పరబ్రహ్మ స్వయంప్రకాశం కలవాడు. నిరాకారుడు. బాహ్యాభ్యంతరాల్లో ఉండేవాడు. పుట్టుక, ప్రాణము, మనస్సు లేనివాడు. పరిశుద్ధమైన వాడు. మాయకు అతీతుడు. అతడి నుండే ప్రాణము, మనస్సు, సమస్త ఇంద్రియాలు, పంచభూతాలు పుడుతున్నాయి. ఈ పరబ్రహ్మకు అగ్ని–శిరస్సు, సూర్యచంద్రులు–నేత్రాలు, దిక్కులే–చెవులు, వేదాలు–వాక్కు, వాయువు–ప్రాణం, జగత్తే అతని హృదయం. అతని పాదాల నుండి భూమి పుట్టింది. అతడే సమస్త భూతాల్లోనూ ఉండే అంతరాత్మ. ఆ పరబ్రహ్మ నుంచే అగ్ని పుడుతోంది. ఆ అగ్నికి సూర్యుడు సమిధ. చంద్రునివల్ల మేఘాలు, మేఘాలవల్ల ఓషధులు, అన్నం పుడుతున్నాయి. అన్నంవల్ల పుట్టిన వీర్యాన్ని పురుషుడు స్త్రీలో ఉంచుతున్నాడు. ఈ విధంగా విశ్వమంతా ఆ పరమేశ్వరుని నుంచే పుడుతోంది.

ఆ పరమేశ్వరుని నుంచే చతుర్వేద మంత్రాలు పుట్టినవి. మౌంజీబంధనాది దీక్షలు, అగ్నిహోత్రాది యజ్ఞాలు, దక్షిణలు, యజ్ఞాలకు కాలప్రమాణము, సూర్యచంద్రలోకాలు, ఉత్తరాయణ, దక్షిణాయన మార్గాలు పుట్టాయి. అష్టవసువులు, ఏకాదశ రుద్రులు, ద్వాదశాదిత్యులు పుట్టారు. కర్మాధికారంగల మానవులు పుట్టారు.

పశువులు, పక్షులు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసలు, ధాన్యాలు, పురుషార్థాలు సాధించటానికి వీలైన తపస్సు, శ్రద్ధ, మిత భాషణ, హితభాషణ, అష్టవిధ మైధునాలను త్యజించటం ద్వారా ఆచరించే బ్రహ్మచర్యం పుట్టాయి.

పరబ్రహ్మ నుండే సప్త ప్రాణాలు (కళ్ళు–2, ముక్కులు–2, చెవులు–2, నోరు1) పుట్టినాయి. శరీరంలో సంచరిస్తూ వాటికి విషయాలైన ఏడు జ్వాలలు, ఇంద్రియ విషయాల రూపంలో ఉండే ఏడు సమిధలు, విషయజ్ఞాన స్వరూపమైన ఏడు ఆహుతులు, ఏడు ప్రాణాలు సంచరించే స్థానాలు, ఇవన్నీ పరమేశ్వరుని నుంచే పుట్టాయి. సప్తసముద్రాలు, పర్వతాలు, నదులు, వివిధ రకాల ధాన్యాలు, షడ్రుచులు పుట్టాయి.

సమస్త ప్రపంచము, అగ్నిహోత్రాది కర్మలు, జ్ఞానరూపమైన తపస్సు, అన్నీ అతని రూపమే. వీటన్నింటిలోనూ పరమేశ్వరుడున్నాడు. సమస్త ప్రాణుల హృదయాల్లోనూ ఉన్నాడు. సూర్యాది గ్రహాలను ప్రకాశింపచేసేది ఆ పరబ్రహ్మమే. అదే ప్రాణం, అదే వాక్కు, అదే మనస్సు, అదే సత్యము, నిత్యము, అమృతమయమై ఉన్నది. ఈ విషయం తెలుసుకున్న వాడు బ్రతికి ఉండగానే అజ్ఞానపు ముడులను త్రెంచుకొని ముక్తుడౌతాడు అని చెప్పబడింది. అంటే ఈ రూపాలన్నీ పరమాత్మవే. ఈ రూపం జీవుడికి కాదు. సర్వభూతాలకు ఆత్మగా ఉండటమనేది ప్రకృతి లక్షణం కాదు. ఈ లక్షణాలన్నీ పరబ్రహ్మవే. అదృశ్యాది రూపము గలది, భూతయోని పరబ్రహ్మ తప్ప వేరేదీ కాదు.

21. వైశ్వానరుడు బ్రహ్మమే

ఆత్మ అంటే జీవాత్మా? లేక పరమాత్మా? వైశ్వానరుడు అంటే జఠరాగ్ని, భూతాగ్ని, అగ్నిదేవుడు వీటిలో ఏది? వైశ్వానరుడు కూడా బ్రహ్మమేనా అనే విషయాలు ఏడవదైన **'వైశ్వానరాధికరణ'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో తొమ్మిది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 55 "వైశ్వానరః సాధారశబ్దవిశేషాత్"

56 "స్మర్యమాణమనుమానం స్యాదితి"

57 "శబ్దాదిభ్యోఽన్తః ప్రతిష్ఠానాన్నేతి చేన్న తథా దృష్ట్యుపదేశాదసంభవాత్పు రుషమపి చైనమధీయతే"

సూత్రం - 58 "అతఏవ న దేవతా భూతం చ"

59 "సాక్షాదప్యవిరోదం జైమినిః"

60 "అభివ్యక్తేరిత్యాశ్మరథ్యః"

61 "అనుస్మృతేర్బాదరిః"

62 "సంపత్తేరితి జైమినిస్తథా హి దర్శయతి"

63 "ఆమనన్తి చైనమస్మిన్"

సాధారణ శబ్ద విశేషాల వల్ల వైశ్వానరుడు పరమాత్మ.

వైశ్వానరశబ్దం పరమాత్మ వాచకం. వైశ్వానరాత్మను గురించి **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో వివరించబడింది.

పూర్వకాలంలో ఉపమన్యుని కుమారుడు - ప్రాచీనశీలుడు, పులుషుని కుమారుడు సత్యయజ్ఞుడు, భల్లవుని కుమారుడు ఇంద్రద్యుమ్నుడు, శర్కరాక్షుని కుమారుడు జనుడు, అశ్వతరాశ్వుని కుమారుడు బుడిలుడు. వీరైదుగురు మంచి మిత్రులు, సదాచార సంపన్నులు. ఉత్తమ గృహస్థులు, పరమశ్రోత్రీయులు. ఒకరోజున వీరంతా ఒకచోట చేరి 'ఆత్మ అంటే ఏమిటి? బ్రహ్మతత్త్వం అంటే ఏమిటి?' అని చర్చ సాగించారు. ఆ అంశం ఎంతకీ తేలలేదు. ఆ రోజుల్లో అరుణమహర్షి కుమారుడు ఉద్దాలకుడికి ఈ విషయాలు తెలుసునని ప్రతీతి. అందుచేత వీరందరూ అతని వద్దకు వెళ్ళాలని నిశ్చయించుకున్నారు. అనుకున్నదే తడవుగా ఉద్దాలకుడి దగ్గరకు బయలుదేరివెళ్ళి ఆయనకు నమస్కరించి వైశ్వానరాత్మను గూర్చి ఉపదేశం చెయ్యమని వేడుకున్నారు. ఆ విషయం విన్న ఉద్దాలకుడు "వీరంతా వైశ్వానరాత్మను గురించి తెలుసుకోవటానికి నా దగ్గరకు వచ్చారు. కాని వీరి అనుమానాలు తీర్చేశక్తి సామర్థ్యాలు నాకులేవు. వీరి సందేహాలు నేను తీర్చలేకపోయినా, వీరికి వైశ్వానరాత్మను గురించి వివరించగల మంచి గురువును చూపవలసిన బాధ్యత నాకున్నది. అని ఆలోచించినవాడై వారితో "ఆత్మ స్వరూపులారా! వైశ్వానరాత్మను గురించి క్షుణ్ణంగా తెలిసినవాడు అశ్వపతిమహారాజు. ఆయన కేకయదేశపురాజు. మీతోపాటు నేను కూడా వస్తాను. మనమంతా అతనివద్దకు పోయి సందేహ నివృత్తి చేసుకుందాం" అన్నాడు. వారందరూ కలిసి కేకయదేశం బయలుదేరారు.

అశ్వపతి మహారాజు వీరందరినీ సాదరంగా ఆహ్వానించి అందరినీ సత్కరించాడు మరునాడు ఉదయం వారిని పిలిచి "బ్రాహ్మణులారా! నా రాజ్యంలో దొంగలులేరు. ధనముండి దానధర్మాలు చెయ్యనివారు లేరు. మద్యం త్రాగి అల్లరి చేసే త్రాగుబోతులూ లేరు. అగ్నిహోత్ర విధులు నిర్వహించని బ్రహ్మచారులుగాని, గృహస్థులుగాని లేనేలేరు. అందరూ విద్వాంసులే. రాజ్యమంతా ఎన్నిసార్లు వెదికినా విద్వాంసుడు కానివాడంటూ దొరకడు. ఇప్పుడు నేను యజ్ఞం నిర్వహిస్తున్నాను. అందులో ఋత్విక్కులకిచ్చే దక్షిణలే మీక్కూడా ఇస్తాను. ఇక్కడే ఉండి మీరుకూడా యజ్ఞంలో పాల్గొనండి" అన్నాడు.

ఆ మాటలకు బ్రాహ్మణులు రాజు చెప్పిన దానికి ఒప్పుకుని "రాజా! వైశ్వానరాత్మను గురించి తెలుసుకోవటానికి నీ దగ్గరకు వచ్చాము. అది తెలుసుకోకుండా ఇక్కడ నుంచి వెళ్ళము" అన్నారు.

ఆ మాటలకు అశ్వపతి మహారాజు సంతోషించాడు. వారి ఆధ్యాత్మిక జిజ్ఞాసను కొనియాడాడు. తరువాత రేపుఉదయాన్నే ఈ విషయం గురించి చర్చిద్దాం విశ్రాంతి తీసుకోండి" అన్నారు.

మరునాడు తెల్లవారకుండానే వారి పనులు ముగించుకుని, చేత సమిధలు పట్టుకుని వినయంగా రాజు వద్దకు వెళ్ళారు.

అప్పుడు రాజు ఔపమన్యుని కుమారుడైన ప్రాచీనశీలుణ్ణి పిలిచి "నీవు వైశ్వానరాత్మను ఏ విధంగా ఉపాసన చేస్తున్నావు?" అన్నాడు.

"రాజా! నేను ద్యులోకాన్ని వైశ్వానరాత్మగా భావించి ఉపాసన చేస్తున్నాను" అన్నాడు ప్రాచీనశీలుడు. దానికి అశ్వపతి మహారాజు" నువు ఉపాసించేది "సుతేజ" అనే పేరుతో ప్రసిద్ధి చెందిన వైశ్వానరాత్మ. ఈ ఉపాసన వల్ల నీ కులంవారు తరతరాలుగా కర్మ నిష్టపరతంత్రులౌతారు. సుతేజమనే ఈ ఆత్మ వైశ్వానరాత్మలో నాల్గవ భాగం మాత్రమే. అది వైశ్వానరాత్మకు శిరోభాగమువంటిది. నువు ఈ కొంచెం భాగాన్నే మొత్తము అనుకొని ఉపాసన చేస్తే నీ తలతెగి క్రింద పండిపోతుంది. నువు ఇక్కడికి వచ్చి ఈ విషయం తెలుసుకోవటం మంచిదయింది" అన్నాడు. తరువాత రాజు అదే ప్రశ్న సత్యయజ్ఞుని అడిగాడు.

నేను వైశ్వానరాత్మను ఆదిత్యరూపంలో ఉపాసిస్తాను అన్నాడు సత్యయజ్ఞుడు. ఆ మాటలు విన్న రాజు "సత్యయజ్ఞా! నువు ఉపాసించేది నిజంగా వైశ్వనరాత్మే. ఈ ఉపాసనవల్ల నీ వంశంలో చాలామందికి విశ్వరూప సాధన తేలిక అవుతుంది. నువు ఉపాసించే ఆదిత్యుడు వైశ్వానరాత్మకు నేత్రం. వైశ్వానరాత్మలో ఇది నాల్గవ వంతు మాత్రమే. ఈ విషయం తెలియకుండా ఉపాసన చేసే సాధకుడు అంధుడవుతాడు అన్నాడు. ఆ తరువాత మహారాజు జనుణ్ణి కూడా ప్రశ్న అడిగాడు. దానికి జనుడు నేను ఆకాశాన్ని వైశ్వానరాత్మగా ఉపాసిస్తాను అన్నాడు.

ఆ మాటలు విన్న మహారాజు "నువు ఉపాసించే ఆకాశము వైశ్వానరాత్మ యొక్క మధ్య భాగము. దీన్ని ఉపాసించటంవల్ల నీ వశంలోనివారు అంతులేని ధనాన్ని పొందుతారు. ప్రియమైన వస్తుదర్శనం చేసుకుంటారు. కాని ఇది వైశ్వానరాత్మలో ఒక భాగమని తెలియకుండా గనక ఉపాసనచేస్తే సాధకుని మధ్యభాగం నాశనమై పోతుంది" అన్నాడు.

ఆ తరువాత బుడిలుడిని అదే ప్రశ్న అడిగాడు. దానికి బుడిలుడు "రాజా! నేను జలాన్ని వైశ్వానరాత్మగా భావిస్తున్నాను" అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్నరాజు "నువ్వు ఉపాసించేది ధనసంజ్ఞగల వైశ్వానరాత్మ. దీన్ని ఉపాసించినవారు ధనవంతు లవుతారు. బ్రహ్మతేజస్సు పొందుతారు. కాని ఇదే వైశ్వానరాత్మ పూర్తిరూపమని ఉపాసనచేస్తే సాధకుని మూత్రకోశం బ్రద్దలైపోతుంది" అన్నాడు.

తరువాత గౌతముణ్ణి "నువ్వు ఆ ఏ ఆత్మను ఉపాసన చేస్తావు?" అని అడిగాడు. దానికి గౌతముడు "రాజా! నేను పృథివిని వైశ్వానరాత్మగా ఉపాసిస్తాను" అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్నరాజు ఈ విధంగా అన్నాడు. "కుమారా! నీవుపాసించే భూమి వైశ్వానరాత్మకు పాదాలు. అంతేకాని అదే పూర్ణరూపం కాదు. దీని ఉపాసనవల్ల సంతానము, పశుసంపద కలుగుతాయి. కాని ఇదే పరిపూర్ణమని ఉపాసన చేసినవాడి పాదాలు శిథిలమై పోతాయి"

ఓ బ్రాహ్మణ కుమారులారా! సంపూర్ణ వైశ్వానరాత్మను నేనే అని భావించేవాడు వైశ్వానరావేత్త అయి అన్నీభక్షణ చేస్తాడు. అంటే సమస్త లోకాల్లోనూ, ప్రాణాల్లోనూ, ఆత్మల్లోనూ తానే ఉండి అన్నీ భక్షణ చేస్తాడు. ఆ వైశ్వానరునికి శిరస్సు – ద్యులోకం; నేత్రాలు ఆదిత్యుడు; ప్రాణం–వాయువు; శరీరమధ్యభాగం – ఆకాశం; మూత్రకోశం–

జలం. పాదాలు–పృథివి, వక్షస్థలమే – వేదిక; రోమాలు – దర్భలు, హృదయం – గార్హపత్యాగ్ని మనస్సు – దక్షిణాగ్ని, నోరు – ఆహవానీయాగ్ని.

ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం వైశ్వానరోపాసకుడు భోజన సమయంలో ముందుగా వడ్డించిన అన్నాన్ని హవనం చెయ్యాలి. ప్రాణాహుతులివ్వాలి. మొదటి ఆహుతి ప్రాణాయ స్వాహా అంటే ప్రాణం తృప్తి పొందుతుంది. దీనివల్ల నేత్రము, ఆదిత్యుడు, ద్యులోకము, దేవతలు తృప్తి పొందుతారు. అందువల్ల భోక్త సంతానము, పశువులు, తేజస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు పొందుతాడు.

రెండవ ప్రాణాహుతి 'వ్యానాయ స్వాహ' దీనివల్ల వ్యానవాయువు తృప్తి పొందుతుంది. దీనివల్ల శ్రోత్రము, చంద్రుడు, దిక్కులు, దిక్కులకు అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి పొందుతారు. అందువల్ల భోక్త సంతానము, పశువులు, శరీర తేజస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు పొందుతాడు.

మూడవ ఆహుతి 'అపానాయ స్వాహా!' దీనివల్ల అపానవాయువు తృప్తి పొందుతుంది. దీనివల్ల అగ్ని, పృథివి, పృథివికి అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి పొందుతారు. భోక్తకు సంతానము, పశువులు, తేజస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు లభిస్తాయి.

నాల్గవ ఆహుతి 'సమానాయ స్వాహ' దీనివల్ల సమానవాయువు తృప్తి పొందుతుంది. దానివల్ల మనస్సు, పర్జన్యుడు, విద్యుత్తు, వీరి అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి చెందుతారు. భోక్తకు ఇందాకటి ఫలమే వస్తుంది.

ఐదవ ఆహుతి 'ఉదానాయస్వాహా' దీనివల్ల ఉదాన వాయువు తృప్తి చెందుతుంది. దాని వలన చర్మము, వాయువు, ఆకాశము, వాటి అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి చెందుతారు. భోక్తకు ఇందాకటి ఫలమే వస్తుంది.

ఈ రకంగా మూడు లోకాలు శరీరమే అనటంచేత అతడు పరమాత్మ తప్ప వేరు కాదు.

స్మృతులలో చెప్పిన రూపం దీని ప్రమాణంగా ఉండటంచేత వైశ్వానరుడు పరమాత్మ అనే చెప్పాలి.

పురాణాలలో పరమేశ్వరుని వర్ణిస్తూ "ఎవరికైతే

అగ్ని – ముఖము

ద్యులోకము – శిరస్సు

ఆకాశం – నాభి

భూమి – పాదాలు

సూర్యుడు – కనులు

దిక్కులు – శ్రోత్రములు అయినాయో, అటువంటి పరమాత్మకు నమస్కారము" ఇక్కడ చెప్పిన వైశ్వానరుడు, పురాణాలలోని పరమేశ్వరుడు ఇద్దరూ ఒకటే.

వైశ్వానరశబ్దం అగ్నికి సంబంధించి ఉన్నది. వైశ్వానరపదం – పరమాత్మకు సంబంధించినది. అంతేకాని జఠరాగ్ని మాత్రం కాదు.

ఈ ప్రకరణంలో జఠరాగ్ని రూపంలో పరమేశ్వరోపాసన చెప్పబడింది. అంతేకాని వైశ్వానరుడు పరమాత్మే.

వైశ్వానర పదానికి అగ్ని అని అర్థం కాదు. పరిమితశక్తి గల అగ్నికి, ముల్లోకాలు శరీరం కావు. కాబట్టి వైశ్వానరుడు పరమాత్మే.

ప్రత్యక్షంగా సాక్షాత్తు ఇది పరమేశ్వరోపాసనే. వైశ్వానరుడు అనే శబ్దానికి విశ్వానికే నరుడు, విశ్వంలోని జీవులన్నింటికీ ప్రతిరూపం అని అర్థం. సమస్త జీవులు ఇతనికి సంబంధించినవే. అందుకే వైశ్వానరుడు సర్వేశ్వరుడు.

ఉపాసకులను అనుగ్రహించటం కోసం హృదయము మొదలైన స్థానాల్లో ఉంటున్నాడు. అతడు ఉండే స్థానాన్ని బట్టి స్వల్పపరిమాణం గలవాడని అశ్మరథ్యుడు అనే ఋషి చెప్పాడు.

బాదరి అనే ఆచార్యుడు "ధ్యానమువల్ల ప్రాదేశమాత్రుడుగా చెప్పబడుతున్నాడు" అని చెప్పాడు. పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడు. అయినప్పటికీ 'శేరుతో కొలిచిన ధాన్యం శేరే' అన్నట్లుగా, పరిభిన్నమైన మనసుతో ధ్యానం చేస్తున్నాము కాబట్టి పరిభిన్నుడుగా చెప్పబడుతున్నాడు.

వాజసనేయ బ్రాహ్మణంలో ద్యులోకం మొదలు భూమివరకు వైశ్వానరునికి శిరస్సు మొదలు గడ్డం వరకు అవయవాలు అని చెప్పబడింది. అందుకని వైశ్వానరుడే పరమాత్మ అంటున్నాడు జైమిని మహర్షి.

జాబాలిశాఖవారు పరమేశ్వరుణ్ణి శిరస్సుకు, గడ్డానికి మధ్యప్రదేశంలో ఉపాసించాలి అంటున్నారు. జాబాలోపనిషత్తులో ఈ విధంగా చెప్పబడింది.

జీవుడు దేనియందు ప్రతిష్టితమై ఉన్నాడు? – వరుణకు అసికి మధ్యభాగంలో వరుణ అంటే ఏమిటి? ఇంద్రియాలు చేసిన అన్ని పాపాలను హరించేది.

అసి అంటే ఏమిటి? సర్వపాపాలు నశింపచేసేది.

అందుకే భ్రూ, నాసికల మధ్యభాగమే వారణాసి అది ద్యులోకానికి పరలోకాలకు సంధి. కాబట్టి వైశ్వానరుడు అంటే పరమాత్మే.

మాండుక్యోపనిషత్తులో "కనిపించే జగత్తంతా పరబ్రహ్మ స్వరూపమే. పైకి కనిపించే విశ్వము మాత్రమే బ్రహ్మకాదు. కనిపించకుండా లోపల ఉండే ఆత్మకూడా బ్రహ్మమే. అంటే కనిపించేదీ, కనిపించనిదీ కూడా బ్రహ్మమే. బ్రహ్మనికి నాలుగు పాదాలున్నాయి. అందులో మొదటి పాదం వైశ్వానరుడు. అంటే విశ్వంలోని నరులందరిలోనూ సమానంగా ఉండేవాడు. వారందరికీ ప్రతినిధి విశ్వముయొక్క వ్యష్టిరూపం వైశ్వానరుడైతే, సమిష్టిరూపం విరాట్స్వరూపం" అని చెప్పబడింది. కాబట్టి వైశ్వానరుడు అంటే బ్రహ్మ తప్ప ఇంకెవరూ కాదు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని

మొదటి అధ్యాయంలోని రెండవ పాదం పూర్తయింది.

మొదటి అధ్యాయం

మూడవ పాదం

ఈ పాదంలో పదమూడు అధికరణలు, నలభై మూడు సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ జ్ఞేయ బ్రహ్మను వివరిస్తున్నారు.

22. ద్యులోకానికి, భూలోకానికి కూడా ఆధారము బ్రహ్మమే

ఇది మొదటి అధికరణ. దీని పేరు **'ద్యుభ్వాద్యధికరణము'** ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - *64* *"ద్యుభ్వాద్వాయతనం స్వశబ్దాత్"*

65 "ముక్తోపసృప్యవ్యపదేశాత్"

66 "నానుమానమతచ్ఛబ్దాత్"

67 "ప్రాణభృచ్చ"

68 "భేదవ్యపదేశాత్"

69 "ప్రకరణాత్"

70 "స్థిత్యదనాభ్యాం చ"

ముండకోపనిషత్తులో "అక్షర పురుషుడుగా చెప్పబడే ఆ పరబ్రహ్మలో ద్యులోకము, భూమి, అంతరిక్షము, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, అన్నీ వస్త్రంలో దారపు పోగుల లాగా కలిసి ఉన్నాయి. అదే అద్వితీయమైన బ్రహ్మ అదే మోక్షానికి సేతువు" అని చెప్పబడింది.

ఇక్కడ సేతువు అని చెప్పబడింది. సేతువు అంటే 'ఒక వడ్డు నుంచి ఇంకొక వడ్డుకు చేర్చేది' అని అర్థం కదా. మరి పరమాత్మ సేతువు ఎలా అవుతాడు. పరమాత్మ అనంతమైనది. అపారమైనది. కదా ! సేతువు పరిమితమైనది. మరి అపరిమితమైన పరమాత్మ, పరిమితమైన సేతువు ఎలా అవుతుంది? లేకపోతే ఈ సేతువు ప్రకృతి కాని, వాయువుకాని అవుతుందా?"

ద్యులోకము, భూలోకము, ప్రాణము, మనస్సు, అంతరిక్షము గల ఈ జగత్తుకు ఆధారమైనది పరబ్రహ్మ. పైన చెప్పిన సూత్రంలో 'స్వ' అనేది పరబ్రహ్మ వాచకము. శ్రుతుల్లో అనేకచోట్ల ఈ శబ్దంతోనే ఆత్మను సూచించారు.

ముండకోపనిషత్తులో "సమస్త ప్రపంచము, అగ్నిహోత్రాది కర్మలు, తపస్సు, అన్నీ అతని రూపమే. అన్నింటి యందు పరమేశ్వరుడున్నాడు. సమస్త ప్రాణుల హృదయాల్లోనూ ఉన్నాడు. సూర్యాదిగ్రహాలను ప్రకాశింపచేసేది బ్రహ్మమే. అదే ప్రాణం. అదే వాక్కు. అదే మనస్సు. అదే సత్యము, అదే నిత్యము. అమృతమయము" అని చెప్పబడింది.

కాబట్టి ఈ జగత్తుకు ఆధారము బ్రహ్మమే.

ముక్తులచే పొందదగినది అని చెప్పటం వల్ల ద్యులోకము, భూలోకము మొదలైన వాటికి అధిష్ఠానం పరబ్రహ్మమే. అధిష్టానము అంటే – స్థానము, అధికారము, ఆధారము అని అర్థం.

అజ్ఞానము, నేను నాది అనే అహంకార మమకారాలు. ఈ అజ్ఞానం వల్లనే శరీరము మొదలైన వాటికి గౌరవ సత్కారాలు. వీటివలన రాగము ఉద్భవిస్తుంది. దేహాన్ని అగౌరవపరిస్తే ద్వేషం కలుగుతుంది. శరీరం నాశనమవుతుందేమోనని భయం. దానిమీద మోహం. ఈ రకంగా అవిద్య అనేక రకాలుగా ఉంటుంది. దీనికి విరుద్ధం ముక్తి. రాగద్వేషాలు లేనప్పుడు పొందే స్థానమే ముక్తి. అదే భూమి, స్వర్గము మొ॥ వాటికి అధిష్ఠానము. అదే బ్రహ్మ.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా "ఆత్మ వేదాధ్యయనంవల్లగాని, శాస్త్రజ్ఞానం వల్లగాని తెలియబడదు. ఆత్మసాక్షాత్కారమందు అకుంఠితదీక్ష గలవాడికే ఇది బోధ పడుతుంది. **ఐహిక బంధనాలలో కూరుకుపోయిన వాడికి, కర్మ పరిత్యాగం చెయ్యని వాడికి ఆత్మ సాక్షాత్కరించదు. బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులైన సన్యాసులకే ఇది గోచరిస్తుంది.** జ్ఞానులైన మహర్షులు తమ హృదయంలో దర్శించిన ఆత్మనే పరమాత్మగా తెలుసుకుంటారు. ఉపనిషత్సారమైన బ్రహ్మజ్ఞానమే తమ ధ్యేయంగా నిశ్చయించి సన్యసించిన యతీశ్వరులు మాత్రమే బ్రహ్మలోకము ప్రవేశించి ముక్తి పొందుతారు" అని చెప్పబడింది. అంటే ముక్తి అనేది పరమపురుషులకు మాత్రమే కలుగుతుంది.

ముక్తపురుషులు పరబ్రహ్మాని పొందుతారు కాని ప్రకృతిని పొందరు. కాబట్టి ద్యుభ్వాదులకు (భూలోక భువర్లోకాలకు) ఆయతనం పరమాత్మ.

ఇక్కడ ప్రకృతి అని చెప్పే శబ్దం లేనందువల్ల, అనుమాన ప్రమాణంతో ప్రకృతిని ద్యుభ్వాదులకు అధిష్ఠానం అని చెప్పరాదు.

బ్రహ్మాన్ని ప్రతిపాదించటానికి అనేకమైన విశేషాలు గతంలో చెప్పారు. కాని ఇంకొక దానికి అలాంటివేమీ చెప్పలేదు. కాబట్టి స్వర్గము, పృథివి మొదలైన వాటికి అధిష్ఠానము బ్రహ్మమే.

ప్రాణాలను భరించేవాడు ప్రాణభృత్తు అంటే జీవుడు. అయితే విజ్ఞానాత్మ అయిన జీవుడు కూడా ద్యుభ్వాదులకు అధిష్ఠానం కాదు.

జీవుడు సర్వజ్ఞుడు కాదు. అతనిలో ఆత్మత్వము చేతనత్వము ఉన్నాయి కాని జీవుడు ఉపాధి పరిఛిన్నుడు అంటే శరీరం ధరించినవాడు. అందుకని జీవి సర్వజ్ఞుడు కాడు. మరి సర్వజ్ఞుడు బ్రహ్మమే.

ఇద్దరి మధ్య భేదం చెప్పటంవల్ల జీవుడు అధిష్ఠానం కాదు.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా "సంసారమనే వృక్షం మీద రెండు పక్షులు కూర్చుని ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి కర్మఫలం అనుభవిస్తోంది. రెండవది చూస్తూ కూర్చుంది. అజ్ఞానపు పొరలు తొలగిపోయినప్పుడు జీవాత్మ పరమాత్మ ఒకటే అని తెలుస్తుంది. అదే మోక్షము. కాబట్టి అన్నిటికీ అధిష్ఠానము బ్రహ్మమే.

ప్రకరణం వల్ల ప్రాణాలను ధరించే జీవుడు అధిష్ఠానం కాలేడు.

ఏదైనా అర్థం చెప్పేటప్పుడు సందర్భాన్ని బట్టి చెప్పాలి. అందుచేత అన్నిటికీ అధిష్ఠానం బ్రహ్మమే.

ఉదాసీనుడై ఉండటం, కర్మఫలాన్ని అనుభవించటం అనే గుణాలవల్ల కూడా ప్రాణాలు ధరించే జీవుడు అధిష్ఠానం కాలేడు.

ముండకోపనిషత్తులో చెట్టుమీది పక్షులలో ఒకటి జీవాత్మ. రెండవది పరమాత్మ. జీవాత్మ కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తోంది. పరమాత్మ ఉదాసీనంగా కూర్చుంది. కర్మలను అనుభవించే జీవుడు, శరీరధారి. కాబట్టి అతడు లోకాలకు అధిష్ఠానం కాదు. ద్యులోకానికి, భూలోకానికి అధిష్ఠానము ఆ పరమాత్మే కాని ఇంకొకరు కాదు.

23. భూమము బ్రహ్మమే

భూమము అంటే బ్రహ్మ. ఈ అధికరణలో రెండు సూత్రాలున్నాయి. ఈ అధికరణ పేరు **'భూమాధికరణము'**

సూత్రం - 71 "భూమా సంప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్"

72 "ధర్మోపపత్తేశ్చ"

సుషుప్త్యవస్థలో మేల్కొని ఉండేది ప్రాణమే కాబట్టి ప్రాణమే పరమాత్మ అంటారు. కాని అది నిజం కాదు.

అమృతత్వాది ధర్మాలయొక్క సంగతివల్ల కూడా భూమము అంటే పరమాత్మే.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో గుణాలున్నా ఎన్ని విషయాలు తెలిసినా, ఆత్మజ్ఞానం లేకపోతే, ఆత్మానుభూతి కలగకపోతే లక్ష్యాన్ని చేరలేదు. ఆత్మజ్ఞానం తప్ప మోక్షానికి వేరే సాధనం లేదు. నారదుడు గొప్ప మహర్షి. ధర్మాల నాచరించాడు. జ్ఞానసముపార్జన చేశాడు. గాని ఆత్మానుభూతి కలుగలేదు. ఆత్మానుభూతి కోసం సనత్కుమారుని వద్ద శిష్యరికం చేశాడు.

ఒకసారి నారదమహర్షి సనత్కుమారుని వద్దకు వెళ్ళి తను ఆత్మానుభూతిని కలుగజేయమని కోరాడు. దానికి సనత్కుమారుడు. 'గతంలో ఏ ఏ విద్యలు అభ్యసించావు?' అన్నాడు.

"స్వామీ ! వేదవేదాంగాలు చదివాను. ఎన్నోకళలు నేర్చుకున్నాను. శాస్త్రాలు అభ్యసించాను. సంగీత సాధన చేశాను. కాని నాకు మనశ్శాంతి లభించలేదు. ఆత్మజ్ఞానం కలుగలేదు. ఆత్మజ్ఞానంవల్ల దుఃఖాలు నశిస్తాయని విన్నాను. కాబట్టి ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఉపదేశించి నాకు దుఃఖ విమోచనం కలుగచేయండి" అన్నాడు నారదుడు.

అప్పుడు సనత్కుమారుడు "నారదా! నువ్వు ఇంతవరకు అభ్యసించినది కష్ట సాధ్యమైన 'పరావిద్య' కాదు. నీకు ఎన్నో సిద్ధాంతాలు తెలుసు. కాని వాటి ఆచరణ లేదు. వాటి ఆంతర్యం నీకు తెలియదు. నీకు తెలిసినదంతా 'అపరావిద్య' అదంతా పదాల గారడి. కాబట్టి వాటన్నిటినీ వదలిపెట్టి విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉన్న ఆత్మతత్త్వాన్ని తెలుసుకో. అదే పరావిద్య. అది సాధించాలంటే మానసిక పవిత్రత

కావాలి. **మనస్సు మలినరహితమైతేనే ఆత్మానుభవం కలుగుతుంది. అంతఃకరణ నిర్మలమవుతుంది. అప్పుడు సత్యదర్శనమవుతుంది.** సత్యం అప్పుడు బాలభానునివలె పసిడికాంతులతో హృదయాంతరాళాల్లో ప్రకాశిస్తుంది. అదే పరావిద్య. దానివల్లనే శాశ్వతమైన ఆనందం లభిస్తుంది.

నారదా ! నువ్వు తెలుసుకున్నదంతా పదాలు మాత్రమే. అది పారిభాషిక పరిజ్ఞానము. ఆ పదజాలం ఏం సాధించగలదో అదే నీకు లభిస్తుంది. అంతకన్నా నీకేమీ దొరకదు.

ఇంతవరకు నీవు తెలుసుకున్నది నామమాత్రమైనది. నువ్వు చదివిన వేదశాస్త్రాలన్నిటికీ పేరు ఉన్నది. ఋగ్వేదము అనేది ఒక పేరు. అలాగే మిగిలిన వేదాలు, పురాణాలు అన్నీ పేర్లే. వ్యాకరణం, తర్కం, జ్యోతిషం, నీతిశాస్త్రం, ధనుర్వేదం, సర్పశాస్త్రం, సంగీతం. ఇవన్నీ పేర్లే కాబట్టి ఒక ప్రతిమలో విష్ణురూపాన్ని భావించి ఉపాసించినట్లు వీటి నామాలన్నీ పరబ్రహ్మ స్వరూపమనే బుద్ధితో ఉపాసించు. నామాన్ని పరమాత్మగా ఉపాసించేవాడు నామం వ్యాపించి ఉన్నంత మేర స్వేచ్ఛగా సంచరించగలుగుతాడు. అంటే ఆ ఉపాసకుడు విశ్వమంతా సంచరించగలుగుతాడు" అన్నాడు.

అది విన్న నారదుడు "నామం కన్నా గొప్పది ఏది?" అని ప్రశ్నించాడు. నామం కన్నా గొప్పది వాక్కు. వాక్శక్తి కనక లేకపోతే పదాలు లేవు. వేదాలు లేవు. వేదాలలో చెప్పబడిన సత్యాసత్యాలు లేవు. శుభాశుభములు లేవు. వాక్కే బ్రహ్మగా ఉపాసించేవాడు వాక్కు వ్యాపించి ఉన్నంతమేర అంటే శబ్దం, స్వరం వ్యాపించి ఉన్నంత మేర స్వేచ్ఛగా సంచరింగలుగుతాడు.

అది విన్న నారదుడు "దేవా! వాక్కు కన్న శ్రేష్ఠమైనదేమైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు.

"ఉన్నది మహర్షీ ! వాక్శక్తి కన్న గొప్పది మనస్సు. ఒక మనిషి వేదాలు నేర్చుకుంటాడు. మనస్సులోంచి వచ్చిన ఆలోచన మూలంగా వేదమంత్రాలను సంతగా చెప్పుకుంటాడు. ఆలోచనే రాకపోతే ఆ పని చెయ్యడు. ఏ పని చెయ్యాలన్నా ఆలోచన రావాలి. అందుచేతనే ఆలోచన చేసే మనస్సు వాక్కు కన్న గొప్పది. మనస్సు బ్రహ్మ అని ఉపాసన చేసేవాడు మనస్సు పొందగలిగినంత మేర స్వేచ్ఛగా విహరించగలుగుతాడు" అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

అది విన్న నారదుడు "స్వామీ ! మనస్సుకన్న శ్రేష్టమైనది ఏది?" అన్నాడు.

"ఆలోచించే మనస్సుకన్న గొప్పది సంకల్పం. అసలు సంకల్పమనేది కలగకపోతే జరిగేది ఏమీలేదు. సంకల్పమంటూ చేస్తే, దాన్నిక్రియ అనుసరిస్తుంది. ఈ సంకల్పమే సమస్త క్రియాకలాకల్పాన్ని కట్టిపెట్టి ఉంచుతుంది. మనస్సు, వాక్కు, నామం, మంత్రం, కర్మ మొదలైనవన్నీ సంకల్పంలోనే లయమవుతాయి. కాబట్టి సంకల్పమే బ్రహ్మ అని ఉపాసన చేసేవాడు భగవంతుడిచేత సంకల్పించబడిన లోకాలన్నీ పొందుతాడు. అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

'అలాగయితే సంకల్పం కన్న గొప్పది ఏదైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు నారదుడు.

"సంకల్పం కన్న గొప్పది చిత్తం. చిత్తం వలన అన్ని పనులను గురించిన ఆలోచన ప్రవర్తిల్లుతుంది. చిత్తంవల్లనే సంకల్పం కలుగుతుంది. ఇది ఆలోచనా ప్రేరకమైన చిత్తప్రక్రియను అనుసరిస్తుంది. వాక్కు వస్తుంది. పదాలు ఆకారం దాలుస్తాయి. ఒక మనిషి యొక్క చిత్తం. చిన్నాభిన్నమైపోతే. అతనికి స్పృహ తప్పుతుంది. అప్పుడు ఏ పనీ చెయ్యలేడు ఈ చిత్తమే బ్రహ్మ అని ఉపాసన చేసేవాడు శోకహీనుడై శోకరహితమైన లోకాలు పొందుతాడు." అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"స్వామీ! చిత్తం కన్న శ్రేష్ఠమైనది ఏమైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు నారదుడు.

"ధ్యానం అనేది చిత్తం కన్నా గొప్పది. ధ్యానంతో చిత్తానికి స్థాయి, స్థిరత్వము ఏర్పడతాయి. ఈ భూమి, ఆకాశం, పర్వతాలు అన్నీ ధ్యాన నిష్ఠలో ఉన్నట్లు. క్రమం తప్పకుండా, స్థిరత్వం కోల్పోకుండా నిలిచి ఉన్నాయి. ఆ ధ్యానస్థితే లేకపోతే ఏదీ స్థిరంగా నిలబడలేదు. ధ్యానమే బ్రహ్మ అనే భావనతో ఉపాసన చేసేవాడు ధ్యానానికి ఎంతవరకు వ్యాప్తి ఉంటుందో అంతవరకు స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తాడు" అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"దేవా ! ధ్యానాన్ని మించినది ఇంకా ఏదైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు నారదుడు.

"ధ్యానంకన్న గొప్పది విజ్ఞానం, శుభాశుభాలు, సత్యాసత్యాలు, పురాణాలు, ఇహపరాలు, అన్నీ విజ్ఞానంవల్లనే గ్రహింపుకు వస్తాయి. విజ్ఞానమే బ్రహ్మ అని ఉపాసించేవాడు జ్ఞానంతో కూడిన లోకాలు పొందుతాడు" అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

నారదుడు "స్వామీ ! ఇంతకన్న శ్రేష్ఠమైనదేమయినా ఉందా." అన్నాడు.

"ఉన్నది. విజ్ఞానం కన్న మించినది బలం. ఒక బలవంతుడు తన విజ్ఞాన విశేషాలతో వందమందిలోనైనా భయాన్ని రేకెత్తించగలడు. ఒక బలవంతుడు విద్యావంతుడైనప్పుడు, మేధావిగా, ఋషిగా, కర్మిష్ఠిగా మారినప్పుడు అందరిలోకీ అతనిదే పై చేయి అవుతుంది. మర్త్యలోకంలోగాని, స్వర్గలోకంలోగాని వాటిని సాధించి పెట్టేది భౌతికబలం. భూమ్యాకాశాలను, పర్వతాలను పశుపక్ష్యాదులను, దేవసమూహాలనూ, అందరినీ నిలబెట్టగలిగేది భౌతికశక్తే కాబట్టి బలమే బ్రహ్మ అని తెలుసుకుని ఉపాసన చేసేవాడు బలానికి వ్యాప్తి ఉన్నంత మేర స్వేచ్ఛగా విహరిస్తాడు' అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"దేవా! ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమైనదేదైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు నారదుడు.

"శారీరకబలం కన్న మించినది అన్నం. మనిషి కొన్ని రోజులపాటు అన్నం తినకుండా మాడితే చచ్చిపోతాడు. కొంతకాలం బ్రతికినా నీరసంతో మాట పడిపోతుంది. నడవలేడు. చూడలేడు. ఏ పనీ చెయ్యలేడు. వినే శక్తి కూడా పోతుంది. ఆలోచనా శక్తి హరించుకుపోతుంది. ఆహారం తీసుకోవటం ప్రారంభిస్తే తిరిగి అన్ని శక్తులూ పొందుతాడు. మునుపటిలాగా పని చేయగలుగుతాడు." అన్నమే బ్రహ్మ అని ఉపాసన చేసినవాడు అన్నం ఉన్నంత మేర స్వేచ్ఛగా సంచరించ గలుగుతాడు. అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"స్వామీ ! అన్నంకంటె శ్రేష్ఠమైనదేమైనా ఉన్నదా?' అన్నాడు నారదుడు.

"నారదా ! మేఘాలు వర్షించకపోతే పంటలు పండవు. ఆహారం దొరకదు. నీరు లేకపోతే అన్ని జీవరాశులు మొగంవాచి చావుకు సిద్ధమవుతాయి. తొలకరిలో వర్షాలు కురవటం ప్రారంభం కావటంతో జీవులన్నీ ఆనందంతో చిందులు వేస్తాయి. జలమే బ్రహ్మ అని ఉపాసన చేసేవాడు తాను కోరిన వస్తువులన్నీ పొంది తృప్తి చెందుతాడు. జలం ఉన్నంతమేర స్వేచ్ఛగా తిరుగుతాడు" అన్నాడు. సనత్కుమారుడు.

"స్వామీ ! జలంకన్న శ్రేష్ఠమైనదేది?" అన్నాడు నారదుడు.

"జలం కన్న శ్రేష్ఠమైనది తేజస్సు. ఆ తేజస్సే లేకపోతే భూమిమీద నదులలోను, సముద్రాలలోను నీరు ఆవిరి అవదు. నీరు ఆవిరి కాకపోతే మేఘాలు వర్షించవు. కాబట్టి తేజస్సే బ్రహ్మ అని ఉపాసించేవాడు తాను తేజస్వియై, తేజోసంపన్నమైన లోకాలు పొందుతాడు. అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"స్వామీ ! తేజస్సుకన్న గొప్పది ఏది?" అని అడిగాడు నారదుడు.

"తేజస్సుకన్న గొప్పది ఆకాశం. ఆకాశం అంటూ ఉంది కాబట్టే అన్ని వస్తువులూ అందులో ఇముడుతున్నాయి. సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి గ్రహగోళాలు, నక్షత్రాలు మొదలైన తేజోమండలమంతా ఆకాశంలోనే చోటు చేసుకుని ఉన్నాయి. ఆకాశం శబ్ద తరంగాలకాధారం శబ్దాన్ని మన చెవులు గ్రహించటానికి కారణం ఆకాశం. కాబట్టి ఆకాశమే బ్రహ్మగా ఉపాసించేవాడు విశాలమైన, దుఃఖము లేని, ప్రకాశవంతమైన లోకాలు పొందుతాడు. ఆకాశం వ్యాపించినంతమేర స్వేచ్ఛగా మనగలుగుతాడు." అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"ఇంతకన్న శ్రేష్ఠమైనది ఏమైనా ఉన్నదా?" అన్నాడు నారదుడు.

"అంతఃకరణ యొక్క ధర్మమైన స్మరణ ఇంతకన్న శ్రేష్ఠమైనది ఈ స్మరణయే జ్ఞాపకశక్తి. ఇది లేకపోతే మానవుడు వినవలసిన దానిని వినలేడు. మాట్లాడవలసిన దానిని మాట్లాడలేదు. ఆలోచించనూలేడు. స్మరణయే బ్రహ్మ అని భావించి ఉపాసన చేసేవాడు స్మరణశక్తి వెళ్ళగలిగినంత మేర స్వేచ్ఛగా సంచరించగలుగుతాడు" అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"ఇంతకన్న గొప్పది?" అన్నాడు నారదుడు.

"ఆశ ! ఆశతో స్మరణశక్తి ఎక్కువ అవుతుంది. మానవుడు ఆశతోనే వేదమంత్రాలు చదువుతాడు. ఫలితాన్ని పొందుతాడు. ఆ ఫలితమే పుత్రులు, పశువులు, ధనము మొదలైనవి. ఆశనే బ్రహ్మగా ఉపాసించేవారి కోరికలన్నీ నెరవేరతాయి. అతని ప్రార్థనలు వ్యర్థం కావు" అన్నాడు సనత్కుమారుడు.

"అంతకన్న శ్రేష్ఠమైనదేది?" అన్నాడు నారదుడు.

"ఆశకన్న శ్రేష్ఠమైనది ప్రాణం. బండి చక్రంలోని కుండలో ఆకులన్నీ ఉన్నట్లుగా, సమస్త ప్రపంచమూ శరీరంలోని ముఖ్యప్రాణంలో అమరి ఉన్నది. ఈ ముఖ్యప్రాణమే జీవాత్మ. ఈ ప్రాణమే తనశక్తి అయిన ప్రాణంద్వారా నడుస్తోంది. అంటే ప్రాణమే ప్రాణానికి ప్రాణం ఇస్తోంది. ఇచ్చేది, ఇవ్వబడేది కూడా ప్రాణమే కాబట్టి ఈ ప్రాణమే తల్లి, తండ్రి, గురువు వీరందరిలో ఉన్నది ప్రాణమే. ప్రాణం పోయిన తరువాత వారిక ఆ పేర్లతో పిలువబడరు. చరాచర జగత్తు అంతా ప్రాణమయమే" అన్నాడు. సనత్కుమారుడు.

"ప్రాణం కన్న శ్రేష్ఠమైనదేది?" అన్నాడు నారదుడు.

"ప్రాణంకన్న శ్రేష్ఠమైనది ఆత్మవిజ్ఞానం. ఆత్మయే సర్వానికి అధిష్ఠానమని గుర్తించు. మానవుడు అనేకమైన పనులు తలబెడతాడు. వాటివల్ల అతడికి ఆనందం లభిస్తుందనే భావిస్తాడు. ఆనందం దొరకదు అనుకుంటే మనిషి ఏ పనీ చెయ్యడు. ఈ ఆనందం అనేది కలిమిలో ఉంది కాని లేమిలో లేదు. ఉనికిలో ఉంది కాని శూన్యంలో లేదు. వాంఛలో ఆనందం లేదు. వాంఛాపూర్తిలో ఆనందం ఉంది. జగత్తులోని ఏ వస్తువూ అపరిమితానందం ఇవ్వలేదు. అపరిమిత ఆత్మానందమే పరిపూర్ణానందాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. అపరిమితానందము ఒక్కతురీయావస్త ద్వారానే సాధ్యము. అది ఇంద్రియాల పరిధికి దాటిన స్థితి. ఆత్మకు భిన్నంగా ఉన్నదాన్ని చూడటం, వినటం, తెలుసుకోవటం ప్రారంభించాలని ప్రయత్నించటమే దుఃఖానికి నాంది. ఆత్మ స్వతఃప్రజ్ఞవల్లే నిలబడి ఉంటుంది. తత్త్వవేత్త అయినవాడు మృత్యువును చూడడు. రోగాన్ని కూడా చూడడు. అతడికి జరామృత్యువులు లేవు. విద్వాంసుడు అంటే జ్ఞానియైనవాడు అన్నిటినీ ఆత్మభావంతో చూస్తాడు. అందుకనే అతడు అన్నింటినీ పొందుతాడు. ఆత్మజ్ఞానం పొందటంలో ఉన్న ఆనందం ఇల్లుకట్టినా, పాడిపంటలు సమృద్ధిగా ఉన్నా, ధన ధన్యాదులు సంపాదించినా రాదు.

ఆత్మ సర్వవ్యాపకమైనది. ఊర్ధ్వలోకాలలో, అథోలోకాలలో కూడా అది వ్యాపించి ఉంది. ఆత్మానందం అనిర్వచనీయం. ఆత్మజ్ఞాని తనకు తానే ప్రభువు. తనను నియంత్రించే శక్తి తానే.

ఆత్మానుభూతి పొందాలంటే మనస్సు పరిశుభ్రం కావాలి. పవిత్రమూ, పరిశుభ్రమూ అయిన ఆహారం తీసుకున్నప్పుడే మనస్సు పరిశుభ్రమవుతుంది. పరిశుభ్రమైన మనస్సుతో ప్రకాశించే వ్యక్తికే ఆత్మసాక్షాత్కారం కలుగుతుంది. అతడే జీవన్ముక్తుడు" అని సనత్కుమారుడు నారదునికి భూమావిద్యను ఉపదేశించాడు. కాబట్టి ఆత్మయే సర్వానికి అధిష్టము. భూమము అంటే బ్రహ్మమేకాని ప్రాణం కాదు.

24. అక్షరము బ్రహ్మమే

అక్షరము అంటే క్షరము కానిది. నాశనం లేనిది అని అర్థం. అందుకే అక్షరమును బ్రహ్మ అని చెబుతున్నారు మూడవ అధికరణలో. దీని పేరు **'అక్షరాధికరణము'** ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 73 "అక్షరమమ్బరాన్తధృతేః"

సూత్రం – 74 "సా చ ప్రశాసనాత్"

సూత్రం – 75 "అన్యభావవ్యావృత్తేశ్చ"

"అక్షరము అంటే అకారము నుంచి క్షకారము వరకు గల అక్షర సమామ్నాయము. అక్షరమే బ్రహ్మ అని అన్నప్పుడు ఈ అక్షర సమామ్నాయమే పరమాత్మ అవుతుంది. అంటే ప్రకృతినే పరబ్రహ్మ అనాలి కదా?" ఇది అనుమానం దానికి సమాధానం చెబుతున్నాడు.

భూమి దగ్గర నుండి ఆకాశందాకా అన్ని రకాలైన స్వరూపాలు అక్షరానివే. అక్షరము అంటే నాశనము లేనిది. అదే పరబ్రహ్మ. సర్వమూ ఆకాశం నుంచే ఉద్భవించింది. ఆకాశం పరబ్రహ్మ నుంచి ఉద్భవించింది. కాబట్టి ఆకాశంతో సహా సమస్తమూ పరబ్రహ్మలోనే లీనమై ఉన్నాయి. అందుచేత అక్షరము అంటే పరమాత్మేకాని ప్రకృతి కాదు.

ధరించటము అనేది 'ప్రశాసనం' వల్లనే జరుగుతుంది. ప్రశాసనము అంటే – ఆజ్ఞ. ఈ విధంగా ప్రశాసనం చెయ్యటమనేది పరమాత్మవల్లనే అవుతుంది. అందుచేత అక్షరము అంటే పరమాత్మయే కాని ప్రకృతి కాదు.

అన్యభావము అంటే ఈశ్వరునికన్న భిన్నమైనది అని అర్థం. పరమాత్మకన్న భిన్నమైనవాడు అక్షరునిలో లేడు కాబట్టి అక్షరమంటే పరమాత్మే కాని ప్రకృతి కాదు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో జనకుని కొలువులో ఆధ్యాత్మిక సామ్రాజ్యానికి చక్రవర్తి ఎవరో తెలుసుకోవాలని పరిక్ష పెట్టాడు జనకమహారాజు. ఆ సందర్భంగా యాజ్ఞవల్క్యునికీ, గార్గికీ మధ్య వాదన జరుగుతుంది. గార్గి అడుగుతున్నది. "యాజ్ఞవల్క్యా! ద్యులోకానికి పైన, భూలోకానికి క్రింద, బ్రహ్మాండము యొక్క మధ్యలో ఉన్నట్టి, భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులుగా పేర్కొనబడినటువంటి ఈ ప్రపంచమంతా

దేనిలో వ్యాపించి ఉన్నది? నక్షత్రాలకు పైన, భూమిక్రింద, ఈ రెంటికీ మధ్య భూతభవిష్యద్వర్తమానాలలో ఏముంటుందో కాస్త వివరించండి."

"సర్వవ్యాపకమైనది, భూతభవిష్యద్వర్తమానాలలో కూడా ఉండేది ఆకాశం మాత్రమే" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. మళ్ళీ అడుగుతోంది గార్గి. "మహానుభావా! ఆకాశంకన్న సూక్ష్మమైనది, అందులో కూడా వ్యాపించి ఉన్నది ఏమిటి?"

"పరబ్రహ్మ మాత్రమే చరాచర జగత్తు యొక్క సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణం, అదే. సర్వవ్యాపకమైనది. సర్వాంతర్యామి అయినది ఆ బ్రహ్మమే. ఆదిమధ్యాంత రహితమైన పరమసత్యం" అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు.

అక్షరము అంటే క్షరము కానిది. నాశనము లేనిది. శాశ్వతమైనది. ఈ లక్షణాలు గలది పరబ్రహ్మేకాని ప్రకృతి కాదు.

25. దర్శనీయుడు పరమాత్మే

సాధకుడు సూర్యలోకం చేరినా దర్శనీయుడు పరమాత్మే కాని సూర్యుడు కాదు అంటున్నారు నాల్గవదైన **'ఈక్షితకర్మవ్యపదేశాధికరణము'**లో ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉన్నది.

సూత్రం - 76 "ఈక్షతికర్మవ్యపదేశాత్సః"

ప్రశ్నోపనిషత్తులో ఓంకారోపాసన చేసినవారు సూర్యలోకానికి పోతారు అని చెప్పారు కదా! అంటే ఆ పరబ్రహ్మనే ఉపాస్యగా చెబుతున్నారు. కాబట్టి ఉపాస్యుడు పరబ్రహ్మ, సూర్యుడా? దర్శనీయుడు ఎవరు?" ఇది అనుమానం. దానికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

దర్శనీయుడు, ధ్యానం చేయబడదగినవాడు పరమాత్మే కాని వేరు కాదు.

ఇక్కడ పరబ్రహ్మనే ధ్యానం చెయ్యాలి అని చెబుతున్నారు. ఈక్షితి అంటే చూచుట. దర్శనీయము.

ప్రశ్నోపనిషత్తులోసత్యకాముడు పిప్పలాద మహర్షికి నమస్కరించి ఈ విధంగా అడుగుతున్నాడు. "మహర్షీ ! మానవులలో ఎవరైనా చివరిదాకా అంటే చనిపోయే వరకూ ఓంకార ధ్యానము చేస్తే ఏ లోకానికి పోతాడో నాకు వివరించండి" "అది విన్న పిప్పలాదుడు సమాధానం చెప్పటం మొదలుపెట్టాడు.

“సత్యకామా! ఓంకారమనేది పరబ్రహ్మము. అపరబ్రహ్మము కూడా. పరబ్రహ్మము అంటే సర్వాతీత నిర్గుణబ్రహ్మము. అపరబ్రహ్మము అంటే సాకారము. వ్యక్తరూపం గల హిరణ్యగర్భుడు. అందుచేత పండితులు జ్ఞానులు ఓంకారాన్నే ఉపాసిస్తారు.

ఇదే నాదబ్రహ్మము. దీన్నే ప్రణవము అంటారు. దీన్నుంచే సమస్త శబ్దాలు, మంత్రాలు ఉత్పన్నమైనాయి. అందుకనే ఓంకారము సర్వమంత్రాలకూ హేతువు.

సగుణ బ్రహ్మాన్ని ఓంకారంతో ఉపాసన చేయవచ్చు. అవ్యక్తమైన పరబ్రహ్మని శబ్దంతో సూచించటానికి ఓంకారమే గుర్తు. ఓంకారంలో అకార ఉకార మకారాలనే మూడు అక్షరాలున్నాయి. ఓంకారమనేది మూడు వేదాలకు ప్రతీక. ఇందులో

అ కారము	–	ఋగ్వేదము
ఉ కారము	–	యజుర్వేదము
మ కారము	–	సామవేదము

దీనిలో ఒక అక్షరాన్ని మాత్రమే ధ్యానించినట్లైతే సాధకుడు మరణాంతరము స్వర్గసుఖాలనుభవించి తరువాత భూలోకంలో మళ్ళీ జన్మిస్తాడు. ఒకవేళ రెండు అక్షరాలు కలిపి ధ్యానించినట్లైతే సాధకుడు సూక్ష్మశరీరంతో చంద్రలోకానికి పోయి అక్కడ సుఖాలనుభవించి తిరిగి మానవలోకంలో జన్మిస్తాడు. మూడు అక్షరాల రూపమైన ఓంకారాన్ని కనుక ధ్యానిస్తే సాధకుడు తేజోవంతమైన సూర్యలోకానికి పోతాడు. పాము కుబుసాన్ని వదిలినట్లుగా తన శరీరానికి అంటుకున్న పాపాలు వదిలించుకుంటాడు. ఆ తరువాత సామవేద భావంచేత బ్రహ్మలోకానికి పోతాడు. కల్పాంతమువరకు అక్కడ ఉండి ఆ తరువాత పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాడు. దీనినే క్రమముక్తి అంటారు.

ఓంకారము యొక్క మూడు మాత్రలను విడివిడిగా ధ్యానించేవాడు మృత్యుంజయుడు కాలేడు. మూడు మాత్రలను కలిపి ధ్యానించే వాడు అచంచలమైన ఆత్మనిష్ఠను పొందుతాడు. ఆత్మానుభూతి నుండి చలించడు.

ఓంకారోపాసకుడు ఋగ్దేవతలచే భూలోకము, యజుర్వేవతలచే చంద్రలోకము, సామదేవతలచే విద్వాంసులకు మాత్రమే తెలిసిన బ్రహ్మలోకము పొందుతాడు. ఓంకారం ద్వారానే జ్ఞాని అయినవాడు శాశ్వతమైన బ్రహ్మలోకాన్ని పొంది, కల్పాంతమున ఆ పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాడు?”

ఈ రకంగా పిప్పలాదుడు ఓంకారాన్ని గురించి వివరించాడు.

కాబట్టి దర్శనీయుడు సూర్యుడు కాదు. సాధకుడు చంద్రలోకం వెళ్ళినట్లే, సూర్యలోకం చేరతాడు. అంతే ఇక్కడ ఉపాసన చేయవలసినది సూర్యుణ్ణి కాదు. అలాగే దర్శనీయుడు కూడా సూర్యుడు కాదు. ఆ పరమాత్మయే.

26. హృదయాకాశము బ్రహ్మమే

ఆకాశము అంటే భూతాకాశం. మానవదేహంలో ఉన్నది హృదయాకాశము. దాన్నే దహరాకాశము అంటారు. ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు ఐదవదైన **"దహరాధికరణ"**లో ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 77 "దహర ఉత్తరేభ్యః"

78 "గతిశబ్దాభ్యాం తథాహి దృష్టం లిఙ్గం చ"

79 "ధృతేశ్చమహిమ్నోస్యాస్మి న్నుపలబ్ధేః"

80 "ప్రసిద్ధేశ్చ"

81 "ఇతరపరామర్శాత్స ఇతి చేన్నాసంభవాత్"

82 "ఉత్తరాచ్చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు"

83 "అన్యార్థశ్చ పరామర్శః"

84 "అల్పశ్రుతేరితి చేత్తదుక్తమ్"

శరీరంలో ఉండే ఆకాశాన్ని దహరాకాశము అంటారు. దహరాకాశము అంటే బ్రహ్మమే.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో గాయత్రిఉపాసన గురించి చెబుతూ పృధ్వీరూపమైన గాయత్రి, శరీరంలో ఉండే పంచభూతాలు, ఇంద్రియాల సమూహమూ ఒకటే. పురుషుని శరీర రూపమైన గాయత్రి, పురుషుని హృదయ కమలంలో ఉండే పురుషుడు ఒకటే. ఆ పురుషునిలోనే అంటే గాయత్రిలోనే ప్రాణాలు ప్రతిష్ఠితమై ఉన్నాయి. ఇంతవరకు గాయత్రి పేరుతో బ్రహ్మను గూర్చి అతని మహిమను గూర్చి వివరించారు. ఇది కార్యబ్రహ్మ విభూతి. ఇక శుద్ధ బ్రహ్మ మహత్వం వివరిస్తున్నారు.

“శుద్ధబ్రహ్మ కార్యబ్రహ్మ కన్న గొప్పది. పాంచ భౌతికమైన ఈ జగత్తంతా శుద్ధబ్రహ్మ యొక్క మొదటి పాదమే. మిగిలిన మూడు పాదాలు ఆ పరబ్రహ్మలోనే ఉన్నాయి. గాయత్రి ద్వారా ప్రతిపాదించబడి, మూడు పాదములు గల అమృత స్వరూపమైన బ్రహ్మ ఇదే. ఆ పురుషునికి లోపలా బయటా కూడా ఉన్న ఆకాశము ఒకటే. అలాగే హృదయంలోపలా బయటా ఉన్న ఆకాశము ఒకటే. అదే ఆత్మ. ఈ రకంగా బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకున్నవాడు జీవించి ఉండగానే బ్రహ్మస్వరూపం పొందుతాడు అని చెప్పబడింది. బాహ్యాకాశము ఎంత ఉన్నదో, సూక్ష్మాకాశం, దహరాకాశం కూడా అంత ఉన్నది. ఇందులో స్వర్గము, పృథివి రెండూ ఉంటాయి. ఆత్మపాపరహితుడు. జన్మమృత్యుజరాదులు లేనివాడు. ఆకలి దప్పికలు లేనివాడు. సత్యకాముడు, సత్యసంకల్పుడు. దహరాకాశము, భూతాకాశము రెండూ ఒకటి కాదు. స్వర్గము, పృథివి రెండూ దహరాకాశంలో ఉన్నాయి. కాబట్టి భూమికీ, ఆకాశానికి, స్వర్గానికి కూడా దహరాకాశమే ఆధారము.

గతి అంటే గమనము, బ్రహ్మలోకము. అందుచేత, దహరాకాశము అంటే పరమాత్మే కాని వేరు కాదు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు సుషుప్తిని గురించి వివరిస్తున్నాడు. మానవుడు గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు అతడు సుషుప్తిలో ఉన్నాడు అంటారు. ఆ సమయంలో జీవుడు పరమసత్తను పొందుతాడు. అంటే తన నిజస్వరూపాన్ని పొందుతాడు. తన ఆత్మను తాను పొందుతాడు. కాబట్టి అతన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు అతడు నిద్రిస్తున్నాడు అంటారు. సుషుప్త్యావస్థలో మనస్సు, ఇంద్రియాలు పని చెయ్యటం మానివేస్తాయి. అప్పుడు మిగిలేది ఆత్మ మాత్రమే. ఆ ఆత్మ నిజరూపంలో మిగులుతుంది. ప్రతిబింబంలాంటి జీవభావం పోయి మిగిలేది ఆత్మభావం ఒక్కటే. ఇంద్రియాలన్నీ అలసట చెంది ఒక్కొక్కటే మనసులో లీనమై పోతాయి. మనసు ప్రాణంలో లీనమై పోతుంది. అంటే సుషుప్త్యావస్థలో ఒక్క ప్రాణం మాత్రమే మేల్కొని ఉంటుంది. అదే ఇంద్రియాల అలసటను తీరుస్తుంది. సుషుప్తిలో జీవుడు పరమాత్మను పొందుతున్నాడు. కాబట్టి దహరాకాశము అంటే బ్రహ్మమే.

సమస్త జగత్తునూ ధరించటంవల్లనూ, సమస్త లోకాలను ధరించటము అనే మహిమ అతని యందు ఉండటంవల్లనూ దహరశబ్దవాచ్యుడు బ్రహ్మమే.

బ్రహ్మపురమనే ఈ శరీరంలో దహరాకాశమున్నది. దానిలో సమస్తము ఉన్నాయి. దానికి సంబంధించినదే ఆత్మ. అది ఏ పాపములు లేనిది. లోకాలను ధరిస్తూ ఉంటుంది.

ఈ విధంగా లోకాలను ధరించటము అనేది ఒక్క బ్రహ్మవల్లనే అవుతుంది. ఆ శక్తి బ్రహ్మకే ఉన్నది. అతని ఆజ్ఞప్రకారమే సూర్యచంద్రులు తిరుగుతున్నారు. అతడే అందరికీ ప్రభువు. సర్వభూత పాలకుడు కాబట్టి లోకాలను ధరించటమనే కారణంవల్ల దహరాకాశము బ్రహ్మమే కాని వేరు కాదు.

ఆకాశము అనే మాట పరమాత్మ అనే అర్థంలోనే ప్రసిద్ధి చెందింది. కాబట్టి దహరాకాశము అంటే బ్రహ్మమే. జీవుడు కాదు. భూతాకాశం అంతకన్నా కాదు.

సంప్రదాయార్థంలో జీవుడు అంటే దహరాకాశం అని అర్థం చెబుతారు. కాని ఇది సరికాదు.

అలా అనటానికి వీలు లేదు. బుద్ధి మొదలైనవాటి చేత ఆవరించబడిన జీవుడికి ఆకాశంతో సమానత్వం చెప్పటం కుదరదు. శరీరధారి అయిన జీవుడికి పాపాలనుండి విముక్తుడవటం కూడా జరగదు.

దహరవిద్యకు ఉత్తరమున (తరువాత) ఉన్న ప్రజాపతి విద్యవల్ల దహరపదము జీవుడికి వర్తిస్తుంది అనటం తప్పు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ప్రజాపతి కథ చెప్పబడింది.

పూర్వకాలంలో ప్రజాపతి ఇంద్రుడికి ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరించాడు.

పూర్వకాలంలో ఒకసారి ప్రజాపతి ఆత్మతత్త్వాన్ని గురించి ఒక ప్రకటన చేశాడు.

"ఆత్మకు పాపం అంటదు. ముసలితనం రాదు. మృత్యువు దాన్ని కబళించదు. శోకం తాకదు. దానికి ఆకలి దప్పికలు లేవు. మానవుడు సత్యకాముడు, సత్య సంకల్పుడు అయి ఆత్మజిజ్ఞాసను అలవరచుకోవాలి. ఆత్మకోసం అన్వేషించినవాడు, ఆత్మను అనుభవించినవాడు ఆత్మస్వరూపాన్ని పొందుతాడు. పూర్ణస్థితి అతనికి వస్తుందన్నమాట."

దేవతలు, రాక్షసులుకూడా ఆ మాటలు విన్నారు. "ఆత్మను గురించి మనంకూడా అన్వేషిద్దాం. ఆత్మవల్ల అన్ని కోరికలు తీరతాయని బ్రహ్మచెప్పాడు కదా!" అని వారు భావించారు.

దేవతలరాజు ఇంద్రుడు, రాక్షసుల రాజు విరోచనుడు ఇద్దరూ ఆత్మజ్ఞానం సంపాదిద్దామని చేతితో దర్భలు పట్టుకుని బ్రహ్మవద్దకు వెళ్ళారు. బ్రహ్మ వీరిద్దరినీ ముప్పైరెండు సంవత్సరాలు, బ్రహ్మచర్యదీక్ష వహించమని చెప్పాడు. దీక్ష పూర్తి చేశారిద్దరూ.

"వత్సలారా ! మీరు నాకోసం దేనికి వచ్చారు?" అన్నాడు బ్రహ్మ.

"భగవాన్ ! ఆత్మ తత్త్వాన్ని గురించి చెప్పిన విషయాలు విన్నాం. ఆత్మను గురించి ప్రత్యక్షంగా తమ నోటిమీదుగా వినాలని వచ్చాం" అన్నారు. ఇంద్ర విరోచనులు.

"మనుష్యుల కనుపాపలలో మెదలుతూ కనుపించే పురుషుడే ఆత్మ. ఆత్మ అభయం. అమృతమయం. అదే బ్రహ్మం" అన్నాడు బ్రహ్మ.

అదివిన్నవారు "భగవాన్ ! నీటిలో కనుపించే ప్రతిబింబం, అద్దంలో కనిపించే ప్రతిబింబం. ఈ రెంటిలో ఏది ఆత్మరూపం?" అని అడిగారు.

"నేను మొదటగా కళ్ళలో మెరిసే ఏపురుషుని వర్ణన చేశానో వీటన్నింటిలోనూ ప్రతిఫలించేది ఆ పురుషుడే. ఒకసారి నీళ్ళలోను, అద్దంలోను మీ రూపాలు చూసుకుని మీ అనుభవాలు నాకు చెప్పండి" అన్నాడు బ్రహ్మ. ఇంద్ర విరోచను లిద్దరూ అలాగే చేసి ప్రజాపతి దగ్గరకు వెళ్ళారు. ప్రజాపతి వీరిని చూసి "మీరు ఏం చూశారు." అన్నాడు.

"నఖశిఖ పర్యంతము కేశపాశాలతో మా శరీరాల ప్రతిరూపమే మాకు నీళ్ళలోనూ, అద్దంలోనూ కూడా కనిపించింది" అన్నారు వారు.

"నాయనలారా ! శరీరాలు శుభ్రపరచుకుని, మంచి వస్త్రాలు ఆభరణాలు ధరించి నీటిలో మీ ముఖాన్ని చూసుకోండి. తరువాత ఏం చేశారో నాకు చెప్పండి" అన్నాడు బ్రహ్మ 'అలాగే' అని చెప్పి ఇద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. మరునాడు తిరిగి వచ్చి "స్వామీ ! ఈ చక్కని వస్త్రాలతో ఆభరణాలతో అలంకరించిన మా శరీరాలే నీటిలో కనిపించాయి" అన్నారు.

"అభయమూ, అమృతమయమూ అయిన ఆత్మ అదే. అదే బ్రహ్మము" అన్నాడు ప్రజాపతి

అదివిన్న ఇంద్ర విరోచనులు ఆత్మను గురించి తమకు అంతా తెలిసిందనుకుని తిరిగి వెళ్ళిపోయారు. అలా వెళ్ళిపోతున్నవారిని చూసి" అసలు ఆత్మజ్ఞానం లభించకుండానే వారు తెలిసింది అనుకుని వెళ్ళిపోతున్నారు. వారు దేవతలైనా, రాక్షసులైనా **శరీరాన్నే ఆత్మ అని భావించటం పతన హేతువు"** అనుకున్నాడు.

విరోచనుడు ఆత్మని గురించిన ఈ సిద్ధాంతంతోనే తృప్తి చెంది, రాక్షస జాతి కంతటికీ ఈ సిద్ధాంతాన్నే బోధించాడు. అసలైన పరమసత్యం తనకు లభించిందని తృప్తి చెందాడు. దేహమే ఆత్మ అని ప్రచారం చేశాడు.

ఇంద్రుడు దేవలోకానికి బయలుదేరాడు. దారిలో తాను నేర్చుకున్న దానిలో ఏదో లోపం కనిపించింది. తను నేర్చుకున్న సిద్ధాంతాన్ని ఒకసారి సమీక్షించుకున్నాడు. విషయాన్ని విమర్శచేసి చూశాడు. బాగా అలంకరించుకుంటే అలంకరించినట్లు, మంచి వస్త్రాలు ధరిస్తే ధరించినట్లు, కుంటివాడైతే కుంటివాడిలాగా, గ్రుడ్డివాడైతే గ్రుడ్డివాడిలాగా శరీర ప్రతిబింబం కనిపిస్తుంది. మరణానంతరం శరీరం లేనప్పుడు ఆత్మ ఏమౌతుంది. మృత్యువువాత పడే ఈ శరీరాన్ని అమృతమయమగు ఆత్మ అనటంలో అర్థంలేదు. ఇంద్రుడి సంశయాలు తీరలేదు. సంతృప్తి లభించలేదు. వెనక్కి తిరిగి ప్రజాపతి దగ్గరకు వెళ్ళి నుంచున్నాడు.

తిరిగి వచ్చిన ఇంద్రుణ్ణి చూసి ప్రజాపతి "ఇంద్రా! నువు విరోచనుడితో వెళ్ళిపోయావు కదా! మళ్ళీ ఎందుకు తిరిగి వచ్చావు?" అని అడిగాడు.

ఇంద్రుడు తన అనుమానాలన్నీ వివరించాడు "ప్రభూ! శరీరంలోగాని, శరీరచ్ఛాయలో గాని నాకు ఏమీ విశేషం కనబడలేదు. అందుకని గతంలో నేర్చుకున్నది తృప్తిని కలిగించలేదు. ఆత్మజ్ఞానాన్ని మీవద్ద అభ్యసించాలని మళ్ళీ వచ్చాను" అన్నాడు.

ఇంద్రుడి జిజ్ఞాసకు ఆనందించాడు బ్రహ్మ. ఇంద్రుణ్ణి మళ్ళీ ముప్పై రెండు సంవత్సరాలు బ్రహ్మచర్యదీక్ష పాటించమన్నాడు. ఇంద్రుడు దీక్షతో బ్రహ్మవద్దనే గడిపాడు. దీక్ష పూర్తి అయిన తరువాత ప్రజాపతి ఇంద్రుడితో "స్వప్న ప్రపంచంలో ప్రభువులాగా స్వేచ్ఛగా విహరించే చైతన్యమే ఆత్మ" అన్నాడు.

ఈ మాటలతో ఇంద్రుడు తృప్తిపడి తిరిగి వెళ్ళిపోవటానికి బయలుదేరాడు. అలా వెడుతుంటే త్రోవలో మళ్ళీ అనుమానం వచ్చింది. "స్వప్నాలు అనుభవించే

చైతన్యమే ఆత్మ ఎలా అవుతుంది. మనకు ఒక్కొక్కసారి కలలో ఎవరో పీడిస్తున్నట్లు అనిపిస్తుంది. మనం దుఃఖిస్తాము. పాపరహితము, అభయము అయిన ఆత్మ ఈ రకంగా దుఃఖించటంలో అర్థం లేదు. ఇది సత్యంకాదు." అనిపించింది. మళ్ళీ తిరిగి వచ్చాడు ఇంద్రుడు. ప్రజాపతి ఆదేశం మేరకు మళ్ళీ కొన్ని సంవత్సరాలు బ్రహ్మచర్య దీక్ష గడిపాడు. అప్పుడు ప్రజాపతి ఇంద్రుడితో ఈ విధంగా చెప్పాడు. "గాఢసుషుప్తిలో సంతృప్తిగా ఆనందాన్ని అనుభవించేదే ఆత్మ."

ఇంద్రుడు ఈ మాట నిజమే అని నమ్మి దేవలోకానికి బయలుదేరాడు. మార్గమధ్యంలో ఇంద్రుడికి మళ్ళీ అనుమానం వచ్చింది. గాఢనిద్ర అనుభవిస్తున్నదే ఆత్మ అనుకుంటే ఆత్మ తనను తాను తెలుసుకోలేని స్థితిలో ఉంటుందన్నమాట. తనను గురించి తాను తెలుసుకోలేని అవ్యక్తతత్త్వం ప్రకాశవంతమైన ఆత్మ ఎలా అవుతుంది? ఈ అనుమానంతో ఇంద్రుడు తిరిగి ప్రజాపతి దగ్గరకు వచ్చాడు. ఈ సారి ప్రజాపతి ఇంద్రుణ్ణి కేవలం ఐదు సంవత్సరాలు తనదగ్గర బ్రహ్మచర్య దీక్షతో ఉండమన్నాడు.

గుడువు పూర్తయిన తరువాత ఇంద్రుడి పట్టుదలకు మెచ్చి ఆత్మతత్త్వాన్ని పూర్తిగా వివరించాడు.

ఇంద్రా! నీ పట్టుదలకు మెచ్చాను. ఆత్మానుభవం పొందటానికి నువు పూర్తిగా అర్హుడవు. శరీరం అశాశ్వతమైనది. ఆఖరుక్షణాలు ఆసన్నం కాగానే శరీరాన్ని మృత్యువు కబళిస్తుంది. శాశ్వతమైన ఆత్మకు అశాశ్వతమైన శరీరమే ఆవాసం. శరీరం ఉన్నంత కాలంలో ఆత్మకు సుఖదుఃఖాలు, గుణదోషాలు అంటినట్లూ, వాటితో సతమతమవుతున్నట్లు కనిపిస్తుంది. ఆత్మశరీరంతో సంబంధం ఏర్పరచుకోవటం వల్లనే జీవులకు సుఖదుఃఖాలు ఏర్పడతాయి. శరీరం ఆత్మనుండి విడివడితే ఈ బంధం నుండి విముక్తి లభిస్తుంది.

భౌతిక విషయాల నుండి విముక్తి పొంది ఆత్మను మనస్సుకు, ఇంద్రియాలకు విలక్షణమైనదిగా గ్రహించి, తేజోమయుని భావించి అనుభవజ్ఞుడు ఆనందిస్తాడు. ఆత్మజ్ఞానం పొందినవాడు ముక్తి సామ్రాజ్యంలో విహరిస్తాడు.

శాస్త్రోక్తంగా గురుకుల వాసం చేసి గురుకులం నుండి సమావర్తనం పూర్తి చేసి, పెండ్లాడి, గృహస్థుడయి పవిత్రమైనచోట స్వాధ్యయనం చేస్తూ పుత్రుల్ని, శిష్యుల్ని

ధర్మపరాయణులుగా తీర్చిదిద్దుతూ ఇంద్రియాలను అదుపుచేసి అంటే జితేంద్రియుడై శాస్త్ర విరుద్ధమైన జీవహింస చేయకుండా జీవితాన్ని గడిపేవాడు చివరకు బ్రహ్మలోకం పొందుతాడు. అక్కడ నుండి మళ్ళీ తిరిగిరాడు. ఈ విధంగా అర్చిరాది మార్గం ద్వారా బ్రహ్మలోకానికి పోయిన ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకమున్నంత వరకు అక్కడ దివ్యభోగాలను అనుభవించి తరువాత పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాడు. అతడికి పునరావృత్తి ఉండదు.”

ఈ రకంగా ప్రజాపతి ఆత్మజ్ఞానాన్ని దేవేంద్రుడికి వివరించాడు.

పరబ్రహ్మ హృత్పద్మంలోనే ఉన్నాడు. కాబట్టి దహరాకాశమే బ్రహ్మ.

దహరవిద్యా ప్రకరణంలోని దహరుడు పరమేశ్వరుడే.

దహరము అంటే సూక్ష్మము అల్పము అని అర్థము. దహరాకాశము అంటే సూక్ష్మమైన ఆకాశము. అయితే సూక్ష్మము అని చెప్పినంత మాత్రంచేత అది పరమాత్మ కాకపోదు. పరమాత్మ పరమాణువులాగా అతిసూక్ష్మరూపంలో కూడా ఉన్నాడని **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. కాబట్టి సూక్ష్మరూపంలో ఉన్నప్పటికీ దహరాకాశము అంటే పరమాత్మ.

27. బ్రహ్మము స్వయంప్రకాశము

ఆత్మ అమితమైన ప్రకాశం కలది. దాని దగ్గర సూర్యుడు, చంద్రుడు నక్షత్రాలు ఏవీ ప్రకాశించవు.

న తత్ర సూర్యోభాతి, నతత్ర చంద్రతారకం అని చెబుతోంది **ముండకోపనిషత్తు.** అలాంటప్పుడు ఆ కాంతి (ఆత్మయొక్క ప్రకాశము) కూడా ఏదో ఒక తేజస్సే అయి ఉండాలి కదా? అని అనుమానం వస్తుంది. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు ఆరవదైన **‘అనుకృత్యధికరణ’**లో దీంట్లో మొత్తం రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 85 “అనుకృతేస్తస్య చ”

86 “అపి చ స్మర్యతే”

అనుకరించటంవల్ల ఆత్మయొక్క తేజస్సుతోనే సమస్తమూ ప్రకాశిస్తుంది.

ఈ విషయం స్మృతులలో కూడా వివరించబడింది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో "ఒకరోజున యాజ్ఞవల్క్యుడు జనక మహారాజు ఆస్థానానికి వచ్చాడు. అతడికి నమస్కరించి జనకమహారాజు తన సందేహాలు తీర్చమని అడిగాడు. అలాగే అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. ఇప్పుడు జనకుడు అడుగుతున్నాడు.

జ : మానవుడు ఏ వెలుగు వల్ల నిత్యకృత్యాలు సాగిస్తున్నాడు?

యా : సూర్యునియొక్క వెలుగు వల్ల

జ : సూర్యుడు లేకపోతే, అంటే రాత్రులందు ఏ వెలుగుచేత నిత్యకృత్యాలు సాగిస్తాడు?

యా : చంద్రుని యొక్క కాంతులలో

జ : సూర్యుడు, చంద్రుడు ఇద్దరూ లేనప్పుడు? అంటే సంధ్య వేళల యందు?

యా : అగ్ని యొక్క కాంతులతో

జ : సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని కూడా లేనప్పుడు?

యా : వాక్కు యొక్క సాయంతో

జ : మరి వాక్కు కూడా లేనప్పుడు?

యా : జనక మహారాజా! ఈ వెలుగులన్నిటికీ ఆవల ఆత్మజ్యోతి ఉన్నది. ఆ ఆత్మ ప్రకాశములకు ప్రకాశము. కాంతులకు కాంతి. అటువంటి ఆత్మవల్లనే మానవుడు తన మనుగడ సాగిస్తాడు.

జ. : స్వామీ ! ఆత్మ అంటే ఏమిటి? శరీరము, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, వీటిలో ఆత్మజ్యోతి ఏది?

యా : ప్రాణాల్లోను, బుద్ధివృత్తుల యందు ఉండే విజ్ఞాన జ్యోతియే ఆత్మ. ఇంద్రియాల మధ్య స్వయంప్రకాశమై హృదయంలో ఉండే పురుషుడే ఆత్మ. అతడే జ్యోతిస్వరూపుడు.

ముండకోపనిషత్తులో చెబుతున్నాడు.

నతత్ర సూర్యోభాతి నతత్ర చంద్రతారకం

అక్కడ సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు ఏవీ ప్రకాశించవు. కేవలము ఆత్మజ్యోతి ప్రకాశము మాత్రమే ఉంటుంది.

అష్టోత్తరశతం వహ్నే। షోడశోత్తరశతం రవేః।
షట్త్రింశ తదుత్తరశతం చంద్రశ్య కిరణాశ్శివేః॥

అంగుష్టమాత్రః పురుషోంతరాత్మా సదాజనానాగ్ం హృదయే సన్నివిష్టః

పరబ్రహ్మ అంగుష్టమాత్ర పరిమాణంతో హృదయగుహలో నివసిస్తున్నాడు. అంటోంది శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు.

పరమేశ్వర స్వరూపము జ్ఞానజ్యోతి. ఆ జ్యోతి నుంచి అనేకవేల లక్షల కోట్ల కోటానుకోట్ల కిరణాలు ప్రకాశిస్తున్నాయి. అందులో 360 కిరణాలు మాత్రమే మనం తీసుకోగలిగాము. అందులో అగ్ని 108 కిరణములు, రవి 116 కిరణములు, చంద్రుడు 136 కిరణములు తీసుకోగలిగారు. ఈ మొత్తం 360 కిరణములు సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని అందరూ ఆ పరమేశ్వరుని కిరణాలవల్లనే ప్రకాశిస్తున్నారు.

ఈ రకంగా బ్రహ్మవల్లనే ఈ జగత్తు అంతా ప్రకాశిస్తున్నది. పరబ్రహ్మ స్వయం ప్రకాశము గలవాడు.

28. అంగుష్టమాత్ర పురుషుడు బ్రహ్మమే

అంగుష్టమాత్ర పురుషుడు బ్రహ్మమేను అని వివరిస్తున్నారు ఏడవదైన **'ప్రమితాధికరణ'**లో దీంట్లో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 87 "శబ్దాదేవ ప్రమితః"

సూత్రం - 88 "హృద్యపేక్షాతు మనుష్యాధికారత్వాత్"

అంగుష్టమాత్ర పురుషుడు శరీర మధ్యలో ఉన్నాడు. అతడే భూతభవిష్య ద్వర్తమానాలకు ప్రభువు". అని **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పారు.

అంగుష్టమాత్రః పురుషోంతరాత్మా సదాజనానాగ్ం హృదయే సన్నివిష్టః।

పరబ్రహ్మ అంగుష్టమాత్ర పరిమాణంతో హృదయ గుహలో నివసిస్తున్నాడు. అంటోంది **శ్వేతాశ్వతరోపనిషనిషత్తు.** ఈ అంగుష్టమాత్రుడు జీవుడా? పరమాత్మా?

భారతంలో యముడు సత్యవంతుని శరీరం నుండి అంగుష్టమాత్రుడైన పురుషుణ్ణి బయటకు లాగాడు అని చెప్పారు. ఇక్కడ అంగుష్టమాత్రుడు అంటే జీవుడే కదా?" ఇది అనుమానం.

అంగుష్టమాత్రుడైన పురుషుడు అంటే జీవుడు కాదు. పరమాత్మే.

ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపి అయినప్పటికీ అతడు అంగుష్టమాత్రుడై, హృదయ స్థానంలో ఉన్నాడు.

పరమేశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి. సర్వశక్తి సంపన్నుడు. అతనికి ఉన్న ఈశత్వము, భూతభవిష్యత్తుల మీద అధికారము జీవికి ఉండవు. పరమేశ్వరుడు ఎందులో ఉంటే ఆ రూపంలోనే ఉంటాడు. అంటే వెదురు బొంగులో ఉండే ఆకాశము సన్నగా పొడవుగా ఉంటుంది. అలాగే చీమ, దోమలయందు ఉన్న పరమాత్మ, సూక్ష్మరూపంలో ఉంటాడు. ఈ అంగుష్టమాత్రుడు అనే శబ్దం మానవులలో ఉండే పరమాత్మకే వర్తిస్తుంది. కాబట్టి అంగుష్టమాత్ర పురుషుడు పరబ్రహ్మయే.

29. దేవతలు బ్రహ్మవిద్యకు అధికారులే

దేవతలకు బ్రహ్మవిద్య తెలుసుకునే అధికారమున్నది అని చెబుతున్నారు ఎనిమిదవ అధికరణలో ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి. దీని పేరు **'దేవతాధికరణ'.**

సూత్రం - 89 "తదుపర్యపి బాదరాయణః సంభవాత్"

90 "విరోధః కర్మణీతి చెన్నానేకప్రతిపత్తేర్దర్శనాత్"

91 "శబ్ద ఇతి చేన్నాతః ప్రభవాత్ప్ర త్యక్షానుమానాభ్యామ్"

92 "అత ఏవ చ నిత్యత్వమ్"

93 "సమాననామరూపత్వాచ్చావృత్తా వప్య విరోధో దర్శనాత్ స్మృతేశ్చ"

94 "మధ్వాదిష్వసంభవాదనధికారం జైమినిః"

95 "జ్యోతిషి భావాచ్చ"

96 "భావం తు బాదరాయణోస్తి హి"

"బ్రహ్మవిద్యను ఎవరు అభ్యసించాలి? మానవులకు బ్రహ్మోపదేశము పొందే హక్కు ఉన్నది. మరి దేవతల సంగతి ఏమిటి? దేవతలకు బ్రహ్మవిద్యను పొందే అధికారము ఉన్నదా!" ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతున్నారు.

మానవులకన్న ఉన్నతులు దేవతలు. దేవతలు భోగలాలసులు అనే మాట నిజమే. కాని వారి భోగం శాశ్వతం కాదు అనే విషయం వారికి తెలుసు. అందుకే వారుకూడా శాశ్వతమైన ఆనందం కావాలి అనుకుంటారు. కాబట్టే వారికికూడా వైరాగ్యం కలుగుతుంది. అప్పుడు బ్రహ్మవిద్యకు అధికారులవుతారు.

దేవతలకు దేహమున్నది మానవులు చేసే యజ్ఞయాగాలలో హవిర్భాగము తీసుకోవటానికి దేవతలు వస్తారు. ఒకేసారి అనేకచోట్ల ప్రత్యక్షమై హవిర్భాగం తీసుకుంటారు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో శాకల్యుడు అడుగుతున్నాడు. యాజ్ఞవల్క్యా! దేవతలెంతమంది? యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతున్నాడు 3306 మంది.

శా : దేవతలెంతమంది

యా : ముప్పై ముగ్గురు

శా : దేవతలెంతమంది

యా : ఆరుగురు

శా : దేవతలెంతమంది

యా : ముగ్గురు

అంటే ఒకే దేవత ఒకేసారి అనేక శరీరాలు పొందుతుంది శ్రీకృష్ణుడు అనేకమంది గోపికలతో ఒకేసారి క్రీడించాడని చెప్పబడింది. కాబట్టి దేవతలకు శరీరత్వమున్నది.

వేదము నిత్యమైనది. దేవతలు అనిత్యులు. దేవతలంతా పూర్వజన్మలో చేసిన కర్మననుసరించి దైవత్వము పొందినవారే. అందుకే వారు అనిత్యులు. నిత్యమైన వేదంనుంచే అనిత్యులైన దేవతలు ఉద్భవించారు. ప్రజాపతే దేవతలందరినీ సృష్టించాడు. అని **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో కూడా పరమేశ్వరుడు ఎనభై నాలుగు లక్షల జీవరాసులను సృష్టించాడు వీరిలో బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకున్నవారు బ్రహ్మస్వరూపులయ్యారు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి దేవతలకు బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారమున్నది.

నిరాకారుడైన పరబ్రహ్మ ఒకరూపం దాల్చినట్లైతే అదే అక్షరము. దాని నామమే ఓంకారము. ఇది నిత్యమైనది. ఓంకారం నుండే వేదాలు ఉద్భవించినాయి. అందుచేతనే వేదాలుకూడా నిత్యమైనవి. దేవతలు వేదంనుంచే ఉద్భవించారు. జగత్తంతా వేదంనుంచే ఆవిర్భవించింది.

ప్రళయకాలంలో ఈ వేదాలు మూడూ ఆకార ఉకార మకారాలలో కలిసి పోతాయి. అకార ఉకార మకారాలు ఓంకారంలో చేరిపోతాయి. వేదాలు నిత్యాలు అంటే వ్యావహారిక నిత్యాలని గుర్తుంచుకోవాలి. పారమార్థిక నిత్యాలు కాదు.

ఒక అక్షరానికి లేదా పదానికి దాని ఆకారమే అర్థం. ప్రళయ కాలంలో సమస్తము నశించిపోతాయి కదా. మళ్ళీ అదే ఆకారాలతో పుడతాయనే నమ్మకం లేదు కదా!

ప్రళయం సంభవించినప్పుడు, సమస్తమూ పరమాత్మలో లీనమైపోతాయి. సృష్టి జరిగినప్పుడు మళ్ళీ పుడతాయి. వేసవికాలంలో చెరువులు ఎండిపోతాయి. వాటిలోని చేపలు, కప్పలు అన్నీ చచ్చిపోతాయి. వర్షాలు పడి చెరువులు నిండగానే మళ్ళీ అన్నీ పుట్టినట్లే ఈ సృష్టి, ప్రళయము కూడా సంభవిస్తాయి. సృష్టి జరిగినప్పుడు అన్ని జీవరాసులు పరమాత్మ నుండే ఉద్భవిస్తాయి అని **ఐతరేయోపనిషత్తు, ముండకోపనిషత్తు**లలో చెప్పబడింది. ఈ సృష్టి అంతా పూర్వంలాగానే జరిగింది. అంటే గతంలో లాగానే జీవరాసులన్నీ ఆవిర్భవించాయి. ప్రళయ కాలంలో దేవతలు కూడా పరమాత్మలో లీనమైపోయి మళ్ళీ ఆవిర్భవిస్తారు. అందుచేతనే దేవతలు శాశ్వతానందం కోసం ప్రయత్నిస్తారు. వారికి బ్రహ్మవిద్యాధికారమున్నది.

బ్రహ్మవిద్య యందు దేవతలకు అధికారం లేదు అంటున్నాడు జైమిని.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మధువిద్య చెప్పబడింది. అందులో "దూరంగా ఆకాశంలో మనకు కనిపించేవాడే సూర్యుడు. అతడు దేవతలను తృప్తిపరుస్తాడు.

అతడే దేవతలకు మధువు అని చెప్పబడింది. సూర్యుడు దేవతలకు మధువు వంటివాడు. అంటే దేవత. అటువంటప్పుడు సూర్యుడికి బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారం లేదు కదా? అంటున్నాడు జైమిని.

సూర్యచంద్రాది దేవతలు గ్రహాలు. వారికి ప్రత్యేక మండలాలున్నాయి. కాబట్టి వారికి బ్రహ్మవిద్య యందు అధికారం లేదు అంటాడు జైమిని.

సూర్య, చంద్ర, వాయుమండలాలు జ్యోతిర్మండలాలు అచేతనాలు. విగ్రహాలు కావు, కాబట్టి వాటికి బ్రహ్మవిద్యాధికారం లేదు. అంటున్నాడు.

వ్యాసుడు దేవతలకు బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారము ఉన్నది అంటున్నాడు.

దేవతలతో కూడి ఉన్న ఉపాసన యందు దేవతలకు అధికారం ఉండకపోవచ్చు. కాని బ్రహ్మవిద్య యందున్నది. సూర్య, చంద్ర, వాయువులు మండలాలని చెబుతున్నప్పటికీ వారికి కూడా రూపం చెప్పబడుతోంది. కాబట్టి వారికి కూడా బ్రహ్మ విద్యయందు అధికారమున్నది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ప్రజాపతిగాథ కూడా దీనికి నిదర్శనం.

ఇందులో బ్రహ్మదేవుడు దేవరాజైన ఇంద్రుడికి బ్రహ్మవిద్యను ఉపదేశించాడు. కాబట్టి మొత్తంమీద దేవతలకు బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారమున్నది.

౩౦. శూద్రులకు బ్రహ్మవిద్యాధికారం లేదు

చాతుర్వర్ణాలలోను శూద్రులకు బ్రహ్మవిద్యాధికారం లేదు అని తొమ్మిదవ అధికరణ అయిన **'అపశూద్రాధికరణ'**లో వివరించారు. ఈ అధికరణలో ఐదు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 97 "శుగస్య తదనాదరశ్రవణాత్ తదాద్ర వణాత్ సూచ్యతే హి"

98 "క్షత్రియత్వావగతేశ్చోత్తరత్ర చైత్రరథేన లిఙ్గాత్"

99 "సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభి లాపాచ్చ"

100 "తదభావనిర్ధారణే చ ప్రవృత్తేః"

101 "శ్రవణాధ్యయనార్థప్రతి షేధాత్ స్మృతేశ్చ"

బ్రహ్మవిద్యను తెలుసుకోవటానికి శూద్రునికి అధికారమున్నదా? **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో 'జానస్రుతి' గాథలో రాజును చూసి ఓ శూద్రా! నీ గోవుల్ని నీవద్దనే ఉంచుకో అంటాడు. అదీగాక శూద్రుడికి ఉపనయనం లేదు. ఉపనయనం లేనివారికి వేదాధికారం లేదు. వేదాధికారం లేకపోతే వేదాంతానికి అధికారం ఉండనే ఉండదు కదా! కాబట్టి శూద్రుడికి బ్రహ్మవిద్యాధికారమున్నదా?" అనే ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతున్నారు.

ఛాందోగ్యంలో జానస్రుతి మహారాజును చూసి రైక్వుడు ఓ శూద్రా! అని సంబోధించాడు. కాని నిజానికి జానస్రుతి మహారాజు క్షత్రియుడు. అయితే ఇక్కడ శూద్రుడు అంటే విచారముతో నిండినవాడు అని అర్థం. అంతేకాని నాల్గవజాతి వాడు అని మాత్రం కాదు. శూద్రుడికి ఉపనయనముండదు కాబట్టి వేదాభ్యాసము వేదాంత విచారము ఉండవు.

బ్రహ్మవిద్య కావాలంటే ఉపనయనాది సంస్కారాలు కావాలి. అటువంటి సంస్కారాలు లేని శూద్రునికి బ్రహ్మవిద్యాధికారం లేదు.

శూద్రత్వం లేదని నిశ్చయించినప్పుడు మాత్రమే బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యాలి.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో సత్యకామజాబాలి. గౌతముడి దగ్గరకు వెళ్ళి బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యమని అడుగుతాడు. అప్పుడు గౌతముడు నీ గోత్రం ఏమిటి? అంటాడు. దానికి సత్యకాముడు తన వృత్తాంతాన్ని వివరిస్తాడు. అది విన్న గౌతముడు సత్యం చెప్పేవాడు బ్రాహ్మణుడు తప్ప ఇంకెవరూ ఉండరు. అని సత్యకాముడు బ్రాహ్మణుడే అని నిర్ధారణ చేసుకున్న తరువాతనే అతనికి బ్రహ్మోపదేశం చేశాడు కాబట్టి శూద్రుడికి బ్రహ్మవిద్యాధికారం లేదు.

స్మృతులలో కూడా శూద్రునికి వేదశ్రవణము, అధ్యయనము, అనుష్ఠానము అనేవి లేవు. కాబట్టి శూద్రునికి బ్రహ్మవిద్యార్హత లేదు అన్నారు.

అయితే ఈ రోజుల్లో శూద్రులలో కూడా అనేకమంది సన్యాసులౌతున్నారు. బ్రహ్మవిద్యపై ఆసక్తి చూపుతున్నారు. అలాగే బ్రాహ్మణులైనప్పటికీ ఏ రకమైన కర్మలూ చేయనివారు అనేకులున్నారు. అదంతా పూర్వజన్మ సుకృతం. కాబట్టి **విద్యమీద ఆసక్తిగల వారందరూ కులమతాల ప్రసక్తి లేకుండా బ్రహ్మవిద్యకు అర్హులేనని గుర్తించాలి అనేది నా అభిప్రాయం.**

31. సమస్తాన్నీ ప్రవర్తింపచేసే ప్రాణం బ్రహ్మమే

ప్రాణాన్ని గురించి తెలుసుకున్నవాడు అమృతత్త్వాన్ని పొందుతాడు అని చెబుతున్నారు పదవదైన **'కంపనాధికరణ'**లో. ఇందులో ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 102 "కమ్పనాత్"

ప్రాణము అనేది భయకారణము. దానిని తెలుసుకున్నవాడు అమృతత్త్వాన్ని పొందుతాడు. అని **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పారు కదా ! మరి ప్రాణము అంటే ఏది. ప్రాణవాయువా? లేక పరమాత్మా?" ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు.

సమస్త జగత్తు ప్రాణము నుండి పుట్టి చలిస్తున్నది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "దోషభూయిష్టమైన ఇతర అవయవాలకు ఆత్మత్వం సిద్ధించలేదు. ముఖ్యప్రాణం పాపరహితమైనది. అందుకే దానికి ఆత్మత్వం సిద్ధించింది. కాబట్టి మిగిలిన ఇంద్రియాలు ప్రాణాన్ని ఆత్మరూపంలో ఆశ్రయించినాయి. పవిత్రమైన ప్రాణానికి మృత్యువు ఎప్పుడూ దూరంగానే ఉంటుంది. మృత్యువు ప్రాణాలు తీసింది అనుకుంటాము. అది తప్పు, ప్రాణాలు పోయిన తరువాతే మృత్యువు ఆసన్నమవుతుంది" అని చెప్పబడింది. అంటే ఆ ప్రాణానికి ఆత్మత్వం ఉన్నది. అందుకే సమస్తాన్ని ప్రవర్తింపచేసే ప్రాణము బ్రహ్మమే. అంటూ పదవ అధికరణను పూర్తిచేశారు.

32. జ్యోతిశబ్దం బ్రహ్మనే చెబుతోంది

జ్యోతి అంటే సూర్యుడు కాదు పరమాత్మ అంటున్నారు పదకొండవదైన **'జ్యోతిరధికరణ'**లో దీంట్లో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 103 "జ్యోతిర్దర్శనాత్"

ప్రాణం బ్రహ్మ అన్నారు. బాగున్నది. మరి జ్యోతి అంటే సూర్యుడా? పరమాత్మా?" దీన్ని వివరిస్తున్నారు.

జ్యోతి అంటే తేజస్సు, కాంతి అని చెబుతున్నది. అంటే జ్యోతిశబ్దము పరమాత్మ వాచకమే.

జ్యోతిరూపా పరాకారా యశ్యాదేహోద్భవాశ్శివే

పరమేశ్వరుని నుంచి జ్యోతి అంటే అనేక వేలకోట్ల కిరణాలు ఉద్భవిస్తున్నాయి. అదే పరమాత్మ రూపం. ఆ కిరణాలలో 116 కిరణాలను సూర్యుడు గ్రహించాడు. కాబట్టి జ్యోతి అంటే సూర్యుడు కాదు. పరమాత్మే.

33. ఆకాశము బ్రహ్మమే

ఆకాశం బ్రహ్మ నుంచి పుట్టింది కాబట్టి ఆకాశం కూడా బ్రహ్మమే అంటున్నారు పన్నెండవదైన **'అర్థాంతరత్వాది వ్యపదేశాధికరణ'**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 104 "ఆకాశోఽర్థాన్తరత్వాదివ్యపదేశాత్"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆకాశము బ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. మరి ఆకాశమంటే పరమాత్మా? భూతాకాశమా? అనే విషయం వివరిస్తున్నారు.

ఇక్కడ ఆకాశము అంటే బ్రహ్మ. పంచభూతాలలో ముందు పుట్టింది ఆకాశము. ఆకాశము బ్రహ్మనుంచే పుట్టింది కాబట్టి ఆకాశము కూడా బ్రహ్మమే అందుచేతనే దహరాకాశము కూడా బ్రహ్మమే అని గతంలోనే చెప్పబడింది. అంటూ పన్నెండవ అధికరణను పూర్తిచేశారు.

34. సుషుప్తి యందలి పురుషుడు బ్రహ్మమే

సుషుప్తిలో ఉన్న పురుషుడు బ్రహ్మమేను అంటున్నారు పదమూడవ అధికరణలో. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి. దీనిపేరు **'సుషుప్త్యుత్క్రాంత్యధికరణము'**

సూత్రం - 105 "సుషుప్త్యుత్క్రాన్త్యోర్భేదేన"

106 "పత్యాదిశబ్దేభ్యః"

సుషుప్తిలో ఉన్న పురుషుడు బ్రహ్మమా కాదా? అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు.

సుషుప్తిలోని పురుషుడు పరమాత్మయే కాని వేరు కాదు.

దీనిలో పతి మొదలైన శబ్దాలు అసంసారియైన వాడి స్వరూపాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నాయి.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో జనకుడు యాజ్ఞవల్క్యుడిని ఆత్మను గురించి వివరించమని అడిగాడు. యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతున్నాడు.

ప్రాణాల్లో, బుద్ధి వృత్తులలో ఉండే విజ్ఞానజ్యోతి స్వరూపమే ఆత్మ. ఇంద్రియాల మధ్య స్వయంప్రకాశమై హృదయంలో ఉండే పురుషుడే ఆత్మ. అదే ఈ లోకంలోనూ, పరలోకంలోనూ సంచరిస్తుంది. కదులుతున్నట్లు కనిపిస్తుంది. స్వప్నంలాగా ఉంటూ దేహేంద్రియాలను, మృత్యువును కూడా దాటిపోతుంది.

ఆత్మపురుషుడికి ఈ లోకము, పరలోకము అని రెండు స్థానాలున్నాయి. ఈ రెండింటి మధ్యనా ఉన్న స్వప్నజగత్తు మూడవస్థానము. ఆ లోకము అంటే సుషుప్తావ్యస్థ. స్వప్నంలో ఉంటూ మిగిలిన రెండు స్థానాలనూ చూస్తాడు ఆత్మపురుషుడు. నిద్రించేటప్పుడు ఆత్మపురుషుడు సమస్త లోకాలలోని అనుభవాలను తీసుకుని స్థూలశరీరాన్ని వదలి, స్వప్నశరీరంలో ప్రవేశించి ఆత్మజ్యోతి రూపమైన ప్రకాశంతో స్వప్నం చూస్తాడు. ఈ స్థితిలో అతడు స్వప్నద్రష్ట అయిన పురుషుడు తైజసుడు.

సుషుప్తిలో అతడు అన్ని దుఃఖాలను అధిగమిస్తాడు. అదే గాఢనిద్ర. ఈ స్థితిలో తల్లి, తండ్రి అనే సంబంధాలు ఉండవు. అయినవారు కానివారవుతారు. ఆ స్థితిలో పురుషుడికి పాపపుణ్యాలతో సంబంధం ఉండదు. ఏ భేద భావము ఉండదు. అప్పుడు హృదయంలో ఉండే సమస్త శోకాలకు అతీతుడౌతాడు.

ఆ స్థితిలో వాసన చూడలేడు. అంటే వాసన చూసే శక్తి నశించిందని కాదు. అతడు వాసన చూస్తూనే వాసన చూడలేడు.

సుషుప్తిలో ఆత్మపురుషుడు ఎవరితోనూ మాట్లాడలేడు. వినలేడు. మననం చెయ్యడు. అద్వితీయ స్థితిలో ఉంటాడు. అంటూ సుషుప్తిలో ఉండే పురుషుడు బ్రహ్మమే అని చెప్పారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు సుషుప్తిని గురించి వివరిస్తూ మానవుడు గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు అతడు సుషుప్తిలో ఉన్నాడంటారు. ఆ సమయంలో జీవుడు పరమసత్తను పొందుతాడు. అంటే తన నిజస్వరూపాన్ని పొందుతాడు. తన ఆత్మను తాను పొందుతాడు. అంటూ సుషుప్తిలో ఉండే పురుషుడు బ్రహ్మమే అని వివరించారు.

కాబట్టి సుషుప్తి యందలి పురుషుడు బ్రహ్మమే.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని మొదటి అధ్యాయంలో
మూడవ పాదం పూర్తయింది.

మొదటి అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

వేదాంత వాక్యాలన్నీ జగత్కారణం బ్రహ్మ అని చెబుతున్నాయి. ప్రకృతి జగత్కారణం కాదు అని చెప్పారు. కాని ఇంకా చాలాచోట్ల ప్రకృతే జగత్కారణము అని చెప్పే వాక్యాలున్నాయి. కపిలుడు మొదలైనవారు ప్రకృతినే జగత్కారణము అంటున్నారు. ఇది నిజం కాదు అని నిరూపిస్తే తప్ప 'పరమాత్మే జగత్కారణము' అనే మాటకు బలం చేకూరదు. అందుకే ఈ పాదాన్ని చెబుతున్నారు. ఈ పాదంలో ఎనిమిది అధికరణలు. 28 సూత్రాలు ఉన్నాయి.

35. అవ్యక్తమంటే శరీరము

నాల్గవపాదంలోని మొదటి అధికరణలో అవ్యక్తము అంటే శరీరము అంటున్నారు. ఈ అదికరణ పేరు **'అనుమానికాధికరణము'**. ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 107 "అనుమానికమప్యేకేషామితి చేన్న శరీరరూపక విన్యస్తగృహీతేర్దర్శ యతి చ"

108 "సూక్ష్మం తు తద్దర్శనాత్"

109 "తదధీనత్వాదర్థవత్"

110 "జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ"

111 "వదతీతి చేన్న ప్రాజ్ఞో హి ప్రకరణాత్"

112 "త్రయాణామపి చైవముపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ"

113 "మహద్వచ్చ"

సాంఖ్యులు మొదలైనవారు ప్రధానము (ప్రకృతి) వేద ప్రతిపాదితం కాదు అంటున్నారు. ఇక్కడ ప్రకృతి అంటే శరీరమే.

కఠోపనిషత్తులో "ఈ శరీరం రథం వంటిది. కర్మఫలాన్ని అనుభవించే జీవాత్మ దాని యజమాని. బుద్ధే సారథి. మనస్సే కళ్ళెం. ఇంద్రియాలే గుర్రాలు. విషయమే

మార్గం. కాబట్టి ఇంద్రియాలను నడిపే సారథి నేర్పరి కాకపోతే గుర్రాలు అదుపులో ఉండవు. అందుకనే

ఇంద్రియాలు	–	మనస్సు అధీనంలోనూ
మనస్సు	–	బుద్ధి అధీనంలోనూ
బుద్ధి	–	యజమాని అధీనంలోనూ ఉండాలి

విజ్ఞానహీనుడు మనసును అదుపులో ఉంచుకోలేడు. తాను చేరవలసిన గమ్యం చేరలేడు. మోక్షాన్ని పొందలేడు. వివేకవంతమైన బుద్ధిని గలవాడు మనసును అదుపులో ఉంచగలుగుతాడు. పరమపదాన్ని చేరగలుగుతాడు.

ఇంద్రియాలకన్న	–	వాటి విషయాలు శ్రేష్ఠమైనవి
విషయాలకన్న	–	మనస్సు శ్రేష్ఠమైనది
మనస్సుకన్న	–	బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది
బుద్ధికన్న	–	మహతత్త్వం శ్రేష్ఠమైనది
మహత్తత్వంకన్న	–	అవ్యాకృత ప్రకృతి శ్రేష్ఠమైనది
ప్రకృతికన్న	–	సూక్ష్మరూపి అయిన పురుషుడు గొప్పవాడు

ఇంతకు మించినదేదీ లేదు. ఇదే పరాకాష్ఠ. అతణ్ణి చేరినవారు తిరిగి రారు. ఇక్కడ అవ్యాకృత ప్రకృతి అంటే – శరీరం అని అర్థం.

వెనుకటి సూత్రంలో అవ్యక్తము అంటే శరీరము అన్నారు కదా. మరి శరీరం స్థూలమైనది. అటువంటప్పుడు ఈ శరీరం అవ్యక్తం ఎలా అవుతుంది?

వ్యక్తం కాని దానిని అంటే స్పష్టంగా కనిపించని దానిని అవ్యక్తము అంటారు. స్థూలశరీరం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. కాబట్టి అది అవ్యక్తం కాదు. కానీ స్థూలశరీరానికి కారణభూతమైన కారణశరీరము అవ్యక్తం.

అవ్యక్తము అంటే – కారణశరీరమైనప్పుడు, ప్రకృతి అంటే శరీరమే.

ఈ జగత్తు అంతా చేతనుడైనటువంటి ఈశ్వరునివల్లనే సృష్టించబడినందు వల్ల అది సార్థకము. అయితే అవ్యక్తమనేది ఈశ్వరాధీనమైనందువల్ల అది స్వతంత్రం

కాదు. ఈశ్వరునిచేత అధిష్ఠితమైన మాయ జగత్కారణం. ఈ మాయనే అవిద్య, అవ్యక్తము, అక్షరము, ఆకాశము అంటారు.

“జగత్తుకు కారణం ఈశ్వరుడు అంటూ మధ్యలో మాయ, అవిద్య అంటారేమిటి?” అని అనుమానం వస్తుంది.

సృష్టికి పూర్వం అంతా పరమేశ్వరుని అధీనంలో ఉన్నది. శక్తిరహితుడైన పరమాత్మకు ఏ ప్రవృత్తి ఉండదు. ముక్తి పొందిన పురుషులు మళ్ళీ పుట్టరు. అవిద్య, అజ్ఞానము అనేది పరమేశ్వరుని అధీనంలో ఉంటుంది. ఆత్మసాక్షాత్కారం పొందని మానవులు ఈ అవిద్యను ఆశ్రయిస్తారు. ఇదే మాయశక్తి. అవ్యక్తము. దీనినే ఆకాశము అనికూడా అంటారు. పరమాత్మ ఈ ప్రకృతికన్న వేరైనవాడు. మాయే ప్రకృతి. మాయకు అధిపతి పరమాత్మ. అవ్యక్తం నుంచే మహత్తత్వము పుట్టింది. మహత్తు అంటే హిరణ్యగర్భ రూపమైన బుద్ధి. కాబట్టి మహతత్త్వము కన్న అవ్యక్తము గొప్పది.

అవ్యక్తమే అవిద్య, అదే మాయ. శరీరము అవ్యక్త కారకము. శరీరంలాగానే ఇంద్రియాలు కూడా అవ్యక్తానికి వికార స్వరూపాలు.

అవ్యక్తము అంటే జ్ఞేయము అని చెప్పలేదు. కాబట్టి అవ్యక్తము అంటే ప్రధానం కాదు.

సాంఖ్యులు పురుషత్వంలాగానే ప్రధానత్వం కూడా జ్ఞేయము (తెలుసుకోతగ్గది) అంటారు. కాని శ్రుతులలో ఈ మాట చెప్పలేదు కాబట్టి అవ్యక్తము అంటే జ్ఞేయము కాదు.

శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాలు లేనిది, అనాది, అవ్యయము, అనంతము అయినది మహత్తుకన్న పరమైనది, నిశ్చలమైనది అయిన దానిని తెలుసుకున్నవాడు మృత్యువాత పడడు అని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడ్డది. అయితే ఇక్కడ తెలుసుకోతగ్గది ప్రధానాన్ని గురించి చెప్పలేదు. పురుషునికన్న పరమైనవాడు లేడు. అతణ్ణి గురించి తెలుసుకోవాలి. ఆత్మజ్ఞానంవల్ల మాత్రమే మృత్యువు నుంచి తప్పుకోవటం సాధ్యమవుతుంది. కాబట్టి తెలుసుకోదగినవాడు బ్రహ్మమే.

ఇంతవరకు ప్రశ్నలు అన్నీ అగ్ని, జీవాత్మ పరమాత్మల గురించే వచ్చాయి. అంతేకాని ప్రధానం గురించి లేవు. **కఠోపనిషత్తు**లో నచికేతుడు యముణ్ణి కొన్ని ప్రశ్నలు అడిగాడు. అవి

1. అగ్నిని ఆరాధించే అగ్నిచయనము గురించి చెప్పవలసినది.

2. మరణం మీద నాకు అనేక అనుమానాలున్నాయి. మరణించిన తరువాత ఇంద్రియాలు, అవయవాలు, మనస్సు మొదలైన వాటితో జీవాత్మకు సంబంధం ఉండదని కొందరు, ఉంటుందని కొందరు అంటారు. అందులో నిజం ఏది? దానికి దానికి యముడు.

1. అగ్నిచయనము గురించి వివరంగా చెప్పాడు.

2. చనిపోయిన తరువాత జీవుడు ఏమవుతాడో ఆ రహస్యం నీకు చెబుతాను. ఈ విషయం తెలుసుకుంటే జన్మరాహిత్యం జరుగుతుంది. ఈ విషయం తెలియని అజ్ఞానులకు జన్మరాహిత్యం ఉండదు. వారికి పునర్జన్మ ఉంటుంది. చేసిన కర్మను అనుసరించి వారు మళ్ళీ జన్మనెత్తుతారు. విద్వాంసుడైన వాడికి జనన మరణాలుండవు అన్నాడు. ఇక్కడ ప్రధానాన్ని గురించి చెప్పలేదు. ఆత్మను గురించే చెప్పారు.

మహత్ అనే శబ్దం సాంఖ్యులు చెప్పేది కాదు. అలాగే అవ్యక్తం కూడా సాంఖ్యులు చెప్పే ప్రధానం కాదు.

అవ్యక్తమనే పదానికి అర్థం 'కారణ శరీరము' అంతేకాని 'ఆత్మకాదు'.

36. అజము అంటే ప్రకృతి కాదు

ఈ అధికరణ పేరు **'చమసాధికరణము'**. దీనిలో మూడు సూత్రాలు ఉంటాయి.

సూత్రం - 114 "చమసవదవిశేషాత్"

115 "జ్యోతిరుపక్రమా తు తథా హ్యధీయత ఏకే"

116 "కల్పనోపదేశాచ్చ మధ్వాదివద విరోధః"

చమసము అంటే నాలుగు పలకలుగా (చతురస్రంగా) ఉండే యజ్ఞపాత్ర. ఈ పాత్రలాగానే అజ శబ్దానికి కూడా ప్రత్యేకమైన నిర్ణయం ఏమీ లేదు.

అజము అంటే - జీవుడు, మేక అని అర్థం.

చమసము అంటే క్రిందవైపు గొయ్యిలాగా ఉండి, పైన ఉబ్బెత్తుగా ఉండే పాత్ర. దీన్ని నిర్ణయించటానికి తగిన విశేషం ఏదీ లేదు. ఎందుకంటే యజ్ఞంలో

ఉపయోగించే పాత్రలన్నీ మనం వాడుకునే గరిటలు లాగా ఎత్తుపల్లాలుగానే ఉంటాయి. అలాగే 'అజ' అనే శబ్దం ప్రత్యేకంగా ప్రధానాన్ని చూపుతుందని చెప్పటానికి కారణము ఏదీలేదు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో "ఒక గిన్నె ఉంది. దాని మూతి క్రిందివైపు తెరిచి ఉంది. పై భాగం ఉబ్బెత్తుగా ఉంది. దాని ప్రక్కనే ఏడుగురు ఋషులున్నారు. వేదాలద్వారా వాదము చేసే వాక్కున్నది. ఆ గిన్నే శిరస్సు. క్రింది బాగంలో తెరచి ఉండేదే నోరు. పై భాగాన ఉబ్బెత్తుగా ఉండేదే పుర్రె. సోమపాత్రలో సోమరసం ఉన్నట్లుగా శిరస్సులో అనేక రకాల విజ్ఞానమున్నది" అని చెప్పబడింది.

ఇక్కడ చమసము అంటే శిరస్సు అని అర్థము.

తేజస్సు దేనిలో ఉంటుందో, దానిని అజ అని గ్రహించాలి.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో తేజస్సు ఉదకము అన్నము అనేవి సమస్త జగత్తుకు కారణము అని, కార్యమైన వస్తువు కారణం కన్న భిన్నం కాదు అని చెప్పబడింది.

తేజస్సు అన్నములందు అజ యొక్క ఆకృతి ఏదీ లేదు. అందుచేత జన్మరహితమైన అజ శబ్దము వాటియందు అన్వయించదు.

ఆదిత్యాదులందు మధువును చెప్పినట్లుగానే అజా శబ్దము తేజోలక్షణము.

అంటే తేజస్సు, జలము, అన్నము, వీటి లక్షణాలు గల చరాచర యోనులందు అజ శబ్దము చెప్పబడ్డది.

చాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆకాశంలో కనిపించే సూర్యుడు దేవతలను తృప్తిపరుస్తాడు. అతడు దేవతలకు మధువు వంటివాడు ఈ విధంగానే అజ శబ్దాన్ని కూడా చెప్పటం జరిగింది.

అజము అంటే మేక, మేక మూడురంగుల్లో ఉంటుంది. ఎరుపు, తెలుపు, నలుపు, ఇతర రంగులు ఉండవు. ఈ మేక తనవంటి అనేక మేకలను ఉత్పత్తి చేస్తోంది. అలాంటి మేకను మేకపోతు సేవిస్తోంది. అంటే ప్రకృతిని అజ్ఞాని అయిన జీవుడు సేవిస్తున్నాడు. వేరొక మేకపోతు తాను అనుభవించిన మేకను వదలివేస్తోంది. అంటే జ్ఞాని తాను అనుభవించిన ప్రకృతిని వదలివేస్తున్నాడు. త్యాగ భోగాలలో ప్రకృతియందు సమత్వమే ఉంటుంది అని చెబుతున్నారు.

సూర్యోపాసన కోసం మధువును కల్పించి చెప్పారు. అంతేకాని నిజంగా సూర్యుడు మధువు కాదు. అలాగే అవాంతర ప్రకృతియందు మేకను కల్పించి చెప్పారు. అంతేకాని అజము అంటే ప్రకృతి కాదు.

37. పంచపంచజనులు అంటే 25 తత్త్వాలు కాదు

పంచపంచ జనులంటే 25 తత్త్వాలు కాదు అని చెబుతున్నారు మూడవ అధికరణలో. దీని పేరు **'సంఖ్యోపసంగ్రహాధికరణము'**. ఇందులో మూడు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 117 "న సంఖ్యోపసంగ్రహాదపి నానాభావాదతిరేకాచ్చ"

118 "ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్"

119 "జ్యోతిషైకేషామసత్యన్నే"

'పంచ పంచ జనులు' అంటే ఇరవై ఐదు తత్త్వాలేనా అని అనుమానం పంచ పంచ అంటే ఐదు ఐదులు ఇరవైఐదు తత్త్వాలు. అని చెపుతున్నారు సాంఖ్యులు.

ఆ తత్త్వాలు పంచభూతాలు-5, తన్మాత్రలు-5, జ్ఞానేంద్రియాలు-5, కర్మేంద్రియాలు-5, మనస్సు-1, మహత్తత్త్వము-1, అహంకారము-1, ప్రకృతి-1, పురుషుడు-1 వెరసి ఇరవై ఐదు.

సాంఖ్యులు చెప్పిన తత్త్వాలన్నీ పరస్పర విలక్షణాలు కలిగి ఉంటాయి. పంచ అంటే ఐదు అని అర్థం చెప్పారు. ఇవి ఐదు సమూహాలుగా ఉండాలి. ఒక సమూహంలోని ఐదింటికీ ఒకే లక్షణాలుండాలి. కాని ఇవి అలా లేవు. వీటి ధర్మాలు వేరుగా ఉన్నాయి. కాబట్టి పంచ పంచ జనులు అంటే 25 తత్త్వాలు కాదు.

పంచజన అనే శబ్దానికి ప్రాణాదులను గ్రహించాల్సి ఉంటుంది. ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమానములే, పంచజనములు, అంతేకాని 25 తత్త్వాలు కాదు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో జనకమహారాజుకు బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ, పరబ్రహ్మ ప్రాణానికి ప్రాణం, చక్షువుకు చక్షువు, శ్రోత్రానికి శ్రోత్రం, అన్నానికి అన్నం, మనస్సుకు మనస్సు అంటాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. వీటిలో అన్నము అనే మాటకు బదులుగా జ్యోతిని తీసుకోవాలి. ఇప్పుడు పంచజనులు అంటే ప్రాణము, చక్షువు, శ్రోత్రము, జ్యోతిషు, మనస్సు. అంతేకాని 25 తత్త్వాలు మాత్రం కాదు.

38. జగస్సృష్టికి బ్రహ్మ తప్ప వేరేదీ కారణం కాదు

పరబ్రహ్మకు ఆదిమధ్య అంతాలు లేవు. జన్మజరాదులు లేవు. జగత్తు యొక్క సృష్టికి ఆ బ్రహ్మమే కారణము అంటున్నారు. నాల్గవదైన **'కారణత్వాధ్యధికరణ'**లో ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 120 "కారణత్వేన చాకాదిషు యతావ్యపదిష్టోక్తేః"

121 "సమాకర్షాత్"

ఇంతవరకు చెప్పిన ఆక్షేపణలన్నీ సమన్వయం చేశారు. కాని ఇంకా కొన్ని అనుమానాలున్నాయి. ఉపనిషత్తులలో చెప్పినదాంట్లో సమన్వయం కుదరటం లేదు. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో ఆత్మనుంచి ఆకాశం పుట్టింది అన్నారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో అతడు తేజస్సును సృష్టించాడు అన్నారు

ప్రశ్నోపనిషత్తులో అతడు ప్రాణాన్ని సృష్టించాడు అన్నారు

ఐతరేయోపనిషత్తులో అతడీ లోకాలు సృష్టించాడు అన్నారు

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మొదట అద్వితీయమైన సత్తే ఉన్నది

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మొదట ఇది అసత్తే. తరువాత సత్తయింది అన్నారు.

ఈ వైవిధ్యంవల్ల ఈ జగత్తుకు కారణం బ్రహ్మే అని సమన్వయం కుదరటం లేదు కదా! ఇది అనుమానం.

చరాచర జగత్తుకు కారణం బ్రహ్మ. ఇందులో సందేహం లేదు. ఆకాశాది పంచభూతాలకు కూడా పరబ్రహ్మే కారణము అని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడింది.

ఒకవేళ ఎక్కడైన క్రమంలో తేడా ఉండచ్చు. అంటే పంచభూతాలలో ముందుగా ఆకాశము తరువాత వాయువు అగ్ని, జలము, పృథివి ఉద్భవించినాయి. అయితే కొన్నిచోట్ల ముందుగా అగ్ని ఉద్భవించింది అన్నారు. ఏమైనా ఈ పంచభూతాలకు కారణం బ్రహ్మమే. ఇందులో సందేహం లేదు. అలాగే పరమాత్మ సర్వజ్ఞుడు, సర్వేశ్వరుడు, సర్వాత్మ. అద్వితీయుడు అని ఉపనిషత్తులు చెబుతున్నాయి. కాబట్టి జగత్తుకు కారణం బ్రహ్మ తప్ప వేరొకటి కాదు.

ఈ సృష్టి అంతా సత్తు నుంచి జరిగిందని ఒకచోట. అసత్తు నుంచి జరిగిందని ఇంకొకచోట చెప్పబడింది అంటారు. ఇది సమాకర్షణ దీనివల్ల ఇబ్బంది ఏమీ లేదు.

సృష్టికి పూర్వం ఈ జగత్తు అంతా అసత్తై ఉండేది. అంటే అసత్తుతో నిండి ఉండేది. అంతేకాని సృష్టికి కారణం అసత్తుకాదు. బ్రహ్మను అసత్తు అనుకున్నవాడు తానుకూడా అసత్తే అవుతాడు. ఎవడు బ్రహ్మను సద్వస్తువు అనుకుంటాడో, తానుకూడా సద్వస్తువు అవుతాడు.

ఇక అది సత్యము, నిత్యము అన్నారు. ఈ ప్రకృతి సత్యమూ కాదు నిత్యమూ కాదు. సత్యము, నిత్యము అయినది బ్రహ్మ ఒకటే. దానికి జరామరణములు, అద్యంతములు లేవు. అదే శాశ్వతమైనది. కాబట్టి ఈ జగసృష్టికి బ్రహ్మ తప్ప వేరేదీ కాదు.

39. వేదితవ్యుడైన పురుషుడు బ్రహ్మమే

ఈ విషయం ఐదవదైన '**బాలాక్యధికరణ**'లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 122 "జగద్వాచిత్వాత్"

123 "జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేత్తద్వ్యాఖ్యాతమ్"

124 "అన్యార్థం తు జైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానా భ్యామపి చెవమేకే"

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో బాలాకి ఉదంతం చెప్పబడింది. గార్గ్య గోత్రంలో పుట్టిన బాలాకి బ్రహ్మోపదేశం చేస్తానని కాశీరాజు దగ్గరకు వెళ్ళి సూర్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుత్తు, ఆకాశము, వాయువు, జలము, దిక్కులు మొదలైన వాటిలో ఉండే పురుషుడే బ్రహ్మము అంటాడు. అవి ఏవీ బ్రహ్మకాదు అంటాడు రాజైన అజాతశత్రువు. ఆ మాటలు విన్న బాలాకి, రాజునే బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యమని అడుగుతాడు.

మానవుడు నిద్రిస్తున్నప్పుడు, ఇంద్రియాలన్నీ అతని ప్రాణంలో కలిసిపోతాయి. ఆత్మస్వప్నావస్తలో ఉన్నప్పుడు దానికర్మ ఫలాలు ప్రారంభమవుతాయి. స్వప్నస్థితిలో ఆత్మ మహారాజులా ఉంటుంది. గొప్ప బ్రాహ్మణునిలా ఉంటుంది. దేవతలవలె ఉచ్ఛస్థితి, అసురులవలె నీచస్థితి పొందుతుంది. రాజుగారు తన దేశంలో సంచరించినట్లే ఆత్మ ఈ శరీరంలో స్వేచ్ఛగా విహరిస్తుంది." అని చెబుతాడు రాజైన అజాతశత్రువు. దీనిని బట్టి చూస్తే మనం తెలుసుకోవలసినది ప్రాణమా? లేక ఆత్మా?" ఇది అనుమానం.

ఇక్కడ కర్మ ప్రపంచ వాచకం. కర్త పరమాత్మే. కర్మ అనే పదం జగత్తును సూచిస్తుంది. పైన చెప్పిన కథలో బాలాకి సూర్యుడు, చంద్రుడు మొదలైన వారందరినీ చెప్పాడు. వాటిలో ఎవరూ బ్రహ్మకాదు. ఈ మాటే చెప్పాడు కాశీరాజు.

తరువాత కాశీరాజే బాలాకికి బ్రహ్మోపదేశం చేశాడు.

కొంచెం తెలిసినంత మాత్రం చేతనే అంతా తెలుసునని అనుకోకూడదు. గార్గ్యగోత్రంలో పుట్టిన బాలాకి అనేవాడు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తానని కాశీరాజు దగ్గరకు వెళ్ళి చివరకు ఆయన దగ్గరే బ్రహ్మోపదేశం పొంది వచ్చాడు.

పూర్వకాలంలో కాశీనగరాన్ని 'అజాత శత్రువు' అనే రాజు పాలిస్తూండేవాడు. అతడు బ్రహ్మవేత్త. గార్గ్యవంశంలో పుట్టిన బాలాకి అనేవాడు వాచాలుడు. గర్విష్టి. అతడు ఒకసారి కాశీరాజు దగ్గరకు వెళ్ళి "రాజా! నీకు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తాను" అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్న కాశీరాజు ఆ బ్రాహ్మణుడికి వేయిగోవులు దానమిచ్చి "ఓ వేదవిదుడా! బ్రహ్మవేత్తలు, ఆధ్యాత్మిక చింతనాపరులు అందరూ జనకుని పేరే తలుస్తున్నారు. అతని దగ్గరకే పోతున్నారు. నీ ప్రభావం వల్ల నేను కూడా బ్రహ్మవేత్తనై జనకునితో సమానమైన వాడనిపించుకుంటాను. కాబట్టి నాకు బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యవలసినది" అన్నాడు. బాలాకి చెప్పటం మొదలుపెట్టాడు. ఇతణ్ణే "గార్గ్యుడు" అని కూడా అంటారు.

"రాజా! సూర్యునిలో ఉన్న పురుషుడే బ్రహ్మ. అతన్నే నేను ఉపాసిస్తాను" అన్నాడు బాలాకి.

ఆ మాటలు విన్నరాజు సూర్యుని గురించి నాకు తెలుసును. అతణ్ణి అన్ని భూతాలకు మకుటాయమానంగా కాంతివంతంగా నేను ఉపాసన చేస్తాను. అంతేకాని అతను బ్రహ్మకాదు. ఈ రకంగా సూర్యుని ఉపాసించే వాడు రాజవుతాడు" అన్నాడు.

"చంద్రునిలో ఉన్న పురుషుని బ్రహ్మగా నేను ఉపాసిస్తాను" అన్నాడు బాలాకి.

"చంద్రుడు గొప్పవాడు. తెల్లని వస్త్రాలు ధరించిన సోమరాజు. అంతేకాని చంద్రుడు బ్రహ్మకాదు. ఈ రకంగా చంద్రుని ఉపాసన చేసేవారికి అన్నం లోటురాదు" అన్నాడు కాశీరాజు.

"విద్యుత్తులో పుట్టిన పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా ఉపాసన చేస్తాను" అన్నాడు బాలాకి.

“ఆ విద్యుత్తును మహాశక్తివంతమైన దాన్నిగా నేను ఉపాసిస్తాను. అంతేకాని విద్యుత్తు మాత్రం బ్రహ్మకాదు. ఈ రకంగా అతణ్ణి ఉపాసించేవారు సంతానము పొంది తేజోవంతులు, శక్తివంతులు అవుతారు” అన్నాడు కాశీరాజు.

“ఆకాశంలో ఉన్న పురుసుణ్ణి బ్రహ్మగా ఉపాసిస్తాను” అన్నాడు బాలాకి.

“నేను ఆకాశాన్ని పూర్ణమైన దానిగా, నిశ్చలమైనదానిగా భావించి ఉపాసిస్తాను. ఈ విధంగా ఆకాశాన్ని ఉపాసించేవారు సంతానము, పశువులతో సుఖంగా ఉంటారు.” అన్నాడు కాశీరాజు.

“నేను వాయువులో ఉన్న పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా ఉపాసిస్తాను” అన్నాడు బాలాకి.

“నేను వాయురూపంలో. ఓటమి ఎరుగని సేవ చేస్తున్నాను. ఈ విధంగా ఉపాసించే వారు శత్రువులను జయిస్తారు” అన్నాడు రాజు.

“నేను జలంలో ఉండే పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా ఉపాసిస్తాను” అన్నాడు బాలాకి.

“జలాన్ని ప్రతిరూపంగా భావించి నేను ఉపాసన చేస్తాను. ఈ విధమైన ఉపాసన చేసిన వారికి అన్నీ వారు కోరిన వస్తువులే లభిస్తాయి” అన్నాడు రాజు.

“అద్దంలో ఉండే పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా భావించి ఉపాసన చేస్తాను” అన్నాడు బాలాకి.

“నేను అద్దంలో ఉండే పురుషుణ్ణి కాంతివంతుడుగా భావించి ఉపాసిస్తాను. ఆ రకంగా ఉపాసించినవాడు దీప్తిమంతుడౌతాడు. అతని సంతానం కూడా దీప్తివంతమవుతుంది అన్నాడు అజాత శత్రువు.

“మనం నడిచేటప్పుడు వెనుక నుంచి వచ్చే శబ్దాన్ని నేను బ్రహ్మగా భావించి ఉపాసన చేస్తాను” అన్నాడు బాలాకి.

“ఆ విషయం నాకు తెలుసు. నేను ఆ శబ్దాన్ని వాయువు లేక ప్రాణంగా ఉపాసిస్తాను. ఈ రకంగా ఉపాసించేవాడు పూర్ణాయుర్దాయాన్ని పొందుతాడు” అన్నాడు రాజు.

“నేను దిక్కుదలందుండే పురుషుని బ్రహ్మగా ఉపాసిస్తాను. అన్నాడు బాలాకి.

“ఆ విషయం నాకు తెలుసు. నేనా పురుషుణ్ణి రెండవవాడు కలవానినిగా వేరు చేయబడని వానినిగా భావించి ఉపాసిస్తాను. దిక్కులందుండే పురుషుణ్ణి ఈ రకంగా ఉపాసించేవాడు స్నేహితులు, అనుచరులు కలవాడవుతాడు” అన్నాడు రాజు.

నేను నీడలో ఉండే పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా ఉపాసిస్తాను" అన్నాడు బాలాకి.

"ఆ విషయం నాకు తెలుసు. ఆ ఛాయలో ఉండే పురుషుణ్ణి మృత్యువుగా భావించి నేను ఉపాసిస్తాను. ఈ రకంగా ఉపాసించేవాడు పూర్ణాయుర్దాయుడౌతాడు" అన్నాడు రాజు.

"బుద్ధిలో ఉన్న పురుషుణ్ణి నేను బ్రహ్మగా భావించి ఉపాసన చేస్తాను" అన్నాడు బాలాకి.

"ఆ విషయం నాకు తెలుసు. అతన్ని నేను ఆత్మగల వానిగా ఉపాసిస్తాను. ఈ రకంగా ఉపాసన చేసేవాడు ఆత్మవంతుడౌతాడు. బుద్ధిమంతుడౌతాడు" అన్నాడు రాజు.

గార్గ్యుడికి ఇంతకన్న విషయం తెలియదు. అందుకని మాట్లాడకుండా ఊరుకున్నాడు. అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణ్ణి చూసి "నీకు తెలిసిన బ్రహ్మజ్ఞానం ఇంతేనా? ఇంకేమైనా ఉన్నదా అన్నాడు రాజు.

"ఇంతే! ఇంకేంలేదు" అని సమాధానమిచ్చాడు బాలాకి.

"ఈ కొంచెం తెలిసినంత మాత్రంచేత బ్రహ్మజ్ఞానం తెలిసినట్లు కాదు" అన్నాడు రాజు.

ఆ మాటలు విన్న గార్గ్యుడు "రాజా! నీవే శరణు. నాకు బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యి" అన్నాడు.

అప్పుడు అజాతశత్రువు గార్గ్యుణ్ణి నిద్రపోతున్న ఒక మనిషి దగ్గరకు తీసుకుపోయి "ఓ బ్రాహ్మణ శ్రేష్టుడా! నిద్రలే" అన్నాడు. అతడు లేవలేదు. చేతితో తట్టిలేపాడు నిద్రిస్తున్నవాడు లేచి కూర్చున్నాడు.

అప్పుడు రాజు గార్గ్యునితో, "చేతితో తట్టి లేపటానికి పూర్వం పురుషుడు నిద్రిస్తున్నాడు పిలిచినా లేవలేదు. అప్పుడతడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఇప్పుడు ఎక్కడ నుంచి వచ్చాడు?

జీవుడు నిద్రింస్తుండగా ఇంద్రియాల యొక్క విషయాలన్నింటినీ అనగా వాక్కు మొదలైన ప్రాణాల విజ్ఞానాన్ని పూర్తిగా గ్రహించి హృదయాకాశంలో నిద్రిస్తున్నాడు. హృదయాకాశము పరమాత్మ ఉండే చోటు. నిద్రావస్థలో ఉన్నప్పుడు పురుషుడు శరీరము, ఇంద్రియాలను తనలో లీనం చేసుకుంటాడు. ప్రాణాలన్నింటినీ తనలోకి

ఆకర్షించుకుంటాడు. వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము మొ॥ ఇంద్రియాలు మనస్సుతో సహా లోపలకు ఆకర్షింపబడతాయి. ఆ స్థితిలో క్రియ అనేది ఉండదు. క్రియాఫలం ఉండదు. కాబట్టి ఆత్మ తన నిజస్థితిలో ఉంటుంది.

ఆత్మ స్వప్నావస్థలో ఉన్నప్పుడు దాని కర్మఫలాలు ప్రారంభమవుతాయి. స్వప్నస్థితిలో ఆత్మ మహారాజులాగా ఉంటుంది. గొప్ప బ్రాహ్మణునిలా ఉంటుంది. దేవతలవలె ఉచ్చస్థితులు, అసురులవలె నీచస్థితులు కూడా పొందుతుంది. రాజుగారు తన దేశంలో స్వేచ్ఛగా తిరిగినట్లుగానే, ఆత్మస్వప్నంలో ప్రాణాన్ని, ఇంద్రియాలను గ్రహించి తన దేహంలో యధేచ్ఛగా తిరుగుతుంది. అదే సుషుప్తావస్థలో ఆనందంతో కూడిన స్థితిని పొందుతుంది.

అగ్ని నుండి చిన్న చిన్న రవ్వలు పైకి లేచినట్లుగానే ఆత్మనుండి అన్ని ప్రాణులు. ఇంద్రియాలు, లోకాలు, దేవగణాలు, భూతగణాలు పుడుతున్నాయి. ఇదే ఆత్మకు సంబంధించిన విషయాన్ని వివరించే రహస్యోపనిషత్తు" అంటూ అజాత శతృవు అనే రాజు గార్గ్యవంశంలోని బాలాకికి ఆత్మతత్త్వాన్ని ఉపదేశించాడు.

తెలుసుకోవలసినది పరమాత్మను గురించి. ప్రాణము, బ్రహ్మ. వీరిలో తెలుసుకోదగిన వాడు బ్రహ్మ మాత్రమే. ఈ విధంగా బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకున్న వాడు సమస్త పాపాలను నాశనం చేసుకుని అమరుడౌతాడు.

ఇక్కడ బ్రహ్మ ప్రతిపత్తి కోసమే జీవ పరామర్శ జరిగింది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో అజాతశత్రువు గార్గ్యుణ్ణి నిద్రపోతున్న ఒక మనిషి దగ్గరకు తీసుకుపోయి "ఓ బ్రాహ్మణ శ్రేష్టుడా! నిద్రలే" అన్నాడు. అతడు లేవలేదు. చేతితో తట్టిలేపాడు నిద్రిస్తున్నవాడు లేచి కూర్చున్నాడు.

అప్పుడు రాజు గార్గ్యునితో, "చేతితో తట్టి లేపటానికి పూర్వం పురుషుడు నిద్రిస్తున్నాడు పిలిచినా లేవలేదు. అప్పుడతడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఇప్పుడు ఎక్కడ నుంచి వచ్చాడు?

జీవుడు నిద్రింస్తుండగా ఇంద్రియాల యొక్క విషయాలన్నింటినీ అనగా వాక్కు మొదలైన ప్రాణాల విజ్ఞానాన్ని పూర్తిగా గ్రహించి హృదయాకాశంలో నిద్రిస్తున్నాడు. హృదయాకాశము పరమాత్మ ఉండే చోటు. నిద్రావస్థలో ఉన్నప్పుడు పురుషుడు శరీరము, ఇంద్రియాలను తనలో లీనం చేసుకుంటాడు. ప్రాణాలన్నింటినీ తనలోకి

ఆకర్షించుకుంటాడు. వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము మొ॥ ఇంద్రియాలు మనస్సుతో సహా లోపలకు ఆకర్షింపబడతాయి. ఆ స్థితిలో క్రియ అనేది ఉండదు. క్రియాఫలం ఉండదు. కాబట్టి ఆత్మ తన నిజస్థితిలో ఉంటుంది.

ఆత్మ స్వప్నావస్థలో ఉన్నప్పుడు దాని కర్మఫలాలు ప్రారంభమవుతాయి. స్వప్నస్థితిలో ఆత్మ మహారాజులాగా ఉంటుంది. గొప్ప బ్రాహ్మణునిలా ఉంటుంది. దేవతలవలె ఉచ్ఛస్థితులు, అసురులవలె నీచస్థితులు కూడా పొందుతుంది. రాజుగారు తన దేశంలో స్వేచ్ఛగా తిరిగినట్లుగానే, ఆత్మస్వప్నంలో ప్రాణాన్ని, ఇంద్రియాలను గ్రహించి తన దేహంలో యథేచ్ఛగా తిరుగుతుంది. అదే సుషుప్తావస్థలో ఆనందంతో కూడిన స్థితిని పొందుతుంది.

అగ్ని నుండి చిన్న చిన్న రవ్వలు పైకి లేచినట్లుగానే ఆత్మనుండి అన్ని ప్రాణులు. ఇంద్రియాలు, లోకాలు, దేవగణాలు, భూతగణాలు పుడుతున్నాయి. ఇదే ఆత్మకు సంబంధించిన విషయాన్ని వివరించే రహస్యోపనిషత్తు" అంటూ అజాత శతృవు అనే రాజు గార్గ్యవంశంలోని బాలాకికి ఆత్మతత్త్వాన్ని ఉపదేశించాడు. కాబట్టి ఇక్కడ ఆకర్షింపబడే పురుషుడే బ్రహ్మ.

40. ద్రష్టవ్యము, శ్రోతవ్యము అయినది పరమాత్మే

ఆత్మశబ్దం జీవిని సూచిస్తుందా? పరమాత్మను సూచిస్తుందా? అనే విషయాన్ని ఆరవ అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దీని పేరు **'వాక్యాన్వయాధికరణము'** ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 125 "వాక్యాన్వయాత్"

126 "ప్రతిజ్ఞాసిద్ధేర్లిఙ్గమాశ్మరథ్యః ఉత్క్రమిష్యత"

127 "ఏవంభావాదిత్యౌడులోమిః"

128 "అవస్థితేరితి కాశకృత్స్నః"

శ్రుతులలో చెప్పిన 'ఆత్మ' శబ్దము జీవాత్మని సూచిస్తుందా? పరమాత్మను సూచిస్తుందా? ఈ విషయం చూద్దాం.

వాక్యాలకు అన్నింటికి పరబ్రహ్మ యందే అన్వయం కలుగుతున్నది. శ్రవణ, మననాదులకు యోగ్యమైనది బ్రహ్మమే.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుడు సన్యాసం స్వీకరించాలనే కోరికతో తన ఇద్దరు భార్యలకు తన ఆస్తిపాస్తులు పంచుతానంటాడు. రెండవ భార్యయైన మైత్రేయి ఈ సిరిసంపదలు నాకు వద్దు. శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని ఇచ్చే బ్రహ్మవిద్యను నాకు ఉపదేశించండి అంటుంది. అప్పుడు యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతాడు.

“మైత్రేయీ ! ఆత్మప్రయోజనం కోసమే ఒకరికొకరు ప్రియులౌతారు. భార్యభర్తను ప్రేమిస్తోంది అంటే ఈ ప్రేమ భర్తకోసం కాదు. కేవలం భార్య ప్రయోజనం కోసమే. అలాగే భర్తకూడా తన ప్రయోజనం కోసమే భార్యను ప్రేమిస్తాడు. తల్లితండ్రులు పుత్రులను తమ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నారు. అంతేకాని పుత్రుల ప్రయోజనం కోసం కాదు. అదే విధంగా ధనాన్ని మన ప్రయోజనం అంటే ఆత్మ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నాము. ఈ విధంగా లోకాలను, క్షత్రియులను, పంచభూతాలను ఒకటేమిటి? లోకం దేన్నయినాసరే ఆత్మ ప్రయోజనం కోసమే ప్రేమిస్తున్నాము. కాబట్టి ఈ ఆత్మ ఒక్కటే దర్శనీయమైనది, తెలుసుకోతగినది. ముందుగా దీన్ని గురించి గురువు ద్వారా వినాలి. శాస్త్రాలు చదవాలి. ఇతరులతో తర్కించాలి. ఆత్మతత్త్వాన్ని గూర్చి దర్శనం, శ్రవణం, మననం, విజ్ఞానం ద్వారా అన్నీ తెలుస్తాయి. రజ్జుసర్పభ్రాంతి కలిగినప్పుడు, అది కేవలం త్రాడు అని తెలిస్తే అది సర్పమనే భ్రాంతి తొలగిపోతుంది. విజ్ఞానం కలగగానే ఆత్మస్వరూపం గోచరిస్తుంది.

బ్రాహ్మణజాతిని ఎవరైనా ఆత్మకన్న భిన్నమైనదిగా భావిస్తే వాళ్ళను ఆజాతి నిర్లక్ష్యం చేసి దూరంగా త్రోసివేస్తుంది. పురుషార్థాల నుండి భ్రష్టుల్ని చేస్తుంది. అదే విధంగా క్షత్రియజాతిని ఎవరైనా ఆత్మకన్న భిన్నమైనదిగా భావిస్తే వాళ్ళని ఆ జాతి త్రోసివేస్తుంది. దేవతలను ఆత్మకన్న భిన్నంగా భావించిన వారిని దేవతలు తృణీకరిస్తారు. ఈ విధంగా బ్రాహ్మణజాతి, క్షత్రియజాతి, లోకాలు, దేవతలు, పంచభూతాలు ఒకటేమిటి? కంటికి కనుపించే ప్రతిదీ ఆత్మస్వరూపమే. ఆత్మకన్న భిన్నమైనది ఏదీలేదు. అన్నీ ఆత్మనుండే పుడుతూ, ఆత్మలోనే లీనం అవుతున్నాయి.

ఏది లేకుండా ఒక వస్తువును మనం గ్రహించలేమో, అది దానియొక్క తత్త్వము, ధర్మము అవుతుంది. ఒక నగారాను కర్రతో కొట్టినప్పుడు దానినుంచి వచ్చే స్వరాలు దాని యొక్క సామాన్య స్వరానికి భిన్నంకావు. ఎన్నిరకాల శబ్దాలు వచ్చినా అవి సామాన్య స్వరంతో కలిసిపోతాయి. వాటికి ప్రత్యేకమైన అస్థిత్త్వం ఉండదు. ముందుగా

సామాన్య స్వరం గ్రహిస్తే తరువాత విశేష శబ్దం పట్టుబడుతుంది. అలాగే ముందు చిదాత్మను గ్రహిస్తే, తరువాత దానిలోని కల్పితమైన నామరూపాత్మకమైన జగత్తు పట్టుబడుతుంది. కన్ను ముందుగా వెలుగును గ్రహించిన తరువాతనే నీలము, ఎరుపు, నలుపు రంగులను చూడగలము. అదే విధంగా చిదాత్మను దర్శించిన తరువాతనే నామరూపాత్మకమైన జగత్తును చూడగలము.

శంఖాన్ని ఊదినప్పుడు వెలువడే ప్రత్యేకమైన శబ్దాలను గ్రహించగలిగితే దాని నుండి వెలువడిన శబ్దాలు వాటంతటవే పట్టుబడతాయి. కాబట్టి ముందు సామాన్య శబ్దం పట్టుపడాలి. అగ్నినుంచి వచ్చే రవ్వలు అగ్ని కన్న వేరైనవి కావు. అలాగే వేదాలు, పురాణాలు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రాలు, కళలు, సూత్రాలు ఇవన్నీ పరమాత్మ యొక్క స్వరూపాలు. ప్రయత్నం లేకుండానే ఇవన్నీ విజ్ఞానఘనుడైన పరమాత్మ నుంచి ఉత్పన్నమౌనాయి. రవ్వలు, జ్వాలలు రావటానికి ముందు అంతా అగ్నిమయమే. అలాగే నామరూపాత్మక స్థితికి ముందు జగత్తంతా ప్రజ్ఞానఘనుని స్వరూపమే.

అన్ని నదులకు గమ్యస్థానం సముద్రమే. సముద్రంలో చేరగానే నదులు తమ అస్థిత్వాన్ని కోల్పోతాయి. అలాగే

అన్ని రకాల స్పర్శలకు గమ్యస్థానం	– చర్మము
అన్ని రకాల వాసనలకు ప్రళయస్థానం	– నాసిక
అన్ని రుచులకు ప్రళయ స్థానం	– నాలుక
అన్ని శబ్దాలకు ప్రళయ స్థానం	– చెవులు
అన్ని ఆలోచనలకు ప్రళయ స్థానం	– మనస్సు
అన్ని విద్యలకు ప్రళయ స్థానం	– హృదయం
అన్ని కర్మలకు ప్రళయ స్థానం	– చేతులు
అన్ని సుఖాలకు ప్రళయ స్థానం	– జననేంద్రియము
అన్ని నడకలకు గమ్యస్థానం	– కాళ్ళు
అన్ని విషయాలకు గమ్యస్థానం	– ఇంద్రియాలు.

ఈ రకంగా కార్యాలన్నీ కారణాలలో కలిసిపోయి ఇవన్నీ ప్రజ్ఞాన ఘనుడిలో చేరిపోతాయి.

నీళ్ళలో ఉప్పు వేస్తే అది కరుగుతుంది. అంటే ఆ ఉప్పు నీరంతా వ్యాపించి ఉంటుంది. అదే విధంగా అద్భుతమైన శక్తి గల పరమాత్మ అనంతుడు, అవ్యయుడు, విజ్ఞానఘనుడు. అతడు దేహాది ఉపాధులతోబాటుగా కలిసిపోయి, అవి నాశనమయి నప్పుడు తాను కూడా నాశనమయినట్లు కనిపిస్తాడు. దేహంనుండి విడివడిన తరువాత విశేష సంజ్ఞలు ఏమీ ఉండవు.

లోకంలో ఉన్నదంతా ఆత్మే. ఆత్మయే అందరిలోనూ సమానంగా ఉన్నది. ఆత్మనుండే అన్నీ పుట్టినాయి. మళ్ళీ ఆత్మలోనే లయం అవుతాయి. అందుచేతనే ఆత్మను గురించి తెలుసుకుంటే మిగిలిన విషయాలన్నీ తెలుసుకున్నట్లే.

ఈ జగత్తులోని ప్రతి వస్తువు, ప్రతి ప్రాణి ఒకదానికొకటి ఉపకార్య, ఉపకారిక స్వభావాలు కలిగి ఉంటాయి.

పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము సృష్టియే జగత్తు. తేనెటీగలు అసంఖ్యాకంగా చేరి తేనెతుట్టెను నిర్మించినట్లుగా సమస్త భూతాలు చేరి ఈ పృథివిని నిర్మించాయి. సమస్త భూతాలకు ఈ భూమియే మధువు. తేనెతుట్టె తేనెటీగలకు ఆశ్రయం అయినట్లుగా భూతాలన్నింటికీ భూమి ఆశ్రయం, ఆహారం అవుతోంది. అందుకే భూమిని కూడా మధువు అంటారు. ఈ పృథివిలో చిన్మాత్రుడు, ప్రకాశమయుడు, అమృతమయుడు అయిన పురుషుడే ఈ అధ్యాత్మ శరీరంలోని తేజోమయుడైన, అమరణ ధర్ముడైన పురుషుడు కూడా! ఇద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ. ఈ ఆత్మ జ్ఞానమే అమృతత్వానికి సాధనం. వీటన్నింటిలో ఉన్న ఏకత్వమే బ్రహ్మ. అదే సర్వస్వరూపం. పృథివి అనేది శరీరానికి ప్రతీక. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానమే సమస్తమూ తాను అవటానికి సాధనం.

అదే విధంగా జలం సమస్త భూతాలకు, ప్రాణాలకు మధువు. భూతాలు జలానికి మధువు. జలాన్ని రేతస్సు అంటారు. జలంలో ఉన్న ప్రకాశమయుడు, అమృత స్వరూపుడే ఈ శరీరాల్లో బీజంగా ఉన్న ప్రకాశమయుడు, అమృతమయుడు. అదే ఆత్మ. ఈ రెంటిలో ఉన్న ఏకత్వమే బ్రహ్మ. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానమే సర్వమూ తాను అవటానికి సాధనం.

జీవులన్నింటికీ అగ్నిమధువులాంటిది. అలాగే అగ్నికి ఈ ప్రాణులన్నీ మధువు లాంటివి. అగ్నిలో ఉన్న తేజోమయుడైన పురుషుడే శరీరంలో వాగ్రూపంలో ఉన్న పురుషుడు. ఈ ఇద్దరూ ఒకటే. ఇదే బ్రహ్మ. అదే అమృతము.

వాయువు జీవరాశులన్నింటికీ మధువు వంటిది. ఈ జీవరాశులు వాయువుకు మధువు వంటివి. వాయువులో ఉన్న తేజోమయుడు, అమృతమయుడు అయిన పురుషుడు శరీరంలో ప్రాణరూపంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు ఇద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ. అదే అమృతం.

సూర్యుడు అన్ని భూతాలకు మధువు. అన్ని భూతాలు ఆదిత్యునికి మధువు లాంటివి. ఆదిత్యునిలో ఉన్న ప్రకాశవంతుడైన పురుషుడే శరీరంలోని కనులలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు. వీరిద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ. అదే అమృతం. అదే బ్రహ్మ.

దిక్కులన్నీ సమస్త భూతాలకు మధువు వంటివి. అలాగే సమస్త భూతాలు దిక్కులన్నింటికి మధువు వంటివి. ఈ దిక్కులలో ఉన్న తేజోమయుడైన పురుషుడే శరీరంలో ఉండే శ్రోత్రపురుషుడు. శ్రవణ సమయంలో ఉండే పురుషుడు. ఈ ఇద్దరూ ఒకటే. అతడే ఆత్మ అతడే బ్రహ్మ సర్వరూపుడు.

చంద్రుడు సమస్త భూతాలకు, మధువు వంటివాడు. అలాగే సమస్త భూతాలూ చంద్రునికి మధువులాంటివి. చంద్రునిలో ఉన్న తేజోమయుడైన పురుషుడు. శరీరంలో ఉన్న మనస్సంబంధమైన అమృతమయుడైన పురుషుడు, ఇద్దరూ ఒకటే. అదే అమృతం. అదే బ్రహ్మ. అదే సర్వస్వరూపం.

విద్యుత్తు సమస్త జీవకోటికి మధువు. అలాగే సమస్త జీవరాసులు విద్యుత్తుకు మధువు. విద్యుత్తులో ఉండే ప్రకాశవంతమైన పురుషుడూ, శరీరంలో ఉండే తేజోమయుడైన అమృతమయుడు ఇద్దరూ ఒకటే. అతడే ఆత్మ. అతడే అమృతమయుడు, అతడే బ్రహ్మ.

సమస్త భూతాలకు మేఘం మధువు. అలాగే సమస్త భూతాలు మేఘానికి మధువు. మేఘంలో ఉన్న తేజోమయుడైన పురుషుడు, శరీరంలో శబ్దము, స్వరము

రూపంలో ఉన్న పురుషుడు, ఇద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ. అదే అమృతం. అతడే బ్రహ్మ.

సమస్త భూతాలకు ఆకాశం మధువు. అలాగే సమస్త జీవులు ఆకాశానికి మధువు. ఆకాశంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు శరీరంలోని హృదయాకాశంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు ఇద్దరూ ఒకటే. అదే ఆత్మ. అమృతమయమైనది. అదే బ్రహ్మ.

ధర్మమనే పేరుతో వ్యవహరింపబడి మనం ఆచరించదగ్గది అయిన ధర్మము ఈ భూతాలన్నింటికి మధువు. ఈ భూతాలన్నీ ఆ ధర్మానికి మధువు లాంటివి. ధర్మంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు, శరీరంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు ఇద్దరూ ఒకటే. అతడే ఆత్మ. అతడే అమృతుడు. అతడే బ్రహ్మ.

సత్యమనేది సమస్త భూతాలకు మధువు. అలాగే సమస్త భూతాలు సత్యానికి మధువు. సత్యంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు శరీరంలో ఉండే తేజోమయుడైన పురుషుడు ఇద్దరూ ఒకటే. అతడే ఆత్మ. అతడే అమృతుడు. అతడే బ్రహ్మ.

మనుష్యాది జాతులన్నీ భూతాలకు మధువు. భూతాలన్నీ మనుష్యాది జాతులకు మధువు. భూతాలలో ఉన్న తేజోమయుడైన పురుషుడే శరీరానికి సంబంధించిన తేజోమయుడైన పురుషుడు. అతడే ఆత్మ. అతడే బ్రహ్మ.

విజ్ఞానమయుడైన ఆత్మయే సమస్త భూతాలకు అధిపతి. సమస్త భూతాలకు రాజు. సమస్త దేవతలు, సమస్త లోకాలు, సమస్త ప్రాణులు, అన్నీ పరమాత్మలో ఇమిడి ఉన్నాయి. ఆ ఆత్మయే పరబ్రహ్మ.

ఇదే మధువిజ్ఞానము. పూర్వకాలంలో దీనిని దధ్య మహర్షి తన శిష్యులయిన అశ్వనీ దేవతలకు వివరించాడు" అని యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భార్య మైత్రేయికి బ్రహ్మతత్త్వాన్ని వివరించాడు అని చెబుతాడు. ఆత్మ అనే పదాన్ని ముందు చెప్పటంచేత ఇక్కడ చెప్పింది జీవుణ్ణి గురించి కాదు. జీవవిజ్ఞానం వల్ల అమృతత్వం లభించదు. ఆత్మవిజ్ఞానం చేతనే సమస్తమూ తెలుస్తుంది. కాబట్టి ద్రష్టవ్యుడు పరమాత్మే కాని వేరు కాదు.

ఏకవిజ్ఞానం వల్ల సర్వమూ తెలుస్తుంది. ఇలాంటివి జీవునితో ప్రారంభించటమనేది సంప్రదాయము అని 'అశ్మరథ్యాచార్యుడు' చెబుతున్నాడు. 'ఆత్మవిజ్ఞానం తెలిస్తే ఈ దృశ్యజాతమంతా తెలుస్తుంది' ఆత్మయే సమస్తము. అని ఉపనిషత్తులో చెప్పబడింది. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే జీవాత్మ కాదు. పరమాత్మ అని అర్థం.

ఆత్మసాక్షాత్కారం జరిగిన తరువాత ఈ దేహాన్ని విడిచిన జీవాత్మ, పరమాత్మలో లీనమవుతుంది. కాబట్టి 'ఔఢులోమి' అనే ఆచార్యుడు ఈయన వ్యాసునికన్న పూర్వీకుడు భవిష్యత్తులో జరుగబోయే దాన్ని ముందుగానే ఊహించి జీవునితో వాక్యం ప్రారంభించటం తప్పుకాదు అంటున్నాడు.

అవిద్య, అజ్ఞానములతో వచ్చిన భేదభావం వల్ల ఆ పరబ్రహ్మ జీవరూపంలో ఉన్నాడు. అందుచేతనే 'జీవాత్మ'తో వాక్యం ప్రారంభమవుతుంది.

కాబట్టి తెలుసుకోదగినవాడు పరమాత్మ తప్ప వేరెవరూ కాదు.

41. జగత్తుకు బ్రహ్మమే నిమిత్త కారణము

ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణమా? నిమిత్త కారణమా అనే విషయాన్ని ఏడవ అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దీని పేరు **'ప్రకృత్యధికరణము'**. ఇందులో ఐదు సూత్రాలు ఉంటాయి.

సూత్రం - 129 "ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తాను పరోధాత్"

130 "అభిధ్యోపదేశాచ్చ"

131 "సాక్షాచ్చోభయామ్నానాత్"

132 "ఆత్మకృతేః పరిణామాత్"

133 "యోనిశ్చ హి గీయతే"

ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణమా? నిమిత్త కారణమా? కుండకు కుమ్మరి నిమిత్త కారణము మట్టి ఉపాదాన కారణము. అలాగే ఆభరణానికి ఉపాదాన కారణము బంగారం. నిమిత్త కారణం కంసాలి. కుమ్మరివాడు కుండను ఏ రకంగా తయారుచెయ్యాలో ముందుగా ఆలోచించుకుని తయారుచేస్తాడు. అలాగే స్వర్ణకారుడు కూడా. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఈ సృష్టిని గురించి పరబ్రహ్మ ఆలోచించాడు. ఒకటిగా

ఉన్న పరబ్రహ్మ తాను అనేకం కావాలి అనుకున్నాడు **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లో ఆ పరబ్రహ్మ ఆలోచన చేశాడు. ముందుగా ప్రాణాన్ని సృష్టించాడు **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో పరమాత్మ విరాట్స్వరూపాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని తీవ్రమైన ఆలోచన చేశాడు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి ఈ జగత్తుకు పరబ్రహ్మ ఉపాదాన కారణమా? నిమిత్త కారణమా? ఈ విషయం చూద్దాం.

పరబ్రహ్మ ఈ జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము నిమిత్త కారణము కూడా.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధిస్తూ ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుతో అంటున్నాడు. "నాయనా శ్వేతకేతూ! శ్రవణ గోచరంకాని తత్త్వం ఇంద్రియ గోచరమయ్యే విధానము గురించి మీ గురువుగారిని అడిగావా."

ఏమిటా విషయం? అన్నాడు శ్వేతకేతువు. మట్టిని గురించి తెలిస్తే, మట్టితో చేసిన రకరకాల వస్తువులు వాటి పేర్లలో తేడా గురించి తెలుస్తుంది. అలాగే బంగారం గురించి తెలిస్తే దానితో తయారుచేసే నగలకు ఏ పేరు పెట్టినా అందులో ఉన్నది బంగారమే అని తెలుస్తుంది. అలాగే ఏ విషయం తెలుసుకున్నందువల్ల మనకు అన్ని విషయాలు బోధ పడతాయో, దాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలి. ఇక్కడ మట్టి సత్యం. ఉపాదాన కారణము. అలాగే బ్రహ్మ సత్యం. ఈ జగత్తుకు అదే ఉపాదాన కారణము, నిమిత్త కారణము కూడా.

పరబ్రహ్మ తాను అనేకం కావాలని కోరుకున్నాడు. ఈ కోరిక వల్ల బ్రహ్మకు కర్తృత్వము, ఉపాదానత్వము రెండూ వస్తాయి.

బ్రహ్మకు సృష్టి, లయాలు రెండూ చెప్పటంవల్ల అతడు జగత్తుకు ఉపాదాన కారణం అవుతున్నాడు. ఈ సమస్త భూతాలు ఆకాశం నుంచే పుడుతున్నాయి. ఆకాశంలోనే లీనమవుతున్నాయి. అని చెప్పటం జరిగింది. ఇక్కడ ఆకాశము అంటే పరబ్రహ్మ అంతేకాని భూతాకాశం కాదు. ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మనుండే పుట్టి బ్రహ్మలోనే లీనమవుతుంది. ఒక వస్తువు యొక్క సృష్టికి, లయానికి ఏది కారణమవుతుందో, అది దానికి ఉపాదాన కారణము. మట్టినుండి పుట్టిన కుండ మళ్ళీ మట్టిలోనే కలిసిపోతుంది. అందుకే కుండకు మట్టిలాగా జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణము.

ఆత్మసంబంధమైన ప్రకృతివల్ల, ఆత్మను స్వయంగా సృజించాడు అని చెప్పటంవల్ల బ్రహ్మ ఆ జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము అవుతున్నాడు. అతడే స్వయంగా నామరూపాత్మకమైన జగత్తును సృష్టించాడు అని చెప్పటంవల్ల అతడికి కర్తృత్వం వస్తోంది. అంటే నిమిత్త కారణమవుతున్నాడు.

ఇక్కడ యోని అంటే ఆత్మ అని అర్థం. **ముండకోపనిషత్తు**లో వివేకవంతులు సమస్త భూతాలకు కారణమైన వానిని అంతటా చూస్తారు అని చెప్పటం జరిగింది.

కాబట్టి ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణము మరియు నిమిత్త కారణము కూడా.

42. అణువాదన నిరాకరణ

ఈ అధికరణ పేరు **'సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణము'** దీనిలో ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 134 "ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః"

ఇంతవరకు సాంఖ్యుల యొక్క వాదాన్ని తిరస్కరించి జగత్కారణం ప్రకృతి కాదు అని నిరూపించారు. ఇక అణువాదాన్ని నిరాకరిస్తున్నారు.

ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః

ప్రధాన కారణాన్ని నిరాకరించటం వల్ల మిగిలిన వాదనలన్నీ నిరాకరించ బడినట్లే. సాంఖ్యుల వాదనలో ఉన్న లోపాలే అణువాదుల జగత్కారణంలోనూ ఉన్నాయి. కాబట్టి ఈ వాదన కూడా నిరాకరించినట్లే. వాదన లన్నింటిలోకి సాంఖ్యుల వాదనే బలమైనది. అందుకనే సాంఖ్యులను తిరస్కరిస్తే మిగిలిన వాదనలు కూడా తిరస్కరించినట్లే అంటూ నాల్గవ పాదం పూర్తి చేశారు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని మొదటి అధ్యాయం పూర్తయింది.

బ్రహ్మసూత్రాలు

రెండవ అధ్యాయం

మొదటి పాదం

మొదటి అధ్యాయంలో సర్వేశ్వరుడైన పరమేశ్వరుడే సృష్టి, స్థితి, లయాలకు కారకుడు అని నిరూపించి, ఈ అధ్యాయంలో సాంఖ్య, యోగ, కణాది శాస్త్రాలతోను, వారి తర్కాలతోను, వేదాంత వాక్యాలలో కనుపించే విరోధాలను సమన్వయం చేస్తున్నారు. మొదటి పాదంలో మొత్తం పదమూడు అధికరణలు, ముప్ఫై ఏడు సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఇప్పుడు మొదటి ప్రకరణ చూద్దాం.

43. శ్రుతులకు విరుద్ధమైన స్మృతుల నిరాకరణ

ఇక్కడ వేదవిరుద్ధమైన సాంఖ్యమతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఈ అధికరణ పేరు **"స్మృత్యధికరణ"** దీంట్లో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 135 "స్మృత్యనవకాశదోషప్రసఙ్గ ఇతి చేన్నాన్య స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగాత్"

136 "ఇతరేషాం చానుపలబ్ధేః"

కపిల మహర్షి సర్వజ్ఞుడు అంటారు. సృష్టి ఆరంభంలో పుట్టినటువంటి కపిలుడు, పుట్టుకతోనే మహాజ్ఞానియై, తన జన్మకు కారణము ఎవరో కనుక్కోవాలి అనుకున్నాడని పురాణాలు చెబుతున్నాయి. మరి అటువంటి కపిలుడు చెప్పిన విషయాలు కాదనటానికి లేదు. కపిల మహర్షి 'బ్రహ్మమే సమస్త జగత్తుకూ కారణము' అనే విషయంలో సందేహం వెలిబుచ్చాడు కదా!" అనేది ప్రశ్న.

నిజమే ! కపిలుడు చాలా గొప్పవాడు. సాంఖ్యస్మృతి వ్రాసినది ఆయనే. దానికి సమాధానంగానే వ్యాసుడు ఈ క్రింది సూత్రాలు చెబుతున్నాడు.

లోకంలో అనేకమంది గొప్పవాళ్ళున్నారు. వాళ్ళలో మనువు మొదలైన వాళ్ళు కూడా కపిలునికి లాగానే స్మృతులను వ్రాశారు. అందుకని విషయ నిర్ణయం చేసేటప్పుడు, కేవలం సాంఖ్యస్మృతిని మాత్రమే దృష్టిలో ఉంచుకుని నిర్ణయించాలి అనటం తప్పు. ఇలాంటప్పుడు అనేకమంది చెప్పినది అంగీకరించటమే మంచిది ఈ సృష్టికి కారణం బ్రహ్మ అనే మాటను స్మృతులు అంగీకరించాయి. వేదాలు

స్వతః ప్రమాణాలు వీటిని శ్రుతులు అంటారు. వాటిలో ఉన్న అర్థాన్ని గ్రహించి, తేలిక భాషలో వ్రాసినవే స్మృతులు. కాబట్టి స్మృతులలో వ్రాసిన విషయం శ్రుతులకు కొంతవరకు తేడాగా ఉండవచ్చు. అందుచేత వేదంలో చెప్పిన దానికి విరుద్ధమైన అర్థం వచ్చేటప్పుడు ఆ స్మృతులను అంగీకరించరాదు. ఈ జగత్తుకు కారణము బ్రహ్మ అనే విషయం అనేకచోట్ల చెప్పబడింది. భగవద్గీత, పురాణాలు కూడా ఈ విషయాన్నే చెబుతున్నాయి. కాబట్టి వేదార్థానికే ప్రామాణ్యత ఉన్నది కాని, దానికి విరుద్ధమైన సాంఖ్యస్మృతికి ప్రామాణ్యత లేదు.

సాంఖ్య స్మృతిలో ప్రధానమైనది ప్రకృతి. మహత్తు మొదలైన తత్త్వాలు లేవు. అయితే ప్రకృతియొక్క పరిణామాలుగా చెప్పబడుతున్న మహత్తత్త్వము, అహంకారము, తన్మాత్రలు మొదలైనవి సాంఖ్యులు కల్పించినవి. భూతాలు, ఇంద్రియాలు వేదంలో చెప్పబడ్డాయి. కాని ఆరవ ఇంద్రియము అని చెప్పి మహత్తును కల్పించారు సాంఖ్యులు. అందుచేతనే సాంఖ్యము అప్రమాణమైనది.

కాబట్టి వేదవిరుద్ధమైన స్మృతులను నిరాకరించి 'జగత్కారణము బ్రహ్మమే' అని చెప్పాలి.

44. యోగసిద్ధాంత నిరాకరణ

ఇక్కడ పతంజలి యోగశాస్త్రాన్ని కాదంటున్నారు. దీని పేరు **'యోగప్రత్యుక్త్యధికణము'**. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 137 "ఏతేనయోగః ప్రత్యుక్తః"

సాంఖ్యస్మృతిని ఆధారంగా చేసుకుని వచ్చిందే యోగశాస్త్రము. యోగశాస్త్రంలో కూడా వేదాలకు విరుద్ధంగా ప్రకృతినే జగత్కారణంగా అంగీకరించారు. అయితే సాంఖ్యస్మృతిని నిరాకరించటం వల్ల యోగశాస్త్రాన్ని కూడా నిరాకరించినట్లే అవుతుంది. సాంఖ్యమతాన్ననుసరించే యోగశాస్త్రమున్నప్పటికీ యోగశాస్త్రంలో ఈశ్వరుడున్నాడు. సాంఖ్య శాస్త్రంలో ప్రకృతే ప్రధానమైనది. ఈ రెండింటికీ తేడా ఇది ఒక్కటే. మిగిలినవన్నీ సమానమే. అయితే ఒక చిన్న అనుమానం. ఏమంటే ఉపనిషత్తులలో యోగాన్ని వివరించటం జరిగింది. యోగి ఏ రకంగా ఉండాలో కూడా చెప్పారు. **కఠోపనిషత్తు**లో సంపూర్ణమైన యోగవిధిని పొందిన నచికేతుడు బ్రహ్మత్వం పొందాడు అని చెప్పారు. కాబట్టి యోగాన్ని, యోగశాస్త్రాన్ని కాదనలేము కదా"

దానికి సమాధానం చెబుతున్నారు. యోగశాస్త్రం సాంఖ్యశాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని చెప్పబడింది. సాంఖ్యులు ప్రకృతే జగత్కారణము అన్నారు. అదే యోగానికి కూడా ఆధారం. మరి సాంఖ్యశాస్త్రానికే ప్రమాణం లేనప్పుడు, యోగశాస్త్రానికి ప్రమాణం ఎలా ఉంటుంది? ఈ రెండింటికీ వేద ప్రమాణం లేదు. వేదప్రమాణాన్ని ఎప్పుడు అంగీకరించలేదో, అప్పుడే వీటికి ప్రమాణత్వం లేదు. ఇవి అప్రమాణాలు.

45. ఉపాదాన కారణం కాబట్టి బ్రహ్మ స్వభావానికి భంగం లేదు

ఇక్కడ తార్కికులను ఖండిస్తున్నాడు. ఈ అధికరణ పేరు **'సవిలక్షణత్వాద్యధికరణము'** ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి.

*సూత్రం - **138** "న విలక్షణత్వాదస్య తథాత్వం చ శబ్దాత్"*

***139** "అభిమానివ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యామ్"*

***140** "దృశ్యతే తు"*

***141** "అసదితి చేన్న ప్రతిషేధ మాత్రత్వాత్"*

***142** "అపీతౌ తద్వత్ప్రసంగాదస మఞ్జసమ్"*

***143** "న తు దృష్టాన్తభావాత్"*

***144** "స్వపక్షదోషాచ్చ"*

***145** "తర్కాప్రతిష్ఠానాదాన్యథాను మేయమితి చేదేవమప్యనిర్మోక్ష ప్రసఙ్గః"*

సాంఖ్యస్మృతిని కాదన్నాము. కాని తార్కికుల మాటేమిటి? **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో ఆత్మ అనేది శ్రవణ, మనన, నిది ధ్యాసలకు తగినది అని చెప్పబడింది కదా! ఇక్కడ యుక్తులతో చింతన చేయటమే మననము అని తార్కికులు అంటున్నారు కదా" ఇది సందేహం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

ఈ జగత్తు తనకు కారణమైన బ్రహ్మకన్న విలక్షణమైనది. కాబట్టి చేతనమైన బ్రహ్మమే జగత్కారణము అనటానికి వీలు లేదు. ఈ రకంగా తేడా ఉన్నది అనే విషయం కూడా వేదంవల్లనే తెలుస్తోంది.

ఏ లక్షణాలు గల పదార్థం నుండైనా, ఆ లక్షణాలు గల పదార్థాలే పుడతాయి. జడపదార్థం నుంచి జడపదార్థమే పుడుతుంది కాని చైతన్యము పుట్టదు. జడమైన

మట్టి నుంచి, జడమైన కుండ మాత్రమే పుడుతుంది. అంతేగాని బంగారు ఆభరణాలు పుట్టవు. దారం నుండి వస్త్రం తయారవుతుంది. అంతేకాని కుండ తయారు కాదు. అలాగే జగత్తు అచేతనము, జడము. బ్రహ్మము చేతనము ప్రకాశ రూపము, ఆనందాత్మకము మరి జగత్తు అప్రకాశము, దుఃఖరూపము. బ్రహ్మ శుద్ధము, జగత్తు అపవిత్రము ఈ రెండింటికీ లక్షణాలు వేరు. కాబట్టి చేతనమైన బ్రహ్మనుంచి, జడమైన జగత్తు పుట్టదు. అందుచేత జగత్తుకు కారణం బ్రహ్మకాదు అని తార్కికులు వాదిస్తున్నారు.

అయితే బ్రహ్మకు, జగత్తుకు విరుద్ధ భావాలు లక్షణాలు లేవు. బ్రహ్మము చైతన్యము అలాగే జగత్తుకూడా చైతన్యమే. ఉపనిషత్తులలో అనేకచోట్ల మృత్తిక చెప్పింది. ఉదకం ఆలోచించింది. వాయువు చెప్పింది. అంటూ పంచభూతాలకు చేతనత్వము చెప్పబడింది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉపకోశలుడికి అగ్నులు ఉపదేశం చేశాయి. అంతేకాదు ఇంద్రియాలు కూడా చేతనమే. **బృహదారణ్యకము, ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లలో ఇంద్రియాలు తమలో ఎవరు గొప్ప అని పోట్లాడుకున్నాయి అని చెప్పబడింది. ఈ రకంగా ఇంద్రియాలు తమలో తాము వాదులాడుకుని తీర్పు కోసం బ్రహ్మ దగ్గరకు వెళ్ళటం అనేది చేతనధర్మమే కాని జడత్వం కాదు. కాబట్టి జగత్తు, బ్రహ్మ రెండూ చేతనాలే. చేతనం నుండి జడము పుట్టదు. చేతనం నుండి చేతనమే పుడుతుంది. అని తార్కికుల వాదన.

ఉపనిషత్తులలో ఇంద్రియాలు మాట్లాడాయి అని చెప్పబడింది గదా. అక్కడ ఇంద్రియాలు అంటే ఇంద్రియాభిమానులైన దేవతలు. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో ఇంద్రియాభిమానులైన దేవతల గురించి చెప్పబడింది. నోటికి అధిదేవత అగ్ని. ముక్కుకు వాయువు అధిదేవత. అందుచేత ఇంద్రియాలు, భూతాలు చేతనాలు కావు.

చేతనం నుంచి అనేక అచేతన పదార్థాలు పుట్టాయి. అలాగే అచేతనం నుంచి చేతనాలు పుట్టాయి. కాబట్టి అచేతనమైన జగత్తు చేతనంవల్ల వచ్చిందనటానికి సందేహం లేదు.

బ్రహ్మ చేతనము. జగత్తు అచేతనము. కాబట్టి జగత్తు బ్రహ్మచే సృష్టించబడలేదు అని చెప్పటానికి వీలులేదు. చేతనుడైన పురుషుడి నుండి అచేతనమైన గోళ్ళు,

వెంట్రుకలు పుడుతున్నాయి. అలాగే అచేతనమైన పేడ, పెంటప్రోగుల నుండి తేళ్ళు, జర్రులు పుడుతున్నాయి. ప్రకృతి వికృతి అని రెండు ఉన్నాయి. ప్రకృతి యొక్క ధర్మాలన్నీ వికృతిలో ఉండవు. ఒకవేళ ఉంటే అది వికృతి కాదు. ప్రకృతి అవుతుంది. అలాగే చేతనుడైన పరమాత్మ యొక్క ధర్మాలన్నీ జగత్తులో ఉండనవసరం లేదు.

కాబట్టి ప్రకృతిలోని సమస్త వికారాలకు ప్రకృతి బ్రహ్మమే. బ్రహ్మవిషయంలో శ్రుతి (వేద) ప్రమాణం తప్ప, తర్కం పనికిరాదు. అయితే తర్కం పూర్తిగా పనికి రానిది కాదు. అది అవసరమైనంత వరకు, వేదప్రమాణమున్నంతవరకూ మాత్రమే ఉపయోగించాలి.

నామరూపాలు లేనట్టి బ్రహ్మము, నామరూపాలు ఉన్న జగత్తుకు కారణము. సృష్టికి ముందు అంతా బ్రహ్మమయమే.

ప్రళయకాలంలో కర్మపరిపక్వం చెందని ప్రాణులన్నీ తమ కర్మను తమతో పాటు మూటకట్టుకుని బ్రహ్మలో లీనమవుతున్నాయి. ఈ రకంగా జగత్తంతా బ్రహ్మలో లీనమయిపోతుంది. మరి అటువంటప్పుడు జగత్తుకు ఉన్నటువంటి అవలక్షణాలన్నీ బ్రహ్మకు సంక్రమిస్తాయి. కాబట్టి ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన పరిశుద్ధము చేతనము అయిన బ్రహ్మ జగత్తుకు కారణము అని చెప్పటానికి వీలులేదనేది వీరి వాదన.

ఈ వాదన సరికాదు. ఎందుకంటే మట్టిలో కలిసిపోయిన కుండ తనకు కారణమైన మట్టిని కలుషితం చేయదు. అలాగే బంగారు ఆభరణాలు మళ్ళీ బంగారంలో కలసిపోయేటప్పుడు, ఆ బంగారాన్ని దూషితం చెయ్యవు.

ఈ సమస్తమూ బ్రహ్మమే. సృష్టి ఆరంభంలో అంతా బ్రహ్మమయంగానే ఉండేది. పరబ్రహ్మ స్వయంప్రకాశం గలవాడు. నిరాకారుడు. పుట్టుక, ప్రాణము మనస్సు లేనివాడు. పరిశుద్ధమైనవాడు. అతని నుండే ప్రాణము, మనస్సు, ఇంద్రియాలు, పంచభూతాలు పుడుతున్నాయి. అని **ముండకోపనిషత్తు** చెబుతున్నది. గారడీవాడు, తాను చేసే మాయద్వారా దూషితుడు కానట్లే, పరమాత్మ కూడా తనలో లీనమయిన జగత్తువల్ల దూషితుడు కాడు.

సాంఖ్యులు చెప్పే దోషాలు వారి మతంలోనూ ఉన్నాయి. కాబట్టి దోషాలు, దోష పరిహారాలు రెండు మతాల్లోనూ సమానమే.

సాంఖ్యుల ఆక్షేపణలు

1. బ్రహ్మకన్న జగత్తు విలక్షణమైనది. ఆ రెండింటికీ ప్రకృతి వికృతుల భావం కుదరదు.

2. సృష్టికి పూర్వం అంతా అసత్తుగా ఉన్నది.

3. ప్రళయ కాలంలో జగత్తు అంతా బ్రహ్మలో లీనమయినప్పుడు, బ్రహ్మ అపరిశుద్ధమవుతుంది.

ఈ దోషాలు సాంఖ్యమతంలో కూడా ఉన్నాయి.

1. శబ్దహీనమైన ప్రకృతి నుండి శబ్దాదులు గల జగత్తు పుడుతోంది. ఈ రెండింటికీ కూడా ప్రకృతి వికృతి భావం కుదరదు.

2. ప్రళయ కాలంలో గుణాలు లేని ప్రకృతిలో గుణాలు గల జగత్తు లీనమయినప్పుడు, ప్రకృతి దోషభూయిష్టమవుతుంది.

3. దోషాలన్నీ సాంఖ్యమతానికే వర్తిస్తాయి కాని ఉపనిషత్వానికి వర్తించవు.

తర్కం ఒప్పుకోకపోయినప్పటికీ బ్రహ్మమందు వేదాంతవాక్యాలు సమన్వయించటంలో ఆక్షేపణ ఉండదు. ఒక తార్కికుడు చెప్పే అర్థము వేరొక తార్కికుడు ఒప్పుకోడు. కాబట్టి తర్కం నిలకడ లేనిది అందుచేత వేదాంత సిద్ధాంతం ప్రకారం చెప్పిన బ్రహ్మమే జగత్కారణము అనటంలో సందేహం లేదు.

ఏ విధమైన సందేహాలకు తావు లేకుండా ఉండేటటువంటి జ్ఞానమే తత్త్వజ్ఞానము. ఇందులో విరుద్ధ భావాలుండవు. వేదాలను అనుసరించకుండా చెప్పే జ్ఞానము సమ్యజ్ఞానము కాదు. అటువంటి జ్ఞానంవల్ల మోక్షం రాదు. కాబట్టి **వేదప్రమాణం లేని తర్కము పనికిరాదు.** ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మమే ఉపాదాన కారణము అందులో ఏ మాత్రం సందేహం లేదు.

46. శిష్టులు అంగీకరించని మతాన్ని నిరాకరిస్తున్నారు

ఏ సిద్ధాంతమైనా సరే శిష్టులు ఒప్పుకోకపోతే, అందరూ ఒప్పుకోనట్లే అంటున్నారు నాల్గవ అధికరణలో. దీని పేరు **శిష్టాపరిగ్రహాణాధికరణము**. ఇందులో ఒకటే సూత్రముంది.

సూత్రం – 146 "ఏతేన శిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః"

ఏ సిద్ధాంతాన్నైనా సరే శిష్టులు ఖండించినట్లైతే, ఆ సిద్ధాంతాన్ని అందరూ తిరస్కరించినట్లే.

ఈ జగన్నిర్మాణానికి కారణము ప్రకృతి అన్నారు సాంఖ్యులు. ఇలాగే పరమాణువులు కారణమని అణువాదులంటారు. ఈ సిద్ధాంతాలన్నింటినీ మనువు, వ్యాసుడు వంటి మహానుభావులు ఖండించారు. కొంతవరకు ఈ వాదనలు వేదాలను అనుసరించి ఉన్నప్పటికీ, అవి మొత్తంమీద వేదవిరుద్ధములే. వీటిలో ముఖ్యమైనది సాంఖ్యము. దాన్నే తిరస్కరించారు కాబట్టి మిగిలిన వాటిని కూడా తిరస్కరించినట్లే.

ఈ రకంగా సాంఖ్యసిద్ధాంతాన్ని ఖండించటం ద్వారా వేదాలలో లేనటువంటి కణాద (వైశేషిక దర్శనం), గౌతమ (న్యాయదర్శనం), యోగ, బౌద్ధ, మతసిద్ధాంతాలన్నింటినీ ఖండించినట్లే అవుతుంది. కాబట్టి శిష్టులు అంగీకరించనటువంటి మతాన్ని నిరాకరించినట్లే.

47. భోక్తభోగ్య విభాగము

ఇప్పుడు భోక్త భోగ్య విభాగాన్ని వివరిస్తున్నారు ఐదవ అధికరణలో. దీనిపేరు **భోక్త్రాపత్త్యధికరణము** ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 147 "భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చేత్స్యాల్లోకవత్"

భోక్త అంటే చేతనుడైన జీవుడు. భోగ్యము అంటే శబ్దాది విషయ సమూహము. బ్రహ్మమే జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము. కాబట్టి భోగ్యవస్తువునకే భోక్తృత్వము కూడా లభిస్తోంది. అందుచేత భోక్త భోగ్య విభాగం కుదరదు కదా!" ఇది అనుమానం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

బ్రహ్మము ఈ జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము. భోక్తరూపంలో గాని, భోగ్యరూపంలో గాని కనిపించే జగత్తంతా బ్రహ్మకన్న భిన్నమైనది కాదు. అందువల్ల భోక్త భోగ్యము అనే విభాగము ఉండదు.

కుండ, మూకుడు వీటిలో ఉన్నది మట్టే. ఈ వస్తువులలో తేడా ఉన్నప్పటికీ వాటికి కారణమైన మట్టిలో తేడా లేదు. అలాగే ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణము. ఈ జగత్తు, బ్రహ్మ రెండూ వేరు కాదు.

48. కార్యకారణాలకు తేడా లేదు

జగత్తుకు బ్రహ్మకు తేడాలేదని తేల్చి చెప్పి ఇప్పుడు కార్యకారణాలకు కూడా తేడా లేదు అంటున్నారు ఆరవ అధికరణలో. దీనిపేరు **'ఆరంభణాధికరణము'** ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 148 "తదనన్యత్వమారమ్భణశబ్దాదిభ్యః"

149 "భావే చోపలబ్ధేః"

150 "సత్వాచ్చావరస్య"

151 "అసద్వ్యపదేశాన్నేతి చేన్న ధర్మాన్తరేణ వాక్యశేషాత్"

152 "యుక్తేః శబ్దాన్తరాచ్చ"

153 "పటవచ్చ"

154 "యథా చ ప్రాణాది"

జగత్తుకు, బ్రహ్మకు భేదం లేదు అన్నారు. దీనివల్ల జగత్తుకు భోక్తృత్వం వస్తోందనే దోషాన్ని కూడా పరిహరించారు. కాని లోకంలో కనిపించే మట్టి, కుండ ఉదాహరణలుగా చెప్పటంవల్ల కార్యకారణాలకు భేదం కనిపిస్తోంది కదా! కాబట్టి జగత్తుకు, బ్రహ్మకు భేదం ఎందుకు చెప్పకూడదు?" ఇది సందేహం. సమాధానం చూడండి.

కార్యము జగత్తు, కారణము బ్రహ్మ. ఈ రెండింటికీ అభిన్నత్వమున్నదనే విషయం వేదాలలో చెప్పబడింది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ మట్టిని గురించి తెలుసుకుంటే ఆ మట్టితో చేసే వివిధరకాల వస్తువులకు పేర్లలోను ఉపయోగాలలోను తేడా ఉన్నప్పటికీ వాటిని గురించి తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే అవన్నీ పేరుకు మాత్రమే వికారాలు. మట్టి అనేదే సత్యం మట్టితో తయారైన పాత్రల రూపంలో తేడా ఉన్నప్పటికీ, అవి మట్టికన్న భిన్నమైనవి కాదు. అలాగే బంగారము, ఆభరణాలు, తేజము, జలము, అన్నము అనే వాటిని బ్రహ్మకు కార్యంగా చెప్పినప్పుడు, కార్య రూపంలో ఉన్న ఇవి తమకు కారణ రూపమైన బ్రహ్మకన్న భిన్నమైనవి కాదు.

ఎప్పుడూ వికారాలనేవి నామమాత్రం. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు సృష్టి అంతా ఆత్మస్వరూపం. అదే సత్యం. అదే ఆత్మ. అదే నీవు ఈ సమస్తమూ ఆత్మపదార్థమే. ఇక్కడ భిన్నమైనది ఏదీ లేదు. కాబట్టి కారణము సత్యం. కార్యం వికారం. అందుకే కారణమయిన బ్రహ్మసత్యం కార్యమైన జగత్తుమిథ్య. కార్యకారణాలకు భేదం లేదు.

కారణమున్నప్పుడే కార్యము లభించటం జరుగుతుంది. అంటే మట్టి ఉంటేనే కుండ తయారవుతుంది. బంగారముంటేనే ఆభరణాలు తయారవుతాయి. కాబట్టి కార్యకారణాలకు భేదం లేదు.

కార్యము అంటే వస్తువు రావటానికి ముందు కూడా కారణమున్నది. కాబట్టి కార్యకారణాలకు భేదం లేదు. కుండ తయారవకముందే మట్టి ఉన్నది. కుండ తయారయిన తరువాత కూడ అది మట్టికన్న వేరు కాదు.

సృష్టికి ముందు అంతా ఆత్మమయంగానే ఉండేది మట్టి నుండి కుండ పుట్టినట్లే, బ్రహ్మ నుండి జగత్తు పుట్టింది.

సృష్టికి ముందు అసత్తు అని చెప్పటంవల్ల కార్యం కారణరూపంలో లేదు అంటారు. ఇది సరికాదు. ఎందుకంటే కేవలము అది అసత్తు కాదు.

యుక్తి విషయంగా ఆలోచిస్తే పెరుగుకు పాలు, కుండకు మట్టి, ఆభరణానికి బంగారము కారణము. పెరుగు కావాలనుకున్నవాడు పాలను కోరతాడు అంతేకాని మట్టిని కోరడు. సృష్టికి అంటే పుట్టటానికి ముందు పెరుగు, పాలరూపంలో ఉంది. అలాగే కుండ కావాలనుకునేవాడు మట్టిని, ఆభరణాలు కావాలనుకునే వాడు బంగారాన్ని కోరతాడు. అంతేకాని అసత్తును కోరడు. కార్యమనేది ఉత్పత్తికి పూర్వం కారణరూపంలోనే ఉంది. అందుచేత కార్యకారణాలకు భేదం లేదు.

బట్టచుట్టగా చుట్టబడి ఉన్నా, పరచబడి ఉన్నా అది బట్టే. అంటే ఒక్క ఆకారమే మారుతోంది. మూలంలో మార్పుండదు. అలాగే మట్టి, కుండ విషయంలో కూడా. అయితే వస్త్రం చుట్టబడి ఉన్నప్పుడు దాని పొడవు, వెడల్పు, నాణ్యత తెలియవు. అది పరచినప్పుడు మాత్రమే అవి తెలుస్తాయి. అలాగే మట్టిగా ఉన్నప్పుడు తెలియని విషయాలు కుండ తయారైన తరువాత తెలుస్తాయి. అంతేకాని కార్యకారణాలయిన కుండ, మట్టిలలో భేదం లేదు.

ప్రాణాయామం చేస్తున్నప్పుడు ఊపిరి బిగపడతారు. అంటే వాయువును కుంభిస్తారు. అప్పుడు, అపాన, వ్యాన, ఉదానములనే తేడాలు వాయువుకు ఉండవు. అప్పుడు ప్రాణం మాత్రమే ఉంటుంది. ఎందుకంటే వాయుప్రసరణ జరగటంలేదు కాబట్టి. ప్రాణాయామం ఆపేసినప్పుడు అవన్నీ యధాతధంగా వస్తాయి. అంతమాత్రం చేత వీటిమధ్య తేడా ఉన్నదని కాదు. కార్యకారణాల మధ్య ఏ మాత్రం భేదం లేదు.

49. పరమేశ్వరుడికి దోషప్రసక్తి

కర్మలు చేసేటప్పుడు కొన్ని దోషాలు దొర్లుతాయి. జీవాత్మ పరమాత్మ ఒకటే. అలాంటప్పుడు జీవి చేసిన దోషాలు పరమాత్మకు అంటవా? అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు ఏడవ అధికరణలో దీని పేరు **ఇతరవ్యపదేశాధికరణము** ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 155 "ఇతర వ్యపదేశాద్ధితాకరణాది దోషప్రసక్తిః"

156 "అధికం తు భేదనిర్దేశాత్"

157 "అశ్మాదివచ్చ తదనుపపత్తిః"

కార్యకారణ భేదం లేదన్నారు బాగుంది. అయితే జీవాత్మ పరమాత్మ రెండూ ఒకటే అంటున్నారు కదా. జీవి కర్మలు చేస్తుంటాడు. ఆ కర్మలవల్ల అతనికి జనన మరణాదులు సంభవిస్తుంటాయి. ఈ కర్మలలో కొన్ని దోషములు కూడా ఉంటాయి. జీవాత్మ, పరమాత్మ ఇద్దరూ ఒకటే అయినందున జీవి చేసిన దోషాలు పరమేశ్వరుడికి కూడా సంక్రమిస్తాయి కదా. అప్పుడు పరబ్రహ్మ కూడా దోషభూయిష్టుడు కాడా?" అనేది అనుమానం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

జీవుడికి బ్రహ్మత్వం చెప్పటంవల్ల, బ్రహ్మకు హితకరణాది దోషం వస్తుంది అంటారు.

తత్త్వమసి అనటంవల్ల జీవుని యందలి దోషాలు బ్రహ్మకు అంటుతాయని, జీవాత్మా, పరమాత్మా రెండూ ఒక్కటే అనటంవల్ల జీవికుండే లక్షణాలన్నీ బ్రహ్మకు ఆపాదించబడతాయి. అప్పుడు బ్రహ్మ దోష భూయిష్టుడౌతాడు. కాబట్టి అతడు జగత్కారణము అనటం వీలుపడదు. అని వాదము. **ఛాందోగ్యపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు

శ్వేతకేతూ 'తత్త్వమసి' నీవే ఆత్మవి అంటాడు. అలాగే **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో మనుషులను సృష్టించి వారి దేహంలో ప్రవేశించాడు అని తెలుస్తోంది. ఈ కారణంచేత బ్రహ్మకున్న సృష్టికర్తృత్వం జీవికి కూడా వస్తోంది. అప్పుడు జీవుడికి ఉన్న జన్మజరాదులు అనే దోషాలు బ్రహ్మకు కూడా వర్తిస్తాయి కాబట్టి బ్రహ్మ జగత్కారణం అనటానికి వీలు లేదు అనివారి వాదన.

సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమంతుడు అయిన బ్రహ్మ జగత్కర్త. కాబట్టి అతనికి హితాహితీకరణ దోషాలు ఉండవు.

ఆత్మదర్శనం కావాలంటే దానిని గురించి వినాలి. తెలుసుకోవాలి. మననం చెయ్యాలి. ఆత్మ మననం చెయ్యదగ్గది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఆత్మను గురించి చెబుతూ సుషుప్తిలో అది సత్ శబ్ద వాచ్యునితో కూడి ఉంటుంది అన్నారు. మరణ కాలంలో జీవాత్మ పరమాత్మ చేత అధిష్టితమై శబ్దం చేస్తూ పోతుంది. ఈ రకంగా కర్త కర్మ భేదం వల్ల జీవుడికి బ్రహ్మకు భేదం చెప్పారు. ఈ భేదం ఉపాధి (శరీరం)కి సంబంధించినది మాత్రమే. పరబ్రహ్మకు హితము అహితము అనేవి లేవు. ఆయన నిర్గుణుడు. నిర్వికారుడు, ప్రేమ, దయ, అభిమానము ఏవీ లేనివాడు. కాబట్టి ఆయనకు దోషాలు అంటవు.

ఒకేరూపం గల బ్రహ్మ ఈ జగత్తును నిర్మించినప్పుడు కార్యాల్లో వైచిత్ర్యము ఉండకూడదు అని వారి వాదన.

భూమిలో నుంచి రాళ్ళు పుడుతున్నాయి. వాటిలో కొన్ని బండరాళ్ళు. కొన్ని కంకరరాళ్ళు, కొన్ని వజ్రాలు ఈ రకంగా వాటి విలువలో తేడాలున్నాయి. భూమిమీద పెరిగే మొక్కలలో కూడా ఈ తేడా ఉన్నది. ఒకచెట్టు కాయలు తియ్యగా ఉంటే, వేరొక దానివి పుల్లగా ఉంటాయి. మనం తీసుకునే ఆహారం జీర్ణమయి రక్తము, మాంసము, చర్మము, ఎముకలు, మజ్జ, గోళ్ళు, వెంట్రుకలుగా మారుతుంది. వీటన్నింటికీ రూపంలోను, ఉపయోగంలోనూ భేదం ఉన్నది. అదే విధంగా ఒకే పరమాత్మ నుంచి పుట్టిన జగత్తులోనూ వైవిధ్యం ఉంటుంది. ఇందులో తప్పులేదు ఇదేమీ దోషం కాదు.

50. బ్రహ్మానికి బాహ్యసాధనాలు అవసరం లేదు

జగత్తు సృష్టించటానికి బ్రహ్మకు ఏ రకమైన సాధనాలు అవసరం లేదు అంటున్నారు ఎనిమిదవ అధికరణలో దీని పేరు. **'ఉపసంహార దర్శనాధికరణము'.** ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 158 "ఉపసంహారదర్శనాన్నేతి చేన్న క్షీరవద్ధి"

159 "దేవాదివదపి లోకే"

కుమ్మరివాడు కుండలు చెయ్యాలి అంటే కేవలము మట్టి మాత్రమే కాకుండా కుమ్మరిసారె, కర్ర, నీరు వంటి ఇతర సాధనాలు కావాలి కదా. మరి జగత్తును సృష్టి చేసే బ్రహ్మకు మాత్రం ఈ రకమైన ఇతర సాధనాలు అవసరం ఉండవా?" ఇది సందేహం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

పనిచేసేవాడు సాధనాలను ప్రోగు చేస్తాడు. మరి బ్రహ్మకు ఇతర సాధనాలుండవా? అంటే కుమ్మరివాడు ఇతర సాధనాలు ఉపయోగిస్తాడు. మరి బ్రహ్మకు ఇతర సాధనాలు ఏవీ లేవు. కాబట్టి జగత్తుకు కారణం బ్రహ్మకాదు అనకూడదు. ఉపకరణాలు లేకపోయినా లోకంలో పని జరుగుతుంది. పాలు పెరుగుగా మారాలంటే ఏ సాధనము అవసరం లేదు. పాలను వేడి చేస్తున్నాం అనకండి. అవి తొందరగా తోడుకోవటానికి వేడి చేస్తున్నాం అంతే. వేడి చెయ్యకపోయినా పెరుగవుతుంది. పాలల్లో పెరుగయ్యే గుణం లేకపోతే వాటిని వేడి చేసినా, ఇగరపెట్టినా పెరుగవదు. నీటిని వేడి చేస్తే పెరుగవదు. మట్టిని వేడే చేస్తే పెరుగవదు. ఆ గుణం లేకపోతే దాన్ని ఏం చేసినా అది పెరుగవదు. అలాగే పరమాత్మ సర్వశక్తి సంపన్నుడు. సర్వగుణ సంపన్నుడు. కాబట్టి అతడికి ఇతర సాధనాలు ఏవీ అవసరం లేదు.

బ్రహ్మకు కార్యము కారణము లేదు. అతనితో సమానమైన వారు గాని, అతనికన్న అధికులు గాని లేరు. కాబట్టి అతడికి వేటి సాయము అవసరం లేదు.

మంత్రశాస్త్రంలోను, ఇతిహాసాల్లోనూ కూడా దేవతాదులు అసహాయులై కార్యం చేస్తున్నారని చెప్పబడింది.

వేదాలు, పురాణాలు, ఇతిహాసాలలో దేవతలు, పిత్రుదేవతలు ఏ సాధన సంపత్తి లేకుంవీడానే సంకల్పబలం మాత్రంచేతనే మహత్తర కార్యాలు చేశారని చెప్పబడింది.

సాలెపురుగు ఏ సహాయం లేకుండానే గూడు నిర్మిస్తుంది. కొంగ శుక్ర వీర్యాలు లేకుండానే గర్భధారణ చేస్తుంది. అలాగే బ్రహ్మకూడా ఏ సహాయము, సాధన సంపత్తి లేకుండానే జగన్నిర్మాణము చేస్తున్నాడు.

51. బ్రహ్మ జగత్తుగా మారటం పూర్తి పరిణామమా?

పాలు పెరుగుగా మారినట్లే, బ్రహ్మ జగత్తుగా మారుతున్నాడు అన్నారు ఇది పూర్తి పరిణామమా? లేక కొంత భాగమేనా? అనే విషయం వివరిస్తున్నారు తొమ్మిదవ అధికరణలో. దీని పేరు **కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణము** ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 160 "కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవత్వ శబ్ద కోపోవా"

161 "శ్రుతేస్తు శబ్దమూలత్వాత్"

162 "ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చ హి"

163 "స్వపక్షదోషాచ్చ"

అవయవాలు లేని బ్రహ్మ గనక పరిణామం చెందినట్లైతే, బ్రహ్మ పూర్తిగా కార్యరూపంలో పరిణామం చెందినట్లవుతుంది. కొంత భాగమే అయితే బ్రహ్మకు అవయవాలు వచ్చి, బ్రహ్మ నిరవయవుడు అన్న శ్రుతికి విరోధం వస్తుంది. ఏది ఎలా చూచినా బ్రహ్మ అనిత్యమవుతుంది. అందుచేత బ్రహ్మ జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము కాలేదు. అని వారి వాదన.

బ్రహ్మపూర్తిగా పరిణామం చెందాడు అంటే జగత్తు బ్రహ్మ రెండూ ఒక్కటే. కొంత భాగమే పరిణామం చెందాడు అంటే, జగత్తు కాక బ్రహ్మ ఇంకా కొంత భాగం ఉన్నాడు అని. అంటే బ్రహ్మసాకారుడు. ఏదైనప్పటికీ వేదాలలో చెప్పిన విషయాలకు విరుద్ధమవుతుంది. కాబట్టి జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణము కాదు. అని అంటారు.

బ్రహ్మము వేద ప్రమాణమైనది. కాబట్టి ఆ దోషం అంటదు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో "శుద్ధ బ్రహ్మ కార్య బ్రహ్మకన్న గొప్పది. పాంచభౌతికమైన జగత్తంతా శుద్ధ బ్రహ్మయొక్క ఒక పాదమే. మిగిలిన మూడు పాదాలు ఆ పరబ్రహ్మలోనే ఉన్నాయి. గాయత్రి ద్వారా ప్రతిపాదించబడి, మూడు పాదాలు గల

అమృత స్వరూపమైన బ్రహ్మ ఇదే. ఆ పురుషునికి బయటా, లోపలా కూడా ఉన్న ఆకాశము ఒకటే. అని చెప్పబడింది. బ్రహ్మానికి వేదప్రమాణమున్నది. అందుచేత వారు చెప్పే దోషం బ్రహ్మకు అంటదు.

బ్రహ్మలో ఇన్ని రకాల వస్తువులు సృష్టించబడినట్లే, స్వప్నాన్ని చూసే ఆత్మలో కూడా అనేక రకాలయిన సృష్టులు చెప్పబడ్డాయి.

ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మయొక్క పరిణామము. కాబట్టి స్వప్న ప్రపంచంలాగా మాయతో కూడినది. ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మఉపాదాన కారణమే అయినప్పటికీ, స్వప్నావస్థలోని సాక్షి వంటివాడు. కాబట్టి అతడికి దోషాలు అంటవు. గారడీ వాడి రూపం నాశనం కాకుండానే, అతడు సృష్టించిన అనేక వస్తువులు కనిపించినట్లుగానే బ్రహ్మలో కూడా ఈ విచిత్ర సృష్టులు కనిపిస్తున్నాయి.

ఈ దోషము సాంఖ్యులు చెప్పే మతంలో కూడా ఉన్నది. సాంఖ్యులు ప్రధానాన్ని జగత్కారణంగా చెబుతారు. ఆ ప్రధానము కూడా నిరవయవము, అపరిచ్ఛిన్నము అది సావయవము, పరిచ్ఛిన్నము అయిన జగత్తుకు కారణము అవుతోంది.

ఒకే దోషం అన్ని మతాలలోనూ ఉంది కాబట్టి దానిని లెక్కించనవసరం లేదు. ఈ జగత్తుకు బ్రహ్మ ఉపాదాన కారణమే. జగత్తువల్ల బ్రహ్మపరిపూర్ణతకు బాధ్యత లేదు.

52. బ్రహ్మ యొక్క వివిధ శక్తులు

బ్రహ్మ విచిత్రమైన కార్యశక్తి గలది. ఆ విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు పదవ అధికరణలో. దీని పేరు **సర్వోపేతాధికరణము**. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 164 "సర్వోపేతా చ తద్దర్శనాత్"

165 "వికరణత్వాన్నేతి చేత్తదుక్తమ్"

బ్రహ్మ విచిత్రమైన కార్యశక్తి గలది అని చెప్పారు కదా ! ఆ విషయం ఎలా తెలుస్తుంది?" ఇది అనుమానం. సమాధానం చెబుతున్నారు.

వేదాలలో పరదేవత శక్తిసంపన్నమైనది అని చెప్పబడింది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో పరమాత్మ స్థూల సూక్ష్మ రూపాలు లేనివాడు. చైతన్య స్వరూపుడు సత్యసంకల్పుడు. సర్వవ్యాపి, సమస్త కర్మలు స్వరూపంగా గలవాడు.

సర్వకాముడు. సమస్త గంధములు, రసములు గలవాడు. జగత్తును వ్యాపించి ఉండేవాడు అని చెప్పబడింది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు గార్గికి సమాధానం చెబుతూ "బ్రహ్మయొక్క శాసనం వల్లనే సూర్యచంద్రులు తమ స్థానాలలో ఉన్నారు" అంటాడు. **ముండకోపనిషత్తు**లో పరబ్రహ్మ స్వయంప్రకాశి నిరాకారుడు. బాహ్యాభ్యంతరాల్లో ఉండేవాడు. పుట్టుక, ప్రాణము లేనివాడు అని చెప్పబడింది. కాబట్టి బ్రహ్మకు విచిత్రమైన కార్యశక్తి ఉన్నది.

బ్రహ్మకు ఇంద్రియాలు లేవు. నిరాకారుడు. నిరవయవుడు అని చెప్పబడింది. అలాంటి బ్రహ్మ జగత్తును ఏ విధంగా ఉత్పత్తి చేస్తాడు? అని వారి ప్రశ్న.

బ్రహ్మనిరాకారుడనే మాట నిజమే. అవయవాలు లేనివాడు. అయినప్పటికీ సర్వజ్ఞుడు. సర్వశక్తిమంతుడు. కాబట్టే జగదుత్పత్తి చేస్తాడు.

53. జగత్తు ఈశ్వరుని లీల

జగత్తంతా ఈశ్వరుని లీల అని పదకొండవదైన **ప్రయోజనసత్త్వాధికరణ**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 166 "న ప్రయోజనవత్త్వాత్"

సూత్రం - 167 "లోకవత్తు లీలాకైవల్యమ్"

ప్రవృత్తి అనేది ప్రయోజనాన్ని ఆశించి ఉంటుంది. పరబ్రహ్మ నిత్యతృప్తుడు. అందుచేత ప్రయోజనం ఉండదు. ప్రవృత్తి ఉండదు. అని వాదిస్తారు. అంటే ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మచేతనే సృష్టించబడుతోంది. ఎవరు ఏ పని చేసినా కొంత ప్రయోజన ముంటుంది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు మైత్రేయికి ఈ విషయమే చెబుతాడు. ప్రయోజనం లేనిదే ఎవరూ ఏ పనీ చెయ్యరు. పరబ్రహ్మ ఏ ప్రయోజనం ఆశించి ఈ సృష్టి చేశాడు? అన్నది ప్రశ్న.

లోకంలో గొప్పవారు ఏ ప్రయోజనం ఆశించకుండానే పనులు చేస్తారు. ఏ ప్రయోజనం ఆశించకుండానే గాలి వీస్తుంది. నదులు ప్రవహిస్తాయి. సూర్యుడు కాంతినిస్తాడు. అలాగే పరమాత్మ కూడా ఏ అపేక్ష లేకుండానే ఈ సృష్టి చేస్తున్నాడు. ఈ జగత్తు అంతా ఈశ్వరలీల.

54. బ్రహ్మకు పక్షపాతం లేదు

బ్రహ్మకు ఏ విధమైన దయ, పక్షపాతము లేవని పన్నెండవదైన **వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాధి కరణం**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 168 "వైషమ్యనైర్ఘృణ్యేన సాపేక్షత్వాత్తథా హి దర్శయతి"

169 "న కర్మావిభాగాదితి చేన్నానా దిత్వాత్"

170 "ఉపపద్యతే చాప్యుపలభ్యతే చ"

పరమాత్మ ప్రాణులను వారివారి కర్మలను బట్టి సృష్టిస్తున్నాడా? లేదా? కర్మలను బట్టి సృష్టిస్తే సృష్టి కర్మాధీనమవుతుంది. అలా కాకుండా అంటే కర్మలను పరిగణించకుండా సృష్టిస్తున్నాడు అంటే బ్రహ్మకు పక్షపాతము అంటుకుంటుంది. ఎందుకంటే పశువులు, పక్షులుగా పుట్టిన ప్రాణులు హింసింపబడుతున్నాయి. దేవతలు విలాసవంతులు ఈ విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు.

పరమేశ్వరుడికి పక్షపాతము, నిర్ణయత్వము అనే లక్షణాలు, దోషాలు లేవు. జీవులను కర్మానుసారమే సృష్టిస్తాడు. ఇలా చెయ్యటంవల్ల సృష్టి కర్మాధీనమవుతుంది. అనీశ్వరత్వం కలుగుతుంది అనే మాట తప్పు.

పరబ్రహ్మ జీవుల ధర్మాధర్మాల ననుసరించి, సాపేక్షుడై ఈ విషమసృష్టి నిర్మాణం సాగిస్తున్నాడు. పరమేశ్వరుడు మేఘం వంటివాడు. అన్ని పంటలకు వర్షాన్నిస్తాడు. ధాన్యంలో ఉండే తేడా, ఆ విత్తనాలలోనే ఉన్నది. భగవద్గీతలో చెప్పినట్లుగా **పరమేశ్వరుని ఎవరు ఏ విధంగా సేవిస్తారో, వారికి ఆ విధమైన ఫలమే వస్తుంది.**

సృష్టికి పూర్వం ఏ విధమైన భేదమూ లేదు. కాబట్టి కర్మ అనేది లేదు. అలాంటప్పుడు ఈ విషమ సృష్టి ఎలా జరిగిందనేది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం.

సంసారమనేది అనాది అయింది. బీజాంకురములు లాగా సృష్టి, కర్మలకు కార్యకారణ భావం ఉన్నది. అందుచేత కర్మను అనుసరించే సృష్టి జరిగింది.

ప్రళయం జరిగినప్పుడు కర్మపరిపక్వంకాని జీవులు తమ కర్మను తమతో మూటు కట్టుకుని పరమేశ్వరునిలో లీనమయినాయి. మళ్ళీ సృష్టి జరిగినప్పుడు తమ కర్మానుసారము జన్మిస్తున్నాయి.

సృష్టి అనేది చాలా కాలం నుంచీ జరుగుతున్నది. చెట్టు లేనిదే విత్తు లేదు. విత్తు లేనిదే చెట్టు లేదు. అలాగే కర్మలేనిదే జన్మలేదు. జన్మలేనిదే కర్మలేదు. ఈ రెండూ ఒక దానిని ఒకటి ఆశ్రయించుకుని ఉంటాయి. **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ప్రజాపతి సంతానాన్ని పొందాలనే కోరిక గలవాడై తపస్సు చేశాడు. ఇక్కడ తపస్సు అంటే పూర్వకల్పంలో తాను చేసిన సృష్టిని ధ్యానించటము.

కాబట్టి సృష్టి వెనుకటి కల్పంలో లాగానే జరిగింది. ఈ సృష్టిలో బ్రహ్మకు ఏ విధమైన పక్షపాతమూ లేదు. జీవులన్నీ తమ కర్మానుసారమే ఉద్భవిస్తాయి. ఏ రకమైన కర్మా చెయ్యనివాడికి మళ్ళీ పుట్టుకే లేదు.

55. సృష్టి చెయ్యటానికి కావలసినవన్నీ బ్రహ్మకున్నాయి

జగత్తును సృష్టించటానికి ఎవరి సహాయము అవసరం లేదు. సృష్టి చెయ్యటానికి కావలసినవన్నీ బ్రహ్మకున్నాయి అంటున్నారు పదమూడవదైన **సర్వధర్మోప పత్త్యధికరణము**లో ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 171 "సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ"

జగత్తును సృష్టించటానికి కావలసిన సర్వజ్ఞత్వము, జగత్కారణత్వము, సర్వశక్తిత్త్వము అనే సమస్త ధర్మాలు పరబ్రహ్మకున్నాయి. కాబట్టి జగత్తును సృష్టించటానికి కారణం పరబ్రహ్మ తప్ప ఇతరమైనవేవీ కాదు.

దీంతో రెండవ అధ్యాయంలో మొదటి పాదం పూర్తయింది.

రెండవ అధ్యాయం

రెండవ పాదం

ఇందులో ఎనిమిది అధికరణలు నలభైఐదు సూత్రాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ సాంఖ్యులు మొదలైన వారి యుక్తుల్ని ఖండిస్తూ అని ప్రమాణాలు కాదని నిరూపిస్తున్నారు. ముందుగా సాంఖ్యదర్శనం చూద్దాం.

సాంఖ్యదర్శనము

బ్రహ్మమానసపుత్రుడు కర్దముడు. స్వాయంభువ మనువు యొక్క కుమార్తె దేవహూతిని వివాహం చేసుకున్నాడు. వీరి కుమారుడే కపిలుడు. విష్ణ్వంశ సంభూతుడు. కర్దముడు స్వర్గస్థుడైన తరువాత, కపిలుని తల్లి దేవహూతి కుమారుడి దగ్గరకి వచ్చి "సంసారార్ణవము నుంచి తరించే జ్ఞానం ఉపదేశించమని" ప్రార్థించింది. అప్పుడు కపిలుడు తల్లికి సాంఖ్యయోగాన్ని బోధించాడు అని శ్రీమద్భాగవతం చెబుతోంది. అయితే సాంఖ్యాన్ని బోధించిన కపిలుడు, భాగవతంలోని కపిలుడు ఒకరు కాదు అన్నారు శంకర భగవత్పాదులవారు.

సమ్యక్ఖ్యానమ్ అంటే సమ్యగ్విచారణ, మంచి ఆలోచన, వివేకబుద్ధి అని అర్థం. ఇక్కడ వివేకము అంటే ప్రకృతి పురుషుల వివేకం అని అర్థం. ఈ వివేకబుద్ధి, ప్రకృతి పురుష వివేచన సాంఖ్యశాస్త్రంలో చర్చనీయాంశమైంది. అందుచేతనే దీన్ని "సాంఖ్యదర్శనము" అన్నారు.

భగవద్గీతలో రెండవ అధ్యాయము "సాంఖ్యయోగము" శరణాగతుడైన అర్జునుడు తన శోకనివృత్తి కోసం తిరుగులేని ఒక ఉపాయం చెప్పమని భగవానుణ్ణి ప్రార్థించాడు. దానికి భగవానుడు ముప్ఫై శ్లోకాలలో ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరించాడు. ఆ తరువాత స్వధర్మము, కర్మయోగము వివరించినప్పటికీ, అధ్యాయం ఆరంభం మాత్రం సాంఖ్యంతోనే జరిగింది. ఇక్కడ **సాంఖ్యము** అంటే **'ఆత్మతత్త్వము'** అని అర్థం. మిగిలిన అధ్యాయాలలో కన్నా, ఈ అధ్యాయంలోనే ఆత్మతత్త్వము ఎక్కువగా వివరించబడింది. అందుకే ఈ అధ్యాయాన్ని సాంఖ్యయోగము అన్నారు. మొత్తం మీద చూసినట్లైతే భగవద్గీతలో సాంఖ్యము అంటే ఆత్మతత్త్వము అని అర్థం. కాని

"ప్రకృతి స్వరూపాన్ని వివేచించి, ఇరవైనాలుగు తత్త్వాలను గూర్చిన విజ్ఞానాన్ని వివరించటం చేత, వీరు సాంఖ్యులు అనబడ్డారు" అని మహాభారతం చెబుతోంది.

సాంఖ్యదర్శనం ఆరు అధ్యాయాలలో 527 సూత్రాలు గలది. దీనిలో

మొదటి అధ్యాయం – విషయప్రతిపాదన

రెండవ అధ్యాయం – 'ప్రధానం' యొక్క లక్షణ నిరూపణ

మూడవ అధ్యాయం – వైరాగ్యం

నాల్గవ అధ్యాయం – సాంఖ్యతత్త్వాలను వివరించే చిన్న చిన్న కథలు

ఐదో అధ్యాయం – విపక్షఖండనం

ఆరో అధ్యాయం – సిద్ధాంతాల సంక్షిప్త పరిచయం చెప్పబడ్డాయి.

సాంఖ్యదర్శనం మూల ప్రవర్తకుడు కపిలుడు. ఈయన 'ఆదివిద్వాన్' అని కీర్తించబడ్డాడు. ఈయన దేవహూతి, కర్దముల యొక్క కుమారుడు. సాక్షాత్తు శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క అవతారము అని భాగవతంలో చెప్పబడింది. రామాయణంలో సగర పుత్రులను భస్మం చేసింది కూడా ఈ కపిలుడే. కాని వీరిద్దరు వేరు వేరు అంటాడు శంకరుడు. కపిలుడి తరువాత ఆసురి, పంచశిఖాచార్యుడు, ఈశ్వరకృష్ణుడు, వింధ్యవాసి, విజ్ఞానభిక్షువు సాంఖ్యమతాన్ని బాగా ప్రచారం చేశారు.

ఈశ్వరకృష్ణుడు సాంఖ్యదర్శనానికి ఏడువందల కారికలను వ్రాశాడు. దీనికే **'కనకసప్తశతి, సాంఖ్యసప్తశతి, సువర్ణసప్తశతి'** అని కూడా పేర్లు. దీనిమీద అనేకమంది వ్యాఖ్యానాలు వ్రాశారు. వీటిలో **మాఠరవృత్తి, గౌడపాదభాష్యం, జయమంగళ, చంద్రిక, తత్త్వకౌముది, యుక్తిదీపిక, సువర్ణసప్తశతిశాస్త్రం** అనేవి ముఖ్యమైనవి. ఇవి కాకుండా అనేకమైన కారికలున్నాయి. వీటన్నింటిలోను **ఈశ్వరకృష్ణుడు వ్రాసిన "సాంఖ్యకారిక"లే అత్యంత ప్రామాణికం.**

సాంఖ్యమతంలో 'సేశ్వరవాదము', 'నిరీశ్వరవాదము' అంటే ఈశ్వరుడు ఉన్నాడని కొందరు, లేడని కొందరు చెప్పారు. సృష్టి జరగటానికి కారణం ఈశ్వరుడు మాత్రం కాదు అన్నారు కొంతమంది సాంఖ్యులు. ఈశ్వరసృష్టిని ఋజువు చెయ్యటానికి తగిన ఆధారాలు, ప్రమాణాలు లేవు అన్నారు. అంతమాత్రంచేత సాంఖ్యులు నాస్తికులు కాదు. ఈశ్వరుడున్నాడని చెప్పటానికి సరైన హేతువు లేదు అని మాత్రమే వీరు చెబుతారు. ప్రారంభంలో ఇది నిరీశ్వరమైనప్పటికీ ప్రస్తుతం

మనకు లభిస్తున్న గ్రంథాలను బట్టి ఈ మతంవారికి పరమేశ్వరుడు ఉన్నాడనే భావించాలి. అంటే వీరిది సేశ్వరవాదంగానే పరిగణించాలి. పై పెచ్చు సాంఖ్య మతానికి మూలపురుషుడైన కపిలుడు పరమేశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుని అవతారం. ముందుగా భాగవతంలోని సాంఖ్యమతంలో కపిలుడు ఏం చెప్పాడో చూద్దాం.

ప్రకృతి సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అనే మూడు గుణాలు కలిగి ఉంటుంది. దీనికి జ్ఞానాన్ని మరుగునపడేసే శక్తి ఉన్నది. పురుషుడు దానికి మోహితుడవుతాడు. దాంతో ప్రకృతి వేరు తాను వేరు అని గుర్తించలేడు. ప్రకృతియొక్క గుణాలతో జరిగే పనులన్నింటికీ తానే కర్త అని భావిస్తాడు. దీనివల్లనే జనన మరణాదికమైన బంధాలు కలుగుతాయి.

ప్రకృతి గుణత్రయానికి ఆలవాలమైంది కాబట్టి అది బ్రహ్మము కాదు. అది దేని పరిణామము కూడా కాదు. అది అవ్యక్తము. కార్యకారణ రూపమైనది. పంచభూతాలు, తన్మాత్రలు, అంతఃకరణచతుష్టయము, దశేంద్రియాలు వెరసి ఇరవై నాలుగు తత్త్వాలు. ఇదే ప్రకృతి. ప్రకృతి గుణాలు క్షోభించినప్పుడు చిచ్ఛక్తి రూపమైన తన వీర్యాన్ని పరమపురుషుడు ప్రకృతి యొక్క యోనియందు స్థాపించాడు. అప్పుడు ప్రకృతినుంచి మహత్తత్త్వము పుట్టింది. మహతత్త్వము నుంచి అహంకారము పుట్టింది. అహంకారము మూడు రకాలు 1. సాత్త్వికాహంకారము 2. రాజసాహంకారము 3. తామసాహంకారము. అహంకారం నుంచి తన్మాత్రలు ఆవిర్భవించినాయి. వాటినుంచి జ్ఞానేంద్రియాలు ఆవిర్భవించినాయి.

వ.నెం.	**భూతము**	**లక్షణము**	**జ్ఞానేంద్రియము**
1.	ఆకాశము	శబ్దము	చెవి
2.	వాయువు	స్పర్శ	చర్మము
3.	తేజస్సు (అగ్ని)	రూపము	కన్ను
4.	జలము	రుచి (రసము)	నాలుక
5.	భూమి	వాసన (గంధము)	ముక్కు

ఈ తన్మాత్రల నుంచే పంచభూతాలు పుట్టినాయి. కర్మేంద్రియాలు పుట్టినాయి. ఈ రకంగా సృష్టి జరిగింది.

ఒకే విషయాన్ని పదే పదే చూడటం వల్ల అది కలలో కనిపిస్తుంది. ఆ కల నిజమనే భ్రమ కలిగిస్తుంది. అలాగే సంసారం కూడా. సంసారానికి శాశ్వతత్త్వం లేకపోయినా అది నిత్యము, సత్యము అనిపిస్తుంది.

జీవియొక్క బంధ మోక్షాలకి మనసే ప్రధానం. పరమాత్మతో అనురక్తి పొందినట్లైతే అది మోక్షహేతువు అవుతుంది. అందుకే మనసుకు వైరాగ్యాన్ని అలవాటు చేసి యోగసాధన చెయ్యాలి. ఏకాగ్రచిత్తుడై భగవంతుని కథలు వినాలి. సర్వప్రాణుల యందు సమభావం కలిగి ఉండాలి. కోరికలు విడనాడాలి. బ్రహ్మచర్యము, మౌనవ్రతము, స్వధర్మము పాటించాలి. దొరికిన దానితో తృప్తి చెందాలి. మితాహారం తీసుకోవాలి. ఏకాంతవాసం గడపాలి. అహంకార మమకారాలు పూర్తిగా వదిలి పెట్టాలి. ఈ రకంగా సాధన చేస్తే ప్రకృతి పురుషుల తత్త్వము అవగతమవుతుంది.

ఈ రకంగా జరిగితే ఆత్మ ప్రతిబంధకమైన ప్రకృతి క్రమక్రమంగా పురుషుని విడిచిపోతుంది. అజ్ఞానికి ప్రకృతి సంసార రూపమైన అనర్థాలు కలిగిస్తుంది. కాని జ్ఞానియైన వాడిని ఈ ప్రకృతి ఏమీ చెయ్యలేదు. ఇటువంటి జ్ఞాని ఆత్మతత్త్వాన్ని తెలుసుకుని పరమానందం పొందుతాడు అతడికి కైవల్యము సిద్ధిస్తుంది.

అష్టాంగయోగవిధి : చెడు మార్గాలనే అన్వేషిస్తుంది మనస్సు. అందుచేత దాన్ని ముందుగా కట్టి పడెయ్యాలి. దానికి అష్టాంగయోగవిధి అవసరము.

1. ఆసనము – పవిత్రమైన ప్రదేశంలో దర్భలు పరచి వాటి మీద మృగచర్మం పరిచి దానిమీద కూర్చోవాలి.
2. పూరకము – ఊపిరి పూర్తిగా పీల్చటం.
3. రేచకము – పీల్చిన గాలి బయటకు వదలటం
4. కుంభకం – పీల్చిన గాలి లోపల అట్టిపెట్టటం
5. అనులోమ, ప్రతిలోమాలు – ప్రాణాయామం చెయ్యటం
6. ధారణ – మనసును లగ్నం చేయటం.
7. ప్రత్యాహారము – మనసును, ఇంద్రియాలను వాటి వాటి వాసనల నుంచి మరల్చటము
8. ధ్యానము – భగవత్ చింతన

ఇలా అష్టాంగయోగం ద్వారా శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానం చెయ్యాలి. అప్పుడు సాధకుడి హృదయమంతా భక్తితో నిండి పోతుంది. తాదాత్మ్యత, తత్పరత కలుగుతుంది. శరీరం పులకించి పోతుంది. పరమేశ్వర సాక్షాత్కారం కలుగుతుంది. భగవానుడి మాయాశక్తి మన ఊహకందదు. భగవానుడి మీద అచంచలమైన భక్తితోనే ఆయన్ను చేరాలి. ఇంకో మార్గం లేదు. భక్తి ఐదు రకాలుగా ఉంటుంది. 1. తామసభక్తి 2. రాజసభక్తి 3. సాత్త్వికభక్తి 4. నిర్గుణభక్తి 5. అత్యంతిక భక్తి. ఇదే తాదాత్మ్యత, తత్పరత.

సంసారకూపం : అజ్ఞానంవల్లనే సంసార బంధనాలు ఏర్పడతాయి. భార్యాపుత్రులు ధనధాన్యాలు, భోగభాగ్యాలు ఇవన్నీ అశాశ్వతం. అయితే జీవుడు అశాశ్వతమైన ఈ జగత్తే శాశ్వతం అనుకుంటాడు. క్షణికమైన ఆనందమే శాశ్వతానందం అనుకుంటాడు. తాను కష్టాలు పొందుతూ కూడా అదే సుఖం అనుకుంటాడు. ఇలా జీవితమంతా గడిచిపోతుంది. ముసలితనం వస్తుంది. మనిషి చేతకానివాడై పోతాడు. కుటుంబాన్ని పోషించలేడు. భార్యాబిడ్డలు గతంలో లాగా ఆదరించరు. వాళ్ళ దయాధర్మాల మీద ఆధారపడవలసి వస్తుంది. కదల్లేడు. ప్రతిదానికీ ఎవరిమీదైనా ఆధారపడాలి. ఇలా ఘోరంగా సాగుతుంది ముసలితనం. ఇంతలో కాలం సమీపిస్తుంది. యమభటులు వస్తారు. వారిని చూసి భయపడతాడు. మలమూత్ర విసర్జన చేసుకుంటాడు. అతని యాతనా దేహాన్ని యమభటులు తీసుకుపోతారు. తాను చేసిన పాపాలు గుర్తు వచ్చి దుఃఖిస్తాడు. ఆకలిదప్పులు దహించి వేస్తుండగా, యమభటులు కొరడాలతో కొడుతుంటారు. ఎండమాడిపోతూ ఉంటుంది. ఇసుక దారి. వేడిగాడ్పులు. ఎక్కడా నీడ అనేది కనిపించదు. నీళ్ళు దొరకవు. కొరడా దెబ్బలు తింటూ ఆ త్రోవలో నడవాలి. ఇలా తొంభై తొమ్మిది వేల యోజనాల యమలోకం దారిని రెండు ముహూర్తాల కాలంలో నడిచిపోవాలి. యమలోకంలో అతడు చేసిన పాపాలను బట్టి శిక్షలు అనుభవించాలి. తన కుటుంబం కోసం తాను చేసిన పాపాలకు శిక్షలు తానొక్కడే అనుభవించాలి. యజ్ఞయాగాది కర్మలు, దేవతారాధన చేసిన వారు ధూమమార్గంలో చంద్రలోకం చేరి సుఖాలు అనుభవించి తిరిగి కర్మశేషం అనుభవించటానికి ఈ లోకంలో జన్మిస్తారు. పరబ్రహ్మను ఉపాసన చేసినవారు ముందుగా సత్యలోకం చేరి, ప్రళయం సంభవించే వరకు అక్కడ ఉండి, ఆ తరువాత కర్మబ్రహ్మతో కలిసి పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు. అతడికి పునర్జన్మ ఉండదు." అంటూ భాగవతంలో కపిలుడు సాంఖ్యమతాన్ని వివరించాడు. ఇప్పుడు అసలు సాంఖ్యమతాన్ని చూద్దాం.

సాంఖ్యతత్త్వము (నిరీశ్వరతత్త్వము) : సాంఖ్యదర్శనంలో తత్త్వాలను గురించిన చర్చ చాలా ముఖ్యమైనది. తత్త్వాలు ఇరవై ఐదు. మానవుడు ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నప్పటికీ బ్రహ్మచర్యం, గృహస్థాశ్రమం, వానప్రస్థం, సన్యాసం ఏదైనప్పటికీ, ఈ తత్త్వాలను తెలుసుకుంటే చాలు, అతడికి ముక్తి లభిస్తుంది. ఇక్కడ ముఖ్యమైన విషయం ఏమంటే

1. ఒక తత్త్వం అన్నింటికీ కారణమవుతుంది. కాని స్వయంగా దేనికీ కార్యం కాదు. అదే ప్రకృతి (అవ్యక్తం) 1

2. కొన్ని తత్త్వాలు కేవలం కార్యాలుగానే ఉంటాయి. ఇతర తత్త్వాలను ఉత్పన్నం చెయ్యవు – జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు, మనస్సు, పంచభూతాలు. వెరసి పదహారు.

3. కొన్ని తత్త్వాలు స్వయంగా కారణం, కార్యము కూడా అవుతాయి. ఒక తత్త్వం నుంచి ఉత్పన్నం కావటమే కాక మరొక తత్త్వాన్ని జన్మింపచేస్తాయి – మహతత్త్వము, అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు. మొత్తం–7.

4. కొన్ని తత్త్వాలు దేనికీ కారణం కావు. కార్యం కూడా కావు –పురుషుడు 1

వెరసి మొత్తం తత్త్వాలు ఇరవై ఐదు. వీటిలో ప్రకృతి అవ్యక్తం. ఇరవై మూడు తత్త్వాలు–వ్యక్తం. వీటన్నింటికీ అతీతమైన వాడు పురుషుడు. అతడు చైతన్య స్వరూపుడు. వీటన్నింటినీ గురించిన వివేకమే విజ్ఞానము అదే – మోక్షము.

56. సాంఖ్యుల ప్రధానము జగత్కారణం కాదు

సాంఖ్య మతంలో జగత్కారణం ప్రధానము అంటే ప్రకృతి. ఆ ప్రకృతి జగత్కారణం కాదు అంటున్నారు మొదటి అధికరణలో. దీని పేరు **'రచనానుపత్త్యాధికరణము'** ఇందులో పది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 172 "రచనానుపపత్తేశ్చ నానుమానమ్"

173 "ప్రవృత్తేశ్చ"

174 "పయోమ్బువచ్చేత్తత్రాపి"

175 "వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చానపేక్షత్వాత్"

176 "అన్యత్రాభావాచ్చ న తృణాదివత్"

177 "అభ్యుపగమేఽ ప్యర్థాభావాత్"

178 "పురుషాశ్మవదితి చేత్తథాపి"

179 "అఙ్గిత్వానుపపత్తేశ్చ"

180 "అన్యథానుమితౌ జ్ఞశక్తివిరోధాత్"

181 "విప్రతిషేధాచ్చాసమఞ్జసమ్"

"పురుషుడు తామరాకు మీద నీటిబొట్టులా ఉంటాడు. జగత్తుకు కారణము ప్రధానము. పురుషునికి భోగవస్తువులను సమకూర్చటానికే ప్రధానము (ప్రకృతి) అనేక రూపాలలో సృష్టించబడింది.

ఈ జగత్తు సుఖము, దుఃఖము, మోహములతో కూడి ఉంది. ఇవే త్రిగుణాలు. సుఖము-సత్వగుణము, దుఃఖము-రజోగుణము, మోహము-తమోగుణము, త్రిగుణాత్మకమైనదే జగత్తు" ఇది సాంఖ్యవాదము. ఇక్కడ ఈ వాదాన్ని ఖండించటం జరుగుతున్నది.

ఈ జగత్తంతా సుఖము, దుఃఖము, మోహములతో ఏర్పడింది. ఎందుకనంటే వాటిని కూడి ఉన్నది కాబట్టి. ఇది కేవలము అనుమానం. ఈ అనుమాన ప్రమాణంతోనే ప్రధానమనేది జగత్తుకు ఉపాదాన కారణము అంటున్నారు. ప్రధానము జడము. దానినుంచే చిత్రవిచిత్రాలయిన వస్తువులు పుడుతున్నాయి.

ఏది దేనితోకూడి ఉన్నదో, దానికి అదే కారణము అని సాంఖ్యుల సిద్ధాంతము. జగత్తు సుఖ దుఃఖ మోహాలతో కూడి ఉన్నది కాబట్టి జగత్తుకు త్రిగుణాలే కారణము అని వారి వాదన. అయితే ప్రధానము అచేతనము, జడము. దానికి సృష్టించే శక్తి ఉండదు.

ప్రవృత్తి, ఆచరణల వల్ల కూడా ప్రధానమనేది ఈ జగత్తుకు కారణం కాదు. ఎందుకంటే ఈ ప్రవృత్తి అనేది లోకంలో చేతనమైన వాటికే ఉంటుంది. అచేతనాలకు ప్రవృత్తి అనేది ఉండదు. ఒకవేళ ఈ జగత్తు గనక అచేతనమైన ప్రధానంవల్ల సృష్టించబడి ఉంటే, మట్టితో తయారయిన కుండలాగా, దారంతో తయారైన వస్త్రంలాగా ఏ రకమైన చైతన్యము లేకుండా అలాగే పడి ఉండాలి అయితే

అచేతనాల్లో కూడా ప్రవృత్తి కనిపిస్తున్నది కదా. పాలు అచేతనము. అవి దూడను పోషిస్తున్నాయి. అలాగే నీరు అందరికీ ఉపయోగిస్తోంది. అలాగే జడమైన ప్రధానము పురుషునికి భోగవస్తువు కావచ్చును కదా ?" దీనికి సమాధానం

దూడకోసం పాలు, లోకం కోసం నీరులాగానే పురుషుని కోసం ప్రకృతి రూపు దాలుస్తున్నాయనేది నిజం కాదు. వాటిల్లో కూడా చేతనప్రవృత్తి ఉన్నది.

లోకంలో జరిగే పనులన్నీ చేతనుడైన ఈశ్వరునిచే నడిపించబడతాయి. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతాడు. "అతడు వాయువులో ఉంటాడు. వాయువు అతణ్ణెరగదు. వాయువే అతని శరీరం. వాయువులో ఉంటూనే వాయువును నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ. జలంలో ఉంటాడు. జలం అతణ్ణెరగదు. జలమే అతడి శరీరం. జలంలో ఉంటూనే జలాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ. దూడకు పాలిచ్చే ఆవు చేతనమే పాలు త్రాగేదూడ కూడా చేతనమే. అలాగే పల్లానికి ప్రవహించటమనేది నీటి ప్రవృత్తి. ఇదంతా బ్రహ్మచైతన్యం వల్లనే జరుగుతోంది.

ప్రధానానికి వ్యతిరేకమైన అప్రధానము ఏదీ లేదు కాబట్టి అచేతనమైన ప్రధానము జగత్కారణం కాదు.

సాంఖ్యమతం ప్రకారము త్రిగుణముల సమూహమే ప్రధానము. దీనికి మించినది ఇంకొకటి లేదు. పురుషుడు ప్రవర్తకుడు కాదు. నివర్తకుడూ కాదు. కేవలం ఉదాసీనుడు ఏమీ పట్టనివాడు.

సాంఖ్యమతం కన్న ఇతర మతాల్లో ఈశ్వరుడు చేతనుడు, సర్వజ్ఞుడు. సర్వశక్తి మంతుడు. తన ఇష్టప్రకారము ప్రవృత్తి నివృత్తులలో పాల్గొంటాడు.

గడ్డి క్రమంగా పరిణామం చెంది, పశువులకు ఆహారమై, చివరకు పాలుగా మారుతున్నది. ఆ విధంగా ప్రధానానికి స్వాభావిక పరిణామము ఉండదు.

గడ్డికి పాలుగా మారటము స్వాభావిక లక్షణం కాదు. ఆవులు, గేదెలు తిన్న గడ్డి మాత్రమే పాలుగా మారుతుంది. ఎద్దులు, దున్నలు తిన్న గడ్డి పాలుగా మారదు. అంటే గడ్డి పాలుగా మారటానికి ప్రత్యేకమైన కారణము వేరుగా ఉందన్నమాట. అయినా గడ్డి పాలుగా మారటమనేది గడ్డియొక్క స్వభావం కాదు. ఎందుకంటే ఒకవేళ అలా మారితే ఆవు, గేదెలతో పని లేదు. కాబట్టి ప్రధానం యొక్క పరిణామం గడ్డి మొదలైన వాటిలాగా స్వాభావికం అనటానికి వీలులేదు.

పోనీ, ప్రధానానికి స్వాభావిక ప్రవృత్తి ఉన్నది అనుకుందాం. ఆ ప్రవృత్తికి తగిన ప్రయోజనం లేదు. అందువల్ల దోషం కలుగుతున్నది. అంటే....

ప్రధానానికి ఇతర ప్రయోజనం ఏదీలేదు అన్నట్లయితే, ఈ ప్రధానమనేది పురుషునికి భోగాలనిస్తుందని అందుకే ప్రవృత్తమవుతున్నదని చెప్పటం సాంఖ్యులకు కష్టమవుతుంది. సాంఖ్యమతంలో పురుషుడు నిర్మలుడు, ఉదాసీనుడు, అన్ని విశేషాలు ఉన్నవాడు. అటువంటి పురుషుడికి ప్రధానం భోగాన్ని ఇవ్వలేదు. అందుచేత ప్రధానం పురుష ప్రయోజనం కోసం కాదు.

ప్రధానం పురుష ప్రయోజనం కోసం కాదు అన్నారు బాగుంది. అయితే పురుషుడే ప్రధానాన్ని ప్రవృతం చెయ్యవచ్చును గదా! ఏ విధంగా అంటే, గ్రుడ్డివాడు ఒంటరిగా పోలేడు. అలాగే కుంటివాడు చకచకా నడిచిపోలేడు. ఇప్పుడు కళ్ళున్న కుంటివాడు, కాళ్ళున్న గ్రుడ్డివాడి భుజాలమీద కూర్చుని వెళ్ళటం లేదా? ఐస్కాంతము తాను కదలకుండానే ఇనుపముక్కను కదల్చటం లేదా? అదే విధంగా పురుషుడు ప్రధానాన్ని ప్రవృత్తం చెయ్యవచ్చును కదా!" మళ్ళీ అనుమానం.

"నిజమే కుంటివాడి సాయంతో నడిపించబడే గ్రుడ్డివాడు అస్వతంత్రుడు. అలాగే ఇనుపముక్క కూడా. పురుషుని ప్రేరణవల్ల ప్రవృతమయ్యే ప్రధానం అస్వతంత్రమవుతోంది. ఇది దోషం. అంతేకాకుండా, ఉదాసీనుడు, కూటస్థుడు, వికార రహితుడు అయిన పురుషుడు ప్రేరకుడు కావటం రెండవ దోషం. కుంటివాడు గ్రుడ్డివాడు. ఇనుపముక్క ఐస్కాంతముల సాన్నిధ్యం నిత్యం కాదు. కాని ప్రధాన పురుషుల సాన్నిధ్యం నిత్యం. కాబట్టి ఎప్పుడూ ఈ ప్రవృత్తి ఉంటూనే ఉంటుంది. అందుచేత ప్రధానం ప్రవృతమవుతోందనటం మూడవ దోషం. అవిద్య అయిన ప్రధానాన్ని, చేతనమైన పురుషుని కలిపే తత్త్వం ఇంకొకటి ఏదీ లేదు.

అంతేకాదు గుణాలకు సంబంధించిన అంగాంగి భావం కూడా కుదరదు.

సత్వ రజ స్తమో గుణాలు మూడూ సామ్యావస్థను పొందిన స్థితినే ప్రధానము అంటారు. కాబట్టి ఈ మూడింటిలోనూ ఒకటి ఎక్కువ, ఒకటి తక్కువ లేదు. సామ్యావస్థలో ప్రధానానికి ప్రవృత్తి ఉండదు. ప్రవృత్తి కలగాలంటే సామ్యావస్థలో వికారం, కదలిక పుట్టాలి. ఆ రకమైన కదలిక కలిగించే పదార్థమేదీ లేదు. కాబట్టి ప్రధానానికి జగదుత్పాదక శక్తి లేదు.

ఈ మూడు గుణాలు కార్యోత్పత్తికి అనుకూలంగా అంగాంగి భావాన్ని పొందుతాయని అనుకున్నప్పటికీ, ప్రధానంలో జ్ఞానశక్తి లేనందువల్ల జగన్నిర్మాణం జరగదు. జ్ఞానశక్తిలేని ప్రధానం జగత్తును నిర్మించలేదు. ఒకవేళ సాంఖ్యులు గనక ప్రధానానికి జ్ఞానశక్తి ఉన్నదని ఒప్పుకుంటే, చేతనమైన పదార్ధమే జగదుత్పత్తికి ఉపాదాన కారణమవుతుంది. అంటే బ్రహ్మమే జగన్నిర్మాణానికి కారకుడు అని అంగీకరించినట్లౌతుంది.

అంతేగాకుండా సామ్యావస్థలో కూడా, నిమిత్తం లేకుండానే త్రిగుణాలు మార్పు చెందుతాయి. అని గనక అంటే, అవి ఎప్పుడూ మార్పు చెందుతూనే ఉండాలి. అప్పుడు జగత్తే నిత్యమవుతుంది. మోక్షమనేది ఉండదు.

సాంఖ్యమతలో పరస్పర విభేదాలున్నాయి. 'ఈశ్వరుడు జగత్కారణము' అన్న మాట సాంఖ్యమతం ఒప్పుకోదు. వీరు మహత్తు నుంచి తన్మాత్రలు వచ్చాయని ఒకసారి, అహంకారం నుంచి తన్మాత్రలు పుడుతున్నాయని ఒకసారి చెప్పారు. అలాగే కర్మేంద్రియాలు ఏడు (చర్మము మనస్సు కలిపి) అంటారు.ఇ ంకొక చోట కర్మేంద్రియాలు ఐదే అంటారు. ఒకసారి ఇంద్రియాలు మొత్తం పదకొండు అంటారు. అంతఃకరణ అంటే బుద్ధి, మనస్సు, అహంకారము అంటారు. ఇంకోచోట బుద్ధి ఒక్కటే అంటారు. (మన లెక్కలో మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము) ఈ రకంగా వారి వాదనలో పొంతన అనేది ఉండదు. సాంఖ్యుల వాదనకు బలం లేదు. కాబట్టి సాంఖ్యులు చెప్పే ప్రధానం జగత్కారణం కాదు.

57. వైశేషికుల సిద్ధాంత నిరాకరణ

ముందుగా వైశేషిక సిద్ధాంతాన్ని చూద్దాం. దీన్నే అణువాదము అంటారు.

వైశేషిక దర్శనము(అణువాదము)

వైశేషిక దర్శనము పది అధ్యాయాలతో, మొత్తం 372 సూత్రాలతో ఉంటుంది. ఈ దర్శనాన్ని వ్రాసినవాడు **కణాదమహర్షి** ఇతన్నే కణభోజి, కణభక్షకుడు అని కూడా అంటారు. ఇతని అసలు పేరు కశ్యపుడు. ఇతడు న్యాయదర్శనాన్ని వ్రాసిన అక్షపాదుడు లేక గౌతముడి తరువాత వాడు బుద్ధ భగవానుడికి పూర్వీకుడు కూడా అంటే క్రీస్తుపూర్వం నాల్గవ శతాబ్దానికి చెందినవాడు. ఈ దర్శనానికి ఔలూక్య దర్శనము అని కూడా పేరున్నది.

బాహ్యజగత్తు వాస్తవము అని దాని స్వరూప స్వభావాలను వివరించింది వైశేషిక దర్శనము. ఒక వస్తువును చిన్న చిన్న ముక్కలుగా విభజిస్తూ పోతే చివరకు విడదీయటానికి వీలు లేనటువంటి పరమాణువులుగా అవుతుంది. వీటినే కణాలు అన్నాడు మహర్షి. ఈ కణాల వల్లనే జగత్తు సృష్టించబడింది అంటాడు. ఇది ఒక రకమైన భౌతిక శాస్త్రము. కణము నిత్యమైనది. ఈ కణాల సంయోగం వల్ల ఏర్పడే పదార్థాలు అనిత్యమైనవి.

వైశేషిక సూత్ర గ్రంథంలో ఈశ్వరప్రసక్తి లేదు. ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరించకపోతే అది నాస్తిక వాదము అవుతుంది. అందుచేత ఆ తరువాత కాలంలో వచ్చిన ప్రశస్త పాదాచార్యుడు మొదలైన వారు ఈశ్వర అస్థిత్వాన్ని అంగీకరించారు. వారి ప్రకారము ఈశ్వరుడు ఈ జగత్తుకు పరమ కారణము. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము. అదృష్టాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని ఈశ్వరుడు ఈ జగత్తును నిర్మించాడు.

ప్రశస్తపాదుడు వైశేషిక సూత్రాలకు **పదార్థ ధర్మసంగ్రహము** అనే పేరుతో భాష్యం వ్రాశాడు. కణాదుడు వైశేషిక సూత్రాలలో ఈశ్వర అస్థిత్వాన్ని చెప్పలేదు. ఆ కారణం చేత ప్రశస్తపాదుడు ఇందులో ఈశ్వర ప్రశస్తిని కూడా చేర్చాడు. తరువాత కాలంలో వచ్చిన వారంతా కూడా ఈ మార్గాన్నే అనుసరించారు వైశేషిక దర్శనానికి రావణబ్రహ్మ కూడా భాష్యం వ్రాశాడని ప్రతీతి. మనదేశంలోనే కాకుండా చైనా, జపాన్‌లలో కూడా ఈ దర్శనం మీద వ్యాఖ్యలున్నాయి. ఈ దర్శనం మీద ఉదయనుడి **'కిరణావళి'** శంకరమిశ్రుడు వ్రాసిన **'ఉపస్కారము'** శివాదిత్యుని **'సప్తపదార్థి'** ముఖ్యమైన వ్యాఖ్యలు.

అథాతో ధర్మం వ్యాఖ్యాస్యామః అనే సూత్రంతో ఈ దర్శనం ప్రారంభమవుతుంది. అంటే ఇంక ధర్మనిరూపణం చేస్తున్నాము అని చెప్పి అటువంటి ధర్మము అభ్యుదయాన్ని, నిఃశ్రేయస్సును ప్రాప్తింపచేస్తుంది అని నిరూపించారు. అటువంటి ధర్మానికి వేదములే ప్రమాణము. వైశేషికతత్త్వము వలన మన ఎదుట ఉన్న పదార్థాల గురించిన జ్ఞానాన్ని తెలియచెయ్యటం ద్వారా మిధ్యాజ్ఞానాన్ని నిర్వర్తింప చేయగల తత్త్వజ్ఞానాన్ని ప్రజలకు పంచగలము అని భావించిన కణాదుడు ఈ దర్శనంలో ముందుగా పదార్థ విచారం చేశాడు.

పదార్థము అంటే – ఒక పదానికి మనం తెలుసుకో తగినటువంటి అర్థము. ప్రపంచంలో గల భావపదార్థాలను ఈ దర్శనంలో ఏడు విధాలుగా విభజించారు. అవి **ద్రవ్యగుణ కర్మసామాన్య విశేష సమవాయాభావా స్సప్త పదార్థాః**

1. ద్రవ్యము 2. గుణము 3. కర్మము 4. సామాన్యము 5. విశేషము 6. సమవాయము 7. అభావము

అర్థ ఇతి ద్రవ్యగుణ కర్మసు

ద్రవ్యగుణ కర్మలు మూడు, అర్థము అనే మాటతో చెప్పబడ్డాయి. అర్థము అనే మాటను సామాన్యంగా శబ్దార్థము అనే భావంతోనే వాడతారు. కాని ఇక్కడ అలా జరగలేదు. ఇక మిగిలిన మూడు పదార్థాలు అంటే సామాన్య, విశేష, సమవాయువులను ఉపార్థాలు అన్నారు. కణాదుడు, ప్రశస్తపాదుల దృష్టిలో పదార్థాలు ఆరే. ఆ తరువాత వచ్చిన శ్రీధరుడు, ఉదయనాచార్యుడు శివాదిత్యుడు మొదలైన వారు 'అభావము'ను ఏడవ పదార్థంగా అంగీకరించారు. భావము అంటే ఉండటం. అభావము అంటే లేకపోవటం. పైన చెప్పిన వాటిలో మొదటి ఆరు భావ పదార్థాలు. కాగా ఏడవది అభావ పదార్థం.

ఈ దర్శనంలో సంసారము దుఃఖమయమని దీని అత్యంతిక నివృత్తియే పరమ పురుషార్థము అని చెప్పబడింది. దీనికి ఉపాయమైన తత్త్వజ్ఞానము పైన చెప్పిన ఏడు పదార్థాలకు చెందుతుంది. ఈ ఏడు పదార్థాల తత్త్వజ్ఞానము వల్లనే ముక్తి లభిస్తుంది అని వీరి వాదన.

రెండవ అధికరణలో వైశేషికుల సిద్ధాంతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. దీని పేరు **మహద్దీర్ఘాధికరణము.** ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 182 "మహద్దీర్ఘవద్వా హ్రస్వపరి మణ్డలాభ్యామ్"

ఇప్పటిదాకా సాంఖ్యమతాన్ని చెప్పి, ఇప్పుడు వైశేషిక మతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. వైశేషిక మతాన్ననుసరించి కారణ పదార్థాలకుండే గుణాలతోనే కార్యాలు పుడతాయి. అంతేగానీ వేరే గుణాలు గలవి పుట్టవు. ఎర్రరంగు నూలుతో తయారయిన వస్త్రం, ఎర్రగానే ఉంటుందిగాని తెల్లగా ఉండదు. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారము చేతనమైన బ్రహ్మనుంచి పుట్టిన జగత్తు అచేతనం కావటానికి వీలులేదు. అది కూడా చేతనమే

కావాలి. కాని అలా కాలేదు. కాబట్టి జగదుత్పత్తికి కారణం చేతనమైన బ్రహ్మకాదు. ఇది వైశేషికుల వాదన. అయితే వారి వాదాన్ని, వారి వాదంతోనే ఖండిస్తున్నారు.

హ్రస్వములు, పరిమండలాలు, వీటివల్ల మహత్తులు దీర్ఘములు పుట్టినట్లే, చేతనమైన బ్రహ్మ నుండి జగత్తు పుడుతున్నది. అనేది వైశేషికుల వాదన.

వైశేషికుల మతం ప్రకారము జగస్సృష్టికి మూలము పరమాణువులు. రెండు పరమాణువులు కలిస్తే ద్వణుకములౌతాయి. ద్వణుకములు సంయోగం చెందితే త్ర్యణుకములౌతాయి. అలాగే చతురణుకములౌతాయి. ఈ రకంగా అణువుల నుండి కొండలు, నదులు, పర్వతాలు, మొదలైన సృష్టి అంతా ఏర్పడుతుంది.

ఈ అణువులు ఒకదానితో ఒకటి కలిసినప్పుడు వాటి ఆకారము మారుతుంది.

ఒక అణువు యొక్క పరిమాణాన్ని– పారిమాండల్యపరిమాణము

అదిద్విగుణాలుగా మారినప్పుడు – హ్రస్వ పరిమాణము

త్ర్యణుకాలుగా మారినప్పుడు – దీర్ఘపరిమాణము

పొందుతాయి. అంటే పూర్వమున్న ఆకారం పొందకుండా క్రొత్త ఆకారం పొందుతాయి. ఈ విధంగా చూస్తే వారి వాదన వారికే సమర్ధనీయం కాలేదు. అందుచేత చేతనమైన బ్రహ్మ నుండి చేతనమైన జగత్తే సృష్టించబడాలి అనే వాదన సరికాదు.

58. పరమాణువాద నిరాకరణ

మూడవ అధికరణలో పరమాణువాదాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఈ అధికరణ పేరు **'పరమాణు జగత్కారణత్వాధికరణము'** ఇందులో ఆరు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 183 "ఉభయథాపి న కర్మాతస్తదభావః"

184 "సమవాయాభ్యుపగమాచ్చ సామ్యాదనవస్థితేః"

185 "నిత్యమేవ చ భావాత్"

186 "రూపాదిమత్త్వాచ్చ విపర్యయో దర్శనాత్"

187 "ఉభయథా చ దోషాత్"

188 "అపరిగ్రహాచ్చాత్యన్తమనపేక్షా"

రెండు విభాగాలుగా కూడా పరమాణువులందు సృష్టి జరగదు. కాబట్టి పరమాణువుల నుండి ద్వ్యణుకం మొదలైన క్రమంలో సృష్టి జరగదు.

వైశేషికుల ప్రకారము అణువుల కలయిక వల్లనే ఈ సృష్టి జరుగుతోంది. అయితే ఇక్కడ కర్మ ఏదీ లేదు అని వారంటారు. దారపుపోగులు వాటంతటవి అవి వస్త్రంగా తయారుకావు. వాటిని కలిపి వస్త్రంగా తయారుచెయ్యాలి. ఇది కర్మ. అయితే ఈ కర్మ అనేది లేదు అని వారంటారు.

వైశేషిక మతంలో మొత్తం తొమ్మిది ద్రవ్యాలుంటాయి. వీటిలో పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువు అనే నాలుగు నిత్యములు. ఆకాశము, కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు అనబడే ఐదు అనిత్యాలు. పరమాణువులు ఒకదానితో ఒకటి కలియటంవల్ల ఘట, పటాది (వస్త్రము) రూపాల్లో సృష్టి జరుగుతోంది.

ఇక ప్రళయం ఏ విధంగా జరుగుతుంది అంటే కొన్ని అణువులు కలిసి ఒక వస్తువు ఏర్పడింది. మళ్ళీ ఆ అణువులన్నీ విడిపోతే, ఆ వస్తువు ఉండదు. ఈ విధంగా అణువులు విడిపోవటమే ప్రళయము.

అయితే వారు చెప్పే క్రమాన్ని పరిశీలిస్తే అణువులు పర్వతంగానో, కొండగానో తయారవటానికి ఏ అవసరం లేదు. కాని మట్టికుండగా తయారవటానికి కర్మ అవసరమవుతుంది. కాని వారి వాదనలో కర్మ అనేది లేదు. అందుచేత వైశేషికుల వాదం సరికాదు.

అన్యోన్య సంబంధాన్ని గనక అంగీకరించినట్లైతే భేదం సమమవటం చేత అనవస్థా దోషం అంటే ఉపపాద్య, ఉపపాదకాలకు తెంపు లేకపోవటం అనే దోషం కలుగుతుంది.

పరమాణువుకు కొన్ని లక్షణాలున్నాయి. అవి రెండు కలిసినప్పుడు పరమాణువుల లక్షణాలు వదలి వేరే లక్షణాలు సంతరించుకుంటున్నాయి. ఈ రకంగా సంతరించుకోవటం చేత అనవస్తా అంటే అంతు లేకపోవటం అనే దోషం కలుగుతున్నది. అందుచేత వీరి వాదన సరికాదు.

పరమాణు వాదంలో చాలా విచిత్రమైన స్థితి ఉన్నది. దీని ప్రవృత్తి స్వభావాన్ని అంగీకరిస్తే, ప్రవృత్తి నిత్యం అవటం వల్ల ప్రళయం ఉండదు. నివృత్తి వాదాన్ని అంగీకరిస్తే, నివృత్తి నిత్యమైనందున సృష్టి అనేది ఉండదు. కాబట్టి పరమాణువాదం కుదరదు.

ప్రవృత్తి స్వభావం – అంటే ఆ స్వభావంలో మార్పు ఉండదు కాబట్టి ఎప్పుడూ సృష్టి జరుగుతూనే ఉంటుంది లయం ఉండదు.

నివృత్తి స్వభావం – అంటే అణువులు నాశనమై పోతుంటాయి. కాబట్టి సృష్టి అనేది జరగదు. ఈ విధంగా సృష్టిగాని, ప్రళయం గాని, ఈ రెండింటిలో ఏదో ఒకటి మాత్రమే జరుగుతుంది.

వైశేషికులు పరమాణువులకు రూపము మొదలైనవి ఉన్నాయంటారు. కాని నిజ స్థితిలో వీరి వాదనలో తేడా కనిపిస్తోంది.

పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువు. వీటికి సంబంధించిన అణువులు నిత్యములు, నిరవయవములు, కుండ, వస్త్రములలో కూడా ఈ లక్షణాలున్నాయి అంటారు. కాని లోకంలో నూలు పోగులతో తయారయిన వస్త్రం, ఆ పోగులకన్న స్థూలంగా ఉంటుంది. అలాగే మట్టితో తయారయిన కుండ కూడా. కాబట్టి వీరు నిత్యము, నిరవయత్వము అని చెప్పేవి స్థూలము, సావయవత్వముగా కనిపిస్తున్నాయి. కాబట్టి వీరివాదన సరికాదు.

మనం పంచీకరణ చెప్పినట్లుగానే వీరు

వాయువులో – స్పర్శ

అగ్నిలో – స్పర్శ, రూపము

జలములో – స్పర్శ, రూపము, రసము

భూమిలో – స్పర్శ, రూపము, రసము, గంధము

ఉన్నాయి. వాటివల్లనే ఈ సృష్టి జరుగుతోంది అంటారు. ఇవి ఒకదానికన్న ఒకటి స్థూలమైనవి. వీటివల్ల జగన్నిర్మాణం జరగదు.

ఒకదానికన్న ఒకటి స్థూల సూక్ష్మాలని తారతమ్యం చెప్పినా, తారతమ్యం లేదని చెప్పినా రెండు విధాలుగానూ దోషమే ఉన్నది కాబట్టి పరమాణువాదం సరికాదు.

భూమిలో స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలున్నాయి. కాబట్టి ఇది స్థూలము. జలంలో మూడు గుణాలున్నాయి. కాబట్టి భూమికన్న ఇది సూక్ష్మము. ఈ రకంగా అగ్ని ఇంకా సూక్ష్మం. వీటన్నింటిలోకీ వాయువు మరీ సూక్ష్మం. ఈ రకంగా వీటిలో

తేడాలుండటం వల్ల, వీటికి కారణమైన పరమాణువులలో కూడా తేడాలుండి ఉంటాయి. ఇలా తేడాలున్నవి పరమాణువులు అని చెప్పటానికి లేదు. ఇది దోషం.

ఒకవేళ భూమిలో గంధము, జలంలో రసము, అగ్నిలో రూపము, వాయువులో స్పర్శ మాత్రమే ఉన్నాయి. వీటిమధ్య తారతమ్యాలు లేవు అని అంటే ఇదీ దోషమే. అందువల్ల అణువాదం సరికాదు.

పరమాణువాదాన్ని మనువు మొదలైన శిష్టులు ఎవరూ అంగీకరించలేదు. అంటే మోక్షవాదులు దీనిని అంగీకరించరు.

పరమాణువాదం శిష్ట సమ్మతమూ కాదు, యుక్తి సమ్మతమూ కాదు. అందుచేత దీనిని అంగీకరించవలసిన అవసరం లేదు.

59. బౌద్ధమతఖండన

నాల్గవ అధికరణలో బౌద్ధమతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. దీని పేరు **'సముదాయాధికరణము'.** ఇందులో పది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 189 "సముదాయ ఉభయహేతుకేపి తద ప్రాప్తిః"

190 "ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదితి చేన్నోత్పత్తి మాత్రనిమిత్తత్వాత్"

191 "ఉత్తరోత్పాదే చ పూర్వనిరోధాత్"

192 "అసతి ప్రతిజ్ఞోపరోధో యౌగపద్య మన్యథా"

193 "ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యా నిరోధాప్రాప్తే రవిచ్ఛేదాత్"

194 "ఉభయథా చ దోషాత్"

195 "ఆకాశే చావిశేషాత్"

196 "అనుస్మృతేశ్చ"

197 "నాసతో దృష్టత్వాత్"

198 "ఉదాసీనానామపి చైవం సిద్ధిః"

ముందుగా బౌద్ధమతాన్ని చూద్దాం.

బౌద్ధమతాన్ని ప్రచారం చేసినవాడు బుద్ధుడు. కపిలవస్తు నగరాన్ని పాలించిన శాక్యవంశస్థుడైన శుద్ధోధనమహారాజు కుమారుడు. బుద్ధుని తల్లి మాయాదేవి. బుద్ధుని

చిన్నతనంలో శుద్ధోధనుడు జ్యోతిష్కులను రావించి ఇతని జాతకం అడిగాడట. అప్పుడు వారు ఈ కుమారుడు మహర్జాతకుడు. అయితే గొప్పచక్రవర్తి కావాలి లేదా పరివ్రాజకశిరోమణి కావాలి. అన్నారట. చివరకు జ్యోతిష్కులు చెప్పినట్లుగానే పరివ్రాజకశిరోమణి అయినాడు బుద్ధుడు. బుద్ధుడు అంటే – క్లేశాలు, ఉపక్లేశాలు మహాక్లేశాల నుంచి విముక్తుడైనవాడు అని అర్థం. క్లేశము అంటే పాళీభాషలో– ప్రమాదము, భ్రమ అని అర్థం. అసలు పేరు **సిద్ధార్థుడు.** బుద్ధుడు తన సూత్రాలన్నీ పాళీభాషలో వ్రాశాడు.

బుద్ధుడు జన్మించిన కాలంలో పరిస్థితులన్నీ అస్తవ్యస్తంగా ఉండేవి. ఆ రోజుల్లో ప్రజలు వేదాలను అత్యంతప్రమాణంగా అంగీకరించేవారు. అలాంటివారికి సంఘంలో ప్రత్యేకమైన స్థానం ఉండేది. దేశంలో వైదిక కర్మకాండ ఆచరణలో ఉండేది. వేదాలలో కూడా బ్రాహ్మణులకు అత్యంత ప్రాముఖ్యత ఉండేది. బ్రాహ్మణ ధర్మాలను అనుసరించేవారు తక్కువ కులాలవాళ్ళని హీనంగా చూసేవారు. యజ్ఞయాగాదులలో చేసే పశుహింస హింసకాదని అనేక జంతువులను యజ్ఞంలో బలి ఇచ్చేవారు. కొంతమంది ఘోరమైన తపస్సే పరమపురుషార్థమని భావించి, అడవులలో తపస్సు చేస్తుండేవారు. కఠోర నియమాలు పాటించి శరీరాన్ని శుష్కింప చేసేవారు. మండుటెండలో ఒంటికాలి మీద నుంచుని జపంచేసేవారు. దొంగ సన్యాసులు బయలుదేరి గృహస్థులను మోసంచేస్తున్నారు. పరలోకంలేదని, దేవుడు లేడని, పునర్జన్మలేదని చెబుతుండేవారు.

ఆత్మ ఉన్నదా ? లేదా ? పరలోకం సంగతి ఏమిటి ? స్వర్గ నరకాలున్నాయా? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు గందరగోళంగా ఉండేవి. దేవుడున్నాడని, అతడే సర్వశక్తి సంపన్నుడని, అతడే సృష్టికర్త, సర్వనియంత, సర్వసాక్షి అని కొందరు, దేవుడున్నాడో లేదో తెలియదని, మానవుడే సర్వశక్తి సంపన్నుడని, మానవుణ్ణి మించిన శక్తి. ఇంకోటి లేదని, కొందరు వాదిస్తుండేవారు. తత్త్వవిచారణ చేసేవారు కొందరైతే, దాన్ని ఖండించే వారు కొందరు. మోక్షమున్నదని కొందరు, లేదని కొందరు, మోక్షాన్ని తొందరగా పొందలేమని కొందరు వాదించేవారు. ఈ బిక్షువులు, పరివ్రాజకులు, తీర్థంకరులు, బ్రాహ్మణులు, గణికులు, సంశయవాదులు, జడవాదులు, అంతా బయలుదేరి తమ వాదాలే పరమ సత్యమని ప్రజలకు బోధించేవారు. అటువంటి

సమయంలో నేపాల్ ప్రాంతంలోని కపిలవస్తునగరాన్ని రాజధానిగా చేసుకుని రాజ్యం చేస్తున్న సూర్యవంశపు రాజు శుద్ధోధనుడికీ, అతని భార్య మాయాదేవికి 'లుంబినీ' వనంలో క్రీస్తు పూర్వం 567లో బుద్ధుడు జన్మించాడు. బుద్ధుడు జన్మించిన ఏడవరోజునే అతని తల్లి మరణించింది. ఇతనిపేరు సిద్ధార్థుడు. సంకల్పించినపని నెరవేరే వరకు ప్రయత్నం చేసేవాడు అని అర్థం. ఇతడికి 'సర్వార్థసిద్ధి' అనే పేరు కూడా ఉంది.

సిద్ధార్థుడికి అన్ని విద్యలు నేర్పించి యశోధర అనే అందమైన కన్యతో వివాహం చేశాడు శుద్ధోధనుడు. అయితే సిద్ధార్థుడి భార్య పేరు గోప, గోపిదేవి అని 'లలిత విస్తారము' అనే గ్రంథములో వ్రాయబడింది. సుఖంగా సంసారం చేస్తున్న సిద్ధార్థుడు ఒకరోజున నగరం చూట్టానికి వెళ్ళాడు. త్రోవలో ఒక వృద్ధుడు కనుపించాడు. అతడు నడవలేకుండా ఉన్నాడు. శరీరం ముడతలు పడిపోయింది. కళ్ళు కనపడటం లేదు. చెవులు వినపడటం లేదు. అడుగు పడటం లేదు. ఇంకొంత దూరం వెళ్ళిన తరువాత ఒక కుష్ఠురోగి కనిపించాడు. ఇంకొంత దూరం వెళ్ళిన తరువాత ఒక మృతదేహం కనుపించింది. అంత్యక్రియలు చెయ్యటానికి దాన్ని తీసుకుపోతున్నారు. ఈ మూడు దృశ్యాలు చూసిన సిద్ధార్థుడి మనస్సు వికలమై పోయింది. తాను చూసిన దృశ్యాలను గురించే ఆలోచిస్తున్నాడు. నెమ్మదిగా భోగములందు విరక్తి కలిగింది. జీవితం మీద విరక్తి కలిగింది. క్రమేణా ఆధ్యాత్మిక చింతన, తత్త్వవిచారణ, మొదలైంది. అసలు దేవుడనే వాడున్నాడా ? ఉంటే జీవులు కష్టాలు పడుతుంటే ఎందుకు చూడడు? లోకమంతా దుఃఖమయమై ఉంది. ఆ దుఃఖాన్ని నివారించటం ఎలా ? జగత్తులో అంతా నశించేదే. నాశరహితమైనది ఏది ? సత్యాన్వేషణ చెయ్యాలంటే ఇంట్లో ఉండకూడదు. ఇల్లు వదిలిపెట్టి పోవాలి. అని ఆలోచించి ఒకరోజు అర్థరాత్రి ఎవరికీ చెప్పకుండా భార్య యశోధర, కుమారుడు రాహులుడు వీరిని వదిలి తన ఇరవైతొమ్మిదవఏట సత్యాన్వేషణ కోసం బయలుదేరాడు.

బింబిసారుని రాజ్యంలోగల రత్నగిరికొండ మీద ఒక గుహలో ఉండి ఉపనిషత్తులు అభ్యసించాడు. తృప్తి కలగలేదు. బింబిసారుడు యజ్ఞ చేస్తున్నాడు. ఆ యజ్ఞం కోసం కొన్ని గొర్రెలను తోలుకుపోతున్నారు. అందులో ఒకదాని కాలు విరిగి నడవలేక పోతోంది. సిద్ధార్థుడు ఆ గొర్రెను భుజాన వేసుకుని బింబిసారుడి

దగ్గరకు పోయి, అహింసను గురించి అతనికి చెప్పి, ఆ యజ్ఞం మాన్పించాడు. హిరణ్వతీ నదీ తీరంలో నివసిస్తున్న 'నాకాడ కాలమనుడు' అనే ఋషి దగ్గర సకల శాస్త్రాలు నేర్చుకున్నాడు. అక్కడే సిద్ధార్థుడికి 1. కౌండిన్యుడు 2. అశ్వజితుడు 3. భద్రకుడు 4. వప్రుడు 5. మహానాముడు అనే వారు శిష్యులైనారు. ఆ శిష్యులతో కలిసి గయలో నిరంజనానది ఫల్గుణనదితో కలిసే చోట కోతులు రాల్చినవి, చిలకలు కొరకగా క్రింద పడిన పండ్లు తింటూ ఆరు సంవత్సరాలు తపస్సు చేస్తూ సత్యాన్వేషణ చేశాడు. అన్నపానాదులు లేకపోవటం వల్ల శక్తి లేక ఒకరోజున క్రిందపడి మూర్ఛపోయాడు. అప్పుడు అతని శిష్యులు చూసి తపోభంగమైనందువల్లే ఇలా జరిగింది అని భావించి వాళ్ళు తమ గురువును అలా వదిలి వెళ్ళిపోయారు. కొంతసేపటికి అటుగా పోతున్న గొర్రెలకాపరి సిద్ధార్థుణ్ణి చూసి, పాలు పోసి అతన్ని బ్రతికించాడు. ఆరు సంవత్సరాలు పూర్తయినా సిద్ధార్థుడికి సత్యము తెలియలేదు.

ఒకరోజున సిద్ధార్థుడు ఒక పొదమాటున తపస్సు చేసుకుంటుండగా అటువైపుగా వెడుతున్న దేవదాసీలు తమలో తాము మాట్లాడుకుంటున్నారు. అందులో ఒకావిడ "వీణవాయించేటప్పుడు హెచ్చు తగ్గులు లేకుండా శ్రుతి సవరించాలి. తీగను గట్టిగా బిగిస్తే తెగిపోతుంది. బిగువు తక్కువైతే సరిగా మ్రోగదు. కాబట్టి కావలసినంత వరకే తీగను బిగించాలి" అంది. ఆ మటలు విన్నాడు సిద్ధార్థుడు. అవి తన కోసమే భగవంతుడు దేవదాసి ముఖతః చెప్పించాడు అని భావించాడు. శరీరం నాశనమయ్యేంత తపస్సు పనికిరాదు. అన్నపానాదులు లేకపోతే శరీరము, మనసు కూడా పని చెయ్యవు. కాబట్టి అంత కఠినమైన తపస్సు పనికి రాదని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆ సమీపంలో ఉన్న పల్లెలో ఉండే ఒక భూస్వామికి పిల్లలు లేరు. ఆయన భార్య తనకు పిల్లలు పుడితే వనదేవతకు పాయసం సమర్పిస్తానని మ్రొక్కుతుంది. ఆమె పేరు సుజాత. ఆమెకు పిల్లవాడు పుట్టాడు. దాంతో పాయసం వండి, పిల్లవాణ్ణి తీసుకుని అడవికి వెళ్ళింది. అక్కడ పొదమాటున కూర్చున్న సిద్ధార్థుణ్ణి చూసి, అతడే వనదేవత అనుకుని పాయం సమర్పించి, పిల్లవాణ్ణి ఆశీర్వదించమంది. ఇంతలో పిల్లవాడు పాకుతూ, ప్రక్కనే ఉన్న బోధివృక్షం దగ్గరకు పోయాడు. సిద్ధార్థుడు ఆ పిల్లవాణ్ణి ఎత్తుకుని ఆశీర్వదించి, ఆ చెట్టు క్రింద పూర్ణజ్యోతి ప్రత్యక్షమయ్యేదాకా అక్కడ నుంచి కదలను అని ప్రతిజ్ఞ చేసి, ధ్యానంలో కూర్చున్నాడు. ఇక్కడ విచిత్రం

ఏమిటంటే బుద్ధగయలో ఉన్నది రావిచెట్టు. పుస్తకాలలో వ్రాసింది మర్రిచెట్టని ఏది ఏమైనప్పటికీ గయలో ఒక చెట్టుక్రింద సిద్ధార్థుడు 'బోధము' పొందాడు. బోధము అంటే జ్ఞానము. అప్పటి నుంచీ అది బోధివృక్షమయింది.

సిద్ధార్థుడు బుద్ధభగవానుడయిన రాత్రి ఆయన అనేక విషయాలను చూశాడని బౌద్ధగ్రంథాలు వ్రాశాయి. అనేక పాపాలు ఆయన్నిచుట్టు ముట్టినాయి. అందమైన అప్సరాంగనలు ఆయన చుట్టూ తిరుగుతూ నాట్యం చేశారు. యశోధర వచ్చి దీనాతి దీనంగా విలపించింది. ఇలా అనేక విషయాలు చూశాడు. అయితే మొదటి జాములో సిద్ధార్థుడు తన పూర్వజన్మలను, రెండవజాములో సమస్త లోకాలను, మూడవ జాములో ప్రతీత్యసముత్పాదాన్ని చూశాడని, నాల్గవజాములో నిర్వికల్పమైన సర్వజ్ఞస్థితిని పొందాడని అశ్వఘోషుడు 'బుద్ధచరిత్ర'లో వ్రాశాడు. సిద్దార్థుడు దేనికోసం సమస్త భోగాలు వదలుకున్నాడో, దేనికోసమైతే పడరాని కష్టాలు పడ్డాడో, అది, ఆ అమృతము ఆయనకి ఆ రోజున వైశాఖ పూర్ణిమనాడు రాత్రి లభించింది. సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడైనాడు.

వారణాసి దగ్గర **"ఋషిపతనమృగదానము"** అనే చోట తన ఐదుగురు శిష్యులకు బౌద్ధదీక్ష నిచ్చాడు. అక్కడే అశోకుడు సారనాథ స్థూపాన్ని నిర్మించాడు. ఆ తరువాత కపిలవస్తు నగరానికి వెళ్ళి తన తండ్రి శుద్ధోదనుడికి, భార్య యశోధరకు, కుమారుడు రాహులుడికీ బౌద్ధదీక్ష ఇచ్చాడు.

బౌద్ధమతం : ఆ కాలంలో ఉన్న సాంఘిక పరిస్థితులు, మూఢనమ్మకాలు, విశ్వాసాలు, ఆచరణలు నిశతంగా పరిశీలించాడు బుద్ధుడు. ప్రజలు మనోనిగ్రహం కోసం కఠినమైన నియమాలు పాటించేవారు. అర్థం తెలియకపోయినా మంత్రాలు కంఠస్థం చేసేవారు. యోగాసనాలు వేసేవారు. ఒంటి కాలిమీద నిలబడి తపస్సు చేసేవారు. వీటన్నింటినీ పరిశీలించిన బుద్ధుడు ఆద్యంతాలు లేని వాదోపవాదాలు, తాత్త్విక సిద్ధాంతాలు మానవుణ్ణి దుఃఖసాగరం నుంచి విముక్తి చేయలేవని గుర్తించాడు. వేదాలు అపౌరుషేయాలని ఒప్పుకోలేదు. మాధవసేవ కన్న మానవసేవయే మిన్న అని గుర్తించాడు. యజ్ఞయాగాదులతోను, కర్మకాండతోను, పురోహితులతోను, స్వర్గనరకాలతోను ప్రమేయం లేని ఒక నూతన సిద్ధాంతాన్ని ప్రబోధించాడు. మానవుడు హృదయ పరివర్తన, అంతఃకరణ శుద్ధి, దయ, మనోనిగ్రహం మొదలైన

నైతిక విలువలు కలిగి ఉండాలి. శీలం, సత్యం జీవకారుణ్యం, ధర్మాచరణ అనేవి బుద్ధుని బోధనలలో ముఖ్యాంశాలు. గతంలో లేనటువంటి ధర్మదీక్షకు ప్రాధాన్యత నిచ్చాడు. బౌద్ధమతంలో దైవప్రసక్తి, వాదనకోసం చేసే తత్త్వవిచారణలకు తావులేదు. ఈ లక్షణాలు బౌద్ధమతానికి ప్రత్యేక స్థానాన్నిచ్చి, బహుళ జనాదరణ పొందేటట్లు చేశాయి. అసంఖ్యామైన ప్రజలు, రాజులు కూడా బౌద్ధాన్ని స్వీకరించారు. విపరీతమైన వాదాలు, విరుద్ధభావాలు ఎక్కువగా ఉన్న ఆ రోజులలో బౌద్ధం ఒక దివ్యతేజస్సు అయింది. బుద్ధుడు హేతువాది అయినప్పటికీ తర్కాలద్వారా ఇతరుల భావాలు. సిద్ధాంతాలు ఖండించటం ఇతని ధ్యేయం కాదు. దేవతలతోనూ, అతీతశక్తుతోను సంబంధం లేకుండా సహజమైన పద్ధతిలో, జనసామాన్యానికి అర్థమయ్యే రీతిలో సత్యాన్ని పరిశీలించటానికి ప్రయత్నం చేసి **హేతువాది** అయ్యాడు. తాను చెప్పదలచుకున్న విషయాలు అనుమానం లేకుండా స్పష్టంగా చెప్పాడు. తాను నమ్మినసత్యంద్వారా లోకంలో దుఃఖాన్ని రూపుమాపటానికి ప్రయత్నించాడు. బుద్ధుడు అన్ని భావాలను, సిద్ధాంతాలను తీసుకుని, నిశతంగా పరీక్షించి, పరీక్షలో తట్టుకుని నిలబడ్డ వాటినే ప్రచారం చేశాడు. తాను నమ్మిన సత్యాలనే శిష్యులకు బోధించాడు.

లక్షణత్రయము : ప్రపంచంలో ఉన్న పదార్థాలన్నింటిలోనూ, అనుభవాలన్నింటి లోనూ కూడా మూడు లక్షణాలుంటాయనే మూల విశ్వాసం బౌద్ధమతంలో కనిపిస్తుంది. వీటినీ బౌద్ధ లక్షణత్రయం అంటారు. అవి 1. దుఃఖము 2. అనిత్యము 3. అనాత్మ

ఇప్పటిదాకా అణుసిద్ధాంతాన్ని నిరాకరించిన వ్యాసభగవానుడు ఇప్పుడు బౌద్ధమతాన్ని ఖండిస్తున్నాడు. బుద్ధుని ఉపదేశాలను ఆధారం చేసుకున్న శిష్యులు నాలుగు శాఖలుగా చీలిపోయారు. వారు వరుసగా

1. వైభాషికులు 2. సౌత్రాంత్రికులు 3. విజ్ఞానవాదులు 4. సర్వశూన్యవాదులు

వీటిలో ముందుగా మొదటి ఇద్దరి వాదాన్ని ఉటంకిస్తున్నారు.

పరమాణు హేతుకమైన బాహ్యసముదాయము, స్కంధహేతువైన ఆధ్యాత్మ సముదాయంలో కూడా తమంతట తాముగా సముదాయం సిద్ధించదు.

లోకంలోని పదార్ధమంతా బాహ్యము, అభ్యంతరము అని రెండు విధాలు. బాహ్యపదార్థం మళ్ళీ రెండు రకాలు. 1. భూతము 2. భౌతికము. అభ్యంతర పదార్థము కూడా రెండు విధాలు 1. చిత్తము 2. చైత్త్వము

1. భూతము అంటే – భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువులు

2. భౌతికము అంటే – స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు

వీటిలో ఆకాశము, దాని లక్షణమైన శబ్దము లేవు. భౌతిక పదార్థాలన్నీ ఆ నాలుగు భూతాలకు సంబంధించినవే.

వీటిలో భూమికి సంబంధించిన పరమాణువులు – కఠిన స్వభావం గలవి.

జలానికి సంబంధించిన పరమాణువులు – స్నేహస్వభావం గలవి

అగ్నికి సంబంధించిన పరమాణువులు – ఉష్ణస్వభావం గలవి

వాయువుకు సంబంధించిన పరమాణువులు – చలన స్వభావం గలవి

ఈ పరమాణువుల స్వరూపమే జగత్తు.

బాహ్యసముదాయం పరమాణు హేతువు. ఆధ్యాత్మిక సముదాయం స్కంద హేతువు. ఈ రెండూ అచేతనాలే. ఈ రెండు అచేతనాలను ఒకచోట చేర్చే సంధాన కర్త ఒకడుండాలి. అటువంటివాడు ఉన్నాడని వీరు అంగీకరించటం లేదు.

అవిద్యాదులు ఒక దానికి ఒకటి కారణమైనంత మాత్రంచేత, చేతనుడు లేకపోయినప్పటికీ ఉత్పత్తి జరుగుతుంది అని వారంటారు. అది నిజం కాదు.

అవిద్యాదులన్నీ ఒకదానికి ఒకటి పుట్టటానికి మాత్రమే కారణమవుతాయి. అంతేకాని సముదాయోత్పత్తికి మాత్రం కాదు. సముదాయోత్పత్తి కావాలంటే చేతనుడు ఉండాల్సిందే. కాబట్టి వీరివాదన సరికాదు.

వీరి మతంలో ఉత్తర కార్యోత్పత్తి జరిగే సమయానికి, పూర్వకారణం నశిస్తోంది. కాబట్టి హేతువుకు అధీనమైన కార్యోత్పత్తి కూడా జరగదు.

వీరి మతానుసారము అవిద్య, సంస్కారము, విజ్ఞానము, నామము, రూపము మొదలైన వాటిలో అవిద్య వల్ల సంస్కారం పుడుతుంది. సంస్కారం పుట్టగానే అవిద్య నశిస్తుంది. సంస్కారం నుంచి విజ్ఞానం పుడుతుంది. విజ్ఞానం పుట్టగానే సంస్కారం నశిస్తుంది. విజ్ఞానం నుంచి నామం పుడుతుంది. నామం పుట్టగానే విజ్ఞానం నశిస్తుంది. ఈ రకంగా ఉత్తర కార్యాలు నశించినప్పుడు, పూర్వకార్యాలు నశిస్తాయి. నశించిన వస్తువు ఇంక ఉండదు. లేనిది కారణం కాదు కదా! కాబట్టి కారణాన్ని అనుసరించి కార్యోత్పత్తి జరగదు. ఇది ఒక దోషం.

కారణం లేకుండానే కార్యం జరుగుతుంది. అని వారు చెప్పిన దానికి భంగం కలుగుతుంది. అలా కాక కార్యం కలిగేంతవరకు కారణం ఉంటుంది అన్నా, వారు చెప్పే దానికి భంగం కలుగుతుంది.

బౌద్ధమతంలో ఇది ఎరుపు. ఇది నలుపు అనే జ్ఞానరూపమైన కార్యం పుట్టాలి అంటే పూర్వజ్ఞానము, చక్షుసు, ఆ లోకము (చూచుట) విషయము అనే నాలుగు హేతువులుండాలి. కాబట్టి కారణం లేకుండా కార్యం పుడుతుందని అంగీకరిస్తే వారి వాదనకు భంగం వస్తుంది. అలాగే కారణం ఉన్నప్పుడే కార్యం ఉంటుంది. అని అంగీకరించినా వారి వాదనకు భంగం వస్తుంది. ఎందుకంటే కార్యకారణాలు ఒకే కాలంలో ఉంటాయి కాబట్టి సర్వం క్షణికం అనే మాటకు భంగం వాటిల్లుతుంది. ఈ రకంగా బౌద్ధుల వాదన తప్పు అవుతోంది.

ఇక్కడ రెండు పదాలున్నాయి. 1. ప్రతి సంఖ్యా నిరోధము – బుద్ధి పూర్వకమైన నాశనము ఇదే స్థూలనాశనము.

2. అప్రతిసంఖ్యా నిరోధము – బుద్ధి పూర్వకము కాని నాశనము. సహజంగా జరిగే నాశనము.

ఈ రెండు వినాశనాలు బౌద్ధులు కల్పించుకున్నవే. వీరి భాషలో భావాలు అంటే కుండ, వస్త్రము మొదలైనవి. ఇవి ప్రతిక్షణం నశించి పోతుంటాయి. అంటే – వాటంతట అవే నశిస్తాయి. అలాంటప్పుడు బుద్ధి పూర్వక నాశనానికి అవకాశం లేదు.

వీరి మతం ప్రకారం ప్రతిక్షణం నశించటము అంటే కుండ వాటి మూల పదార్థమైన మట్టి నాశనం అయ్యే వరకు నశిస్తుంది అనాలి. నశించిన కుండే మళ్ళీ పుట్టింది అనాలి. అలాకాక ఇంకొక కుండ వచ్చింది అంటే వెనుకటి కుండ, ఇప్పటి కుండ ఒకటే అని అనిపించదు. జాగ్రత్తగా పరిశీలించినట్లైతే కుండ, వస్త్రము మొదలయిన వస్తువులలో మట్టి, దారాల యొక్క అనుబంధం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. కాబట్టి అప్రతి సంఖ్యానిరోధము బుద్ధి పూర్వకం కాని నాశనము జరగటం లేదు. కాబట్టి వారి వాదన తప్పు.

అవిద్య అనేది జ్ఞానంవల్ల నశిస్తోందా? లేక తనంతట తానే నశిస్తోందా?

క్షణికములైన వాటిని శాశ్వతమని భావించటమే అవిద్య. యమ నియమాలతో కూడిన మార్గం ఈ అవిద్యను నిరోధిస్తుంది. అని బౌద్ధుల వాదన. జ్ఞానంవల్లనే అవిద్య నిరోధించబడుతోంది అంటే, అన్ని వస్తువులకు నాశనం ఏర్పడుతుందనే వాదన తప్పవుతుంది. అలా కాకుండా దానంతట అదే అవిద్య నశించిపోతుంటే, సర్వం క్షణికం అన్న బుద్ధుని బోధలు తప్పవుతాయి. ఏ రకంగా చూసినా వీరి వాదనకు బలం లేదు.

ఆకాశం అనేది ఒక వస్తువు కాదు అంటారు బౌద్ధులు. బౌద్ధమతంలో ఆకాశము అంటే ఆవరణ లేకపోవటము. అని అర్థం చెపుతూ, భూమి మొదలైన వాటిలాగా ఆకాశముకూడా ఒక వస్తువే అని భావించటం లేదు.

కాని ఆకాశం కూడా ఒక వస్తువే. ఆకాశము అంటే అవకాశం కల్పించేది. నేలమీద కుండను ఉంచినప్పుడు, ఆ కుండకు ఆధారంగా భూమి ఉన్నదనే భావం కలుగుతోంది. ఆకాశంలో పక్షులుగాని, విమానాలు గాని ఎగురుతున్నప్పుడు వాటికి ఆధారంగా నిలిచేది ఆకాశమే. ఈ విధంగా ఆకాశం కూడా ఒక వస్తువే. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా పరబ్రహ్మ నుండి ఆకాశం పుట్టింది. ఈ రకంగా ఆకాశం కూడా ఒక వస్తువులాగానే పుట్టింది. అని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడింది. కాబట్టి ఆకాశం కూడా ఒక వస్తువు లాంటిదే.

బౌద్ధుల వాదం ప్రకారం సర్వము క్షణికం, అంటే ఆత్మకూడా క్షణికమే అంటారు. కాని అది నిజం కాదు.

ఆత్మ శాశ్వతమైనది. అప్పుడూ, ఇప్పుడూ, ఎప్పుడూ ఉండేది. ఆత్మే నిత్యము సత్యమైనది. ఈ విషయం ఉపనిషత్తులలో స్పష్టంగా అనేకసార్లు చెప్పబడింది. కాబట్టి ఆత్మక్షణికమైనది అని చెప్పే బౌద్ధుల వాదన తప్పు.

అసత్తు, అభావం నుండి ఏమీ పుట్టదు. బౌద్ధమతంలో స్థిరమైనది అంటూ ఏమీ లేదు. సర్వమూ క్షణికం. విత్తనం నుండి మొలక పుడుతోంది. అంటే విత్తనం తన రూపాన్ని కోల్పోయి అభావరూపం పొందుతుంది. తరువాత అంకురం వస్తోంది. కాబట్టి బీజం యొక్క అభావ భావం నుండి (లేకపోవటమనే దాని నుండి) వస్తువు పుడుతోంది. అని వారి వాదం.

అభావం నుంచి భావం ఎప్పుడూ పుట్టదు. లేని వస్తువు నుంచి ఉన్న వస్తువు ఎలా పుడుతుంది? అభావానికి కారణమయ్యే శక్తి ఉండదు. కుందేటి కొమ్ము నుండి

ఏమీ పుట్టదు. బీజం నశించినప్పుడు కూడా అందులోని బీజవాయువులే అంకురానికి కారణమవుతాయి. అంతే కానీ పప్పుబద్దల్లాగా ఉండే బీజదళాల నాశనాన్ని చూసి బీజం అంతా నశించిందనుకోవటం తప్పు.

అభావం నుండి భావం పుడుతుందనే మాట అబద్ధం. ఈ మాటే గనక నిజమైతే వ్యవసాయం చెయ్యవలసిన అవసరం లేదు. ఇంట్లో కూచుని కోరుకుంటే చాలు కోరికలు నెరవేరాలి. ఈ రకంగా కష్టపడకుండా కోరికలు తీరితే కర్మ చెయ్యాల్సిన పనే ఉండదు. స్వర్గ నరకాలు అసలే ఉండవు.

కాబట్టి బౌద్ధులవాదం సరియైనది కాదు. అంటూ నాల్గవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

౬౦. యోగాచారుల మతఖండన

ఐదవ అధికరణలో యోగాచారుల మతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. దీనిపేరు **అభావాధికరణము.** ఇందులో ఐదు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 199 "నాభావ ఉపలబ్ధేః"

సూత్రం - 200 "వైధర్మ్యాచ్చనస్వప్నాదివత్"

సూత్రం - 201 "నభావోఽనుపలబ్ధేః"

సూత్రం - 202 "క్షణికత్వాచ్చ"

సూత్రం - 203 "సర్వథానుపపత్తేశ్చ"

బౌద్ధమతాన్ని స్థాపించినవాడు సిద్ధార్థుడు. అతడే గౌతమబుద్ధుడు. అతని తరువాత బౌద్ధమతం హీనయానము, మహాయానము, వైభాషికులు, సౌత్రాంతికులు, యోగాచారులు, మాధ్యమికులు అంటూ అనేక శాఖలుగా చీలిపోయింది. వీటిలో మాధ్యమికులు శూన్యవాదులు కాగా యోగాచారులు విజ్ఞానవాదులు.

క్రీస్తుశకం మూడవ శతాబ్దం ఆఖరున, నాల్గవ శతాబ్దం ప్రారంభంలో ఆర్యసంగుడు (ఇతణ్ణే అసంగుడు అని కూడా అంటారు) అతని సోదరుడైన వసుబంధుడు ఈ శాఖను ప్రారంభించారు. అలా కాదు మైత్రేయనాథుడు ఈ శాఖను ప్రారంభించాడని ఒక వాదము.

బుద్ధులైన వారు దర్శించిన పరమసత్యాన్ని యోగాభ్యాసము వల్లనే పొందారని, యోగాభ్యాసము లేకపోతే బుద్ధులు కాలేరని చెప్పటం వల్ల వీరు యోగాచారులు అనబడ్డారు.

వీరి అనుష్ఠానపద్ధతి, తత్త్వవిచారము అంతా విజ్ఞానవాదంగా ఉంటుంది. అందుకే వీరిని **'విజ్ఞానవాదులు'** అని కూడా అంటారు.

వీరివిజ్ఞానము రెండు విధాలుగా ఉంటుంది.

1. ఆలయ విజ్ఞానము : ఇది సమష్టి విజ్ఞానము. సముద్రంలో అలలు పుట్టి, కొంత దూరం ప్రయాణించి మళ్ళీ సముద్రంలోనే కలిసిపోతాయి. మళ్ళీ క్రొత్త తరంగాలు పుడతాయి. ఈ విధంగా సముద్రం ఎప్పుడూ క్రియావంతంగా ఉంటుంది. అలాగే వ్యక్తులు కూడా, ఆలయ విజ్ఞానం నుంచి జ్ఞానసముపార్జన చేసి మళ్ళీ అందులోనే లయమవుతారు. విశ్వపరిమాణము పొందిన విజ్ఞానమే ఆలయ విజ్ఞానము.

2. వ్యక్తి విజ్ఞానము : దీన్ని జీవవిజ్ఞానము, వ్యష్టి విజ్ఞానము అని కూడా అంటారు. దీనికి ఆలయ విజ్ఞానానికి భేదము నామమాత్రమే. సముద్రానికి, అలలకు ఉండే తేడా వంటిది. పంచేంద్రియాల నాశ్రయించి పుట్టే విజ్ఞానము మనోవిజ్ఞానము. ఇది శరీరాలు గాను మందిరాలుగాను భాసిస్తుంది.

తథత : ఈ రెండు విజ్ఞానాలకన్నా పరమైనది 'తథత' అంటారు. అది ఇలా ఉంటుంది. అని చెప్పటానికి వీలు కానిది. పరమసత్యము. భావాభావాలు, జ్ఞానాజ్ఞానాలు కానిది. సదసత్తులు కానిది. జనన మరణాలు లేనిది, వృద్ధిక్షయాలు లేనిది, చలనము లేనిది. ఇదే పరతత్త్వము అంటారు. తథత అంటే శూన్యము కాదు.

యోగదర్శనాన్ని చెప్పినవాడు పతంజలిమహర్షి. మానవుడికి అంతఃదృష్టి సామర్థ్యాన్ని కలుగచేసేదే యోగశాస్త్రం. ఇది అనుష్ఠాన ప్రాధాన్యత గల శాస్త్రం. సాంఖ్య ప్రవర్తకులు ఎక్కడ ఆగిపోయారో, అక్కడ నుంచి మొదలవుతుంది యోగశాస్త్రము. సాంఖ్యులు "ప్రకృతి పురుషుల సంయోగము బంధహేతువు. ప్రకృతి పురుష వివేక ఖ్యాతి బంధవిముక్తికి ఏకైక మార్గం. ఈ వివేకఖ్యాతి కావాలంటే

యోగసాధన చెయ్యాలి" అని చెప్పి అక్కడ ఆగిపోయారు. యోగశాస్త్రం, ఆ యోగాన్ని వివరించి 'యోగదర్శనం' అయింది. సాంఖ్యులు చెప్పిన ఇరవై ఐదు తత్త్వాలకు ఇంకొకటి కలిపి ఈశ్వరుడు అనే ఇరవైఆరవ తత్త్వాన్ని చెప్పారు యోగులు. అంతేకాక సాంఖ్యులు చెప్పిన తత్త్వాలను సాక్షాత్కరించుకునే మార్గం దీనిలో చెప్పబడింది. ఈ రకంగా యోగదర్శనం సాంఖ్యదర్శనంతో గట్టి సంబంధం కలిగి ఉంది.

యోగదర్శనానికి మూలం వేదాలలో ఉంది. వేదాలలో దీన్ని 'ప్రాణవిద్య' అంటారు. ప్రసిద్ధి చెందిన 108 ఉపనిషత్తులలోను 21 ఉపనిషత్తులు యోగవిజ్ఞానానికి సంబంధించినవి. ప్రాచీన భారతీయ సాహిత్యంలోను, జైన బౌద్ధ గ్రంథాలలోను కూడా యోగరహస్యాలు అనేకం చెప్పబడ్డాయి. మనకి లభించిన గ్రంథాలలో పతంజలిమహర్షి వ్రాసిన స్మృతి ప్రకారం యోగశాస్త్ర ప్రవర్తకుడు హిరణ్యగర్భుడు. యోగసూత్రాలు శివప్రోక్తము అని సాంప్రదాయకుల విశ్వాసం. పతంజలి యోగసూత్రాలతో పాటు వ్యాకరణ సూత్రాలు వైద్యశాస్త్రం కూడా వ్రాశాడు అంటారు.

పతంజలి చెప్పిన యోగదర్శనంలో నాలుగు పాదాలున్నాయి. అవి 1. సమాధి పాదం 2. సాధన పాదం 3. విభూతి పాదం 4. కైవల్య పాదం. ఈ దర్శనంలో మొత్తం 195 సూత్రాలున్నాయి. అవి సమాధి పాదంలో 51. సాధన పాదంలో 55, విభూతి పాదంలో 55, కైవల్యపాదంలో 34 సూత్రాలున్నాయి.

1. సమాధిపాదం : ఇందులో యోగం యొక్క ఉద్దేశ్యము, లక్షణము, చిత్తవృత్తులు, యోగ ఉపాయాలు, యోగభేదాలు చెప్పబడ్డాయి.

2. సాధనపాదం : ఇందులో క్రియాయోగం, క్లేశాలు, కర్మవిపాకము, చతుర్వ్యూహాలు, అష్టాంగయోగం వివరించారు.

3. విభూతిపాదం : ఇందులో ధారణ, ధ్యాన, సమాధి, యోగంవల్ల కలిగే వివేక జ్ఞానము, విభూతి చెప్పబడ్డాయి.

4. కైవల్యపాదం : ఇందులో ముక్తికి యోగ్యమైన చిత్తం, పరలోక సిద్ధి, బాహ్యార్థసిద్ధి, ఆత్మసిద్ధి, ధర్మమేఘ సమాధి, జీవన్ముక్తి, విదేహ కైవల్యము చెప్పబడ్డాయి.

పతంజలి యోగదర్శనం మీద ప్రామాణికమైన వ్యాఖ్య **'వ్యాసభాష్యం'**. వ్యాస భాష్యానికి **వాచస్పతిమిశ్రుడు** వ్రాసిన **తత్త్వవైశారది** ముఖ్యమైనది. ఇది కాక

సాంఖ్యకారుడైన విజ్ఞానభిక్షువు వ్రాసిన **యోగవార్త్తికము, యోగసార సంగ్రహము** యోగాన్ని వివరించాయి. ఇవి కాక భోజుడు వ్రాసిన **భోజవృత్తి,** భావగణేశుడు వ్రాసిన **భావగణేశవృత్తి,** రామానంద యతి వ్రాసిన **మణిప్రభ,** అనంత పండితుడు వ్రాసిన **యోగచంద్రిక,** సదాశివేంద్ర సరస్వతి వ్రాసిన **యోగసుధాకరము,** నాగోజీభట్టు వ్రాసిన **లఘు, బృహత్‌వృత్తులు** ప్రసిద్ధమైనవి. వీటన్నింటిలోకి భోజవృత్తి అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది.

యోగదర్శనం ప్రకారం జీవుడు స్వతంత్రుడు. అతడు సాధారణంగా స్థూలశరీరాన్ని, ముఖ్యంగా సూక్ష్మశరీరాన్ని (జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు, పంచప్రాణాలు, మనస్సు, బుద్ధి) ఆశ్రయించి ఉంటాడు. స్వాభావికంగా అతడు శుద్ధచైతన్య స్వరూపుడు. శారీరక బంధనాలకు, మానసిక వికారాలకు అతీతంగా ఉంటాడు. అజ్ఞానంవల్ల తనను తాను చిత్తంగా భావించుకుంటాడు. ఆ చిత్తంతో తాదాత్మ్యం పొందుతాడు. చిత్తము అనేది ప్రకృతియొక్క మొదటి వికారం. ఇది త్రిగుణాత్మకం. ఇందులో సత్త్వగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. చిత్తమనేది ప్రకృతి సంతానం కాబట్టి చిత్తంకూడా జడమే. కాని పురుషుడితో సాన్నిహిత్యం పొంది చైతన్యం పొందుతుంది. చిత్తం శుద్ధసత్త్వం. కాబట్టి అత్యంత నిర్మలం. దానిపై పురుషుని (ఆత్మ) ప్రతిబింబంపడి, దానికి చైతన్యం కలుగుతుంది. ఇంద్రియాల ద్వారా చిత్తానికి ఏదైనా వస్తువుతో సంబంధం కలిగితే, దాని ఆకారం పొందుతుంది. ఇలా చిత్తం వికారాలు పొందుతుంది. చిత్తం పొందే వికారాల ద్వారా పురుషుడికి విషయజ్ఞానం కలుగుతుంది. స్వభావరీత్యా పురుషుడు నిర్వికారి. కాని నిత్యము పరిణామశీలమైన చిత్తవృత్తులలో ప్రతిబింబిస్తున్న కారణంచేత, అతనిలో పరిణామశీలత ఆభాస మాత్రంగా గోచరిస్తుంది. సరస్సులో నీరు కదులుతున్నప్పుడు, అందులోని చంద్రబింబం కూడా కదులుతున్నట్లుగా ఉంటుంది. అలాగే చిత్తవృత్తులు వికారాలకు లోనవుతుండగా, అవి పురుషుడిలోనే కలుగుతున్నట్లనిపిస్తుంది. ఇక్కడ ముఖ్యమైన విషయం ఏమంటే, వాస్తవానికి చిత్తం ఉపకరణం మాత్రమే. పురుషుడు ద్రష్ట. కాని నిరంతరము పరిణామశీలమైన చిత్తవృత్తులలో ప్రతిఫలిస్తున్న కారణంచేత అతనిలో వికారాల ఆభాసన కలుగుతుంది. చిత్తవృత్తులు ఆగిపోతే వికారాలు తగ్గుతాయి. అప్పుడు పురుషుడిలో వికారాల ఆభాస పోయి, అతడు స్వస్థితి పొందుతాడు. చిత్తవృత్తుల నిరోధాన్ని యోగదర్శనం వివరిస్తుంది.

యోగస్వరూపము : 'యోగ' అనే శబ్దానికి **'సమాధి'** అని అర్థం. చిత్తవృత్తులు లేని స్థితినే సమాధి అంటారు. 'యోగః సమాధిః' అని వ్యాసుడు భాష్యం చెప్పాడు. **'యోగశ్చిత్త వృత్తినిరోధః'** యోగం చిత్తవృత్తులను నిరోధిస్తుంది అని పతంజలి యోగసూత్రాలు వివరిస్తున్నాయి. యోగంవల్ల పురుషుడికి స్వస్వరూప జ్ఞానం కలుగుతుంది. చిత్తవృత్తి నిరోధము. ఇక్కడ నిరోధము అంటే లేకుండా చేయటం అని కాదు. అడ్డగించటము, లేదా నిలుపు చేయటము, ఆపటము అని అర్థం. అంటే చిత్తం ఏకాగ్రస్థితిని పొందినప్పుడు బాహ్యావృత్తులు అన్నీ అడ్డగించబడతాయి. క్రొత్తగా వృత్తులు ఏర్పడవు. ఈ రకంగా చిత్తంలో ఏ వృత్తులు లేని స్థితి **'నిరుద్ధస్థితి'** ఈ స్థితిలో అన్ని వృత్తులూ, సంస్కారాలు లీనమై పోతాయి. అప్పుడు చిత్తం శుద్ధ సత్త్వగుణం కలిగి, నిర్మలమైన దర్పణంలాగా ఉంటుంది. ఆ సమయంలో పురుషుడికి వివేకం కలుగుతుంది. అతడు స్వస్వరూప జ్ఞానం పొంది ముక్తుడౌతాడు.

గురూపదేశంతో అవిద్య, అజ్ఞానము నశిస్తుంది. కాని దేహములో ఉండే దోషాలను యోగంతో మాత్రమే నశింపచెయ్యాలి. దేహికి దేహము అద్దం లాంటిది. అద్దం స్వచ్ఛంగా ఉంటేనే, అందులో బింబం చక్కగా కనిపిస్తుంది. అద్దానికి మకిలపడితే, దాన్ని తోమి శుభ్రం చెయ్యాలి. అలాగే దేహంలో ఉండే మాలిన్యాలను యోగాభ్యాసంతో నశింపచెయ్యాలి. గురూపదేశంతో జ్ఞానాన్ని పొంది, విరక్తి చెందిన వాడి, దోషాలను నశింపచెయ్యటానికి యోగాన్ని మించిన మార్గం లేదు. ఇక్కడ పంచక్లేశములు చెప్పబడుతున్నాయి. అవి 1. అవిద్య 2. అస్మితము 3. రాగము 4. ద్వేషము 5. అభినివేశం.

1. అవిద్య : ఇది జ్ఞానానికి విరోధమైన విపర్యజ్ఞానం. అసత్యాన్ని సత్యమని, అనిత్యాన్ని నిత్యమని, అనాత్మ వస్తువును ఆత్మవస్తువని, అపవిత్రమైన దాన్ని పవిత్రమని భావించటము.

2. అస్మితము : ప్రకృతి వికారమైన చిత్తం, దర్శనశక్తి భోగసాధనం మాత్రమే అయినప్పటికీ, తానే ద్రష్టనని, భోక్తనని భ్రమించి 'అహమస్మి' అనే అభిమానాన్ని పొందుతుంది. ఇదే అస్మితమనబడుతుంది. ఇక్కడ నిజానికి ద్రష్ట కాని, భోక్త కాని చిత్తమే. పురుషుడు మాత్రం కాదు.

3. రాగము : అస్మితవల్ల విషయాల పట్ల రాగద్వేషాలు పుట్టుకొస్తాయి. సుఖము అంటే ఏమిటో తెలుసుకుని దాన్ని పొందాలనే ఆసక్తి కలిగి ఉండటమే రాగం.

4. ద్వేషం : దుఃఖము అంటే ఏమిటో తెలుసుకుని,, దాన్ని వదిలించుకోవాలను కోవటం. దాని పట్ల వైరభావం కలిగి ఉండటం. దీన్నే ద్వేషం అంటారు.

5. అభినివేశం : అంటే మృత్యుభయం. గతజన్మలో దాన్ని అనుభవించాము. కాబట్టి దానియొక్క వాసనారూప సంస్కారము ఈ జన్మలో కూడా చిత్తాన్ని అంటి ఉంటుంది. అందుచేత మరణము అంటే భయం కలుగుతుంది. ఈ కారణంచేతనే ప్రతి ఒక్కడూ జీవించాలనే ఆశపడతాడు. ఇది పండితులకు గాని, పామరులకు గాని సమానంగానే ఉంటుంది.

ఈ దేహం నాది. ప్రతిపనీ నేనే చేస్తున్నాను వీరంతా నా వాళ్ళు. నా భార్య. నా పిల్లలు. నా ఆస్తిపాస్తులు అనుకుంటాడు అవిద్యతో కూడిన మానవుడు. అజ్ఞానం గనక నశించినట్లైతే, రాగద్వేషాలను వదిలిపెడతాడు. అప్పుడు ఈ లోకంలో గాని, పరలోకంలోగాని భోగాలు పొందాలనే కోరిక ఉండదు. అలా కోరిక లేని పురుషుడు ముక్తి కోసం యోగాన్ని అభ్యసించాలి.

ఈ అధికరణలో యోగాచారుల మతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. యోగాచారుల ప్రకారం బాహ్యపదార్థాలనేవి లేవు. వీరి మతం ప్రకారము విజ్ఞానమనేది ఒక్కటే ఉన్నది. మనకు కనిపించే ఎరుపు, తెలుపు, నీలము రంగులన్నీ విజ్ఞానం యొక్క ఆకార విశేషాలే. కలలో కనిపించేవి కూడా విజ్ఞానం యొక్క ఆకార విశేషాలే. ఈ విధంగా సర్వత్రా విజ్ఞానమే బాహ్యాకారాన్ని పొందుతున్నదని వీరి వాదన.

విజ్ఞానం కన్న ఇతర పదార్థాలు లేవనేది నిజం కాదు. బాహ్యపదార్థాలు గోడ, కుండ, వస్త్రము లాంటివి కంటికి కనిపిస్తున్నాయి. అలాంటప్పుడు విజ్ఞానం తప్ప ఇతర వస్తువులు లేవనటం సరికాదు.

స్వప్నావస్థకూ, జాగ్రదావస్థకు భేదం ఉన్నది. స్వప్నంలో కనిపించిన వస్తువుల్లాగా జాగ్రదావస్థలో కూడా విజ్ఞానం తప్ప ఇతర పదార్థాలేమీ లేవు. అనే వాదన తప్పు.

యోగాచార్యులు జాగ్రదావస్థలో ఉన్నవేవీ కూడా విజ్ఞానంకన్న భిన్నమైనవి, తెలుసుకోవలసినవి కాదు. స్వప్నావస్థలోని విజ్ఞానం లాంటిదే జాగ్రదావస్థలో కూడా

అంటారు. ఇది సరికాదు. స్వప్నానికి జాగ్రత్తకు పోలిక లేదు. కలలో కనిపించిన వస్తువు, మెలకువ రాగానే కలతో పాటుగానే కరిగిపోతుంది. కాని జాగ్రదావస్థలో అలా కాదు. ఈ వస్తువులు అలాగే ఉంటాయి. అందరికీ ఉన్నట్లుగానే కనిపిస్తాయి. (స్వప్నంలో మన ఒక్కరికే కనిపిస్తాయి) కలలో కనిపించిన దానికి, దాని అనుభవానికి కారణం గుర్తు ఉండటం. కాని జాగ్రత్తలో ప్రత్యక్షానుభవం ఉన్నది. వస్తువును తాకుతున్నాం. అనుభవిస్తున్నాం. అందరికీ చూపిస్తున్నాం. ఇంకొకరికి ఇస్తున్నాం. ఈ రకంగా జాగ్రస్వప్నాలకు తేడా ఉన్నది. స్వప్నావస్థ లాంటిదే జాగ్రదావస్థ కూడా అనటం తప్పు.

యోగాచారుల ప్రకారం బాహ్యపదార్ధాలు లేవు. కాబట్టి వాటివలన వచ్చే వాసనలు కూడా ఉండవు అంటారు.

వీరి మతానుసారము బాహ్యపదార్ధాలు లేవు. కాబట్టి వాసనలు, సంస్కారాలు కూడా ఉండవు. వాటి అనుభవం కూడా ఉండదు. అనుభవం ఉంటేనే గాని వాసనలు, సంస్కారాలు జనించవు. కాబట్టి వాసనా వైచిత్ర్యంవల్ల జ్ఞానవైచిత్ర్యం కలుగుతోంది అనటం సరికాదు. వాసనే లేనప్పుడు దానివల్ల జ్ఞానం కలగటం అసంభవం.

ఆలయ విజ్ఞానం కూడా క్షణికం అన్నారు కాబట్టి అది కూడా వాసనలకు ఆశ్రయం కాలేదు.

ఆలయ విజ్ఞానము అంటే – ఈ మతంలో నేను, నేను అంటూ అందరికీ ఎప్పుడూ అన్వయించే జ్ఞానపరంపర. ఇటువంటి ఆలయ విజ్ఞానమే వాసనలకు ఆశ్రయం అని వీరంటారు.

శూన్యవాదులు ఈ ఆలయ విజ్ఞానాన్ని క్షణికము అంటారు. కాబట్టి ఆలయ విజ్ఞాన పరంపర వాసనలకు ఆశ్రయం కాజాలదు.

ఏ విధంగా చూసినా బౌద్ధదర్శనం ఆమోదం కాదు. వీరు చెప్పే బాహ్యార్ధవాదం, విజ్ఞానవాదం, శూన్యవాదం, ఏవీ యుక్తియుక్తంగా లేవు. పరస్పర విరుద్ధంగా ఉన్నాయి. కాబట్టి ఈ మతం అంగీకారం కాదు.

61. జైనమత ఖండన

ఆరవదైన **'నైకస్మిన్న సంభవాధికరణం'**లో జైమతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 204 "నైకస్మిన్నసంభవాత్"

సూత్రం - 205 "ఏవం చాత్మాకర్త్స్న్యమ్"

సూత్రం - 206 "న చ పర్యాయాదప్యవిరోధోవ వికారాదిభ్యః"

సూత్రం - 207 "అన్త్యావస్థితేశ్చోభయనిత్యత్వా దవిశేషః"

ముందుగా జైనమతాన్ని చూద్దాం.

'జినుడు' అంటే జయించినవాడు అని అర్థం. ఇంద్రియాలను జయించినవాణ్ణి జినుడు అంటారు. మనకి అర్థం అయ్యే భాషలో చెప్పాలంటే అంతరింద్రియ నిగ్రహము, బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము గలవాడు, శమదమాది గుణాలు గలవాడు మాత్రమే జినుడు అనబడతాడు. జినుని అనుసరించిన వారే జైనులు.

సృష్టి ప్రారంభంలో ఉన్నవాడు స్వాయంభువ మనువు. అతని కుమారుడు – ప్రియవ్రతుడు. ప్రియవ్రతుని కుమారుడు – అగ్నీధ్రుడు. అగ్నీధ్రుని కుమారుడు – నాభి. నాభి కుమారుడు ఋషభుడు అంటే ప్రియవ్రతుని ముని మనవడు – ఋషభుడు స్వాయంభువ మనువు వంశంలో ఐదవవాడు. ఈ ఋషభుడే జైనమత స్థాపకుడు, మొదటి తీర్థంకరుడు. తీర్థంకరుడు అనే పదానికి – ప్రచారకుడు, జైన మత ప్రవక్త అని అర్థం. దీనిని బట్టి జైనమతం చాలా ప్రాచీనమైనది అని తెలుస్తోంది. ఈ మతంలో తీర్థంకరులందరూ క్షత్రియులే. 20, 22 తీర్థంకరులు తప్ప, మిగిలిన వారంతా కూడా ఇక్ష్వాకు వంశంలోని వారే కావటం విశేషం. జైనమతంలో 19వ తీర్థంకరి **"మల్లినాథ"** అనే స్త్రీ. 23వ తీర్థంకరుడు కాశీరాజు అశ్వసేనుడి కుమారుడు **'పార్శ్వనాథుడు'** 24వ తీర్థంకరుడు **'వర్ధమాన మహావీరుడు'**

క్రీ.పూ.599లో వైశాలి రాజ్యంలో ప్రస్తుతం బీహారు రాష్ట్రంలోని సుప్రసిద్ధ రాజైన సిద్ధార్థుడికి, త్రిశలాదేవికీ జన్మించాడు వర్ధమానుడు. ఇతడికి వర్ధమానుడు, వీరుడు, అతివీరుడు, మహావీరుడు, సన్మతి అని బిరుదులున్నాయి. వర్ధమానుడు బుద్ధునికి సమకాలీకుడు. బుద్ధుడికన్న కొంచెం పెద్దవాడు.

వర్ధమాన మహావీరుడు తన 28వ ఏట ఆధ్యాత్మిక జీవితాన్ని ప్రారంభించాడు. అప్పటి నుండి 12 సం॥ ఘోరమైన తపస్సు చేశాడు. ఆ తరువాత కొద్ది కాలానికే ఇతడు కేవలి అయినాడు. దిగంబరుడు కూడా అయినాడు. అన్ని వస్తువుల పరిపూర్ణ జ్ఞానాన్ని 'కేవలం' అంటారు. ఈ జ్ఞానం కలిగినవాడు 'కేవలి'. ఆ తరువాత తీర్థంకరుడని అంగీకరించబడ్డాడు. సర్వజ్ఞుడు, జినుడు, మహావీరుడు అని ప్రసిద్ధి చెందాడు. మొత్తం 72 సంవత్సరాలు జీవించాడు. జీవితంలో చివరి 30 సం॥లు మతప్రచారంలోను, సన్యాసవర్గ నిర్మాణంలోను కాలం గడిపాడు. ఇతని అనుచరులలో చాలామంది రాజకుటుంబాల నుంచే వచ్చారు. ఇతని బోధనలు అంగీకరించి పోషించిన వారు అతని మాతృసంబంధుల సామంతరాజులు. వీరిలో స్త్రీ పురుషులకు వేరువేరుగా గృహస్థ, సన్యాస వర్గాలను ఏర్పాటు చేశాడు. వర్ధమానుడి బోధనలకు చాలామంది ఆకర్షితులై సంపూర్ణ దిగంబరులైనారు. పార్శ్వనాథుని అనుసరించిన వారు వస్త్రధారణ అవసరమని భావించారు. వారే శ్వేతాంబరులు. దీంతో జైనమతం శ్వేతాంబరులు, దిగంబరులు అని రెండు శాఖలుగా విడిపోయింది. వీరిద్దరికీ తేడా తత్త్వసిద్ధాంతంలోనే గాక, అసలు సూత్రాలలోనే కనిపిస్తుంది. పూర్ణసిద్ధి పొందిన వారు తిండి కూడా లేకుండా జీవించగలరని 'నాది' అనే భావన లేశమాత్రము ఉన్నప్పటికీ నిర్వాణము లభించదనీ, ఈ కారణంచేతనే వంటిమీద వస్త్రాలు కూడా ఉండకూడదని, స్త్రీలకు మోక్షము లేదని వీరి నమ్మకం. వస్త్రాలు కూడా లేకుండా, అలంకారాలు లేకుండా, తలవంచుకుని ఉండటమే తీర్థంకరుని లక్షణము అంటారు. వీరికి పవిత్ర గ్రంథాలనేవి లేవు. శ్వేతాంబరుల మతగ్రంథాలను వీరు ఒప్పుకోరు. జైనమతాన్ని బాగా ప్రచారంలోకి తెచ్చినవాడు వర్ధమాన మహావీరుడు.

ఈ జగత్తు ఎలా సృష్టించబడింది? అన్న ప్రశ్నకు జైనమతంలో సమాధానం లేదు. ఈ జగత్తు అనాదిగా ఉన్నది అని వీరి సిద్ధాంతము. అది దేనినుండీ ఆవిర్భవించలేదు. వికారం పొందలేదు. సత్యపదార్థం నుంచి అంతకన్నా రాలేదు. ఈశ్వరుడు జగత్తును సృష్టించలేదు. స్వతంత్రమైన అణుపదార్థాల కలయిక వల్లనే ఈ జగత్తు ఏర్పడింది. ఈ అణుపదార్థాలు రెండు రకాలు 1. జీవము 2. అజీవము

1. జీవము : ఆత్మ లేదా జీవులు అనేకులు. జీవులు అణుస్వరూపులు కారు. ఏ జీవుడు ఏ శరీరాన్ని పొందుతాడో, ఆ జీవుడు ఆ శరీరపరిమాణాన్ని కలిగి పాలలో నెయ్యిలాగా శరీరమంతా వ్యాపించి ఉంటాడు. ఆత్మ అనేది జడపదార్థం కాదు. ఏ జడపదార్థం నుంచి గాని, శరీరం నుంచి గాని పుట్టలేదు. జీవులలో జీవమే తప్ప

పదార్థము అనేది ఏదీలేదు. ఆత్మ స్వయంప్రకాశి. దానికి పెరుగుట, తరుగుట అనేవి ఉన్నాయి. అంతవరకే కాని ఆత్మకు సంపూర్ణ నాశనం లేదు. ఆత్మ నిత్యమైనది. జీవి జన్మించినప్పుడు శరీరం చిన్నగా ఉంటుంది. ఆ సమయంలో ఆత్మకూడా చిన్నగానే ఉంటుంది. శరీరము పెరిగినకొద్దీ ఆత్మకూడా పెరుగుతుంది. జీవి మరణించినప్పుడు ఆత్మసూక్ష్మాకారం పొందుతుంది. తిరిగి జన్మించినప్పుడు ఏ శరీరాన్ని పొందుతుందో, ఆ శరీర పరిమాణం పొందుతుంది. అంటే చీమలోని ఆత్మ చిన్నగాను, ఏనుగుయందున్న ఆత్మ పెద్దగాను ఉంటుంది.

ఏదైనా కర్మ చెయ్యటానికి, చెయ్యకపోవటానికి కర్త జీవుడే. కర్మఫలము అనుభవించేది కూడా అతడే. కర్మఫలాన్ని ఇచ్చేఈశ్వరుడు ఇంకొకడు లేడు. కర్మే కర్మ ఫలాన్నిస్తుంది. ఆత్మస్వచ్ఛమైనది. జ్ఞానస్వరూపమైనది. సుఖదుఃఖాలకు అతీతమైనది. ఆత్మ నాలుగు రకాలైన స్వరూపం కలిగి ఉంటుంది. అవి

1. అనంతదర్శనము 2. అనంతజ్ఞానము 3. అనంతానందము 4. అనంత వీర్యము. కర్మ మాలిన్యము కడిగి వేయబడిన ఆత్మకి ఈ అనంతచతుష్టయము స్వరూపంగా ఉంటుంది. కాబట్టి ఆత్మ అనేది అనంత చతుష్టాత్మకమైనది. కాని కర్మలవల్ల మాలిన్యమవుతున్నది. ఈ కారణం చేత పైన చెప్పిన అనంతదర్శనము మొదలైనవన్నీ పరిమితమవుతున్నాయి. అత్యంత ప్రయత్నం చేసి ఈ కర్మలను కడిగి వేసినట్లైతే, ఆత్మ తన సహజ స్థితిని పొందుతుంది. దీన్నే "సిద్ధావస్థ" అంటారు. కర్మలవల్ల కలిగిన పరమాణువులు ఆత్మలో ప్రవేశిస్తాయి. అది ఎలా అంటే పాలలో నీరులాగా, నూనెలో నెయ్యిలాగా ఆ మాలిన్యాలు ఆత్మలో ప్రవేశించి ఉంటాయి. ప్రతికర్మకీ ఫలితము అనేది ఉంటుంది. దాన్నించి తప్పించుకోవటం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. జైన ధర్మాన్ని ఆచరిస్తేనే అది సాధ్యమవుతుంది. కర్మ ఉన్నంతవరకు ఆత్మకు మాలిన్యం ఉంటుంది. ఆత్మకి మాలిన్యంఉంటే అజ్ఞాని అవుతుంది. అజ్ఞానంతో తనే అంటే ఆత్మే దేహము అని భావించటం జరుగుతుంది. ఈ కారణంచేతనే దేహానికి కలిగే సుఖదుఃఖాలన్నీ తనవిగా భావిస్తుంది. నిర్మలమైన జ్ఞానము కావాలి అంటే కర్మనంతటినీ కడిగి వెయ్యాలి. అయితే జైన సిద్ధాంతంలో కర్మకి ఆకారం ఉన్నది. దాన్ని జ్ఞాని మాత్రమే చూడగలడు.

ఇక్కడ ఇంకొక విషయం ఏమిటంటే జీవాత్మలు రెండు రకాలు 1. సంసారాత్మలు 2. ముక్తాత్మలు. సంసారాత్మలు మళ్ళీ రెండు రకాలుగా ఉంటాయి. 1. స్థావరములు

2. జంగమములు (చలనములు) స్థావరములు మళ్ళీ ఐదు రకాలు 1. భూమి 2. జలము 3. తేజస్సు 4. వాయువు 5. వనస్పతి. వీటిని కాయములు అంటారు. జీవులు వారి వారి పూర్వజన్మల కర్మ ఫలితాన్ని అనుసరించి ఈ జన్మలో శరీరాన్ని ధరిస్తాయి.

2. అజీవము : అజీవము ఐదు రకాలు అవి 1. ధర్మము 2. అధర్మము 3. ఆకాశము 4. పుద్గలము 5. కాలము.

1. ధర్మము : ఇక్కడ ధర్మము అంటే మనం చెప్పే ధర్మం కాదు. దీనివల్ల జీవులకు చలనశక్తి కలుగుతుంది. ధర్మముయొక్క ఉనికివల్లనే చలనము ఏర్పడుతుంది. చేప కదలటానికి నీరు ఏ రకంగా ఆధారమో, అలాగే జీవుల చలనశక్తికి ధర్మం ఆధారం. లోకమంతా ధర్మాన్ని ఆశ్రయించే ఉంటుంది. ధర్మము ఒకచోటి నుంచి ఇంకో చోటికి కదలదు. అది చలనము లేనిది. కాని జీవుల చలనశక్తికి కారణమవుతున్నది.

2. అధర్మము : ఇది పురుషుణ్ణి స్తంభింపచేస్తుంది. అతడు ముందుకు సాగిపోకుండా అరికట్టి జడపదార్థంగా చేస్తుంది. ధర్మము గతిస్వభావం కలిగి ఉండగా అధర్మం స్థితి స్వభావం కలిగి ఉంటుంది. ఇది మనం చెప్పే అధర్మము, పాపము వంటిది కాదు ప్రపంచమంతా వ్యాపించి ఉంటుంది. ధర్మానికి మల్లేనే అధర్మం కూడా జీవజడములకు ఉపకారి. అధర్మము జీవుల చలనాన్ని నిరోధించి, వాటికి విశ్రాంతి ఇస్తుంది. అధర్మమే గనక లేకపోతే జీవులకు విశ్రాంతి అనేది ఉండదు. నిరంతరము తిరుగుతూనే ఉంటాయి. ధర్మాధర్మాలు ఏవీ కూడా ఇంద్రియాలకు కనిపించవు కాని ఇవి రెండూ సర్వవ్యాపకాలు.

3. ఆకాశము : అవకాశం ఇచ్చేది ఆకాశం. ఇది రెండు రకాలు 1. లోకాకాశము 2. అలోకాకాశము

1. లోకాకాశము : లోకంలోని సమస్తాన్ని తనయందు ఇముడ్చుకొన్న దాన్ని లోకాకాశము అంటారు. ఇక్కడ సమస్తము అంటే ధర్మాధర్మాలు, కాలము, ద్రవ్యము, జీవులు, నైశ్చల్యము, నియామకము.

2. అలోకాకాశము : లోకాకాశానికి పైన శూన్యంగా ఉన్న దాన్ని అలోకాకాశము అంటారు. మొత్తంమీద ఆకాశము సర్వగతము, నిత్యము.

4. పుద్గలము : శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు పుద్గలము యొక్క లక్షణాలు. విభజించటానికి వీలు లేనటువంటి ప్రాథమిక ద్రవ్యశకలాన్ని అణువు అంటారు.

ఇది విభజించటానికి వీలు లేకుండా, ఆది మధ్య అంతములు కలిగి ఉంటుంది. దానికి స్పర్శ, రూపము, రసము, గంధములు గుణాలు. జైనమతంలో భూమి మొదలైన అణువులకు వేరువేరుగా ఆ జాతి గుణాలుంటాయి. అయితే వాటికి ఆ గుణాలు ఒక్కొక్కటే ఉంటాయి. కాని జైనమతంలో ప్రతి అణువుకు అన్ని గుణాలు ఉంటాయి.

5. కాలము : ఇది సూక్ష్మకణాత్మకము. కణాలు విభజించటానికి వీలు లేకుండా, అసంఖ్యాకంగా ఉంటాయి. ఇక్కడ గం॥ ని॥ సె॥ మొ॥న హద్దులు గల కాలాన్ని **'సమయ'** అంటారు. ఆద్యంత రహితమైన దాన్ని కాలము అంటారు.

విశ్వానికి మూలమనేది లేదు. ఈ జగత్తు సత్యమా? లేక నశించిపోయేదా? జగత్తు దానిలో ఉన్న పదార్థాలు ఒక్కొక్కటిగా భావిస్తే అది శాశ్వతమే. ఇలా మొత్తం కాకుండా, వేరు వేరు భాగాలుగా భావించినప్పుడు, ఆ క్షణంలో మార్పు వస్తోంది. కాబట్టి అవి వినాశం పొందేవే అని గుర్తించాలి.

జ్ఞానము : జైనమతంలో జ్ఞానము ఐదు రకాలు. జ్ఞానానికి ఐదు ద్వారాలుంటాయి. అవి

1. మతి 2. శ్రుతి 3. అవధి 4. మనఃపర్యాయము 5. కేవలజ్ఞానము

1 మతి : ఇంద్రియాల చేత తెలుసుకొనే సామాన్య జ్ఞానాన్నే 'మతి' అంటారు. దీనిలోనే స్మృతి, అనుమానము, ఉపలబ్ధి, భావన, ఉపయోగము అనేవి ఉన్నాయి. జ్ఞానానికి ముందు దర్శనము ఉంటుంది. దానివల్ల వస్తువుయొక్క భౌతిక రూపం తెలుస్తుంది.

2. శ్రుతి : శబ్దం నుంచి గ్రహింపబడేది. సాక్ష్యము లేక సంజ్ఞల ద్వారా గ్రహించబడేది. లబ్ధి (సహకారము) భావన (శ్రద్ధ) ఉపయోగము (విషయగ్రహణం) నయము (వస్తు జ్ఞానవిశేషము) ఇవన్నీ ఇందులోనే ఉంటాయి.

3. అవధి : ఇతర ప్రదేశాలలో గాని, ఇతర కాలాలలో గాని ఉన్నటువంటి వస్తువులను గురించి తెలుసుకునేది. దూరశ్రవణం, దూరదర్శనం మొదలైన శక్తులకు సంబంధించిన జ్ఞానము.

4. మనఃపర్యాయము : దీన్నే మనోగ్రహణశక్తి అంటారు. ఇతరుల మనోభావాలు తెలుసుకునే జ్ఞానము. ఎదుటి మనిషి మనసులో ఉండే ఆలోచనలు తెలుసుకునే శక్తి.

5. కేవలజ్ఞానము : దీన్నే పరిపూర్ణజ్ఞానము అంటారు. వస్తువుల యొక్క రూపము, గుణము మొదలైన విశేషాలు తెలుసుకునేది. దేశకాల వస్తువుల చేత పరిఛిన్నము కానిది. సర్వజ్ఞము అతీంద్రియము అయిన ఆత్మజ్ఞాన పరాకాష్ఠ స్థితి. ఈ స్థితిలో మానవుడు శారీరక అవధులను అతిక్రమించిపోతాడు. ఇది అనుభవైక వేద్యమైన పరిపూర్ణ జ్ఞానము. పరిశుద్ధమైన ఆత్మగల పరమపురుషుల (కేవలులు)కే ఈ స్థితి కలుగుతుంది. దీన్నే **'కైవల్యము'** అంటారు.

ఒకే వస్తువులో విరుద్ధమైన ధర్మాలుండటం అసంభవం కాబట్టి వీరి సిద్ధాంతం అంగీకార యోగ్యం కాదు. ఒకే వస్తువుకు అనేక రూపాలుండవు. విషయాన్ని చెప్పేటప్పుడు ఫలానా అని ఖచ్చితంగా నిర్ధారణ చెయ్యకపోతే, అది ప్రమాణం కాదు. జైనమతం ఏ విషయాన్నీ ఖచ్చితంగా చెప్పదు. ఉండచ్చు, ఉండకపోవచ్చు. అంటుంది కాబట్టి వీరి వాదం సరికాదు.

జైనమతంలో ఆత్మకు పరిచ్ఛిన్నత్వము అనే దోషం కలుగుతోంది. కాబట్టి ఆత్మకూడా మిగిలిన వస్తువులకు మల్లేనే అనిత్యమవుతున్నది.

జైనమతం ప్రకారము శరీర పరిమాణము ఎంత ఉంటుందో, ఆత్మపరిమాణము అంతే ఉంటుంది. ఇలా అనటంవల్ల ఆత్మకు శాశ్వతత్వం పోయి శరీరంలాగానే చెప్పబడుతుంది. అంటే ఆత్మ అనిత్యమవుతోంది. ఇది ఈ మతంలోని దోషం.

ఆత్మ శరీరమంత పరిమాణం కలిగి ఉంటుంది అనటం తప్పు. ఎందుకంటే ఒక జీవి శరీరం పెద్దది ఇంకొక జీవి శరీరం చిన్నది ఉంటుంది. అలా అయినప్పుడు పెద్దదైన ఏనుగు శరీరంలో అంత పెద్ద ఆత్మ. చిన్నదైన చీమ శరీరంలో చిన్న ఆత్మ ఉండాలి. ఒకవేళ ఆత్మకు ఒకే పరిమాణముంటే, పెద్ద, చిన్న శరీరాలలో అది ఇమడటానికి ఇబ్బంది పడాలి.

జీవికి క్రమంగా అవయవాలు వస్తాయి. ఆత్మకూడా శరీరమంతా ఉంటుంది కాబట్టి దీనికి కూడా ఈ దోషాలు (అవయవాలు) వస్తాయి. ఆత్మ అనిత్యము అంటున్నారు కాబట్టి మోక్షం లేదు.

వికారం (మార్పు) చెందటం జీవుడికి ఉన్నది అని గనక అంటే, ఆత్మ అనిత్యమవుతుంది. గతజన్మలో పశువు. ఈ జన్మలో మనిషి. మరి పశువుగా ఉన్నప్పటి అవయవాలు కృశించి ఇప్పుడు మనిషి అవయవాలు వస్తాయా? ఈ రకంగా జీవికి

వికారం వస్తుందా? ఆత్మకు నాశనము ఉన్నదా? ఆత్మ నాశనమయితే మోక్షం మాట ఏమిటి? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానాలు లేవు.

జైనమతంలో మోక్షం పొందే సమయానికి ఉండే జీవుని శరీర పరిమాణమే నిత్యము అంటారు.

మోక్షావస్థలోని పరిమాణం నిత్యము అయినట్లైతే, ముందు ఉన్నవి కూడా నిత్యమే కావాలి ఆది మధ్య అంతము అన్నీ సమానంగానే ఉండాలిగాని ఒకటి నిత్యము, ఇంకొకటి అనిత్యము కావు. అందుకే ఈ మతం అప్రమాణము. ఆమోదయోగ్యం కాదు.

62. మహేశ్వరవాదన ఖండన

ఏడవది **పత్యధికరణము.** ఇందులో మహేశ్వర మతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఇందులో ఐదు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 208 "పత్యురసామఞ్జస్యాత్"

సూత్రం - 209 "సంబన్ధానుపపత్తేశ్చ"

సూత్రం - 210 "అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ"

సూత్రం - 211 "కరణవచ్చేన్న భోగాదిభ్యః"

సూత్రం - 212 "అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతా వా"

మాహేశ్వరులు అంటే శివుణ్ణి ఆరాధించేవారు. వీరు శైవులు, పాశుపతులు, కాపాలికులు, కారుణిక సిద్ధాంతులు అని నాలుగు రకాలుగా ఉన్నారు.

శైవమతము చాలా ప్రాచీనమయింది. వేదంలో రుద్ర సూక్తాలున్నాయి. వేదంలో ఉన్న రుద్రుడే పురాణాలలో శివుడుగా మార్పు చెందాడు. ఈ మతము పూర్తిగా ఆగమాల మీదనే ఆధారపడింది. శ్రీకంఠుడు బ్రహ్మసూత్రాలకు శివాద్వైతపరంగా భాష్యము కూడా వ్రాశాడు. దీనికే 'శ్రీకంఠభాష్యము' అని పేరు. దీనికి అప్పయ్య దీక్షితులు **"శివార్కమణిదీపిక"** అనే పేరుతో వ్యాఖ్య కూడా వ్రాశాడు.

శైవమతంలో అనేక శాఖలున్నాయి. వాటన్నింటి మూల సిద్ధాంతం ఒకటే. కేవలం చిన్నచిన్న తేడాలతో వేరు వేరు శాఖలుగా ఏర్పడ్డాయి. వీరి ప్రకారం తత్త్వాలు ముప్పై ఆరు.

పరమాత్మ ప్రధాన తత్త్వానికీ, పురుష తత్త్వానికీ ప్రేరకుడు. ఈ పరమాత్మ ప్రపంచానికి నిమిత్తకారకుడే తప్ప ఉపాదాన కారకుడు కాదు అని మాహేశ్వరులు అంటున్నారు కదా. మరి వారి మాట ఏమిటి?" అనేది అనుమానం. దీనికి సమాధానంగా చెబుతున్నారు.

పరమేశ్వరుడు ప్రకృతికి, పురుషునికి ప్రేరకుడు అన్నారు. మరి ప్రేరకుడికి, ప్రేరేపించే వాడికి సంబంధం ఏమిటి? సంబంధం లేకపోతే అతడు ప్రేరకుడు అనటం కుదరదు.

వారి మతం ప్రకారము ప్రకృతి, పురుషుడు, పరమేశ్వరుడు. ఈ మూడు తత్త్వాలు నిరవయవాలు. సర్వవ్యాపకాలు. వీటికి సంయోగము ఉన్నది అంటారు. ఇది సంభవం కాదు. అవయవాలుంటేనే సంయోగ ముంటుంది. లేకపోతే ఈ సంబంధం ఉండదు. కాబట్టి వీరి వాదం సరికాదు.

రూపం లేని ప్రకృతికి ప్రేరకుడు కానందువల్ల ఈశ్వరుడు నిమిత్తకారణుడు అవడు

ప్రకృతి రూపం లేనటువంటిది. రూపరహితమైన ప్రకృతిని ప్రేరేపించి ఈశ్వరుడు సృష్టి చేస్తున్నాడనటం సమంజసం కాదు.

ఇంద్రియాలు జీవునిచేత ప్రేరేపించబడి పని చేస్తున్నాయి. అలాగే ప్రకృతిని ఈశ్వరుడు ప్రేరేపిస్తున్నాడు అని చెప్పరాదు. అలా చెబితే జీవుడిలాగా ఈశ్వరుడికి కూడా భోక్తృత్వము వస్తుంది. అప్పుడు ఈశ్వరత్వానికే లోపం వస్తుంది.

ఈశ్వరుడు ప్రకృతిది, పురుషుడుది, తనది అయిన సంఖ్యా పరిమాణాన్ని నిశ్చయిస్తాడా, నిశ్చయించడా? ఇక్కడ నిశ్చయిస్తే పరిచ్ఛిన్నత్వ దోషము. నిశ్చయించక పోతే అసర్వజ్ఞత్వ దోషము వస్తుంది.

ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు, అనంత స్వరూపుడు. అతడు ప్రధాన, పురుషుల, తనయొక్క పరిమితిని గుర్తిస్తున్నాడా? లేదా? గుర్తిస్తున్నాడు అంటే అతనికి అంతముంటుంది గుర్తించకపోతే సర్వజ్ఞుడు కాడు. అందుచేత వీరి వాదము అసమంజసము అంటూ ఏడవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

63. పాంచరాత్రాగమ మతఖండన

ఎనిమిదవ అధికరణలో పాంచ రాత్రాగమాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఈ అధికరణ పేరు **ఉత్పత్త్యధికరణము** ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 213 "ఉత్పత్త్యసంభవాత్"

సూత్రం - 214 "న చ కర్తుః కరణమ్"

సూత్రం - 215 "విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః"

సూత్రం - 216 "విప్రతిషేధాచ్చ"

ఈ అధికరణలో పాంచరాత్రుల మతాన్ని ఖండిస్తున్నారు. ఈ మతాన్నే **భాగవత మతము** అని కూడా అంటారు.

ఈ మతంలో భగవంతుడు వాసుదేవుడు. అతడు నిర్వికారుడు, నిరంజనుడు, జ్ఞానస్వరూపుడు, ఇతడే ఈ జగత్తుకు ఉపాదాన, నిమిత్త కారణము. వాసుదేవుని నుండి సంకర్షణుడు (జీవుడు) అతని నుండి ప్రద్యుమ్నుడు (మనస్సు) అతని నుండి అనిరుద్ధుడు (అహంకారము) పుడుతున్నారు. భక్తులు భగవంతుణ్ణి పరిపరివిధాల ఆరాధించి చివరకు పరమపదం చేరతారు.

వీరికీ వైదిక మతానికీ పెద్దగా తేడా ఏమీ లేదు. ఉన్నదల్లా ఒక్కటే అది. వాసుదేవుని నుండి సంకర్షణుడనే జీవుడు పుడుతున్నాడనటం. అది సరికాదు.

వాసుదేవుని నుండి జీవుడు ఉద్భవించటం అసమంజసము. ఇలా చెప్పటం వల్ల జీవి అనిత్యుడు అని, అతనికి ఉత్పత్తి లేదని చెప్పాలి. మరి అనిత్యమైన జీవుడికి మోక్షంకూడా ఉండదు.

కర్త నుంచి సాధనం పుట్టదు. ఇక్కడ కర్త రూపం సంకర్షణుడు (జీవి) అతని నుండి మనస్సు, అతని నుండి అహంకారము పుట్టవు. ఈ ప్రక్రియకు వేదప్రమాణం లేదు.

సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధులు వాసుదేవునిలాగే ఐశ్వర్యము, బలము గలవారే అని చెప్పినట్లైతే, ఒకే ఈశ్వరునితో సృష్టికార్యము జరిగేటప్పుడు, నలుగురు ఈశ్వరులు అనవసరం. వీరందరినీ సమానులుగా ఒప్పుకుంటే వాసుదేవుడొక్కడే పరతత్త్వం అనే మాట అబద్ధమవుతుంది.

ఈ రకంగా పరస్పర విభేదాలున్నాయి కాబట్టి ఈ మతం సరికాదు.

దీంతో బ్రహ్మ సూత్రాలలోని రెండవ అధ్యాయంలో రెండవ పాదం పూర్తయింది.

రెండవ అధ్యాయం

మూడవ పాదం

ఈ పాదంలో పంచమహాభూతాలు, జీవుడు మొదలైన వాటి గురించి శ్రుతులలో ఉన్న తేడాలను పరిహరిస్తున్నారు. ఇందులో మొత్తం పదిహేడు అధికరణలు, యాభై మూడు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

64. ఆకాశానికి ఉత్పత్తి ఉన్నది.

మూడవ పాదంలో మొదటి అధికరణ అయిన **'వియదధికరణ'**లో ఆకాశానికి ఉత్పత్తి ఉన్నది అనే విషయం వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 217 "న వియదశ్రుతేః"

218 "అస్తితు"

219 "గౌణ్యసంభవాత్"

220 "శబ్దాచ్చ"

221 "స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్"

222 "ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాచ్ఛబ్దేభ్యః"

223 "యావద్వికారం తు విభాగో లోకవత్"

పంచభూతాలలో ఆకాశం మొదటిది. మరి ఈ ఆకాశానికి అసలు ఉత్పత్తి ఉన్నదా? శ్రుతులలో కూడా దీనిమీద భిన్నవాదనలున్నాయి.

ఆకాశము యొక్క ఉత్పత్తిని గురించి శ్రుతులు చెప్పటంలేదు. కాబట్టి ఆకాశానికి ఉత్పత్తి లేదు అని కొందరి వాదన. దీనికి కారణం ఏమిటంటే **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు, తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానం బోధిస్తూ, "శ్వేతకేతూ, సృష్టికి పూర్వం ఈ ప్రపంచం నామరూపాలతో కూడిలేదు. అప్పుడు కేవలము అద్వితీయమైన 'సత్తు' మాత్రమే ఉన్నది. నామరూపాలు, పదార్థాలు ఏవీ లేవు. సత్తు అంటే – ఉనికి, సత్యము అని అర్థము. అన్నిటికన్నా పూర్వమైనది, రెండు కానిది, మొదటగా ఉన్నది ఏకైకమైన పరబ్రహ్మ. ఆ తత్త్వం అనేకం కావాలనుకుంది. రకరకాల రూపాలతో వస్తువులుగా జీవించాలనుకుంది. జీవులుగా రూపుదాల్చింది.

ద్రవ ఘన వాయు పదార్థాలుగా మార్పు చెంది, అనేక రూపాలతో సృష్టి ఆకారం పొందింది.

తాను అనేకం కావాలనుకున్న 'సత్తు' ముందుగా అగ్నిని సృష్టించింది. అగ్నినుండి జలము, జలము నుండి పృథివి వచ్చాయి. వీటివల్లనే అన్నం పుట్టింది.

ఈ రకంగా పంచభూతాలలో అగ్ని, జలము, భూమి మూడింటినే చెప్పారు. ఆకాశాన్ని గురించి చెప్పలేదు. కాబట్టి ఆకాశం లేదు అని వారి వాదన.

కాని వేదాలలో ఆకాశానికి ఉత్పత్తి ఉన్నది అని చెప్పబడింది. **తైత్తిరీయోప నిషత్తు**లో "బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకున్నవాడు. మోక్షాన్ని పొందుతాడు. అంటే తానే పరబ్రహ్మ అవుతాడు. **'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ'** దహరాకాశంలో ఉన్న పరబ్రహ్మను తెలుసుకున్నవాడికి బ్రహ్మజ్ఞానంతోబాటు, ఇష్టకామ్యార్థసిద్ధి కలుగుతుంది. సృష్టికి మూలము బ్రహ్మ. దాని నుంచే ఆకాశం పుట్టింది. అంటే ఆకాశం కూడా బ్రహ్మమే.

బ్రహ్మ నుండి	–	ఆకాశము
ఆకాశము నుండి	–	వాయువు
వాయువు నుండి	–	అగ్ని
అగ్ని నుండి	–	జలము
జలము నుండి	–	భూమి

ఈ రకంగా పంచభూతాలు ఉద్భవించాయి.

ఆకాశం నిత్యమనే వారి వాదన ఈ విధంగా ఉంటుంది. ఆకాశం సర్వవ్యాపకమైనది. అది నిత్యమైనది. కాబట్టి ఆకాశానికి ఉత్పత్తి లేదు. కణాది మతానుయాయులు (వైశేషికులు) కారణసామగ్రి లేకపోవటంవల్ల ఆకాశము ఉత్పత్తి జరగదు అంటారు. భూమి, అగ్ని మొదలైన వాటి విషయాల్లో, వీటి ముందు స్థితికీ, తరువాత స్థితికీ తేడా ఉంది. కాని ఆకాశం విషయంలో ఆ తేడా కనిపించదు. మట్టికుండగా మారితే, చాలా తేడా కనిపిస్తుంది కాని ఆకాశం విషయంలో ఆ తేడా కనిపించదు. ఆకాశం చిన్నది కావటం, పెద్దది కావటం, ఛిద్రం కావటం లాంటివి ఏవీ కనిపించటం లేదు. కాబట్టి 'ఆకాశం గగనం శూన్యం' ఆకాశము అంటే శూన్యము తప్ప ఇంకేమీ కాదు.

శృతివల్ల కూడా ఆకాశం ఉత్పత్తి చెప్పబడలేదు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "పంచభూతాలలో పృథివి, జలము, అగ్ని, ఈ మూడు మూర్తములు, స్థూలమైనవి స్థావరమైనవి. నాశనమై పోయేవి. ఇవి చక్షురాది ఇంద్రియాలకు గోచరిస్తాయి. వీటిని నిర్వచించటానికి వీలవుతుంది.

పంచభూతాలలో మిగిలిన రెండూ వాయువు, ఆకాశము అమూర్తాలు. నాశనము లేనివి. నిర్వచించటానికి వీలు కానివి. అమృతములు. చావు పుట్టుక లేనివి. అలాగే **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో బ్రహ్మనుంచి ఆకాశము ఉద్భవించింది. అంటే ఆకాశము కూడా బ్రహ్మమే. అని చెప్పబడింది. ఈ రకంగా ఆకాశము పరబ్రహ్మ స్వరూపము అని చెబుతున్నారు.

ఒకే ప్రకరణంలో విషయభేదంవల్ల 'అన్నంబ్రహ్మ' అన్నప్పుడు బ్రహ్మశబ్దం అప్రధానము 'ఆనందోబ్రహ్మ' అన్నప్పుడు బ్రహ్మశబ్దం ముఖ్యము అవుతుంది. అలాగే పరబ్రహ్మ నుండి ఆకాశం పుట్టింది అన్నప్పుడు ఆకాశం అప్రధానం. ఆకాశం నుండి వాయువు పుట్టింది. అన్నప్పుడు ఆకాశం ప్రధానార్థంలో చెప్పబడింది.

ఉపనిషత్తులు ప్రతిపాదించిన బ్రహ్మముకన్న ఏవీ భిన్నమైనవి కాదు. అందుచేత "ఏ విషయాన్ని గురించి తెలుసుకుంటే, అన్ని విషయాలు పూర్తిగా తెలుస్తాయో దాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలి" అనే మాట నిజమవుతుంది.

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశ స్సంభూతః

బ్రహ్మ నుంచి ఆకాశం పుట్టింది. అని **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు "ఏ విషయాన్ని గురించి తెలుసుకుంటే అన్ని విషయాలు తెలుస్తాయో, దాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలి" అని చెబుతాడు. అంటే సర్వానికి ఆధారమైనటువంటిది పరబ్రహ్మ. ఆత్మవిద్యకు మించినది ఏదీ లేదు. **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లో పిప్పలాదమహర్షి మహాజ్ఞాని, బ్రహ్మవేత్త. ఆయన దగ్గరకు సత్యకాముడు, గార్గ్యుడు మొదలైన ఆరుగురు శిష్యులు వచ్చారు. వారంతా సగుణ బ్రహ్మారాధనలో శ్రేష్టులు. ఇప్పుడు ఆత్మవిద్య కోసం వచ్చారు. ఆత్మవిద్యకు మించినది ఏదీ లేదు. అదే మోక్షవిద్య. అది నేర్చుకోవటానికి పిప్పలాద మహర్షి దగ్గరకు వచ్చారు. ఆకాశం కూడా బ్రహ్మమే బ్రహ్మనుండే ఆకాశం పుట్టింది. కాబట్టి బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకుంటే ఆకాశం గురించి తెలుస్తుంది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆకాశం గురించి చెప్పలేదు. కాని ఖండించలేదు. కాబట్టి ఆకాశాన్ని అంగీకరించినట్లే కాబట్టి ఆకాశం ఉత్పత్తి జరిగింది. పంచభూతాలు ఏ రకంగా ఉత్పత్తి అయినాయి అంటే **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగానే ఆకాశము నుండి వాయువు, వాయువు నుండి అగ్ని, అగ్ని నుండి నీరు, నీటి నుండి భూమి ఉత్పత్తి అయినాయి.

ఆకాశానికి ఉత్పత్తి ఉన్నదనే విషయం అనుమానంతో నిరూపిస్తున్నారు.

65. ఆకాశం నుంచి వాయువు పుట్టింది

రెండవ అధికరణ అయిన **'మాతరిశ్వాధికరణము'**లో వాయువు ఆకాశం నుంచి పుట్టింది అని చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 224 "ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆకాశము వాయువులను చెప్పలేదు. తేజస్సును మాత్రమే చెప్పటం జరిగింది. అందుచేత ఇందాక చెప్పినట్లుగానే వాయువుకు ఉత్పత్తి లేదు అంటారు.

ఆకాశానికి ఉత్పత్తి ఉన్నది అని చెప్పటంవల్ల వాయువుకు కూడా ఉత్పత్తి చెప్పినట్లే.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో బ్రహ్మనుండి ఆకాశము, **ఆకాశాద్వాయుః** ఆకాశము నుండి - వాయువు ఉద్భవించాయని చెప్పబడింది కాబట్టి వాయువుకు ఉత్పత్తి ఉన్నది. అంటూ రెండవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

66. బ్రహ్మకు పుట్టుకలేదు

బ్రహ్మకు మాత్రం పుట్టుక లేదని మూడవ అధికరణ అయిన **'అసంభవాధి కరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 225 "అసంభవస్తు సతోనుపపత్తేః"

"ఆకాశానికి ఉత్పత్తి అసంభవం అన్నారు. మరి అసంభమయిన ఆకాశం నుంచి వాయువు ఉద్భవిస్తున్నది అన్నారు కదా. అలాగే బ్రహ్మకు కూడా వేరొక బ్రహ్మతో ఉత్పత్తి చెప్పకూడదా?" అనేది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

సృష్టికి ముందు ఉన్నది ఒక్కటే అదే సత్తు. అదే బ్రహ్మ. నిత్యమైనది. శాశ్వతమైనది. జరామరణములు లేనటువంటిది. ఆధ్యంతములు లేనట్టిది. జన్మమృత్యువులు లేనట్టిది.

బ్రహ్మముకు జన్మము లేదు. అది శాశ్వతమైనది. మరి అలాంటి శాశ్వతమైన బ్రహ్మకు ఉత్పత్తి ఎక్కడుంటుంది. అన్నింటికీ అనాది అయిన బ్రహ్మ ఇంకొక బ్రహ్మ నుంచి పుట్టదు. బ్రహ్మతో సమానమైన వారు కాని, అంతకన్నా ఎక్కువ అయిన వారు గాని ఇంకెవరూ లేరు. అన్నిటికీ ఆధారము ఆ పరబ్రహ్మమే కాబట్టి దానికి ఉత్పత్తి లేదు. అంటూ మూడవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

67. వాయువు నుంచి అగ్ని పుట్టింది

నాల్గవ అధికరణలో అగ్ని వాయువు నుంచి పుట్టింది అని చెబుతున్నారు. దీని పేరు **'తేజోధికరణ'** ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 226 "తేజోతస్తథాహ్యాహ"

"ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానం వివరిస్తూ పరబ్రహ్మ అగ్నిని సృష్టించింది అన్నాడు అలాగే **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో వాయువు నుంచి అగ్ని పుట్టింది అన్నారు. మరి వాయువుకు ఉపాదాన కారణం ఏమిటి?"

వాయోరగ్నిః

తేజస్సు అంటే అగ్ని, అది వాయువు నుంచే పుడుతోంది. అంతేకాని బ్రహ్మము నుంచి పుట్టటం లేదు. అయితే ఛాందోగ్యంలో చెప్పింది తప్పు కాదు. బ్రహ్మ నుండి ఆకాశం పుట్టింది. అంటే ఆకాశము బ్రహ్మమే. ఆకాశబ్రహ్మ నుంచి వాయువు పుట్టింది. అంటే వాయువు బ్రహ్మమే. వాయు బ్రహ్మనుంచి అగ్ని పుట్టింది. అంటే అగ్నికూడా బ్రహ్మమే. ఈ రకంగా పంచభూతాలు పరబ్రహ్మ స్వరూపాలే. ఇక్కడ బ్రహ్మ నుంచి అగ్ని పుట్టింది అంటే వాయుబ్రహ్మ నుంచి అగ్ని పుట్టింది అని అర్థం.

68. అగ్ని నుంచి జలం పుట్టింది

అగ్ని నుంచి జలం పుట్టిందనే విషయాన్ని ఐదవ అధికరణ అయిన **'అబదధికరణ'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 227 "ఆపః"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో బ్రహ్మ నుండి జలము పుట్టినట్లు చెప్పారు. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో అగ్ని నుండి జలము పుట్టింది అన్నారు కదా! మరి జలానికి ఉపాదాన కారణమేది?"

ఇందాక వాయువు నుంచి అగ్ని పుట్టినట్లుగానే, **అగ్నిర్ ఆపః** అగ్ని నుంచి జలము పుట్టింది. ఇక్కడ అగ్నికూడా బ్రహ్మమే అనే మాట గుర్తించాలి. అగ్ని బ్రహ్మ నుంచి జలబ్రహ్మ పుట్టింది.

69. జలం నుంచి భూమి పుట్టింది

జలం నుంచి భూమి పుట్టిందనే విషయం ఆరవదైన **'పృథివ్యాధికారాధికరణము'** లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 228 "పృథివ్యధికారరూపశబ్దాన్తరేభ్యః"

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో 'ఆపఃపృథివీ' జలం నుంచి భూమి వచ్చింది అన్నారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో కూడా జలము బ్రహ్మమే. జలబ్రహ్మ నుంచి పృథివీబ్రహ్మ ఆవిర్భవించింది. ఈ రకంగా **పంచభూతాలు పరబ్రహ్మ స్వరూపాలే.**

70. బ్రహ్మమే అన్నింటినీ సృష్టించింది

అన్ని కార్యాలకు కారణం బ్రహ్మ. అంతేకాని వేరు కాదు. బ్రహ్మమే అన్నింటినీ సృష్టించింది అని ఏడవదైన **'తదభిధ్యానాధికరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 229 "తదభిధ్యానాదేవ తు తల్లిఙ్గాత్సః"

ఆకాశము మొదలైన పంచభూతాలు సృష్టించబడ్డాయి. అయితే జగత్తులోని నదులు, సముద్రాలు, కొండలు, పర్వతాలు, అడవులు. వీటన్నింటినీ పంచభూతాలే సృష్టిస్తున్నాయా? లేక పరబ్రహ్మే సృష్టిస్తున్నాడా? అంటూ అనుమానాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నారు. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

సర్వకార్యాలకు కర్త పరమేశ్వరుడే తప్ప పంచభూతాలు కావు. అసలు ఈ భూతాలకు ఆ శక్తి కూడా లేదు. ఈ వస్తువులను సృష్టించాలనే పరమేశ్వరుని కోరిక వల్లనే ఈ సృష్టి జరుగుతున్నది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు

చెబుతాడు. ఆకాశంలో ఉంటాడు. ఆకాశం అతన్నెరగదు. ఆకాశమే అతని శరీరం. ఆకాశంలో ఉంటూనే ఆకాశాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

వాయువులో ఉంటాడు. వాయువు అతణ్ణెరగదు. వాయువే అతని శరీరం. వాయువులో ఉంటూనే వాయువును నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

అగ్నిలో ఉంటాడు. అగ్ని అతణ్ణెరగదు. అగ్నే అతని శరీరము అగ్నిలో ఉంటూనే అగ్నిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

జలంలో ఉంటాడు. జలం అతణ్ణెరగదు. జలమే అతని శరీరం. జలంలో ఉంటూనే జలాన్ని నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

భూమిలో ఉంటాడు. భూమి అతణ్ణెరగదు. భూమే అతని శరీరం. భూమిలో ఉంటూనే భూమిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలలో ఉంటాడు. అవేవీ అతణ్ణెరగవు. అవే అతడి శరీరం. వాటిలో ఉంటూనే వాటిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే సర్వాంతర్యామి అయిన ఆత్మ.

ఈ విధంగా అతడు పంచభూతాలలోనూ, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు. ఒకటేమిటి అన్నిచోట్లా ఉంటూ అన్నింటినీ నియంత్రిస్తాడు. కాబట్టి సృష్టి అంతా పరమేశ్వర కృతమే. బ్రహ్మమే అన్నింటినీ సృష్టించింది.

71. బ్రహ్మ యందే అన్నీ లయమవుతాయి

బ్రహ్మ నుంచి పుట్టినవన్నీ బ్రహ్మ యందే లయమవుతున్నాయి అని ఎనిమిదవ అధికరణ అయిన **'విపర్యాధికరణ'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 230 "విపర్యయేణ తు క్రమోత ఉపపద్యతే చ"

ఇంతవరకూ సృష్టి ఎలా జరిగింది? పంచభూతాలు ఏ రకంగా సృష్టించ బడ్డాయి? అనేది చెప్పారు. మరి లయం ఏ రకంగా జరుగుతుంది? ఏ రకంగా

సృష్టి జరిగిందో, ఆ రకంగానే లయం కూడా జరుగుతోందా లేక ఇంకా ఏ విధంగానైనా జరుగుతుందా? ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు.

కారణంలోనే కార్యం లయమవుతుంది. కాబట్టి సృష్టి జరిగిన విధానానికి వ్యతిరేకంగా లయం జరుగుతుంది.

అంటే లయం జరిగేటప్పుడు మొదటగా

భూమి - జలంలో కలిసిపోతుంది

జలం - అగ్నిలో కలిసిపోతుంది

అగ్ని - వాయువులో లీనమై పోతుంది

వాయువు - ఆకాశంలో లీనమై పోతుంది

ఆకాశం - పరబ్రహ్మలో లీనమై పోతుంది

ఇదే వ్యతిరేక దశ. ఈ దిశగానే లయం జరుగుతుంది.

జగత్తులో అన్నీ బ్రహ్మయందే లయమవుతాయి.

72. ఇంద్రియాలు, భూతాలు ఒకటే

ఇంద్రియాలు భూతాలు వేరు వేరు కాదు. ఈ రెండూ ఒకటే. అని తొమ్మిదవదైన **'అంతరావిజ్ఞాధికరణము'**లో వివరించారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 231 "అన్తరావిజ్ఞానమనపీ క్రమేణ తల్లిఙ్గాది తి చేన్నా విశేషాత్"

"ఆత్మకీ, భూతాలకీ మధ్యన ఇంద్రియాలున్నాయి కదా! మరి వీటి మాటేమిటి?"

ఆత్మకూ, భూతసృష్టికీ మధ్య వరుసగా విజ్ఞానము, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, అనేవి ఉన్నాయి. ఇంద్రియాలకు భూతాలకు పెద్దగా తేడా ఏమీ లేదు.

విజ్ఞానము అంటే బుద్ధి, ఇంద్రియాలే ప్రాణాలు. మనస్సు అంటే సంకల్ప వికల్పాలకు నిలయమైనది. విజ్ఞానము, మనస్సు అనేవి ఆత్మకు, ఆకాశానికి మధ్యన పుడుతున్నాయి. **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఇంద్రియాలు గుర్రాలు. మనస్సు సారధి. మంచి సారధి చేతిలోని ఉత్తమాశ్వాలులాగా ఇంద్రియాలు మన అధీనంలో ఉండాలి. భూతాలయొక్క ఉత్పత్తివల్లనే భౌతికమైన ఇంద్రియాల ఉత్పత్తికూడా తెలుస్తోంది. అందుచేతనే వేరుగా చెప్పలేదు.

భూతాల స్వరూపాలు ఇంద్రియాలు. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో సృష్టిని గురించి చెబుతూ, పరమాత్మ విరాట్స్వరూపాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని తీవ్రమైన ఆలోచన చేశాడు. అదే తపస్సు దాని ఫలితంగా ఆ స్వరూపానికి నోరు వచ్చింది. నోటి నుంచి వాక్కు వచ్చింది. వాక్కుకు అభిమాన దేవత అగ్ని అంటూ ఇంద్రియాలకు అభిమాన దేవతలను వివరించారు.

నోరు–అగ్ని, ముక్కు–వాయువు, కన్ను–సూర్యుడు, చెవులు–దిక్కులు, మనస్సు–చంద్రుడు, జననేంద్రియము–జలము (వీర్యము), ఈ రకంగా భూతాలు ఇంద్రియాలు ఒకటే కాబట్టి, ఇంద్రియాల గురించి వేరుగా చెప్పలేదు. చెప్పనవసరం లేదు.

73. జీవుల ఉత్పత్తి లయం నిజం కాదు

జీవుల పుట్టుక, మరణము ఇవేవీ నిజం కాదు. ఈ విషయం పదవదైన **'చరాచరవ్యపాశ్రయాధికరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం–232 "చరాచరవ్యపాశ్రయస్తు స్యాత్తద్వ్య పదే దేశో భాక్తస్తద్భావభావిత్వాత్"

ఇంతవరకు భూతాలు, ఇంద్రియాలు వాటి పుట్టుక, లయము గురించి చెప్పారు. మరి జీవుడి మాటేమిటి? జీవుడికి కూడా చావు పుట్టుకలున్నాయా?

ఫలానా సత్యవర్ధనుడు పుట్టాడు. జయవర్ధనుడు మరణించాడు. అంటే జీవి పుట్టింది, జీవి మరణించింది అంటున్నాము కదా!" అంటే జీవికి చావు, పుట్టుక ఉన్నట్లే కదా?

జీవుడికి జననమరణాలు లేవు. కాని అవి ఉన్నాయి అని చెప్పటం కేవలము అతని శరీరాన్ని బట్టే. వీటితో జీవుడికి సంబంధం లేదు. జీవుడు శరీరంలో ప్రవేశిస్తే అతడు పుట్టాడు అంటున్నాము. ఆ శరీరాన్ని వదిలిపెడితే మరణించాడు అంటున్నాము. ఇది ఎందుకు జరుగుతుంది? కర్మఫలితాన్ని అనుభవించటానికి. కర్మఫలితం అనుభవించటానికే మాసిన వస్త్రాన్ని వదలి ఏ విధంగా మనం కొత్త వస్త్రము ధరిస్తామో, అలాగే జీర్ణమైన ఈ దేహాన్ని వదలి ఈ జీవి ఇంకొక దేహంలో ప్రవేశిస్తుంది. జీవుడు వేరు, బ్రహ్మ వేరు కాదు. ఇద్దరూ ఒకటే. అయితే అజ్ఞానంతో తాను వేరు, బ్రహ్మ వేరు అనుకుంటుంది. **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఒకే వృక్షము మీద రెండు పక్షులు కూర్చుని ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి తన కర్మలవల్ల

వచ్చిన ఫలితాలను అనుభవిస్తున్నది. రెండవది నిర్వికారంగా చూస్తోంది. వీటిలో మొదటిది జీవాత్మ. రెండవది పరమాత్మ వారిద్దరికీ భేదం లేదు. అజ్ఞానం తొలగిపోతే జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమై పోతుంది. కాబట్టి జీవుడికి చావుపుట్టుకలు లేవు. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఈ జీవరాశిని సృష్టించిన తరువాత, పరమేశ్వరుడు తానుకూడా ఇందులో ప్రవేశించాలి అనుకున్నాడు. శరీరంలో ప్రవేశించాడు. కాబట్టి జీవులకు చావుపుట్టుకలు లేవు అంటూ పదవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

74. జీవుడికి జనన మరణాలు లేవు

ఈ విషయం పదకొండవదైన 'ఆత్మాధికరణము'లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 233 "నాత్మాశ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః"

శరీరంలో ఉండేది జీవాత్మ. పంచభూతాలు ఉత్పత్తి అయినట్లుగానే ఈ జీవాత్మ కూడా ఉత్పత్తి అవుతున్నదా? అనేది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం.

జీవుడు పుట్టటము అనేది లేదు. అతడు నిత్యుడు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు మైత్రేయికి బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ, "తడిసిన కట్టెను నిప్పులో వేసినట్లైతే రకరకాల పొగలు వస్తాయి. తరువాత రవ్వలు వస్తాయి. ఈ రవ్వలు అగ్నికన్న వేరైనవి కావు. అలాగే వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, పురాణాలు, మంత్రాలు, కళలు, సూత్రాలు ఇవన్నీ పరమాత్మ యొక్క స్వరూపాలు. రవ్వలు, జ్వాలలు రావటానికి ముందు అంతా అగ్నిమయమే. అలాగే నామరూపాత్మక స్థితికి ముందు జగత్తంతా ప్రజ్ఞానఘనుని స్వరూపమే" అంటాడు. కాలుతున్న కట్టె నుండి రవ్వలు ఏ రకంగా పుడుతున్నాయో. అదే విధంగా పరమాత్మ నుంచి జీవాత్మలు వచ్చి మళ్ళీ అందులోనే కలిసి పోతున్నాయి. **కఠోపనిషత్తు**లో "ఆత్మకు చావులేదు. ఆత్మ స్వయంభువు నాశరహితమైనది. శరీరం మరణించినా ఆత్మ మరణించదు. ఆత్మ చంపేదీ, చంపబడేదీ కాదు. సూక్ష్మమైన వాటికన్న సూక్ష్మమైనది. పెద్దవైన వాటికన్న ఇంకా పెద్దది" అన్నారు. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో 'మానవ శరీరాన్ని సృష్టించిన తరువాత, అందులో ప్రవేశించాలి అనుకున్నాడు. బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా మానవ శరీరంలో పరమాత్మ ప్రవేశించాడు' అని చెప్పబడింది.

ఈ విధంగా చూసినట్లైతే జీవాత్మ పరమాత్మా వేరుకాదు. ఒకటే. పరమేశ్వరుడు మానవుణ్ణి సృష్టించి, బ్రహ్మరంధ్రం గుండా మానవదేహంలో ప్రవేశించాడు. కాబట్టి అందరిలోనూ ఉన్నవాడు పరమేశ్వరుడే. కర్మఫలం అనుభవించిన తరువాత ఈ శరీరాన్ని విడిచి ఇంకొక శరీరంలోకి ప్రవేశిస్తున్నాడు. అంతేకాని జీవికి చావుపుట్టుకలు లేవు. అవి కేవలము శరీరానికి మాత్రమే. **ముండకోపనిషత్తు**లో శౌనకునకు అంగిరసుడు బ్రహ్మతత్త్వాన్ని వివరిస్తూ, "శౌనకా, ప్రజ్వరిల్లిన అగ్ని నుండి అదే విధమైన ఆకారము, గుణముగల వేలకొలది నిప్పురవ్వలు వెలువడుతున్నట్లే, పరబ్రహ్మ నుండి అనేకమైన శరీరాలు రూపాలు వెలువడి మళ్ళీ అందులోనే లీనమవుతున్నాయి. అంటే ఆత్మకు చావు, పుట్టుకలున్నాయని కాదు. ఆత్మ శాశ్వతమైనది. ఇది పరమేశ్వర స్వరూపము. అంటూ తృతీయ ముండకంలో ఒకే రూపము పేరు గలిగిన రెండు పక్షులు ఒక చెట్టును ఆశ్రయించి ఉన్నాయి. ఈ రెండింటిలోను ఒకటి జీవాత్మ, రెండవది పరమాత్మ. ఈ రెండూ వేరు కాదు. కేవలం అజ్ఞానంవల్ల అవి వేరు వేరుగా అనుకుంటున్నాం. జ్ఞానోదయం గలిగిన మరు క్షణమే జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమవుతుంది. అంతేగాని జీవునికి చావుపుట్టకలు లేవు అంటూ పదకొండవ అధికరణ పూర్తిచేశారు.

75. జీవి నిత్యజ్ఞాన స్వరూపుడు

ఈ విషయం పన్నెండవదైన **'జ్ఞానాధికరణము'**లో చెప్పారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 234 "జ్ఞోత ఏవ"

ఆత్మ నిత్యము, సత్యము అన్నారు కదా ! నిద్రించే స్థితిలో ఆత్మ చేతనంగా ఉండటంలేదు. అలాంటప్పుడు ఆత్మచేతనమా? లేక కొన్నిసార్లు అచేతనం కూడానా?

జీవుడు నిత్యుడు కాబట్టే చైతన్య స్వరూపుడు. జీవికి పుట్టక లేదు. పరమాత్మ స్వరూపమే జీవుడు. నిత్య జ్ఞానస్వరూపుడు. అయితే శరీరంతో సంబంధం ఏర్పడటంవల్ల అజ్ఞానిగా కనిపిస్తున్నాడు. అతడు నిద్రించడు. సర్వత్రా వ్యాపించి ఉంటాడు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు ఉద్దాలకునికి అంతర్యామి అయిన ఆత్మను గురించి వివరిస్తూ, అగ్నిలో ఉంటాడు. అగ్ని అతన్నెరగదు. అగ్నే

అతని శరీరం. అగ్నిలో ఉంటూనే అగ్నిని నియంత్రిస్తాడు. అతడే అంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ. అంటూ ఆత్మయొక్క సర్వవ్యాపకత్వాన్ని, చైతన్యరూపాన్ని వివరిస్తాడు. కాబట్టి ఆత్మచలనము గలది. నిత్యచైతన్య స్వరూపమైనది.

76. జీవుని పరిమాణ విమర్శ

జీవియొక్క పరిమాణము ఎంత? అనే విషయం పదమూడవ అధికరణ అయిన **'ఉత్క్రాంతిగత్యధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో పద్నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 235 "ఉత్క్రాన్తిగత్యాగతీనామ్"

236 "స్వాత్మనా చోత్తరయోః"

237 "నాణురతచ్ఛ్రుతేరితి చేన్నేతరా ధికారాత్"

238 "స్వశబ్దోన్మానాభ్యాం చ"

239 "అవిరోధశ్చన్దనవత్"

240 "అవస్థితివైశేష్యాదితి చేన్నాభ్యుపగ మాద్ధృది హి"

241 "గుణాద్వా లోకవత్"

242 "వ్యతిరేకో గన్ధవత్"

243 "తథా చ దర్శయతి"

244 "పృథగుపదేశాత్"

245 "తద్గుణసారత్వాత్తు తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్"

246 "యావదాత్మభావిత్వాచ్చ న దోషస్తదర్శనాత్"

247 "పుంస్త్వాదివత్త్వస్య సతోఽభివ్యక్తి యోగాత్"

248 "నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసఙ్గో న్యతర నియమో వాన్యథా"

ఆత్మచలనము గలది అన్నాము. జీవునికి జనన మరణాలు లేవు అన్నాము. అతడు నిత్యజ్ఞానస్వరూపుడు అన్నాము. అసలు జీవుని పరిమాణము ఏమిటి? అతడు అణుపరిమాణుడా? మహత్పరిమాణుడా? లేక మధ్య పరిమాణుడా? ఏ విధంగా ఉంటాడు? అనేది అనుమానం దీనికి సమాధానంగా జీవుని పరిమాణము వివరించటం మొదలుపెట్టారు.

మరణ కాలంలో జీవి యొక్క ప్రాణాలు శరీరం నుండి ఉత్క్రమిస్తాయి కాబట్టి జీవుడు అణుపరిమాణుడు.

మరణకాలం ఆసన్నమయింది. ముందుగా మానవుడి కర్మేంద్రియాలు పని చెయ్యటం మానివేస్తాయి. ఆ తరువాత జ్ఞానేంద్రియాలు పనిచెయ్యవు. ఇవన్నీ మనసును ఆశ్రయిస్తాయి. ఆ మనసు జీవుణ్ణి ఆశ్రయిస్తుంది. అప్పుడు మానవుడి శరీరంలోని జీవుడు ప్రయాణానికి సిద్ధం అవుతాడు. శరీరంలోని 72000 నాడీమండలము అతని ప్రయాణానికి మార్గాలే. ఈ నాడీమండలమంతా శరీరంలోని నవరంధ్రాలలోనూ ఏదో ఒక రంధ్రంతో కలుపబడి ఉంటుంది. కాబట్టి మానవుని ప్రాణాలు నవరంధ్రాలలోను ఏదో ఒక రంధ్రం గుండా బయటకు పోతాయి. దీనిన్నే **'ఉత్క్రమణ'** అంటారు. అయితే సాధకుని యొక్క ప్రాణములు ఉత్క్రమించవు. అవి బ్రహ్మరంధ్రం గుండా బయటకుపోయి పరమాత్మలో లీనమవుతాయి.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా "ఇంద్రియాలతో కూడినట్టి, అవిద్యాజన్యమైనట్టి ఈ దేహం వృద్ధాప్యం కారణంగా కృశించిపోతుంది. అప్పుడు చెట్టునుండి పండు రాలిపోయినట్లుగా శరీరంలోని పురుషుడు, ఈ అవయవాలను వదిలించుకుని కర్మానుసారము మరొక యోనిలో జన్మించటం కోసం వెళ్ళిపోతాడు. ప్రాణము, అవయవాలు ఉంటేనేగాని కర్మఫలాన్ని అనుభవించలేడు. అందుకని ఇంకొక శరీరం చేరతాడు. వేరొక శరీరాన్ని పొందటానికి వచ్చే ఆత్మని చూసి సమస్తభూతాలు 'ఇదిగో పరమాత్మ వస్తున్నాడు' అంటూ సభాస్థలి చేరే రాజుగారి కోసం ఎదురుచూసే సేవకులులాగా ఎదురు చూస్తుంటాయి. ఎగశ్వాస ప్రారంభం కాగానే చివరిదశలో ప్రాణాలు, ఇంద్రియాలు, ఆత్మకు ముందుగా నడుస్తూ పోతాయి." కాబట్టి జీవుడు అణుపరిమాణుడు.

ఉత్క్రమణ జరిగిన తరువాత జరిగే గమనం, ఆగమనం అనేవి జీవాత్మతో సంబంధం కలిగి ఉన్నందున జీవుడు అణుపరిమాణం కలవాడు అనాలి.

ఇప్పటిదాకా చెప్పిన ఉత్క్రమణ, గమనము, ఆగమనము అనేవి పరిమితమైన పరిమాణం గల వాడికి మాత్రమే ఉంటాయి. అందుకే జీవుడు అణుస్వరూపుడు.

జీవి సర్వవ్యాపి కాబట్టి అణుపరిమాణుడు కాదు అని వారి వాదన. అది నిజం కాదు. ప్రాణాల్లో ఉన్న విజ్ఞానమయుడే మహత్పరిమాణం గల అజుడైన ఆత్మ. కాబట్టి జీవుడు అణుపరిమాణుడే.

జీవుడికి అణుత్వం చెప్పే వాక్యాల వల్ల, పరిమాణ నిర్దేశంచేత కూడా జీవుడు అణుపరిమాణుడే. **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా "ఆత్మసూక్ష్మరూపంలో మన శరీరంలోనే ఉన్నది. ఆత్మసాక్షాత్కారానికి చిత్తశుద్ధి అవసరం. విశుద్ధమైన అంతఃకరణ గల ఆత్మజ్ఞాని కోరుకున్నవి పొందగలుగుతాడు. అతడి పునర్జన్మ ఉండదు. **శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు**లో

వాలాగ్రశతభాగశ్య శతధా కల్పితస్య చ

భాగోజీవస్సవిజ్ఞేయ సచానంత్యాయ కల్పతే ॥

"ఒక వెంట్రుకను నూరు భాగాలుగా చేస్తే, అందులో ఒక భాగమంత ఉంటుంది జీవాత్మ" అని చెప్పబడింది. అందుచేతనే ఆత్మ అణుపరిమాణం గలది.

జీవుడు అణుపరిమాణంలో శరీరంలో ఎక్కడో ఉంటే, చల్లదనంగాని, వేడిగాని ఆ ప్రాంతానికే తగలాలి. అంతేగాని శరీరం అంతా ఏ విధంగా వ్యాపిస్తుంది? అని వీరి వాదన. అది సరికాదు. ఎందుచేతనంటే మంచి గంధపు చుక్క శరీరానికి ఎక్కడ రాచుకున్నప్పటికీ శరీరమంతా సుగంధం వ్యాపిస్తుంది. అలాగే జీవుడు అణురూపంలో శరీరంలో ఎక్కడ ఉన్నప్పటికీ శరీరమంతా వ్యాపించే ఉంటాడు. జీవుడు ఒకచోటనే ఉన్నప్పటికీ శరీరమంతా వ్యాపించి సుఖదుఃఖాలు అనుభవిస్తుంటాడు.

గంధపుచుక్క శరీరానికి రాచుకున్నప్పుడు అది ఎక్కడో ఒకచోట కనిపిస్తుంది. అలా జీవుణ్ణి శరీరంలో ఎక్కడా మనం చూడటం లేదు కదా! అనే అనుమానానికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

జీవుడు శరీరంలో ఫలానాచోట ఉన్నాడనటానికి వీలులేదు. కాబట్టి జీవుడు అణురూపుడు కాదు అనటం సరికాదు. ఈ ఆత్మ హృదయస్థానంలో ఉన్నది.

జీవుడు అణుపరిమాణం గలవాడు. కాని చైతన్యము గలవాడు కాబట్టి శరీరమంతా వ్యాపించి ఉంటాడు. దీపం గూట్లోనే ఉన్నప్పటికీ ఇల్లంతా కాంతులు ప్రసరింపచేస్తుంది. అలాగే ఆత్మ అణురూపంలో ఉన్నప్పటికీ శరీరమంతా వ్యాపించి ఉంటుంది. గుణిని విడిచి గుణము వ్యాపించటము సంభవము కాదు కదా!"

వస్త్రానికి ఉన్న ఎరుపు, తెలుపు రంగులు ఆ వస్త్రాన్ని వదిలి ఇంకొక చోట ఉండవు. అలాగే దేహంలో ఒకచోట ఉండే ఆత్మ, శరీరమంతా వ్యాపించటం సంభవం కాదు అన్న వాదన ఉన్నది. కాని వాసన అనేది పూవుయొక్క గుణము. ఆ వాసన ఈ పూవు వరకే కాకుండా ఇతర పూవులకు కూడా ఏ విధంగా వ్యాపిస్తుందో, అలాగే ఆత్మకూడా ఉన్నచోటనే కాకుండా దేహమంతా వ్యాపించి ఉంటుంది.

అణుపరిమాణుడైన జీవుడు తన చైతన్య గుణంవల్ల దేహమంతా వ్యాపించి ఉన్నాడని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి.

జీవుడు వేరు, అతని చైతన్య గుణం వేరు అని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. కాబట్టి జీవుడు అణుపరిమాణుడు అనటంలో తప్పు లేదు.

కాని అణురూపుడైన జీవుడు సమస్త శరీరంలో వ్యాపించి ఉన్నాడు కాబట్టి జీవుడికి సర్వవ్యాపకత్వం చెప్పనవసరం లేదు అంటారు.

పరబ్రహ్మలాగానే జీవుడు కూడా అల్పపరిమాణం గలవాడని చెప్పరాదు.

పరబ్రహ్మకు కర్తృత్వము, భోక్తత్వము లేవు. కాని బుద్ధి, గుణాలవల్ల కర్తృత్వ భోక్తత్వాలు చెప్పబడుతున్నాయి. జీవాత్మకు పరమాత్మకు తేడాలేదు. రెండూ ఒక్కటే. పరబ్రహ్మ స్వరూపమెంత ఉంటుందో, ఆత్మస్వరూపం కూడా అంతే ఉంటుంది.

బుద్ధి సంయోగమనేది ఆత్మజ్ఞానంవల్ల సంసారనివృత్తి జరిగే వరకు ఉంటుంది. శరీర వియోగం జరిగిన పిమ్మట కూడా బుద్ధి సంయోగముంటుందని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి.

బాల్యంలో కూడా ఉండే పుంసాదులు, యవ్వనంలో మాత్రమే బహిర్గతమవుతున్నట్లుగా సూక్ష్మరూపంలో ఉండే ఈ బుద్ధి సంయోగం జాగ్రదాది అవస్థలలో పైకి కనిపిస్తుంది.

బుద్ధి లేదా అంతఃకరణమనేది ఆత్మకు ఉపాధి. దానికి అస్తిత్వం ఉన్నదని అంగీకరించాలి. లేకపోతే నిత్యోపలబ్ధి ప్రసంగం లేదా నిత్యానుపలబ్ధి ప్రసంగం ఏర్పడుతుంది.

ఉపలబ్ధి అంటే సాక్షాత్కారం. ఆత్మ ఇంద్రియ విషయాలు అనే వీటి సాన్నిధ్యమే జ్ఞానసాక్షాత్కారానికి సాధనాలు. ఇవి ఉన్నప్పటికీ ఒక్కొక్కప్పుడు జ్ఞానోపలబ్ధి కలగవచ్చు. కలగకపోవచ్చును.

77. జీవుడే కర్త

తాను చేసే క్రతువులన్నింటికీ జీవుడే కర్త అని పద్నాల్గవ అధికరణ అయిన **'కర్త్రధికరణము'**లో వివరించారు. ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 249 "కర్తా శాస్త్రార్థవత్త్వాత్"

సూత్రం - 250 "విహారోపదేశాత్"

సూత్రం - 251 "ఉపాదానాత్"

సూత్రం - 252 "వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయా న చేన్నిర్దేశవిపర్యయః"

సూత్రం - 253 "ఉపలబ్ధివదనియమః"

సూత్రం - 254 "శక్తివిపర్యయాత్"

సూత్రం - 255 "సమాధ్యభావాచ్చ"

శ్రుతులలో ఆత్మకు కోరికలుండవని, పక్షపాతము ఉండదని, కర్మలు చేయదని, కర్మఫలం కూడా ఉండదని చెప్పబడింది. కాని కర్మలు చెయ్యాలి. అంటే యాగాలు, హోమాలు, క్రతువులు చెయ్యాలి. అని కూడా చెప్పబడింది. ఈ వైరుధ్యం ఏమిటి?"

శాస్త్రము అర్ధవంతం కావాలంటే జీవుడు కర్త అని చెప్పాలి.

కర్త లేకపోతే కర్మచేసే వారుండరు. కర్త లేకపోతే కర్మను ఎవరికి ఉపదేశించాలి? కాబట్టి కర్త అనేవాడు ఒకడు ఉండి తీరాలి. మరి ఆ కర్త ఎవరు? ఆత్మయే కర్త, బుద్ధి కర్త కాదు. అన్నీ ఆత్మే. ఆత్మే చూచేది. ఆత్మే వినేది. ఆత్మే ఆలోచించేది. అందుకే ఈ కనులకు చూసే శక్తిని ప్రసాదించేదే ఆత్మ. చెవులకు వినికిడి శక్తిని ప్రసాదించేదే ఆత్మ. మనసుకు ఆలోచనాశక్తిని ప్రసాదించేదే ఆత్మ.

జీవుడు కర్త అని చెప్పారు. ఎందుచేతనంటే అతనికి విహారమున్నది. తన ఇష్టం వచ్చిన చోటికి పోతాడు. శరీరంలో స్వేచ్ఛగా విహరిస్తాడు.

గ్రహించటంవల్ల కూడా జీవుడే కర్త అని చెప్పాలి. ఇంద్రియాల ద్వారా గ్రహించేవాడు జీవుడు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో ఆత్మపురుషుడు బుద్ధిద్వారా ఇంద్రియాల శక్తిని గ్రహిస్తున్నాడు. అని చెప్పబడింది.

లౌకిక, వైదిక క్రియలందు కర్తగా చెప్పబడ్డాడు కాబట్టి జీవుడే కర్త.

స్వతంత్రుండైన వాడే కర్త. ఈ నియమానుసారము జీవుడు కర్త అయినట్లైతే సర్వస్వతంత్రుడు కావాలి. అంటే తనకిష్టమైనదాన్నే చెయ్యాలి. ఇష్టం లేని దాన్ని చెయ్యకూడదు. మరి లోకంలో ఆ రకంగా కనిపించటం లేదు కదా! జీవుడు అస్వతంత్రుడు, కర్త ఎలా అవుతాడు? అంటున్నారు.

జీవికి స్వాతంత్ర్యం ఉన్నప్పటికీ సాధన వైచిత్ర్యాన్ని బట్టి ఇష్టానిష్టాలను చెయ్యటం, చెయ్యక పోవటంలో నియమం లేదు. ఇష్టమైన దానిని, ఇష్టం కాని దానిని కూడా నియమం లేకుండానే గ్రహిస్తున్నాడు.

శక్తియందలి వ్యత్యాసంవల్ల కూడా జీవుడే కర్త అవుతాడు. ఇది కేవలము పేరులో ఉన్న వివాదమే తప్ప వస్తువులో ఉన్నది కాదు.

ఆత్మధ్యానం అంటే సమాధి అసంభవమవుతుంది కాబట్టి జీవుడే కర్త.

లోకంలో ఉన్నదాంతా ఆత్మే. ఈ ఆత్మ అందరిలోనూ సమానంగా ఉన్నది. ఆత్మనుండే అన్నీ పుట్టినాయి. మళ్ళీ ఆత్మలోనే లయం అవుతాయి. అని **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడ్డది. కాబట్టి జీవుడే కర్త. అంతేకాని వేరుకాదు అంటూ పద్నాల్గవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

78. ఉపాధివల్ల జీవుడు కర్త అవుతున్నాడు

జీవికి కర్తృత్వము స్వాభావికం కాదు ఉపాధిని బట్టి వచ్చింది అంటున్నారు. పదిహేనవ అధికరణ అయిన **'తక్షాధికరణము'**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 256 "యథా చ తక్షోభయథా"

జీవుడే కర్త అని చెప్పారు కదా. మరి ఈ కర్తృత్వము అనేది జీవునికి స్వాభావికమా? లేక ఉపాధిని బట్టి వచ్చిందా?"

వడ్రంగిలాగా జీవుడు కూడా కర్త, అకర్త రెండూ అవుతున్నాడు.

వడ్రంగివాడు తన సామాను తీసుకుని కర్త అయి పని చేస్తున్నప్పుడు దుఃఖితుడౌతున్నాడు. ఆ పని మానివేసి సాధనాలన్నీ వదిలేసినప్పుడు అకర్త అవుతున్నాడు. అలాగే ఆత్మకూడా అజ్ఞానంతో వచ్చిన మనస్సు, ఇంద్రియాలతో కూడినప్పుడు కర్తయై సాంసారిక దుఃఖము అనుభవిస్తున్నాడు. అవిద్యా సాధనాలను వదలి వేసినప్పుడు అకర్తయై సుఖిస్తున్నాడు. కాబట్టి ఆత్మయొక్క కర్తృత్వం ఉపాధికి సంబంధించినదే. ఉపాధి వల్లనే జీవుడు కర్త అవుతున్నాడు.

79. జీవుని కర్తృత్వం పరమేశ్వరాధీనం

ఈ విషయాన్ని పదహారవ అధికరణ అయిన **పరాయత్తాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 257 "పరాత్తు తచ్ఛ్రుతేః"

సూత్రం – 258 "కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహిత ప్రతిషిద్ధావైయర్థ్యాదిభ్యః"

జీవుడికి ఈ కర్తృత్వము ఈశ్వరునివల్ల లభిస్తోందా? లేక ఈశ్వరుని ప్రమేయం లేకుండానే లభిస్తోందా?"

జీవుడికి కర్తృత్వం ఈశ్వరుని వల్లనే కలుగుతున్నది. జీవి అవిద్యతో కూడి ఉన్నంత వరకు కర్తృత్వ, భోక్తృత్వ లక్షణాలు గల సంసారం లభిస్తోంది. అతడికి జ్ఞానం కలగగానే మోక్షం వస్తుంది. కాబట్టి జీవుడికి కర్తృత్వం ఈశ్వరుని వల్లనే లభిస్తుంది.

వేదవిహితమైన కర్మలు వ్యర్థం కాకుండా ఉండటానికి పరమేశ్వరుడు జీవునిచేత కర్మలు చేయిస్తాడు.

వేదాలలో చేయవలసిన విధులు, చేయకూడని పనులు కూడా చెప్పబడ్డాయి. యాగాలు చెయ్యాలి. హోమాలు, దానాలు చెయ్యాలి. అలాగే సురాపానం చెయ్యకూడదు. అబద్ధమాడరాదు. ఇవి నిషేధాలు. ఈశ్వరుడు జీవులచేత తన ఇష్టం వచ్చినట్లు పాపపుణ్యాలు చేయించటం లేదు. శ్రుతులందు చెప్పిన కర్మలు మాత్రమే చేయిస్తున్నాడు. ఆ కర్మల ఫలితాన్నే జీవుడు మరుజన్మలో అనుభవిస్తున్నాడు. ఈ రకంగా జీవుని యొక్క కర్తృత్వం పరమేశ్వరాధీనము.

80. బ్రహ్మతో జీవికి గల సంబంధము

ఈ విషయం మూడవ పాదంలోని పదిహేడవది ఆఖరుది అయిన **'అంశాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో పదకొండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 259 "అంశో నానావ్యపదేశాదన్యథా చాపి దాశ కితవాదిత్వమధీయత ఏకే"

260 "మన్త్రవర్ణాచ్చ"

261 "అపి చ స్మర్యతే"

262 "ప్రకాశావన్నైవం పరః"

263 "స్మరన్తి చ"

264 "అనుజ్ఞాపరిహారౌ దేహసంబన్ధా జ్జ్యోతిరాదివత్"

265 "అసన్తతేశ్చావ్యతికరః"

266 "ఆభాస ఏవ చ"

267 "అదృష్టానియమాత్"

268 "అభిసంధ్యాదిష్వపి చైవమ్"

269 "ప్రదేశాదితి చేన్నాన్తర్భావాత్"

జీవుడికి, బ్రహ్మతో గల సంబంధం ఏమిటి?"

జీవికి, ఈశ్వరుడికి భేదం చెప్పినా చెప్పకపోయినా కూడా జీవుడు ఈశ్వరుని అంశమే. వేదాలలో కొన్నిచోట్ల వీరి సంబంధం అగ్నికి, నిప్పురవ్వలకు ఉండే సంబంధంగా చెప్పాయి. ఇక్కడ భేదం చెప్పబడింది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు ఆత్మజ్ఞానాన్ని తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు బోధిస్తూ "జీవులు వాటి రూపాలు, నామాలు పోగొట్టుకుంటాయి. అవి అన్నీ ఏ తత్త్వంలో కలిసిపోతాయో అదే బ్రహ్మ. అది అద్వితీయమైనది. సూక్ష్మమైనది సర్వవ్యాపకమైనది" అన్నాడు. కాబట్టి ఆత్మ, పరమేశ్వరుడు రెండూ ఒక్కటే. **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియాలతో కూడిన మానవ శరీరంలో బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా ప్రవేశించాడు' అని చెప్పబడింది. కాబట్టి పరమాత్మయే జీవాత్మ రూపంలో ఉన్నది. ఈ రకంగా భేదం చెప్పటంవల్ల ఉపాధివల్ల కలిగిన భేదం కలవాడై, జీవాత్మ, పరమాత్మ యొక్క అంశలాగా ఉన్నాడు

మంత్రాలవల్ల జీవునికి అంశత్వం తెలుస్తున్నది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో గాయత్రి ద్వారా బ్రహ్మోపాసనను వివరిస్తూ "ప్రకృతి రూపమైన గాయత్రి, శరీరంలో ఉండే పంచభూతాలు, ఇంద్రియాల సమూహాలు ఒకటే. పురుషుని శరీర రూపమైన గాయత్రి, పురుషుని హృదయ కమలంలో ఉండే పురుషుడు ఒకటే. ఆ పురుషునిలోనే అంటే గాయత్రిలోనే ప్రాణాలు ప్రతిష్ఠితమై ఉన్నాయి. శుద్ధబ్రహ్మ, కార్యబ్రహ్మ కన్నా గొప్పది. పాంచభౌతికమైన జగత్తంతా శుద్ధ బ్రహ్మయొక్క ఒక పాదమే. మిగిలిన మూడు పాదాలు ఆ పరబ్రహ్మలోనే ఉన్నాయి. గాయత్రి ద్వారా ప్రతిపాదించబడి,

మూడుపాదములు గల అమృత స్వరూపమైన బ్రహ్మము ఇదే. ఈ మంత్రం జీవుని యొక్క అంశత్వాన్ని తెలుపుతున్నది.

భగవద్గీతలో కూడా ఈ అంశాన్ని ప్రస్తావిస్తూ దేహంలోని సనాతనమైన జీవాత్మ నా అంశమే అని చెప్పాడు భగవానుడు.

అయితే జీవాత్మ అనుభవించే సుఖదుఃఖాలు పరమేశ్వరుడికి కూడా కలుగుతాయా. అనే ప్రశ్న వస్తుంది.

అయితే జీవాత్మ దుఃఖాన్ని అనుభవించినట్లుగా పరమాత్మ అనుభవించడు. సూర్యుని వెలుతురుకు చెయ్యి అడ్డు పెడితే సూర్యకాంతి వంకరగా పడుతుంది. అంతేతప్ప వంగదు. అలాగే ఖాళీ కుండలో ఆకాశం ఉన్నది. ఆ కుండను ఒకచోట నుంచి ఇంకొక చోటికి తీసుకు వెళ్ళినప్పుడు, కుండతో పాటుగా ఆకాశాన్ని కూడా మోసుకొని పోము. కంటికి అలా కనిపిస్తుంది. అంతేగాని నిజంగా ఆకాశం తీసుకుపోబడదు. అలాగే తన అంశ అయినప్పటికీ జీవుని సుఖ దుఃఖాలు పరమేశ్వరునికి అంటవు. జీవుని దుఃఖము కూడా ఉపాధికి సంబంధించినదే.

జీవుని దుఃఖంవల్ల పరమాత్మ దుఃఖితుడు కాడు

పరమాత్మ నిత్యుడు. నిర్గుణుడు. అతడు తామరాకు మీద నీటిబొట్టులాగా అంటకుండా ఉంటాడు. కర్మలను అనుభవించే జీవుడు తిరిగి తిరిగి జన్మలు ఎత్తుతూ ఉంటాడు.

అగ్ని మొదలైన వాటిలాగా, దేహంతో తాదాత్మ్య సంబంధంవలన, అనుజ్ఞ పరిహారము అనేవి సంభవమవుతున్నాయి.

అగ్ని అనేది ఒకటే. కాని ఒకచోట పరిత్యజించబడుతోంది. ఇంకొక చోట పూజింపబడుతోంది. యజ్ఞంలో అగ్ని చాలా పవిత్రం. అది పూజింపబడుతోంది. అదే స్మశానంలో అగ్ని అపవిత్రం. పరిత్యజించడుతోంది. అలాగే ఈశ్వరుడు ఒక్కడే అయినా, దేహసంబంధం వల్ల అనేక రూపాలు పొందుతున్నాడు. కాబట్టి లౌకిక, వైదిక నిషేధాలు చెల్లుతాయి. ఇప్పుడు మళ్ళీ అనుమానం వస్తోంది. సర్వభూతాంతరాత్మ అయిన పరమేశ్వరుడు ఒక్కడే కదా! అలాంటప్పుడు ఒక శరీరంతో చేసిన పాపం ఇంకొక శరీరంతో అనుభవించటం ఏమిటి? ఒక శరీరంతో

చేసిన కర్మకు, ఇంకొక శరీరంతో ఫలం ఎందుకు కలగదు?" దానికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

జీవాత్మకు అన్ని శరీరాలతోను సంబంధం ఉండదు. కాబట్టి కర్మఫల సంకరం ఉండదు.

ఒక శరీరంలోని జీవాత్మకు వేరొక శరీరంలోని జీవాత్మకు సంబంధం లేదు. అందుచేత చేసే కర్మలు, వాటి ఫలితములతో కూడా సంబంధం ఉండదు. ఒకరి ఫలాన్ని ఇంకొకరు అనుభవించటం కుదరదు.

జీవుడు, పరమేశ్వరుని ప్రతిబింబము. ఆకాశంలో కనిపించే సూర్యుడు, నీటిలో కనిపించే ప్రతిబింబము, రెండూ ఒకటి కాదు. వేరువేరు.

పది కుండలలో నీరు పోసి పెడతాము. అన్నింటిలోనూ సూర్యుని ప్రతిబింబము కనిపిస్తూనే ఉంటుంది. కాని ఇందులో ఒక కుండను కదిపితే, అందులోని ప్రతిబింబమే కదులుతుంది. అంతేకాని అన్ని కుండలలోని ప్రతిబింబము కదలదు. అలాగే ఒకజీవి చేసిన కర్మను అతడే అనుభవించాలి అంతేగాని వేరొక శరీరంలో ఉన్న జీవి అనుభవించదు.

అదృష్ట నియమంలేని సాంఖ్య, కణాదులకు మాత్రమే ఈ దోషం సంభవిస్తుంది. అంతేకాని వేదాంత మతానికి కాదు.

సాంఖ్యమతంలో ఆత్మలు అనేకం ఉన్నాయి. అవి అంతటా వ్యాపించి ఉన్నాయి. అవి చైతన్య స్వరూపాలు, నిర్గుణాలు. ప్రధానమనేది ఈ ఆత్మలన్నిటికీ సాధారణమైనది. ఈ ప్రధానంవల్లనే ఆత్మలన్నింటికీ భోగాలు లభిస్తున్నాయి అంటున్నారు.

వీరిమతంలో ఆత్మలన్నీ చైతన్యరూపాలే. అవి అంతటా ఆవరించి ఉన్నాయి. కాబట్టి అన్ని ఆత్మలకు సుఖదుఃఖ సంబంధం కలుగుతుంది. ఇది దోషం.

కణాదుల మతంలో కూడా ఆత్మలు అనేకాలు. అవి అచేతనాలు. వీటికి అచేతనాలయిన మనసులు ఉపకారకాలు. గుణాలు ఆత్మలందు చేరటాన్నే సంసారము అంటారు. ఈ విధంగా ఇచ్ఛ మొదలైన గుణాలు పుట్టకుండా ఉండటమే మోక్షము అన్నారు. వీరి మతంలో కూడా ఒక ఆత్మకు, మనస్సుకు సంయోగం కలిగితే

మిగిలిన వాటికి కూడా కలగాలి. ఫలానా ఆత్మకు మనస్సుకు సంయోగం పొందే అదృష్టం లేదు. కాబట్టి వీరికి సాంకర్యదోషం వస్తుంది.

నిశ్చయాలు ఏ ఆత్మకు ఆ ఆత్మకే విడివిడిగా కలుగుతాయా? అంటే నేను ఈ పని చేస్తాను. ఈ ఫలితం పొందుతాను, అనేవే నిశ్చయాలు. వీటిని వివరిస్తున్నారు.

అదృష్టానికి నిశ్చయాదులు నియామకాలైతే సుఖదుఃఖాది సాంకర్యదోషం రాదు అన్నప్పటికీ దోషపరిహారం కాదు.

నిశ్చయాదులకు కూడా ఆత్మ, మనస్సుల సంయోగం కావలసినదే, అన్ని ఆత్మలు, అన్ని మనసులు ఒకేచోట ఉండటంవలన, ఏ ఆత్మకు ఏ మనసుతో సంయోగం ఉంటుందో చెప్పలేము. ఈ ఆత్మకు సంబంధించిన నిశ్చయాదులు ఇవి అని చెప్పటానికి వీలులేదు. కాబట్టి నిశ్చయాదులకు సాంకర్యదోషం తప్పదు.

ఆత్మలు సర్వవ్యాపకాలు. అన్ని శరీరాల్లోను ఉంటాయి. కాబట్టి ఒక శరీరంలో చేరిన ఆత్మ, మనసులకే సంయోగం కలుగుతుంది అని చెప్పటానికి కూడా వీలులేదు. అందుచేత బింబ, ప్రతిబింబ వాదము ప్రకారము సుఖదుఃఖావస్తకు సాంకర్య దోషం లేదు (అంటే పది కుండలలో కనిపించే ప్రతిబింబం, ఒక కుండను కదిపితే అన్ని కుండలలోని ప్రతిబింబం కదలదు) అంటూ ఈ అధికరణను ముగించారు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని రెండవ అధ్యాయంలోని
మూడవ పాదం పూర్తవుతోంది.

రెండవ అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

ఈ పాదంలో లింగ శరీరానికి సంబంధించిన శృతివాక్యాలలో ఉన్న భేదాన్ని సమం చేస్తున్నారు. ఇందులో తొమ్మిది అధికరణలు, ఇరవై రెండు సూత్రాలున్నాయి.

81. ఇంద్రియాల ఉత్పత్తి

ప్రాణాలు ఏ రకంగా ఉత్పత్తి అయినాయి అనే విషయం, వాటితో పాటుగా ఇంద్రియాలను గురించి మొదటిదైన **ప్రాణోత్పత్త్యధికరణ**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 270 "తథాప్రాణాః"

సూత్రం - 271 "గౌణ్యసంభవాత్"

సూత్రం - 272 "తత్ప్రాక్ఛ్రుతేశ్చ"

సూత్రం - 273 "తత్పూర్వకత్వాద్వాచః"

ఆకాశము మొదలైె వాటిలాగా ప్రాణాలకు కూడా ఉత్పత్తి ఉన్నది. ప్రాణాలు అంటే ఇంద్రియాలు అని కూడా అర్థము. **ముండకోపనిషత్తు**లో "పరబ్రహ్మ నుండే సప్తప్రాణాలు (కళ్ళు-2, ముక్కులు-2, చెవులు-2, నోరు-1) పుట్టినాయి. అని చెప్పబడింది. **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లో "ఆ పురుషుడు ఈ శరీరం నుంచి ఎవరు వెడితే నేను వెడతాను. ఎవరు ఉంటే నేను ఉంటాను అని ఆలోచించినవాడై, ముందుగా శరీరానికి అవసరమైన ప్రాణాన్ని సృష్టించాడు. తరువాత దాని నుండి శ్రద్ధ, ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమి, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, అన్నము సృష్టించాడు అని చెప్పబడింది. వీటిని బట్టి చూస్తే, ప్రాణాలు బ్రహ్మయొక్క వికారాలు అని తెలుస్తోంది.

ప్రాణోత్పత్తి విషయం గౌణము అనటం సంభవం కాదు. ఎందుకంటే ఆ ఒక్క విషయము తెలిసినంత మాత్రంచేత అన్ని విషయాలు తెలుస్తాయి.

ముండకోపనిషత్తులో శౌనకుడు "గురువర్యా! అంగీరస మహర్షీ! దేన్నిగురించి తెలుసుకుంటే నాకు సర్వమూ తెలుస్తాయో, దాన్ని గురించి వివరించండి" అన్నాడు.

ఆ ఒక్క విషయము తెలుసుకుంటే అన్ని విషయాలు తెలుస్తాయి. పరబ్రహ్మనుండే సమస్త ప్రాణాలు పుడుతున్నాయి. ఇక్కడ ప్రాణాలుత్పత్తి కూడా చెప్పబడింది. కాబట్టి ఇది గౌణము కాదు.

ఉత్పత్తిని సూచించే పదం 'జాయతే'. ఇది ఆకాశము మొదలైన వాటికన్న ముందుగా ప్రాణాలతో సంబంధం కలిగి ఉన్నది. కాబట్టి ప్రాణోత్పత్తి ముఖ్యమే కాని గౌణం కాదు.

జాయతే అనే పదంతోనే ఆకాశము మొదలైన భూతాలన్నీ పుట్టాయని చెబుతుండగా, అక్కడ వాటి విషయంలో ముఖ్యమైన ఈ పదము ప్రాణాల విషయంలో గౌణం కాదు.

వాక్కు, మనస్సు, ప్రాణం అనేవి భూతాలన్నింటికన్న ముందుగా పుడుతున్నాయి. అని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. కాబట్టి ప్రాణోత్పత్తి నిజం, అంటే ప్రాణం ఉత్పత్తి చెందింది.

82. ప్రాణాలు ఎన్ని?

రెండవ అధికరణ అయిన **సప్తగత్యధికరణ**లో ప్రాణాలు ఎన్ని? వాటి సంఖ్య ఎంత? అనే విషయం వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 274 "సప్త గతేర్విశేషితత్వాచ్చ"

275 "హస్తాదయస్తు స్థితేఽతో నైవమ్"

ఇంద్రియాలు అంటే ప్రాణాలు. ఇవి ఏడు.

ముండకోపనిషత్తులో ఆ పరబ్రహ్మ నుండే సప్తప్రాణాలు ఉద్భవించాయి. అవి కళ్ళు–2, ముక్కులు–2, చెవులు–2, నోరు–1 మొత్తం ఏడు అన్నారు. **బృహదారణ్యకోప నిషత్తు**లో ఋతభాగుని కుమారుడు ఆర్తభాగుడు అడుగుతున్నాడు. యాజ్ఞవల్క్యా ! గ్రహాలు ఎన్ని? అతిగ్రహాలు ఎన్ని? దానికి యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతున్నాడు. గ్రహము అంటే గ్రహించేది. ఇంద్రియము. విషయాలను గ్రహించేవి కాబట్టి గ్రహాలు. అతిగ్రహము అంటే అంతకన్న పెద్దది గొప్పది. కాబట్టి విషయాలే అతిగ్రహాలు.

గ్రహాలు ఎనిమిది. అతిగ్రహాలు ఎనిమిది.

1.	ముక్కు గ్రహము	-	వాసన అతిగ్రహము
2.	వాగింద్రియము గ్రహము	-	వాక్కు అతిగ్రహము
3.	నాలుక గ్రహము	-	రుచి అతిగ్రహము
4.	కన్ను గ్రహము	-	రంగు, రూపము అతిగ్రహము
5.	చెవి గ్రహము	-	శబ్దము అతిగ్రహము
6.	మనస్సు గ్రహము	-	కోరిక అతిగ్రహము
7.	చేతులు గ్రహము	-	కర్మ అతిగ్రహము
8.	చర్మము గ్రహము	-	స్పర్శ అతిగ్రహము

ఈ రకంగా ప్రాణాలు ఏడు, ఎనిమిది, పది, పదకొండు, పన్నెండు, అని అనేకచోట్ల చెప్పటం జరిగింది. కాబట్టి అసలు ప్రాణాలసంఖ్య ఎంత? అని అనుమానం వచ్చింది. ఈ కారణంచేత వేదంలోనే భేదం ఉన్నది అని వారి వాదన.

చేతులు మొదలైన ఇంద్రియాలు అధికంగా ఉండటంవల్ల ప్రాణాలు ఏడు అనకూడదు.

యుక్తిబలంచేత వచన ప్రాబల్యంచేత ఇంద్రియాలు పదకొండు అంటున్నారు. అవి దర్శన, శ్రవణ, ఆఘ్రాణ, ఆస్వాదన, స్పర్శన, వదన (మాట్లాడటం) ఆ దాన (స్వీకరించటం) గమన, ఆనంద, విసర్గ, ధ్యానము అనేవి. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు, మనస్సు ప్రాణి యొక్క కర్మ పరిసమాప్తి అయినప్పుడు శరీరం నుంచి నిష్క్రమిస్తాయి. ఈ రకంగా శరీరం వదలి బంధువులను రోదింపచేస్తాయి కాబట్టి ఇవి రుద్రశబ్దంచేత పిలువబడతాయి. ఇవే ఏకాదశరుద్రులు" అని చెప్పబడింది.

ఈ విధంగా ప్రాణములు భిన్నసంఖ్యలో చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ప్రాణాలు (ఇంద్రియాలు) ఏడు కావు.

83. ఇంద్రియాల పరిమాణము

మూడవదైన '**ప్రాణాణుత్వాధికరణ**'లో ఇంద్రియాల పరిమాణము ఎంత? అనే విషయం వివరిస్తున్నారు. దీనిలో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 276 "అణవశ్చ"

ఇంద్రియాలు అణురూపాలు. ఇవి సర్వగతాలు కావు. శరీరమంతటా పని చేస్తున్నాయి. మరణ సమయంలో చప్పుడు చేయకుండా శరీరంనుంచి బయటకు వెళ్ళిపోతాయి. ప్రక్కన ఉన్నవారికి కూడా కనిపించవు. కాబట్టి ఇవి విభజించబడి నాయని, అణురూపాలని అనుకోవాలి. అణువు అంటే సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనదనే అర్థం. ఇవి సర్వవ్యాపకాలు కావు. ఒకవేళ అంతటా వ్యాపించి ఉంటే లోకంలో జరిగే అన్ని విషయాలు వీటికి తెలియాలి. అది జరగదు. కాబట్టి ఇంద్రియ పరిమాణము సూక్ష్మాతిసూక్ష్మము.

84. ముఖ్యప్రాణము బ్రహ్మమే

ఈ విషయాన్ని నాల్గవ అధికరణ అయిన '**ప్రాణశ్రేష్టాధికరణము**'లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 277 "శ్రేష్ఠశ్చ"

ముఖ్య ప్రాణము కూడా బ్రహ్మమే. బ్రహ్మము నుండే ప్రాణము పుడుతోంది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ప్రాణమే జ్యేష్ఠము, శ్రేష్ఠము అని చెప్పబడింది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో పూర్వకాలంలో ఒకసారి ఇంద్రియాలన్నీ తమలోతాము పోట్లాడుకోవటం మొదలుపెట్టాయి. దీనికి కారణం తమలో ఎవరు గొప్ప అనే విషయం తేలకపోవటమే. ఆ వాదన ఎంతకీ తెగలేదు. చివరకు అన్నీ కలిసి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి తమకు జన్మనిచ్చిన ప్రజాపతి దగ్గరకు పోయి "ప్రజాపతీ ! మాలో శ్రేష్ఠులెవరో మీరు తేల్చి చెప్పండి" అన్నాయి.

ప్రజాపతి ఒక క్షణం ఆలోచించి "మీలో ఎవరు శ్రేష్ఠులో తేల్చుకునే ఉపాయం ఒకటి చెబుతాను వినండి. మీలో ఎవరు లేకపోతే ఈ శరీరం పనికి రాకుండా, పని చెయ్యకుండా పోతుందో వారు అందరికన్నా శ్రేష్ఠులుగా గుర్తించండి. ఈ

విషయం తేలాలంటే ఒక్కొక్క ఇంద్రియము ఒక సంవత్సరంపాటు ఈ శరీరాన్ని విడిచి వెళ్ళండి" అన్నాడు. ప్రజాపతి సలహా ఇంద్రియాలకన్నింటికీ నచ్చింది.

ముందుగా వాక్కు శరీరం నుంచి నిష్క్రమించింది. అది ఒక సంవత్సరంపాటు శరీరానికి దూరంగా ఉండి తరువాత తిరిగి వచ్చి మిగిలిన ఇంద్రియాలను అడిగింది. "నేను లేనప్పుడు మీరెలా జీవించి ఉండగలిగారు?"

"నువు వెళ్ళిపోవటంవల్ల శరీరానికి పెద్ద నష్టం ఏదీ జరగలేదు. కేవలం వాక్కు మాత్రం మూగబోయింది. అంతేగాని మిగిలిన శరీరం యథాతథంగా పనిచేసింది. ఉచ్ఛ్వాస నిచ్ఛ్వాసలు మామూలుగానే జరిగాయి. కళ్ళు చూస్తూనే ఉన్నాయి. చెవులు వింటూనే ఉన్నాయి. ఆలోచనలు సాగుతూనే ఉన్నాయి. ఆ రకంగా మిగిలిన పనులన్నీ జరిగాయి. పసిపిల్లవాడికి మాటలు రావు. అయినావాడు బ్రతకటం లేదా? మూగవాడు జీవించటం లేదా? అలాగే శరీరం జీవించే ఉన్నది." అన్నాయి మిగిలిన అవయవాలు. ఆ మాటలు విన్న వాక్కు మారు మాట్లాడకుండా శరీరంలో ప్రవేశించింది.

తరువాత శరీరం నుంచి దృష్టి నిష్క్రమించి ఒక సంవత్సరం తరువాత తిరిగి వచ్చి మిగిలిన అవయవాలను అడిగింది "నేను లేనప్పుడు మీరంతా ఎలా ఉన్నారు?" అని

అప్పుడవి "నువు లేకపోతే చెప్పుకోతగ్గ ఇబ్బందేం కలగలేదు. గ్రుడ్డివాడు బ్రతకటం లేదా? అలాగే ఈ శరీరం బ్రతికింది. కేవలం చూపుమాత్రం లేదు. అంతేకాని శరీరంలోని మిగిలిన వ్యాపారాలన్నీ సజావుగానే సాగినాయి. ఊపిరి ఆడుతూనే ఉంది. నోరు తింటూనే ఉంది. మాట్లాడుతూనే ఉన్నది. ఆలోచనలు బాగానే ఉన్నాయి" అన్నాయి. మారు మాట్లాడకుండా మారుమాట్లాడకుండా దృష్టి శరీరంలో ప్రవేశించింది.

ఆ తరువాత శ్రవణశక్తి శరీరాన్ని విడిచి వెళ్ళిపోయి ఒక సంవత్సరం తరువాత తిరిగి వచ్చి "నేను లేకపోతే ఎలాఉన్నది?" అని అడిగింది.

దానికి మిగిలిన ఇంద్రియాలు "ఓ శ్రవణేంద్రియమా! నీవులేని శరీరం చెవిటిదయింది. అంతేకాని కన్ను చూస్తోంది. నోరు మాట్లాడుతోంది ఈ రకంగా మిగిలిన ఇంద్రియాలన్నీ వాటిపని అవి చేస్తూనే ఉన్నాయి. కాబట్టి మేమంతా ఈ శరీరంలో సుఖంగానే ఉన్నాము" అన్నాయి. శ్రవణశక్తి శరీరంలో ప్రవేశించింది.

ఆ తరువాత మనస్సు శరీరం నుంచి నిష్క్రమించి ఒక సంవత్సరం తరువాత తిరిగి వచ్చి "నేను లేకపోతే వెలితిగా లేదా?" అని అడిగింది.

దానికి మిగిలిన ఇంద్రియాలు "ఓ మనసా! నీవు సంకల్ప వికల్పాలకు మూలమైనదానవు. నువు లేకపోతే శరీరానికి సంకల్పం ఉండదు. ఆలోచనా శక్తి ఉండదు. ఆలోచన లేదన్నమాటే గాని శ్వాస ఆడుతుంది. కాళ్ళు చేతులు వాటి పని అవి చేస్తాయి. నోరు తింటుంది. మాట్లాడుతుంది. ఈ రకంగా మిగిలిన ఇంద్రియాలు వాటి పని అవి చేస్తూ ఉంటాయి. పసిపిల్లవాడు మనస్సు లేకుండా బ్రతకటం లేదా? అలాగే శరీరం నువు లేకుండా జీవించే ఉన్నది. మిగిలిన కార్యములన్నీ యథాతథంగా జరుగుతూనే ఉన్నాయి." అన్నాయి. మారుమాట్లాడకుండా మనస్సు శరీరంలోకి ప్రవేశించింది.

ఆఖరుకు ప్రాణం బయటకు పోవటానికి వస్తూ ఉంది. అప్పుడు ఇంద్రియాలతో తనకున్న బంధనాలన్నిటినీ త్రెంచి పారేస్తున్నట్లనిపించింది. శరీరానికి ఊపిరి అందటం కష్టమవుతున్నది. కళ్లు కనిపించటం మానేసాయి. చెవులు వినిపించటం మానివేసాయి. నోరు మాట్లాడటం కష్టమయింది. అలాగే కాళ్ళు చేతులు కదలటం మానేసాయి. శరీరం గాలిలో తేలిపోతున్నట్లయింది. దాంతో ఇంద్రియాలకు భయం పట్టుకుంది. అప్పుడు అవన్నీ ప్రాణం చుట్టూ చేరి 'ప్రాణమా! నువ్వు మాత్రం శరీరం నుంచి బయటకు వెళ్ళకు. ఇక్కడే ఉండు. నువ్వు గనక శరీరంనుంచి బయటకు వెళ్ళిపోతే శరీరం చచ్చిపోతుంది. అప్పుడు మేమంతా ఉపయోగం లేకుండా పోతాము. మా పని సున్నా అవుతుంది. మా అందరిలోకి శ్రేష్ఠుడివి నువ్వే. ఈ మాట మేమందరం అంగీకరిస్తున్నాం. నువ్వు ఇక్కడే ఉండి మమ్మల్ని జీవింపచెయ్యి' అని వేడుకున్నాయి.

ఈ రకంగా ఇంద్రియాలన్నీ ప్రాణం లేకపోతే తమ ఉనికి లేదని ఒప్పుకున్నాయి. అందుకనే వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, మనస్సు అనే పేర్లతో గాక, అవన్నీ ప్రాణవంతములైతేనే పని చేస్తాయి. అవన్నీ ప్రాణాలనే సంకేతంతో పిలువ బడతాయి. అంటే ప్రాణం లేకుండా వాటికి స్వేచ్ఛ లేదు. అసలు ప్రాణమే ఇన్ని రూపాలుగా మారింది. అందుచేతనే ఇంద్రియాలన్నింటిలోకి ప్రాణమే గొప్పది.

ఈ రకంగా ఇంద్రియాల కోరికమీద ప్రాణం శరీరాన్ని విడిచిపోకుండా ఉండి మిగిలిన ఇంద్రియాలతో 'మీ మాట ప్రకారము నేను ఇక్కడే ఉంటాను. మరి నాకు అన్నము ఏది?' అని అడిగింది. "కుక్కలు, పిల్లులు, పక్షులు మొదలైన జీవ జంతువుల ఆహారమే నీకు ఆహారము" అన్నాయి. ఇది ఏ విధంగా అంటే శరీరంలో ముఖ్యమైన ప్రాణంవల్లనే మిగిలిన ఇంద్రియాలు పని చేస్తున్నాయి. కాబట్టి అన్నింటి ఆహారము ప్రాణానికి ఆహారమవుతోంది. విరాట్ ప్రాణానికి విరాట్ అన్నమే ఆహారము. ఈ విషయము తెలిసినవాడికి తినరానిది ఏదీ ఉండదు.

ప్రాణం మళ్ళీ అడిగింది "మరి నాకు ఆచ్ఛాదనకు వస్త్రం ఏది?" దానికి ఇంద్రియాలు "జలమే నీకు ఆచ్ఛాదన" అన్నాయి. విద్వాంసులు భోజనానికి ముందు, తరువాత కూడా ప్రాణాన్ని జలంతో ఆచ్ఛాదిస్తున్నారు. భోజన సమయంలో చేసే ఆపోసనా, ఉత్తరాపోసనలే ప్రాణానికి వస్త్రం. ఈ విషయం తెలుసుకున్నవాడు వస్త్రాన్ని పొంది నగ్నత్వం లేనివాడవుతున్నాడు.

ఈ విధంగా ప్రాణవిజ్ఞానాన్ని తెలుసుకున్నవాడు ఎండిన చెట్టు దగ్గర కూర్చుని ప్రాణ విజ్ఞానం చెబితే ఆ చెట్టు చిగురువేస్తుంది."

"ప్రాణమే జ్యేష్ఠము, శ్రేష్ఠము అని తెలుసుకున్నవాడు తనవారిలో జ్యేష్ఠుడు, శ్రేష్టుడు అవుతాడు" అని చెప్పబడింది. కాబట్టి ప్రాణము శ్రేష్ఠమైనది. ముఖ్యప్రాణము బ్రహ్మమే.

85. ముఖ్యప్రాణము వాయువు కన్న వేరైనది

ఐదవ అధికరణ అయిన **వాయుక్రియాధికరణ**లో ముఖ్య ప్రాణము అంటే వాయువు కాదు అని చెబుతున్నారు. దీనిలో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 278 "న వాయుక్రియే పృథగుపదేశాత్"

***279** "చక్షురాదివత్తత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః"*

***280** "అకరణత్వాచ్చ న దోషస్తథా హి దర్శయతి"*

***281** "పఞ్చవృత్తిర్మనోవద్వ్యపదిశ్యతే"*

ముఖ్యప్రాణము అన్నారు కదా ! దాని స్వరూపము ఎటువంటిది?

ప్రాణం అంటే వాయువు కాదు. వాయువు యొక్క క్రియల్ని ప్రాణం కన్న వేరుగా నిర్దేశించి చెప్పారు.

సామాన్యంగా ముఖమున ఉండే వాయువునే ప్రాణం అంటారు. అది నిజం కాదు. ప్రాణమనేది మనోమయబ్రహ్మ యొక్క చతుర్ధపాదం. వీటిని బట్టి ప్రాణమనేది వాయువు కన్న వేరైనది. అయితే ప్రాణము సజీవునిలాగా స్వతంత్రమైనదా అని అనుమానం.

ప్రాణం కూడా చక్షురాది ఇంద్రియాల వంటిదే తప్ప వేరు కాదు. కాబట్టి ప్రాణము జీవునిలాగా స్వతంత్రమైనది కాదు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లోను, **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లోనూ కూడా ఇంద్రియాలన్నీ తమలో ఎవరు గొప్ప అని వాదించుకున్నాయి. అప్పుడు ఇంద్రియాలతో పాటు ప్రాణంకూడా చెప్పబడింది. దేహానికి జీవుడు రాజు, ప్రాణం మంత్రి ఇంద్రియాలు ప్రకృతివర్గము. కాబట్టి ప్రాణం స్వతంత్రము కాదు. జీవుని అధీనంలో ఉంటూ ఉపకరణంలా సహకరిస్తుంది.

ముఖ్యప్రాణం చక్షురాది ఇంద్రియాల వలె ఇంద్రియం కానందువల్ల దోషం ఏమీలేదు.

ఇంద్రియాలన్నీ జీవుడికి లోబడి ఉంటాయి. కాబట్టి అవి స్వతంత్రములు కావు. అలాగే ప్రాణము కూడా జీవుడికి లోబడి ఉంటుంది. అది అస్వతంత్రము.

మనసుకు శ్రోత్రాదుల వలన శబ్దాదిభావాలు కలిగినట్లుగా, ముఖ్యప్రాణము పంచవృత్తులు (భావాలు) కలిగి ఉంటుంది.

మనసుకు నేత్రాది ఇంద్రియాలవల్ల శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు వచ్చినట్లే. ముఖ్యప్రాణానికి కూడా ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమానములనబడే ఐదు వ్యాపారాలు కలుగుతున్నాయి. ఈ రకంగా ముఖ్యప్రాణము వాయువుకన్న వేరైనది.

86. ముఖ్యప్రాణము అణుపరిమాణము గలది

ఈ విషయాన్ని ఆరవదైన **శ్రేష్టాణుత్వాధికరణ**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 282 "అణుశ్చ"

ముఖ్యప్రాణము అణుపరిమాణం గలది. మిగిలిన ఇంద్రియాలలాగానే ఇది అతిసూక్ష్మమైనది. శరీరంనుంచి నిష్క్రమించేటప్పుడు మిగిలిన ఇంద్రియాలలాగానే ఇది కూడా కనిపించదు. అంటూ ఆరవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

87. ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలు

ఏడవదైన **జ్యోతిరాద్యధికరణ**లో ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతల గురించి చెబుతున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 283 "జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానం తు తదామననాత్"

284 "ప్రాణవతా శబ్దాత్"

285 "తస్య చ నిత్యత్వాత్"

"వాగింద్రియాలకు తమ తమ వ్యాపారాల్లో స్వాతంత్ర్యం ఉన్నదా?" అనే ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతున్నారు.

అగ్ని మొదలైన అధిదేవతలచే ఇంద్రియాలు ప్రేరేపించబడుతున్నాయి.

పరమాత్మ, విరాట్స్వరూపాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని తీవ్రమైన ఆలోచన చేశాడు. అదే తపస్సు. దాని ఫలితంగానే విరాట్స్వరూపానికి నోరు వచ్చింది. ఆ నోటి నుండి మాట, వాణికి అభిమాన దేవత అయిన అగ్ని ఉత్పన్నమైనాయి. తరువాత ముక్కు దానినుండి ప్రాణశక్తి. దాని నుండి వాయువు పుట్టాయి. తరువాత

నేత్రాలు – నేత్రానికి అభిమానదేవత సూర్యుడు

చెవులు – దిక్కులు

హృదయం – దానినుండి మనస్సు దాని అభిమానదేవత చంద్రుడు

నాభి – దాని నుండి అపానము – దాని నుండి మృత్యువు

జననేంద్రియము – దాని నుంచి వీర్యము – దాని అభిమాన దేవత జలము

ఈ రకంగా ఇంద్రియాలు, వాటి అభిమాన దేవతలు ఉద్భవించారు. తరువాత ఇంద్రియాలన్నీ తమ అబిమాన దేవతలచే అధిష్ఠాలై తమ తమ పనులు చేస్తున్నాయి.

ఇక్కడ దేవతలచే అధిష్ఠించబడి ఇంద్రియాలు పని చేసేటప్పుడు, ఆ పనుల భోక్తృత్వం కూడా ఆ అభిమాన దేవతలకే చెందాలి కదా? అన్న ప్రశ్న వస్తుంది.

శ్రుతులలో చెప్పిన దాన్ని బట్టి ఇంద్రియాలకు జీవునితోనే సంబంధం ఉన్నది. ఇంద్రియాలకు అధిష్ఠాన దేవతలున్నప్పటికీ, వాటి సంబంధం ప్రత్యక్షంగా జీవునితోనే. చక్షురింద్రియము ప్రకాశించిన చోట ఉన్నవాడు చాక్షుష పురుషుడు. అతడే జీవుడు.

అతడు చూడటానికే ఈ చక్షువు. అతడు వినటానికే చెవులు అతడు వాసన చూడటానికే ఈ ముక్కు. ఈ రకంగా ఇంద్రియాలన్నీ జీవుని కోసమే. జీవునితోనే ప్రత్యక్ష సంబంధము కలిగి ఉన్నాయి. ఇంద్రియాభిమాన దేవతలు వేరుగా ఉన్నప్పటికీ వారికి భోక్తృత్వము ఉండదు. కర్మఫల సంబంధం ఉండదు.

శరీరంలో ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలకు భోక్తృత్వం లేదు. భోక్తృరూపంలో జీవుడే నిత్యుడు.

ఈ శరీరం జీవుని కర్మవల్ల ఏర్పడింది. అందుచేత జీవుడే భోక్త. అతనికే పుణ్యాపాప సంబంధం ఉంటుంది. సుఖము, దుఃఖము, భోగము అతనికే ఉంటుంది.

దేవతలు అంటే విశిష్ఠ కర్మఫలంవల్ల దైవత్వం పొందినవారు. కాబట్టి వీరికి పుణ్యఫలమే కాని పాపం అంటదు. వారికి మానవ శరీరంతో భోగంకూడా ఉండదు. అని **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు** చెబుతోంది.

జీవాత్మ శరీరం నుంచి బయటకు పోవటానికి మార్గం కనిపిస్తుంది. ఆ స్థితిలో ఆత్మ శిరస్సుద్వారా గాని, మిగిలిన అవయవాల ద్వారా గాని బయటకు పోతుంది. దానితో పాటే ప్రాణంకూడా పోతుంది. ప్రాణం శరీరం నుంచి బయటకు రాగానే ఇంద్రియాలన్నీ శక్తి హీనమవుతాయి. కాబట్టి అధిష్ఠాన దేవతలకు భోక్తృత్వం జీవునిదే. ఇంద్రియాలకు తమ వ్యాపారాలలో స్వతంత్రం లేదు.

88. ఇంద్రియాలు-ముఖ్యప్రాణము

ఇంద్రియాలు, ముఖ్యప్రాణము వేరువేరా? లేకపోతే ఇవన్నీ ముఖ్యప్రాణం యొక్క వృత్తి భేదాలా? అనే విషయం ఎనిమిదవదైన **'ఇంద్రియాధికరణ'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 286 "త ఇన్ద్రియాణి తద్వ్యపదేశాదన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్"

287 "భేదశ్రుతేః"

288 "వైలక్షణ్యాచ్చ"

"ముఖ్యప్రాణం ఒకటి. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఇంద్రియ రూపమైన ప్రాణాలు పదకొండు అంటే మిగిలినవన్నీ ముఖ్యప్రాణం యొక్క వృత్తి భేదాలే. ఇంద్రియాలనేవి వేరుగా ఉంటే, వాటి అధిష్ఠాన దేవతల గురించి

ఆలోచించవచ్చు. ఐతే ప్రాణాలే తప్ప, ఇంద్రియాలనేవి వేరుగా లేవుకదా” అనే అనుమానానికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

వేదమందు వేరుగా చెప్పబడటంవల్ల, ముఖ్యప్రాణము కన్న వేరైనట్టి వాగాదులన్నీ ఇంద్రియాలనే శబ్దంతో చెప్పబడుతున్నాయి.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా పరమాత్మ నుంచి ప్రాణాలు, మనస్సు, సమస్త ఇంద్రియాలు పుడుతున్నాయి. ఇక్కడ ప్రాణము ఇంద్రియాలు వేరువేరని చెప్పారు. కాబట్టి ప్రాణాలు ఇంద్రియాలు కావు. మనస్సు ఆరవ ఇంద్రియము.

వేదంలో ప్రాణాలను వేరుగా చూపటంవల్ల వాగాదులు ముఖ్యప్రాణంకన్న భిన్నతత్త్వాలే.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో దేవదానవుల యుద్ధంలో దేవతలు ఓడిపోయి, ఉద్గీతోపాసనతో అసురుల మీద విజయాన్ని సాధించాలనుకున్నారు. ముందుగా వాగింద్రియాన్ని ఆశ్రయించి, తమ కోసం ఉద్గీతోపాసన చెయ్యమన్నారు. అని చెబుతూ చివరకు ముఖ్యప్రాణంతో అసురులను జయించారు. అని చెప్పబడింది. అంటే ఇంద్రియాలు, ప్రాణము వేరువేరని తెలుస్తోంది.

ముఖ్యప్రాణంకన్న ఇతర ఇంద్రియాలకు భేదం ఉండటంవల్ల ప్రాణము, ఇంద్రియాలు వేరువేరని చెప్పవచ్చు.

“బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో” మరణ కాలంలో వాక్కు మనస్సులో లీనమవుతుంది. మనసు ప్రాణంలో లీనమవుతుంది. ప్రాణం తేజస్సులో కలిసి పోతుంది. చివరకు అది పరమశక్తిలో కలిసిపోతుంది” కాబట్టి ఇంద్రియాలు ప్రాణము వేరువేరు.

89. నామరూప వ్యక్తీకరణ జీవకృత్యం కాదు

ఈ విషయాన్ని తొమ్మిదవదైన **‘సంజ్ఞామూర్తిక్లప్త్యధికరణము’**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 289 “సంజ్ఞామూర్తికప్తిస్తు త్రివృత్కుర్వత ఉపదేశాత్”

సూత్రం – 290 “మాంసాది భౌమం యథాశబ్దమితరయోశ్చ”

సూత్రం – 291 “వైశేష్యాత్తు తద్వాదస్తద్వాదః”

సంజ్ఞ అంటే నామము, మూర్తి అంటే రూపము. ఈ విధంగా నామరూపాలను వికసింపచేసినది ఈశ్వరుడా? జీవుడా? అన్నది సందేహం. దానికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

నామరూపాలను వికసింపచేయటమనేది ఈశ్వరుని పనే. పరమేశ్వరుడు ముందుగా తేజస్సును, ఆ తరువాత జలము, అన్నము సృష్టించి, నేను వీటిలో ప్రవేశించి, నామరూపాలను విస్తరింపచేస్తాను అనుకున్నాడు. అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. కాబట్టి నామరూప వ్యాపకర్త ఈశ్వరుడే కాని వేరెవరూ కాదు.

మాంసము పురీషాదులు అన్నాత్మకమైన భూమియొక్క కార్యాలు. మూత్రము, రుధిరము జల కార్యాలు

అన్నాన్ని పురుషుడు భుజిస్తున్నాడు. భుజించిన అన్నము మూడు భాగాలవుతున్నది. అవే మలము, మాంసము, మనస్సు, అన్నంలోని

స్థూలభాగము	–	మలము
మధ్యభాగము	–	మాంసము
సూక్ష్మభాగము	–	మనస్సు

అంటే ధాన్యాదిరూపంలో పృథివినే భుజిస్తున్నాడు. అదే విధంగా మనం త్రాగిన నీరు; మూత్రము, రక్తము, ప్రాణములుగా మారుతోంది. అలాగే మనం భుజించే తేజోపదార్థము (నూనె, నెయ్యి మొదలైనవి) ఎముకలు, మజ్జ, వాక్కుగా మారుతుంది. దీనినే **'త్రివృత్కరణము'** అంటారు. ఈ రకంగా భూతిక భౌతిక పదార్థాలన్నీ త్రివృత్కృతాలే. అయితే ఇది పృథివి అని, ఇది జలము అని, ఇది తేజస్సు అని అనటం ఏ విధంగా సంభవము అనేది ప్రశ్న.

త్రివృత్కృతం జరిగినా, ఏదో ఒక మూలభూతం యొక్క ఆధిక్యత కనిపిస్తుంది. అగ్నిలో తేజస్సు యొక్క ఆధిక్యం, జలంలో జలం యొక్క ఆధిక్యం. పృథివిలో అన్నము యొక్క ఆధిక్యంలాగా ఈ త్రివృత్కృతమనేది లోకవ్యవహారం కోసం చెప్పబడింది. ఈ రకంగా నామరూప వ్యక్తీకరణ ఈశ్వరకృతమే కాని, జీవకృతం కాదు. అంటూ ఈ అధికరణను పూర్తి చేశారు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని రెండవ అధ్యాయం పూర్తయింది.

బ్రహ్మసూత్రాలు

మూడవ అధ్యాయం

ఈ అధ్యాయంలో ఉపకరణ సహితుడైన జీవుడికి సంసారగతి ఏ విధంగా సంభవిస్తోంది? వాటి అవస్థలు ఏవి? మోక్షం ఎలా వస్తుంది? అనే విషయాలు వివరించారు.

మొదటి పాదం

ఈ పాదంలో వైరాగ్యం రావటానికి పంచాగ్నివిద్య మూలంగా సంసారగతిలో భేదాలు చెప్పి తద్వారా వైరాగ్యం కలిగించే మార్గం చెబుతున్నారు. ఇందులో ఆరు అధికరణలు ఇరవై ఏడు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

90. మరణ సమయంలో జీవుడు భూతసూక్ష్మ పరివేష్టితుడై ఉంటాడు

ఈ విషయాన్ని మొదటిదైన **'తదంతరప్రతిపత్త్యధికరణ'**ములో వివరించారు. ఇందులో ఏడు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం – 292 "తదన్తరప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరి ష్వక్తః ప్రశ్నప్రతిరూపణాభ్యామ్"

293 "త్ర్యాత్మకత్వాత్తు భూయస్త్వాత్"

294 "ప్రాణగతేశ్చ"

295 "అగ్న్యాదిగతిశ్రుతేరితి చేన్న భాక్తత్వాత్"

296 "ప్రథమేఽ శ్రవణాదితి చేన్నతా ఏవ హ్యుపపత్తేః"

297 "అశ్రుతత్వాదితి చేన్నేష్టాదికారిణాం ప్రతీతేః"

298 "భాక్తం వానాత్మవిత్త్వాత్తథా హి దర్శయతి"

జీవుడు జీర్ణమైన ఈ దేహాన్ని వదలి వేరొక శరీరంలో ప్రవేశిస్తాడు. అలా వెళ్ళేటప్పుడు ఆ క్రొత్త దేహానికి కారణరూపమైన భూతసూక్ష్మాలతో కలిసివెడతాడా? లేక వాటితో కూడకుండానే వెడతాడా? అనేది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

ఇంకొక శరీరాన్ని పొందటానికి జీవుడు భూత సూక్ష్మాలతో కలిసి వెడుతున్నాడు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఈ విధంగా చెప్పబడింది. పూర్వకాలంలో పాంచాల దేశాన్ని ప్రవాహణుడు అనే రాజు పరిపాలిస్తున్నాడు. అతని ఆస్థానానికి వచ్చాడు శ్వేతకేతువు. వచ్చిన శ్వేతకేతువును పరిక్షించే ఉద్దేశ్యంతో ఐదు ప్రశ్నలు వేశాడు ప్రవాహణుడు. వాటిలో ఒక్కదానికీ సమాధానం చెప్పలేదు శ్వేతకేతువు. ఆ తరువాత శ్వేతకేతువు తండ్రి అయిన ఉద్దాలకుడు వచ్చి, ఆ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పమని కోరగా, రాజైన ప్రవాహణుడు చెబుతున్నాడు.

"యజ్ఞాలు ఐదు రకాలు. యజ్ఞవిధానం ఈ విధంగా ఉంటుంది. స్వర్గమే అగ్ని. యజ్ఞానికి హవిస్సు సూర్యుడు. యజ్ఞఫలం సోమరసం.

1. ఈ సోమరసం మేఘాల వరకు ప్రయాణిస్తుంది.

2. మేఘాలద్వారా భూలోకంలో వర్షిస్తుంది.

3. దానివల్ల అన్నం పుడుతోంది.

4. అన్నం మానవునిలో రేతస్సుగా మారుతుంది.

5. ఆ శక్తి స్త్రీలో ప్రవేశిస్తుంది. అప్పుడామె గర్భం దాల్చి బిడ్డను ప్రసవిస్తుంది. ఈ రకంగా ఐదు రకాల యజ్ఞదశలు దాటి యజ్ఞఫలమైన సోమరసం పురుషుడుగా మారుతుంది. ఇదే పంచాగ్నివిద్య అని చెప్పబడింది. దీనివల్ల 'జలము, భూమి ఇత్యాది భూతసూక్ష్మాల వల్లనే జీవి మరొక దేహం పొందుతున్నది' అని తెలుస్తున్నది.

ఇక భూతసూక్ష్మాలు అంతటా లభిస్తాయి కదా ! ప్రత్యేకంగా వెంట పెట్టుకుని వెళ్ళటం ఎందుకు? అన్నది ప్రశ్న.

భూతసూక్ష్మాలు సర్వత్రా లభించినప్పటికీ, దేహానికి అవసరమయ్యే బీజాలు సర్వత్రా లభించవు. అందుచేత భూతసూక్ష్మాలను వెంట తీసుకువెళ్ళటం జరుగుతుంది. అయితే గొంగళిపురుగు ఒక ఆకును పూర్తిగా అనుభవించి, దాన్ని నిస్సారం చేసి, వేరొక ఆకుమీద ఆశ్రయం సంపాదించి అంటే ఇంకొక ఆకును పట్టుకుని శరీరాన్ని కుంచించివేసి మొదటి ఆకునుండి పూర్తిగా ఇవతలకు వస్తుంది. అలాగే ఆత్మ తానున్న శరీరాన్ని చంపి వేరొక శరీరాన్ని ఆశ్రయిస్తుంది" అని **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. మళ్ళీ అనుమానం. అలాంటప్పుడు ఈ సూక్ష్మభూతాలతో పని

ఏమిటి?" దీనికి సమాధానం. జీవుడు తన కర్మ ఫలం అనుభవించటానికి క్రొత్త శరీరం పొందుతున్నాడు. పాత శరీరాన్ని వదలి కర్మానుసారము క్రొత్త శరీరంలోకి ప్రవేశిస్తాడు అంతేగాని క్రొత్త శరీరం పొంది, పాతదానిని వదలటం జరగదు.

జీవుడు అన్ని భూతాలతోనూ కలిసి వెడుతున్నాడు. గతంలో చెప్పినట్లుగా జీవుడు ఉదకాలతో చుట్టబడిన వాడై వెడుతున్నాడు. అంటే యజ్ఞఫలమైన సోమరసం మేఘాలదాకా వెళ్ళి, వర్షంగా కురుస్తోంది. ఆ వర్షంవల్ల పంటలు పండుతున్నాయి. ఈ వర్షమే ఆ ఉదకము. అయితే జీవుడు ఉదకంతో కలిసి వెడుతున్నాడు కాని, మిగిలిన సూక్ష్మభూతాలతో కలిసి వెళ్ళటం లేదు కదా? అని అనుమానం వస్తుంది. పృథివి, జలము, అగ్ని ఈ మూడింటి రూపము అన్నింటిలోనూ ఉన్నది. ఈ మూడింటిలోని ప్రతిదానిలో అన్నీ ఉన్నాయి. కాబట్టి ఉదకంతో జీవుడు వెళ్ళాడు అంటే, మిగిలిన సూక్ష్మభూతాలతో కూడా కలిసి వెళ్ళినట్లే అని గుర్తుంచుకోవాలి. శరీరంలో పృథివి, అగ్ని భాగాలకన్న జలభాగమే ఎక్కువ ఉంటుంది కాబట్టే ఉదకాలకు పురుషుడనే పేరు కలిగింది.

వేదాల ననుసరించి జీవునితోపాటుగా ఇంద్రియాలు కూడా వెడుతున్నాయి. కాబట్టి జీవుడు సూక్ష్మభూతాలతో పరివేష్టితుడై ఉన్నాడని తెలుస్తున్నది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు, జనక మహారాజుకు ఆత్మను గురించి వివరిస్తూ "అంత్యకాలంలో జీవాత్మ శరీరంనుచి బయటకు పోవటానికి మార్గం కనిపిస్తుంది. ఆ స్థితిలో ఆత్మ శిరస్సుద్వారా కాని, నవరంధ్రాల ద్వారా గాని బయటకు పోతుంది. దానితోపాటే ప్రాణంకూడా బయటకు పోతుంది. ప్రాణం శరీరం నుంచి బయటకు రాగానే ఇంద్రియాలన్నీ శక్తిహీనమయి పోతాయి. ఆ స్థితిలో జీవుడు మంచి విజ్ఞానవంతుడుగా ఉంటాడు. విజ్ఞానంతో కూడిన ప్రదేశానికి పోతాడు. అతనితోపాటు, అతని జ్ఞానము, అతడు చేసిన కర్మ, పూర్వజన్మ సంస్కారము అతని వెంట వెడతాయి. దీనిని బట్టి ఆశ్రయం లేకుండా ఇంద్రియాలు ఉండలేవు. ఎక్కడికీ పోలేవు. కాబట్టి వాటికి ఆధారంగా, ఆశ్రయంగా సూక్ష్మభూతాలు ఉండాలి. ఈ విధంగా జీవునితోబాటు సూక్ష్మభూతాలు కూడా వెడతాయి అని తెలుస్తోంది.

మానవుడు చనిపోయిన తరువాత వాక్కు మొదలైన ఇంద్రియాలు వాటివాటి అభిమాన దేవతలలో లీనమవుతాయి అని వేదంలో చెప్పబడింది. కాబట్టి ప్రాణాలు జీవుని అనుసరించవు. అని వాదన. అది నిజం కాదు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో ఆర్తభాగుడు యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి అడుగుతున్నాడు. యాజ్ఞవల్క్యా ! మానవుడు చనిపోయిన తరువాత అతని యొక్క

వాక్కు	–	అగ్నిలో లీనమయిపోతుంది
ప్రాణం	–	వాయువులో లీనమయిపోతుంది
నేత్రాలు	–	ఆదిత్యునిలో లీనమైపోతాయి
శ్రోత్రాలు	–	దిక్కులయందు లీనమైపోతాయి
మనస్సు	–	చంద్రునిలో లీనమైపోతుంది
శరీరం	–	భూమిలో లీనమైపోతుంది
హృదయాకాశం	–	భూతాకాశంలో లీనమయిపోతుంది
కేశాలు	–	వనస్పతులలో లీనమైపోతాయి
శుక్రశోణితాలు	–	జలంలో కలిసిపోతాయి

అంటే ఇంద్రియాలన్నీ వాటి వాటి కారణాల్లో లీనమైపోగా మిగిలిన పురుషుడు ఏమౌతాడు? దేని ఆధారంగా అతడు మళ్ళీ శరీరం ధరిస్తాడు?"

రోమాలు, కేశాలు వనస్పతులలో లీనమవటము జరిగే పనికాదు. ఇది అసంభవం. అందుచేత ఇది ఔపచారికం అంటే గౌణము. ముఖ్యము కానిది అని చెప్పాలి. జీవించి ఉన్నంతవరకు అగ్ని మొదలైన దేవతలు ఇంద్రియాలకు ఉపచారం చేసి, మరణంతో విరమిస్తున్నాయి అనే అర్థం అంతేకాని వాగాదులు అగ్న్యాదులలో లయం కావు.

ద్యులోకం మొదలు ఆయా అగ్నులందు ఉదకాలు ఆహుతి అవటం నిరూపించగలిగితే, ఐదవ ఆహుతి పురుషుడు ఎలా అయ్యాడో నిరూపించవచ్చు. కాని మొదటి ఆహుతి 'శ్రద్ధ' అన్నారు ఉదకము అని చెప్పలేదు. 'ద్యులోకమే అగ్ని. ఈ అగ్నితోనే దేవతలు శ్రద్ధను ఆహుతిగా ఇస్తున్నారు' అని **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. మిగిలిన నాలుగు ఆహుతులు సోమము, సృష్టి, అన్నము, రేతస్సు వీటికి జల సంబంధమున్నది అయితే శ్రద్ధ అనేది కేవలము జ్ఞానమే తప్ప జలం ఎలా అవుతుంది? మొదటి ఆహుతే అప్రమాణమైనప్పుడు మిగిలినవి కూడా అంతే అవుతాయి కదా! అని వారి వాదన.

అయితే వేదంలో, మొదటి ఆహుతిలో జలం చెప్పబడలేదు కాబట్టి జీవులు జలాన్ని తీసుకుపోరు అనేది నిజం కాదు. యజ్ఞయాగాదులు చేసినవారు స్వర్గలోకానికి పోతారు. శ్రద్ధ అనేది మనోవృత్తి. కాబట్టి శ్రద్ధను మనస్సు నుంచి వేరుచేసి హోమం చెయ్యటం జరగదు. ఉదకాలను హోమం చెయ్యగలం. **తైత్తిరీయసంహిత**లో యజమాని చేసే పుణ్యకర్మ కోసం జలము శ్రద్ధను పుట్టిస్తున్నది' కాబట్టి శ్రద్ధ అంటే ఉదకము.

పైన చెప్పిన దానిని బట్టి జలానికి మల్లే జీవులను వర్ణించలేదు. కాబట్టి జీవులు ఉదకంతో కూడి ప్రయాణించటం లేదు. అని వీరి వాదన. అది నిజం కాదు. ఎందుకంటే యజ్ఞయాగాలు చేసినవారు అలానే వెడుతున్నారని నమ్మకం.

యాగకర్మలు ఆచరించినవారు, జలపరివేష్టితులై స్వర్గలోకానికి పోతారు. అయితే ఇష్టాధికారులు కర్మఫలాన్ని అనుభవించటానికి చంద్రలోకం వెడుతున్నారనేది అబద్ధం. ఎందుకంటే వారు చంద్రుని చేరి అక్కడ అన్నము అవుతున్నారు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి దేవతలు వారిని భక్షిస్తారు. అంతేకాని వారు ఫలాన్ని అనుభవించడానికి వెళ్ళటం లేదు అని మళ్ళీ వాదన.

అది నిజం కాదు. ఇష్టాధికారులు దేవతలకు అన్నము అవుతారని, భోగపదార్థాలు అవుతారని శ్రుతులలో ఉన్నది. దేవతలకు అన్నమవుతారు అంటే భోగసాధనాలయి వారికి సంతోషం కలిగిస్తారు అని చెప్పారు. ఇష్టాధికారులు దేవతలకు అన్నమవుతారని చెప్పటం ప్రధానమైన విషయం కాదు. అలా అంటే స్మృతులకు భంగం వస్తుంది.

దేవతలకు అన్నమవుతారంటే ఉపభోగసాధనాలు అవుతారని అర్థం. అంటే భార్యాపుత్రులులాగా దేవతలకు వీరు భోగసాధనాలయి సంతోషం కలిగిస్తారు. వీరంతా ఆత్మజ్ఞానం లేనివారు. అందుచేతనే ఈ రకంగా అవుతున్నారు. ఎవరైతే నేను వేరు, దేవత వేరు అని భావిస్తారో వారు పశుప్రాయులు. మానవులకు పశువు భోగసాధనము. అలాగే మానవుడు కూడా పశువయి దేవతలకు భోగసాధన మవుతాడు. మానవుడు ఫలభోగం కోసం చంద్రలోకానికి సూక్ష్మభూత పరివేష్టితుడై వెడతాడు. అని చెప్పారు ఈ అధికరణలో

91. కర్మశేషం క్రొత్తజన్మను నిర్ణయిస్తుంది

ఈ విషయం రెండవదైన '**కృతాత్యయాధికరణము**'లో వివరించారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 299 "కృతాత్యయేఽనుశయవాన్ దృష్టస్మృతిభ్యాం యథేతమనేవం చ"

300 "చరణాదితి చేన్నోపలక్షణార్థేతి కార్ష్ణాజినిః"

301 "ఆనర్థక్యమితి చేన్న తదపేక్షత్వాత్"

302 "సుకృతదుష్కృతే ఏవేతి తు బాదరిః"

జగత్తులోని జీవరాశి అంతా కర్మలు చేస్తాయి. ఆ కర్మఫలాన్ని అనుభవించి, స్వర్గం నుంచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు కర్మశేషం వారిని అంటి ఉంటుంది. ఆ కర్మశేషమే నూతన జన్మను నిర్ణయిస్తుంది అంటారు గదా! **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ప్రవాహణుడు అనే రాజు ఉద్దాలకుడికి పంచాగ్నివిద్య బోధిస్తూ" మహర్షీ! మానవుడు నాలుగు భూతాల మిశ్రమ స్వరూపుడు. మరణానంతరము ఆ నాలుగు భూతాలు, ఆభూతాలలో కలిసిపోతాయి. మానవుని యోగ్యత అనేది అతడు చేసిన కర్మలమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అతడికి ఆత్మానుభవం కలిగితే దేవయానంలో ప్రయాణం చేసి మోక్షం పొందుతాడు. అట్టి మానవుడికి పునర్జన్మ ఉండదు. అలా కాకుండా ఐహికమైన కోరికలు తీర్చుకోవటానికే జీవిస్తూ, పుణ్యకర్మలు ఆచరిస్తూ జీవితం సాగించేవారు పిత్రుయానం గుండా స్వర్గం చేరతారు. అక్కడ వారి పుణ్యఫలం పూర్తిగా అనుభవించి, మళ్ళీ ఈ లోకంలో జన్మిస్తారు. పాపాలు చేసినవాడు అమృతత్త్వాన్ని, స్వర్గాన్నీ పోగొట్టుకుని, నీచమైన జన్మలు ఎత్తుతుంటాడు.

సంస్కారవంతులు, సదాచార సంపన్నులు ఉత్తమ యోని పొందుతారు. పాపాత్ములు పుడుతూ, శీఘ్రంగా చస్తూ ఉంటారు. పాపులు నీచమైన చావు చస్తారు. వీరి జీవితాన్ని అందరూ అసహ్యించుకుంటారు.

బ్రాహ్మణుల సొమ్ము దొంగతనం చేసేవాడు, మధిరపానం చేసే బ్రాహ్మణుడు, గురుపత్నీ సంగమం చేసేవాడు, బ్రహ్మహత్య చేసేవాడు. ఈ నలుగురూ పతితులు. వీరితో సహవాసం చేసేవాడు కూడా పతితుడే. వీరు పశువులు, పక్షులుగా జన్మిస్తారు. ఇంతకన్న నీచపుపనులు చేసేవారు క్రిమికీటకాలుగా పుడతారు. అని చెప్పారు.

ఇక్కడ అనుమానం ఏమిటంటే మానవులు స్వర్గం పొందటానికి అవసరమైన దానికన్న ఎక్కువకర్మను చేస్తారా? కర్మలో కొంతభాగం మాత్రమే అనుభవిస్తున్నారా? లేక కర్మశేషం లేకుండానే తిరిగి వస్తారా?

మానవుడు స్వర్గసుఖాల కోసం కర్మలు చేస్తున్నాడు. వాటి ఫలితము అనుభవించిన తరువాత, మిగిలిన కర్మతో కూడినవాడై తిరిగి ఈ లోకానికి వస్తున్నాడు. ఈ విషయం శ్రుతులు, స్మృతులు కూడా చెబుతున్నాయి.

స్వర్గసుఖాలు అనుభవించి వచ్చిన సంస్కారవంతులు, సదాచార సంపన్నులు ఉత్తమ యోనులందు జన్మిస్తారు. అంటే బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య యోనులు పొందుతారు. సంస్కారం లేనివారు కుక్కలు, పందులుగా, ఛండాలురుగ నీచయోనులందు జన్మిస్తారు. అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. దీని అర్థం ఏమంటే, అక్కడ ఆ కర్మఫలం పూర్తి అయ్యేవరకు ఉండి తరువాత భూలోకానికి వస్తాడు అంటే మానవుడు చేసిన కర్మకు ఫలితము స్వర్గనరకాల్లో అనుభవించాలి. మళ్ళీ ఆ కర్మననుసరించే ఉత్తరజన్మలు ఎత్తాలి.

ఇక తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఏ మార్గంగుండా వస్తారు? వెళ్ళిన మార్గం గుండానా? ఇంకొక మార్గం గుండానా? తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఏ మార్గం గుండా నయినా రావచ్చు. వెళ్ళిన మార్గం గుండానే రావాలనే నియమం ఏమీ లేదు.

శ్రుతులలో ఆచరణము, శీలము వలన జన్మ వస్తున్నది అంటున్నారు. అలాంటప్పుడు ఇష్టాధికారులు కర్మతో ద్యులోకం నుండి దిగి వస్తున్నారనటానికి అవకాశం లేదు అంటున్నారు. కాని ఇది నిజం కాదు. ఎందుకంటే ఆచారమనేది కర్మలోని భాగమే. 'కార్ష్ణాజిని' అనే మహర్షి ఈ సూత్రాన్ని సమర్థిస్తున్నాడు.

పుణ్యకర్మలే జన్మ హేతువులైనప్పుడు ఆచారమనేది అర్థం లేనిది అవుతుంది కదా అని వారి వాదన. కాని అట్లా జరగదు. **యజ్ఞాలు, యాగాలు మొదలైనవి ఆచారవంతుడు చేసినప్పుడు మాత్రమే మంచి ఫలితాన్ని ఇస్తాయి. ఆచారం లేకపోతే కర్మ ఫలప్రదం కాదు. ఆచార హీనుడైన వాడిని వేదాలుగాని, వేదోక్త కర్మలుగాని పవిత్రుణ్ణి చెయ్యలేవు.**

అయితే మానవుని ఉత్తరజన్మకు కర్మలే కారణంగాని, ఆచారము, శీలము కారణము కావు.

చరణము అనే పదానికి ఆచారము, అనుష్ఠానము, కర్మ అని అర్థం ఉంది. అయితే చరణము అనే పదానికి కొంతమంది ఆచారము అని అర్థం చెప్పినప్పటికీ, ఆచారమనేది కర్మలోని భాగమే. చరణము అంటే కర్మ అనే అర్థం చెప్పాలి. కాబట్టి చరణము అంటే పాపపుణ్యాలే అని బాదరి అనే మహర్షి అభిప్రాయపడుతున్నాడు. అందుచేత స్వర్గసుఖాలనుభవించిన వ్యక్తి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు కర్మశేషంతో వస్తాడు.

92. ఇష్టాపూర్తములు చెయ్యనివారికి చంద్రలోక ప్రాప్తి లేదు

చంద్రలోకానికి ఎవరు వెడతారు? అనే విషయం మూడవదైన **అనిష్టాది కార్యాధికారణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో పది సూత్రాలున్నాయి.

*సూత్రం - **303** "అనిష్టాదికారిణామపి చ శ్రుతమ్"*

***304** "సంయమనే త్వనుభూ యేతరేషామా రోహావరోహౌ తద్గతిదర్శనాత్"*

***305** "స్మరన్తిచ"*

***306** "అపిచ సప్త"*

***307** "తత్రాపి చ తద్వ్యాపారాదవిరోధః"*

***308** "విద్యాకర్మణోరితి తు ప్రకృతత్వాత్"*

***309** "న తృతీయే తథోపలబ్ధేః"*

***310** "స్మర్యతేఽపి చ లోకే*

***311** "దర్శనాచ్చ"*

***312** "తృతీయశబ్దావరోధః సంశోకజస్య"*

ఇష్టాపూర్త కర్మలు చేసినవారు చంద్రలోకానికి వెడతారు. మరి ఇష్టాపూర్తము లనబడే కర్మలు చెయ్యనివారికి కూడా చంద్రలోక ప్రాప్తి ఉన్నదా?"

యజ్ఞయాగాదులు చేసినవారే కాదు. నిషిద్ధ కర్మలు చేసిన వారికి కూడా చంద్రలోకం ప్రాప్తిస్తుంది. **కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు**లో ఈ లోకం నుంచి వెళ్ళేవారందరూ చంద్రలోకం చేరతారు అని చెప్పబడింది. పుణ్య పాపాలు చేసిన వారందరూ అక్కడికి చేరతారని చెప్పబడింది. కాబట్టి పుణ్యాత్ములు మాత్రమే చంద్రలోకం చేరతారనే మాట నిజం కాదు అని వీరి వాదన.

ఇష్టాపూర్తి కర్మలు చెయ్యనివారు యమలోకానికి పోయి, కష్టాలు అనుభవించి తిరిగి ఈ లోకంలో జన్మిస్తారు. వారికి చంద్రలోక ప్రాప్తి లేదు. పుణ్యకార్యాలు చేసిన వారికే చంద్రలోక ప్రాప్తి.

చంద్రలోకము పుణ్యఫలాన్ని అనుభవించటానికే ఉన్నది. పాపులకు అక్కడ స్థానం లేదు. **కఠోపనిషత్తు**లో యముడు నచికేతుడితో "వేదాలలో చెప్పిన పాపకర్మలు వదలిపెట్టని వాడు, ఇంద్రియలోలుడు, ఏకాగ్రత లేనివాడు, మనశ్శాంతి లేనివాడు బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పొందలేడు. బాలుడికి, డబ్బుమీద వ్యామోహంగల వాడికి, మూఢుడికి, పరలోక సాధనాలు తోచవు. వారంతా నా వశం అవుతారు అంటాడు. అంటే పాపాలు చేసినవారు యమలోకానికి పోతారు.

వ్యాసుడు, మనువు మొదలైన వారు పాపకర్ములు యమలోకానికి పోతారని చెబుతున్నారు.

రౌరవాది నరకాలు ఏడున్నాయని, అక్కడే పాపులు శిక్షలు అనుభవిస్తారని పురాణాలలో చెప్పబడింది.

కాని రౌరవాది నరకాలు మొత్తం పద్దెనిమిది రకాలు అని చెబుతున్నా, రౌరవాది నరకాల్లో చిత్రగుప్తుడు మొదలైనవారున్నారని, వారే పాపులకు శిక్షలు వేస్తారని ఉన్నదికదా. మరి యముడే పాప ఫలాన్ని అనుభవింప చేస్తాడని ఎలా చెప్పగలరు?

ఆ నరకాలన్నింటికి యముడే అధిపతి. **కఠోపనిషత్తు**లో యముడు "కర్మఫలం వల్ల లభించే ఫలితము అనిత్యము. ఆత్మ నిత్యము. ఆ విషయం తెలిసి కూడా నేను అగ్నిచయనం చేశాను. దాని ఫలితంగా మృత్యుదేవతనయ్యాను" అని నచికేతుడికి చెబుతాడు. కాబట్టి యముడే మృత్యుదేవత నరక లోకాలకు అధిపతి. చిత్రగుప్తాదు లందరూ యముడికి వశులై ఉంటారు.

వేదాలలో దేవయాన పితృయాన మార్గాలు రెండు చెప్పబడ్డాయి. ఉపాసన మార్గం దేవయనం. కాగా కర్మమార్గం పితృయానం. ఈ రెండు మార్గాలు లేని క్షుద్రులు జనన మరణ రూపమైన మూడవ మార్గం గుండాపోతారు. కాబట్టి వారికి చంద్రలోకప్రాప్తి లేదు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ప్రవాహణుడు చెబుతాడు" సంస్కార

వంతులు, సదాచార సంపన్నులు ఉత్తమయోని పొందుతారు. సంస్కారహీనులు కుక్కలు, పందులుగా జన్మిస్తారు. పాపాత్ములు పై రెండు మార్గాలలోను పోరు. వీరిది మూడవ మార్గం. అందుకనే నిత్యము ఇన్ని జీవులు చస్తున్నా పరలోకాలు నిండవు. చచ్చిన వారంతా అక్కడికి పోరు.

నూతన దేహం పొందటానికి ఐదు ఆహుతులు పూర్తి కావాలని **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో ప్రవాహణుడు పంచాగ్నివిద్యలో చెప్పాడు. కాని మూడవ మార్గంలో పోయేవారికి ఆ నియమం లేదు. అది లేకుండానే దేహారంభ నియమం కలుగుతుంది.

లోకంలో తలచబడుతున్నది కూడా. ఏమని? అయోనిజులకు అంటే స్త్రీ పురుష సంయోగం లేకుండానే జన్మించే వారికి ఈ నియమం లేదు. పురాణాలలో చెప్పబడిన సీత, ద్రౌపతి, ద్రోణాచార్యుడు, దృష్టద్యుమ్నుడు మొదలైన వారు ఈ కోవకు చెందినవారే. అలాగే క్రిమికీటకాదులు కూడా. వీరికి సంఖ్యానియమం లేదు.

స్వేదజాలు – బురద లేక చమట నుంచి పుట్టినవి

ఉద్భిజాలు – భూమి నుంచి పుట్టినవి

వీటి విషయంలో ఆహుతుల సంఖ్యానియమం లేదు.

అయితే **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో

అండజములు – గ్రుడ్డు నుండి పుట్టేవి

జీవజములు – జీవులవలన పుట్టేవి

ఉద్భిజములు – భూమి నుండి పుట్టేవి

అని మూడు రకాలే చెప్పారు గదా? మరి స్వేదజాలు ఎక్కడ నుంచి వచ్చాయి?

ఈ స్వేదజాన్ని, ఉద్భిజంతోనే గ్రహించాలి. ఉద్భిజము అంటే భూమిని ఛేదించుకుని పుట్టేది. స్వేదజము జలాన్ని ఛేదించుకుని పుడుతుంది. ఛేదించుకుని పుట్టటమనేది ఈ రెండింటికీ సమానమే.

93. అవరోహణలో జీవుడు ఆకాశాదుల సాదృశ్యాన్ని మాత్రమే పొందుతాడు

ఈ విషయం నాల్గవదైన **స్వాభావ్యాపత్త్యధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 313 "సాభావ్యాపత్తిరుపపత్తేః"

ఇష్టాపూర్తములాచరించే వారు చంద్రలోకాన్ని పొందుతారని, అక్కడ భోగాలు అనుభవించి తిరిగి భూలోకానికి వస్తారని చెప్పబడింది. వీరు చంద్రలోకం నుంచి వెళ్ళిపోతున్నాననే దుఃఖంతోనే వెళ్ళిన మార్గం గుండానే తిరిగి వస్తారు. ఆకాశాన్ని, ఆకాశం నుండి వాయువును పొంది, వాయువు నుండి - ధూమమై, ఆ ధూమం - అభ్రమై, (అభ్రము అంటే మబ్బు అని అర్థం.) అభ్రం-మేఘమై వర్షిస్తుంది. ఇలా తిరిగి వచ్చేవారు ఆకాశము, వాయువు, ధూమం, అభ్రం, మేఘము అవుతారని చెప్పబడింది. నిజంగా ఆకాశాదికంగా అయిపోతారా? లేక ఆయా భావాల్ని పొందుతారా?

ఎవరైనా సరే ఒకరి పోలికను పొందగలరే తప్ప, ఆ రూపాన్ని పొందలేరు. కాబట్టి తిరిగి వచ్చేవారు దుఃఖపూరితుడై కరిగిపోయి, క్రమంగా వాటి వాటి సాద్రుస్యాన్ని పొందుతూ వర్షరూపంలో భూమికి వస్తారు.

94. చంద్ర లోకం నుంచి దిగటం త్వరగానే జరుగుతుంది

ఈ విషయం ఐదవదైన **నాతిచిరాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 314 "నాతిచిరేణవిశేషాత్"

"చంద్రమండలం నుంచి వచ్చే జీవి ధాన్యరూపం పొందటానికి పూర్వం సాదృశ్యంలో పూర్వం ఉన్న రూపంలో ఎంత కాలం పాటు ఉంటుంది?"

ఆకాశంతో సాద్రూపం పొంది అంటే ఆకాశము, వాయువు, ధూమము మొదలైన వాటి రూపాలు (పోలికలు) పొంది అతితక్కువ కాలంలోనే వర్షరూపంలో భూమికి వస్తాడు. అవరోహణ క్రమంలో ఆలస్యం ఉండదు. త్వరగానే జరుగుతుంది.

95. జీవుడికి ధాన్యాదులతో సంసర్గ మాత్రమే ఉంటుంది.

ఈ విషయం ఆరవదైన **అన్యాధిష్ఠితాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 315 "అన్యాధిష్ఠితే పూర్వవదభిలాపాత్"

316 "అశుద్ధమితిచేన్న శబ్దాత్"

317 "రేతసిగ్యోగోఽథ"

318 "యోనేః శరీరమ్"

సంసర్గ అంటే సంబంధము అని అర్థం.

చంద్రమండలం నుంచి దిగి వచ్చేవారు వర్షరూపంలో నేలమీదికి వచ్చిన తరువాత ధాన్యము (వడ్లు), యవలు, ఓషధులు, నువ్వులు, మినుములు మొదలైన రూపాల్లో జన్మిస్తారు అని చెబుతున్నారు కదా. మరి ఇష్టాపూర్త కర్మలు చేసి, చంద్రలోక సుఖాలనుభవించి తిరిగి వచ్చేవారు కూడా, పాపాత్ములలాగా ఇలాంటి రూపాలు పొందవలసిందేనా?

కర్మశేషం గల జీవుడు పైన చెప్పినట్లుగా ఆకాశము, వాయువులతో సంసర్గము పొందినట్లుగానే, అన్యజీవులచే అధిష్ఠించబడినటువంటి ధాన్యపు గింజలతో సంబంధము మాత్రమే పొందుతాడు. కాబట్టి కర్మానుభవము మాత్రము ఉండదు.

కర్మశేషం కలిగిన జీవులు ధాన్యపు మొక్కలుగా పుట్టరు. ఆ రూపాల్లో పాపాత్ములు మాత్రమే పుడతారు. వీరు వర్షరూపంలో భూమి మీద పడి ధాన్యపు గింజలతో కలిసినప్పుడు వారికి కర్మఫలభోగమనేది ఉండదు. వీరు ఆకాశవాయు రూపాల్లో ఉన్నప్పుడు ఏ రకంగా కర్మఫలభోగం లేదో, ఇప్పుడూ అంతే. కాబట్టే ధాన్యం దంచటము, ఉడికించటము, చెట్లు నరకటము వలన వచ్చే బాధలు వీరికుండవు. ద్రోవలో వీటితో కొంతసేపు కలిసి ఉండి, తరువాత జన్మకై వెళ్ళిపోతారు. కాబట్టి కర్మశేషం గలవారికి ధాన్యపుగింజలు భోగస్థానాలు కావు.

యజ్ఞయాగాదులు చేస్తున్నప్పుడు వీరు ఆ కర్మలలో హింస చేస్తారు. దాని ఫలితంగానే ధాన్యం రూపంలో ఇందాక మీరు చెప్పినట్లు దంచటం వంటి కష్టాలు పడుతున్నారు. అని అంటున్నారు కదా?

యజ్ఞకర్మలు పరిశుద్ధమైనవికాదు అని అనకూడదు. వేదం, విధిరూపంలో ఆ యొక్క హింసను ధర్మమనే చెబుతున్నది.

ధర్మాధర్మాల నిర్ణయం శాస్త్రాలవల్ల జరుగుతుంది 'ఏ ప్రాణిని హింసించకూడదు' అనేది సామాన్య సూత్రం. దేవతల ప్రీతికోసం పశువు సంహరించాలి. ఇది విశేష వచనం. ఇది అధర్మం కాదు. హింస అంతకన్నా కాదు.

దేశకాలమాన పరిస్థితులను బట్టి ఒకప్పటి ధర్మము, ఇంకొకసారి అధర్మ మవుతుంది. అందుచేత యజ్ఞయాగాదులలో జరిగే హింస అశుద్ధమైనది కాదు. కాబట్టి చంద్రలోకం నుంచి తిరిగి వచ్చేవారు ధాన్యరూపం దాల్చరు.

వ్రీహ్యాదిభావం పొంది, రేతస్సును విడిచిపెట్టే పురుషుని యొక్క భావం కలుగుతంది.

అంటే కర్మశేషంతో చంద్రలోకం నుంచి వచ్చేవారు ధాన్యభావం తరువాత, రేతస్సును విడిచిపెట్టే యువకుల భావం పొందుతారు.

అందువల్ల జీవుడు వ్రీహ్యాదులతో సంబంధం పొందటమే తప్ప ఆయా ధాన్యాలుగా పుట్టటంలేదు అని తెలుస్తున్నది.

ఆ పురుషుడు యోనియందు రేతస్సును ఉంచటంవల్ల, తన కర్మలను అనుభవించటానికి వీలైన శరీరాన్ని ఆ యోనినుంచి పొందుతాడు. అందుచేతనే **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో సంస్కారవంతులు, సదాచారసంపన్నులు ఉత్తమయోనిని పొందుతారు. అంటే బ్రాహ్మణ క్షత్రియ, వైశ్యయోనులు పొందుతారు. సంస్కార హీనులు, కుక్కలు, పందులు, ఛండాలురుగా జన్మిస్తారు. ఇంకా పాపాత్ములు క్రిమికీటకాదులుగా జన్మిస్తారు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి కర్మశేషంతో భూమిని చేరే జీవికి ధాన్యపుగింజలతో సంబంధం మాత్రమే ఉంటుంది.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని మూడవ అధ్యాయంలోని
మొదటి పాదం పూర్తయింది.

మూడవ అధ్యాయం

రెండవ పాదం

జనన మరణాలకు సుఖదుఃఖాలకు కారణం కర్మఫలమే. కాబట్టి మానవుడికి వాటి మీద విరక్తి కలగాలి. అంటే పరమాత్మను గురించిన జ్ఞానం కలగాలి. ఈ జ్ఞానాన్ని రెండవ పాదంలో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఎనిమిది అధికరణలు, నలభై ఒక్క సూత్రాలు ఉన్నాయి.

96. స్వప్నావస్థలో జీవుని స్థితి

జాగ్రదావస్థ, సుషుప్తి ఈ రెండింటికీ మధ్య ఉన్నది స్వప్నావస్థ. ఈ స్థితిలో జీవి స్థితి ఎలా ఉంటుందనే విషయం ఇక్కడ వివరిస్తున్నారు. ఈ అధికరణ పేరు **సంధ్యాధికరణము** ఇందులో ఆరు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 319 "సంధ్యే సృష్టిరాహ హి"

320 "నిర్మాతారం చైకే పుత్రాదయశ్చ"

321 "మాయామాత్రం తు కార్త్స్న్యే నాభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్"

322 "సూచకశ్చ హి శ్రుతేరాచక్షతే చ తద్విదః"

323 "పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితం తతో హ్యస్య బన్ధ విపర్యయౌ"

324 "దేహయోగాద్వాసోఽపి"

సంధ్య అంటే స్వప్నము. జాగ్రత్, సుషుప్తులకు మధ్య స్థానము. స్వప్నంలో ఉంటూ మిగిలిన రెండు స్థానాలనూ చూస్తాడు ఆత్మపురుషుడు. నిద్రించేటప్పుడు ఆత్మపురుషుడు సమస్త లోకాలలోని అనుభవాలను తీసుకుని స్థూలశరీరాన్ని వదలి స్వప్న శరీరంలో ప్రవేశించి, ఆత్మజ్యోతి రూపమైన ప్రకాశంతో స్వప్నం చూస్తాడు. ఈ స్థితిలో స్వప్నద్రష్ట అయిన పురుషుడు తైజసుడు అని పిలువబడతాడు.

స్వప్నావస్థలో రథాలు, వాటికి కట్టే గుర్రాలు, అవి నడిచే మార్గాలు ఏవీ ఉండవు. అన్నింటినీ ఆ పురుషుడే రచించుకుంటాడు. అప్పుడు ఆనందము, మోదము, ప్రమోదము ఏవీ ఉండవు. అయినా వాటిని తానే కల్పించుకుంటాడు అని **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడ్డది. అయితే – స్వప్నంలోని స్థితి యధార్థమైనదా? లేక మిధ్యా?

స్వప్నమందలి సృష్టి వ్యావహారిక సత్యం. ఇది జాగ్రత్, సుషుప్తులకు మధ్య స్థానము. ఇక్కడ రథాలు, గుఱ్ఱాలు, మార్గాలు అన్నీ సృష్టించబడుతున్నాయి. ఈ సృష్టి యదార్ధమైనది అని వారి వాదన.

కొంతమంది స్వప్న పదార్థాలు నిర్మించేవాడు పరమేశ్వరుడు అంటారు. అతడు నిర్మించే కామవిషయాలు పుత్రాదులు. ఇంద్రియాలన్నీ నిద్రించిన తరువాత, పురుషుడు తాను కోరిన పదార్థాలను సృష్టిస్తూ మేల్కొంటాడు. అందుకే అతన్ని కామ నిర్మాతగా చెబుతారు.

కఠోపనిషత్తులో యముడు నచికేతుడితో వంద సంవత్సరాల ఆయువుగల పుత్రులను, పౌత్రులను కోరుకో. రాజ్యం కోరుకో, భోగభాగ్యాలు కోరుకో. అంతదాకా ఎందుకు? భూలోకంలో ఏవేవి నీకు దొరకవో అవన్నీ కోరుకో అంటాడు. ఇక్కడ 'కామ' అంటే పుత్రుడు అనే అర్థం కాబట్టి స్వప్నంలో పుత్రాదులను సృష్టించేది పరమాత్మ. జాగ్రదావస్థలాగానే, స్వప్నావస్థలో కూడా అతడే సృష్టికర్త. అందుచేతనే ఈ స్వప్నజగత్తు కూడా సత్యమైనదే అని వారి వాదన. అది నిజం కాదు.

స్వప్న సృష్టి అనేది మాయామాత్రమైనది. అది దేశకాలాది సమస్త ధర్మాలతో కనిపించదు.

స్వప్న సృష్టికి రూపం లేదు. అది యథార్థం కాదు. కల కనేవాడికి మాత్రమే కనిపిస్తుంది. ఇంకొక ప్రాణికి తెలియదు. అంతా మిథ్య. స్వప్నంలో రథాలు, గుఱ్ఱాలు అన్నీ కనిపిస్తాయి. కలకరిగి పోగానే ఏవి మిగలవు. ఇంత తక్కువ కాలంలో వీటిని సృష్టించేది ఎవరు. స్వప్నావస్థలో జీవుడు దేహంలో తన ఇష్టం వచ్చినట్లు విహరిస్తున్నాడు. ఈ మాయాస్వరూపాన్ని సృష్టించేది జీవుడు అంతేకాని ఈశ్వరుడు కాదు.

స్వప్నశాస్త్రం తెలిసినవారు, స్వప్నం శుభాశుభాలను సూచిస్తుంది అని చెబుతున్నారు. కామ్యకర్మలు చేసేటప్పుడు స్వప్నంలో స్త్రీని దర్శిస్తే, ఆ కర్మలయందు సమృద్ధి కలుగుతుంది. అలాగే ఏనుగుపై నెక్కినట్లు కలగంటే శుభము. గాడిద నెక్కితే అశుభము. రామాయణంలో త్రిజట స్వప్న వృత్తాంతము ప్రసిద్ధి చెందింది.

కాబట్టి స్వప్నము, మాయ, మిథ్య అని ఎలా అనగలము? అని వారి వాదన అది సరికాదు. స్వప్నంవల్ల కలిగే శుభాశుభాలు, లాభనష్టాలు నిజం కావచ్చు. కాని స్వప్నం మాత్రం మిథ్యే. మేలుకోగానే కల కరిగిపోతుంది. కాబట్టి అది అబద్ధం ఈ స్వప్నాలు సృష్టించేది జీవుడు.

ఈశ్వరుడు జీవుడు ఇద్దరూ ఒకటే.

ఈశ్వరుడు సంకల్పమాత్రం చేతనే జగత్తును సృష్టిస్తున్నాడు. జీవుడు కూడా తన సంకల్పంతో స్వప్న జగత్తును సృష్టిస్తున్నాడు. అలాంటప్పుడు స్వప్నజగత్తు మిథ్య ఎలా అవుతుంది? అనేది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

జీవుడు, ఈశ్వరుడు ఇద్దరూ ఒకటే జీవి అవిద్య లేదా అజ్ఞానంచే ఆవరించబడి ఉంటాడు. అందుచేత జీవుడికి ఈశ్వరుడికున్నంత శక్తి లేదు. జీవుడికి అజ్ఞానపు పొరలు తొలగిపోవాలి. అప్పుడు తాను, పరబ్రహ్మ ఇద్దరూ ఒకటే అని తెలుస్తుంది. మరుక్షణమే తాను పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాడు. ఇదే విషయం **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. ఒకే వృక్షం మీద రెండు పక్షులున్నాయి. అంటూ వివరించి జీవుడికి ఎప్పుడైతే భేదభావం నశించిపోతుందో, అప్పుడు అద్వైతభావం పొందుతాడు కాబట్టి జీవుడు సృష్టించే స్వప్నం నిజం కాదు.

జీవుని కుండే ఐశ్వర్య తిరోభావము దేహాది సంబంధంవల్ల కలుగుతుంది. దేహము, ఇంద్రియాలు, బుద్ధి, మనస్సు, వీటి సంయోగంవల్ల జీవుడికి సహజంగా ఉండవలసిన జ్ఞానము, ఈశత్వము తిరోభావము చెందుతాయి.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరిస్తూ జగత్తులోని నామరూపాలన్నీ దేనిలో లీనమై పోతున్నాయో, అదే బ్రహ్మ. అదే నీవు అంటాడు. అంటే జీవాత్మా పరమాత్మా రెండూ ఒక్కటే. అయినప్పటికీ అవిద్యతో కూడినది జీవాత్మ. అటువంటి జీవుడు చేసే సృష్టి శాశ్వతమైనది కాదు. అంతా మాయ. మిథ్య. అందుకే స్వప్నంఅంతా మాయ.

97. సుషుప్తిలో జీవుని స్థితి

ఈ విషయం రెండవదైన **తదభావాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 325 "తదభావో నాడీషు తచ్ఛ్రుతే రాత్మని చ"

326 "అతః ప్రబోధోఽస్మాత్"

ఇప్పటిదాకా స్వప్నావస్థ గురించి చెప్పారు. మరి సుషుప్తి అంటే ఏమిటి? సుషుప్త్యావస్థ అనేది నాడులా? పురీతత్తా? దహరాకాశమైన పరబ్రహ్మా? ఈ మూడు కలిసినదేదైనా ఉన్నదా? 'పురీతత్' అంటే హృదయంలో పద్మం ఆకారంలో ఉండే నాడీ మండలము. ఎందుచేతనంటే సుషుప్తిని గురించి ఉపనిషత్తులలో రకరకాలుగా వివరించారు. **మాండూక్యోపనిషత్తు**లో "నిద్రించినప్పుడు ఏ కోరికలూ లేని స్థితి. గాఢనిద్ర అదే సుషుప్తి. ఇందులో సంచరించే ప్రాజ్ఞుడే తృతీయ పాదం. ఈ స్థితిలో భేదభావాలుండవు. జాగ్రస్వప్నాలలోని అనుభవాలు ఇక్కడ కరిగిపోతాయి. అన్ని అనుభవాలు ఏకమై పోతాయి. కేవలం గ్రహణశక్తి మాత్రం నిలచిపోతుంది. పరస్పర విరుద్ధ భావాలు స్ఫురించవు. ఆ స్థితిలో ప్రాజ్ఞుడు ఆనందం అనుభవిస్తాడు. ఇది తమోగుణ ప్రధానమైన అవస్థ. ఇతడే అన్నిటికీ ప్రభువు ఈశ్వరుడు. సర్వమూ తెలిసినవాడు. అంతర్యామి, నియామకుడు అన్నారు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు ఆత్మజ్ఞానాన్ని తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు వివరిస్తూ "నిద్ర పోతున్నప్పుడు మనిషి తాత్కాలికంగా ఆత్మతో తాదాత్మ్యం చెందుతాడు. తేనెటీగలు తోటంతా తిరిగి మకరందాన్ని సేకరిస్తాయి. ఆ తేనెలోని ఏ బొట్టు ఏ పువ్వు నుంచి తీసిందో తెలియదు. అలాగే జీవరాశులు విడివిడిగా ఉన్నప్పటికీ ఆత్మలో లీనమై ఉంటాయి. అది నిద్రాసమయం లేదా మరణ సమయం కావచ్చు గాఢనిద్రలో గతం తెలియదు. వర్తమానం అసలే తెలియదు. అంతా అజ్ఞానం. అందువల్ల యదార్థమనేది తెలియదు. యదార్థాన్ని గుర్తించటం కష్టం" అంటాడు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో కాశీరాజైన అజాతశత్రువు బాలాకికి ఉపదేశం చేస్తూ "జీవుడు నిద్రిస్తుండగా ఇంద్రియాల యొక్క విషయాలన్నింటినీ, అనగా వాక్కు

మొదలైన ప్రాణాల విజ్ఞానాన్ని పూర్తిగా గ్రహించి హృదయాకాశంలో నిద్రిస్తున్నాడు. హృదయాకాశము పరమాత్మ ఉండేచోటు, నిద్రావస్థలో పురుషుడు శరీరము, ఇంద్రియాలు తనలో లీనం చేసుకుంటాడు. ప్రాణాలన్నింటినీ తనలోకి ఆకర్షించు కుంటాడు. వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము మొదలైన ఇంద్రియాలు మనస్సుతో సహా లోపలకు ఆకర్షింపబడతాయి. ఆ స్థితిలో క్రియ అనేది ఉండదు. క్రియాఫలం ఉండదు. కాబట్టి ఆత్మ తన నిజస్థితిలో ఉంటుంది. అంటూ ఇక్కడ సుషుప్తిని వివరిస్తున్నారు.

నాడుల్లో ప్రవేశించటం ద్వారా, స్వప్నమనేది లేని ఆ స్థితి అంటే సుషుప్తి, ఆత్మ యందు కలుగుతున్నది అని వేదాలలో చెప్పబడింది.

జీవాత్మకు సంబంధించిన సుషుప్తి, నాడులందు, బ్రహ్మమందు, పురీతత్తు అనే స్థానమందు కలుగుతున్నది. హృదయంలో పద్మం ఆకారంలో ఉండే నాడీ సమూహాన్ని 'పురీతత్' అంటారు. ఇది హృదయానికి ప్రాకారంలాంటి ఒక కోశము. శ్రుతివాక్యాలు నాడులు, పురీతత్తు, బ్రహ్మ అనేవి జీవుడికి సుషుప్తి స్థానాలని చెప్పినాయి. ఈ నాడులగుండా పురీతత్తులో ప్రవేశించి అక్కడ బ్రహ్మము నిద్ర పోతుంది.

ఆత్మలో నిద్రించి ఉన్నాడు కాబట్టి, ఆత్మనుంచే మేలుకుంటాడు. నాడులద్వారా పురీతత్తులో ప్రవేశించి, హృదయాకాశంలో నిద్రిస్తాడు. నాడులుగాని, పురీతత్తుగాని సుషుప్తి స్థానమయి ఉంటే, అక్కడి నుంచే మేల్కొనాలి. కాని అలా చెప్పలేదు కాబట్టి బ్రహ్మమే సుషుప్తి స్థానము. అందుకే సుషుప్తిలో బ్రహ్మభావాన్ని పొందుతాడు. అంటూ రెండవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

98. సుషుప్తిలో బ్రహ్మతో ఏకీభవించి మళ్ళీ అందులోంచే మేల్కొంటాడు

ఈ విషయం మూడవదైన '**కర్మానుస్మృతిశబ్ద విద్యాధికరణము**'లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 327 "స ఏవ తు కర్మానుస్మృతిశబ్ద విధిభ్యః"

"జీవుడు హృదయస్థానంలో ఉన్న బ్రహ్మలో నిద్ర పోతున్నాడు. మళ్ళీ అందులో నుండే మేల్కొంటున్నాడు. అంటున్నాము. సుషుప్తి పొందిన జీవుడే మళ్ళీ

మేల్కొంటున్నాడనటానికి నిదర్శనం ఏముంది? పెద్దదైన సముద్రంలో చిన్న నీటి బొట్టు వేశాం. అది అందులో కలిసిపోయింది మళ్ళీ బయటకు తీసినప్పుడు ఆ బొట్టే రావాలనే నియమం ఏముంది? అలాగే పరమాత్మలో అనేక జీవులు కలిసిపోతాయి. అసంఖ్యాకమైన జీవులకు సుషుప్తి స్థానంగా ఉండే పరమాత్మ నుండి, ఆ జీవులే మేల్కొంటున్నాయని ఎలా చెప్పగలం? ఇంకా ఇతరమైనవి రావచ్చు కదా?" అనేది అనుమానం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

1. కర్మ 2. అనుస్మృతి 3. శబ్దము 4. విధి అనే కారణాల వల్ల నిద్రించిన మానవుడే మళ్ళీ మేల్కొంటున్నాడు. అంతేకాని ఇంకొకడు కాదు.

1. కర్మ : కొంత పనిచేసి విశ్రాంతి తీసుకుని మర్నాడు మిగిలిన పని పూర్తి చేస్తున్నాం. పని ఎక్కడ ఆపామో మేల్కొన్న తరువాత మనకు తెలుస్తుంది. ఎందుకని? ఆ పనిని అక్కడ ఆపింది మనమే కాబట్టి. అందుచేత సుషుప్తి తరువాత అంటే మెలకువ వచ్చిన తరువాత ఉండేది, అంతకు ముందున్నవాడే.

2. అనుస్మృతి : ఇందులో 'అను' అంటే సుషుప్తికి పూర్వం ఉన్న నేనే మెలకువ తరువాత నేను. అనే జ్ఞానం కలగటం. స్మృతి అంటే జ్ఞాపకం. గతంలో చేసినది గుర్తు రావటం.

3. శబ్దం : శబ్దం అంటే వేదం. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో జీవి ఏ రూపంలో ఉన్నప్పటికీ, అంటే పులి, సింహము, మనిషి ఏదైనా కాని, అనంత చైతన్య సముద్రంలో కలిసిపోయిన తరువాత తన రూపాన్ని పోగొట్టుకుంటుంది. జీవులన్నీ ఏ తత్త్వంలో కలిసిపోతాయో, అదే బ్రహ్మ. ఈ రకంగా వేదాలలో అనేకసార్లు, అనేకచోట్ల చెప్పబడింది.

4. విధి : యజ్ఞయాగాది విధులు. ఏవో ఫలితాలు వస్తాయని యజ్ఞయాగాది కర్మలు చేస్తున్నారు. ఇవాళ నిద్రపోయినవాడు, రేపు మేల్కొనేవాడు ఒక్కడే. అలా కాకపోతే ఈ కర్మలు, వాటివల్ల వచ్చే ఫలితాలు వ్యర్థమే.

ఇక సముద్రంలో కలిపే నీటి బిందువు. జీవుడు ఉపాధి రహితంగా అంటే శరీరం లేకుండా లీనం కావటం లేదు. నీటిబిందువును ఒక సీసాలో ఉంచి సముద్రంలో పారేశాము. మళ్ళీ ఆ సీసాను తీసినప్పుడు, అంతకుముందు మనం అందులో ఉంచిన బిందువే ఉంటుంది. అలాగే శరీరంతో ఉన్న జీవుడు మళ్ళీ మేల్కొంటాడు. కాబట్టి జీవుడు సుషుప్తిలో బ్రహ్మలో ఏకీభావం పొంది, మళ్ళీ అందులో నుంచే మేల్కొంటాడు.

99. మూర్ఛ యొక్క స్వరూపము

ఈ విషయం నాల్గవదైన **'ముగ్ధాదికరణము'**లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 328 "ముగ్ధేఽర్ధసంపత్తిః పరిశేషాత్"

"అవస్థాత్రయము గురించి తెలుసుకున్నాము. మరి ముగ్ధావస్థ అంటే మూర్ఛలో ఉన్న వాడి స్థితి ఏమిటి? పైన చెప్పిన అవస్థలు దేనిలోనైనా చేరతాడా? లేక అది ప్రత్యేకమైన అవస్థా?" అని అనుమానం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

మూర్ఛ అనేది సగం సుషుప్తి, సగం మరణ ధర్మంతో కూడి ఉంటుంది అని పరిశేష న్యాయం. అంటే జాగ్రద్, స్వప్న, సుషుప్తి మరణావస్థలలో దేనిలోనూ చేరకుండా ఉండే స్థితి. వేదాలలో ఎక్కడా కూడా ఐదవ స్థితి గురించి చెప్పలేదు. కాబట్టి మూర్ఛ అనేది దేనికి చెందదు. దేనిలోనూ అంతర్భూతం కాదు. ప్రత్యేక అవస్థ అంతకన్నా కాదు. మేలుకొని ఉన్నవాడిలాగా మూర్ఛపోయిన వాడికి బాహ్యజ్ఞానం ఉండదు. అలా అని అంతరజ్ఞానం అంతకన్నా ఉండదు. అసలు అతనికి ఏ విధమైన జ్ఞానము ఉండదు. అతని శరీరం కూడా అదుపులో ఉండదు. వాలిపోతుంది. అతడు స్వప్నాలు చూడలేడు. మనోవ్యాపారాలు అసలుండవు. కాబట్టి అది స్వప్నావస్థ కాదు.

శ్వాస ఆడుతోంది. ప్రాణమున్నది. కాబట్టి మరణం కాదు. పోనీ గాఢనిద్రలో ఉన్నాడా? అంటే అలానూ లేదు అది సుషుప్తి కాదు. ఈ రకంగా అన్ని అవస్థల లక్షణాలూ ఉన్నాయి. కాని ఏ అవస్థా కాదు.

100. బ్రహ్మకు సగుణ నిర్గుణ రూపాలు

బ్రహ్మకు ఉపాసన కోసం సాకారం చెప్పబడింది. లేకపోతే అతడు నిరాకారుడే అనే విషయాన్ని ఐదవదైన **'ఉభయలింగాధికరణము'**లో వివరించారు. ఇందులో పదకొండు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 329 "న స్థానతోఽపి పరస్యోభయలిఙ్గం సర్వత్ర హి"

330 "న భేదాదితి చేన్నప్రత్యేకమతద్వ చనాత్"

331 “అపి చైవమేకే”

332 “అరూపవదేవ హి తత్ప్రధానత్వాత్”

333 “ప్రకాశవచ్చావైయర్థ్యాత్”

334 “ఆహ చ తన్మాత్రమ్”

335 “దర్శయతి చాథో అపి స్మర్యతే”

336 “అత ఏవ చోపమా సూర్యకాదివత్”

337 “అమ్బువదగ్రహణాత్తు న తథాత్వమ్”

338 “వృద్ధిహ్రాసభాక్త్వమన్తర్భావాదు భయసామఞ్జస్యాదేవమ్”

339 “దర్శనాచ్చ”

బ్రహ్మను గురించి వేదాలు రకరకాలుగా చెబుతున్నాయి. కొన్నిసార్లు బ్రహ్మసాకారుడు అన్నాయి. మరికొన్నిసార్లు నిరాకారుడు అన్నాయి. మరి బ్రహ్మసాకారుడా, నిరాకారుడా, లేక సాకార నిరాకారాల్లో ఉంటాడా?

ఉపాధివలన కూడా బ్రహ్మకు ఉభయత్వం లేదు. వేదాలలో కూడా నిర్గుణమే చెప్పబడింది.

పరబ్రహ్మ స్వరూపము సాకారము, నిరాకారము అని రెండుగా ఎప్పుడూ లేదు. ఉన్నది ఒక్కటే. అదే నిర్గుణబ్రహ్మ. ఉపాధివల్ల రెండుగా కనపడరాదా? అంటే కనపడరాదు. నీళ్ళను నిప్పులమీద కాస్తే అవి వేడెక్కుతాయి. నీళ్ళస్వభావం వేడికాదు. ఇలా వేడెక్కటంవల్ల నిప్పు స్వభావములోనూ మార్పుండదు. అలాగే ఉపాధివల్ల బ్రహ్మకు రెండు రూపాలు రావు. **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఆత్మకు చావు పుట్టుకలు లేవు. అది స్వయంభువు. నాశరహితమైనది. శాశ్వతమైనది.

అన్ని వేదాంత వాక్యాలలోనూ నిర్గుణబ్రహ్మమే చెప్పబడలేదు. బ్రహ్మకు నాలుగు పాదాలున్నాని కూడా చెప్పారు. అని వీరి వాదన.

వేదాలలో బ్రహ్మను గురించి భేదం కనిపిస్తోంది. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో మనస్సు అనే బ్రహ్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయి.

మొదటి పాదం - వాక్కు

రెండవ పాదం - ప్రాణం

మూడవ పాదం - నేత్రం

నాల్గవ పాదం - శ్రోత్రం

మాండూక్యోపనిషత్తులో ఆత్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయి. అవే జాగ్రద్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయములు. శాస్త్రాన్ని కాదనలేము. అందుచేత బ్రహ్మకు ఆకారం ఉంది. అంటున్నారు.

కాని అది సరి కాదు. అలా అనటానికి వీలు లేదు. పరమేశ్వరుడికి ఆకారం లేదు. అన్ని వస్తువులందు ఉన్నాడు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు చెబుతున్నాడు. జీవులన్నీ తమ నామరూపాలు కోల్పోయి, ఏ పురుషుడిలో కలిసిపోతాయో, అతడే ఆత్మ. అదే నీవు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతున్నాడు.

లోకంలో ఉన్నదంతా ఆత్మే. ఆత్మయే అందరిలోనూ ఉన్నది. ఆత్మనుండే అన్నీ పుట్టాయి. అందులోనే లయం అవుతున్నాయి. ఆ పరమేశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి అన్నిటా చైతన్యమూర్తి అని చెబుతూ "వాయువులో ఉంటూనే వాయువును నియంత్రిస్తాడు. వాయువే అతడి శరీరము. కాని వాయువు అతన్నెరగదు. అతడే నీలో ఉన్న ఆత్మ.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నాలుగు దిక్కులూ పరబ్రహ్మ యొక్క మొదటి పాదం. భూమి ఆకాశము సముద్రాలు రెండవ పాదం. అగ్ని సూర్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుల్లతలు మూడవ పాదం. ప్రాణం, దృష్టి, శ్రోత్రము ఇవన్నీ నాల్గవ పాదం అని చెప్పారు. ఉపకోశలుడికి అగ్నులు బ్రహ్మోపదేశం చేస్తూ ఆకాశంలో ఉన్న సూర్యునిలో ఏ తత్త్వమైతే ఉన్నదో, అదే నీలోనూ ఉన్నది. దిక్కులు, నక్షత్రాలు, నీరు, నింగి అన్నింటిలోని తత్త్వము ఒక్కటే. అదే పరబ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. కాబట్టి బ్రహ్మనిరాకారము, నిర్గుణము అంతేకాని బ్రమ్మకు రెండు రూపాలు లేవు.

బ్రహ్మకు ఆకారము కేవలము ఉపాసన కోసమే చెప్పారు అంతే తప్ప వేరు కాదు. పరబ్రహ్మ నిరాకారుడే. ఇందులో సందేహం లేదు.

పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని మనసుతోనే పొందాలి. దాన్ని తెలుసుకున్న తరువాత ఇంక భేదముండదు. బ్రహ్మలో భేదాన్ని చూసేవాడు జనన, మరణ వలయంలో చిక్కుకుపోతాడు. అంతేకాదు. అనుభవించేవాడు, అనుభవించబడేది, ప్రేరేపించేవాడు ఈ మూడు భాగాలు ఉన్నదే బ్రహ్మ.

కొన్నిచోట్ల వేదంలో బ్రహ్మసాకారుడని, కొన్నిచోట్ల నిరాకారుడని చెప్పారు కదా? మరి అలాంటప్పుడు బ్రహ్మ నిరాకారమే అని ఎలా చెబుతారు? మళ్ళీ అనుమానం.

రూపం, గుణం, ఆకారం లేనట్టి బ్రహ్మనే గ్రహించాలి. వేదంలో అలాంటి బ్రహ్మనే చెప్పారు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో ఉషస్తికి చెబుతున్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. నీ ఆత్మయే బ్రహ్మ. నోటితోనూ, ముక్కుతోనూ ఊపిరి పీల్చే విజ్ఞానమయుడైన ఆత్మయే సర్వాంతర్యామి. అపానక్రియ ఆచరించేవాడే సర్వాంతర్యామి. వ్యానక్రియ ఆచరించేవాడే సర్వాంతర్యామి. ఉదానక్రియ ఆచరించేవాడే సర్వాంతర్యామి అయిన నీ ఆత్మ. బ్రహ్మము స్థూలమూ కాదు. సూక్ష్మమూ కాదు. పొడవూ కాదు పొట్టీ కాదు. శబ్ద స్పర్శరూప రసాదులు లేనటువంటిది. నాశనరహితమైనటువంటిది. **ముండకోపనిషత్తు**లో ఆ బ్రహ్మ కారణము లేనివాడు ఆకారము లేనివాడు అని చెప్పబడింది. **ఈశావాశ్యోపనిషత్తు**లో ఆత్మదూరంగా ఉన్నది. దగ్గరగా ఉన్నది. లోపలా ఉన్నది, బయటా ఉన్నది. సృష్టికి అతీతమైనది. ఉపాదియుతము అన్నారు. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో ఆకాశము బ్రహ్మ, వాయువు బ్రహ్మ, అగ్ని బ్రహ్మ. ఈ విధంగా పంచభూతాలు తన్మాత్రలు బ్రహ్మమని చెప్పబడింది. ఈ రకంగా బ్రహ్మ ఆకారం లేనివాడు. సర్వత్ర వ్యాపించి ఉన్నాడని చెప్పబడింది. అయినప్పటికీ సాకారబ్రహ్మను గూర్చి అనేకచోట్ల చెప్పారు కదా ? వాటి సంగతి ఏమిటి?" అనే అనుమానం వస్తుంది.

సూర్యరస్మి వంకరగా రాదు. సరాసరి వస్తుంది. అలాంటి సూర్యరశ్మికి చెయ్యి అడ్డు పెట్టినట్లైతే, అది వంకరగా వస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది. అలాగే ఉపాధి భేదం చేత పరమాత్మ సాకారంగా దర్శనమిస్తుంది. ఇది కేవలం ఉపాసన కోసం చెప్పబడింది.

కాబట్టి శ్రుతివాక్యాలన్నీ బ్రహ్మ గురించి చెప్పాయి. అంతేగాని వేరు కాదు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు చెబుతాడు. ఓ మైత్రేయీ నీళ్ళలో వేస్తే ఉప్పు కరుగుతుంది. ఆ ఉప్పు నీరంతా వ్యాపించి ఉంటుంది. అదే విధంగా అద్భుతమైన శక్తిగల పరమాత్మ అనంతుడు అవ్యయుడు. విజ్ఞానఘనుడు. అతను ఉపాధులతో కలిసి, అవి నాశనమయినప్పుడు, తానుకూడా నాశనం అయినట్లు కనిపిస్తాడు. అంటే పరమాత్మ లోపల, బయటా అంతటా వ్యాపించి ఉన్న రసస్వరూపం.

ఆయనకు అనేక రూపాలు లేవు అంటూ, వేదం రూపంలేని పరబ్రహ్మను గురించే చెబుతున్నది.

అతడు మనకు తెలుసా? అంటే తెలియదు. తెలియదా? అంటే తెలుసు. సాధారణ బ్రహ్మము అందరికీ తెలుసు. కాని బ్రహ్మను గురించిన విశేషము ఎవరికీ తెలియదు. అందుకే ఎవరికైతే తెలియదో వారికి తెలుసు అని **కేనోపనిషత్తు** చెబుతున్నది. ఈ విధంగా వేదాలలోనే కాదు. స్మృతులలో కూడా అదే విధంగా చెప్పబడింది. **దేవీభాగవతం**లో దేవతలందరూ తారకాసురుని బాధలు పడలేక హిమాలయాల్లో తపస్సు చేశారు. వివిధ రకాల అర్చనలు, ఆరాధనలు, పూజలు, యోగము చేశారు. అప్పుడు చైత్రశుద్ధ నవమి రోజున వారికి దేవి దర్శనమయింది.

అప్పుడు వారికి ఏం కనిపించింది? అంటే వేదసమ్మతమైన పరంజ్యోతి వారి ఎదుట ప్రత్యక్షమైంది. దేవిరూపము రూపుదాల్చిన నాలుగు వేదములచే స్తుతించబడుతున్నది. కోట్లకొలది సూర్యకాంతులతో ప్రకాశిస్తున్నది. చంద్రకాంతుల చల్లదనం కలిగి ఉన్నది. ఆ రూపము కొన్నికోట్ల మెరుపులు ఒక్కసారి మెరిసినట్లున్నది. దానికి పైన, క్రింద, ప్రక్కన అనే తేడాలు లేవు. నడుమ, అడ్డము అనేవి లేవు. ఆద్యంతములు లేవు. కాళ్ళు చేతులు లేవు. స్త్రీ పురుష నపుంసక భేదాలు లేవు. ఆ కాంతిని చూడలేక దేవతలు కనులు మూసుకున్నారు. (దేవీభాగవతం, సప్తమ స్కంధము 31వ అధ్యాయము) అంతలోనే ఆ దివ్యతేజస్సు ఒక స్త్రీ రూపం దాల్చింది. ఆవిడే పరమేశ్వరి. పరమేశ్వరుని అసలు రూపం నిరాకారము. కాని ఉపాసన కోసం మాత్రము రూపం చెప్పబడింది.

అంతేకాకుండా కొన్నిచోట్ల వివరించటానికి వీలులేక, వ్యతిరేక, నిషేధ భావాలలో చెప్పబడింది. 'బ్రహ్మ అనాదియైనది. ఇంద్రియాలకు గోచరము కానిది ఉన్నదని, లేదని చెప్పటానికి లేనటువంటిది' కాబట్టి వస్తుతః బ్రహ్మము నిర్గుణమే.

అందుకనే పరమాత్మ నీటిలో కనిపించే సూర్యబింబము వంటివాడు అంటారు.

కాంతివంతమైన సూర్యుడు ఒక్కడే. వివిధ కుండలలో నీరు పోసినప్పుడు ఒకదానిలో పెద్దగా, ఒకదానిలో చిన్నగా కనిపిస్తాడు. ఇది ఉపాధి భేదము. అలాగే పరమాత్మ కూడా ఉపాధి భేదంవల్ల వివిధ ఆకారాలుగా దర్శనమిస్తున్నాడు. అంతేకాని అతడు రూపరహితుడు. కాని అవిద్యచే కూడినవాడై వివిధ రకాలుగా కనిపిస్తున్నాడు.

'బ్రహ్మ విషయంలో ఉదకంలాంటి పదార్థం ఏదీ లేనందున, మీరు చెప్పినది సరిపోదు.'

ప్రతిబింబం పడాలంటే ముందు బింబం ఉండాలి. దానికి ఒక రూపం ఉండాలి. అది ఉపాధికి దూరంగా ఉండాలి. ఇంకా సూర్యుణ్ణి చెప్పినప్పుడు, అతడికి దూరంగా నీరున్నది. అందుకనే సూర్యబింబం ప్రతిఫలిస్తోంది. కాని ఆత్మ అనేది రూపంకల పదార్థము కాదు. అది అన్నింటియందు వ్యాపించి ఉన్నది. దానికన్న వేరైనదేదీ లేదు. కాబట్టి మీరు చెప్పిన ఉదాహరణ సరిపోదు." దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

సూర్యుడు జలంలో ప్రతిబింబిస్తున్నాడు కాబట్టి వృద్ధి, క్షయము పొందుతున్నాడు. అదే విధంగా పరబ్రహ్మ ఉపాధిని పొందటంవల్లనే వృద్ధి క్షయాలు పొందుతాడు.

అంటే నీరు పోసినటువంటి కుండ, మూకుడు, బాన, చట్టి మొదలైన వాటి భేదం వల్ల సూర్యబింబం పెద్దదిగానో, చిన్నదిగానో కనిపిస్తుంది. అలాగే బ్రహ్మకూడా ఉపాధి భేదంతో పెరగటం, తగ్గటం, చలించటం, మొదలైన లక్షణాలున్నట్లు కనిపిస్తోంది.

"సూర్యుడు జలంలో కనిపించినట్లుగా ఆత్మ ఈ దేహము మొదలైన వాటిలో కనుపించటం లేదు కదా?" అనేది మళ్ళీ అనుమానం.

ప్రతిబింబం రూపంలో పరమాత్మ దేహంలో ప్రవేశించాడు అని వేదంలో చెప్పబడింది. కాబట్టి బ్రహ్మము నిర్విశేషమే.

పరమేశ్వరుడు రకరకాల ఆకారాలలో 84 లక్షల జీవరాసుల్ని సృష్టించాడు. ఇంద్రియాలను కలిగిన మానవులను సృష్టించి, అందులో ప్రవేశించాలనుకున్నాడు. బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా ప్రవేశించాడు అని **ఐతరేయోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. ఈ రకంగా ఉపాధిలో ఉండటంచేతనే బ్రహ్మకు వృద్ధిక్షయాలు కలుగుతున్నాయి. అంతేగాక ఉపాసన కోసమే అతనికి సాకారంకూడా చెప్పబడింది. లేకపోతే బ్రహ్మనిరాకారుడే. సాకారమనేది లేదు.

101. 'నేతి' పదం బ్రహ్మను నిరోధించదు

ఈ విషయాన్ని ఆరవదైన **ప్రకృతైతావత్యాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో తొమ్మిది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 340 "ప్రకృతైతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ భూయః"

341 "తదవ్యక్తమాహ హి"

342 "అపి సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమా నాభ్యామ్ "

343 "ప్రకాశాదివచ్చావైశేష్యం ప్రకాశశ్చ కర్మణ్యభ్యాసాత్"

344 "అతోఽ నన్తేన తథాహి లిఙ్గమ్"

345 "ఉభయవ్యపదేశాత్త్వహి కుణ్డలవత్"

346 "ప్రకాశాశ్రయవద్వా తేజస్త్వాత్"

347 "పూర్వవద్వా"

348 "ప్రతిషేధాచ్చ"

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో మూర్తామూర్తాలను వివరించారు. అందులో పృథివి, జలము, అగ్ని ఈ మూడూ మూర్తములు (స్థూలములు) అని ఆకాశము, వాయువులు అమూర్తములు అంటే సూక్ష్మములనీ పండితులు బ్రహ్మదర్శనం కోసం నేతి, నేతి న ఇతి, న ఇతి ఇది కాదు ఇది కాదు అంటూ శోధన చేస్తారు అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ నేతి అనే పదం రెండుసార్లు చెప్పారు. ఒకటి మూర్తామూర్తాన్ని, రెండవది బ్రహ్మను నిషేధించటానికే ఈ రకంగా చెప్పారు. అ ందుచేత శ్రుతివాక్యము బ్రహ్మను నిషేధిస్తున్నది కదా?"

ఇక్కడ నేతి నేతి అనే పదాలవల్ల వేదము మూర్తామూర్తాలను నిషేధిస్తున్నది. అంతేకాని బ్రహ్మను కాదు. ఈ రకంగా అన్నింటినీ నిషేధించగా మిగిలేది బ్రహ్మము. అదే సత్యమైనది, నిత్యమైనది, శాశ్వతమైనది.

అయితే 'బ్రహ్మ అనేది ఉంటే ఎందుకు కనిపించదు?' అని ఈసారి అనుమానం.

బ్రహ్మ అవ్యక్తము. వ్యక్తము కానటువంటిది. కనులతో దానిని చూడలేము. చెవులతో వినలేము. 'ఆత్మ కండ్లచేత చూడబడదు. చెవులతో వినబడదు మాట్లాడబడదు' అని చెప్పారు. నేతి నేతి అంటూ నిరూపింపబడిన ఆ ఆత్మ గ్రహించటానికి వీలు కాదు. ఆత్మ తెలియరానిది. ఇంద్రియాలకు విషయం కానిది అని గీతలో చెప్పబడింది.

యోగులు మొదలైనవారు సమాధి స్థితిలో ఆత్మదర్శనం చేసుకుంటున్నారు. అని వేదాలు, పురాణాలు చెబుతున్నాయి. ఆత్మ అనేది కనులతో చూడబడదు. చెవులతో వినబడదు. ఆలోచింపబడదు. ఆత్మ దర్శనానికి ఇంద్రియాలు అసమర్థములు. ఇంద్రియాలతో ఆత్మను చూడలేము. అందుకే మోక్షగామి, ఇంద్రియాలను అంతర్ముఖం చేసి ఆత్మను దర్శించాలి.

జీవాత్మ పరమాత్మలకు భేదం లేదు. ఆ రెండూ ఒక్కటే. కేవలము వస్తురూపము పొందటంవల్ల భేదభావము కనిపిస్తున్నది.

భేదమనేది ఉపాధివల్ల వచ్చింది. అజ్ఞానంవల్లనే ఉపాధి వచ్చింది. ఉపాధి నివృత్తి చెందగానే జీవుడికి అభేదం కలుగుతుంది. అప్పుడు జీవుడు కూడా అనంతమైన బ్రహ్మ అవుతాడు. కాబట్టి పరమేశ్వరుడు నిర్గుణుడే.

జీవాత్మ పరమాత్మలకు భేదం లేదు. చుట్ట చుట్టుకుని పడుకున్న పాము చుట్టకు, పొడవుగా ఉన్న పాముకు మధ్యన తేడా ఎంతో, జీవాత్మ పరమాత్మల మధ్య తేడా కూడా అదే.

బారుగా ఉన్న పాముకు, పాము చుట్టకు తేడా లేదు. అలాగే జీవేశ్వర పరమేశ్వరులు ఒక్కటే. నిర్వికారుడైన పరమేశ్వరుని ధ్యానిస్తున్నవాడే జీవుడు. పరాత్పరుడైన ఆ దివ్య పురుషుని జీవుడు పొందుతున్నాడు. ఇదే వీరి మధ్య భేదము. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "ఎవరు లోపల ఉంటూ, అన్నింటినీ నియమిస్తున్నాడో,

అతడే ఆత్మ" అని చెప్పారు. ఇక్కడ నియమిస్తున్నవాడు, నియమింపబడేవాడు, ఇద్దరూ ఒక్కటే. మహావాక్యాలు కూడా ఈ మాటే చెబుతున్నాయి.

తత్త్వమసి – నీవే ఆత్మవు.

అహంబ్రహ్మ అస్మి – నేనే పరబ్రహ్మను

కాబట్టి జీవాత్మ పరమాత్మలు రెండూ ఒకటే వేరు కాదు.

సూర్యుడికీ, సూర్యకాంతికి ఏ విధమైన తేడా ఉన్నదో, జీవాత్మ పరమాత్మల మధ్య అదే తేడా ఉన్నది.

సూర్యుడు, కాంతి ఈ రెండూ వేరు కాదు. వీటికి తేడా లేదు. కాని చూడటానికి భేదం ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. అలాగే జీవాత్మ పరమాత్మ కూడా

గతంలో చెప్పినట్లుగానే ఈ భేదం అనేది ఉపాధివల్ల వచ్చింది. అంటే అవిద్య అజ్ఞానంవలన వచ్చింది. అవిద్య నశిస్తే ఈ భేదభావం కూడా నశిస్తుంది.

పరమాత్మ కన్న భిన్నమైన చేతనం లేదు. బ్రహ్మకన్న వేరైన ప్రపంచం లేదు. పరమాత్మకన్న వేరైన ద్రష్ట ఎవరూ లేరు. బ్రహ్మకారణ రహితుడు. కార్యరహితుడు. బ్రహ్మకన్న భిన్నమైనది ఏదీ లేదు. నేతి అనే పదం బ్రహ్మని నిరోధించదు.

102. బ్రహ్మము అద్వితీయము

బ్రహ్మ ఒక్కటే. రెండవది లేదు అనే విషయం ఏడవదైన **పరాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఏడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 349 "పరమతః సేతూన్మానసంబన్ధ భేదవ్య పదేశేభ్యః"

350 "సామాన్యాత్తు"

351 "బుద్ధ్యర్థః పాదవత్"

352 "స్థానవిశేషాత్ ప్రకాశాదివత్"

353 "ఉపపత్తేశ్చ"

354 "తథాన్యప్రతిషేధాత్"

355 "అనేన సర్వగతత్వమాయామ శబ్దాదిభ్యః"

"ఇంతవరకూ పరమాత్మ కన్న వేరైనది ఏదీ లేదు అని చెప్పారు. కాని వేదంలో కొన్నిచోట్ల సేతువు (వంతెన) అంటూ భేదాన్ని చెప్పటంవల్ల బ్రహ్మకన్న వేరైన వస్తువు ఏదైనా ఉన్నదా?" అనే అనుమానం కలుగుతుంది. దానికి సమాధానం.

సేతువు, (వంతెన) ఉన్మానము (కొలత) సంబంధము, భేదములను చెప్పటంవలన బ్రహ్మము కన్న వేరొక వస్తువు ఉన్నదని తెలుస్తున్నది అంటున్నారు.

సేతువు : వంతెన. నదులు, కాల్వలపైన దాటటానికి కట్టిన నిర్మాణం. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో పరమేశ్వరుడు ఈ జగత్తును దాటించే సేతువు అని చెప్పారు.

ఉన్మానము : ఇంత పొడవు, బరువు, పరిమితి అని కొలత, తూకము చెప్పటం. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో బ్రహ్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయి. పదహారు కళలున్నాయి. అని చెప్పబడింది.

సంబంధము : ఆత్మతో బ్రహ్మకున్న సంబంధము.

'సుషుప్తిలో జీవుడు బ్రహ్మతో కలుస్తున్నాడు' అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పారు.

భేదము : చూచేవాడికి, చూడబడేవాడికి భేదము. 'పరమాత్మ చూడదగినవాడు" అన్నారు తెలుసుకోదగినవాడు అన్నారు. అంటే చూసేవానికన్న, తెలుసుకునే వానికన్న భిన్నమైనవాడు.

దీనివల్ల ఈశ్వరునికన్న వేరైనవాడు ఇంకొకడున్నాడు అని తెలుస్తుంది. అని వారు వాదిస్తున్నారు.

బ్రహ్మసేతువు వంటివాడు అనటంవల్ల బ్రహ్మకన్న వేరైన వస్తువు ఇంకొకటి ఉన్నదని కాదు. సేతువు నదీజలం వల్ల త్రోవకు అడ్డు రాకుండా ఉంటుంది. అలాగే ఈశ్వరుడు ఈ జగత్తు యొక్క మర్యాదకు విధారకుడు. జగత్తును, దాని కట్టుబాట్లను నిలుపుతున్నాడు. ఇక్కడ సేతువు అంటే సేతువు దాటి బ్రహ్మను పొందాలి.

కేవలం ఉపాసన కోసం బ్రహ్మకు పరిమితి, కొలత చెప్పబడ్డాయి. ఉపాసన కోసమే బ్రహ్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయి అన్నారు. తేలికగా ఉండటంకోసమే పావలా ఎత్తు, తులం బంగారం అని చెప్పినట్లుగా, ఉపాసన కోసమే కొలత చెప్పబడ్డది.

ప్రకాశములాగానే, ఉపాధియోగంవల్ల బ్రహ్మమందు సంబంధం చెప్పారు.

సంబంధం, భేదము, ఈ రెండూ బ్రహ్మకన్న వేరైన వస్తువున్నదని చెప్పవు. ఒకే బ్రహ్మకు బుద్ధి మొదలైన ఉపాధుల సంబంధంవల్ల జీవుడు, ఈశ్వరుడు అనే భేదం కలిగింది. సుషుప్తిలో ఉపాధి భేదం నశిస్తోంది. ఘటాకాశం మహదాకాశంలో కలిసిపోయినట్లుగా జీవుడు ఈశ్వరునితో ఏకమవుతాడు. సూర్యుడికి అడ్డుగా పెట్టిన వ్రేళ్ళు తీసివేస్తే సూర్యరశ్మి సరాసరి పడుతుంది. అలాగే ఉపాధిభేదం పోతే అవిద్య నశించి అభేదం తెలుస్తుంది. కాబట్టి ఇక్కడ చెప్పిన సంబంధము, భేదము వాస్తవాలు కాదు.

శ్రుతివాక్యాలవల్ల సంబంధభేదాలు చెప్పటం ముఖ్యం కాదు. **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో "సుషుప్తిలో జీవుడు తన రూపాన్నే పొందుతాడు" అన్నారు. అప్పుడు ప్రతిబింబం లాంటి జీవభావం పోయి, మిగిలేది ఆత్మభావం ఒక్కటే. ఉపాధివల్ల వచ్చిన రూపం మాయమై పోగా నిజస్థితి తెలుస్తుంది.

ఇతర వస్తువులన్నింటినీ నిషేధించటంవల్ల పరమాత్మకన్న భిన్నమైనది ఏదీ లేదని తెలుస్తుంది. ఈ సమస్తమూ బ్రహ్మమే. ఆత్మయే. ఈ బ్రహ్మలో నానాత్వం ఏమీ లేదు. అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తు** చెబుతున్నాయి. బ్రహ్మకన్న వేరొకటి లేదు. కాబట్టి బ్రహ్మ అద్వితీయము.

దీనివల్ల బ్రహ్మముకన్న వేరే ఏదీ లేదని, బ్రహ్మము సర్వగతము, పరిపూర్ణము అని తెలుస్తోంది. కాబట్టి బ్రహ్మము ఒక్కటే. అది అద్వితీయము.

103. కర్మఫలాన్నిచ్చేది పరమాత్మే

కర్మఫలాన్నిచ్చేది ఎవరు? అనే విషయం ఎనిమిదవదైన **'ఫలాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 356 "ఫలమత ఉపపత్తేః"

357 "శ్రుతత్వాచ్చ"

358 "ధర్మం జైమినిరత ఏవ"

359 "పూర్వం తు బాదరాయణో హేతువ్యపదేశాత్"

మానవులు ఇష్టము, అనిష్టము, మిశ్రమము అని మూడు రకాల కర్మఫలాలను అనుభవిస్తున్నారు. ఈ కర్మ ఫలాన్ని ఇచ్చేదెవరు. కర్మమా? ఈశ్వరుడా?

ఉపపత్తి వల్ల కర్మ అనేది ఈశ్వరునివల్లనే కలుగుతోంది. సర్వాధికారి. సృష్టి స్థితి లయాలకు కారకుడు పరమేశ్వరుడు. ఆయన సర్వజ్ఞుడు కాబట్టి, కర్మలు ఆచరించనటువంటి వారికి, వారి వారి కర్మలను బట్టి ఫలితాన్ని ఇస్తాడు.

కర్మఫలాన్ని ఈశ్వరుడే ఇస్తాడని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి.

అన్నభక్షణ చేసేవాడు, కర్మఫలాన్ని ఇచ్చేవాడు కూడా ఆ ఆత్మే. అని వేదాలు చెబుతున్నాయి. ధనాన్ని భోగాన్ని ఇచ్చేవాడు ఆ పరమాత్మే.

యాగాది రూపమైన ధర్మమే ఫలమిస్తుంది అని జైమిని అంటున్నాడు.

జైమిని పూర్వమీమాంశ వ్రాశాడు. అందులో ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరించరు. కాబట్టి ఈశ్వరుడుగాని, యాగాదిదేవతలుగాని ఫలాన్ని ఇవ్వరని, కర్మలవల్ల కలిగిన 'అపూర్వము' అనే సూక్ష్మశక్తే ఫలితము ఇస్తుంది అంటారు. కర్మము ఫలితము ఇవ్వదనే మాట వీరు కూడా అంగీకరిస్తున్నారు.

కాని కర్మయొక్క ఫలితాన్ని ఇచ్చేది ఈశ్వరుడు అంటాడు బాదరాయణుడు. (వ్యాసుడు) కర్మ అనేది స్వయంగాకాని, అపూర్వంగాకాని కర్మఫలానికి కారణం కాదు.

ఈ రకంగా అన్ని కర్మలకు ఫలాన్ని ఇచ్చేవాడు బ్రహ్మ. బ్రహ్మమే కారణము. **కౌశీతకీ ఉపనిషత్తు**లో ఆ పరమేశ్వరుడు ఎవరిని ఈ లోకం నుండి ఉద్ధరించాలనుకుంటున్నాడో, వారితో మంచి పనులు చేయిస్తాడు. అధోలోకాలకు పంపాలనుకునే వారితో చెడ్డపనులు చేయిస్తాడు" అని చెప్పబడింది. కాబట్టి కర్మఫలాన్ని ఇచ్చేవాడు బ్రహ్మమే తప్ప వేరుకాదు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని మూడవ అధ్యాయంలోని
రెండవ పాదం పూర్తయింది.

మూడవ అధ్యాయం

మూడవ పాదం

ఈ పాదంలో ఉపాసనలను వివరిస్తున్నారు. ఉపాసన రెండు రకాలు. సగుణోపాసన, నిర్గుణోపాసన. సగుణోపాసన చిత్తస్థైర్యాన్ని కలిగించి, నిర్గుణోపాసనకు దారి చూపిస్తుంది. ఇందులో ముప్ఫై ఆరు అధికరణలు, అరవై ఆరు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

104. ఉపాసనల ఏకరూపత్వం

ఉపాసనలన్నీ ఒకటా కాదా అనే విషయం మొదటిదైన **'సర్వవేదాంత ప్రత్యయాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 360 "సర్వవేదాన్త ప్రత్యయం చోదనా ద్యవిశేషాత్"

361 "భేదాన్నేతి చేన్నైకస్యామపి"

362 "స్వాధ్యాస్య తథాత్వేన హి సమాచారే-ధికారాచ్చ సవవచ్చ తన్నియమః"

363 "దర్శయతిచ"

అన్ని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన ఉపాసనలు అన్నీ ఒకటేనా? లేక వేరువేరా?

అన్ని వేదాంతములందు అంటే అన్ని ఉపనిషత్తులందూ చెప్పబడిన ఉపాసనలు భిన్నమైనవి కావు. వాటి విధిలో ఏ రకమైన తేడా లేదు.

ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన ప్రాణవిద్య, పంచాగ్నివిద్య మొదలైన ఉపాసనలన్నీ ఒక్కటే. అందులో చెప్పిన విషయము, ఉపాసనా విధానము, ఉపాసనా ఫలము అంతా ఒకటే. ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యకాలలో చెప్పిన ముఖ్య ప్రాణోపాసన ఒకటే. రెండింటిలోనూ ప్రాణమే శ్రేష్ఠము, జ్యేష్టము, అటువంటి ప్రాణాన్ని గురించి తెలుసుకున్నవాడే జ్యేష్టుడు, శ్రేష్టుడు అని చెప్పబడింది. అలాగే పంచాగ్ని విద్య, శాండిల్య విద్య, వైశ్వానర విద్యలు కూడా.

ద్రవ్యభేదము, దేవత భేదాలను బట్టి యాగంలో భేదం వస్తుంది. అలాగే వేద్యుడు, ఉపాసదేవత, విద్య వీటివల్ల కూడా భేదం ఉంటుందనేది సరికాదు.

పంచాగ్నివిద్యలో **బృహదారణ్యకం**లో ఆరు అగ్నులు చెప్పగా, **ఛాందోగ్యం**లో ఐదు అగ్నులే చెప్పారు. అలాగే ప్రాణాన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు, బృహదారణ్యకంలో ఐదు చెప్పారు. అందుచేత ఉపాసన భేదం, విధానంలో నానాత్వం వస్తున్నాయని వారి వాదన. ఇది నిజం కాదు. రూపభేదం, గుణభేదం కొద్దిగా ఉండచ్చు. ఈ తేడాలు అంత ముఖ్యమైనవి కావు. అందువల్ల నానాత్వం సిద్ధించదు.

ఉపాసనలలో 'శిరోవ్రతము' అని ఒక ఉపాసన ఉన్నది. ఇది **దేవీభాగవతము** వంటి వాటిలో చెప్పబడింది. కానీ ఉపనిషత్తులలో చూస్తే, ఒక్క **ముండకోపనిషత్తు**లోనే చెప్పబడింది. ఇంకే ఉపనిషత్తులోనూ దీన్నిగురించి లేదు. కాబట్టి ఉపాసనలో భేదం ఉంది అనటం సరికాదు.

ఇది కేవలము స్వాధ్యాయానికి సంబంధించినది అంతేకాని ఉపాసధర్మం కాదు. అందుచేత ఉపాసనలలో భేదం లేదు.

వేదాలలో కూడా వేద్యుడు అంటే తెలుసుకొనదగినవాడు, ఉపాసన ఒకటే అని చెప్పబడింది. కాబట్టి ఉపనిషత్తులలో రకరకాల ఉపాసనలు చెప్పినప్పటికీ, వాటిలో ఏకరూపత్వమున్నది. ఉపాసనలన్నీ ఒకటే. అంటూ ఒకటవ అధికరణ పూర్తిచేశారు.

105. ఒక శాఖలోని గుణాలను వేరొకశాఖలోకి అన్వయించవచ్చు

ఒక శాఖలోని ధర్మాలను ఇంకొక శాఖలోకి అన్వయింప చేయవచ్చు అంటున్నారు రెండవదైన **'ఉపసంహారాధికరణము'**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 364 "ఉపసంహారోఽర్థాభేదాద్విధి శేషవత్ సమానే చ"

ఉపసంహారము అంటే ఒకచోట చెప్పిన గుణాన్ని, ధర్మాన్ని ఇంకొకచోట అన్వయింప చేయటం. అగ్నిహోత్రం అనేది ఎక్కడైనా ఒకటే. అలాగే ఉపాసనలో కూడా గుణోప సంహారం జరగాలి. ఉపాసనలో భేదం ఉండదు.

ఒక శాఖలో కొన్ని ధర్మాలు చెబితే, ఇంకొక శాఖలో కొన్ని ధర్మాలు చెబుతారు. ఇప్పుడు ఒకశాఖలోని ధర్మాలను ఇంకొక శాఖలోకి ఉపసంహారం చెయ్యవచ్చు. అంటే ఉపాసకుడు అన్ని శాఖలలోని గుణాలను నేర్చుకుని అన్వయింప చేయవచ్చును. వేరొక శాఖకు సంబంధించిన గుణాలు, ధర్మాలు, సంప్రదాయాలు కూడా పాటించవచ్చు. ఇందులో దోషం లేదు.

106. ఒకటిగా కనిపించినా కొన్ని విద్యలు భిన్నమైనవే.

ఒక పేరుంది కాబట్టి రెండు విద్యలు ఒకటే అనటానికి లేదు అంటున్నారు మూడవదైన **'అన్యథాత్వాధికరణము'**లో ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 365 "అన్యథాత్వం శబ్దాదితి చేన్నా విశేషాత్"

366 "న వా ప్రకరణభేదాత్పరోవరీయ స్త్వాదివత్"

367 "సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుక్తమస్తి తు తదపి"

అన్ని ఉపనిషత్తులలోనూ ఉపాసన ఒక్కటే. కాని ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోనూ, బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోను కూడా ప్రాణవిద్య చెప్పబడ్డది. ఈ ప్రాణవిద్యలు ఒకటేనా? వీటిలో తేడాలున్నాయా? అనేది వివరిస్తున్నారు.

ఛాందోగ్యము, బృహదారణ్యకాలలో చెప్పిన ప్రాణవిద్యలు రెండూ వేరువేరు కాదు. వీటిలో ఇతరమైన అంశం ఏమీ లేదు.

ఉద్గీతను గురించి చెబుతూ **ఛాందోగ్యం**లో "ఓంకారాన్ని ఉద్గీతదృష్టితో ఉపాసించాలి అని చెప్పారు. ఇక్కడ ఉద్గీత కర్మగా చెప్పబడ్డది. అదే **బృహదారణ్యకం**లో ముఖ్యప్రాణాన్ని ఉద్గీత కర్తగా చెప్పారు. 'దేవతల కోసం ముఖ్యప్రాణం ఉద్గానం చేసింది.' ఉద్గీత అనేది ఈ రకంగా ఒకచోట కర్త, ఇంకొక చోట కర్మగా చెప్పబడింది. కాబట్టి ఉద్గీతవిద్యలు భిన్నమైనవి అని వారి వాదన. ఇది సరియైనది కాదు.

రెండు చోట్లాకూడా దేవదానవుల యుద్ధం జరిగింది. దవేతలు ఓడిపోయి ఉద్గీతోపాసన చెయ్యమని వాక్కు మొదలైన వాటిని అడగటం, అవి నిర్వీర్యమవటం, చివరకు ముఖ్యప్రాణము ఉద్గానం చెయ్యటం. దాంతో అసురులు ఓడిపోవటం జరిగింది. రెండూ ఒకటే. కాని ఛాందోగ్యంలో పూర్వకాలంలో అనేకమంది ప్రాణాన్ని ఉద్గీతగా ఉపాసన చేశారు. ఇక్కడ ప్రాణం కర్మ. బృహదారణ్యకంలో ప్రాణం ఉద్గీతోపాసన చేసింది అంటూ కర్తగా పేర్కొనబడింది. అంతేతప్ప మిగతా భేదం ఏమీ లేదు.

ప్రకరణ భేదం ఉండటంవల్ల విద్యైక్యమే లేదు. ఓంకారోపాసన, ప్రాణోపాసన రెండూ వేరు వేరు.

రెండు విద్యలకు ఒకే పేరున్నది కాబట్టి రెండూ ఒకటే అనటానికి వీలు లేదు. వేరువేరు విద్యలకు కూడా ఒకే పేరుండవచ్చు. కాబట్టి ఒకేపేరుతో ఉన్న రెండు విద్యలలో తేడా ఉండవచ్చును.

107. ఓంకారము అన్ని వేదాలకు సాధారణము

ఓంకారం ఏ వేదంలో చెప్పినదిగా తీసుకోవాలి అనే దానికి వివరణ ఇస్తున్నారు నాల్గవదైన **'వ్యాప్త్యధికరణము'**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 368 "వ్యాప్తేశ్చ సమఞ్జసమ్"

ఓంకారమనేది ఋగ్ యజు స్సామవేదాలు మూడింటిలోనూ వ్యాప్తమై ఉన్నది కదా! కాబట్టి ఓంకారాన్ని ఏ వేదంలోని ప్రణవంగా గ్రహించాలి?"

ఓంకారము మూడు వేదాలయందు వ్యాప్తమై ఉన్నది. కాని ఉద్గీతం అనేది ఓంకారానికి విశేషణం. ఇది సామవేదంలో ఉంది. అందుచేత సామవేదంలోని ప్రణవంగా దీన్ని గ్రహించాలి.

ఓంకారము అన్ని వేదాలలో ప్రతి ఋక్కుకు, ప్రతి అనువాకానికి ముందు, చివర కూడా ఉంటుంది. అయితే ఋగ్వేదంలో ఉద్గీతాన్ని ఓంకారానికి విశేషణంగా చెప్పారు కాబట్టి సామవేద అవయవంగా ఓంకారాన్ని ఉపాసించాలి.

108. ఉపాసనలకు భేదం లేదు

ఉపాసనలన్నీ ఒక్కటే. వాటి మధ్య భేదం లేదు అంటున్నారు. ఐదవ అధికరణ అయిన **'సర్వభేదాధికరణము'**లో ఇందులో ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 369 "సర్వాభేదాదన్యత్రేమే"

ప్రాణవిద్య అనేది **బృహదారణ్యక ఛాందోగ్యాలలో** ఒకటే. అక్కడ ప్రాణమే శ్రేష్ఠము, జ్యేష్ఠము అని చెప్పబడింది. ఈ ఉపనిషత్తులలో ఇంద్రియాలకు కూడా వశిష్ఠత్వాది గుణాలు చెప్పబడ్డాయి అంటే

వాక్కుకు - సుస్థిరత్వము

చక్షువుకు - ప్రతిష్ఠాత్వము (చక్కగా నిలిచే శక్తి)

శ్రోత్రానికి - సంపత్త్వము (ఇతరుల అభిప్రాయం తెలుసుకునే శక్తి)

మనస్సుకు - అవయవత్వము (అన్ని ఇంద్రియాలకు ఆధారము)

రేతస్సుకు - జనిత్వము (ఉత్పత్తి కారణము)

కౌశీతకీ ఉపనిషత్తులో శ్రేష్ఠత్వము మాత్రమే చెప్పారు. కాని వశిష్ఠత్వాది గుణాలు చెప్పలేదు. కాబట్టి ఒక శాఖలో చెప్పిన వశిష్ఠత్వాది గుణాలు ఇతర శాఖలలోకి కూడా అన్వయించుకోవచ్చా? లేదా?”

అన్ని శాఖలలోనూ ప్రాణోపాసనకు భేదం లేదు కాబట్టి, వశిష్ఠత్వాది గుణాలు అన్ని శాఖలలోకి అన్వయించవచ్చు. కౌశీతకోపనిషత్తు మొదలైన వాటిలో వశిష్ఠత్వాది గుణాలు వర్ణించబడకపోయినప్పటికి, ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యకాలలో చెప్పిన గుణాలన్నీ ఇక్కడ అన్వయించుకోవచ్చు.

109. ఆనందాది గుణాలు మాత్రమే సర్వత్ర అన్వయింపదగ్గవి

ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు ఆరవదైన **‘అనందాద్యధికరణము’**లో ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 370 “ఆనన్దాదయః ప్రధానస్య”

371 “ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తిరుపచయా పచయౌ హి భేదే”

372 “ఇతరే త్వర్థసామాన్యాత్”

బ్రహ్మకు సత్యత్వము అనంతత్వము అనే ధర్మాలు చెప్పబడ్డాయి. మరికొన్ని చోట్ల బ్రహ్మవిద్యను ప్రతిపాదించే సందర్భాలలో విజ్ఞానఘనత్వము, సర్వాత్మత్వము, సర్వగతత్వము మొదలైన గుణాలు చెప్పబడ్డాయి. ఎక్కడ ఏ ఏ గుణాలు చెప్పబడ్డాయో వాటినే అక్కడ గ్రహించాలా? లేక ఎక్కడ చెప్పిన గుణాలనైనా అన్నిచోట్లా గ్రహించవచ్చునా?”

పరబ్రహ్మ యొక్క ఆనందత్వము మొదలైన ధర్మాలను సర్వత్రా అన్వయించు కోవచ్చు.

ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన పరబ్రహ్మ నిర్గుణుడు, ఆనంద స్వరూపుడు, విజ్ఞానఘనుడు, సద్రూపుడు, చిద్రూపుడు, పూర్ణుడు అని చెప్పటం జరిగింది. వీటిలో కొన్ని కొన్ని ధర్మాలు కొన్ని కొన్ని చోట్ల చెప్పబడ్డాయి. అయినప్పటికీ, ఉపనిషత్తులలో చెప్పదలచినది నిర్గుణ బ్రహ్మను గూర్చే. కాబట్టి ఆ ధర్మాలు ఎక్కడ అవసరమైతే అక్కడ వాటిని చెప్పవచ్చును.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని ప్రియశిరస్త్వాది ధర్మాలకు సర్వప్రాప్తి లేదు. ప్రియశిరస్త్వాది ధర్మాలు అంటే ప్రియము, మోదము, ప్రమోదము, ఆనందము అనేవి.

ప్రియము	–	తన వారిని చూసినప్పుడు కలిగే సంతోషము
మోదము	–	కోరుకున్నది లభించినప్పుడు కలిగే సంతోషము
ప్రమోదము	–	మోదము ఎక్కువైనప్పుడు కలిగేది
ఆనందము	–	అన్నింటికీ మించిన సంతోషము

ఆనందమయుడికి

ప్రియము	–	శిరస్సు
మోదము	–	దక్షిణ పక్షము
ప్రమోదము	–	ఉత్తర పక్షము
ఆనందము	–	ఆత్మ

ప్రియము, మోదము ప్రమోదము అనేవి సంతోషంలో హెచ్చుతగ్గులు. ఈ ధర్మాలను ప్రతిచోట చెప్పటానికి లేదు అనరాదు. వీటిని ఎక్కడైనా చెప్పవచ్చును.

బ్రహ్మమనేది సర్వత్రా ఉండేదే కాబట్టి, ఆనందాది ధర్మాలు సర్వత్ర అన్వయించవలసినదే.

బ్రహ్మయొక్క స్వరూపాన్ని తెలియచేసేవి, బ్రహ్మ విజ్ఞానసాధనాలు ఈ ఆనందాది ధర్మాలు. కాబట్టి వాటిని సర్వత్ర అన్వయించవలసినదే. ఇలా అన్వయించకపోతే బ్రహ్మతత్త్వాన్ని బోధించే మహావాక్యాల అర్థం తెలియదు. అందుకనే ఆనందము, సత్యము లాంటి గుణాలను సర్వత్రా అన్వయించుకోవాలి.

110. అన్నింటికన్నా పరుడు పరమాత్మ

ఈ విషయాన్ని ఏడవదైన **'అధ్యానాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 373 "ఆధ్వానాయ ప్రయోజనాభావాత్"

374 "ఆత్మశబ్దాచ్చ"

ఇంద్రియాలు - మనస్సు అధీనంలోనూ

మనస్సు - బుద్ధి అధీనంలోనూ

బుద్ధి - యజమాని అధీనంలోనూ ఉండాలి

విజ్ఞానహీనుడు మనసును అధీనంలో ఉంచుకోలేడు. తాను చేరవలసిన గమ్యం చేరలేడు. మోక్షాన్ని పొందలేడు. వివేకవంతమైన బుద్ధిగలవాడు, మనసును అదుపులో ఉంచగలిగినవాడు పరమపదాన్ని చేరతాడు.

ఇంద్రియాల కన్న - వాటి విషయాలు (లక్షణాలు) శ్రేష్ఠమైనవి

విషయాలకన్న - మనస్సు శ్రేష్ఠమైనది

మనసుకన్న - బుద్ధి శ్రేష్ఠమైనది

బుద్ధికన్న - మహతత్త్వం శ్రేష్ఠమైనది

ప్రకృతికన్న - సూక్ష్మరూపి అయిన పురుషుడు గొప్పవాడు

అంతకు మించి ఇంకేమీ లేదు. అదే పరాకాష్ఠ. అతణ్ణి చేరినవారు తిరిగి రారు. అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ పురుషుడు అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడని చెప్పటం దీని ఉద్దేశ్యమా? లేకపోతే విషయాదులైన ఇవన్నీ ఒకదానిలోపల ఒకటున్నాయని చెప్పటం ఉద్దేశ్యమా?

జ్ఞానపూర్వకమైన సమ్యక్జ్ఞానం కోసమే పురుషత్వము ఇక్కడ చెప్పబడింది. అంతేగాని మిగిలినవన్నీ ఒకదానికన్న ఇంకొకటి గొప్పది అని చెప్పటానికి మాత్రం కాదు. అలా చెప్పటంవల్ల ఉపయోగం ఏమీ లేదు.

ఇక్కడ ఇంద్రియాల కన్న వాటి లక్షణాలు, వాటికన్న మనస్సు, మనస్సు కన్న బుద్ధి ఇలా ఒకదాని కన్న ఒకటి ఎక్కువ అని చెప్పటం కాదు. ఇవి ఒకదానికన్న ఒకటి శ్రేష్ఠమైనవి అని చెప్పి పరమపురుష సాక్షాత్కారం పొందటమే ఇక్కడ లక్ష్యం. అన్నిటికన్న ఉత్కృష్టమైన వాడు పురుషుడు. అతణ్ణి గురించి తెలుసుకున్న మరుక్షణమే ముక్తి కలుగుతుంది.

ఇక్కడ ఆత్మశబ్దం చెప్పటం కేవలం పురుషుణ్ణి ప్రతిపాదించటం కోసమే. **కఠోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఆత్మ అనేది సూక్ష్మమైన బుద్ధితో మాత్రమే గ్రహించ

బడుతుంది. ఈ ఆత్మ సర్వవస్తుజాలమందు ఉన్నది. కాని పైకి కనుపించదు. సూక్ష్మబుద్ధి గలవారు మాత్రమే దీనిని గుర్తించగలుగుతారు. వివేకవంతుడు

ఇంద్రియాలను - మనస్సులో లీనం చెయ్యాలి

మనస్సును - బుద్ధిలో లీనం చెయ్యాలి

బుద్ధిని - మహతత్త్వంలో లీనం చెయ్యాలి

మహతత్త్వాన్ని - ఆత్మలో లీనం చెయ్యాలి

ఇదంతా ఎందుకు? పురుషజ్ఞానం కోసం. ఆత్మజ్ఞానం కోసం. అంతేకాని ఇవన్నీ ఒకదానికన్న ఒకటి గొప్పది అని చెప్పటానికి కాదు. ఈ రకంగా అన్నిటికంటే పరుడైనవాడు పరమాత్మ.

111. ఐతరేయోపనిషత్తులోని ఆత్మ పరమాత్మే

ఐతరేయోపనిషత్తులో లోకాలు సృష్టించిన ఆత్మ పరమాత్మే. అని వివరిస్తున్నారు ఎనిమిదవదైన **'ఆత్మగృహీత్యధికరణము'**లో దీనిలో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 375 "ఆత్మగృహీతిరితరవదుత్తరాత్"

376 "అన్వయాదితి చేత్స్యాదవ ధారణాత్"

"సృష్టి జరగటానికి ముందు ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మమయంగానే ఉండేది. దానికి భిన్నమైన పదార్ధం ఏమీ లేదు. దాన్నే ఆత్మ అంటారు. ఆ ఆత్మయే లోకాలను సృష్టించాలి అనుకున్నది. అంభస్సు (స్వర్గలోకము) మరీచి (అంతరిక్షము) మర (భూలోకము) ఆపః (పాతాళము) అనే లోకాలను సృష్టించింది. అని **ఐతరేయోప నిషత్తు**లో చెప్పబడింది. ఇక్కడ ఆత్మశబ్దానికి అర్ధం-హిరణ్యగర్భుడా? లేక పరమాత్మా?

వేదాలయందు ఆత్మశబ్దానికి పరమాత్మ అని అర్ధం అలాగే ఇక్కడ కూడా చెప్పాలి.

సృష్టిరచన చెయ్యటం పరమాత్మ లక్షణం. అది పరమాత్మ ధర్మం. కాబట్టి ఆత్మశబ్దానికి అర్ధం పరమాత్మే. **తైత్తిరీయోపనిషత్తు**లో ఆత్మనుండి ఆకాశం, ఆకాశం నుండి వాయువు మొదలైన భూతాలు పుట్టినాయి. అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ ఆత్మ అంటే పరమాత్మే. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకమహారాజుకు

ఆత్మను గురించి వివరిస్తూ ఆత్మను ఎవరూ చూడలేరు. అంటూ ఆ వివరణ పూర్తి చేస్తాడు. అలాగే **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ "శ్వేతకేతూ! సృష్టికి పూర్వం ఈ ప్రపంచం నామరూపాలతో కూడి లేదు. అని ఆరంభించి ఆత్మతత్త్వాన్ని వివరిస్తాడు ఈ రెండు ఉపనిషత్తులలోనూ ఆత్మశబ్దానికి అర్థం పరమాత్మ.

లోకాలను సృష్టించటం పరమాత్మ పనికాదు. హిరణ్యగర్భుని పని అని వారి వాదన. అందుకనే హిరణ్యగర్భుడు అని అర్థం చెబితేనే బాగుంటుంది అని వారంటారు. ఇది తప్పు. సృష్టికి పూర్వము ఉన్నది పరమాత్మయే కాబట్టి ఇక్కడ ఆత్మ అంటే పరమాత్మ అనే అర్థం చెప్పాలి **ఐతరేయోపనిషత్తు**లాంటి ప్రాచీన ఉపనిషత్తులో కూడా ఆత్మ అనే శబ్దానికి 'పరమాత్మ' అనే అర్థం చెప్పారు. కాబట్టి ఆత్మ అంటే పరమాత్మ అనే చెప్పుకోవాలి.

112. ప్రాణానికి జలమే వస్త్రము

ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు తొమ్మిదవదైన **కార్యాఖ్యానాధికరణము**లో. ఇందులో ఒకే సూత్రము ఉంది.

సూత్రం - 377 "కార్యాఖ్యానాదపూర్వమ్"

ఒకసారి ఇంద్రియాలన్నీ తమలో ఎవరు గొప్ప అనే విషయం మీద ఒకరితో ఒకరు గొడవపడి బ్రహ్మవద్దకు పోయినాయి అంటూ **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో ప్రాణవిజ్ఞానము చెప్పబడింది. అందులో చివరకు ఇంద్రియాలన్నీ ప్రాణమే శ్రేష్ఠము అని ఒప్పుకున్నాయి.

ఈ రకంగా ఇంద్రియాలన్నీ ప్రాణం లేకపోతే తమ ఉనికి లేదని ఒప్పుకున్నాయి. అందుకే వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, మనస్సు అనే పేర్లతో గాక అవన్నీ ప్రాణ సంకేతముతో పిలువబడతాయి.

అప్పుడు ప్రాణము మిగిలిన ఇంద్రియాలతో 'మీ మాట ప్రకారము నేను ఇక్కడే ఉంటాను. మరి నాకు అన్నము ఏది? అని అడిగింది. కుక్కలు పిల్లులు పక్షులు మొదలైన జంతువుల ఆహారమే నీకు ఆహారము అన్నాయి ఇంద్రియాలు. అంటే విరాట్ ప్రాణానికి విరాట్ అన్నమే (అన్ని రకాల అన్నము) ఆహారము.

ఇప్పుడు ప్రాణం మళ్ళీ అడిగింది. 'మరి నాకు ఆచ్ఛాదనకు వస్త్రం ఏది?' దానికి ఇంద్రియాలు 'జలమే నీకు ఆచ్ఛాదన' అన్నాయి. అంటే భోజనానికి ముందు, తరువాత చేసే ఆపోసనా, ఉత్తరాపోసనలే ప్రాణానికి వస్త్రం. ఇదే విషయం **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో కూడా చెప్పబడింది.

ఇక్కడ ఆచమనము, జలాన్ని వస్త్రంగా భావించటము ఈ రెంటిలోను ఏది విధేయము అంటే శాసింపదగినదిగా చెప్పబడ్డది.

అన్ని అనుష్ఠానాల శుద్ధికోసం ఆచమనాన్ని నిత్యకృత్యంగా వేదంలోను, పురాణాలలోను కూడా చెప్పబడింది. అందుకే ఉదకాన్ని వస్త్రంగా భావించటం విధేయం అంతే తప్ప ఆచమనం కాదు.

అన్నాన్ని ఉదకంతో కప్పటమనేది జలాన్ని అపూర్వమైన విషయం. కాబట్టి జలాన్ని అపూర్వమైన వస్త్రంగా భావించదలచారు. అన్నాన్ని నగ్నంగా లేకుండా చేయటం అంటే కప్పటము అనే అపూర్వమైన ధ్యానమే విధేయము.

113. ఒకే శాఖలో సమానమైన విద్యలు సంగ్రహించుకోవాలి

ఈ విషయం వివరిస్తున్నారు పదవ అధికరణ అయిన **సమానాధికరణము**లో ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 378 "సమాన ఏవం చాభేదాత్"

వాజసనేయ శాఖలోని **శతపద బ్రాహ్మణం**లో శాండిల్యవిద్య చెప్పారు. అలాగే **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో కూడా శాండిల్యవిద్య చెప్పారు. ఈ రెండూ ఒకటేనా? వేరు వేరా?

రెండు చోట్లాకూడా ఈ విద్య ఒకటే. ఉపాస్య వస్తువు ఒకటే. కాబట్టి విద్యాభేదం లేదు. **శతపథ బ్రాహ్మణం**లో అనేక గుణాలు చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి అది ఉత్పత్తి విధి. **బృహదారణ్యకం**లోది గుణవిధి. శతపద బ్రాహ్మణంలోని విద్య విధివిహితము. ఉపనిషత్తులోది అనువాదము. కాబట్టి రెండు విద్యలూ సమానమైనవే.

114. సత్యవిద్యలోని రెండు నామములు వేరు వేరు

ఈ విషయం పదకొండవదైన **'సంబంధాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రాలు - 379 "సంబన్ధాదేవమన్యత్రాపి"

380 "న వా విశేషాత్"

381 "దర్శయతి చ"

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో సత్యబ్రహ్మోపాసన గురించి చెప్పారు. పరబ్రహ్మ పేరే సత్యం. సత్యం అనే మాటలో మూడు అక్షరాలున్నాయి. 1. స 2. త్ 3. యం ఇందులో మొదటి అక్షరం సత్యం. చివరి అక్షరం సత్యం. మధ్యలో అక్షరమే అసత్యం. మృత్యువు. ఈ మూడింటిలోనూ రెండు సత్యం. ఒకటి అసత్యం. సత్యం బరువు ఎక్కువయి అసత్యం తేలిపోతుంది. ఈ విధంగా సత్యబ్రహ్మోపాసన చేసిన వారిని అసత్యం అనే మృత్యువు అంటదు.

సత్యమనేదే ఆదిత్యుడు. ఆదిత్య మండలంలోని పురుషుడే దక్షిణ నేత్రంలో ఉన్నాడు. వీరిద్దరూ ఒకటే తన కిరణాల ద్వారా కాంతినిస్తున్న ఆదిత్యుడు కళ్ళలోనే ఉన్నాడు. అలాగే కళ్ళలోని పురుషుడు ప్రాణాలద్వారా ఉపకారం చేస్తూ, ఆదిత్య పురుషునిలో లీనమై ఉన్నాడు.

మరణ కాలంలో ఆదిత్యుడు తన కిరణాలను ఉపసంహరించుకోవటం వల్ల కళ్ళు తమ శక్తిని కోల్పోతాయి. ఆదిత్యమండలంలోని పురుషునికి వ్యాహృతులు.

భూః అనేది	–	శిరస్సు
భువః అనేది	–	భుజాలు
సువః అనేది	–	పాదాలు

సత్యబ్రహ్మకు అహః అనేది రహస్యనామం. అహర్నామమైన బ్రహ్మాన్ని ఈ విధంగా వ్యాహృతుల రూపంలో తెలుసుకుని ఉపాసన చేసేవాడు పాపాలను వదలి వేస్తాడు. ఇక్కడ ఆధ్యాత్మానికి రెండు రహస్యమైన పేర్లు చెప్పబడ్డాయి. అధిదైవతంలో అహః అనే పేరు, ఆధ్యాత్మంలో అహం అనే పేరు. అహః అనేది ఆదిత్యునికి, అహం అనేది అక్షిపురుషునికి పేరు.

ఇప్పుడు సత్యవిద్యలో నామవ్యవస్థను బట్టి ధ్యానం చెయ్యాలా? ఈ రెండు పేర్లను ఆదిత్య అక్షిపురుషులిద్దరికీ అన్వయించవచ్చునా?

ఇందాక చెప్పిన శాండిల్యవిద్యలో చెప్పినట్లుగానే సత్యవిద్యలో కూడా ఇరువురు పురుషులలోను ఈ రెండు పేర్లను ఉపసంహారం చెయ్యవచ్చు అని వారి వాదన.

శతపద బ్రాహ్మణము, శాండిల్యవిద్య రెండూ ఒకశాఖకు చెందినవే. ఒకే రకమైన ఉపాసనకు సంబంధించినవి. అందుకనే ఈ రెండు విద్యలకు గుణోపసంహారం చెప్పబడ్డది. అలాగే సత్యవిద్యలో చెప్పబడిన ఇరువురు పురుషుల యందు రెండు పేర్లను (అహః, అహం) ఉపసంహారం చేయవచ్చు అని వారి వాదన.

ఇక్కడ రెండు ఉపనిషత్తులు – విద్యలకు – రెండు స్థలాల్లో ప్రాప్తి లేదు.

ఆదిత్య మండలంలోని పురుషునికి అహం అని పేరు అని బృహదారణ్యకంలోని మూడవ అధ్యాయంలో చెప్పారు. అలాగే కంటిలోని పురుషునికి అహం అనే పేరు చెప్పారు. ఇలా స్థానభేదాన్ని నామభేదాలు చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ఇరువు పురుషుల్లోనూ, వారి పేర్లలోనూ ఉపసంహారం లేదు.

ఈ విధమైన కట్టుబాటు ఉన్నది. **ఛాందోగ్యం**లో ఆదిత్యాంతర్గ పురుషుని రూపం వంటిదే ఈ కంటిలోని పురుషునిది కూడా. ఆ పురుషుని అవయవాలే ఈ పురుషుని అవయవాలు. అతని పేరే ఇతని పేరు, అంటూ ఆదిత్య పురుషుని లక్షణాలను అక్షి పురుషునిలో ఆరోపించి చెప్పారు. ఈ విధమైన ఆరోపణ లేనిదే పరస్పర గుణోపసంహారం కుదరదు. కాబట్టి ఇక్కడ ఇద్దరు పురుషులకు, రెండు పేర్లకు ఉపసంహారం లేదు.

115. రాణాయనీయశాఖలో బ్రహ్మగుణాలు

వీటిని వివరిస్తున్నారు పన్నెండవదైన **సంభృత్యధికరణము**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 382 "సంభృతిద్యువ్యాప్త్యపి చాతః పురుషవిద్యాయామివ"

"పంచభూతాలు బ్రహ్మయొక్క శక్తి రూపాలు. వీటికి కారణం బ్రహ్మ. బ్రహ్మే వీటిని సృష్టించింది. కాబట్టే బ్రహ్మము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. బ్రహ్మను ఎవరూ

అతిక్రమించలేరు అనిరాణయనీయ శాఖ, ఛాందోగ్యశాఖ లోని ఖిలకాండలో బ్రహ్మము యొక్క వీర్యసమృద్ధి, స్వర్గవ్యాప్తి చెప్పబడ్డది. ఈ గుణాలన్నీ ఈ శాఖకు చెందిన ఉపనిషత్తులందే చెప్పబడిన శాండిల్యవిద్య మొదలైన వాటిలోకి అన్వయిస్తాయా? ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన విద్యలు, ఇవి ఒకటేనా? తేడాలేమైనా ఉన్నాయా?"

స్థానభేదం వల్ల నామభేదం వచ్చినట్లుగా, స్థానభేదంవల్లనే సంభృత్యాదులు శాండిల్య విద్యయందు ఉపసంహరింపబడవు.

సంభృతము అంటే – చక్కగా భరించటము అని అర్థం.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నా ఆత్మ హృదయంలో ఉన్నది అన్నారు.

ఇంకొకచోట ఆత్మ అనేది దహరాకాశంలో ఉన్నది అన్నారు. ఉపకోశల విద్యలో కంటియందు కనిపించే పురుషుడు అన్నారు. ఈ రకంగా వేరువేరు స్థానాలు చెప్పబడ్డా, వీటిలో ఎక్కడా సంభృత్యాది గుణాలు చెప్పబడలేదు. కాబట్టి ఈ గుణాలకు పై విద్యల్లో ఉపసంహారం లేదు. రాణాయనీ యశాఖలోని బ్రహ్మగుణాలు ప్రత్యక్షోపాసనకు సంబంధించినవి.

116. ఛాందోగ్యము, తైత్తిరీయాలలో చెప్పిన విద్యలు వేరువేరు

ఈ విషయం పదమూడవదైన **పురుషవిద్యాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం – 383 "చేతరేషామనామ్నానాత్"

'పురుష యజ్ఞము' అంటున్నారు దీనిమీద భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. **ఛాందోగ్యంలోను, తాండినాయన, పైంగి, రహస్య బ్రాహ్మణాల్లో** పురుషయజ్ఞం గురించి చెప్పారు. అంటే ఇక్కడ పురుషుడికి యజ్ఞరూపం కల్పించారు. **ఛాందోగ్యం**లో దాన్ని గురించి చెబుతూ, 'పురుషుడే యజ్ఞం' అతని ఆయుర్దాయంలో

మొదటి 24 సంవత్సరాలు – ప్రాతత్సవనం

తరువాత 44 సంవత్సరాలు – మద్యాహ్న సవనం

చివరి 48 సంవత్సరాలు – తృతీయ సవనం

సవనము అంటే యజ్ఞంలో ఇచ్చే బలి. ఈ విద్యను ఎవరైతే తెలుసుకుంటారో? వారు 116 సంవత్సరాలు జీవిస్తారు అతనికి ఆకలి దప్పిక ఉండవు, ఇష్టమైన వస్తువులను తీసుకోకపోవటమే దీక్ష అంటూ పురుష యజ్ఞాన్ని వివరించారు.

తైత్తిరీయంలో 'యజమానియే యజ్ఞం. భార్య శ్రద్ధ, శరీరం ఇధ్మం. రొమ్ము యజ్ఞవేదిక' అని చెప్పారు. కాబట్టి ఈ రెండు చోట్ల చెప్పిన గుణాలు ఉపసంహరించ వచ్చునా?

అంటే, రెండూ పురుష విద్యలే. పేరు ఒకటే. ఛాందోగ్యంలో పురుషుడే యజ్ఞంగా కల్పించబడ్డాడు. తైత్తిరీయంలో 'విద్వాంసుడనే యజ్ఞానికి' అంటున్నారు మరి ఈ రెండు వేరు వేరనటం సమంజసం కాదు. వీటికి సమాన ధర్మాలు కూడా ఉన్నాయి. కాబట్టి, ఛాందోగ్యంలోని గుణాలు తైత్తిరీయంలోకి తెచ్చుకోవచ్చా?

తాండి మొదలైన బ్రాహ్మణాలలో చెప్పిన పురుషయజ్ఞము తైత్తిరీయంలో చెప్పబడలేదు. కాబట్టి దానిలోని ధర్మాలను దీనిలో అన్వయించరాదు.

ఈ రెండింటిలోనూ 'మరణమే అవబృధము' లాంటి పోలికలు కొన్ని ఉన్నప్పటికీ, తేడాలే ఎక్కువ ఉన్నాయి. తాండిశాఖలో పురుషుడే యజ్ఞం. కాని తైత్తిరీయంలో పురుషుడు చేసే యజ్ఞంలో ఆత్మాదులందు యజమాని మొదలైనవి కల్పన చెయ్యబడ్డాయి. కాబట్టి ఈ రెండూ ఒకటి కాదు. వేరువేరు.

117. వేదాలతోడి వాక్యాలు బ్రహ్మవిద్యాంగాలు కావు

ఈ విషయం చెబుతున్నారు పద్నాల్గవ అధికరణ అయిన **వేదాద్యధికరణము**లో ఇందులో ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 384 "వేధాద్యర్థభేదాత్"

ఉపనిషత్తును ప్రారంభించేటప్పుడు అధర్వశాఖవారు "ఓ దేవతా! నా శత్రువు యొక్క సమస్త అవయవాలను ఛేదించు, హృదయాన్ని ఛేదించు" అంటూ శత్రు సంహార మంత్రాలు చదువుతారు. మిగిలిన ఏ శాఖలోనైనా భగవంతుణ్ణి స్తుతి చేస్తూ, "మనకు వరుణుడు, మిత్రుడు శుభాలిచ్చుగాక" వంటి మంత్రాలు చదువుతారు. మరి వీటన్నింటినీ విద్యలో ఉపసంహరించుకోవచ్చునా?

హృదయాన్ని భేదించు మొదలైనవి అభిచారిక మంత్రాలు. వీటి అర్థంలో తేడా ఉన్నది. కాబట్టి విద్యలోను, ఉపాసనలోను వీటికి ఉపసంహారం లేదు.

118. జ్ఞానియొక్క పాపపుణ్యాలు

జ్ఞానియొక్క పాపపుణ్యాలు ఏ రకంగా నశిస్తాయో వివరిస్తున్నారు పదిహేనవదైన **హాన్యాధికరణము**లో ఇందులో ఒక్క సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 385 "హానౌ తూపాయనశబ్దశేషత్వాత్ కుశాచ్ఛన్దస్తుత్యుపగానవత్త దుక్తమ్"

జ్ఞాని మరణించేటప్పుడు అతని పాపపుణ్యాలు ఏమవుతాయి?

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో గుర్రము శరీరాన్ని విదిల్చి దుమ్మును పోగొట్టుకున్నట్టుగా జ్ఞాని పాపపుణ్యాలు వదలి పరమాత్మలో లీనమవుతాడు అని చెప్పబడింది.

ముండకోపనిషత్తులో నదులన్నీ ప్రవహించి సముద్రంలో కలిసేటప్పుడు తమ నామరూపాలను వదలినట్లుగా జ్ఞాని పాపపుణ్యాలను వదలి పరమాత్మలో లీనమవుతాడు అన్నారు.

కరశాఖవారు చనిపోయిన వ్యక్తి యొక్క పుత్రులు, శిష్యులు ధనాన్ని పొందుతారు. స్నేహితులు పుణ్యకర్మలను, ద్వేషించేవారు పాపకర్మలు పొందుతారు అన్నారు.

కౌశీతకీఉపనిషత్తులో అంత్యకాలంలో జ్ఞాని తన సుకృత దుష్కృతాలు వదలివేస్తాడు. అతని పుణ్యాన్ని బంధువులు, పాపాన్ని ద్వేషించే శత్రువులు పొందుతారు అని చెప్పారు.

అయితే ఇక్కడ చెప్పినట్లుగా విద్వాంసుడు వదలిపెట్టిన పాపపుణ్యాలను జ్ఞాతులు మొదలైనవారు గ్రహిస్తారా?

జ్ఞానియైనవాడు ఉత్రమణ కాలంలో పాపపుణ్యాలను వదలిపెడతాడు. వాటిని జ్ఞాతులు గ్రహిస్తారు.

119. ఉత్క్రాంతి సమయంలోనే జ్ఞాని పాపపుణ్యాలు వదులుతాడు

ఈ విషయం పదహారవదయిన **సాంపరాయాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 386 "సాంపరాయే తర్తవ్యాభావాత్తథా హ్యన్యే"

సూత్రం - 387 "ఛన్దత ఉభయావిరోధాత్"

"జ్ఞాని పాపపుణ్యాలు వదిలిపెడతాడు అని చెప్పారు కదా! అది ఎప్పుడు జరుగుతుంది? మరణించకముందా? మరణించిన తరువాతనా?

దేహాన్ని వదిలే సమయంలోనే జ్ఞానంవల్ల యోగి సుకృత దుష్కృతాలను వదలివేస్తాడు.

విద్వాంసుడు మరణ సమయంలో అంటే ప్రాణాలు శరీరం నుంచి బయటకు పోయేటప్పుడే, శరీరంతోపాటుగా పాపపుణ్యాలను కూడా వదిలేస్తాడు. అంతేకాని అతని మరణానంతరము అవి కొంతదూరము అతన్ని వెంబడించవు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా గుర్రం తన శరీరాన్ని విదిలించి మట్టిని వదలివేసినట్లుగాగా జ్ఞాని పాపపుణ్యాలను వదలివేస్తాడు. మరణానంతరము అతని ధనాన్ని అతని పుత్రులు, శిష్యులు పొందుతారు. పుణ్యకర్మల్ని స్నేహితులు, పాపకర్మల్ని విరోధులు పొందుతారు. అని చెప్పబడింది కాబట్టి యోగి మరణ సమయంలోనే పాపపుణ్యాలను వదలివేస్తాడు.

జీవించి ఉండగానే యమ నియమాలతో కాలం వెళ్ళబుచ్చుతున్నాడు కాబట్టి, అతని కర్మక్షయం అయిపోవచ్చు.

అంటే నియమనిష్ఠలతో జీవితం సాగిస్తాడు కాబట్టి అతడు జీవించి ఉండగానే కర్మక్షయం కావచ్చు. బ్రహ్మప్రాప్తి మాత్రం దేహాన్ని వదలిన తరువాతనే జరుగుతుంది. జ్ఞాని ఉత్క్రమణ సమయంలోనే పాపపుణ్యాలను త్యజిస్తాడు.

120. సగుణోపాసకుడికి దేవయానము నిర్గుణోపాసకుడికి బ్రహ్మము

ఉపాసకులు పోయే మార్గాన్ని వివరిస్తున్నారు. పదిహేడవదైన **గతేరర్థవత్త్వాధి కరణము**లో ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 388 "గతేరర్థవత్త్వముభయథా న్యథా హి విరోధః"

సూత్రం - 389 "ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధేః లౌకికవత్"

పాపపుణ్యాలను వదలిపెట్టే సందర్భంలో కొన్నిచోట్ల దేవయానము చెప్పారు. కొన్నిచోట్ల ఏమీ చెప్పలేదు. పాపపుణ్యాలను వదలిపెట్టిన తరువాత జ్ఞానులందరూ దేవయానం ద్వారానే వెడతారా?

ఉపాసనా పద్ధతి, నిర్గుణ విద్యాపద్ధతి. అని రెండు పద్ధతులున్నాయి. ఇవే సగుణ, నిర్గుణ మార్గాలు. వీటిలో ఉపాసనా పద్ధతిలో మాత్రమే దేవయానమున్నది. నిర్గుణోపాసన సందర్భంలో దేవయానం లేదు. అజ్ఞానం వదలిపోగానే విద్వాంసుడు పాపపుణ్యాలను వదలి నిర్మలుడై పరబ్రహ్మను చేరతాడు. అని **ముండకోపనిషత్తు** చెబుతున్నది.

సగుణోపాసకుడికి సగుణబ్రహ్మప్రాప్తి. నిర్గుణ బ్రహ్మోపాసకుడికి నిర్గుణ బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుతుంది. ఏదైనా ఊరికి పోవాలి అంటే ఏదో ఒక మార్గం కావాలి. అలాగే సగుణ బ్రహ్మను పొందటానికి దేవయానం అవసరం. ఈ మార్గం ద్వారా వెళ్ళిన వారికి ఉత్తమలోకాలు ప్రాప్తిస్తాయి. సకల భోగాలు దక్కుతాయి.

నిర్గుణోపాసకుడు నిర్గుణ స్వరూపం పొందటానికి మార్గం అంటూ ఏదీ అవసరం లేదు. కాబట్టి నిర్గుణోపాసకుడికి ఏ మార్గము అవసరం లేదు. నిర్గుణవిద్యలో దేవయాన ప్రసక్తే లేదు. అతడు వెంటనే ముక్తి పొందుతాడు.

121. సగుణోపాసకులకు దేవయానము

సగుణోపాసకులు దేవయానం ద్వారా పై లోకాలు చేరతారు అంటున్నారు పద్దెనిమిదవదైన **'అనియమాధికరణము'**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 390 "అనియమః సర్వాసామవిరోధః శబ్దానుమానాభ్యామ్"

సగుణోపాసనలో దేవయానము తప్ప, నిర్గునోపాసనలో దీని ప్రసక్తి లేదు అన్నారు. కాని సగుణోపాసనలో కూడా దేవయానము కొన్నిచోట్ల చెప్పబడ్డది. మరికొన్ని చోట్ల చెప్పబడలేదు. ఉదాహరణకు పంచాగ్నివిద్య, ఉపకోశల విద్యలలో దేవయానం చెప్పబడ్డది. మధువిద్య, శాండిల్యవిద్య, వైశ్వానర విద్యలలో ఇది చెప్పబడలేదు మరి ఈ విద్యలయందు కూడా దేవయానము అన్వయించవచ్చునా?"

సగుణోపాసనలన్నింటిలోనూ దేవయానాన్ని చెప్పటంలో తప్పులేదు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఈ విధంగా పంచాగ్నివిద్యను తెలుసుకున్నవారు, శ్రద్ధ, తపస్సు మొదలైన ధర్మాలతో ఉపాసన చేసినవారు అర్చిరాదిమార్గాన్ని పొందుతారు. అంటే సగుణబ్రహ్మోపాసన చేసినవారు అర్చిరాది మార్గంద్వారా బ్రహ్మలోకం చేరతారు.

ఉపాసనాపరులకోసం దేవయానము, కర్మాధికారులకు పితృయానము చెప్పబడ్డాయి. ఈ రకంగా సగుణోపాసకులందరికీ దేవయానమే.

122. ముక్తులైన వారు ధర్మరక్షణ కోసం మళ్ళీ జన్మించవచ్చు

ఈ విషయం పందొనిమిదవదైన **'యావదధికారాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 391 "యావదధికారమవస్థితిరాధికా రికాణామ్"

జ్ఞాని ఈ దేహాన్ని వదలిన తరువాత అతడికి ఇంకొక శరీరముంటుందా? ముక్తి అనేది నియమమా? అనివార్యమా? లేక పాక్షికమా? బ్రహ్మవేత్తలు కూడా మళ్ళీ జన్మించినట్లుగా పురాణాలలో చెప్పబడ్డది.

వేదాచార్యుడైన అపాంతరతముడే మళ్ళీ కృష్ణద్వైపాయనుడుగా పుట్టాడు. సనత్కుమారుడే ఈశ్వరాజ్ఞతో కుమారస్వామిగా పుట్టాడు. అంతేకాదు నారదుడు వసిష్టుడు కూడా మళ్ళీ జన్మించారు. అని చెప్పబడుతోంది. కాబట్టి ఈ దేహం విడిచిన తరువాత జ్ఞానికి ముక్తి లభిస్తుందనే నియమం ఏదీ లేదనిపిస్తోంది గదా ?

అపాంతరతముడు మొదలైన వారు లోకం కోసం ఈశ్వరునిచే అధికారంలో నియమించబడ్డారు. వీరు ఆ అధికార సంపాదకమైన కర్మక్షయం అయ్యేదాకా అలానే ఉంటారు. వీరంతా ముక్తపురుషులే. **జీవన్ముక్తాః చరంతేతి త్రిషులోకేషు సర్వదా** లోకాలను ఉద్ధరించటం కోసం శరీరం ధరించి ముల్లోకాలలోను తిరుగుతూ, అర్హులైన వారితో మంచి పనులు చేయిస్తుంటారు.

ఈ మహానుభావులు మళ్ళీ శరీరాలు ధరించటానికి ఏ కర్మలు చేశారో, అవి క్షయం అయ్యేవరకు ఆ అధికారంలోనే ఉంటారు. శరీరధారణ చేస్తారు. వీరికి దేహ సంబంధమైన లింగశరీరం నుండి విముక్తి కలగటమే తడవుగా పరమాత్మలో లీనమవుతారు.

123. అక్షరాలకు సంబంధించిన నిషేధ భావాలకు ఉపసంహారం

ఈ విషయం ఇరవయ్యవదైన **అక్షరాద్యధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 392 "అక్షరధియాం త్వవరోధః సామాన్య తద్భావాభ్యా మౌపసదవత్తదుక్తమ్"

బ్రహ్మాన్ని గురించి చెప్పేటప్పుడు అవ్యయుడు లేనివాడు, అనే నిషేధ వాక్యాలతో చెప్పారు. ఉదా॥ ఆకారం లేనివాడు, గుణం లేనివాడు, ఇంద్రియాలచేత గ్రహించబడని వాడు. ఈ రకంగా కొన్నిచోట్ల చెప్పారు. కొన్నిచోట్ల చెప్పలేదు. ఈ రకంగా చెప్పనిచోట, చెప్పినచోటినుంచి అన్వయించవచ్చునా?

సామాన్యమైనందువల్ల, వస్తుభేదం లేనందువల్ల బ్రహ్మకు సంబంధించిన నిషేదార్ధక భావాలు ఉపసంహరించాలి.

ఈ నిషేధవాక్యాల ద్వారా చెప్పదలచినది ఒక్కటే. అది బ్రహ్మమనేది ఒక్కటే. ఈ విధంగా బ్రహ్మకు సంబంధించిన నిషేధ వాక్యాలకు ఉపసంహారమున్నది.

124. 'ద్వాసుపర్ణా', 'ఋషితంపిబన్తౌ'లలో చెప్పిన విద్య ఒక్కటే

ఈ విషయాన్నే వివరిస్తున్నారు ఇరవై ఒకటవ అధికరణ అయిన **'ఇయదధికరణము'**లో ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం – 393 "ఇయదామననాత్"

ముండకోపనిషత్తులో

ద్వాసుపర్ణా సయుజాసఖాయ సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే ।
తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్య నశ్న న్నన్యో అభిచాకశీతి ॥

ఈ మంత్రం **శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు**లో కూడా ఉన్నది.

ఈ మంత్రంలో అందమైన రెక్కలు గలవి, ఒకే రూపము ఆకారము గల రెండు పక్షులు చెట్టుమీద కూర్చుని ఉన్నాయి వాటిలో ఒకటి కర్మఫలాన్ని అనుభవిస్తోంది. రెండవది చూస్తూ కూర్చుంది. అని చెప్పబడింది.

కఠోపనిషత్తులో

ఋతం పి బన్తౌ సుకృతస్య లోకే గుహాం ప్రవిష్టౌ పరమేపదార్ధే ।
ఛాయాతపౌ బ్రహ్మవిదోవదంతి. పంచాగ్నయో యే చ త్రిణాచికేతాః ॥

అనే మంత్రంలో శరీరంలోని బుద్ధి అనే గుహలో గొప్పదైన బ్రహ్మస్థానంలో ప్రవేశించి తమ కర్మఫలాన్ని అనుభవంచే టటువంటి ఎండ, నీడలాగ పరస్పరం విలక్షణమైన తత్త్వాలున్నాయని విద్వాంసు లంటారు. ఈ విషయాన్ని మూడుసార్లు అగ్నిచయనము, పంచాగ్ని ఉపాసన చేసినవారు కూడా చెబుతున్నారు.

ఈ రెండు చోట్ల చెప్పినవి భిన్నవిద్యలా? ఒకటేనా?

ఈ రెండింటి యందలి విద్య ఒకటే. తెలుసుకోవలసిన రూపాన్ని రెండుచోట్ల ఒకటిగానే చెప్పారు. రెండు మంత్రాల్లోనూ జీవుణ్ణి చెప్పి, అతనికి పరమాత్మతో అభేదం చెప్పారు. కాబట్టి విద్యలయందు ఐక్యము ఉన్నది. తెలుసుకోదగిన వాటిలో కూడా ఏకత్వమున్నది కాబట్టి రెండింటిలోనూ చెప్పదలచిన విద్య ఒకటే.

125. ఉషస్త, కహోళ బ్రాహ్మణాలలో చెప్పిన విద్య ఒకటే

ఈ విషయాన్ని ఇరవై రెండవ అధికరణ అయిన **'అంతరాభూతాధికరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 394 "అన్తరాభూతగ్రామవత్స్వాత్మనః"

395 "అన్యథా భేదానుపపత్తిరితి చేన్నోప దేశాన్తరవత్"

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి ఉషస్తి, కహోలుడు ఇద్దరూ కూడా సర్వాంతర్యామి అయినబ్రహ్మనుగూర్చి వివరించమని అడిగారు. అయితే యాజ్ఞవల్క్యుడు ఉషస్తికి 'కార్యకారణ రహితుడు ఆత్మ' అని చెప్పాడు. కహోలుడికి 'ఆకలి దప్పికలు లేనివాడు ఆత్మ' అని చెప్పాడు. ఇలా భిన్నంగా చెప్పబడిన ఇద్దరూ ఒకటేనా? లేక వేరువేరా?"

రెండుచోట్లా సర్వాంతరత్వాన్ని చెప్పారు. కాబట్టి రెండూ ఒకటే విద్య. **శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా సమస్త భూతములందు సర్వాంతరుడైన ఆత్మ ఒక్కడే.

విద్యాభేదం అంగీకరించకపోతే శ్రుతిభేదం ఉపసన్నం కాదు. అని చెప్పటం సమంజసం కాదు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో తత్త్వమసి అన్న దానిని తొమ్మిదిసార్లు చెప్పినప్పటికీ విద్యాభేదం కలగలేదు. అలాగే ఇక్కడ కూడా.

విద్యలో భేదం లేకపోతే ఒకే మాట లేదా విషయం రెండుసార్లు చెప్పబడవు. అని వారి వాదన. ఇది సరికాదు. 'తత్త్వమసి' అనే మాటను రెండుసార్లు కాదు తొమ్మిదిసార్లు చెప్పారు. అందువల్ల విద్యలో భేదం రాలేదు. పునరుక్తి దోషమూ కలగలేదు.

కాబట్టి ఉషస్తి, కహోళ బ్రాహ్మణాలలో చెప్పిన విద్య ఒకటే.

126. ఐతరేయం ఉభయ రూపోపాసన చెబుతోంది

జీవుడు, ఈశ్వరుడు ఒకరేనా? అనే విషయాన్ని ఇరవై మూడవది అయిన **'వ్యతిహారాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 396 "వ్యతిహారో విశింషన్తి హీతరవత్"

దేహేంద్రియాలలో సాక్షిగా ఉన్న పురుషుడే ఆదిత్యమండలంలోని పరమాత్మ. అలాగే ఆదిత్యమండలంలోని పరమాత్మయే మన దేహంలో ఉన్నవాడు అని **ఐతరేయోపనిషత్తు** చెబుతోంది. **జాబాలశ్రుతిలో** ఒ దేవతా! నీవే నేను. నేనే నీవు. అని చెప్పబడింది. ఈ రకంగా జీవుడు, ఈశ్వరుడు ఒకరేనా? లేక వేరు వేరా?

సర్వాత్మత్వాది గుణాలలాగా పరస్పర వినిమయం ఉపాసన కోసం ఉభయరూప చింతనంగా చెప్పబడ్డది.

ఇతర విషయాలలాగానే ఇక్కడ కూడా జీవుడే బ్రహ్మ. బ్రహ్మే జీవుడు. ఉపాసకుడే సూర్యమండలంలోని పురుషుడు. ఆ పురుషుడే ఉపాసకుడు. ఈ రకంగా రెండు రూపాల్ని ఉపాసించాలి.

127. బృహదారణ్యకంలోని సత్యవిద్యలు రెండూ ఒకటే

ఈ రెండు విద్యలలోను ఉపాస్యుడు హిరణ్యగర్భుడే అంటున్నారు ఇరవై నాల్గవ అధికరణ **సత్యాద్యధికరణము**లో. ఇందులో ఒకటే సూత్రముంది.

సూత్రం - 397 "సైవ హి సత్యాదయః"

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో అహర్నామమైన బ్రహ్మాన్ని ఈ విధంగా వ్యాహృతుల రూపంలో తెలుసుకుని ఉపాసన చేసేవాడు పాపాలను వదలివేస్తాడు ఆ సత్యమే ఆదిత్యుడు. ఆదిత్యమండలంలోని పురుషుడే దక్షిణ నేత్రంలో ఉన్న పురుషుడు. అని చెప్పబడ్డది. మరి ఈ రెండు సత్యవిద్యలూ ఒకటేనా? వేరువేరా?

బృహదారణ్యకంలో చెప్పిన సత్యవిద్యలు రెండూ ఒక్కటే, ఈ రెండింటిలోనూ ఉపాస్యుడు హిరణ్యగర్భుడే.

128. ఛాందోగ్యం, బృహదారణ్యకాలలో చెప్పిన సత్యకామాత్వాదులకు గుణోపసంహారమున్నది

ఈ విషయం ఇరవైఐదవదయిన **కామ్యాద్యధికరణము**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం – 398 "కామాదీతరత్ర తత్ర చా యతనాదిభ్యః"

ఈ శరీరాన్నే బ్రహ్మపురం అంటారు. రాజ్యానికి అధికారులు, సేవకులు ఉన్నట్లే శరీరానికి ఇంద్రియాలు మనస్సు ఉన్నాయి. హృదయస్థానంలో ఒక పద్మమున్నది. దాన్నే హృత్పద్మము అంటారు. దాని మధ్య భాగంలో సూక్ష్మమైన ఆకాశం ఉన్నది. అదే దహరాకాశము. అందులో బ్రహ్మ ఉంటాడు. అతడు దర్మాధర్మరహితుడు, పాపరహితుడు జరామృత్యువులు లేనివాడు శోకరహితుడు కోరికలను వెంటనే పొందే శక్తి కలవాడు అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో "ఆత్మ గొప్పది. పుట్టుక లేనిది అది ప్రాణము నందుంటుంది. ఇంద్రియాల్లో ఉంటుంది. విజ్ఞాన రూపమైనది. స్వయంజ్యోతి. దహరాకాశంలోనే ఈ పురుషుడు శయనిస్తాడు. అందరిని వశం చేసుకోగలుగుతాడు" అని చెప్పబడింది.

ఛాందోగ్యంలోని విద్య సగుణము అని, బృహదారణ్యకంలోని విద్య నిర్గుణము అని అంటారు. కాబట్టి ఈ రెండింటికీ భేదం ఉన్నదా? లేదా? అని అనుమానం.

సత్యకామత్వం మొదలైన గుణాలు బృహదారణ్యకంలోకి, బృహదారణ్యకంలోని సర్వవశిత్వాది గుణాలు ఛాందోగ్యంలోకి ఉపసంహరించుకోవచ్చు. రెండింటి యందు హృదయమే ఆయతనము. బ్రహ్మమే ఉపాస్యము. కాబట్టి ఇక్కడ సగుణ నిర్గుణ భేదం ఉన్నప్పటికీ, విద్యాస్తుతి కోసం ఉపసంహారం చెయ్యవచ్చు.

129. ప్రాణాగ్నిహోత్రము

ప్రాణాగ్నిహోత్రం గురించి ఇరవై ఆరవ అధికరణ అయిన **అదరాధికరణము**లోని రెండు సూత్రాలలో చెబుతున్నారు.

సూత్రం – 399 "ఆదరాదలోపః"

400 "ఉపస్థితేఽ తస్తద్వచనాత్"

వైశ్వానరోపాసకుడు భోజన సమయంలో ముందుగా వడ్డించిన అన్నాన్ని హవనం చెయ్యాలి అంటే ప్రాణాహుతులివ్వాలి. మొదటి ఆహుతి ప్రాణాయ స్వాహా అంటే ప్రాణం తృప్తి పడుతుంది. దీనివల్ల నేత్రము, ఆదిత్యుడు, ద్యులోకము, దేవతలు తృప్తి పొందుతారు. అందువల్ల భోక్త సంతానము, పశువులు, తేజస్సు, బ్రహ్మవర్చస్సు పొందుతాడు.

రెండవ ప్రాణాహుతి 'వ్యానాయస్వాహా' దీనివల్ల వ్యానవాయువు తృప్తి చెందుతుంది. అందువల్ల శ్రోత్రము, చంద్రుడు, దిక్కులు, దిక్కులకు అధిష్ఠాన దేవతలు తృప్తి పొందుతారు. అంటూ ప్రాణాహుతుల వల్ల ఫలితం చెప్పబడింది. ఒకవేళ ఎప్పుడైనా భోజనం చెయ్యకపోతే అంటే భోజనలోపం కలిగినప్పుడు ప్రాణాగ్ని హోత్రానికి లోపం కలుగుతుందా?"

భోజనలోపం కలిగినప్పటికీ అగ్నిహోత్ర లోపం ఉండదు. అతిథులకన్న ముందు భోజనం చెయ్యాలి అని జాబాల స్మృతి చెబుతున్నది. కాబట్టి ఒకవేళ భోజన లోపం కలిగినా ప్రాణాగ్ని హోత్రానికి లోపం కలగదు.

భోజనద్రవ్యం దగ్గరగా ఉన్నప్పుడు, ముందుగా లభించినట్టి పదార్థంతోనే ప్రాణాగ్నిహోత్రం చెయ్యాలి. భోజనం లేకపోతే ప్రాణాహుతులుండవు. అంటే భోజనం దొరకనప్పుడు ప్రాణాగ్నిహోత్రానికి లోపమే.

130. కర్మలనాశ్రయించిన విద్యలు కర్మాంగాలు కావు.

ఈ విషయం ఇరవై ఏడవ అధికరణ **'తన్నిర్ధారణాధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 401 "తన్నిర్ధారణానియమస్తద్దృష్టేఃపృథగ్ఘ్యప్రతిబన్ధః ఫలమ్"

ఓంకారాన్ని ఉద్గీథ దృష్టితో ఉపాసించాలి. ఈ విధంగా ఉద్గీథాన్ని ఆశ్రయించిన ఉపాసనలున్నాయి. అంటే అనేకమైన ఉపాసనలు కర్మలకు అంగాలుగా చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ఈ ఉపాసనలు కర్మలతో నిత్యముగా సంబంధించినవా? లేదా?

కర్మల ఫలసిద్ధికి, కర్మ సంబంధం అనే ఫలం ఉపాసనలకు ప్రత్యేకంగా చెప్పబడింది. కాబట్టి కర్మాంగాలను ఆశ్రయించిన ఉపాసనలకు కర్మాంగత్వ నియమం లేదు.

కొన్ని ఉపాసనలు కర్మాంగాలను ఆశ్రయించి ఉన్నాయి. ఈ ఉపాసనలు కర్మాంగాలు కావు. ఉపాసనలకు, కర్మలకు నిత్యసంబంధం లేదు అని వేదం చెబుతోంది. కర్మలకు, ఉపాసనలకు ఫలము వేరుగా చెప్పబడింది. కర్మఫలం వేరు. ఉపాసనఫలం వేరు. కాబట్టి కర్మఫలం అనుభవించటానికి ఉపాసనలు ప్రతిబంధకాలు.

131. వాయుప్రాణోపాసనలు వేరువేరు

అధ్యాత్మ సంబంధమైంది ప్రాణము. ఆధిదైవత సంబంధమైనది వాయువు. ఈ రెండూ ఒకటేనా? అనే విషయాన్ని ఇరవై ఎనిమిదవ అధికరణ **ప్రదానాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రమున్నది.

సూత్రం - 402 "ప్రదానవదేవ తదుక్తమ్"

బృహదారణ్యకము, ఛాందోగ్యాలలో సంవర్గ విద్య చెప్పబడింది. సంవర్గము అంటే దేవతలను తనలో లీనం చేసుకోవటం.

బృహదారణ్యకంలో ఆధ్యాత్మలలో శరీరమందలి ఇంద్రియాలలో ప్రాణమే జ్యేష్ఠము శ్రేష్ఠము అని చెప్పబడింది. **ఛాందోగ్యం**లో ఆధిదైవతాల్లో వాయువే మిగిలిన దేవతలను తనలో లీనం చేసుకుంటుంది అని చెప్పబడింది.

ఆధ్యాత్మ సంబంధమైనది ప్రాణము. అధిదైవత సంబంధమైనది వాయువు. ఈ రెండూ ఒకటేనా? లేక వేరువేరా?

ఇక్కడ వాయువు, ప్రాణాల్ని విడివిడిగా భావించాలి. వాయువు వేరు. ప్రాణము వేరని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. ఇంద్రుడు ఒకడే. అయినప్పటికీ రాజ, అధిరాజ, స్వరాజ గుణభేదాల చేత వేరవుతున్నాడు. అలాగే వాయుతత్త్వంలో భేదం లేకపోయినా ఆధ్యాత్మ, ఆధిదైవత స్థానాలను బట్టి వాయువు, ప్రాణము అనేవాటి ఉపాసనలు వేరువేరుగా ఉన్నాయి.

132. శతపథ బ్రాహ్మణంలోని అగ్నులు ఉపాసకాత్మకాలు

ఈ విషయాన్ని ఇరవై తొమ్మిదవదైన **లింగభూయస్త్వాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో తొమ్మిది సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 403 "లిఙ్గభూయస్త్వాత్తద్ధి బలీయస్తదపి"

404 "పూర్వవికల్పః ప్రకరణాత్ స్యాత్ క్రియామానసవత్"

405 “అతిదేశాచ్చ”

406 “విద్యైవ తు నిర్ధారణాత్”

407 “దర్శనాచ్చ”

408 “శ్రుత్యాదిబలీయస్త్వాచ్చ న బాధః”

409 “అనుబన్ధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాన్తర పృథక్త్వవత్ దృష్టశ్చ తదుక్తమ్”

410 “న సామాన్యాదప్యులబ్ధేర్మృత్యువన్న హి లోకాపత్తిః”

411 “పరేణ చ శబ్దస్య తాద్విధ్యం భూయస్త్వాత్త్వనుబన్ధః”

“మనస్సుచేత చింతించబడిన దానిని మనశ్చితము అంటారు. **శతపథ బ్రాహ్మణం**లో మనస్సుచేత చింతించబడినట్టి, వాక్కుచేత సంపాదించబడినట్టి, ప్రాణము, చక్షువులు, శ్రోత్రము, మొదలైన వాటిచేత సంపాదించబడిన వాటివాటి వృత్తి రూపమైన ముప్ఫైఆరువేల అగ్నుల్ని చూచింది అని చెప్పబడింది.

మామూలుగా మానవుడి ఆయుర్దాయం వంద సంవత్సరాలు. సంవత్సరానికి రోజులు 360. కాబట్టి మొత్తం 100 × 360 = 36,000 రోజులు. ఒక రోజులో పుట్టే ఆలోచనలన్నీ ఒక మనోవృత్తి అనుకుంటే, జీవితంలో మొత్తం 36,000 మనోవృత్తులు ఉంటాయి. వీటిని అగ్నిగా, సూర్యునిగా, ఆత్మస్వరూపాలుగా భావించి ధ్యానించవచ్చు. ఇవి మనశ్చితాలు.

ఈ విధంగా మనస్సు మొదలైన వాటిచేత చింతించబడినవిగా చెప్పబడినటువంటి అగ్నులు కర్మలకు సంబంధించినవా? లేక ఉపాసన కోసం చెప్పబడినాయా?

ఈ అగ్నులు అన్నీ కూడా స్వతంత్రములు.

ఈ భూతములు, ప్రాణులు మనస్సులో ఏమి సంకల్పించినా అవన్నీ ఈ అగ్నులు చేసే పనులే. ఉపాసకుడు నిద్ర పోతున్నా మేల్కొని ఉన్నా, అతని కోసం ఈ సమస్త భూతాలు ఎల్లవేళలా, ఈ అగుల్ని సంపాదిస్తూనే ఉంటాయి. కాబట్టి ఈ అగ్నులన్నీ కూడా స్వతంత్రములు.

ఈ అగ్ని, క్రియలకు అంగభూతమైనదే. ఆ అగ్నికి వికల్పోపదేశం తప్ప స్వతంత్రం కాదు. మానస పాత్రలాగా ఇదికూడా కర్మకు అంగమే. అని వారి వాదన.

ఒక ధర్మాన్ని ఇంకొక దానియందు ఆరోపించటానికి అతిదేశము అంటారు. ఈ అతిదేశం వల్లకూడా ఈ అగ్నులు క్రియాంగాలే. అని వారంటారు.

ఈ మనశ్చితాది అగ్నులు స్వతంత్రమైన విద్యాత్మకాలే. ఇవి కర్మాంగాలు కావు. **శతపథ బ్రాహ్మణం**లో 'అవి విద్యాభావంతోనే సంపాదించబడతాయి. ఈ విషయం తెలుసుకున్న ఉపాసకుడు వీటిని ఉపాసనతోనే సంపాదించగలుగుతున్నాడు' అని చెప్పబడింది.

వెనుక చెప్పిన లింగములవల్ల కూడా ఇవి స్వతంత్రములు అని తెలుస్తోంది.

శ్రుతి, లింగవాక్యాలూ ప్రకరణకన్న బలమైనవి. కాబట్టి ఈ అగ్నులు స్వతంత్రములు అనటానికి సంశయము లేదు.

'ఈ విషయం తెలుసుకున్న ఉపాసకుడు నిద్రిస్తున్నా, మేల్కొన్నా, అతని కోసం ఈ భూతాలన్నీ అగ్నిరచన చేస్తూనే ఉంటాయి.

ఇలాంటి శ్రుతివాక్యాల వల్ల ఈ అగ్నులు కర్మాంగాలు కావు.

అనుబంధం మొదలైన వాని వల్ల కూడా మనశ్చితాదులకు కర్మాంగత్వం లేదు. ఇవి స్వతంత్రాలు. 'అవేష్టి' అనే క్రతువుని రాజసూయం నుండి పైకి తీసినట్లుగా, మనశ్చితాదుల్ని కర్మప్రకరణం నుంచి విడదియ్యాలి అవి కర్మాంగాలు కావు.

మృత్యుశబ్దంలాగానే మనశ్చితాది అగ్నులకు మానసత్వసాదృశం ఉన్నప్పటికీ, అవి క్రియాంగాలు కావని శ్రుతులవల్ల తెలుస్తోంది.

ఉత్తర బ్రాహ్మణాన్ని, పూర్వ బ్రాహ్మణాన్ని బట్టి మనశ్చితాదులను చెప్పే ఈ బ్రాహ్మణం కూడా అటువంటిదే. కేవలం విద్యావిధిత్వం కలిగినటువంటిది. మానసికాగ్ని విద్యలో సంపాదింపదగిన కర్మాంగాలు అనేకం ఉన్నాయి. కాబట్టి ఈ మానసికాగ్ని స్వతంత్రమైన పురుషార్థ హేతువు అవి కర్మాంగాలు కావు. ఆ అగ్నులు ఉపాసనాత్మకాలు అని చెబుతున్నారు.

133. ఆత్మ దేహంకన్న వేరైనది

దేహము, ఆత్మ రెండూ వేరని చెబుతున్నారు ముప్పైయవ అధికరణ అయిన **శరీర వ్యతిరేకాధికరణము**లో ఇందులో రెండు సూత్రాలే ఉన్నాయి.

సూత్రం - 412 "ఏక ఆత్మనః శరీరే భావాత్"

413 "వ్యతిరేకస్తద్భావభావిత్వాన్న తూపలబ్ధివత్"

దేహంకన్న వేరైనటువంటిది ఆత్మ అనేది ఒకటి ఉండాలి. ఆత్మగనక లేకపోతే బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి ఎవరికి జరుగుతుంది? అయితే ఆత్మదేహంకన్న బిన్నమైనదా? కాదా? ఆత్మపురుషుడు ఎవరు?

శరీరమనేది ఉనప్పుడే ఆత్మయొక్క ధర్మాలకు అస్తిత్వం ఉన్నది. కాబట్టి దేహంకన్న వేరైనటువంటి ఆత్మ అనేది ఏదీ లేదు అంటారు చార్వాకులు. ప్రాణము, చైతన్యము మొదలైన ధర్మాలు శరీరం ఉన్నప్పుడే కనిపిస్తాయి. శరీరం లేకపోతే ఉండవు. కాబట్టి శరీరంకన్న వేరైన ఆత్మలేదని వారి వాదన.

ఆత్మ అనేది దేహం కన్న వేరైనది. మృతునికి శరీరమున్నప్పటికీ చైతన్యము ఇత్యాదులుండవు. కాబట్టి శరీరానికి చైతన్యాది ధర్మాలుంటాయనటం సరికాదు.

సమాధి స్థితిలో శరీరముంటుంది. మూర్ఛ వచ్చినప్పుడు శరీరముంటుంది. మరణం తరువాత శరీరముంటుంది. కాని దానిలో చైతన్యం కనుపించదు. కాబట్టి శరీరమే ఆత్మకాదు. ఆత్మ అనేది శరీరం కన్న వేరైనది.

134. ఉద్గీదాదులు అన్ని శాఖలకు సంబంధించినవి.

ఉద్గీధాన్ని, ఉపాసనా విధులు ఆ శాఖలోనే కాదు అన్ని శాఖలకు సంబంధించినవి అంటున్నారు ముప్పై ఒకటవ అధికరణ అయిన **అంగావబద్ధాధి కరణములో** ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 414 "అఙ్గావబద్ధాస్తు న శాఖాసు ప్రతివేదమ్"

415 "మన్త్రాదివద్వావిరోధః"

ఓంకారాన్ని ఉద్గీధంగా ఉపాసించాలి. అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పారు. ఇలా ప్రతి వేదంలోను, ప్రతిశాఖలోను చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ప్రతి శాఖలోని ఉద్గీధాన్ని, ఉపాసనా విధుల్ని ఆ శాఖలో మాత్రమే గ్రహించాలా? లేక అన్ని శాఖలకు సంబంధించినవిగా భావించాలా? అనేది ప్రశ్న.

కర్మాంగాశ్రయాలైన ఈ ఉపాసన విద్యలు ఈ శాఖయందే అని లేదు. అవి ప్రతి వేదంలోను, ప్రతి శాఖలోను చెప్పబడ్డాయి.

ఒక శాఖ యందు చెప్పిన ఉద్గీధాదులను ఇతర శాఖలందు చెప్పినప్పటికీ ఇబ్బంది లేదు. కాబట్టి ఉద్గీధాదులు అన్ని శాఖలకు సంబంధించినవే.

135. వైశ్వానరోపాసన సమగ్రమైనదే

ముప్పై రెండవ అధికరణలో వైశ్వానరాత్మను గురించి చెబుతున్నారు. దీనిపేరు **భూమజ్యాయస్త్వాధికరణము** ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 416 "భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయస్త్వం తథాహి దర్శయతి"

ప్రాచీనశీలుడు మొదలైనవారు వైశ్వానరాత్మను గురించి తెలుసుకునేందుకు అశ్వపతి మహారాజు వద్దకు వెడతారు. రాజు ప్రాచీనశీలుణ్ణి "నువ్వు వైశ్వానరాత్మను ఏ విధంగా ఉపాసన చేస్తున్నావు? అని అడుగుతాడు. దానికి ప్రాచీనశీలుడు "రాజా! నేను ద్యులోకాన్ని (స్వర్గం) వైశ్వానరాత్మగా భావిస్తున్నాను" అంటాడు దానికి అశ్వపతి మహారాజు "నువు ఉపాసించేది "సుతేజ" అనే పేరుతో ప్రసిద్ధి చెందిన వైశ్వానరాత్మ ఈ ఉపాసన వల్లనే నీ కులంవారు తరతరాలుగా కర్మనిష్ఠా పరతంత్రులౌతారు. సుతేజమనే ఈ ఆత్మ వైశ్వానరాత్మలో నాల్గవ భాగం మాత్రమే. అది వైశ్వానరాత్మకు శిరోభాగం వంటిది. విశ్వరూపుడు అతనికి నేత్రం. వాయువే అతని ప్రాణం. ఆకాశం శరీరం, జలం పొత్తికడుపు. పృథివి పాదాలు" అంటూ వారు చేసే ఉపాసన గురించి చెప్పాడు. ఈ వ్యష్టి, సమిష్టి ఉపాసనలు రెండూ విధేయాలా? లేక సమస్తోపాసనమా? ఇది అనుమానం. దీనికి సమాధానం చెబుతున్నారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నువు నా వద్దకు వచ్చి ఉండకపోతే నీ తల తెగిపోయి ఉండేది. పాదాలు శిథిలమై పోయేవి. అని చెప్పబడింది. వారు అతని వద్దకు వెళ్ళకుండా అంశోపాసన చేసినట్లైతే వారి శరీర భాగాలు శిథిలమై పోయి ఉండేవి. ఇలా చెప్పటం వైశ్వానరాత్మ అంటే సమస్తాన్ని ఉపాసించటమే సమగ్రమైన సమస్తోపాసన.

136. వేద్యం ఒకటే అయినా, గుణభేదంవల్ల ఉపాసనాభేదం కలుగుతున్నది

ఈ విషయాన్ని ముప్పై మూడవ అధికరణ అయిన **శబ్దభేదాదికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 417 "నానా శబ్దాదిభేదాత్"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని శాండిల్యవిద్య, దహరవిద్య, మధువిద్య ఇవన్నీ ఒకటే. వాని యందు వేద్యుడైన ఈశ్వరుడికి నానాత్వం లేదుకదా?

ఇక్కడ వేద్యం అంటే తెలుసుకోదగినది ఒకటే. అయినప్పటికీ ఈ విద్యలలో గుణభేదం ఉన్నది. కాబట్టి శాండిల్యాది విద్యలన్నీ వేరువేరు.

137. బ్రహ్మోపాసనలలో దేనినైనా చేయవచ్చు

ఈ విషయం ముప్పైనాల్గవ అధికరణలో చెబుతున్నారు. దీని పేరు **వికల్పాధికరణము** ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 418 "వికల్పోఽ విశిష్టఫలత్వాత్"

విద్యలన్నీ వేరయినప్పుడు వీటన్నింటినీ అనుష్ఠించాలా? ఏదో ఒకటి అనుష్ఠిస్తే చాలా?

సగుణోపాసన చేసేటప్పుడు వేరు వేరు విద్యలనే ఉపాసించాలి. ఎందుకంటే అక్కడ వేద్యము అంటే తెలుసుకోదగిన వస్తువు వేరు. సాక్షాత్కారమయ్యే దేవత వేరు. ఉపాసనా ఫలం వేరు.

శాండిల్యాది విద్యలు నిర్గుణోపాసన. ఇందులో సాక్షాత్కారమయ్యేది ఆత్మ. వేద్యము తనను గురించి తాను తెలుసుకోవటం. ఫలితము మోక్షము. ఐహిక బంధనాలు తెంచుకుని, జ్ఞానియై పరమాత్మలో లీనం కావటం అదే ముక్తి.

కాబట్టి ముక్తి కోసం అన్ని విద్యలు వేరువేరైనవి అవసరం లేదు. బ్రహ్మోపాసనలలో దేనినైనా అనుష్ఠించవచ్చు.

138. కామ్యోపాసనలు సమిష్టిగాను, విడిగాను కూడా చెయ్యవచ్చు

ఈ విషయం ముప్పై ఐదవ అధికరణ అయిన **'కామ్యాదికరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 419 "కామ్యాస్తు యథాకామం సముచ్చీ యేరన్న వా పూర్వ హేత్వభావాత్"

బ్రహ్మోపాసన ఒకటిగానే అనుష్ఠించాలి. మరి కామ్యోపాసన మాట ఏమిటి? వీటిని విడివిడిగా ఉపాసించాలా? సమిష్టిగా ఉపాసించవచ్చునా?

కామ్యవిద్యలను ఇష్టం వచ్చినట్లు అంటే వ్యష్ఠిగా గాని, సమిష్ఠిగా గాని అనుష్ఠించవచ్చు వీటన్నింటికీ ఒక రకమైన ఫలితం లేదు.

కామ్యవిద్యలు రెండు రకాలు 1. దైవసాక్షాత్కారము 2. భోగప్రాప్తి. మొదటి దానిలో కొంత కాలం ఒక ఉపాసన చేస్తాడు. తరువాత ఇంకొక ఉపాసన. ఆ తరువాత ఇంకొకటి. ఇటువంటి వాటిలో సాధకుడికి పిచ్చి ఎక్కుతుంది. ఉపాసకుడు గనక తాదాత్మ్యం చెందితే తానే దేవత అవుతాడు. కాబట్టి ఇలాటి వాటిలో ఉపాసనలు మార్చకుండా ఒకే రకమైన ఉపాసన చెయ్యాలి. కాబట్టి దైవసాక్షాత్కారం కావాలంటే ఒకే దేవతను ఉపాసన చెయ్యాలి. అంతేకాని దేవతను. ఉపాసన మార్చరాదు.

ఇక రెండవది భోగప్రాప్తి. ఇందులో సాధకుడు కోరినది పొందుతాడు. అతడికి సుఖము, భోగము లభిస్తాయి. కాబట్టి ఉపాసన మారాల్సిన అవసరం లేదు.

కాబట్టి వీటిని అంటే కామ్యోపాసనలను మన ఇష్టప్రకారం ఉపాసించవచ్చు.

139. కర్మాంగోపాసనలు కలిపి లేదా విడివిడిగా చేయవచ్చు

ఈ విషయం ముప్ఫై ఆరవ అధికరణ **యథాశ్రయభావాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఆరు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 420 "అఙ్గేషు యథాశ్రయభావః"

421 "శిష్టేశ్చ"

422 "సమాహారాత్"

423 "గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ"

424 "న వా తత్సహభావాశ్రుతేః"

425 "దర్శనాచ్చ"

లౌకికోపాసనలు ఇష్టం వచ్చిన విధంగా ఆచరించవచ్చు అన్నారు. మరి కర్మాంగము లైనట్టి ఉద్గీతాదులను కలిపి అనుష్ఠించాలా? విడివిడిగా అనుష్ఠించవచ్చా?

కర్మాంగాలైనటువంటి ఆశ్రిత ఉపాసనలలో సముచ్చయం వల్ల అనుష్ఠాన నియమం ఉంది. అంటే కర్మాంగాలకు, వాటిని ఆశ్రయించిన అంగాలుగా చెప్పబడ్డ ఉపాసనలకు ఒకే నియమం వర్తిస్తుంది. అంటే ఉపాసనలను ఉద్గీథాల్లాగానే సముచ్చయంగా అనుష్ఠించాలి.

కర్మాంగాలకు, వాటిని ఆశ్రయించిన ఉపాసనలకు వేదాలు విధానభేదాన్ని ఉపదేశించవు. కాబట్టి కర్మాంగాలలాగానే ఉపాసనలు సముచ్ఛయంగానే అనుష్ఠించాలి.

సమాహారం వల్ల, ఋగ్వేదానికి సంబంధించిన ఓంకారానికి, సామవేదానికి సంబంధించిన ఉద్గీథానికి ఐక్యత చెప్పబడింది.

ఉపాసనలకు ఆశ్రయమైన ప్రణవం అన్ని వేదాలకు సాధారణమే. కాబట్టి దానిని ఆశ్రయించిన ఉపాసనలకు కూడా సముచ్ఛయానుష్ఠానం సిద్ధిస్తోంది.

మూడువేదాల్లోను విహితమైన అంగాలకు స్తోత్రాలకు సహభావం ఉన్నదని శ్రుతి చెబుతున్నది. కాని ఆశ్రయాలకు, ఆశ్రితాలకు సహభావం లేదు. కాబట్టి ఉపాసన అనుష్ఠించవచ్చు లేదా మానవచ్చు.

శ్రుతులు ఆ విధంగా చెప్పటం వల్ల ఉపాసనలకు సహభావం లేదు. వాటిని ఇష్టం వచ్చినట్లుగా అంటే విడివిడిగానో, కలిపో అనుష్ఠించవచ్చు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని మూడవ అధ్యాయంలోని
మూడవ పాదం పూర్తయింది.

మూడవ అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

ఇందులో సగుణ నిర్గుణ విద్యలు వేరొక కర్మతో సంబంధం లేకుండా స్వతంత్రంగానే ఫలితాన్నిస్తాయి అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు. ఇందులో పదిహేడు అధికరణలు, యాభై రెండు సూత్రాలున్నాయి.

140. బ్రహ్మజ్ఞానము కర్మాంగము కాదు

ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన ఆత్మజ్ఞానం కర్మలతో కలిసి మోక్షానికి దారి తీస్తుందా? లేక కర్మలను అపేక్షించకుండానే స్వతంత్రంగా పురుషార్ధ సాధకమవుతుందా? అనే విషయాన్ని మొదటి అధికరణలో వివరిస్తున్నారు. దీనిపేరు **పురుషార్ధాధికరణ** ఇందులో పదిహేడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 426 "పురుషార్థోఽతః శబ్దాదితి బాదరాయణః"

427 "శేషత్వాత్పురుషార్థవాదో యథాన్యేష్వితి జైమినిః"

428 "ఆచారదర్శనాత్"

429 "తచ్ఛ్రుతేః"

430 "సమన్వారమ్భణాత్"

431 "తద్వతో విధానాత్"

432 "నియమాచ్చ"

433 "అధికోపదేశాత్తు బాదరాయణ స్యైవం తద్దర్శనాత్"

434 "తుల్యం తు దర్శనమ్"

435 "అసార్వత్రికీ"

436 "విభాగః శతవత్"

437 "అధ్యయనమాత్రవతః"

438 "నావిశేషాత్"

439 "స్తుతయే-నుమతిర్వా"

440 "కామచారేణ చైకే"

441 "ఉపమర్దం చ"

442 "ఊర్ధ్వరేతస్సు చ శబ్దే హి"

ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన స్వతంత్రమైన ఆత్మజ్ఞానం వల్లనే మోక్షం సిద్ధిస్తుంది అంటున్నాడు వ్యాసమహర్షి.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉద్దాలకుడు శ్వేతకేతువుకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని వివరిస్తూ ఆత్మ అనేది ఎక్కడో ఆకాశంలో లేదు. నిన్ను నువ్వు తెలుసుకోవటమే ఆత్మజ్ఞానం. ఆత్మజ్ఞాని మోక్షాన్ని పొందుతాడు అని చెప్పాడు.

ముండకోపనిషత్తులో మనోమయుడు ఈ అన్నమయ శరీరంలోనే ఉన్నాడు. ఈ విషయం తెలిసినవాడు ఆత్మతత్త్వాన్ని సాక్షాత్కరింప చేసుకోగలుగుతాడు. అని చెప్పబడింది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో బ్రహ్మజ్ఞాని కూడా బ్రహ్మమే అవుతాడు అని చెప్పబడింది.

ఈ విధంగా గురువు యొక్క ఆదేశానుసారం పరబ్రహ్మను శోధించి తెలుసుకున్న వాడు మోక్షం పొందుతాడు. కాబట్టి ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే మోక్షం కలుగుతుంది.

కర్తృ రూపంలో ఆత్మ అనేది కర్మకు అంగమే. అంటే ఆత్మ, ఆత్మను గూర్చిన జ్ఞానం, ఈ రెండూ కర్మాంగాలే. ఇది జైమిని అభిప్రాయం.

ఆచారము కనపడటం వల్ల కూడా జ్ఞానమనేది స్వతంత్రంగా జ్ఞానసాధనం కాదు. విదేహాధిపతి అయిన జనకుడు గొప్ప గొప్ప దక్షిణలిచ్చి యజ్ఞాలు చేశాడు. ఈ రకంగా జనకుని లాంటి బ్రహ్మవేత్తలు కూడా కర్మని ఆచరించారని చెబుతున్నారు. కేవలం జ్ఞానం వల్లనే మోక్షం వచ్చేటట్లయితే వారు కర్మలు ఎందుకు చేస్తారు?

విద్య అనేది కర్మ శేషము. అంటే జ్ఞానమనేది కర్మలకు అంగము. **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో విద్య, శ్రద్ధ, యోగము అనే ఈ మూడింటితోనూ కలిపి చేసిన కర్మ శక్తివంత మవుతుంది. అని చెప్పబడింది. ఇక్కడ 'విద్య' అంటే జ్ఞానము అని అర్థం. అదే బ్రహ్మవిద్య.

విద్య, కర్మము అనే వాటి సముచ్చయం కనిపిస్తోంది. ఈ కారణంవల్ల కూడా విద్య కర్మాంగమే. మానవుడు చనిపోయిన తరువాత అతని విద్య, కర్మ రెండూ కూడా అతని వెనకే వెడతాయి. వాటివల్లనే అతడు కర్మఫలితం పొందుతాడు. ఫలితాన్నివ్వటంలో ఈ రెండూ ఒకదానికొకటి సహాయపడతాయి. అందుచేత విద్య అనేది స్వతంత్రం కాదు కర్మాంగమే.

శ్రుతినిబట్టి అన్ని వేదాల అర్థాన్ని తెలుసుకున్న వారికి కూడా కర్మను విధించటం కనిపిస్తోంది. కాబట్టి విద్య కర్మాంగమే. అని వారి వాదన.

నియమానుసారం గురువును సేవించి, సుశ్రూషలు చేసి వేదాధ్యయనం పూర్తి చేసి, సమావర్తనం చెంది గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించి, స్వాధ్యాయం చేస్తూ, విద్యార్థులకు విద్య బోధిస్తూ ఈ రకంగా కర్మలు చేస్తూ బ్రహ్మవిద్య సాధన చెయ్యాలి అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. కాబట్టి విద్య అనేది కర్మాంగము అని వీరంటారు.

జీవించి ఉన్నంతవరకూ కర్మ చెయ్యాలి అని వేదం చెబుతోంది. కర్మ చేస్తూనే వంద సంవత్సరాలు బ్రతకాలి. అలా చెయ్యటంవల్ల అశుభకర్మ నీకు అంటదు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి విద్య కర్మాంగము అని తెలుస్తోంది అంటారు.

విద్య అనేది కర్మశేషం కాదు. జ్ఞానమనేది స్వతంత్రంగానే మోక్షసాధనమని వ్యాసభగవానుడంటాడు ఇది నిజమే. ఎందుకంటే వేదాంతంలో కర్మిష్ఠిని గూర్చి, కర్మశేషుడైన వానిని గూర్చి, సంసారిని గూర్చి, చెప్పిన దానికన్న అసంసారి చిన్మాత్రుడు అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి గురించే ఎక్కువగా చెప్పబడింది.

ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు, సర్వవేత్త అంటూ ఈశ్వరుణ్ణి గూర్చి ఎక్కువగా ఉపనిషత్తులలో చెప్పటంచేత, ఆత్మజ్ఞానము కర్మాంగము కాదని తెలుస్తోంది.

తత్త్వజ్ఞానము కర్మలకు అంగం కాదు. అనే మాటకు వేదప్రమాణం కూడా ఉంది.

కావషేయమానులు బ్రహ్మజ్ఞానులు, వారు "మనం వేదాధ్యయనం చెయ్యటం ఎందుకు? యజ్ఞయాగాదులు చెయ్యటం ఎందుకు? అని అడిగారు. దానికి సమాధానంగా **బృహదారణ్యకం**లో 'నేను పరమాత్మను అని తెలుసుకుని, బ్రాహ్మణులైన వారు పుత్రులు, ధనము మొదలైన ఐహిక వాంఛలను వదలి భిక్షాటన

చేస్తూ ఉంటారు" అని చెప్పబడింది. అంటే బ్రహ్మజ్ఞానులు కర్మలు చెయ్యరు. కర్మ చేసినా, చెయ్యకపోయినా వారికి ఒకటే. కాబట్టి విద్య కర్మాంగము కాదు.

ఛాందోగ్యంలో "విద్యాయుక్తుడై శ్రద్ధతో, యోగంతో చేసిన కర్మ మిగతా వాటికన్న ప్రబలంగా ఉంటుంది." అని చెప్పబడింది. ఈ మాట ఉద్గీథోపాసనకు మాత్రమే వర్తిస్తుంది.

పదిరూపాయలను ఇద్దరికి పంచిఇమ్మన్నప్పుడు, చెరి ఐదురూపాయలు ఇస్తాము. అలాగే విద్య, కర్మ ఈ రెండూ పరలోకానికి వెళ్ళేవాడిని అనుసరిస్తాయి. సాధకులకు విద్యను, కర్మను, విభజించే ఇవ్వాలి. ఇక్కడ విద్య ఒక పురుషుణ్ణి అనుసరిస్తుందని (జ్ఞానిని) కర్మ మరియొక పురుషుణ్ణి (సంసారిని) అనుసరిస్తుందని భావము.

వేదాధ్యయనం చెయ్యాలి. శిష్యులకు బోధించాలి అనేది వేదాధ్యయనం చేసేవారికి చెప్పిన మాట, అంతేకాని జ్ఞానులకు కాదు. **ఛాందోగ్యంలో** చెప్పిన గురువుకు శుశ్రూష చెయ్యాలి ఇత్యాదివిధులు కర్మాధికారికోసం, అంతేకాని జ్ఞాని కోసం కాదు. జ్ఞానియైన వాడికి వేదాధ్యయనం, కర్మానుష్ఠానము అవసరం లేదు.

లోకంలో అగ్నిహోత్రాది కర్మలు చేస్తూ వందసంవత్సరాలు బ్రతకాలి అని చెప్పింది కర్మిష్ఠులకు అంతేకాని జ్ఞానులకు కాదు.

తత్త్వజ్ఞానికి కర్మానుష్ఠానము కేవలము స్తుతికోసము. జీవన పర్యంతం కర్మ చెయ్యనప్పటికీ తత్త్వవేత్త యందు విద్యాసామర్థ్యం వల్ల కర్మలోపం ఉండదు.

వాజసనేయ శాఖవారు కొందరు గృహస్థాశ్రమాన్ని త్యాగం చెయ్యాలని చెబుతున్నారు.

అంటే జ్ఞానులైన వారు, సంసార బంధనాలు విడిచి పెట్టినవారు, విరాగులు "ఈ సంతానము, కర్మలవల్ల ప్రయోజనం లేదు. మనకు ఆత్మలోకం కావాలి" అని భావించేవారు కర్మలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వరు. వీరు గృహస్థాశ్రమాన్ని త్యాగం చేస్తారు.

కొందరు విద్వాంసులు వైరాగ్యం చెబుతున్నారు. విద్యావేత్తకు సర్వమూ ఆత్మే. అతడికి కర్త అనే భావం ఉండదు. కర్మ జరగాలంటే కర్త, కర్మ రెండూ ఉండాలి. విద్యాఫలం అంటే ఆత్మసాక్షాత్కారము. స్వస్వరూప జ్ఞానము. దీనికి కర్మలు అవసరం లేదు. కాబట్టి విద్య కర్మాంగము కాదు.

బ్రహ్మవిద్య, అనేది కేవలం సన్యాసాశ్రమంలోనే వినిపిస్తుంది. ఇంకెక్కడా వినిపించదు. కాబట్టి విద్య కర్మాంగం కాదు.

యతులకు అగ్నిహోత్రాది కర్మలు లేవు. కాబట్టి వారికి విద్య కర్మాంగం కాదు. వారి దృష్టిలో విద్య అంటే బ్రహ్మవిద్య. ఊర్ధ్వరేతస్కులున్నారని వేదం చెబుతుంది.

ఆత్మలోకం కోరే సన్యాసులు కర్మలు త్యజిస్తారు. వారు కర్మలు చెయ్యరు. కర్మ చేసినా, చెయ్యకపోయినా వారికి ఫలితం ఒక్కటే. కాబట్టి బ్రహ్మవిద్య స్వతంత్రంగానే మోక్షసాధనము.

141. సన్యాసాశ్రమం వేదాల్లో ఉంది

సన్యాసాశ్రమంలో కర్మ అనేది లేదు. ఐతే అసలు సన్యాసాశ్రమము అనేది ఉన్నదా? అని చాలా మందికి అనుమానం వస్తుంది. దీన్ని వివరిస్తున్నారు రెండవదైన **పరామర్శాధికరణము**లో. ఇందులో మూడు సూత్రాలుంటాయి.

సూత్రం - 443 "పరామర్శం జైమినిరచోదనా చాపవదతి హి"

444 "అనుష్ఠేయం బాదరాయణః సామ్యశ్రుతేః"

445 "విధిర్వా ధారణవత్"

సన్యాసాశ్రమం గురించి చెప్పటంలో విధాయకమైన గుణాలేమీ లేవు. కొన్ని శ్రుతులు దీన్ని నిషేధిస్తున్నాయి. అయినప్పటికీ శాస్త్రాలు సన్యాసాశ్రమాన్ని **అంధ పరంపర న్యాయంగా చెప్పాయి అని జైమిని అభిప్రాయం.**

అంధ పరంపర న్యాయమంటే ఒక గ్రుడ్డివాడి చెయ్యి పట్టుకుని ఇంకొక గ్రుడ్డివాడు. అలా నడిచి వెడుతుంటారు. త్రోవలో ఏమున్నదో ముందు నడిచేవాడికీ తెలియదు. వెనక నడిచే వాడికీ తెలియదు. కాబట్టి అందరూ కలిసి గోతిలో పడతారు. అదే విధంగా ఒక శాస్త్రంలో చెప్పారు కాబట్టి ఇంకొక శాస్త్రంలో సన్యాసాశ్రమం గురించి వ్రాశారు అంటాడు జైమిని.

ఆశ్రమాలు మూడే చెప్పబడినాయి.

1. బ్రహ్మచర్యం - గురుకులవాసంలో గడిపేది
2. గృహస్థాశ్రమం - యజ్ఞము, వేదాధ్యయనము, దానము చేసేది
3. వానప్రస్తం - తపస్సు చెయ్యటం

ఈ రకంగా మూడు ఆశ్రమాలే చెప్పబడ్డాయి. వాటిలో సన్యాసాశ్రమం లేదు అంటాడు జైమిని.

సన్యాసాశ్రమం అనుష్ఠింపదగినది అని వ్యాసుడంటాడు. వేదంలో గృహస్తాశ్రమంతో పాటే సన్యాసాశ్రమం కూడా చెప్పారు. వేదంలో పైన చెప్పిన మూడు ఆశ్రమాలకు ఒకే ఫలం పుణ్యలోకాలు అని చెప్పారు. సన్యాసాశ్రమం దీనికి భిన్నమైనది. మోక్షప్రాప్తికి ఉపయోగిస్తుంది. అందుకే దాన్ని అనుష్ఠించాలి.

విధిలో చెప్పకపోయినప్పటికీ సన్యాసావస్థ ఉన్నది. మొదటి మూడు ఆశ్రమాలలోనూ ఫలితం పుణ్యలోకాలు. సన్యాసాశ్రమానికి ఫలం మోక్షము. ఇది వేదాలలో చెప్పబడింది. అంటూ రెండవ అధికరణ పూర్తి చేశారు.

142. కొన్నిశ్రుతులు ఉపాసనలను చెబుతున్నాయి

ఉద్గీత అన్నింటికన్నా శ్రేష్ఠమైనది. పరమాత్మ రూపము అందుకే సర్వోత్తమమైనది. అయితే వేదాలలో దాని శ్రేష్ఠతను చెప్పటం జరిగింది. ఇలా చెప్పటం దేనికి? దాన్ని స్తుతించటానికా? లేక ఉపాసన కోసమా? అనే విషయం వివరిస్తున్నారు ఈ మూడవ అధికరణలో. దీనిపేరు **స్తుతిమాత్రాధికరణము** ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 446 "స్తుతిమాత్రముపాదానాదితి చేత్ - నాపూర్వవత్త్వాత్"

447 "భావశబ్దాచ్చ"

ఉద్గీథాది శ్రుతులు కర్మాంగాలుగా గ్రహించబడినాయి. అందుచేత ఇది కేవలము స్తుతికోసమే అని అనటం సరికాదు.

ఉద్గీథాదులు శ్రేష్ఠమైన గుణాలతో కూడుకుని ఉంటాయనే విషయంగాని, వాటి ఉపాసన గాని ఏ ప్రమాణంచేతా ప్రతిపాదించబడలేదు. అవి అపూర్వములు. అందుచేతనే శ్రేష్ఠమైన గుణాలతో కూడిన ఉద్గీథోపాసనమే ఈ వాక్యాలలో చెప్పబడ్డది.

'ఉద్గీథముపాసీత' 'సామోముపాసీత' లాంటి విధులు ప్రత్యక్షంగా ఉన్నాయి. ఈ వాక్యాలన్నీ ఉపాసనా విధులనే బోధిస్తున్నాయి.

143. ఉపనిషత్తులలో కథలు క్రతువులకు కర్మాంగాలు కావు

ఈ విషయం చెబుతున్నారు నాల్గవదైన **పారిప్లవాధికరణము**లో. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 448 "పారిప్లవార్థా ఇతి చేన్న విశేషితత్వాత్"

449 "తథా చైకవాక్యతోపబన్ధాత్"

పారిప్లవకర్మ అంటే అశ్వమేధ యాగంలో రాత్రిపూట యజమానిని సకుటుంబంగా కూర్చోపెట్టి అధ్వర్యుడు వేదాలలో ఉన్న కథలు చెప్పటం.

బృహదారణ్యకంలో మైత్రేయి కథ ఈ రకంగా చెప్పినదేనా? లేక విద్యను స్తుతించటం కోసం చెప్పినదా?

ఇక్కడ పారిప్లవము అనే మాట ఉన్నందువల్ల మైత్రేయి కథ పారిప్లవము అనకూడదు.

వేదాలలో కొన్ని కథలు మాత్రమే అలా చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ఉపనిషత్తులలో కథలన్నీ విద్యావిశేషాలు తప్ప కర్మ శేషాలు కావు.

ఇవన్నీ విద్య కోసం చెప్పినవే. ఈ కథలన్నీ ఆయాచోట్ల ఉన్న విద్యలతో ఏకవాక్యతను కలిగి ఉన్నాయి. కథవల్ల ఉపాసనకు ఫలం ఏమీ లేదు. శిష్యులకు విద్యయందు అభిలాష కలిగించటానికి, ఆ విద్యను తేలికగా బోధించటానికి ఇటువంటి కథలు చెప్పబడ్డాయి. అంతేకాని ఈ కథలు క్రతుకర్మాంగాలు కావు.

144. మోక్షానికి కర్మానుష్ఠానం అవసరం లేదు

మోక్షం కోసం కర్మ చెయ్యవలసిన అవసరం లేదు అంటున్నారు ఐదవదైన **అగ్నీంధనాద్యధికరణము**లో. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 450 "అత ఏవ చాగ్నీన్ధనాద్యనపేక్షా"

బ్రహ్మవిద్య పురుషార్థాన్ని కలిగించటంలో కర్మను అపేక్షిస్తుందా?

బ్రాహ్మణులు వేదాధ్యయనం చేత, యజ్ఞంచేత, దానంచేత పరబ్రహ్మను తెలుసుకుంటారు. అని కొన్నిచోట్ల చెప్పబడింది. అందువల్ల జ్ఞానానికి కర్మ సాధనంగా చెప్పినట్లు కనిపిస్తుంది. అంటే మోక్షానికి కర్మ సహాయం కూడా కావాలి. అని తెలుస్తోంది. అని వీరు వాదిస్తారు.

విద్య అనేది పురుషార్థ హేతువు. అందువల్లనే అగ్ని, ఇంధనాలు ఇవేవీ అవసరం లేదు. విద్య స్వతంత్రంగానే పురుషార్థ హేతువు. కాబట్టి దానికి కట్టెలు, నిప్పులాంటివి అవసరం లేదు. బ్రహ్మవిద్య మోక్షాన్ని కలిగించటంలో కర్మను అపేక్షించదు.

145. విహితకర్మలు జ్ఞానానికి ఉపకరిస్తాయి

కర్మలు చెయ్యటం వల్ల జ్ఞానం వస్తుంది అని చెబుతున్నారు ఆరవదైన **సర్వాపేక్షాధికరణము**లో. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 451 "సర్వాపేక్షా చ యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వవత్"

452 "శమదమాద్యుపేతః స్యాత్తథాపి తు తద్విధేస్తదఙ్గతయా తేషామవ శ్యానుష్ఠేయత్వాత్"

విద్యకు అన్ని ఆశ్రమాలలోను కర్మలు అవసరమే యజ్ఞయాగాలు జ్ఞానోత్పత్తికి హేతువులు. గుర్రం పొలం దున్నటానికి పనికిరాదు కాని రథం లాగటానికి పనికి వస్తుంది. అలాగే కర్మలు మోక్షాన్ని ఇవ్వలేకపోయినా జ్ఞానోత్పత్తికి ఉపయోగిస్తాయి.

విద్య స్వతంత్రమైనదే కాని మోక్షగామి శమదమాదులు గలిగి ఉండాలి. అవి విద్యకు అంగాలు.

జ్ఞానసాధనలో అవసరమయ్యేవి కర్మలే. శమదమాలు అంతరంగ సాధనాలు. యజ్ఞాలు చేసినా, యాగాలు చేసినా, సాధకుడు శమదమాది గుణాలు గలవాడు కావాలి. కాబట్టి జ్ఞానోత్పత్తికి కర్మలు ఉపయోగిస్తాయి.

146. ప్రాణాపాయ స్థితిలో ఆహార నియమాలకు సడలింపు ఉన్నది

ఈ విషయం ఏడవదైన **సర్వాన్నానుమత్యధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 453 "సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్యయే తద్దర్శనాత్"

454 "అబాధాచ్చ"

455 "అపి చ స్మర్యతే"

456 "శబ్దశ్చాతో కామకారే"

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో విరాట్ ప్రాణానికి విరాట్ అన్నమే ఆహారము అని చెప్పబడింది. అంటే అన్ని రకాల పదార్థాలను భక్షించవచ్చు అని చెప్పబడింది. అలాగే ఉషస్తి కథలో ప్రాణం పోయే సమయంలో మాత్రమే నియమోల్లంఘనం చెయ్యవచ్చు అని చెప్పబడింది. కురుదేశంలో ఇభ్య అనే పల్లె ఉన్నది. ఆ పల్లెలో ఉషస్తి అనే ఋషి ఉండేవాడు. అతని భార్య పేరు ఆటకి. ఉషస్తి వేదవేదాంగ విదుడు, పండితుడు.

ఒకసారి కురేదేశంలో భయంకరమైన కరువు వచ్చింది. పంటలు పండలేదు. కాటకం విలయతాండవం చేస్తోంది. తినటానికి ఎక్కడా ఏమీ దొరకలేదు. తిండిలేక ప్రజలు మలమల మాడిపోతున్నారు.

ఆ రోజుల్లో ఉషస్తి ఆహారం లేక బాధపడుతూ ఒక మావటి వాడి దగ్గరకు వెళ్ళి తినటానికి ఏమైనా పెట్టమని అడిగాడు. అప్పుడా మావటీడు భయపడుతూ "బ్రాహ్మణోత్తమా! నావద్ద మినుములు తప్ప ఏమీలేవు. అవి కూడా నేను ఎంగిలి చేసినవి. కాబట్టి నేను మీకు ఏమి ఇవ్వగలను?" అన్నాడు. దానికి ఉషస్తి.

"ఫరవాలేదు. ఆ ఎంగిలి చేసినవే నాకు కొద్దిగాపెట్టు" అన్నాడు. మావటివాడు ఆ ఎంగిలి మినుములు కొన్ని ఉషస్తికి దానం చేసి, తాగటానికి నీరు కూడా ఇచ్చాడు.

ఉషస్తి మినుములను మాత్రం తిని నీరు వద్దన్నాడు. ఆ మాటలకు ఆశ్చర్యపోయిన మావటి "బ్రాహ్మణోత్తమా! ఎంగిలి మినుములు తిన్నావు కదా! మరి ఎంగిలి నీరు త్రాగటానికి అభ్యంతరం ఏమిటి?" అన్నాడు.

దానికి ఉషస్తి 'మిత్రమా! ప్రాణము నిలుపుకోటానికి ఎక్కడి ఆహారమైనా తినవచ్చు. అందులో దోషంలేదు. ఇప్పుడు నాకు ఓపిక వచ్చింది. కాబట్టి నీవిచ్చే నీళ్ళు అవసరం లేదు' అన్నాడు. అంటే ప్రాణాపాయ స్థితిలో ఆహార నియమాలకు సడలింపు ఉన్నదా?

ప్రాణాపాయ స్థితిలో ఏ విధమైన అన్నానైనా తినవచ్చును అని వేదం చెబుతున్నది. ఈ మాటే **ఛాందోగ్యం**లోను, **బృహదారణ్యకం**లోనూ కూడా చెప్పబడ్డది. కుక్కలు, పిల్లులు, పక్షులు మొదలైన జంతువుల ఆహారమే నీకు ఆహారము కాబట్టి ప్రాణాపాయ స్థితిలో ఏ రకమైన ఆహారమైనా తినవచ్చును.

భక్ష్యాభక్ష్య నిర్ణయశాస్త్రం ఈ విధంగా చెప్పింది కాబట్టి అది ఆచరణీయము.

వేదంలో ఆహారం నిర్మలంగా, పరిశుద్ధంగా ఉంటేనే, మనసు కూడా పరిశుద్ధంగా ఉంటుంది అని చెప్పబడింది. అందుకే ఇది తినవచ్చు, ఇది తినరాదు అని నిర్ణయించబడింది.

స్మృతులలో కూడా ఈ విషయం చెప్పబడింది. మనుస్మృతిలో 'ఎవరైనా సరే, ప్రాణాపాయ స్థితిలో భక్ష్యాభక్ష్య విచక్షణ లేకుండా ఏ వస్తువునైనా తినవచ్చు' అని చెప్పబడింది. ఇది ప్రాణాపాయ స్థితిలో మాత్రమే.

ఎటువంటి సమయంలోనైనా మద్యము మాత్రము నిషేధము.

ఆహార విషయంలో స్వేచ్ఛ పనికిరాదు. శాస్త్రంలో అంగీకరించిన వాటినే తినాలి. నిషేధించిన వాటిని వదలివెయ్యాలి.

147. మోక్షాపేక్ష లేనివారు కూడా విహితకర్మలు చెయ్యాలి

మోక్షం కావాలి అనుకోని వారు కూడా నిత్యకర్మలు చెయ్యాలా అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు ఎనిమిదవదైన **ఆశ్రమకర్మాధికరణము**లో. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

సూత్రం - 457 "విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి"

458 "సహకారిత్వేన చ"

459 "సర్వథాపి తు త ఏవోభయ లిఙ్గాత్"

460 "అనభిభవం చ దర్శయతి"

మోక్షాపేక్ష లేనివారు, విద్యాసిద్ధి అవసరం లేనివారు నిత్యకర్మలు చెయ్యాలా? అవసరం లేదా? ఒకవేళ కర్మచేస్తే జ్ఞానం కోసం ఒకసారి. విద్యాసిద్ధి కోసం ఒకసారి. మొత్తం రెండుసార్లు చెయ్యాలా? ఒకసారి చేస్తే చాలా?

ముముక్షువు కానివాడు కూడా ఆశ్రమ విహితకర్మలు చెయ్యాలి. అని వేదాలు చెబుతున్నాయి. అయితే నిత్యకర్మ సిద్ధి కోసం ఒకసారి, జ్ఞానం కోసం ఒకసారి రెండుసార్లు చెయ్యనక్కరలేదు. ఒకసారి చేస్తే చాలు.

అయితే "రూపభేదం లేకపోయినా, అగ్నిహోత్రమనేది ఒకటే అయినా ఫలితంలో తేడా ఉంది కాబట్టి రెండుసార్లు చెయ్యనవసరం లేదా? నిత్యకర్మలు పాపక్షయం చేస్తాయి. విద్యాంగకర్మలు జ్ఞానం కోసం కదా" అనేది అనుమానం.

విద్యోత్పత్తిలో యాగాది కర్మలు సహకారి రూపంలో అనుష్ఠింపతగ్గవి.

ఇవి రెండూ పరస్పర సహకారం గలవి. కాబట్టి రెండుసార్లు చెయ్యవలసిన అవసరం లేదు. ఈ నిత్యకర్మలే జ్ఞానంకోసం కూడా తోడ్పడతాయి.

ఈ రెండింటి ప్రయోజనాలు వేరు కదా? అంటే చంద్రకర్ర యజ్ఞంలో యూపస్తంభం గానూ ఉపయోగిస్తుంది. లౌకికంలోనూ ఉపయోగిస్తుంది. అలాగే ఈ కర్మలు కూడా రెండు రకాలుగానూ ఉపయోగిస్తాయి.

యాగాది కర్మలు ఆశ్రమత్వ పక్షంలోను, విద్యాసహకారిత్వ పక్షంలో కూడా అనుష్ఠింపతగ్గవే. ఎవరు ఫలితం ఆశించకుండా, చేయవలసిన కర్మలు చేస్తారో వారికి మోక్షమార్గం లభిస్తుంది.

బ్రహ్మచర్యాది సాధన సంపన్నుడైనవాడు పొందిన ఆత్మజ్ఞానం, క్లేశాలవల్ల నాశనం పొందదు. ఆశ్రమాలకు సంబంధించిన కర్మలు కూడా సాధకునిలోని అవిద్య, రాగము, ద్వేషము మొదలైన క్లేశాలను పోగొట్టి జ్ఞానాన్ని కలుగజేస్తాయి. అందుచేతనే అధ్యయనము. దానము వంటి నిత్యకర్మలు జ్ఞానానికి సహాయకారులవుతాయి. కాబట్టి మోక్షాపేక్ష లేనివారు కూడా ఆశ్రమ విహితకర్మలు చెయ్యాలి.

148. ఆశ్రమం తీసుకోని వారికి కూడా బ్రహ్మవిద్యాధికారము ఉన్నది

ఈ విషయం తొమ్మిదవ అధికరణ అయిన **విధురాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 461 "అన్తరా చాపి తు తద్దృష్టేః"

సూత్రం - 462 "అపి చ స్మర్యతే"

సూత్రం - 463 "విశేషానుగ్రహశ్చ"

సూత్రం - 464 "అతస్త్వితరజ్జ్యాయో లిఙ్గాచ్చ"

ఆశ్రమరహితులకు కూడా బ్రహ్మవిద్యాధికారమున్నదా?

వేదాలలో ఆశ్రమ రహితులైన వారికి కూడా బ్రహ్మవిద్యాధికారమున్నది అని చెప్పబడింది.

ఆశ్రమరహితులు అంటే భార్య చనిపోయినవారు, ధనం లేకపోవటం వల్ల గృహస్థాశ్రమ ధర్మాలు నిర్వహించలేనివారు. ఇటువంటి వారికి బ్రహ్మవిద్యాధికారం ఉన్నదా? అనేది ప్రశ్న. వారికి కూడా బ్రహ్మవిద్యాధికారమున్నది. **ఛాందోగ్యోప నిషత్తు**లో రైక్వుడు ఈ కోవకు చెందినవాడే అతడికి భార్య లేదు. జానశ్రుతి కుమార్తెనిచ్చి వివాహం చేశాడు.

ఏ ఆశ్రమము లేనట్టి సంవర్తుడు మొదలైనవారు మహాయోగులైనారని చెప్పబడింది.

ఇతిహాసాల్లో దిగంబరులైన వారు ఏ ఆశ్రమ ధర్మాలు నిర్వర్తించకుండా (సంవర్తుడు) మహాయోగులైనారని చెప్పబడింది. కాబట్టి ఆశ్రమ రహితులకు కూడా బ్రహ్మవిద్యాధికారం ఉంది.

రైక్వుడు మొదలైన వారికి ఏ ఆశ్రమం లేదు. అయినప్పటికీ జపతపాల వంటి కర్మలవల్ల విద్యాధికారం ప్రాప్తించింది. ఆశ్రమాలలో ఉన్నవారికి యజ్ఞయాగాలు, అధ్యయనము వంటి ధర్మాలున్నట్లే, ఏ ఆశ్రమం లేనట్టి రైక్వుడు మొదలైన వారికి జపము, తపము, దేవతారాధన వంటివి విద్యోత్పాదకాలు. "జపం ద్వారా బ్రాహ్మణుడు మోక్షం పొందవచ్చు"నని మనుస్మృతి చెబుతోంది.

ఏ ఆశ్రమం లేకపోవటంకన్న, ఆశ్రమం కలిగి ఉండటమే శీఘ్రమైన విద్యాప్రాప్తికి సాధనం.

ఏ ఆశ్రమం లేకపోయినా విద్యాధికారమున్నప్పుడు, ఇంకా ఆశ్రమధర్మాలు ఎందుకు అనే ప్రశ్న వస్తుంది.

ఏ ఆశ్రమం లేకుండా ఉండేకన్న, ఏదో ఒక ఆశ్రమాన్ని ఆశ్రయించటం శ్రేయస్కరం. అందువల్ల బ్రహ్మవిద్యాసాధన తేలిక అవుతుంది. ఆశ్రమం ఏదీ లేకుండా బ్రాహ్మణుడు ఒక్కరోజు కూడా ఉండకూడదు. ఒక సంవత్సరంపాటు ఈ విధంగా ఉంటే ప్రాయశ్చిత్తం కూడా చేసుకోవాలి.

కాబట్టి ఏ ఆశ్రమం లేకపోయినా విద్యాధికారం మాత్రం నశించదు. అయితే ఏ ఆశ్రమం లేకపోవటంకన్న ఏదో ఒక ఆశ్రమాన్ని గ్రహించటం మంచిది.

149. సన్యాసి మళ్ళీ పూర్వాశ్రమానికి రాకూడదు

ఒకసారి సన్యాసం తీసుకుంటే అది రద్దు కాదు. అని వివరిస్తున్నారు పదవదైన **తద్భూతాధికరణము**లో. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం-465 "తద్భూతస్య నాతద్భావో జైమినేరపి నియమాతద్రూపాభావేభ్యః"

సన్యాసాశ్రమంలో ఉన్నవాడు మళ్ళీ వచ్చి గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించరాదు. ఆశ్రమ భ్రంశం పనికి రాదు. గురువు అనుజ్ఞ పొందిన నాలుగు ఆశ్రమాలలో ఏదో ఒకదానిని గ్రహించి, మరణకాలం వరకు ధర్మపరుడై ఆ ఆశ్రమాన్నే ఆశ్రయించి ఉండాలి.

బ్రహ్మచర్యం నుండి గృహస్థాశ్రమానికి రావాలి అని శ్రుతులు చెబుతుండగా, బ్రహ్మచర్యం నుండి ఒక్కసారిగా సన్యాసాశ్రమం స్వీకరించవచ్చని కొన్ని శ్రుతులు చెబుతున్నాయి. అంతేకాని సన్యాసాశ్రమం నుంచి క్రిందికి రావచ్చని ఎక్కడా చెప్పడలేదు.

శిష్టులైన వారెవ్వరూ అలా చెయ్యలేదు. సన్యాసాశ్రమాన్నే అంగీకరించని జైమిని కూడా ఇందుకు ఒప్పుకోలేదు.

అందుకనే వివాహం చేసుకుని, కోరికలన్నీ తీరిన తరువాతనే సన్యాసం స్వీకరించాలి. ఒకవేళ సన్యాసి గనక పతనమైతే, అథోగతి పాలవుతాడని **ఈశావాస్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. అలాగే శుకమహర్షికి జనకమహారాజు కూడా బోధించాడు.

ఉత్సాహం కొద్దీ సన్యసించాక, ఇంటి దగ్గర వాళ్ళు ఒప్పుకోకపోతే ఆ సన్యాసం రద్దు చేసుకోవచ్చా? సన్యసించటం అంటే ఈ జీవితాన్ని ఇక్కడ పూర్తిచెయ్యటం, మళ్ళీ కొత్తజన్మ ఎత్తటం. మరణించినవాడు పునర్జీవితుడు కావటం మనం చూడం కదా? మరి అలాంటప్పుడు వచ్చినవాడు మళ్ళీ ఎలా బ్రతికి వస్తాడు? సన్యాసం ఎలా రద్దు చేసుకుంటాడు? ఇక చతురాశ్రమాలలోను ఒకదాన్నుంచి రెండవ దానికి వెళ్ళటమే కాని వెనక్కి రావటం ఉండదు. గృహస్థాశ్రమము లేదా వానప్రస్థం నుంచి సన్యాసానికి వెళ్ళావు. మళ్ళీ వెనక్కి రావటం ఎలా జరుగుతుంది? అక్కడకి వెళ్ళిన తరువాత నాకు సన్యాసం నచ్చలేదు అనటానికి లేదు. ఇటువంటి పరిస్థితులు వస్తాయనే **'జ్ఞానవైరాగ్యాలు రానిదే సన్యాసాశ్రమం తీసుకోవద్దు'** అని చెప్పేది.

ఆతుర సన్యాసం తీసుకున్న వారు కొంతమంది మళ్ళీ గృహస్థులుగానే ఉన్నారు కదా ? దీనికి సమాధానం మనం చెప్పలేం. ఇది శాస్త్రసమ్మతం కాదు. ఆధునిక యుగంలో అనే పద్ధతులున్నాయి. ఉదాహరణకి వేదంలోను, స్మార్తంలోను వివాహానికి మంత్రాలున్నాయి. విడాకులకు లేవు. కాని ఆధునిక చట్టం విడాకులను ఒప్పుకుంటోంది. అలాగే శాస్త్రానికి ఏమైనా మార్పులు చేర్పులు జరిగాయేమో తెలియదు. నాకు తెలిసినంతవరకు ఏ రకమైన సన్యాసమైనా తీసుకున్న తరువాత శాస్త్రప్రకారం రద్దుచెయ్యటం జరగదు. మీకు ఇష్టమయితేనే సన్యసించండి. ఇదేమీ చిన్నపిల్ల ఆటకాదు. **చచ్చిపోయినవాడు మళ్ళీ బ్రతకటం ఎంత నిజమో, సన్యాసం రద్దు చెయ్యవచ్చు అనేది కూడా అంతే నిజం. విపరీత వ్యాఖ్యానాలు చేసి శాస్త్రాన్ని భ్రష్టు పట్టించకండి. వ్యవస్థను పాడు చెయ్యకండి.**

150. సన్యాసభ్రష్టులకు ప్రాయశ్చిత్తం

ఈ విషయం పదకొండవదైన **అధికారాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 466 "స చాధికారికమపి పతనాను మానాత్తదయోగాత్"

467 "ఉపపూర్వమపి త్వేకే భావమశన వత్తదుక్తమ్"

సాధారణ బ్రహ్మచారిని 'ఉపకుర్వాణులు' అంటారు. జీవితాంతం బ్రహ్మచర్యం వహించేవాడు నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి. నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి, వానప్రస్తుడు, సన్యాసి వీరు ఊర్ధ్వరేతస్కులు వీరికి ఆశ్రమభ్రంశం పనికిరాదు. భ్రష్టులైనవారు చేసే కర్మలు విద్యాహేతువులు కావు. మరి ఇలా భ్రష్టులైన వారికి ప్రాయశ్చిత్తము ఏదైనా ఉన్నదా?

మొన్నటిరోజున ఒకాయన నా దగ్గరకు వచ్చి "ఓంకారాన్ని ఉపాసన చేస్తే బ్రహ్మలోకప్రాప్తి జరుగుతుంది అన్నారు నిజమేనా?" అని అడిగాడు. 'బ్రహ్మలోకప్రాప్తి' అంటే మోక్షమన్నమాట. ఇది ఆర్యోక్తి. ఇలాటి మాటలు చాలా ఉన్నాయి. "ఉత్తరాయణంలో ఉరేసుకుని చచ్చినా పుణ్యమే" అన్నారు. ఉత్తరాయణం అంటే ? సంవత్సరాన్ని రెండు భాగాలుగా చేశారు. ఒకటి ఉత్తరాయణం. రెండవది దక్షిణాయనం. అయనము అంటే మార్గము అని అర్థం. సూర్యుడు ఉత్తరదిశగా ఆరు నెలలు, దక్షిణ దిశగా ఆరు నెలలు ప్రయాణం చేస్తాడు. వీటినే ఉత్తరాయణము,

దక్షిణాయనము అంటారు. ఉత్తరాయణం జనవరి 14 నుంచి జులై 14 వరకు, దక్షిణాయనం జులై 15 నుంచి జనవరి 14 దాకా ఉంటాయి. ఉత్తరాయణంలో అంటే జనవరి 14 నుంచి జులై 14 వరకు పరమపుణ్యకాలమని ఆ కాలంలో మరణించిన వారు స్వర్గలోకానికి పోతారని చెబుతుంటారు. కాని నిజంగా చెప్పాలంటే ఇవి దేవయాన పిత్రుయానాలు. వీటిలో దేవయానాన్నే ఉత్తరాయణము అంటారు. ఈ మార్గంగుండా పోయిన వారు బ్రహ్మలోకం చేరతారు. వారికి పునర్జన్మ ఉండదు. పిత్రుయానం గుండా వెళ్ళినవారు స్వర్గసుఖాలనుభవించి కర్మశేషం అనుభవించటానికి మళ్ళీ భూలోకంలో జన్మిస్తారు. అయితే రెండుచోట్లా 'ఉత్తరాయణ'ము అనే పేరు వచ్చింది. కాబట్టి, ఉత్తరాయణ మార్గంలో ప్రయాణించిన వారు తిరిగి జన్మించరు కాబట్టి, ఈ రెండింటినీ కలిపి 'ఉత్తరాయణంలో ఉరేసుకుని చచ్చినా పుణ్యమేను' అన్నారు. ఎందుకంటే ఉత్తరాయణ మార్గంలో ప్రయాణించటం చాలా కష్టం కాబట్టి, ఆ మార్గంలో ప్రయాణించటమే అదృష్టంగా భావించి ఈ మాట చెబుతారు. అలాగే ఓంకారోపాసన చేసినవాడు మోక్షం పొందుతాడు అనే మాటకూడా.

ఇక్కడ ఇంకొక విషయం ఏమంటే సన్యాసం తీసుకుంటే మోక్షం వస్తుందని ఎక్కడా చెప్పలేదు. ఒకవేళ అదే నిజమయితే మోక్షం పొందాలనుకునే వారందరూ సన్యాసం స్వీకరిస్తే సరిపోతుంది. అంతేకాని భౌతిక సన్యాసంవల్ల మోక్షంరాదు. కాషాయబట్ట కట్టినంత మాత్రంచేత సన్యాసికాడు. కాశీలో మరణించిన వారందరికీ ముక్తి లభిస్తుందా? అంటే లభించదు అని ఖచ్చితంగా చెప్పాలి. ఒకవేళ ఇదే నిజమైతే కాశీనగరంలో మనం నుంచోటానికి కూడా చోటుండదు. దేశం మొత్తం మీద తొంభైశాతం మరణాలు కాశీలోనే ఉంటాయి. మానసికసన్యాసము అంటే జ్ఞానవైరాగ్యాలు. ఈ రెండూ ఉన్నవాడు కాషాయం కట్టకపోయినా, ఆశ్రమస్వీకారం చెయ్యకపోయినా ముక్తిపొందుతాడు. ఆత్మజ్ఞానం కోసం అన్వేషించిన వాడే బ్రాహ్మణుడు. అతడే ముక్తి పొందుతాడు. యజ్ఞయాగాది కర్మలు, పూజలు, వ్రతాలు, స్తోత్రాలు, పారాయణలు అన్నీ పామరుల కోసం. ఇవి స్వర్గానికి తీసుకుపోతాయి.

ఈ జగత్తులో ఈషణత్రయం కన్న సంసారము వేరే లేదు. 1. ధనేషణ 2. దారేషణ 3. పుత్రేషణ. వీటిని ఈషణత్రయము అంటారు. ఈషణ అంటే కోరిక, ఆశ అని అర్థం. కోరికలు మూడు రకాలు.

1. పుత్రులను పొందటం ద్వారా ఉత్తమలోకాలకు పోవాలి అనుకోవటం. ఇదే **పుత్రేషణ.**

2. వివాహం చేసుకుని భార్యద్వారా సంతానం పొందాలి అనుకోవటం. ఇదే **దారేషణ.**

3. భార్యాబిడ్డలని పోషించటానికి ధనం కావాలి. కాబట్టి ధనం సంపాదించాలనే కోరిక. ఇది **ధనేషణ.** కర్మ చెయ్యటానికి కూడా ధనం కావాలి.

ఈ కోరికలు తీర్చుకోవటానికే మానవుడు సంసారి అవుతున్నాడు. **'కౌపీన సంరక్షణార్థం'** అన్నట్లుగా. కాబట్టి మోక్షం పొందాలనుకున్నవాడు అమితమైన సాధన చేసి జ్ఞానవైరాగ్యాలు అలవరచుకోవాలి. ఆత్మవిచారణ ద్వారా తాను బ్రహ్మ కావాలి. పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకున్న వాడే బ్రహ్మ అవుతాడు. **బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మైవభవతి.** అయితే బ్రహ్మ విచారణ చెయ్యటానికి ఈషణ అంటే కోరిక ప్రతిబంధకమవుతుంది. కాబట్టి ముందుగా ఈషణలను (కోరికలను) చంపాలి. వాటినుంచి విముక్తి పొందాలి. ఈ కోరికలను జయించాలంటే ఆత్మవిచారణ చెయ్యాలి. దీనికి అభ్యాసము, సాధన ముఖ్యము. వేదాంతవిచారణ వల్లనే ముక్తి లభిస్తుంది. ఆత్మవిచారణ చెయ్యాలంటే కోరికలునశించాలి. ఇలా కోరికలు నశించినవాడు సాక్షాత్తు బ్రహ్మ అవుతాడు.

మనం ఏ పనిచేసినా దానివల్ల ఫలితం వస్తుంది. ఆ ఫలితం కొంత కాలమే ఉంటుంది. ఆ తరువాత క్షీణించి పోతుంది. కర్మలు చెయ్యటంవల్ల పుణ్యఫలం వస్తుంది. ఆ పుణ్యఫలం కొంత కాలం తరువాత ఉండదు. అప్పుడు ఆ జీవి తిరిగి భూలోకంలో జన్మిస్తుంది. కాని బ్రహ్మవిద్య విచారణఫలం అలాకాదు. అది క్షీణించదు. అమృతం వంటిది. దీనివల్లనే మానవుడు ముక్తిపొందుతాడు.

ఇక్కడ అనుమానం ఏమంటే ఈ పనులన్నీ గృహస్థాశ్రమంలో లేదా వానప్రస్థంలో ఉండి చెయ్యవచ్చు కదా ? సన్యసించటం ఎందుకు?

మనం చాలా జాగ్రత్తగా గుర్తించాల్సిన విషయం ఏమంటే ప్రతిఆశ్రమంలోను కొన్ని ధర్మాలుంటాయి. వాటిని తప్పనిసరిగా పాటించాలి. సన్యాసాశ్రమానికి కూడా కొన్ని నియమాలు ఉన్నాయి. సన్యసించినవాడు ఆ నియమాలు, ధర్మాలు తప్పనిసరిగా పాటించి తీరాలి. వాటిలో చాలా ముఖ్యమైనవి.

1. జ్ఞానవైరాగ్యాలు కలిగి ఉండటం.
2. ఎవరితోను ముఖ్యంగా కుటుంబ సభ్యులతో సంబంధ బాంధవ్యాలు లేకుండా ఉండటం.
3. కేవలం పొట్టనింపుకోటానికే బిక్షాటన చెయ్యటం.
4. దేహాభిమానం లేకుండా, శరీరాన్ని శంలాగా చూడటం.
5. ఉన్నచోట ఉండకుండా, నిరంతరము పరిభ్రమిస్తూ సత్యాన్వేషణలోనే కాలం గడపటం.

ఈ మధ్యన ఒక సన్యాసిని కలిశాను. బాగా చదువుకున్నవాడు. పూర్వాశ్రమంలో వేదపండితుడు. అంతే కాకుండా వేదాంతం కూడా బాగా తెలిసినవాడు. ఉపనిషత్తుల గురించి అనర్గళంగా మాట్లాడగలడు. బ్రహ్మవిద్య గురించి బాగాతెలిసినవాడు. చాలా మంచి సన్యాసి. అయితే భార్యాపిల్లలతో సత్సంబంధాలున్నాయి. ఈ మాట తెలిసి అవాక్కైయ్యాను. ఇది ఏ రకమైన సన్యాసం? అసలు సన్యాస ధర్మాలకే విరుద్ధం కదా? ఇంకో విషయం ఏమంటే ఆయనపేర బ్యాంకుఎకౌంటు కూడా ఉంది. అందులో కొన్ని లక్షలు డబ్బుకూడా ఉంది. వీటిని గురించి అడిగినప్పుడు ఆయన చెప్పిన సమాధానం ఇంకా ఆశ్చర్యం గొలిపింది.

"జీవితంలో ఏదైనా తప్పు చేస్తే, దానికి ప్రాయశ్చిత్తం చెప్పింది శాస్త్రం. ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకున్న వాడికి పాపం ప్రక్షాళనమై పోతుందని గతంలో మనం చెప్పుకున్నాం కూశ్మాండ హోమం చేస్తే, పాపాలన్నీ పోతాయి. గతంలో విదేశాలకు పోయిన వారిని, తినరాని పదార్థాలు తిన్నవారిని పీకలోతు పేడగోతిలో పాతిపెట్టి, మంత్రాలు చెబుతూ దర్భపుల్ల కాల్చి నాలుకమీద వాతపెట్టేవారు. ఈ రకమైన ప్రాయశ్చిత్తం మా తాతగారు జొన్నవిత్తుల పద్మనాభంగారికి చేశారట కూడా. కాబట్టి సన్యాసికి కూడా ఏవైనా పొరపాట్లు చేస్తే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవచ్చు అని ఆయన వాదన. అంతేకాదు నిరంతరం ఉపనిషత్తులు పారాయణ చేసేవారికి పాపాలు అంటవు. బ్రహ్మవిద్యా విచారణ చేసేవాడు పాపాలు చేసినా అవి నిప్పులో పడిన దూదిలాగా భస్మమై పోతాయి. కాబట్టి తాను పాపాలు, తప్పులు చేసినా పవిత్రుడే" ఇది సమాధానం.

ఇదంతా పచ్చి అబద్ధం. ఆత్మవంచన, ఏ ఆశ్రమంలో తప్పులు చేసినా ప్రాయశ్చిత్తం ఉన్న మాట నిజమే. కాని అది సన్యాసాశ్రమానికి వర్తించదు. సన్యాసికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. అసలు నిన్ను సన్యాసం తీసుకోమని ఎవరూ బలవంతం చెయ్యలేదు. సన్యసించకుండా కుటుంబంతో కలిసి ఉంటూనే బ్రహ్మవిద్యా విచారణ చెయ్యవచ్చు. నిరంతరం ఉపనిషత్తులు చదువుకోవచ్చు. ఈపని చెయ్యటానికి సన్యాసం అవసరం లేదు. ఈషణత్రయాన్ని జయించినవాడే సన్యసించాలి. నీకు ధనం మీద కోరిక ఉంది. కుటుంబం మీద అభిమానం ఉంది. అలాంటప్పుడు సన్యాసం ఎందుకు? ఎవరికోసం? సన్యాసమంటేనే జ్ఞానవైరాగ్యాలు. అవి లేనివారికి సన్యాసం దేనికి? కాషాయం మీద మోజు ఉంటే ప్రతిరోజు ఇంట్లో అవే బట్టలు కట్టుకోండి. మీ గృహంలో ఉంటూనే సన్యాసిలా జీవించండి. మీరు ఉన్నతమైన స్థితిలో ఉన్నారని అందరూ మెచ్చుకుంటారు కూడా. అంతేకాని బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థం వద్దు. ధర్మాలు, నియమాలు పాటించగలిగితేనే సన్యసించండి. అంతేకాని **సన్యసించిన తరువాత, సన్యాసి ధర్మాలకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించి సన్యాసానికి చెడ్డపేరుతేవద్దు.** సంప్రదాయం నాశనం చెయ్యద్దు. సన్యాసికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. తప్పులు చేసిన సన్యాసి రౌరవాది నరకాలు పట్టిపోతాడు. లోకంలో అవమానం కూడా పొందుతాడు. కాబట్టి తస్మాత్ జాగ్రత్త.

సన్యాసి అనగానే అతనికి ఏవో గొప్ప సిద్ధులు ఉంటాయని, గుప్పెటమూసి తెరవగానే చేతులోంచి బంగారుగొలుసులు, ఉంగరాలు వస్తాయని చాలా నమ్మకాలుంటాయి. ఇవన్నీ సిద్ధులు అంటారు. ఇవి అనేక విధాలుగా సంక్రమిస్తాయి. 1. పూర్వజన్మకృతం 2. తపశ్శక్తి 3. దేవతల వరాలు 4. ఓషధులు, మణులు, మంత్రాలు. వీటిలో దేనివల్లనైనా ఈ శక్తి సంక్రమించవచ్చు. ఈ శక్తి మనం బ్యాంకులో డిపాజిట్ చేసిన ధనంలాటిది. తీసి వాడేసుకుంటే అయిపోతుంది. అందుకే ఎవరూ కూడా తమకున్న శక్తుల్ని అల్పప్రయోజనాల కోసం వాడరు. ఆ రోజున విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకుణ్ణి సశరీరంగా కైలాసానికి పంపినందుకు పదివేల సంవత్సరాలు చేసిన తపశ్శక్తి నాశనమైపోయింది. ఒక ఋషీశ్వరుడు వరం ఇచ్చాడన్నా శాపంపెట్టాడన్నా అతని తపశ్శక్తి కాస్తా కరిగిపోతుంది. అయితే ఇవన్నీ 'చిన్న చిట్కాలు, హస్తలాఘవ ప్రదర్శన' అంటారు, ఆధునికులు, నాస్తికులు. అయితే ఎవరికితెలిసింది

వాళ్ళుచెబుతారు. లక్ష్యం చేరుకోవటానికి భిన్నమైన మార్గాలుంటాయి. ఎవరికి వచ్చిన మార్గాన్ని వారు ఎన్నుకుంటారు. అన్నింటికీ ఒకటే మార్గం కాదు.

నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి గనక ఆశ్రమచ్యుతి పొందితే, అతడికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. అలాగే సన్యాసాశ్రమం నుంచి చ్యుతుడైన వాడికి కూడా ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. ఈ రకంగా ప్రాయశ్చిత్తం అనేది ఏదైనా ఉంటే, అది మామూలు బ్రహ్మచారికి మాత్రమే అంతేకాని సన్యాసికి మాత్రం కాదు అని వీరివాదన.

మామూలు బ్రహ్మచారి మధు మాంసాలు సేవిస్తే అతనికి ప్రాయశ్చిత్తమున్నది. అలాగే నైష్ఠిక బ్రహ్మచారికి కూడా ప్రాయశ్చిత్తమున్నది. ఈ విషయం పూర్వమీమాంసలో చెప్పబడ్డది.

ఒకవేళ సంభోగిస్తే దానికి ప్రాయశ్చిత్తమున్నది. గురుదారాగమనం మాత్రం మహాపాపం. దానికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. పైన చెప్పినట్లుగా ప్రాయశ్చిత్తం జరిగినా, వారితో సత్పురుషులు కలిసి ఉండరు. అంటే వెలివేస్తారు.

వానప్రస్త, పరివ్రాజకులకు కూడా ప్రాయశ్చిత్తమున్నది అంటాడు జైమిని. దీక్షాలోపం గనక చేస్తే వానప్రస్తుడికి, సన్యాసికి కూడా ప్రాయశ్చిత్తమున్నది. వారు 'కృచ్ఛ్రవ్రతం' చెయ్యాలి. అంటే సోమలతమినహా, మిగిలిన చెట్లు, చేమలకు నీరు పోసి పెంచాలి. శాస్త్రవిహితమైన ప్రాణాయామాదులు కూడ చెయ్యాలి. ఈ రకంగా ఊర్ధ్వరేతస్కులకు (సన్యాసి, వానప్రస్తుడు) కూడా ప్రాయశ్చిత్తం ఉన్నది.

151. భ్రష్టుడైన నైష్ఠికుడు

ఇటువంటి వాడికి ప్రాయశ్చిత్తం ఏమిటనే విషయం పన్నెండవదైన **బహిరధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రమున్నది.

సూత్రం - 468 "బహిస్తూభయథాపి స్మృతేరా చారాచ్చ"

ఈ రకంగా భ్రష్టుడైనటువంటి నైష్ఠికునికి సంఘ బహిష్కారమున్నదా? వారికి ప్రాయశ్చిత్తం జరిగింది కదా?

ఊర్ధ్వరేతస్కులు పతనం కావటం రెండు రకాలుగా జరుగుతుంది. 1. ఉపపాతకము 2. మహాపాతకము. కాని వారు ఏ రకంగా పతనమైనప్పటికీ బహిష్కరింపతగిన వారే.

పతనమైన యతీశ్వరులు ప్రాయశ్చిత్తం పొందినప్పటికీ సదాచారులు వారితో కలవరు. అంటే వారు బహిష్కృతులు. ఉత్తమాశ్రమం నుంచి పతనమైన వారు అంటే తన సంఘాన్ని విడిచి పరజాతితో కలిసినవాడు, ఉరి వేసుకున్నవాడు, ఇలాంటి వారికి రెండు రకాల పాపాలు కలుగుతాయి. 1. ఈ లోకంలో అశుద్ధి 2. పరలోకంలో అశుద్ధి వీరు చాంద్రాయణాది వ్రతాలు చేసినందువల్ల, రెండవ దోషం పోతుంది. కాని మొదటిది పోదు. అందువల్ల వీరు శిష్టులతో ఆహార వ్యవహారములకు పనికి రారు.

152. ఉద్గీథాది ఉపాసనలకు కర్త ఋత్విక్కే

ఈ విషయం పదమూడవదైన **స్వామ్యధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 469 "స్వామినః ఫలశ్రుతేరిత్యాత్రేయః"

470 "ఆర్త్విజ్యమిత్యౌడులోమిస్తస్మైహి పరిక్రీయతే"

471 "శ్రుతేశ్చ"

కర్మాంగ ఉపాసనలను ఆచరించవలసినది ఋత్విక్కా? లేక యజమానా?

కర్మాంగోపాసనల కర్త యజమానే అని ఆత్రేయుని వాదము. ఉద్గీథాది కర్మాంగోపాసనలలో కర్త యజమానే. ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన దానిని బట్టి కర్తకే ఫలం లభిస్తుంది. కాబట్టి ఉపాసనలకు కూడా కర్తే యజమాని అని వీరి వాదన.

ఈ ఉపాసనలకు కర్తే యజమాని అని ఔడులోమి అనే ఆచార్యుడు కూడా అంటున్నాడు.

యజమానికి ఫలం సంపాదించి పెట్టటం కోసం దక్షిణ ఇచ్చి ఋత్విక్కును కొన్నాడు. అక్కడ చేసేది ఋత్విక్కే కాని ఆ ఫలితాన్ని అతడు యజమానికి సంక్రమింప చేస్తాడు అంటాడు ఔడులోమి.

శ్రుతులలో ఋత్విక్కు చేసిన ఉపాసన ఫలం యజమానికి చెందటం గురించి వివరించారు.

యజ్ఞం చేసేటప్పుడు ఋత్విక్కు కోరే కోరికలన్నీ యజమాని కోసమే. కాని దీనివల్ల వచ్చే ఫలితం యజమానిది. కాబట్టి ఉపాసనలకు కర్త ఋత్విక్కే.

153. మౌనము విధి

పాండిత్యంతోపాటు మౌనం కూడా విధే అంటున్నారు. పద్నాల్గవదైన **సహకార్యంతరవిద్యాధికరణములో**. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 472 "సహకార్యన్తరవిధిః పక్షేణ తృతీయం తద్వతో విద్యాదివత్"

473 "కృత్స్నభావాత్తు గృహిణోపసంహారః"

474 "మౌనవదితరేషామప్యుపదేశాత్"

"బృహదారణ్యకంలో" పరబ్రహ్మను తెలుసుకున్నవాడు పరమసుఖాన్ని, బ్రహ్మభావాన్ని పొందుతాడు. కాబట్టి బ్రాహ్మణుడైనవాడు, బ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోవాలనుకునేవాడు మొదటగా శాస్త్రపరిజ్ఞానం సంపాదించాలి. తరువాత దాన్ని దృఢపరచుకోటానికి మననం చెయ్యాలి. ఆ తరువాత మౌనంగా ధ్యానం చెయ్యాలి. అప్పుడు అతడు బ్రహ్మవేత్త అవుతాడు" అని చెప్పబడింది.

ఇక్కడ శాస్త్రజ్ఞానంతోపాటు మౌనం కూడా చెప్పబడింది. కాబట్టి మౌనము కూడా విధేనా?

విద్యకు సహకారి మౌనం. శ్రవణాది సాధనంలో మూడవవిధి ధ్యానం. ఇది మౌనంగా జరగాలి. అది విధి అని చెప్పబడింది.

ఇక్కడ పాండిత్యం అంటే శ్రవణం. బాల్యమంటే మననం. అత్యంత సూక్ష్మమైన బ్రహ్మతత్త్వ సాధనకు బ్రహ్మధ్యానం కావాలి. ఆ ధ్యానానికి నియమాలు అవసరం లేదు. భిక్షాటనలో కూడా చెయ్యవచ్చు అయితే ప్రధానమైన బ్రహ్మవిద్యకు ఈ మౌనమే సహకారి.

ఈ రకంగా సన్యాసాశ్రమం ఉత్తమోత్తమమైనది కాగా **ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో** గృహస్థాశ్రమ ధర్మాన్ని చెప్పి "ఈ విధంగా జీవితాంతం ఆచరించిన వారికి బ్రహ్మలోకం కలుగుతుంది" అని చెప్పారు. ఇలా చెప్పటంవల్ల గృహస్థాశ్రమానికి మించి ఇంక ఏ ఇతర ఆశ్రమమూ లేదు. అని వారి వాదన.

గృహస్థాశ్రమం చెప్పటంవల్ల ఇబ్బంది ఏదీ లేదు. గృహస్థుకు యజ్ఞయాగాదులే కాదు. శమదమాదులు కూడా కావాలి. అతడికి స్వర్గసుఖాలు కావాలనుకుంటే

యజ్ఞయాగాదులు చేసి వాటిని పొందవచ్చు. మోక్షం కావాలనుకుంటే బ్రహ్మజ్ఞాన సిద్ధి పొందవచ్చు. కాబట్టి గృహస్థాశ్రమము శ్రేష్ఠము. అంత మాత్రం చేత సన్యాసాశ్రమం లేదని మాత్రం కాదు.

గృహస్థ, సన్యాసాశ్రమాలు శ్రుతి సమ్మతాలు అలాగే వానప్రస్థ సన్యాసాశ్రమాలు కూడా సమ్మతాలే మొత్తంమీద నాలుగు ఆశ్రమ ధర్మాలు అనుష్ఠింపదగినవే. ఈ రకంగా పాండిత్య బాల్యాలతోపాటు మౌనం కూడా విధే.

154. బాల్యమంటే రాగద్వేషాలు లేని నిర్మల భావన

ఈ విషయం పదిహేనవదైన **అనావిష్కారాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రమున్నది.

సూత్రం - 475 "అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్"

బాల్యము అంటే చిన్నతనము అనా? చిన్నపిల్లలు చేసే పనులు అనా? దంభము, దర్పము తెలియని స్థితా? వీటిలో ఏ అర్థాన్ని తీసుకోవాలి?

బాల్యము అంటే తన జ్ఞానాదుల్ని ప్రజలకు వ్యక్తం చెయ్యకుండా కేవలము పవిత్ర భావం కలిగి ఉండటము అంటే బాలకుడు ఇంద్రియ ప్రాబల్యం లేనివాడు. దంభము దర్పము లేకుండా నిర్మల స్వభావం కలవాడు.

155. జ్ఞానం ఈ జన్మలోనే కలుగుతుంది

సాధకుడికి జ్ఞానం ఈ జన్మలోనే కలుగుతుందా? అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు పదహారవదైన **ఐహికాధికరణ**లో ఇందులో ఒకే సూత్రమున్నది.

సూత్రం - 476 "ఐహికమప్యప్రస్తుతప్రతిషేధే తదర్శనాత్"

జ్ఞానమనేది జన్మలోనే కలుగుతుందా?

శ్రవణమననాది సాధనాలకు కర్మశేషం అడ్డం కానపుడు ఈ జన్మలోనే జ్ఞానోత్పత్తి కలుగుతుంది. ఒకవేళ కర్మ ప్రతిబంధకం ఏదైనా ఉంటే మరుజన్మలో జ్ఞానం కలుగుతుంది. వాయుదేవుడికి గర్భంలో ఉండగానే, జన్మాంతర శ్రవణం వల్ల జ్ఞానం కలిగింది. కాబట్టి ఏ అడ్డంకీ లేకపోతే ఈ జన్మలోనే జ్ఞానోత్పత్తి జరుగుతుంది.

156. మోక్షం అందరికీ ఒక్కటే

ఈ విషయం పదిహేడవదయిన **ముక్తిఫలాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రమున్నది.

సూత్రం-477 "ఏవం ముక్తిఫలానియమస్తదవ స్థావధృతేస్త దవస్థావధృతేః"

జ్ఞానానికి ఫలితం ముక్తి కదా! మరి ఆ ముక్తి అందరికీ కలుగుతుందా? లేక అందులో తారతమ్యమున్నదా?

బ్రహ్మసాక్షాత్కారంలో లాగానే ముక్తిఫలంలో కూడా తారతమ్యం లేదు. అన్ని ఉపనిషత్తులలోనూ మోక్షము ఒకటే.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా బ్రహ్మవేత్త సాక్షాత్తూ బ్రహ్మమే అవుతాడు. ముక్తికి స్వరూపము పరమేశ్వరుడే. ఇతడు నిరాకారుడు, నిర్గుణుడు. బేధరహితుడు. కాబట్టి ముక్తిలో కూడా భేదాలుండవు. ముక్తి అందరికీ ఒక్కటే.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలో మూడవ అధ్యాయం పూర్తయింది.

బ్రహ్మసూత్రాలు

నాల్గవ అధ్యాయం

మొదటి పాదం

ఈ అధ్యాయంలో ముక్తిని వివరిస్తున్నారు. ఇందులో పద్నాలుగు అధికరణలు. పంధొనిమిది సూత్రాలు ఉన్నాయి.

157. ఆత్మధ్యానానికి ఆవృత్తి ఉంది

శ్రవణమననాదులు ఒకసారి చేస్తే చాలా? మళ్ళీ మళ్ళీ చెయ్యాలా? అనే దానికి సమాధానం చెబుతున్నారు మొదటి అధికరణమైన **ఆవృత్త్యధికరణము**లో. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 478 "ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాత్"

479 "లిఙ్గాచ్చ"

బ్రహ్మసాక్షాత్కారానికి శ్రవణ మననాదులు చెప్పారుకదా! అంటే పరబ్రహ్మను గురించే వినాలి. ఆ విన్న దాన్ని మననం చెయ్యాలి. ఇది ఒకసారి చేస్తే చాలా? మళ్ళీ, మళ్ళీ చెయ్యలా?

జ్ఞానాన్ని ఆవృత్తి చెయ్యాలి. అంటే విన్న దానిని మరచిపోతాముకాబట్టి మళ్ళీ గుర్తు చేసుకోవాలి. మనసుకు పట్టించుకోవాలి. అందుకే మననం చెయ్యాలి. అదే విషయాన్ని మళ్ళీ మళ్ళీ గుర్తు చేసుకుంటూ ఉండాలి. ఇలా ఎంత కాలం చెయ్యాలి? అంటే ఫలితం వచ్చేదాకా, బ్రహ్మసాక్షాత్కారమయ్యేదాకా, ఆత్మ సాక్షాత్కారమయ్యేదాకా చెయ్యాలి. వడ్లు ఎంతసేపు దంపాలి అంటే? బియ్యం వచ్చేదాకా దంపాల్సిందే. అలాగే ఆత్మసాక్షాత్కారమయ్యేదాకా వాటిని మననం చేస్తూనే ఉండాలి.

ఈ విషయాన్ని నిరూపించే గుణాలు కూడా ఉన్నాయి. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో ఆదిత్యుడే ఉద్గీత అంటూ "ఒక ఆదిత్యోపాసన వల్ల ఒక్క పుత్రుడే కలుగుతాడు. కాబట్టి ఆదిత్యుని కిరణాలను ఆదిత్యుని కన్న భిన్నమైన వాటిగా ధ్యానించు" అని

చెప్పబడింది. కాబట్టి ఆత్మజ్ఞానం కావాలంటే విన్న వాటిని మళ్ళీ మళ్ళీ వినాలి. ఈ రకంగా ఆత్మజ్ఞానానికి ఆవృత్తి ఉన్నది.

158. బ్రహ్మని తన ఆత్మగా భావించాలి

ఈ విషయం రెండవ అధికరణ అయిన **'ఆత్మత్త్వోపాసనాధికరణము'**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 480 "ఆత్మేతి తూపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తి చ"

పరబ్రహ్మోపాసన చేసేటప్పుడు ఆ పరమాత్మను నేనే అని భావించాలా? పరమాత్మ వేరు, నేను వేరు అని ధ్యానించాలా?

నేనే పరమాత్మను అనే 'అహం' ప్రత్యయంతోనే ఉపాసన చెయ్యాలి. అప్పుడే పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారమవుతుంది. 'అయమాత్మా బ్రహ్మ', 'తత్త్వమసి' వంటి మహావాక్యాలు ఇలాంటివే.

పరమాత్మ నిత్య, శుద్ధ, బుద్ధ, ముక్త స్వరూపుడు. ఆ పరమాత్మ సాక్షాత్కారం కోసం సగుణం చేసినా, నిర్గుణం చేసినా 'నేనే ఆ పరమాత్మను' అని చెయ్యాలి. అంతే తప్ప పరమాత్మ వేరు, నేను వేరు అనే ద్వైతం పనికిరాదు. ఓ పరమాత్మా! నీవే నేను, నేనే నీవు అంటోంది **జాబాలోపనిషత్తు.** ఉపాసకుడైన జీవాత్మ, ఉపాస్యుడైన పరమాత్మ రెండూ ఒక్కటే. ఈ రకంగా బ్రహ్మన్ని తన ఆత్మగానే భావించి ఉపాసన చెయ్యాలి.

159. ప్రతీకములందు ఆత్మబుద్ధి పనికిరాదు

ప్రతీకము అంటే బొమ్మ. ఈ బొమ్మలు లేదా విగ్రహాల యందు ఆత్మబుద్ధి పనికి రాదంటున్నారు మూడవదైన **ప్రతీకాధికరణము**లో. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 481 "న ప్రతీకేన హి సః"

ప్రతీకము అంటే ప్రతిమ, ఆధారము అని అర్థం. ఒక ఆధారంలో ఇష్టదైవాన్ని భావించి ధ్యానం చెయ్యటాన్ని 'ప్రతీకోపాసన' అంటారు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో మనస్సే బ్రహ్మ అని ఉపాసించాలి. ఆదిత్యుడే బ్రహ్మ. నామమే బ్రహ్మ. ఈ ప్రతీకాలన్నీ పరమేశ్వరుడే సృష్టించాడు. కాబట్టి నేనే బ్రహ్మను నేనే మనసును, నేనే ఆదిత్యుణ్ణి అని ఉపాసించాలా? లేక ప్రతీకం రూపంలోనే ఉపాసించాలా?

ప్రతీకంలో బ్రహ్మబుద్ధి పనికిరాదు. ఎందుచేతనంటే ఉపాసకుడు ప్రతీక స్వరూపుడు కాదు.

బంగారు కంకణము, కిరీటము. ఈ రెండింటిలో ఉన్నది బంగారమే. కాని రూపంలో తేడా ఉంది. అదే విధంగా ప్రతీకాలకు బ్రహ్మత్వ దృష్టిలో ఏకత్వం ఉన్నప్పటికీ, స్వరూపంలో తేడా ఉంది. కాబట్టి నేనే ప్రతీకాన్ని అని ఉపాసించరాదు.

160. ప్రతీకమందు బ్రహ్మదృష్టి ఉండాలి

ఈ విషయం నాల్గవదైన **బ్రహ్మదృష్ట్యధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 482 "బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాత్"

ఉపాసన చేసేటప్పుడు ప్రతీకాలలో బ్రహ్మదృష్టి ఉంచాలా? లేక బ్రహ్మయందు మనసు ఉంచి ఉపాసన చెయ్యాలా? లేక మనసును బ్రహ్మగా భావించి ఉపాసించాలా?

ఉత్కృష్టమైనది కాబట్టి మనసు మొదలైన వాటియందు బ్రహ్మదృష్టి ఉంచి ఉపాసించాలి. నికృష్టమైన సేవకుణ్ణి నువ్వు గొప్పవాడివి. నువ్వే రాజువు. అని పొగిడి పని చేయించుకుంటాం కదా. అలాగే మనసును, నువ్వే బ్రహ్మ అని భావించి ఉపాసించాలి.

161. కర్మాంగాల యందు దేవతాభావన ఉండాలి

ఈ విషయం ఐదవదైన **ఆదిత్యాదిమత్యధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 483 "ఆదిత్యాదిమతయశ్చాఙ్గ ఉపపత్తేః"

కర్మాంగములందు దేవతాభావం ఉండాలా?

అంగమైన ఉద్గీథాది కర్మలందు ఆదిత్యభావం ఉండి తీరాలి. అలా అయితేనే సంపూర్ణమైన ఫలం లభిస్తుంది.

ఈ రకమైన ఉపాసనలు కర్మఫలాన్ని సంపాదించుకోవటం కోసం ఏర్పాటు చెయ్యబడ్డాయి. కాబట్టి కర్మాంగాలైన ఉద్గీథాదులందు దేవతాదృష్టి ఉంచాలి.

162. ధ్యానం కూర్చునే చెయ్యాలి

ఈ విషయం ఆరవదైన **ఆసీనాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 484 "ఆసీనః సమ్భవాత్"

485 "ధ్యానాచ్చ"

486 "అచలత్వం చాపేక్ష్య"

487 "స్మరన్తి చ"

ఉపాసన చేసేటప్పుడు కూర్చుని చెయ్యాలా? నిలబడి చెయ్యాలా? ఏ విధంగా చెయ్యాలి?

కూర్చునే ఉపాసన చెయ్యాలి. పడుకుని చెయ్యకూడదు. అలా అయితే నిద్ర వస్తుంది. నడుస్తూ చెయ్యకూడదు. ధ్యాస నేలమీద ఉంటుంది. ముందు ప్రశాంతంగా, స్థిరంగా కూర్చుని, ఆ తరువాత ఉపాసన చెయ్యాలి. ఆసనం మనోవికారం కలిగించకూడదు.

ఉపాసన ధ్యానరూపమైనది. కాబట్టి కూర్చునే చెయ్యాలి. అసలు ఉపాసన అంటేనే ధ్యానం. మనసుఏకాగ్రత, స్థిరంగా కూర్చున్నప్పుడే ఉంటుంది.

పృథ్వి ధ్యానం చేస్తున్న దానిలా ఉన్నది. అంటే కదలకుండా నిశ్చలంగా ఉన్నది. ఈ రకంగా ధ్యానానికి నిశ్చలత్వం అవసరమని చెబుతోంది. అది కూర్చున్నప్పుడే సాధ్యము.

స్మృతులలో కూడా ఇదే చెప్పబడింది. ఉపాసకుడు పరిశుద్ధమైన స్థలంలో ఆసనం ఏర్పాటు చేసుకోవాలని స్మృతులు కూడా చెబుతున్నాయి. కాబట్టి కూర్చునే ఉపాసన చెయ్యాలి.

163. మనసుకు ఏకాగ్రతే ప్రధానము

ఈ విషయం ఏడవదైన **ఏకాగ్రతాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 488 "యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్"

ఉపాసనకు దిక్కు, చోటు, కాలము వంటి నియమాలేమైనా ఉన్నాయా?

ఎప్పుడు, ఎక్కడ, ఏ దిక్కుగా, ఎలా అయితే మనసు ప్రశాంతంగా, ఏకాగ్రతగా ఉంటుందో, ఆ విధంగానే ఉపాసన చెయ్యాలి.

దిక్కులు, దేశకాలాలు అనే నియమాలు కర్మలకే ఉంటాయి కాని ఉపాసన కుండవు. అయితే మనసుకు నచ్చేటటువంటి ప్రదేశంలో, ఆహ్లాదమైన చోట ప్రశాంతమైన వాతావరణంలో సుఖాసనం మీద కూర్చొని ఉపాసన చెయ్యాలి. ఇన్ని ఉన్నప్పటికీ ఏకాగ్రత లేనిదే ఫలితం లేదు. కాబట్టి ముందుగా మనసుకు ఏకాగ్రత అనేది ప్రధానము.

164. ధ్యానము మరణించేదాకా చెయ్యాల్సిందే

ఈ విషయం ఎనిమిదవ అధికరణ అయిన **అప్రాయణాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 489 "అప్రాయణాత్తత్రాపి హి దృష్టమ్"

ఉపాసన ఎంతకాలం చెయ్యాలి? కొంతకాలం చేసి వదలి వెయ్యవచ్చునా?

ఉపాసనలు కర్మలలాగానే కొంతకాలంపాటు చేసి వదలివేయవచ్చు. జీవితాంతం చెయ్యనవసరం లేదు అని వారి వాదన. అది సరికాదు. ఉపాసనలు మరణ పర్యంతం చెయ్యవలసినదే. అని వేదాలు చెబుతున్నాయి. మరణకాలంలో ఏ ఆలోచనలతో ఉంటే జీవుడు ఆ లోకాలకే పోతాడు. ఆ జన్మే ఎత్తుతాడు. జడ భరతుడే ఇందుకు ఉదాహరణ. కాబట్టి మరణపర్యంతం ఉపాసన చెయ్యాలి.

165. జ్ఞానికి పాపాలు అంటవు

ఈ విషయం తొమ్మిదవదైన **తదధిగమాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 490 "తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయో రశ్లేషవినాశౌ తద్వ్యపదేశాత్"

బ్రహ్మసాక్షాత్కారం వల్ల పాపమంతా నశిస్తుందా? నశించదా?

బ్రహ్మజ్ఞానం కలిగిన తరువాత పూర్వోత్తర పాపాలన్నీ నశిస్తాయి. తామరాకు మీద నీటిబొట్టు ఏ రకంగా దానికి అంటదో అలాగే బ్రహ్మజ్ఞానికి పాపం అంటదు. బ్రహ్మజ్ఞానికి వెనుకటి పాపాలతోను, రాబోయే పాపాలతోను ఎట్టి సంబంధమూ ఉండదు.

166. జ్ఞానికి పుణ్యము అంటదు

ఈ విషయం పదవదైన **ఇతరాసంశ్లేషాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 491 "ఇతరస్యాప్యేవమసంశ్లేషః పాతే తు"

బ్రహ్మజ్ఞానికి పాపాలు అంటవు అన్నారు. మరి పుణ్యం సంగతి ఏమిటి? అదికూడా అంటదా?

పాపమే కాదు. పుణ్యం కూడా అంటదు. అంటే బ్రహ్మజ్ఞానికి పాపపుణ్యాలు రెండూ నశించిపోతాయి. అవి రెండూ అతన్ని అంటవు. అలా నశించకపోతే వాటిని అనుభవించటానికి అతడు మళ్ళీ ఈ లోకంలో జన్మించాలి. కాబట్టి బ్రహ్మవేత్త పుణ్య పాపాలు రెండింటి నుంచీ తరిస్తాడు. ఇక శరీరపాతమే మోక్షము అతడికి మరుజన్మ ఉండదు.

167. జీవన్ముక్తుడు

జీవన్ముక్తుణ్ణి గురించి పదకొండవదైన **అనారబ్ధాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 492 "అనారబ్ధకార్యే ఏవ తు పూర్వే తదవధేః"

బ్రహ్మజ్ఞానికి ఆరబ్ధ, అనారబ్ధ కర్మలు రెండూ నశిస్తాయా?

అనారబ్ధ కర్మలు అంటే పూర్వకర్మలు, సంచితకర్మలు మాత్రమే జ్ఞానంవల్ల నశిస్తాయి.

ఫలితము ఆశించి ఆరంభించిన కార్యాలు ఆరబ్ధకర్మ అనబడతాయి. వీటినే ప్రారబ్ధము అంటారు. ఫలితం ఇవ్వటం ప్రారంభించని కర్మలు అనారబ్ధ కర్మలు. ఇదే సంచిత కర్మ. ప్రారబ్ధ కర్మలు వదిలిపెట్టిన బాణంలాంటివి. వాటివేగం తగ్గించటం ఎవరి వల్లాకాదు. అనారబ్ధ కర్మలు అమ్ములపొదిలోని బాణాల వంటివి, కాబట్టి జ్ఞాని సంచితకర్మను నాశనం చేసుకోగలడు. కాని ఆరబ్ధాల నుంచి తప్పించుకోలేడు. బ్రహ్మజ్ఞానికి కర్మక్షయం కాగానే జీవన్ముక్తి లభిస్తుంది. శరీరపాతం జరగగానే అతనికి విదేహముక్తి లభిస్తుంది. అతడే జీవన్ముక్తుడు.

168. నిత్యాగ్నిహోత్రకర్మ బ్రహ్మజ్ఞానంతో నశిస్తుందా?

ఈ విషయం పన్నెండవదైన **'అగ్నిహోత్రాద్యధికరణము'**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రాలు 493 "అగ్నిహోత్రాది తు తత్కార్యాయైవ తద్దర్శనాత్"

494 "అఽతోన్యాపి హ్యేకేషాముభయోః"

నిత్యాగ్నిహోత్రమైన కర్మ బ్రహ్మజ్ఞానం వలన నశిస్తుందా?

అగ్నిహోత్రాది నిత్య, నైమిత్తికకర్మలన్నీ జ్ఞానంతో సాధించే మోక్షం కోసమే. వేదాలలో కర్మలను జ్ఞానహేతువులుగా చెప్పారు.

అంటే నిత్య, నైమిత్తికర్మలు మోక్ష హేతువులు. అవి చిత్తశుద్ధి కలిగిస్తాయి. తద్వారా జ్ఞానం కలుగుతుంది. దానివల్ల కర్మ నశిస్తుంది. కర్మ గనక ఫలం ఇవ్వకుండా నశిస్తే, అది నాశనమవుతుంది. ఈ నిత్యకర్మలు ఫలం ఇచ్చి నశిస్తాయి ఆ ఫలమే జ్ఞానం.

కొన్ని శాఖల వారి అభిప్రాయంలో అగ్నిహోత్రాది నిత్యకర్మలకన్న స్వర్గము పొందటానికి చేసే కర్మలు వేరు. ఈ విషయం జైమిని, వ్యాసుడు కూడా ఒప్పుకుంటున్నారు. కామ్యకర్మలు జ్ఞానోత్పత్తి కారకాలు కావు. అవి కోరికలు తీరుస్తాయి. కాబట్టి నిత్యనైమిత్తిక కర్మలు మోక్షాపేక్ష కలవారు ఆచరించదగినవే.

169. చేసినకర్మలు జ్ఞానంపొందటానికి ఉపకరిస్తాయి

ఈ విషయం పదమూడవదైన **విద్యాజ్ఞానసాధనత్వాదికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 495 "యదేవ విద్యయేతి హి"

నిత్యకర్మలు రెండు రకాలు 1. ఉపాసనతో కూడినవి 2. ఉపాసన లేనివి. కృతకర్మలు జ్ఞానోత్పత్తికి ఉపకరిస్తాయా?

విద్యతో అంటే ఉపాసనతో కూడిన నిత్యకర్మము, కేవలం నిత్యకర్మ ఈ రెండూ కూడా ఈ జన్మలో బ్రహ్మజ్ఞానానికి సాధనాలవుతాయి. ఈ రకంగా కృతకర్మలు జ్ఞానోత్పత్తికి సాధనాలవుతాయి.

170. కర్మక్షయంకాగానే బ్రహ్మవేత్త పరబ్రహ్మతో ఐక్యం పొందుతాడు

ఈ విషయం పద్నాల్గవదైన **ఇతరక్షపణాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 496 "భోగేన త్వితరే క్షపయిత్వా సంపద్యతే"

"బ్రహ్మజ్ఞానం పొంది, మోక్షానికి అధికారియై, ప్రారబ్ధవశాన దేహపాతం వరకూ జీవించి ఉన్నట్లే, దేహపాతం తరువాత కూడా ప్రారబ్ధం అనుభవించటం కోసం శరీరం ధరించాల్సి వస్తే, అప్పుడు ముక్తి కలుగుతుందా?"

ప్రారబ్ధకర్మ అనుభవించగానే, అంటే కర్మక్షయం కాగానే జీవన్ముక్తి లభిస్తుంది.

బ్రహ్మజ్ఞానం కలిగిన వాడికి అనారబ్ధకర్మ (సంచితకర్మ) నాశనమయిపోతుంది. ప్రారబ్ధకర్మ క్షయం అయ్యే వరకు దేహం ఉంటుంది. కర్మక్షయం తరువాత దేహపాతం జరుగుతుంది. జ్ఞానికి దేహపాతం తరువాత విదేహముక్తి కలుగుతుంది. కాబట్టి దేహపాతం తరువాత మళ్ళీ శరీరం ధరించటం జరగదు. కర్మక్షయం జరగగానే బ్రహ్మవేత్త పరబ్రహ్మలో ఐక్యం పొందుతాడు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని నాల్గవ అధ్యాయంలోని
మొదటి పాదం పూర్తయింది.

నాల్గవ అధ్యాయం

రెండవ పాదం

ఈ పాదంలో సగుణ బ్రహ్మవేత్తలకు కలిగే క్రమముక్తిని గురించి వివరించబడుతోంది. క్రమముక్తికి మార్గము దేవయానము. ఈ మార్గాన వెళ్ళినవారు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి అక్కడ కల్పాంతము వరకు ఉండి, కల్పాంతాన కార్య బ్రహ్మతో పాటుగా పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు. ఇది క్రమముక్తి. ఈ రకంగా జరగాలంటే ముందుగా దేహం నుండి ప్రాణాలు ఉత్క్రమించాలి. ఆ ఉత్క్రాంతి ఎలా జరుగుతుందో ఇక్కడ వివరిస్తున్నారు.

సాధారణ మానవుని ప్రాణాలు ఉత్క్రమిస్తాయి. కాని బ్రహ్మజ్ఞాని యొక్క ప్రాణాలు ఉత్క్రమించవు. ఆ ఉత్క్రాంతి ఎలా జరుగుతుందో చెబుతున్నారు. ఈ పాదంలో 11 అధికరణలు 21 సూత్రాలు ఉన్నాయి.

171. మరణకాలంలో ఇంద్రియాలన్నీ మనసులో లీనమవుతాయి

ఇది మొదటి అధికరణ. దీనిపేరు **వాగాధికరణము**. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 497 "వాఙ్మనసి దర్శనాచ్ఛబ్దాచ్చ"

498 "అత ఏవ చ సర్వాణ్యను"

'అవసానదశలో వాక్కు మనసునందు, మనసు ప్రాణమందు, ప్రాణం తేజస్సునందు లీనమవుతాయి' అని **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పబడింది. ఇదే ఉత్క్రాంతి క్రమము. అయితే వాక్కు మనస్సునందు లయమవుతోంది అన్నారు. ఇక్కడ వాక్కు లయమవుతోందా? లేక వాగింద్రియ వ్యాపారం లయం అవుతోందా?

వాగింద్రియ వ్యాపారం మనసులో లయమవుతుంది. అప్పటికి మనసు పనిచేస్తూనే ఉంటుంది. వాక్కు లయమవటమంటే వాగింద్రియ వ్యాపారం లయమవటమే. ఇక వాక్కు పుట్టకుండా ఉండటమే లయం కావటం. అంటే జీవి ఇక మాటాడలేదు. అతనికి వాక్కురాదు.

వాక్కుకు మల్లేనే కళ్ళు మొదలైన ఇంద్రియాల వృత్తులు కూడా మనసులో లయం అవుతాయి.

ఇందాక చెప్పినట్లే లయం అంటే వృత్తి లయమే తప్ప స్వరూపలయం కాదు. ఈ రకంగా ఇంద్రియాల వృత్తులన్నీ, మనసులో లీనమవుతాయి.

172. మనస్సు ప్రాణంతో లీనమవుతుంది

ఈ విషయం రెండవదైన **మనోధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 499 "తన్మనః ప్రాణ ఉత్తరాత్"

వాక్కు అనే పదానికి వాగ్వృత్తి అని అర్థం చెప్పారు. మరి మనస్సు అంటే మనోవృత్తా? లేక మనస్సే అని అర్థమా?

అన్ని ఇంద్రియాలను తనలో లయం చేసుకున్న తరువాత మనస్సు ప్రాణంలో లీనమవుతున్నది. అంటే మనోవ్యాపారాలన్నీ ప్రాణంలో లయమవుతాయని గుర్తించాలి.

173. ప్రాణంజీవునిలో లీనమవుతుంది

ఈ విషయం మూడవదైన **అధ్యక్షాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 500 "సోఽధ్యక్షే తదుపగమాదిభ్యః"

501 "భూతేష్వతః శ్రుతేః"

502 "నైకస్మిన్ దర్శయతో హి"

ప్రాణం దేనిలో లీనమవుతుంది?

ప్రాణం జీవునిలో లయమవుతుంది. ప్రాణం జీవాత్మను పొందుతుంది అంటే దేహానికి, ఇంద్రియాలకు అధ్యక్షుడైన జీవుని యందు లయమవుతుంది.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో "చెప్పినట్లుగా" ఇంద్రియాలతో కూడినట్టి, అవిద్యాజన్యమైనట్టి ఈ శరీరము వృద్ధాప్యం కారణంగా కృశించిపోతుంది. అప్పుడు చెట్టు నుండి పండు రాలిపోయినట్లుగా శరీరంలోని పురుషుడు ఈ అవయవాలను

వదలించుకుని కర్మానుసారము మరియొక యోనిలో జన్మించటం కోసం వెళ్ళిపోతాడు. ప్రాణము అవయవాలు ఉంటేనే గాని కర్మఫలాన్ని అనుభవించలేడు. అందుకని ఇంకొక శరీరంలో చేరతాడు. ఈ రకంగా ముఖ్యప్రాణం బయటకు వెళ్ళేటప్పుడు దానితోపాటుగా ఇంద్రియ వ్యాపారాలన్నీ కూడా నిష్క్రమిస్తాయి.

అవసాన కాలంలో తేజస్సుతో కూడిన చరించే భూతసూక్ష్మాలతో, ప్రాణంతో సహాకూడి జీవుడు ఉంటాడు. తేజస్సు అంటే అగ్ని అని అర్థం. ఇక్కడ తేజస్సు అనటం చేత అగ్ని మొదలైన అన్ని భూతాలు అని గ్రహించాలి. మరణ కాలంలో జీవుడు భూతసూక్ష్మాలతో కూడి ఉంటాడు. ఆ భూతాలే జీవుడికి ఉపాధులు కాబట్టి జీవునిలో లయం అయినప్పటికీ, ప్రాణం ఆ ఉపాధులైన భూతాలను పొందినట్లే అని గుర్తుంచుకోవాలి. ఈ రకంగా ప్రాణాలు జీవునియందే లయమవుతాయి.

పైన చెప్పిన దానిలో తేజస్సుతో కూడి అన్నారు. కాబట్టి పురుషుడు తేజస్సులోనే ఉంటాడు అనే వాదన అది సరికాదు. ఎందుచేతనంటే అంత్యకాలంలో తేజస్సు ఒకటే ఉండదు. సమస్త భూతాలు ఉంటాయి. కాబట్టి మరణ సమయంలో ఈ శరీరాన్ని విడిచి, ఇంకొక శరీరాన్ని ధరించేటప్పుడు అన్ని భూతాల సూక్ష్మాంశల యందు, సూక్ష్మ శరీరంతో ఉంటాడు. శరీరానికి భూతాలన్నీ అవసరమే. కాబట్టి ఇలా జరుగుతుంది. ఈ రకంగా అంత్యకాలంలో ప్రాణం జీవునియందు లయమవుతుంది.

174. నాడీమండలం చేరేదాకా జ్ఞానికి, అజ్ఞానికి ఉత్క్రాంతి సమానమే

ఈ విషయం నాల్గవదైన **అసృత్యుపక్రమాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 503 "సమానా చాసృత్యుపక్రమాద మృతత్వం చానుపోష్య"

ఉత్క్రమణ అన్నారు కదా ! ఉత్క్రమణ అనేది ఉపాసకుడికి, ఉపాసకుడు కాని వారికి సమానమేనా? కాదా?

దేవయానం ప్రారంభానికి ముందు జ్ఞానికి, అజ్ఞానికి ఉత్క్రమణ అనేది ఒకే రకంగా ఉంటుంది.

జ్ఞానం లేని వాడికి నాడుల్లో ప్రవేశం కలుగుతుంది. అతని ప్రాణాలు దక్షిణ మార్గాన పోతాయి. ఆయా మార్గాల వరకు ఉపాసకుడైన జ్ఞానికి, ఉపాసకుడు కాని అజ్ఞానికి కూడా భూతసూక్ష్మావయం సమానమే. దేవయానం ద్వారా వెళ్ళని వాళ్ళకి బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి కలగదు. కాబట్టి ఉత్క్రమణ దాకా అంటే ఇంద్రియాలు మనసులో లీనం కావటం, మనసు ప్రాణంలో లీనం కావటం, ప్రాణాలు జీవంలో లీనం కావటం ఇవన్నీ ఇద్దరికీ సమానమే.

175. దేహంలో వేడి సూక్ష్మశరీరం వల్లనే ఉంటుంది

అసలు సూక్ష్మశరీరం ఎంతవరకు ఉంటుంది అనే విషయాన్ని ఐదవదైన **సంసారవ్యపదేశాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో నాలుగు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 504 "తదపీతేః సంసారవ్యపదేశాత్"

505 "సూక్ష్మం ప్రమాణతశ్చ తథోపలబ్ధేః"

506 "నోపమర్దేనాతః"

507 "అస్యైవ చోపపత్తేరేష ఊష్మా"

సూక్ష్మశరీరం ఎంతవరకు ఉంటుంది? బ్రహ్మలో ఐక్యమయ్యే వరకు ఉంటుందా? ఈ లోపులో అంతరిస్తుందా?

తేజస్సు మొదలైన భూతాలు మోక్షపర్యంతము ఉంటాయి.

అజ్ఞానులు తాము చేసిన కర్మఫలాన్ని అనుభవించటానికి వేరొక యోనిని ప్రవేశిస్తారు. పుణ్యకర్ములు ఉత్తమయోనులు పొందుతారు. అలా కాని వారు నీచయోనులు పొందుతారు. నీచులు క్రిమికీటకాలుగా పుడుతారు. అధమాధములు రాళ్ళు, రప్పలు, చెట్లుచేమలుగా పుడతారు. కాబట్టి తేజస్సు మొదలైన సూక్ష్మ, భూతసూక్ష్మాలకు పరమాత్మయందు లయము మాత్రమే మిగిలి ఉందని తెలుసుకోవాలి.

శరీరం నుండి పోతున్న జీవుడికి ఆశ్రయభూతమైన తేజస్సు ప్రమాణాన్ని బట్టి, స్వరూపాన్ని బట్టి చాలా సూక్ష్మంగా ఉంటుంది.

జీవుడికి ఆధారభూతంగా ఉంటూ, ఈ శరీరంలో నుండి వేరే శరీరంలోకిగాని, బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళే తేజస్సు, భూతసూక్ష్మాలతో కూడిన తేజస్సు, చాలా సూక్ష్మమై నటువంటి నాడీమండలం గుండా పోతుంది అని చెప్పబడింది.

సూక్ష్మశరీరమనేది అత్యంత సూక్ష్మమైనది. కాబట్టే స్థూలశరీరానికి ఏదైనా బాధ కలిగినా అది సూక్ష్మశరీరానికి అంటదు. ఒకవేళ స్థూలశరీరాన్ని దహనం చేసినా, సూక్ష్మశరీరం దహించబడదు.

స్థూలశరీరంలో మనకు లభించే ఆవిరి, ఈ సూక్ష్మశరీరానికి సంబంధించినదే. సూక్ష్మశరీరం ఉన్నప్పుడే ఆ ఆవిరి ఉంటుంది. అదే దేహంలోని వేడి. మృతదేహానికి ఆ వేడి ఉండదు. అవసాన దశలో కాళ్ళు చేతులు చల్లబడిపోయాయి అంటారు. అంటే దేహంలో నుంచి సూక్ష్మశరీరం వెళ్ళిపోవటం వల్ల శరీరం చల్లబడిపోతుంది.

176. జ్ఞానిప్రాణాలు ఉత్క్రమించవు

ఈ విషయం ఆరవదైన **ప్రతిషేధాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 508 "ప్రతిషేధాదితి చేన్న శారీరాత్"

509 "స్పష్టో హ్యేకేషామ్"

510 "స్మర్యతే చ"

అవసాన దశలో ప్రాణాలు ఉత్క్రమిస్తాయి అన్నారు. మరి బ్రహ్మవేత్త యొక్క ప్రాణాలు కూడా ఉత్క్రమిస్తాయా?

సగుణారాధన చేసేవాడి ప్రాణాలు ఉత్క్రమిస్తాయి. కాని బ్రహ్మవేత్త ప్రాణాలు ఉత్క్రమించవు. అని అనటం సరికాదు. ఉత్క్రమణం అనేది జీవుని నుండి లేదు. అంతేకాని శరీరం నుండి లేదని కాదు.

కొంతమంది సూత్రాకారుల ప్రకారం బ్రహ్మవిదుడికి ఉత్క్రాంతి లేదు. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "మానవుడు చనిపోయినప్పుడు, బ్రహ్మవేత్త యొక్క ప్రాణాలు శరీరం నుంచి ఉత్క్రమిస్తాయా? లేదా? అన్నాడు ఆర్తభాగుడు.

ఉత్క్రమింపవు తత్త్వజ్ఞాని యొక్క ప్రాణాలు పరమాత్మలో లీనమవుతాయి. సామాన్య మానవుడిలాగానే బ్రహ్మవేత్త కూడా మరణిస్తాడు. కాని అతడికి పునర్జన్మ ఉండదు అన్నాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు

మరి ప్రాణాలు ఉత్క్రమించకపోతే మరణించడు కదా? అని అనుమానం. ప్రాణాలు పోగానే శరీరం ఉబ్బిపోతుంది. వళ్ళు చల్లబడిపోతుంది. జీవి మరణిస్తాడు.

అతని ప్రాణాలు ఉత్క్రమించవు. పరమేశ్వరుడిలో లీనమయిపోతాయి. అని వేదాలు చెబుతున్నాయి.

బ్రహ్మసాక్షాత్కారం పొందిన వాడికి ప్రాణాలు ఉత్క్రమించటంగాని, దేవయానాది మార్గాలుగాని లేవని పురాణాలు చెబుతున్నాయి. కాబట్టి బ్రహ్మవేత్త ప్రాణాలు ఉత్క్రమించవు. బ్రహ్మరంధ్రం గుండా పోతాయి.

177. జ్ఞాని ప్రాణాలు పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాయి.

జ్ఞాని యొక్క ప్రాణాలు పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాయంటున్నారు. ఏడవదైన **వాగాదిలయాధికరణము**లో. ఇందులో ఒకటే సూత్రముంది.

సూత్రం - 511 "తాని పరే తథా హ్యాహ అవిభాగో వచనాత్"

బ్రహ్మవేత్త ప్రాణాలు ఉత్క్రమింపవు అన్నారు మరి అతని ఇంద్రియాలూ, భూతాలూ పరమాత్మలో లయమవుతాయా? లేక తమతమ ప్రకృతులందు లయమవుతాయా?

జ్ఞానికి మోక్షం కలిగేటప్పుడు పదిహేను కళలు వాటివాటి ఉత్పత్తి స్థానాన్ని పొందుతాయి. అని **ముండకోపనిషత్తు**లో చెప్పబడ్డది. అలాగే **ప్రశ్నోపనిషత్తు**లో పదహారు కళలకు పరమేశ్వరుడే ఆధారము. కాబట్టి అతని యందే లీనమవుతాయి. అని చెప్పబడ్డది.

బ్రహ్మవేత్త యొక్క ప్రాణాలు (ఇంద్రియాలు) భూతాలు పరమాత్మలోనే లయమవుతాయి.

వర్షం కురిసినప్పుడు ఆ నీరంతా వాగులుగా ప్రవహించి నదులుగా ఏర్పడుతుంది. ఆ నదులకు ప్రత్యేకమైన పేర్లుంటాయి. ఈ నదులన్నీ సముద్రంలో కలుస్తాయి. అప్పుడు వాటికి ప్రత్యేకమైన పేర్లుండవు. అంతా సముద్రమే. అలాగే పదహారు కళలు పరమేశ్వరుని యందే ఉంటాయి. అవి ఎప్పుడైతే అతన్ని చేరాయో అప్పుడు వాటికి నామరూపాలుండవు. దాన్ని పురుషుడని మాత్రమే అంటారు. సమాధి స్థితిలో ఉన్నప్పుడు ఈ కళలన్నీ ఆత్మలో లీనమవుతాయి. బండి చక్రానికి ఉండే ఆకులన్నీ దాని ఇరుసుమీద ఆధారపడి ఉన్నట్లుగానే ఈ కళలన్నీ పురుషుడి మీద ఆధారపడి ఉంటాయి. పదహారుకళలు పురుషుని భాగాలు కావు. అతడు కల్పించినవే.

ఈ రకంగా నిర్గుణ బ్రహ్మవేత్త ఇంద్రియాలు (ప్రాణాలు) బ్రహ్మలో లీనమవుతాయి.

178. జ్ఞానియొక్క ఇంద్రియాలు

భూతసూక్ష్మాలు నిరవశేషంగా బ్రహ్మలో లీనమవుతాయి

ఈ విషయం ఎనిమిదవదైన **కళావిభాగాధికరణ**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒకటే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 512 "తదోకోగ్రజ్వలనం తత్ప్రకాశిత ద్వారో విద్యాసామర్థ్యాత్తచ్ఛే పగత్యను స్మృతియోగాచ్చ"

బ్రహ్మవేత్త యొక్క ఇంద్రియాలు, భూతసూక్ష్మాలు, నిరవశేషంగా బ్రహ్మలో లయమవుతాయా?

జ్ఞానియొక్క ఇంద్రియాలు బ్రహ్మతో పూర్తిగా లయమవుతాయి.

ఆ కళలు అంటే ఇంద్రియాలు, ప్రాణాల యొక్క నామరూపాలు నశిస్తాయి. అన్నీ కలసిపోయి పురుషుడని వ్యవహరించబడతాడు. ఈ రకంగా బ్రహ్మైక్య రూపమైనట్టి లయం పొందినప్పుడు సాధకుడు కళలు లేని వాడవుతాడు. అంటే ముక్తుడవుతాడు.

ఈ రకంగా బ్రహ్మవేత్త యొక్క ఇంద్రియాలు, భూతసూక్ష్మాలు నిరవశేషంగా బ్రహ్మలో లయమవుతాయి.

179. సగుణ బ్రహ్మారాధకుడయిన బ్రహ్మవేత్త ఆత్మ సుషుమ్నా నాడి ద్వారా బయటకు పోతుంది

ఈ విషయం తొమ్మిదవదయిన **తదోకోధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో ఒకే సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 513 "హార్దానుగృహీతః శతాధికయా"

సగుణోపాసకుడు, అజ్ఞాని యొక్క ఆత్మ ఏ విధంగా నిష్క్రమిస్తుంది? అనే ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతున్నారు.

సగుణోపాసకుని ఆత్మ శరీరం నుంచి బయటకు వచ్చేటప్పుడు జీవునికి వాసస్థానమైన హృదయం యొక్క చివరి భాగంలో ఒక విధమైన జ్వలన కలుగుతుంది.

దానిచేత ప్రకాశింపచేయబడిన మార్గం కలవాడై, హృదయంలో అధిష్టించి ఉన్న బ్రహ్మచేత అనుగ్రహించబడినవాడై, బ్రహ్మవిద్యాసామర్ధ్యం వల్ల, బ్రహ్మవిద్యకు అంగముగా చెప్పబడిన గతిని ధ్యానించటం వల్ల, నూటఒకటవదైన సుషుమ్నా నాడీ మార్గాన నిష్క్రమిస్తాడు.

వాక్కు మొదలైన ఇంద్రియాలు పని చెయ్యకుండా మానివెయ్యటము, జీవుడు హృదయాన్ని ప్రవేశించటము, హృదయము యొక్క పైభాగము ప్రకాశించటము ఇవన్నీ జ్ఞానికీ, అజ్ఞానికీ సమానమే. అయితే జ్ఞాని బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా నిష్క్రమిస్తాడు. అజ్ఞాని నవరంధ్రాలలో ఏదో ఒక మార్గం ద్వారా నిష్క్రమిస్తాడు.

హృదయంలో నూటొక్క నాడీ మండలమున్నది. అందులో సుషుమ్నా నాడి మాత్రమే మోక్షమార్గం వైపు పోతుంది. మిగిలిన నాడులు ఏదో ఒక ఇంద్రియాన్ని కలుపుతాయి. సుషుమ్నా మార్గం గుండా పోయినవాడు అమృతత్త్వం పొందుతాడు. మిగిలిన నాడులగుండా పోయిన వారికి బ్రహ్మలోక ప్రాప్తిలేదు.

180. ఉత్క్రమించే జీవుడు సూర్యరశ్మిని అనుసరిస్తాడు

ఈ విషయం పదవదయిన **రశ్మ్యధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రాలు 514 "రశ్మ్యనుసారీ"

515 "నిశి నేతి చేన్న సంబన్ధస్య యావద్దేహభావిత్వాద్దర్శయతి చ"

బ్రహ్మరంధ్రం గుండా పోయే మానవుడికి తేజోరశ్మి సంబంధం ఉన్నదా? ఉపాసకుడు శరీరం నుంచి నిష్క్రమించేటప్పుడు ఈ కిరణాల ద్వారానే పైకి పోతాడు. అని వేదం చెబుతున్నది. ఈ తేజోసంబంధము పగలు, రాత్రి, ఎప్పుడు మరణించినా ఉంటుందా?

సుషుమ్న ద్వారా ఈ దేహం నుండి ఉత్క్రమించిన ఉపాసకుడు ఆ నాడితో సంబంధం ఉన్న సూర్యకిరణాలను అనుసరించి బ్రహ్మలోకం చేరతాడు.

ఇక ఈ తేజోసంబంధం పగలు రాత్రి అనే భేదం లేకుండా ఎప్పుడైనా ఉంటుంది.

ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం ఏమంటే, నాడులకు సూర్యస్మికి దేహం ఉన్నంతవరకు సంబంధం ఉంటుంది. అందుచేత రాత్రులందు జీవుడు కిరణాలను అనుసరించడు అని చెప్పటంలో అర్థం లేదు. వేదం కూడా ఈ విషయాన్నే చెబుతున్నది.

వీరి అనుమానం ఏమంటే రాత్రులందు సూర్యుడుండడు గదా. మరి రాత్రులందు మరణించిన వారికి సూర్యరశ్మి సంబంధం ఉండదు అని. అది నిజం కాదు. నాడులకు, సూర్యరశ్మికి ఉన్న సంబంధం వస్తూపోతూ ఉండేది కాదు. శరీరం ఉన్నంతవరకు ఇది ఉంటుంది. అందుచేతనే సూర్యరశ్మి సంబంధానికి రాత్రి పగలు తేడాలేదు. అన్ని నాడులలోనూ వ్యాపించి ఉండే పిత్తరసమే సూర్యుని తేజస్సు. కాబట్టి జీవి పగలు మరణించినా, రాత్రివేళ మరణించినా, ఆ సమయంలో సూర్యరశ్మి ఉన్నా, లేకపోయినా, మృతి చెందిన వెంటనే సూర్యరశ్మి ప్రాప్తి కలుగుతుంది.

181. దక్షిణాయనంలో మృతి చెందినా జ్ఞాని బ్రహ్మలోకానికే పోతాడు

ఈ విషయం పదకొండవదైన **దక్షిణాయనాధికరణము**లో వివరించారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 516 "అతశ్చాయనే-పిహి దక్షిణే"

517 "యోగినః ప్రతిచ స్మర్యతే స్మార్తే చైతే"

ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలంలో స్వర్గద్వారాలు తెరిచి ఉంటాయి. కాబట్టి ఉత్తరాయణంలో మరణించిన వారు బ్రహ్మలోకానికి పోతారు. దక్షిణాయనంలో మరణించిన వారికి బ్రహ్మలోక ప్రాప్తిలేదు అంటారు ఇది నిజమేనా?

ఉత్తరాయణము, దక్షిణాయనము అనేవి మనం చెప్పుకుంటునట్లుగా సూర్యగమనం వల్ల కలిగేవి కాదు. అవి దేవయాన, పిత్రుయానాలు. ఈ జ్ఞానమనేది ఎప్పుడూ ఉండేది. కాబట్టి దక్షిణాయనంలో చనిపోయినప్పటికీ బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి జరుగుతుంది. అలాగే అజ్ఞానులు ఏ సమయంలో మరణించినా, వారికి బ్రహ్మలోకం లభించదు.

ఉత్తరాయణంలో ఉరివేసుకుని చచ్చినా బ్రహ్మలోకం పొందుతారు అనేది కేవలము ఉత్తరాయణం పుణ్యకాలము అనటానికి చెప్పే మాట.

యోగుల కోసం చెప్పే స్మృతిలో కాలవిశేషాన్ని వివరించారు. ఈ యోగము, సాంఖ్యము అనేవి పురాణాలలో చెప్పబడ్డాయి. అంతేకాని వేదంలో కాదు.

గీతలో చెప్పబడిన అర్చిరాది మార్గము, ధూమమార్గము యోగుల నుద్దేశించి చెప్పబడినది. సాంఖ్య, యోగశాస్త్రాలు పురాణాల్లోనే చెప్పబడ్డాయి. అవి వేదప్రమాణాలు కావు. అయితే వేదాలలో చెప్పబడ్డ దేవయాన పిత్రుయానాలు, పురాణాలలో చెప్పబడ్డ అర్చిరాది, ధూమాది మార్గాలు ఒకటే అని చెప్పవచ్చు.

క్రమముక్తికి కాల నియమం లేదు. జ్ఞానియైన వాడు దక్షిణాయానంలో మరణించినా బ్రహ్మలోకం చేరతాడు. మరి భీష్ముడు ఉత్తరాయణం వచ్చేదాకా ఆగాడు కదా! అంటారు. భీష్ముడికి స్వచ్ఛంద మరణం ఉంది. దాని శక్తిని అందరికీ తెలియచెయ్యాలనే ఆ విధంగా చేశాడు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలు నాల్గవ అధ్యాయంలో

రెండవ పాదం పూర్తయింది.

నాల్గవ అధ్యాయం

మూడవ పాదం

ఈ పాదంలో దేవయానాన్ని వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఆరు అధికరణలు, పదహారు సూత్రాలు ఉన్నాయి.

182. అర్చిరాది మార్గమే బ్రహ్మలోక మార్గము

బ్రహ్మలోకానికి పోయే మార్గం గురించి మొదటిదైన **అర్చిరాద్యధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రం ఉంది.

సూత్రం – 518 "అర్చిరాదినా తత్ప్రథితేః"

బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళే మార్గాల గురించి వేదంలో భేదం కనిపిస్తున్నది.

1. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "వీరు జ్యోతిరభిమాన దేవతను పొందుతారు"

2. **ముండకోపనిషత్తు**లో "వారు పాపరహితుడై సూర్యుని ద్వారా ఉత్తరాయణ మార్గాన అక్కడికి (బ్రహ్మలోకానికి) వెడతారు."

3. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "ఉపాసకుడు ఈ లోకం నుండి వెళ్ళేటప్పుడు వాయువును పొందుతాడు."

4. **కౌశీతకోపనిషత్తు**లో "అతడు దేవయాన మార్గాన్ని పొంది అగ్నిలోకానికి పోతాడు."

ఈ రకంగా బ్రహ్మలోకానికి భిన్నమార్గాలు చెప్పబడ్డాయి. ఇవన్నీ ఒకదానితో ఒకటి సంబంధం లేనటువంటివా? లేక వేరువేరు పేర్లతో పిలువబడుతున్నాయా?

బ్రహ్మలోకానికి మార్గము 'అర్చిరాది మార్గమే' ఈ మార్గం గుండానే బ్రహ్మ లోకానికి వెడతారు. అన్నిచోట్ల ఎక్కువగా అర్చిరాది మార్గమే చెప్పబడింది. **కౌషీతకీబ్రాహ్మణం**లో దీన్ని గురించి వివరించటం జరిగింది.

పూర్వకాలంలో చిత్ర అనే పేరుగల గార్గ్యాయణి ముని ఒక యాగం చెయ్య సంకల్పించినవాడై ఉద్దాలక అరుణి వద్దకు వచ్చి ఆ యాగము పూర్తి చేయించమని అడిగాడు. అప్పుడు ఉద్దాలకుడు తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు ఆ యాగము బాధ్యతలు అప్పగించాడు. శ్వేతకేతువును వెంట పెట్టుకుని బయలుదేరాడు గార్గ్యాయణి

ముని త్రోవలో గార్గ్యాయణి శ్వేతకేతువుకు నమస్కరించి "శ్వేతకేతూ ! నన్ను ఊర్ధ్వలోకాలకు పంపగలవా? లేకపోతే ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళే మార్గము చెప్పగలవా?" అని అత్యంత వినయంతో అడిగాడు. దానికి శ్వేతకేతువు "నాకు ఆ విద్య తెలియదు. నా తండ్రిని అడిగి చెబుతాను." అని ఆశ్రమానికి వెళ్ళి తండ్రియైన ఉద్దాలకుని ఈ విషయము అడిగాడు. ఉద్దాలకుడుతనకు కూడా ఆ విషయము తెలియదు అని చెప్పి, దర్భలు చేత్తో పట్టుకుని తండ్రీ కొడుకులిద్దరూ కలిసి గార్గ్యాయణి దగ్గరకు వెళ్ళి అతడు అడిగిన విషయాన్ని వివరించమని ప్రార్థించారు. ఆ ప్రార్థన ఆలకించిన గార్గ్యాయణి ఈ విధంగా చెప్పటం ప్రారంభించాడు.

దక్షిణాయనంలో ప్రయాణం చేసినవారు చంద్రలోకం చేరతారు. చంద్రలోకము స్వర్గానికి ద్వారముగా ఉన్నది. చంద్రలోకం చేరిన వారు తిరిగి భూలోకంలో జన్మించాలి. ఏ జీవులైతే తాము చేసిన పుణ్యకర్మలకు సమాధానం చెప్పగలరో, వారే స్వర్గానికి పోగలరు. వీరు తమ పుణ్యఫలము స్వర్గంలో అనుభవించిన తరువాత, కర్మశేషము అనుభవించటానికి వర్షముద్వారా భూలోకానికి వస్తారు. ఆ తరువాత వారి కర్మఫలాన్నిబట్టి క్రిమికీటకాలుగానో, పశుపక్ష్యాదులు, మృగాలు ఈ రకంగా జన్మిస్తారు.

నివృత్తిమార్గం ఇదే దేవయానము దీనిగుండా ప్రయాణించిన జీవుడు ముందుగా అగ్నిలోకం చేరుకుంటాడు. ఆ తరువాత వాయులోకము, వరుణలోకము, ఆదిత్యలోకము, ఇంద్రలోకము, ప్రజాపతి లోకాలకు వెళ్ళి చివరకు బ్రహ్మలోకము చేరతాడు. బ్రహ్మలోకంలో 'అరః' అనే సరస్సు ఉన్నది. అక్కడ 'యేష్టిహా' ముహూర్తములు గడుపుతాడు. 'విరజానది' ఉన్నది. 'ఈల్య' అనే వృక్షము 'సాయుజ్యము' అనే పట్టణము ఉన్నాయి. 'అపరాజితము' అనే సౌధమున్నది. ఆ సౌధములో ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి ద్వారపాలకులుగా ఉంటారు. అందులో 'విభు' అనే పేరుగల సభావేదిక ఉన్నది. దానిమీద 'విచక్షణా' అనే తేజోవంతమైన సింహాసనమున్నది. 'అమితేజః' అనే గొప్ప వాహనమున్నది. మానసీ, చాక్షుషీ అనే పేర్లుగల ఇద్దరు దేవకాంతలు పుష్పములు చేత్తో పట్టుకుని జగత్తులను చూపుతుంటారు. అప్సరసలు, మాతృదేవతలు, నదీమతల్లులు, దాసీజనము అక్కడ సహకరిస్తారు. ఇక్కడికి చేరినవారు బ్రహ్మలోక సుఖమనుభవిస్తారు. బ్రహ్మ స్వయంగా వచ్చి వారితో "నా ఐశ్వర్యాన్ని దర్శించండి. అనుభవించండి. విరజానదిలో స్నానం చెయ్యండి మీకు ముసలితనము రాదు" అని చెబుతాడు.

బ్రహ్మలోకము చేరిన జీవుడి దగ్గరకు ఐదు వందల మంది అప్సరసలు వస్తారు. ఇందులో

వందమంది – మధురమైన పళ్ళు తెస్తారు.

వందమంది – సుగంధ లేపనము తెస్తారు.

వందమంది – పూలమాలలు తెస్తారు

వందమంది – సుగంధ ద్రవ్యాలు తెస్తారు

మిగిలినవారు అక్కడకు చేరినవారిని బ్రహ్మలాగా అందంగా అలంకరిస్తారు. అలంకరణ పూర్తి అయిన తరువాత బ్రహ్మదగ్గరకు బయలుదేరతాడు జీవుడు. త్రోవలో అర అనే సరస్సులో మనస్సుతోనే స్నానంచేస్తాడు. యేష్టిహా అనే ముహూర్తాలు గడుపుతాడు. అక్కడ నుండి విరజానదికి బయలుదేరతారు. ఈ నది జీవులను అమరులుగా చేస్తుంది. అందులో కూడా మనస్సుతోనే స్నానం చేస్తారు. అక్కడ పాపపుణ్యాలన్నీ వదిలేస్తారు. అలా వదలి పెట్టబడిన పాపపుణ్యాలు తనవారిని చేరతాయి. అంటే ఆ జీవికి ప్రియమైన వారికి పుణ్యము, అప్రియమైన వారికి – పాపము చేరుతుంది. ఈ విధంగా పాపపుణ్యాలు, సుఖదుఃఖాలు వదలి జీవుడు బ్రహ్మను చేరటానికి వెడతాడు.

త్రోవలో 'ఈల్య' వృక్షము దగ్గరకు చేరతాడు. అప్పుడు బ్రహ్మయొక్క సుగంధ చైతన్యము ఇతడిలో చేరుతుంది. అక్కడ నుంచి సాయుజ్యము అనే పట్టణం చేరతాడు. అక్కడ బ్రహ్మచైతన్యము ఇతనిలో చేరుతుంది. అపరాజిత అనే సౌధాన్ని చేరతాడు. అక్కడ బ్రహ్మతేజస్సు ఇతనిలో చేరుతుంది. అప్పుడు ద్వారపాలకులైన ఇంద్రుడు, ప్రజాపతిల దగ్గరకు వస్తాడు. వారు అతిప్రేమతో జీవుడికి త్రోవనిస్తారు. తరువాత 'విభు' అనే సభావేదిక చేరతాడు. బ్రహ్మతేజము ఇతనిలో చేరుతుంది. తరువాత 'విచక్షణ' అనే బ్రహ్మ సింహాసనము చేరతాడు జీవి. అక్కడ బృహద్రధంతర సామగానములు సింహాసనము ముందు కాళ్ళలోను, దైత్యనౌధస గానములు వెనక కాళ్ళలోను వినిపిస్తాయి. వైరూప, వైరాజ, శాక్వర, రైవత ప్రజ్ఞలు ప్రకాశిస్తాయి. వాటిలో సంభాషణ జరుగుతుంది. అక్కడ 'అమితాజసనము' అనే వాహన ముంటుంది. అది ప్రాణవాయువు. భూతభవిష్యత్తులు దానిముందు కాళ్ళు. సంపదలు, ఆహారము వెనుక కాళ్ళు. భద్రయజ్ఞా యజ్ఞీయములు రెండు శిరస్సులు, బృహత్

రథంతర సామగానములు రెండుప్రక్క కర్రలు. యజస్సులు అడ్డంగా ఉండే చెక్కలు. సోమలతలు క్రింద ఉన్న చాపలు. ఉద్గీతములు మెత్తని దిండ్లు. అక్కడ బ్రహ్మ ఆసీనుడై ఉంటాడు. జీవుడు బ్రహ్మదగ్గరకు వెడతాడు. అక్కడ బ్రహ్మజీవుని కొన్ని ప్రశ్నలు అడుగుతాడు. వాటికి జీవుడు సమాధానం చెబుతాడు.

బ్రహ్మ : మీరెవరు ?

జీవి : నేను ఋతుదేవతను. ఋతు ధర్మముతో నాకు సంబంధమున్నది. ఆకాశం నుంచి శుక్ల రూపంలో స్త్రీ గర్భంలో చేరాను. సంవత్సర తేజస్సుగా, అన్ని జీవాత్మలవలె ఉన్నాను. నీవు సర్వజీవాత్మలకు ఆత్మవై ఉన్నావు. నీకులానే నేనుకూడా ఆత్మనే.

బ్రహ్మ : నేను ఎవరు ?

జీవి : నీవుసర్వాత్మవు.

బ్రహ్మ : సర్వాత్మ ఎవరు ?

జీవి : ఇంద్రియ దేవతలు కాదు, ప్రాణవాయువు కాదు, అదే సత్యము. అదే సమస్త జగత్తు. నువ్వు కూడా ఈ జగద్రూపమై ఉన్నావు.

బ్రహ్మ : తెలియరాని నా పురుష రూపములు నీవు ఏ విధంగా తెలుసుకున్నావు.

జీవి : ప్రాణవాయువు శ్వాసవల్ల తెలుసుకున్నాను.

బ్రహ్మ : స్త్రీ రూపాన్ని ఎలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : వాక్కుద్వారా తెలుసుకున్నాను.

బ్రహ్మ : నపుంసక రూపము ఏ రకంగా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : మనస్సు ద్వారా

బ్రహ్మ : వాసనలు ఏ రకంగా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : ఘ్రాణేంద్రియము ద్వారా

బ్రహ్మ : రూపమును ఎలా తెలుసుకున్నావు.

జీవి : నేత్రములద్వారా

బ్రహ్మ : శబ్దమును ఎలా తెలుసుకుంటున్నావు ?

జీవి : శ్రోత్రేంద్రియములద్వారా

బ్రహ్మ : రసములనెలా తెలుసుకుంటున్నావు ?

జీవి : జిహ్వాద్వారా

బ్రహ్మ : నువ్వు చేసే కర్మలనెలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : రెండు చేతులద్వారా

బ్రహ్మ : సుఖదుఃఖాలనెలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : శరీరము ద్వారా

బ్రహ్మ : ఆనందము, రతిసౌఖ్యము, సంతానోత్పత్తి ఎలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : ఉపస్థేంద్రియము ద్వారా

బ్రహ్మ : నడవటం ఎలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : పాదాలద్వారా

బ్రహ్మ : సంకల్పములను, భావనలు, కోరికలు ఎలా తెలుసుకున్నావు ?

జీవి : బుద్ధిప్రజ్ఞతో జలమయమైన ప్రపంచం అంతా నాదే. నీది కూడా సమస్త జగత్తు బ్రహ్మమయము. ఈ విషయం తెలిసినవాడు కూడా బ్రహ్మమే" అన్నాడు. గార్గ్యాయణి మహర్షి.

"నేను అనుభవించే సుఖాలు మీరుకూడా అనుభవిస్తూ నాతోపాటు ఇక్కడే ఉండండి" అంటాడు పరమేశ్వరుడు. పరమేశ్వరుని మాట తలదాల్చినవారై ఈ భక్తులు కూడా ఆ పరమపదంలోనే ఉంటారు. దీన్నిచూస్తే ద్వైతులు చెప్పిన మార్గం ఇదే సాకారాన్ని ఉపాసించిన వారు ఈ మార్గం ద్వారానే పరమపదం చేరతారు. పరమపదం చేరినవారికి పునర్జన్మ ఉండదు.

దీన్నే పరమపదము, కైవల్యము అంటారు. ఇక్కడకి చేరినవారు పరమేశ్వరుణ్ణి సేవిస్తూ, అక్కడ జరిగే నిత్యోత్సవ, పక్షోత్సవ, మాసోత్సవ, సంవత్సరోత్సవాది వివిధ ఉత్సవాలు కళ్ళారా చూస్తూ ఉండిపోతారు. అక్కడ కష్టాలు, బాధలు, దుఃఖము అనేవి ఉండవు. అంతా ఆనందమే ఉంటుంది. అదే బ్రహ్మానందం. ఇక్కడికి చేరిన వారికి పునర్జన్మ ఉండదు. అతడికి శాశ్వతమైన ఆనందం లభిస్తుంది. ఇందులో ఉపాసకులంతా అర్చిరాది మార్గం ద్వారానే వెడతారు అని చెప్పబడింది. వాయ్వాది మార్గాలన్నీ దీనిలోనే అన్వయించబడతాయి. ఎక్కడైనా మార్గం చెప్పకపోతే, అక్కడ కూడా అది అర్చిరాది మార్గమే అని గ్రహించాలి.

183. ఉత్క్రమించే జీవుడు సంవత్సరదేవత తరువాత వాయువును పొందుతాడు

ఉత్క్రమించే సమయంలో జీవుడు ముందు సంవత్సర దేవతను పొంది, ఆ తరువాత వాయుదేవతను పొందుతాడు అని రెండవదైన **వాయ్వధికరణము**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఒక సూత్రం ఉంది.

సూత్రం – 519 "వాయుమబ్దాదవిశేషవిశేషాభ్యామ్"

మోక్షాధికారులు అర్చిరాది మార్గం గుండా వెడతారు అన్నారు. ఆ మార్గము యొక్క క్రమము.

1. **కౌశీతకీ ఉపనిషత్తు**లో "ఉపాసకుడు ముందుగా అగ్నిలోకానికి పోతాడు. అక్కడ నుంచి వరుసగా వాయు, వరుణ, ఇంద్ర, ప్రజాపతి లోకాలకు పోయి ఆ తరువాత బ్రహ్మలోకం చేరతాడు."

2. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో "ఉపాసకుడు అర్చిరభిమాన దేవతను పొందుతాడు. అక్కడి నుండి దినాభిమాన దేవతను, అక్కడ నుండి శుక్లపక్ష అభిమానదేవత, ఉత్తరాయణ దేవత, సంవత్సరదేవత, సూర్యలోకము, చంద్రలోకము, విద్యుత్తు లోకము ఆ తరువాత బ్రహ్మలోకము పొందుతాడు."

3. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో "ఈ లోకం నుండి నిష్క్రమించే పురుషుడు వాయువును పొందుతాడు. ఆకాశంలో ఘనీభవించిన ఆ వాయువు పగిలిపోయి మార్గం ఇస్తుంది. ఆ మార్గం గుండా ఉపాసకుడు సూర్యలోకం చేరతాడు.

ఈ రకంగా అర్చిరాది మార్గవర్ణనలో తేడా వున్నది. **కౌశీతకం**లో దేవయానంలో వాయుమార్గం రెండవది. ఛాందోగ్యంలో వాయు మార్గం లేదు. ఈ రకంగా తేడాలున్నాయి. మరి వాయుమార్గం ఎక్కడ ఉంది?

వాయువును సంవత్సరానికి తరువాత, ఆదిత్యునికి ముందు చేర్చాలి.

బృహదారణ్యకంలో ఆదిత్యలోకానికి ముందు, సంవత్సర లోకానికి తరువాత వాయులోకం చెప్పారు. ఈ వాయులోకం ద్వారానే సూర్యలోకం పొందుతాడు. ఉపాసకుడు అర్చిరాది మార్గాన ప్రవేశించి వరుసగా పగటిపూట దేవత, శుక్లపక్షదేవత, మాసదేవత, సంవత్సర దేవతలను పొంది అక్కడ నుండి దేవలోకానికి, వాయులోకానికి చేరి, ఆ వాయువుచేత కల్పించబడ్డ రంధ్రం ద్వారా ఆదిత్యలోకం

చేరి, అక్కడ నుండి బ్రహ్మలోకం చేరతాడు. అని చెప్పబడింది. కాబట్టి వాయులోకము ఆదిత్య లోకానికి ముందు, సంవత్సర లోకం తరువాత ఉంటుంది.

184. విద్యుద్దేవత తరువాత జీవుడు వరుణలోకం చేరతాడు

ఈ విషయం మూడవదైన **వరుణాధికరణము**లో చెప్పబడింది. ఇందులో ఒక సూత్రం ఉంది.

సూత్రం - 520 "తడితోధి వరుణః సంబన్ధాత్"

కౌశీతకీ ఉపనిషత్తులో, అర్చిరాది మార్గంలో వరుణలోకం ఉందన్నారుకదా! అది ఎక్కడ ఉన్నదో చెబుతున్నారు.

వరుణుడికి విద్యుత్తుతో సంబంధం ఉన్నది. కాబట్టి విద్యుల్లోకానికి పైన వరుణ లోకమున్నది.

విద్యుత్తు తరువాత వరుణుడికి స్థానముంటుంది. ఎందుచేతనంటే వరుణుడికి విద్యుత్తుతో, అంటే మెరుపుతో సంబంధమున్నది. అందుచేత విద్యుల్లోకానికి పైన వరుణలోకమున్నది.

185. అర్చిరాదులందరూ అతివాహిక దేవతలే

అర్చిరాది మార్గంలో ఉండే దేవతలంతా అతివాహక దేవతలేను అని వివరిస్తున్నారు నాల్గవదైన **అతివాహికాధికరణము**లో. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 521 "అతివాహికాస్తల్లిఙ్గాత్"

సూత్రం - 522 "ఉభయవ్యామోహాత్తత్సిద్ధేః"

సూత్రం - 523 "వైద్యుతేనైవ తతస్తచ్ఛ్రుతేః"

అర్చిరాది మార్గంలో అనేకమైన లోకాలను వరుసగా చెప్పారుకదా. ఇవన్నీ గుర్తు కోసమా? త్రోవలో విశ్రాంతి తీసుకోవటానికి స్థానాలా? లేక ఉపాసకుని బ్రహ్మలోకానికి తీసుకుపోయే దేవతలా?

బ్రహ్మలోకానికి ప్రయాణమయ్యే వాడికి ఇవన్నీ అతివాహికలు. ఈ అర్చిరాదులన్నీ ఉపాసకుణ్ణి వెంట పెట్టుకుని బ్రహ్మలోకానికి తీసుకువెడతాయి. "విద్యులోకము నుంచి దివ్యపురుషుడొకడు బ్రహ్మలోకానికి తీసుకొని వెడతాడు."

ఈ రకంగా ప్రతిలోకంలోను ఆయా దేవతలు ఉపాసకుని జాగ్రత్తగా తరువాత లోకానికి చేరుస్తారు. కాబట్టి వారంతా అతివాహికలే.

ఉపాసకుడు వెళ్ళే మార్గాలన్నీ జడాలు. అచేతనాలు. అందుచేత అవి వ్యామోహితాలు. జడాలు కాబట్టి వాటికి సంకల్పం ఉండదు. ఉపాసకుణ్ణి భరించే సామర్థ్యం ఉండదు. ఉపాసకుడు శరీరహీనుడు. అతడికి మార్గజ్ఞానం ఉండదు. కాబట్టి బ్రహ్మలోకం చేరలేడు. అందుకని ఆయా లోకాలలోని దేవతలు అతణ్ణి తరువాత లోకానికి మోసుకొని పోతారు.

ఈ దేవతలు అన్ని కాలాలయందు, అన్ని సమయాలయందు ఉంటారు. ఉత్తరాయణం, దక్షిణాయణం, రాత్రి, పగలు, ఎప్పుడైనా వారుంటారు. కాబట్టి ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకం చేరటానికి ఆటంకం ఏమీ ఉండదు.

విద్యులోకం తరువాత ఒక పురుషుడు ఉపాసకుణ్ణి బ్రహ్మలోకం చేరుస్తాడు. ఆ విధంగా ప్రతిలోకం నుండి దివ్యపురుషుడు ఉపాసకుణ్ణి ఇంకొక లోకం చేరుస్తూ ఉంటారు. ఆ రకంగా ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకం చేరతాడు. ఈ లోకాలలోని దేవతలంతా అతివాహికలే.

186. దేవయానం ద్వారా సగుణ బ్రహ్మను పొందుతారు

ఈ విషయం ఐదవదయిన **కార్యాధికరణము**లో చెబుతున్నారు. ఇందులో ఎనిమిది సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 524 "కార్యం బాదరిరస్య గత్యుపపత్తేః"

525 "విశేషితత్వాచ్చ"

526 "సామీప్యాత్తు తద్వ్యపదేశః"

527 "కార్యాత్యయే తదధ్యక్షేణ సహాతః పరమభిధానాత్"

528 "స్మృతేశ్చ"

529 "పరం జైమినిర్ముఖ్యత్వాత్"

530 "దర్శనాచ్చ"

531 "న చ కార్యే ప్రతిపత్త్యభిసన్ధిః"

దేవయానం ద్వారా ఉపాసకుడు బ్రహ్మలోకం చేర్చబడతాడు. అని చెప్పారు. అక్కడ బ్రహ్మ అంటే పరబ్రహ్మ లేక కార్యబ్రహ్మ. (కార్యబ్రహ్మ అంటే సాకారబ్రహ్మ)

దేవయానం ద్వారా వెళ్ళిన ఉపాసకుడు ముందుగా కార్యబ్రహ్మను చేరతాడు. కార్యబ్రహ్మ అంటే సాకార బ్రహ్మ. పరబ్రహ్మ సర్వాంతర్యామి. అందుచేత ఉపాసకుడు ముందుగా సగుణబ్రహ్మ అంటే కార్యబ్రహ్మను చేరతాడు.

ఇంకొక శ్రుతిలో కూడా ముందుగా సగుణ బ్రహ్మను చేరతాడు అని చెప్పబడింది. కాబట్టి బ్రహ్మలోకము అంటే కార్యబ్రహ్మమే అని గుర్తించాలి.

పరబ్రహ్మకు అతి సమీపంగా ఉంటాడు కార్యబ్రహ్మ. అతడే అపరబ్రహ్మ కాబట్టి అపరబ్రహ్మను కూడా బ్రహ్మమనే అంటాడు.

ఉపాసన కోసము మనోమయత్వాది గుణాలతో కూడినదిగా చెప్పబడే నిర్వికార బ్రహ్మమే కార్యబ్రహ్మము. అందుచేతనే సగుణబ్రహ్మను కూడా బ్రహ్మమనే అంటారు. అద్దంలో కనుపించేది ప్రతిబింబమే అయినా దాన్ని కూడా ముఖము అనే అంటాము. అలాగే కార్యబ్రహ్మ కూడా పరబ్రహ్మ లాంటివాడే.

కార్యబ్రహ్మకు ప్రళయం సంభవించినప్పుడు అంటే కల్పాంతమునందు, బ్రహ్మ యొక్క ఆయుర్దాయము పూర్తి అయిన తరువాత, ఈ కార్యబ్రహ్మ, పరబ్రహ్మలో లీనమవుతాడు. బ్రహ్మతోపాటే బ్రహ్మలోకం చేరిన జ్ఞానులు కూడా పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు. ఇదే క్రమముక్తి.

ఉపాసకుడు ఏ దేవతను పరబ్రహ్మగా ఉపాసిస్తున్నాడో అతడే కార్యబ్రహ్మ. వైష్ణవులకు – విష్ణువు, శైవులకు – ఈశ్వరుడు. శాక్తేయులకు – అమ్మవారు కార్యబ్రహ్మ అవుతారు. అందుకే మరణానంతరము ఉపాసకుడు వైకుంఠము, కైలాసము, మణిద్వీపము మొదలైనవి చేరతాడు.

బ్రహ్మలోకం చేరినవారు కల్పాంతం వరకు బ్రహ్మలోకంలో, బ్రహ్మవద్దనే ఉండి, కల్పాంతాన కార్యబ్రహ్మతో కలిసి పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు.

బ్రహ్మశబ్దానికి ముఖ్యమైన ఆలంబనం పరబ్రహ్మే కాబట్టి ఇక్కడ గతి పరబ్రహ్మే అని జైమిని ఉద్దేశ్యం.

బ్రహ్మనాడీ మార్గాన వెళ్ళినవారు ముక్తిని అంటే అమృతత్వాన్ని పొందుతారు. అని వేదం చెబుతోంది. అమృతత్వమనేది పరబ్రహ్మ వల్లనే సంభవం. కార్యబ్రహ్మకు అమృతత్వాన్నిచ్చే శక్తి లేదు. కాబట్టి ఇక్కడ బ్రహ్మ అంటే పరబ్రహ్మే అని గుర్తించాలి.

ఉపాసకులకు బ్రహ్మలోకమే ప్రాప్తి. అంటే ఇక్కడ కార్యబ్రహ్మమే కాదు. పరబ్రహ్మమే అని అర్ధము. **సగుణోపాసకులకు కార్యబ్రహ్మ, నిర్గుణోపాసకులకు పరబ్రహ్మ.**

187. అప్రతీకోపాసకులు బ్రహ్మలోకం చేరతారు

నిర్గుణబ్రహ్మను ఉపాసించేవారు మాత్రమే బ్రహ్మలోకం చేరతారు అని ఆరవదైన **అప్రతీకాలంబనాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 532 "అప్రతీకాలమ్బనాన్నయతీతి బాదరాయణ ఉభయథాఽ దోషాత్తత్క్రతుశ్చ"

533 "విశేషం చ దర్శయతి"

ఉపాసకులంతా బ్రహ్మలోకం చేరతారా? లేక వారిలో కొందరు మాత్రమే వెడతారా? దివ్యపురుషులు అందరినీ బ్రహ్మలోకానికి తీసుకుపోతారా?

జ్ఞానులైన వారిని ఆ దివ్యపురుషుడు బ్రహ్మలోకం చేరుస్తాడు. అని వ్యాసుని అభిప్రాయము. ఎవరు ఏ ఉపాసన చేస్తే, ఆ ఫలం పొందుతారు. అందుచేత ఉపాసకులు బ్రహ్మలోకం చేరతారు.

పంచాగ్నివిద్య, దహరవిద్య, పర్యంతకవిద్య, వైశ్వానరవిద్య మొదలైనవి ఉపాసించేవారు బ్రహ్మలోకం చేరతారు. ప్రతీకోపాసకులు కాకుండా మిగిలిన వారంతా బ్రహ్మోపాసకులే. వారు బ్రహ్మలోకం చేరటంలో సందేహం లేదు. ప్రతీకోపాసనలో బ్రహ్మోపాసన లేదు. అందుకనే ప్రతీకోపాసకులకు బ్రహ్మలోక ప్రాప్తిలేదు. వీరు నామము, వాక్కు, మనస్సు మొ॥ వాటిని ఉపాసిస్తారు.

ప్రతీకోపాసకులు బ్రహ్మలోకానికి పోరు. నామాన్ని బ్రహ్మగా ఉపాసించే వారు నామం ప్రసరించినంత వరకు స్వేచ్ఛగా విహరిస్తారు. మనస్సు, వాక్కు మొదలైన వాటిని ఉపాసన చేసినవారు అవి వ్యాపించి ఉన్నంతవరకు స్వేచ్ఛగా సంచరించ గలుగుతారు.

అందుచేత ప్రతీకోపాసకులకు బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి లేదు. అప్రతీకోపాసకులు అంటే బ్రహ్మోపాసకులు మాత్రమే బ్రహ్మలోకం పొందుతారు.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని నాల్గవ అధ్యాయంలో మూడవపాదం పూర్తయింది.

నాల్గవ అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

ఈ పాదంలో బ్రహ్మవేత్తలకు కలిగే సాక్షాన్ముక్తి, సగుణోపాసకులకు కలిగే బ్రహ్మసమాన ఐశ్వర్యము వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఏడు అధికరణలు, ఇరవై రెండు సూత్రాలున్నాయి.

188. ముక్తపురుషుడు స్వస్వరూపంలో ఉంటాడు

ఈ విషయాన్ని మొదటిదైన **సంపద్యావిర్భావాధికరణ**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 534 "సంపద్యావిర్భావః స్వేన శబ్దాత్"

535 "ముక్తః ప్రతిజ్ఞానాత్"

536 "ఆత్మా ప్రకరణాత్"

జీవుడు శరీరం నుండి లేచి అంటే శరీరాన్ని, వదిలి పరబ్రహ్మను పొంది స్వరూపంతో నిలుస్తున్నాడు. అవి **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు** చెబుతోంది. ఇందులో చెప్పిన ముక్తి అనేది స్వర్గము లాగా ఉంటుందా? స్వర్గము పొందినవాడు సుఖాలనుభవించి, ఉత్తరజన్మలు ఎత్తుతాడు. అలాగే ఈ ముక్తుడు కూడా ఏదైనా అధిఖ్యాన్ని పొందుతాడా? లేక స్వస్వరూపంతోనే ఉంటాడా?

ప్రకాశ రూపమైన ఆత్మసాక్షాత్కారాన్ని పొంది, ఆ ఆత్మరూపంలో విద్వాంసుడు ఆవిర్భూతుడౌతాడు. జీవుడు తానైన రూపంలో ఉండటమే ముక్తి. అదే స్వరూప స్థితి. అజ్ఞానం వదిలిపోగానే స్వస్వరూపం తెలుస్తుంది. కాబట్టి ముక్తి అనేది పుట్టదు.

ముక్తి పొందిన పురుషుడు పూర్ణానందస్వరూపంలో ఉండిపోతాడు. సంసార దశలో అవిద్యతో బంధించబడిన ఆత్మ జ్ఞానం కలిగిన తరువాత శుద్ధుడు, ముక్తుడు అవుతున్నాడు. శరీరం లేనటువంటి ఆత్మకు ప్రియము, అప్రియము ఉండవు.

ప్రకరణాన్ని బట్టి జ్యోతి అంటే 'ఆత్మ' అని అర్థం. అంతేకాని వెలుగుకాదు. ఇది ఆత్మను గురించి చెప్పే ప్రకరణము. అందుకని ఇక్కడ జ్యోతి అంటే ఆత్మ అనే అర్థం. "దానిని దేవతలు జ్యోతికి జ్యోతిగా చూస్తారు" అని చెప్పబడింది. కాబట్టి ముక్తపురుషుడు స్వస్వరూపంలో అంటే ఆత్మరూపంలోనే ఉంటాడు.

189. ముక్తుడికి పరబ్రహ్మకు తేడాలేదు

ముక్తి పొందినవాడు తానుకూడా సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మే అవుతాడు అని వివరిస్తున్నారు రెండవదైన **అవిభాగేనదృష్టత్వాధికరణము**లో ఇందులో ఒక సూత్రమే ఉంది.

సూత్రం - 537 "అవిభాగేన దృష్టత్వాత్"

ముక్తపురుషుడు పరమాత్మకన్న భిన్నమైన రూపంలో ఉంటాడా? ఏకరూపంలోనే ఉంటాడా?

ముక్తస్వరూపుడు బ్రహ్మతో అవిభక్తమైన రూపంలో ఉంటాడు. బ్రహ్మకు, అతడికీ తేడా ఉండదు. తాను బ్రహ్మ అయి ఆ పరబ్రహ్మనే పొందుతాడు. వేదం ముక్తపురుషుడికి, బ్రహ్మకు భేదం లేదు అని చెబుతోంది. ముక్తపురుషుడు విడదీయటానికి వీలులేని విధంగా నిరతిశయానంద స్వరూపంగా ఉంటాడు. ముక్తపురుషుడు పరమాత్మే.

190. ముక్తాత్ముని లక్షణాలు

ముక్తుడైనవాడు ఎలా ఉంటాడో వివరిస్తున్నారు. మూడవదైన **బ్రహ్మాధికరణము**లో. ఇందులో మూడు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 538 "బ్రాహ్మేణ జైమినిరుపన్యాసాదిభ్యః"

539 "చితి తన్మాత్రేణ తదాత్మకత్వాది త్యౌడులోమిః"

540 "ఏవమప్యుపన్యాసాత్పూర్వభా వాద విరోధం బాదరాయణః"

ముక్తపురుషుడు సత్యసంకల్ప, సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణాలు కలవాడై ఉంటాడా? అతడి లక్షణాలేమిటి?

జైమిని అభిప్రాయం ప్రకారం సర్వజ్ఞత, సర్వేశ్వరత్వము, అనే లక్షణాలు కలిగి ఉంటాడు ముక్తపురుషుడు. **ఛాందోగ్యోపనిషత్తు**లో చెప్పినట్లుగా ఆత్మపాపరహితుడు, ముసలితనము, చావు, శోకము, ఆకలి, దప్పిక లేనివాడు. సత్యకాముడు, సత్యసంకల్పుడు.

జీవుడు చైతన్య స్వరూపుడు కాబట్టి ముక్తపురుషుడు కూడా చైతన్యరూపంలోనే ఉంటాడని 'ఔడులోమి' అభిప్రాయం.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో సత్యము జ్ఞానము అనంతమయినది పరబ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. **బృహదారణ్యకోపనిషత్తు**లో ఆత్మబాహ్యాభ్యంతరాలు లేనిది. సంపూర్ణమైనది. ప్రజ్ఞాన ఘనమైనది ఆత్మజ్ఞానికి శోకము, మోహము, దుఃఖము ఉండవు. బ్రహ్మచైతన్య రూపుడు అన్నాడు. అందుచేతనే బ్రహ్మను పొందే ముక్తపురుషుడు కూడా చైతన్యరూపుడే అయి ఉంటాడు. ఇది **ఔడులోమి అభిప్రాయం.**

ముక్తుడు చైతన్య స్వరూపుడు అని చెప్పినప్పటికీ, బ్రహ్మకుండే సత్యసంకల్పం, సర్వజ్ఞత మొదలైన గుణాలు ముక్తుని యందు కూడా సంభవిస్తాయి అంటాడు **వ్యాసమహర్షి.** కాబట్టి ఈ రకంగా పరబ్రహ్మకుండే లక్షణాలన్నీ ముక్తునికి కూడా ఉంటాయి.

191. ముక్తాత్ముని కోరికలు వెంటనే సిద్ధిస్తాయి

జ్ఞానియైనవాడు కోరినంతనే దేవతలు ప్రత్యక్షమవుతారు. అతని కోరికలు సిద్ధిస్తాయి అని నాల్గవదైన **సంకల్పాధికరణము**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 541 "సంకల్పాదేవ తు తచ్ఛ్రుతేః"

542 "అత ఏవ చానన్యాధిపతిః"

అర్చిరాదిమార్గాన బ్రహ్మలోకం చేరిన ఉపాసకుడికి, భోగ్యవస్తువుల్ని సృష్టించటం అనేది సంకల్ప మాత్రం చేత సాధ్యమా? లేక ప్రయత్నంచేత సాధ్యమా? అనే విషయాన్ని వివరిస్తున్నారు.

జ్ఞానియైనవాడు కోరినంతనే అంటే సంకల్పమాత్రం చేతనే పితృదేవతలు మొదలైన వారు ప్రత్యక్షమవుతారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా "త్రానే బ్రహ్మ" అని తెలుసుకున్నవాడు. సమస్త లోకాల్లోనూ విహరించగలుగుతాడు.

సత్యకాముడై దహరాకాశంలో బ్రహ్మను సేవించినవాడు మరణానంతరము పితృలోకాన్ని కోరితే పితృగణం ప్రత్యక్షమవుతుంది. వారితో పితృలోకాలకు పోయి పితృలోక అనుభవాలతో సంపన్నుడై మహిమాన్వితుడౌతాడు.

అతడు మాతృలోకాలు కోరితే, మాతృగణాలతో మాతృలోకాలకు పోయి అక్కడి సుఖాలనుభవిస్తాడు.

భ్రాతృలోకాలు కోరితే, భ్రాతృగణాలతో భ్రాతృ లోకాలకు పోయి అక్కడి సుఖం అనుభవిస్తాడు.

భగినీలోకాలు (సోదరి) కోరితే భగినీ లోకాలకు పోయి సుఖిస్తాడు.

మిత్రలోకాలు కోరితే, మిత్రులంతా ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో ఆ లోకాలు పోయి సుఖిస్తాడు.

గంధమాల్య లోకాలు (పూలదండలు, సుగంధ ద్రవ్యాలు పుష్కలంగా గల లోకం) కోరితే ఆ లోకవాసులు ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో కలిసి ఆ లోకంలో సుఖిస్తాడు.

అన్నపాన లోకాలు కోరితే ఆ లోకవాసులు ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో కలసి ఆ లోకంలో సుఖిస్తాడు.

గీతావాద్య సంబంధమైన లోకాలు కోరితే ఆ లోకవాసులు ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో కలసి అక్కడ సుఖాలను అనుభవిస్తాడు.

స్త్రీలోకాన్ని కోరితే ఆ లోకవాసులైన స్త్రీలు ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో కలసి ఆ లోకంలో సుఖిస్తాడు.

ఈ రకంగా అతడు ఏ లోకాలు కోరితే ఆలోకవాసులు ప్రత్యక్షమవుతారు. వారితో కలిసి ఆ లోకాలలో సుఖిస్తాడు. అంటూ అతడు సమస్త లోకాలు చేరగలుగుతాడని చెప్పబడింది. కాబట్టి జ్ఞాని సంకల్పమాత్రం చేతనే సర్వమూ పొందగలుగుతాడు.

ఇటువంటి తిరుగులేని సంకల్పంవల్లనే విద్వాంసుడు అనన్యాధిపతి అవుతున్నాడు. అతడికి వేరొక ప్రభువు అంటూ ఎవరూ ఉండరు. అతడికి చక్రవర్తి లాగా అన్ని లోకాలలోనూ సంచారముంటుంది. అతడు కోరినంత మాత్రంచేతనే అన్ని లోకాలు పొందగలుగుతాడు.

192. ముక్తాత్ములకు శరీరం ఉంటుందా?

ముక్తి పొందిన వారికి శరీరం ఉంటుందా అనే విషయాన్ని ఐదవదైన **అభావాధికరణ**లో వివరిస్తున్నారు. ఇందులో ఐదు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 543 "అభావం బాదరిరాహ హ్యేవమ్"

544 "భావం జైమినిర్వికల్పామననాత్"

545 "ద్వాదశాహవదుభయవిధం బాదరాయణో-తః"

546 "తన్వభావే సంధ్యవదుపపత్తేః"

547 "భావే జాగ్రద్వత్"

ముక్తపురుషులు సంకల్ప మాత్రం చేతనే, కోరిన లోకాలు పొందుతారు అన్నారు. సంకల్పం ఉందన్నారు. సంకల్పం కావాలంటే మనస్సు కావాలి. అంటే ముక్తపురుషుడికి మనస్సు, ఇంద్రియాలు అన్నీ ఉంటాయా?

విద్వాంసుడు అంటే జ్ఞానియైన వాడికి మరణానంతరము శరీరముండదు.

ముక్తపురుషుడికి ఇంద్రియాలు శరీరము ఉండవు అంటాడు వ్యాసుడు. విద్వాంసుడికి మనస్సుకన్న భిన్నమైన శరీరము, ఇంద్రియాలు ఏవీ బ్రహ్మలోకంలో లేవు.

జైమిని అభిప్రాయం ప్రకారం ముక్తపురుషుడికి శరీరాదులున్నాయి.

ఇక్కడ రెండు విధాలైన శ్రుతులు కనిపిస్తున్నాయి. బ్రహ్మలోకాన్ని పొందినవారు స్వతంత్రులు. వారి సంకల్పం తిరుగులేనిది. అందుచేత శరీరం కావాలనుకుంటే శరీరం ధరిస్తారు. అక్కరలేదు అనుకుంటే శరీరం ఉండదు. అని వ్యాసుడు అంటున్నాడు.

ముక్తులు రెండు రకాలు 1. జీవన్ముక్తులు 2. విదేహముక్తులు. వీరిలో జీవన్ముక్తులకు శరీరం ఉంటుంది. విదేహ ముక్తులకు శరీరం ఉండదు. ఒకవేళ విదేహముక్తులు కూడా పరమాత్మలో లీనం కాకుండా శరీరాన్ని ధరిస్తే, ఆ శరీరంతో చేసే పాపపుణ్యాలు వారే అనుభవించాలి. ఉదా : నారదుడి శాపంవల్లనే శ్రీమహావిష్ణువు శ్రీరాముడిగా జన్మించాడు.

బ్రహ్మలోకంలో ఇంద్రియాలతో కూడిన దేహం లేకపోయినప్పటికీ, స్వప్నంలో లాగా మానసికంగా విషయాలు పొందుతారు.

స్వప్నంలో అనేక విషయలు చూస్తాము. పదార్థాలు తింటాము. భోగాలు అనుభవిస్తాము. కాని శరీరము ఇంద్రియాలు ఏవీ ఉండవు.

అవన్నీ స్వప్నంలో యధార్థమే. అలాగే బ్రహ్మలోకంలో భోగాలు మనసు ద్వారానే అనుభవిస్తారు. ఈ విషయం **కౌషీతకీ బ్రాహ్మణం**లోని అర్చిరాదిమార్గంలో చెప్పబడింది.

శరీరం ఉన్నప్పుడు జాగ్రదావస్థలో లాగా అనుభవిస్తాడు. శరీరం లేనప్పుడు మనసుతో అనుభవిస్తాడు. కాబట్టి ముక్తపురుషునికి శరీరం ఉండటం లేకపోవటం అనేది అతని సంకల్పం వల్లనే జరుగుతుంది.

193. ఒకే కాలంలో అనేక శరీరాలు

ముక్తుడు ఒకే కాలంలో అనేక శరీరాలు ధరించగలడు. అంటున్నారు ఆరవదైన **ప్రదీపాధికరణము**లో. ఇందులో రెండు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం - 548 "ప్రదీపవదావేశస్తథా హి దర్శయతి"

549 "స్వాప్యయసంపత్త్యోరన్యత రాపేక్షమావిష్కృతం"

ముక్తుడు కావాలనుకుంటే ఒక శరీరమే పొందుతాడా? లేక ఒకే కాలంలో అనేక శరీరాలు పొందుతాడా?

విద్వాంసుని చేత నిర్మించబడిన అనేక శరీరాల్లో విద్వాంసుడు ప్రదీపంలాగా ఆవేసిస్తాడు.

ముక్తుడు ఆత్మభోగం కావాలనుకున్నప్పుడు అనేక శరీరాలు కలుగుతాయి. ఒకే ఆత్మ, ఒకే మనస్సుతో అనేక శరీరాల్లో భోగము అసంభవం. కాబట్టి అనేక ఆత్మలు, మనసులు కల్పించబడాలి. అలా జరుగుతుందా? అంటే జరగదు. కాని ప్రదీపం లాగా ఆవేసిస్తాడు. అంటే దీపం ఒకటే కాని వత్తులను అంటుకుని అనేక దీపాలవుతుంది. అలాగే ముక్తుడు, తానొక్కడే అయినా అనేక రూపాలు పొందుతాడు. అనేక శరీరాలను ఆవేశిస్తాడు.

ముక్తపురుషుడు తాను ఒకే కాలంలో అనేక శరీరాల్లో ప్రవేశించగలడు.

194. ముక్తుడు జగస్సృష్టి తప్ప అన్నీ చేయగలడు

ముక్తి పొందినవాడు ఒక్క సృష్టి కార్యక్రమం తప్ప మిగిలిన పనులన్నీ పరమేశ్వరుని లాగానే చేయగలడు అంటున్నారు ఏడవదైన **జగద్వ్యాపారాధి కరణము**లో. ఇందులో ఆరు సూత్రాలున్నాయి.

సూత్రం – 550 "జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణాదసం నిహితత్వాచ్చ"

551 "ప్రత్యక్షోపదేశాదితి చేన్నాధికారిక మణ్డలస్థోక్తేః"

552 "వికారావర్తి చ తథా హి స్థితిమాహ"

553 "దర్శయతశ్చైవం ప్రత్యక్షానుమానే"

554 "భోగమాత్రసామ్యలిఙ్గాచ్చ"

555 "అనావృత్తిః శబ్దాదనావృత్తిః శబ్దాత్"

ముక్తపురుషుడు సంకల్ప మాత్రంచేత జగత్తును సృష్టించగలడా?

విద్వాంసుడికి అణిమాది అష్టసిద్ధులన్నీ లభిస్తాయి. కాని జగత్తును సృష్టించే శక్తి మాత్రం ఉండదు. ఆ పని పరమేశ్వరుని వల్లనే జరుగుతుంది.

సృష్టి సమయంలో పరమేశ్వరుడు ఒక్కడే ఉంటాడు. అతనికి సన్నిహితులు గాని, అతనితో సమానమైన వారుగాని ఎవరూ ఉండరు.

విద్వాంసుడికి ఈశ్వరునితోపాటు సమానమైన ఐశ్వర్యం కలుగుతోంది. అంతమాత్రం చేత జగద్వ్యాపారము, జగత్కర్తృత్వము కలగవు. వీరంతా బ్రహ్మలోకంలోనే ఉంటారు. కాబట్టి వీరిశక్తి అక్కడి వరకే పరిమితము. వీరంతా పరబ్రహ్మకు లోబడే ఉంటారు. లోకాలను సృష్టించే అధికారం వీరికి లేదు.

పరమేశ్వరుని రూపం వికారమందు మాత్రమే ఉండేదికాదు. నిత్యమైనది కూడా. ఇది సగుణము, నిర్గుణము అని రెండు రకాలుగా ఉన్నది అని వేదంలో చెప్పబడింది.

ఈ వికారమంతా పరమేశ్వరుని వ్యాప్తి. ఆయన మాత్రం వికారానికి ఆవల ఉన్నాడు. నిర్వికారుడై ఉన్నాడు. ఈ సమస్త భూతాలు పరమేశ్వరునికి యొక్క ఒక పాదము మాత్రమే. మిగిలిన మూడు పాదాలు స్వర్గంలో ఉన్నాయి. ఈశ్వరుడికి సగుణ, నిర్గుణ రూపాలు రెండూ ఉన్నాయి. నిర్గుణ రూపాన్ని సగుణోపాసకులు పొందలేరు.

ప్రత్యక్షం అంటే వేదం. అనుమానం అంటే స్మృతి పురాణాలు.

జ్యోతి రూపుడైన పరబ్రహ్మ యందు లోకాలను ప్రకాశింపచేసే సూర్యుడు ప్రకాశింపడు. చంద్రుడు కాంతులివ్వడు. తారకలు ప్రకాశింపవు. అని ఉపనిషత్తులు చెబుతున్నాయి. ఇవి వేదంలో భాగాలు.

ఇదే విషయాన్ని పురాణాలు కూడా చెబుతున్నాయి. స్వయం ప్రకాశమానుడైన పరమాత్మను సూర్యచంద్రాగ్నులు ప్రకాశింపచేయలేవు అంటోంది భగవద్గీత.

పరమాత్మది తేజస్సులకన్నా అధికమైన తేజస్సు. కాబట్టి సగుణ, నిర్గుణరూపాలు రెండూ ఉన్నాయి.

ఉపాసకులకు ఈశ్వరునితోపాటుగా భోగమాత్రమైన సామ్యమే ఉన్నదని వేదాలు చెబుతున్నాయి. అందుచేత వారికి జగత్తును సృష్టించే శక్తి, అధికారము లేవు.

సమస్త ప్రాణులు హిరణ్యగర్భుని పూజించినట్లే ఉపాసకులను కూడా పూజిస్తాయి. అంటే హిరణ్యగర్భునికి మల్లేనే ఉపాసకునికి కూడా భోగసాధనాలవుతాయి.

బ్రహ్మలోకం చేరిన ఉపాసకులతో బ్రహ్మ "ఓ ఉపాసకులారా! ఇక్కడ అమృత రూపమైన భోగాలను నేను ఉపయోగిస్తున్నట్లే, మీరు కూడా ఉపయోగిస్తారు" అంటాడు. అంటే సగుణోపాసకులు బ్రహ్మలోకం చేరి, బ్రహ్మతో పాటే వీరు కూడా అక్కడ ఉన్న సమస్త భోగాలు అనుభవిస్తారు. వీరికి భోగసామ్యమే తప్ప జగద్వ్యాపారం లేదు.

అయితే ఇక్కడ చిన్న అనుమానం వస్తుంది. **'యోగవాసిష్టం'**లో ఋషి కుమారులు ఆరుగురు జగత్తును ఆరు రకాలుగా సృష్టించారు. అలాగే **త్రిపురా రహస్యం**లో 'తంగణపుత్రుడు' అనే ముని కుమారుడు ఒక కొండలో జగత్తును సృష్టించి దాన్ని మహారాజుకు చూపిస్తాడు. ఇలాటి సందర్భాలలో పరబ్రహ్మ కాకుండా ఇతరులు కూడా ఈ సృష్టి చేశారు కదా ! అని అనుమానం వస్తుంది.

సృష్టి అనేది రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. 1.వ్యష్టి 2.సమిష్టి.

వ్యష్టి సృష్టిలో అతడు చేసిన సృష్టి అతడికి, మహా అయితే ఇంకా ఒకరిద్దరికీ మాత్రమే కనిపిస్తుంది. ఇది గారడీవాడు చేసే సృష్టి. పూర్వకాలంలో అంటే నా చిన్నప్పుడు 'విప్రతినోదివాళ్ళు' అనే యాచకులు వచ్చేవాళ్ళు. వాళ్ళు చేత్తో వేపాకు

తీసుకుని నేలమీద వేస్తే అది కాస్తా తేళ్ళుగా మారిపోయేది. మేమంతా చూసేవాళ్ళం. ఆ తరువాత ఆ తేళ్లను చేతులోకి తీసుకుని చిలకగా మార్చేసేవాడు. ఇదంతా కనికట్టు. గారడీవిద్య. ఈ రకమైన సృష్టి ఎక్కువసేపు నిలవదు. కలలాగా క్షణాల్లో కరిగిపోతుంది. విశ్వామిత్రుడు సృష్టించిన త్రిశంకుస్వర్గం కూడా ఇలాంటిదే.

2. సమిష్టి సృష్టి అనేది పరమేశ్వరుడు చేసేది. ఈ సృష్టి అందరికీ ఒకేలా కనిపిస్తుంది. ఇక్కడ పులి అందరికీ పులిలాగానే కనిపిస్తుంది. ఈ సృష్టి ఎక్కువ కాలం నిలుస్తుంది. ఇది బ్రహ్మ చేసే సృష్టి.

కాబట్టి గతంలో పరబ్రహ్మ తప్ప ఎవరైనా సృష్టి చేశారు అంటే అది వ్యష్టి సృష్టి. గారడీవిద్య లాంటిది. జగద్వ్యాపారము పరమేశ్వరుడి వల్లే జరుగుతుంది. అది కూడా సృష్టి చెయ్యాలంటే సగుణ బ్రహ్మకు మాత్రమే సాధ్యం. నిర్గుణబ్రహ్మ సృష్టి చెయ్యదు.

అర్చిరాది మార్గం గుండా బ్రహ్మలోకం చేరిన వారికి కూడా పునరావృత్తి లేదు.

కఠోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా బ్రహ్మనాడి గుండా పైకి పోయిన వారు అమృతత్త్వం పొందుతారు. **బృహదారణ్యకం**లో చెప్పినట్లుగా దేవయానం ద్వారా పోయేవారు మానవలోకానికి తిరిగిరారు. అంటే నిరాకారాన్ని ఉపాసించిన వారు వెంటనే అమృతత్త్వం పొందుతారు. కాని సాకారోపాసన చేసినవారు దేవయానం ద్వారా పైకి పోయి, కల్పాంతం వరకు బ్రహ్మలోకం ఉండి, కల్పాంతాన పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు. వీరికి మరుజన్మ లేదు.

మొత్తం మీద సాకారోపాసన గాని నిరాకారోపాసన గాని చేసిన వారందరూ పరబ్రహ్మలో లీనమవుతారు. వీరికి మరుజన్మ లేదు ముక్తుడు జగసృష్టి తప్ప అన్నీ చేయగలడు అని చెబుతున్నాయి బ్రహ్మసూత్రాలు.

ఈ సూత్రంలో **"అనావృత్తిః శబ్దాదనావృత్తిః శబ్దాత్"** పునరావృత్తి లేదు పునరావృత్తి లేదు అని రెండుసార్లు చెబుతున్నారు. అంటే బ్రహ్మలోకం చేరినవారు తిరిగి జన్మించరు అంటూ ఈ గ్రంథం ఇక్కడితో పూర్తయిందని చెబుతున్నాడు వ్యాసభగవానుడు.

195. బ్రహ్మసూత్రాలలో ప్రాచీన ఋషులు

వ్యాసమహర్షి బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాస్తూ తనకు పూర్వకాలంలో ఉన్న ఋషులు కొందరిని చెప్పటం జరిగింది. అంటే వ్యాసుడికన్న ముందు కాలంలోనే కొంతమంది బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశారనే విషయం మనకి తెలుస్తోంది. వీరిలో మొదటివాడు

1. ఆత్రేయుడు : బ్రహ్మసూత్రాలలో 3వ పాదంలోని 4వ అధికరణలోని 44వ సూత్రంలో

ఉపాసన కర్మలు యజమానే చెయ్యాలి. అప్పుడే ఆ ఫలితం యజమానికి చెందుతుంది. ఆ కర్మలు ఋత్విక్కులతో చేయించరాదు. అలా చేస్తే ఫలితము యజమానికి రాదు అని చెప్పాడు ఆత్రేయుడు. ఆత్రేయుని సిద్ధాంతాన్ని ఖండించి ఋత్విక్కుకు దక్షిణ ఇస్తాం కాబట్టి, ఉపాసన ఫలితం యజమానికే దక్కుతుంది. అని తీర్మానించాడు వ్యాసుడు.

2. అశ్మరథ్యుడు : మొదటి అధ్యాయం 4వ పాదంలోని 20వ సూత్రంలో జీవాత్మలు నిప్పునుంచి వచ్చే రవ్వల వంటి వారు అని చెప్పాడు.

3. ఔఢులోమి : ఈయన 1.4.21, 3.4.45, 4.4.6 సూత్రాలలో చెప్పబడ్డాడు. వీరి సిద్ధా:తం ప్రకారం సంసార జీవితంలో జీవాత్మ-పరమాత్మలకు భేదమున్నది. కాని ముక్తిపొందే సమయంలో జీవాత్మ పరమాత్మల మధ్య భేదం లేదు.

4. కార్ష్ణాజిని : మూడవ అధ్యాయం మొదటి పాదంలోని తొమ్మిదవ సూత్రంలో ఈయన పేరు కనిపిస్తుంది. జీవులు తాము చేసిన కర్మల ననుసరించి మరుజన్మ పొందుతారు అనేది వీరి సిద్ధాంతం. దీన్ని వ్యాసుడు కూడా ఒప్పుకున్నాడు.

5. కాశకృత్స్నుడు : మొదటి అధ్యాయం నాల్గవ పాదంలోని ఇరవై రెండవ సూత్రంలో ఈయన పేరు కనిపిస్తుంది.

జీవాత్మ, పరమాత్మ వేరు కాదు రెండూ ఒకటే. అనేది వీరి సిద్ధాంతం.

6. జైమిని : వ్యాసుని శిష్యుడు. పూర్వమీమాంస (కర్మ సిద్ధాంతం) వ్రాసినవాడు. బ్రహ్మసూత్రాలలో ఇతని పేరు 11సార్లు కనిపిస్తుంది. ఒకటి రెండు చోట్ల వ్యాసునితో ఏకీభవించలేదు.

7. బాదరాయణుడు : బాదరాయణుడు అంటే వ్యాసుడే. కాని కొన్ని విషయాలు ఖచ్చితంగా చెప్పటానికి 'బాదరాయణుడు ఇలా అంటున్నాడు' అన్నాడు వ్యాసుడు.

8. బాదరి : ఇతడు మొత్తం నాలుగుచోట్ల కనిపిస్తాడు. శుద్ధబ్రహ్మవాది అయిన అద్వైతాచార్యుడు. పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపి. జీవుల హృదయంలో ఉంటాడు కాబట్టి 'ప్రాదేశమాత్రుడే' అనబడతాడు. **శూద్రులకు కర్మాధికారమున్నదనేది వీరి సిద్ధాంతం.**

ఈ రకంగా వ్యాసునికన్న ముందుగా పరబ్రహ్మను గురించి ఆలోచించిన వాళ్ళు, బ్రహ్మసూత్రాలు చెప్పినవారు కొంతమంది ఉన్నారు. కాని వ్యాసుడు చెప్పి బ్రహ్మసూత్రాలే అత్యంత ప్రామాణికము.

దీంతో బ్రహ్మసూత్రాలలోని

నాల్గవ అధ్యాయంలోని నాల్గవ పాదం పూర్తయింది.

బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము సమాప్తము.

సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు

సమస్త సన్మంగళాని భవంతు

ఓం తత్సత్

196. బ్రహ్మసూత్రాలు

మొదటి అధ్యాయం

మొదటి పాదం

1. అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా

2. జన్మాద్యస్య యతః

3. శాస్త్రయోనిత్వాత్

4. తత్తు సమన్వయాత్

5. ఈక్షతేర్నాశబ్దాత్

6. గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్

7. తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్

8. హేయాత్వావచనాచ్చ

9. స్వాప్యయాత్

10. గతిసామాన్యాత్

11. శ్రుతత్వాచ్చ

12. ఆనన్దమయోఽభ్యాసాత్

13. వికారశబ్దాన్నేతి చెన్న ప్రాచుర్యాత్

14. తద్ధేతువ్యపదేశాచ్చ

15. మాన్త్రవర్ణికమేవ చ గీయతే

16. నేతరోఽనుపపత్తేః

17. భేదవ్యపదేశాచ్చ

18. కామాచ్చ నానుమానాపేక్షా

19. అస్మిన్నస్య చ తద్యోగం శాస్తి

20. అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్

21. భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః

22. అకాశస్తల్లిఙ్గాత్

23. అత ఏవ ప్రాణః

24. జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్

25. ఛన్దోభిధానాన్నేతి చేన్న తథా చేతోర్పణనిగదాత్తథాహి దర్శనమ్

26. భూతాదిపాదవ్యపదేశోపపత్తేశ్చైనమ్

27. ఉపదేశభేదాన్నేతిచేన్నోభయస్మిన్నప్య విరోధాత్

28. ప్రాణస్తథానుగమాత్

29. న వక్తురాత్మోపదేశాదితి చేద ధ్యాత్మసంబన్ధభూమా హ్యస్మిన్

30. శాస్త్రదృష్ట్యా తూపదేశో వామదేవవత్

31. జీవముఖ్య ప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేన్నోపాసాత్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహ తద్యోగాత్

మొదటి అధ్యాయం

రెండవ పాదం

32. సర్వత్ర ప్రసిద్ధోపదేశాత్

33. వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ

34. అనుపపత్తేస్తు న శారీరః

35. కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్చ

36. శబ్దవిశేషాత్

37. స్మృతేశ్చ

38. అర్భకౌకస్త్వాత్తద్వ్యపదేశాచ్చ నేతి చేన్న నిచాయ్యత్వాదేవం వ్యోమవచ్చ

39. సంభోగప్రాప్తిరితి చేన్న వైశేష్యాత్

40. అత్తా చరాచరగ్రహణాత్

41. ప్రకరణాచ్చ

42. గుహాం ప్రవిష్టావాత్మానౌ హి తద్దర్మనాత్

43. విశేషణాచ్చ

44. అన్తర ఉపపత్తేః

45. స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ

46. సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవ చ

47. శ్రుతోపనిషత్కగత్యభిధానాచ్చ

48. అనవస్థితేరసంభవాచ్చ నేతరః

49. అన్తర్యామ్యధిదైవాదిషు తద్ధర్మవ్యపదేశాత్

50. న చ స్మార్తమతద్ధర్మాభిలాపాత్

51. శారీరశ్చోభయేపి హి భేదేనైనమధీయతే

52. అదృశ్యత్వాదిగుణకో ధర్మోక్తేః

53. విశేషణభేదవ్యపదేశాభ్యాం చ నేతరౌ

54. రూపోపన్యాసాచ్చ

55. వైశ్వానరః సాధారశబ్దవిశేషాత్

56. స్మర్యమాణమనుమానం స్యాదితి

57. శబ్దాదిభ్యోఽన్తః ప్రతిష్ఠానాన్నేతి చేన్న తథా దృష్ట్యుపదేశాదసంభవాత్పురుషమపి చైనమధీయతే

58. అతఏవ న దేవతా భూతం చ

59. సాక్షాదప్యవిరోదం జైమినిః

60. అభివ్యక్తేరిత్యాశ్మరథ్యః

61. అనుస్మృతేర్బాదరిః

62. సంపత్తేరితి జైమినిస్తథా హి దర్శయతి

63. ఆమనన్తి చైనమస్మిన్

మొదటి అధ్యాయం

మూడవ పాదం

64. ద్యుభ్వాద్యాయతనం స్వశబ్దాత్

65. ముక్తోపసృప్యవ్యపదేశాత్

66. నానుమానమతచ్ఛబ్దాత్

67. ప్రాణభృచ్చ

68. భేదవ్యపదేశాత్

69. ప్రకరణాత్

70. స్థిత్యదనాభ్యాం చ

71. భూమా సంప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్

72. ధర్మోపపత్తేశ్చ

73. అక్షరమమ్బరాన్తధృతేః

74\. సా చ ప్రశాసనాత్

75\. అన్యభావవ్యావృత్తేశ్చ

76. ఈక్షతికర్మవ్యపదేశాత్సః

77\. దహర ఉత్తరేభ్యః

78\. గతిశబ్దాభ్యాం తథాహి దృష్టం లిఙ్గం చ

79\. ధృతేశ్చమహిమ్నోస్యాస్మి న్నుపలబ్ధేః

80\. ప్రసిద్ధేశ్చ

81\. ఇతరపరామర్శాత్స ఇతి చేన్నాసంభవాత్

82\. ఉత్తరాచ్చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు

83\. అన్యార్థశ్చ పరామర్శః

84\. అల్పశ్రుతేరితి చేత్తదుక్తమ్

85. అనుకృతేస్తస్య చ

86\. అపి చ స్మర్యతే

87\. శబ్దాదేవ ప్రమితః

88\. హృద్యపేక్షాతు మనుష్యాధికారత్వాత్

89. తదుపర్యపి బాదరాయణః సంభవాత్

90\. విరోధః కర్మణీతి చెన్నానేకప్రతిపత్తేర్దర్శనాత్

91. శబ్ద ఇతి చేన్నాతః ప్రభవాత్ప్ర త్యక్షానుమానాభ్యామ్

92\. అత ఏవ చ నిత్యత్వమ్

93\. సమాననామరూపత్వాచ్చావృత్తా వప్య విరోధో దర్శనాత్ స్మృతేశ్చ

94\. మధ్వాదిష్వసంభవాదనధికారం జైమినిః

95\. జ్యోతిషి భావాచ్చ

96\. భావం తు బాదరాయణోస్తి హి

97. శుగస్య తదనాదరశ్రవణాత్ తదాద్ర వణాత్ సూచ్యతే హి

98\. క్షత్రియత్వావగతేశ్చోత్తరత్ర చైత్రరథేన లిఙ్గాత్

99. సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభి లాపాచ్చ

100\. తదభావనిర్ధారణే చ ప్రవృత్తేః

101\. శ్రవణాధ్యయనార్థప్రతిషేధాత్ స్మృతేశ్చ

102. కమ్పనాత్

103. జ్యోతిర్దర్శనాత్

104. ఆకాశోఽర్థాన్తరత్వాదివ్యపదేశాత్

105. సుషుప్త్యుత్క్రాన్త్యోర్భేదేన

106. పత్యాదిశబ్దేభ్యః

మొదటి అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

107. అనుమానికమప్యేకేషామితి చేన్న శరీరరూపక విన్యస్తగృహీతేర్దర్శ యతి చ

108. సూక్ష్మం తు తదర్హత్వాత్

109. తదధీనత్వాదర్థవత్

110. జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ

111. వదతీతి చేన్న ప్రాజ్ఞో హి ప్రకరణాత్

112. త్రయాణామపి చైవముపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ

113. మహద్వచ్చ

114. చమసవదవిశేషాత్

115. జ్యోతిరుపక్రమా తు తథా హ్యధీయత ఏకే

116. కల్పనోపదేశాచ్చ మధ్వాదివద విరోధః

117. న సంఖ్యోపసంగ్రహాదపి నానాభావాదతిరేకాచ్చ

118. ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్

119. జ్యోతిషైకేషామసత్యన్నే

120. కారణత్వేన చాకాదిషు యతావ్యపదిష్టోక్తేః

121. సమాకర్షాత్

122. జగద్వాచిత్వాత్

123. జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేత్తద్వ్యాఖ్యాతమ్

124. అన్యార్థం తు జైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానా భ్యామపి చెవమేకే

125. వాక్యాన్వయాత్

126. ప్రతిజ్ఞాసిద్ధేర్లిఙ్గమాశ్మరథ్యః ఉత్క్రమిష్యత

127. ఏవంభావాదిత్యౌడులోమిః

128. అవస్థితేరితి కాశకృత్స్నః

129. ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తాను పరోధాత్

130. అభిధ్యోపదేశాచ్చ

131. సాక్షాచ్చోభయామ్నానాత్

132. ఆత్మకృతేః పరిణామాత్

133. యోనిశ్చ హి గీయతే

134. ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః

రెండవ అధ్యాయం

మొదటి పాదం

135. స్మృత్యనవకాశదోషప్రసఙ్గ ఇతి చేన్నాన్య స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగాత్

136. ఇతరేషాం చానుపలబ్ధేః

137. ఏతేనయోగః ప్రత్యుక్తః

138. న విలక్షణత్వాదస్య తథాత్వం చ శబ్దాత్

139. అభిమానివ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యామ్

140. దృశ్యతే తు

141. అసదితి చేన్న ప్రతిషేధ మాత్రత్వాత్

142. అపీతౌ తద్వత్ప్రసంగాదస మఞ్జసమ్

143. న తు దృష్టాన్తభావాత్

144. స్వపక్షదోషాచ్చ

145. తర్కాప్రతిష్ఠానాదాన్యథాను మేయమితి చేదేవమప్యనిర్మోక్ష ప్రసఙ్గః

146. ఏతేన శిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః

147. భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చే త్స్యాల్లోకవత్

148. తదనన్యత్వమారమ్భణశబ్దాదిభ్యః

149. భావే చోపలబ్ధేః

150. సత్వాచ్చావరస్య

151. అసద్వ్యపదేశాన్నేతి చేన్న ధర్మాన్తరేణ వాక్యశేషాత్

152. యుక్తేః శబ్దాన్తరాచ్చ

153. పటవచ్చ

154. యథా చ ప్రాణాది

155. ఇతర వ్యపదేశాద్ధితాకరణాది దోషప్రసక్తిః

156. అధికం తు భేదనిర్దేశాత్

157. అశ్మాదివచ్చ తదనుపపత్తిః

158. ఉపసంహారదర్శనాన్నేతి చేన్న క్షీరవద్ధి

159. దేవాదివదపి లోకే

160. కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవత్వ శబ్ద కోపోవా

161. శ్రుతేస్తు శబ్దమూలత్వాత్

162. ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చ హి

163. స్వపక్షదోషాచ్చ

164. సర్వోపేతా చ తద్దర్శనాత్

165. వికరణత్వాన్నేతి చేత్తదుక్తమ్

166. న ప్రయోజనవత్త్వాత్

167. లోకవత్తు లీలాకైవల్యమ్

168. వైషమ్యనైర్ఘృణ్యేన సాపేక్షత్యాత్తథా హి దర్శయతి

169. న కర్మావిభాగాదితి చేన్నానా దిత్వాత్

170. ఉపపద్యతే చాప్యుపలభ్యతే చ

171. సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ

రెండవ అధ్యాయం

రెండవ పాదం

172. రచనానుపపత్తేశ్చ నానుమానమ్

173. ప్రవృత్తేశ్చ

174. పయోమ్బువచ్చేత్తత్రాపి

175. వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చానపేక్షత్వాత్

176. అన్యత్రాభావాచ్చ న తృణాదివత్
177. అభ్యుపగమేఽ ప్యర్థాభావాత్
178. పురుషాశ్మవదితి చేత్తథాపి
179. అఙ్గిత్వానుపపత్తేశ్చ
180. అన్యథానుమితౌ జ్ఞశక్తివిరోదాత్
181. విప్రతిషేధాచ్చాసమఞ్జసమ్
182. మహద్దీర్ఘవద్వా హ్రస్వపరి మణ్డలాభ్యామ్
183. ఉభయథాపి న కర్మాతస్తదభావః
184. సమవాయాభ్యుపగమాచ్చ సామ్యాదవస్థితేః
185. నిత్యమేవ చ భావాత్
186. రూపాదిమత్త్వాచ్చ విపర్యయో దర్శనాత్
187. ఉభయథా చ దోషాత్
188. అపరిగ్రహాచ్చాత్యన్తమనపేక్షా
189. సముదాయ ఉభయహేతుకేపి తద ప్రాప్తిః
190. ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదితి చేన్నోత్పత్తి మాత్రనిమిత్తత్వాత్
191. ఉత్తరోత్పాదే చ పూర్వనిరోధాత్
192. అసతి ప్రతిజ్ఞోపరోధో యౌగపద్య మన్యథా
193. ప్రతిసంఖ్యా ప్రతిసంఖ్యా నిరోధాప్రాప్తే రవిచ్ఛేదాత్
194. ఉభయథా చ దోషాత్
195. ఆకాశే చావిశేషాత్
196. అనుస్మృతేశ్చ
197. నాసతో దృష్టత్వాత్
198. ఉదాసీనానామపి చైవం సిద్ధిః
199. నాభావ ఉపలబ్ధేః
200. వైధర్మ్యాచ్చనస్వప్నాదివత్
201. నభావోఽ నుపలబ్ధేః
202. క్షణికత్వాచ్చ
203. సర్వథానుపపత్తేశ్చ
204. నైకస్మిన్నసంభవాత్
205. ఏవం చాత్మాకర్త్స్న్యమ్
206. న చ పర్యాయాదప్యవిరోధోవ వికారాదిభ్యః
207. అన్త్యావస్థితేశ్చోభయనిత్యత్వా దవిశేషః
208. పత్యురసామఞ్జస్యాత్
209. సంబన్ధానుపపత్తేశ్చ
210. అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ
211. కరణవచ్చేన్న భోగాదిభ్యః
212. అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతా వా
213. ఉత్పత్త్యసంభవాత్
214. న చ కర్తుః కరణమ్
215. విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః
216. విప్రతిషేధాచ్చ

రెండవ అధ్యాయం
మూడవ పాదం

217. న వియదశ్రుతేః

218. అస్తితు

219. గౌణ్యసంభవాత్

220. శబ్దాచ్చ

221. స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్

222. ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాచ్ఛబ్దేభ్యః

223. యావద్వికారం తు విభాగో లోకవత్

224. ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః

225. అసంభవస్తు సతోనుపపత్తేః

226. తేజోతస్తథాహ్యాహ

227. ఆపః

228. పృథివ్యధికారరూపశబ్దాన్తరేభ్యః

229. తదభిధ్యానాదేవ తు తల్లిఙ్గాత్సః

230. విపర్యయేణ తు క్రమోత ఉపపద్యతే చ

231. అన్తరావిజ్ఞానమనపీ క్రమేణ తల్లిఙ్గాది తి చేన్నా విశేషాత్

232. చరాచరవ్యపాశ్రయస్తు స్యాత్తద్వ్య పదే దేశో భాక్తస్తద్భావభావిత్వాత్

233. నాత్మాశ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః

234. జ్ఞోత ఏవ

235. ఉత్క్రాన్తిగత్యాగతీనామ్

236. స్వాత్మనా చోత్తరయోః

237. నాణురతచ్ఛ్రుతేరితి చేన్నేతరా ధికారాత్

238. స్వశబ్దోన్మానాభ్యాం చ

239. అవిరోధశ్చన్దనవత్

240. అవస్థితివైశేష్యాదితి చేన్నాభ్యుపగ మాద్ధృహి

241. గుణాద్వా లోకవత్

242. వ్యతిరేకో గన్ధవత్

243. తథా చ దర్శయతి

244. పృథగుపదేశాత్

245. తద్గుణసార్వత్వాత్తు తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్

246. యావదాత్మభావిత్వాచ్చ న దోషస్తదర్శనాత్

247. పుంస్త్వాదివత్తస్య సతోఽభివ్యక్తి యోగాత్

248. నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసఙ్గో న్యతర నియమో వాన్యథా

249. కర్తా శాస్త్రార్థవత్త్వాత్

250. విహారోపదేశాత్

251. ఉపాదానాత్

252. వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయా న చేన్నిర్దేశవిపర్యయః

253. ఉపలబ్ధివదనియమః

254. శక్తివిపర్యయాత్

255. సమాధ్యభావాచ్చ

256. యథా చ తక్షోభయథా

257. పరాత్తు తచ్ఛ్రుతేః

258. కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహిత ప్రతిషిద్ధావైయర్థ్యాదిభ్యః

259. అంశో నానావ్యపదేశాదన్యథా చాపి దాశ కితవాదిత్వమధీయత ఏకే

260. మన్త్రవర్ణాచ్చ

261. అపి చ స్మర్యతే

262. ప్రకాశావన్నైవం పరః

263. స్మరన్తి చ

264. అనుజ్ఞాపరిహారౌ దేహసంబన్ధా జ్జ్యోతిరాదివత్

265. ఆసన్తతేశ్చావ్యతికరః

266. ఆభాస ఏవ చ

267. అదృష్టానియమాత్

268. అభిసంధ్యాదిష్వపి చైవమ్

269. ప్రదేశాదితి చేన్నాన్తర్భావాత్

రెండవ అధ్యాయం
నాల్గవ పాదం

270. **తథాప్రాణాః**

271. గౌణ్యసంభవాత్

272. తత్ప్రాక్ఛ్రుతేశ్చ

273. తత్పూర్వకత్వాద్వాచః

274. సప్త గతేర్విశేషితత్వాచ్చ

275. హస్తాదయస్తు స్థితేఽతో నైవమ్

276. అణవశ్చ

277. శ్రేష్ఠశ్చ

278. న వాయుక్రియే పృథగుపదేశాత్

279. చక్షురాదివత్తత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః

280. అకరణత్వాచ్చ న దోషస్తథా హి దర్శయతి

281. పఞ్చవృత్తిర్మనోవద్వ్యపదిశ్యతే

282. అణుశ్చ

283. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానం తు తదామననాత్

284. ప్రాణవతా శబ్దాత్

285. తస్య చ నిత్యత్వాత్

286. త ఇన్ద్రియాణి తద్వ్యపదేశాదన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్

287. భేదశ్రుతేః

288. వైలక్షణ్యాచ్చ

289. సంజ్ఞామూర్తికప్తిస్తు త్రివృత్కుర్వత ఉపదేశాత్

290 మాంసాది భౌమం యథాశబ్దమితరయోశ్చ

291. వైశేష్యాత్తు తద్వాదస్తద్వాదః

మూడవ అధ్యాయం

మొదటి పాదం

292. తదన్తరప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరిష్వక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యామ్

293. త్ర్యాత్మకత్వాత్తు భూయస్త్వాత్

294. ప్రాణగతేశ్చ

295. అగ్న్యాదిగతిశ్రుతేరితి చేన్న భాక్తత్వాత్

296. ప్రథమేఽశ్రవణాదితి చేన్నతా ఏవ హ్యుపపత్తేః

297. అశ్రుతత్వాదితి చేన్నేష్టాదికారిణాం ప్రతీతేః

298. భాక్తం వానాత్మవిత్త్వాత్తథా హి దర్శయతి

299. కృతాత్యయేఽనుశయవాన్ దృష్టస్మృతిభ్యాం యథేతమనేవం చ

300. చరణాదితి చేన్నోపలక్షణార్థేతి కార్ష్ణాజినిః

301. ఆనర్థక్యమితి చేన్న తదపేక్షత్వాత్

302. సుకృతదుష్కృతే ఏవేతి తు బాదరిః

303. అనిష్టాదికారిణామపి చ శ్రుతమ్

304. సంయమనే త్వనుభూయేతరేషామారోహావరోహౌ తద్గతిదర్శనాత్

305. స్మరన్తిచ

306. అపిచ సప్త

307. తత్రాపి చ తద్వ్యాపారాదవిరోధః

308. విద్యాకర్మణోరితి తు ప్రకృతత్వాత్

309. న తృతీయే తథోపలబ్ధేః

310. స్మర్యతేఽపి చ లోకే

311. దర్శనాచ్చ

312. తృతీయశబ్దావరోధః సంశోకజస్య

313. సాభావ్యాపత్తిరుపపత్తేః

314. నాతిచిరేణవిశేషాత్

315. అన్యాధిష్ఠితే పూర్వవదభిలాపాత్

316. అశుద్ధమితిచేన్న శబ్దాత్

317. రేతసిగ్యోగోఽథ

318. యోనేః శరీరమ్

మూడవ అధ్యాయం

రెండవ పాదం

319. సంధ్యే సృష్టిరాహ హి

320. నిర్మాతారం చైకే పుత్రాదయశ్చ

321. మాయామాత్రం తు కార్త్స్న్యేనాభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్

322. సూచకశ్చ హి శ్రుతేరాచక్షతే చ తద్విదః

323. పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితం తతో హ్యస్య బన్ధ విపర్యయౌ

324. దేహయోగాద్వాసోఽపి
325. తదభావో నాడీషు తచ్ఛ్రుతే రాత్మని చ
326. అతః ప్రబోధోఽస్మాత్
327. స ఏవ తు కర్మానుస్మృతిశబ్ద విధిభ్యః
328. ముగ్ధేఽర్ధసంపత్తిః పరిశేషాత్
329. న స్థానతోఽపి పరస్యోభయలిఙ్గం సర్వత్ర హి
330. న భేదాదితి చేన్నప్రత్యేకమతద్వ చనాత్
331. అపి చైవమేకే
332. అరూపవదేవ హి తత్ప్రదానత్వాత్
333. ప్రకాశవచ్చావైయర్థ్యాత్
334. ఆహ చ తన్మాత్రమ్
335. దర్శయతి చాథో అపి స్మర్యతే
336. అత ఏవ చోపమా సూర్యకాదివత్
337. అమ్బువదగ్రహణాత్తు న తథాత్వమ్
338. వృద్ధిహ్రాసభాక్త్వమన్తర్భావాదు భయసామఞ్జస్యాదేవమ్
339. దర్శనాచ్చ
340. ప్రకృతైతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ భూయః
341. తదవ్యక్తమాహ హి
342. అపి సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమా నాభ్యామ్
343. ప్రకాశాదివచ్చావైశేష్యం ప్రకాశశ్చ కర్మణ్యభ్యాసాత్
344. అతోఽనన్తేన తథాహి లిఙ్గమ్
345. ఉభయవ్యపదేశాత్త్వహి కుణ్డలవత్
346. ప్రకాశాశ్రయవద్వా తేజస్త్వాత్
347. పూర్వవద్వా
348. ప్రతిషేధాచ్చ
349. పరమతః సేతూన్మానసంబన్ధ భేదవ్య పదేశేభ్యః
350. సామాన్యాత్తు
351. బుద్ధ్యర్థః పాదవత్
352. స్థానవిశేషాత్ ప్రకాశాదివత్
353. ఉపపత్తేశ్చ
354. తథాన్యప్రతిషేధాత్
355. అనేన సర్వగతత్వమాయామ శబ్దాదిభ్యః
356. ఫలమత ఉపపత్తేః
357. శ్రుతత్వాచ్చ
358. ధర్మం జైమినిరత ఏవ
359. పూర్వం తు బాదరాయణో హేతువ్యపదేశాత్

మూడవ అధ్యాయం

మూడవ పాదం

360. సర్వవేదాన్త ప్రత్యయం చోదనా ద్యవిశేషాత్

361. భేదాన్నేతి చేన్నైకస్యామపి

362. స్వాధ్యాయస్య తథాత్వేన హి సమాచారేఽధికారాచ్చ సవవచ్చ తన్నియమః

363. దర్శయతిచ

364. ఉపసంహారోఽర్థాభేదాద్విధి శేషవత్ సమానే చ

365. అన్యథాత్వం శబ్దాదితి చేన్నా విశేషాత్

366. న వా ప్రకరణభేదాత్పరోవరీయ స్త్వాదివత్

367. సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుక్తమస్తి తు తదపి

368. వ్యాప్తేశ్చ సమఞ్జసమ్

369. సర్వాభేదాదన్యత్రేమే

370. ఆనన్దాదయః ప్రధానస్య

371. ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తిరుపచయా పచయౌ హి భేదే

372. ఇతరే త్వర్థసామాన్యాత్

373. ఆధ్యానాయ ప్రయోజనాభావాత్

374. ఆత్మశబ్దాచ్చ

375. ఆత్మగృహీతిరితరవదుత్తరాత్

376. అన్వయాదితి చేత్స్యాదవ ధారణాత్

377. కార్యాఖ్యానాదపూర్వమ్

378. సమాన ఏవం చాభేదాత్

379. సంబన్ధాదేవమన్యత్రాపి

380. న వా విశేషాత్

381. దర్శయతి చ

382. సంభృతిద్యువ్యాప్త్యపి చాతః పురుషవిద్యాయామివ

383. చేతరేషామనామ్నానాత్

384. వేధాద్యర్థభేదాత్

385. హానౌ తూపాయనశబ్దశేషత్వాత్ కుశాచ్ఛన్దస్తుత్యుపగానవత్త దుక్తమ్

386. సాంపరాయే తర్తవ్యాభావాత్తథా హ్యన్యే

387. ఛన్దత ఉభయావిరోధాత్

388. గతేరర్థవత్త్వముభయథా న్యథా హి విరోధః

389. ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధేః లౌకికవత్

390. అనియమః సర్వాసామవిరోధః శబ్దానుమానాభ్యామ్

391. యావదధికారమవస్థితిరాధికా రికాణామ్

392. అక్షరధియాం త్వవరోధః సామాన్య తద్భావాభ్యా మౌపసదవత్తదుక్తమ్

393. ఇయదామననాత్

394. అన్తరాభూతగ్రామవత్స్వాత్మనః

395. అన్యథా భేదానుపపత్తిరితి చేన్నోప దేశాన్తరవత్

396. వ్యతిహారో విశింషన్తి హీతరవత్

397. సైవ హి సత్యాదయః

398. కామాదీతరత్ర తత్ర చా యతనాదిభ్యః

399. ఆదరాదలోపః

400. ఉపస్థితేఽ తస్తద్వచనాత్

401. తన్నిర్ధారణానియమస్తద్దృష్టేః పృథగ్ఘ్యప్రతిబన్ధః ఫలమ్

402. ప్రదానవదేవ తదుక్తమ్

403. లిఙ్గభూయస్త్వాత్తద్ధి బలీయస్తదపి

404. పూర్వవికల్పః ప్రకరణాత్ స్యాత్ క్రియామానసవత్

405. అతిదేశాచ్చ

406. విద్యైవ తు నిర్ధారణాత్

407. దర్శనాచ్చ

408. శ్రుత్యాదిబలీయస్త్వాచ్చ న బాధః

409. అనుబన్ధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాన్తర పృథక్త్వవత్ దృష్టశ్చ తదుక్తమ్

410. న సామాన్యాదప్యులబ్ధేర్మృత్యువన్న హి లోకాపత్తిః

411. పరేణ చ శబ్దస్య తాద్విధ్యం భూయస్త్వాత్త్వనుబన్ధః

412. ఏక ఆత్మనః శరీరే భావాత్

413. వ్యతిరేకస్తద్భావభావిత్వాన్న తూపలబ్ధివత్

414. అఙ్గావబద్ధాస్తు న శాఖాసు ప్రతివేదమ్

415. మన్త్రాదివద్వావిరోధః

416. భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయస్త్వం తథాహి దర్శయతి

417. నానా శబ్దాదిభేదాత్

418. వికల్పోఽ విశిష్టఫలత్వాత్

419. కామ్యాస్తు యథాకామం సముచ్చీ యేరన్న వా పూర్వ హేత్వభావాత్

420. అఙ్గేషు యథాశ్రయభావః

421. శిష్టేశ్చ

422. సమాహారాత్

423. గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ

424. న వా తత్సహభావాశ్రుతేః

425. దర్శనాచ్చ

మూడవ అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

426. పురుషార్థోఽతః శబ్దాదితి బాదరాయణః

427. శేషత్వాత్పురుషార్థవాదో యథాన్యేష్వితి జైమినిః

428. ఆచారదర్శనాత్

429. తచ్ఛ్రుతేః

430. సమన్వారమ్భణాత్

431. తద్వతో విధానాత్

432. నియమాచ్చ

433. అధికోపదేశాత్తు బాదరాయణ స్యైవం తద్దర్శనాత్

434. తుల్యం తు దర్శనమ్

435. అసార్వత్రికీ

436. విభాగః శతవత్

437. అధ్యయనమాత్రవతః

438. నావిశేషాత్

439. స్తుతయేఽనుమతిర్వా

440. కామచారేణ చైకే

441. ఉపమర్దం చ

442. ఊర్ధ్వరేతస్సు చ శబ్దే హి

443. పరామర్శం జైమినిరచోదనా చాపవదతి హి

444. అనుష్ఠేయం బాదరాయణః సామ్యశ్రుతేః

445. విధిర్వా ధారణవత్

446. స్తుతిమాత్రముపాదానాదితి చేత్ - నాపూర్వవత్త్వాత్

447. భావశబ్దాచ్చ

448. పారిప్లవార్థా ఇతి చేన్న విశేషితత్వాత్

449. తథా చైకవాక్యతోపబన్ధాత్

450. అత ఏవ చాగ్నీన్ధనాద్యనపేక్షా

451. సర్వాపేక్షా చ యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వవత్

452. శమదమాద్యుపేతః స్యాత్తథాపి తు తద్విధేస్తదఙ్గతయా తేషామవ శ్యానుష్ఠేయత్వాత్

453. సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్యయే తద్దర్శనాత్

454. అబాధాచ్చ

455. అపి చ స్మర్యతే

456. శబ్దశ్చాతో కామకారే

457. విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి

458. సహకారిత్వేన చ

459. సర్వథాపి తు త ఏవోభయ లిఙ్గాత్

460. అనభిభవం చ దర్శయతి

461. **అన్తరా చాపి తు తద్దృష్టేః**

462. అపి చ స్మర్యతే

463. విశేషానుగ్రహశ్చ

464. అతస్త్వితరజ్జ్యాయో లిఙ్గాచ్చ

465. **తద్భూతస్య నాతద్భావో జైమినేరపి నియమాతద్రూపాభావేభ్యః**

466. **న చాధికారికమపి పతనాను మానాత్తదయోగాత్**

467. ఉపపూర్వమపి త్వేకే భావమశన వత్తదుక్తమ్

468 **బహిస్తూభయథాపి స్మృతేరా చారాచ్చ**

469. **స్వామినః ఫలశ్రుతేరిత్యాత్రేయః**

470. ఆర్త్విజ్యమిత్యౌడులోమిస్తస్మైహి పరిక్రీయతే

471. శ్రుతేశ్చ

472. **సహకార్యన్తరవిధిః పక్షేణ తృతీయం తద్వతో విద్యాదివత్**

473. కృత్స్నభావాత్తు గృహిణోపసంహారః

474. మౌనవదితరేషామప్యుపదేశాత్

475. **అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్**

476. **ఐహికమప్యప్రస్తుతప్రతిషేధే తదర్శనాత్**

477. **ఏవం ముక్తిఫలానియమస్తదవ స్థావధృతేస్త దవస్థావధృతేః**

నాల్గవ అధ్యాయం

మొదటి పాదం

478. **ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాత్**

479. లిఙ్గాచ్చ

480. **ఆత్మేతి తూపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తి చ**

481. **న ప్రతీకేన హి సః**

482. **బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాత్**

483. **ఆదిత్యాదిమతయశ్చాఙ్గ ఉపపత్తేః**

484. **ఆసీనః సమ్భవాత్**

485. ధ్యానాచ్చ

486. అచలత్వం చాపేక్ష్య

487. **స్మరన్తి చ**

488. **యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్**

489. **ఆప్రాయణాత్తత్రాపి హి దృష్టమ్**

490. **తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయో రశ్లేషవినాశౌ తద్వ్యపదేశాత్**

491. **ఇతరస్యాప్యేవమసంశ్లేషః పాతే తు**

492. **అనారబ్ధకార్యే ఏవ తు పూర్వే తదవధేః**

493. **అగ్నిహోత్రాది తు తత్కార్యాయై తద్దర్శనాత్**

494. **అఽతోన్యాపి హ్యేకేషాముభయోః**

495. **యదేవ విద్యయేతి హి**

496. **భోగేన త్వితరే క్షపయిత్వా సంపద్యతే**

నాల్గవ అధ్యాయం
రెండవ పాదం

497. వాఙ్మనసి దర్శనాచ్ఛబ్దాచ్చ

498. అత ఏవ చ సర్వాణ్యను

499. తన్మనః ప్రాణ ఉత్తరాత్

500. సోఽధ్యక్షే తదుపగమాదిభ్యః

501. భూతేష్వతః శ్రుతేః

502. నైకస్మిన్ దర్శయతో హి

503. సమానా చాసృత్యుపక్రమాద మృతత్వం చానుపోష్య

504. తదపీతేః సంసారవ్యపదేశాత్

505. సూక్ష్మం ప్రమాణతశ్చ తథోపలబ్ధేః

506. నోపమర్దేనాతః

507. అస్యైవ చోపపత్తేరేష ఊష్మా

508. ప్రతిషేధాదితి చేన్న శారీరాత్

509. స్పష్టో హ్యేకేషామ్

510. స్మర్యతే చ

511. తాని పరే తథా హ్యాహ అవిభాగో వచనాత్

512. తదోకోఽగ్రజ్వలనం తత్ప్రకాశిత ద్వారో విద్యాసామర్థ్యాత్తచ్ఛే పగత్యను స్మృతియోగాచ్చ

513. హార్దానుగృహీతః శతాధికయా

514. రశ్మ్యనుసారీ

515. నిశి నేతి చేన్న సంబన్ధస్య యావద్దేహభావిత్వాద్దర్శయతి చ

516. అతశ్చాయనేఽపి హి దక్షిణే

517. యోగినః ప్రతిచ స్మర్యతే స్మార్తే చైతే

నాల్గవ అధ్యాయం
మూడవ పాదం

518. అర్చిరాదినా తత్ప్రథితేః

519. వాయుమబ్దాదవిశేషవిశేషాభ్యామ్

520. తడితోధి వరుణః సంబన్ధాత్

521. అతివాహికాస్తల్లిఙ్గాత్

522. ఉభయవ్యామోహాత్తత్సిద్ధేః

523. వైద్యుతేనైవ తతస్తచ్ఛ్రుతేః

524. కార్యం బాదరిరస్య గత్యుపపత్తేః

525. విశేషితత్వాచ్చ

526. సామీప్యాత్తు తద్వ్యపదేశః

527. కార్యాత్యయే తదధ్యక్షేణ సహాతః పరమభిధానాత్

528. స్మృతేశ్చ

529. పరం జైమినిర్ముఖ్యత్వాత్

530. దర్శనాచ్చ

531. న చ కార్యే ప్రతిపత్త్యభిసన్ధిః

532. అప్రతీకాలమ్బనాన్నయతీతి బాదరాయణ ఉభయథాఽ దోషాత్తత్క్రతుశ్చ

533. విశేషం చ దర్శయతి

నాల్గవ అధ్యాయం

నాల్గవ పాదం

534. సంపద్యావిర్భావః స్వేన శబ్దాత్

535. ముక్తః ప్రతిజ్ఞానాత్

536. ఆత్మా ప్రకరణాత్

537. అవిభాగేన దృష్టత్వాత్

538. బ్రాహ్మేణ జైమినిరుపన్యాసాదిభ్యః

539. చితి తన్మాత్రేణ తదాత్మకత్వాది త్యౌడులోమిః

540. ఏవమప్యుపన్యాసాత్పూర్వభా వాద విరోధం బాదరాయణః

541. సంకల్పాదేవ తు తచ్ఛ్రుతేః

542. అత ఏవ చానన్యాధిపతిః

543. అభావం బాదరిరాహ హ్యేవమ్

544. భావం జైమినిర్వికల్పామననాత్

545. ద్వాదశాహవదుభయవిధం బాదరాయణోఽ_తః

546. తన్వభావే సంధ్యవదుపపత్తేః

547. భావే జాగ్రద్వత్

548. ప్రదీపవదావేశస్తథా హి దర్శయతి

549. స్వాప్యయసంపత్త్యోరన్యత రాపేక్షమావిష్కృతం

550. జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణాదసం నిహితత్వాచ్చ

551. ప్రత్యక్షోపదేశాదితి చేన్నాధికారిక మణ్డలస్థోక్తేః

552. వికారావర్తి చ తథా హి స్థితిమాహ

553. దర్శయతశ్చైవం ప్రత్యక్షానుమానే

554. భోగమాత్రసామ్యలిఙ్గాచ్చ

555. అనావృత్తిః శబ్దాదనావృత్తిః శబ్దాత్